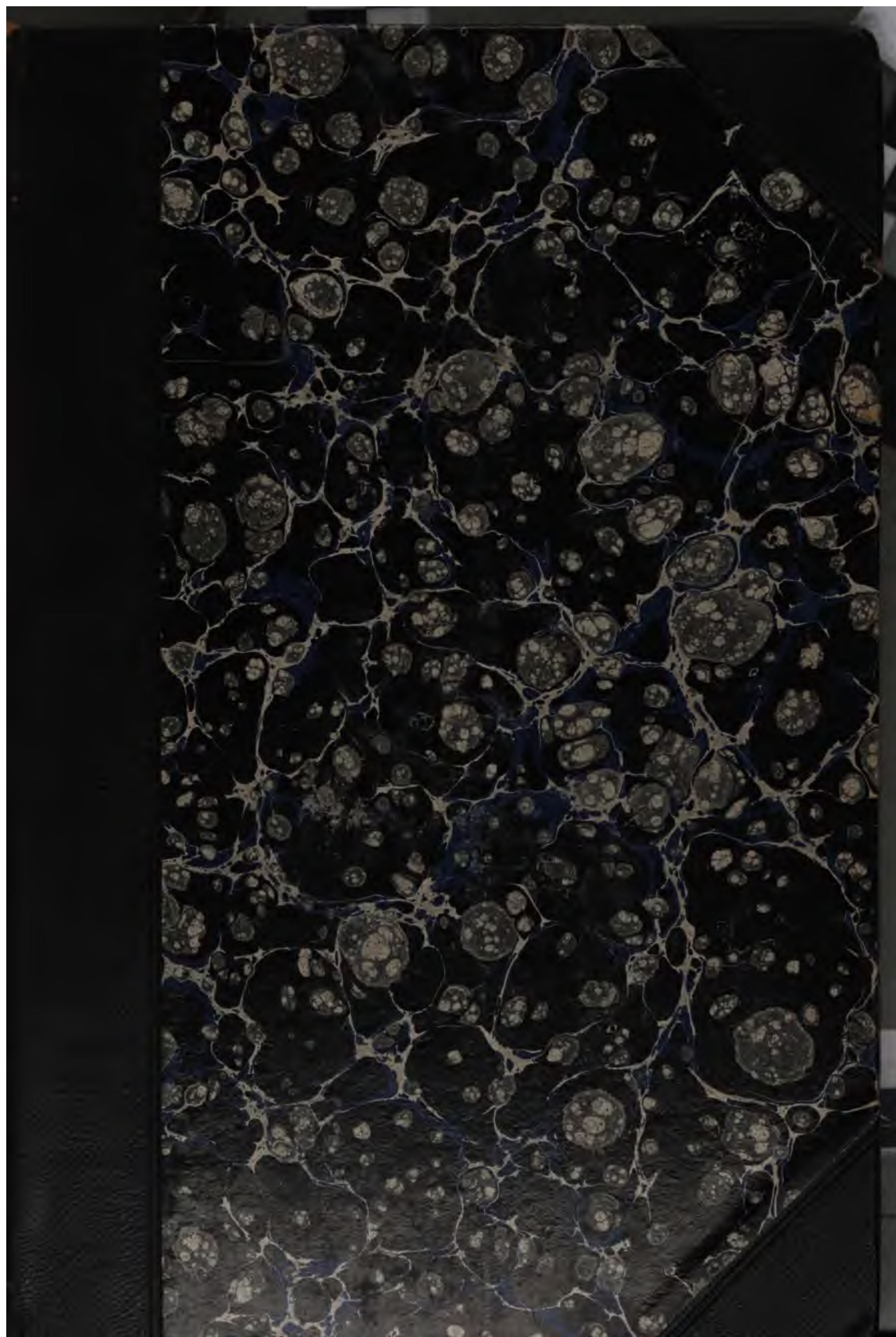

LELAND STANFORD JUNIOR UNIVERSITY
ORGANIZED 1891

4 10
8.

Tiskem Hynka Fuchse v Praze.

DĚJINY

ČESKÉHO POVSTÁNÍ

LÉTA 1618.

SEPSAL

ANTONÍN GINDELY.

DÍL I.

V PRAZE 1870.
Nákladem knèhkupce Bedřicha Tempského.

Tiskem Hynka Fuchse v Praze.

DĚJINY

ČESKÉHO POVSTÁNÍ

LÉTA 1618.

Předmluva.

Zanášeje se již mnohá léta shledáváním a skoumáním pramenův k sepsání historie české od času nastoupení Habsburských, obracel jsem hned s počátku největší pozornosť svou k době povstání českého z r. 1618. Dějiny, které tehdáž v Čechách průchod vzaly, vyměřily netoliko osud vlasti naší na dobu dvou set let, nýbrž, přičinivše se nad to rozhodně k vzniku a rozvití onoho vážného boje, kterýž jmenem války třicítileté vůbec slyne, dospěly také k mocnému vlivu na veškery záležitosti evropské. Poněvadž přípravní práce moje vzhledem k době od roku 1618—1620 na ten čas již konce a celku byly došly, nezdálo se mi, abych prodléval, obrátiti je již nyní v obecný úžitek. Podávám tudíž na veřejnosť dílo, o kterémž přeji sobě, aby již předkem považováno bylo za částť oné práce, kterouž svým časem o historii české 16. věku spisovati hodlám, abych takto — pokud stačí síly mé — uvázal se v pokračování díla, počatého od nejslavnějšího historika v národě českém.

Třeba mi však ještě připomenouti, že vedlé historie vlasti naší zamýšlím též spracovati historii celé války třicítileté. Naději se, nalézti v národě českém i v této příčině oné míry žádoucího účastenství, aby i uveřejnění tohoto, více ovšem všeobecného, než k pouhé domácí historii hledícího díla skutkem státi se mohlo.

Co pramenův se tkne, z kterých jsem pro věc svou vážil, uvádím zejmena následující, a sice v Čechách: archiv českého místodržitelství v Praze, archiv kn. z Lobkovic v Roudnici, kn. ze Švarcenberků v Třeboni a hr. Černína v Hradci Jindřichově, Kutnohorský archiv městský, jakož i mnohé jiné menší archivy, kterých tuto

prozatím mlčením pomíjím; na Moravě: archiv zemský v Brně; v Rakousích: státní archiv ve Vídni, tamže archivy ministerstev vnitra a vyučování; v Tyrolech: archiv místodržitelství v Inšpruku; v Korutanech: rodinný archiv hrabat Thurnů v Plíberku; v Němcích: státní archiv Mnichovský, říšský archiv tamže, archiv Bamberský, Bernburský, saský státní archiv a Výmarské archivy; v Belgii: státní archiv Belgický v Bruselech; v Nizozemích: Holandský státní archiv v Haagu; ve Francii: archiv ministerstva vnějších záležitostí v Paříži; konečně ve Španělích: archiv Simancasský. — Co do sbírek rukopisův, bylyť to zvláště státní archiv Vídeňský, císařská bibliotheka v Paříži, archiv Roudnický a bibl. kn. Jiřího z Lobkovic v Praze, jakož i zdejší císařská bibl., pak zemský archiv Brněnský a t. d., kteréž svými sbírkami toho druhu bohatou kořisť mně poskytly. Německá, francouzská i anglická vydání pramenův nebo práce takové, kteréž pro počátek války třicítileté mají nějaké váhy a úžitku, jsou s dostatek známa, tak že netřeba mně tu o nich schválně se šířiti. Co publikací českých pramenův se tkne, náleží uznati, že v posledních létech některé vážné věci k světlu se dostaly; jsouť to zejmena Pavla Skály historie česká od roku 1600—1623, vydaná redakcí K. Tieftrunka, a Paměti Viléma hr. Slavaty, k tisku upravené od Josefa Jirečka, kterážto oboje díla, od současníkův povstání českého pocházející, sluší považovati za samojediný pramen pro důležitou část událostí. Zvláštní pak třeba mně zmínku učiniti o třetím ještě díle, kteréž, byvši sice již před plnými šesti lety dotištěno, posud ještě veřejnosti se skrývá; mínímť jeden díl korrespondence Žerotínovy, o jehož vytištění postaral se předčasně pohříchu zemřelý historik, rytíř Petr Chlumecký. Přátelskou přímluvou dostalo se mně příležitosti, použiti i tohoto díla, kteréž vzhledem k zevrubnému poznání odboje českého má rozhodnou váhu. O výše vzpomenutých archivech ve Vídni, v Praze, Drážďanech, v Mnichově, Paříži a Simancasu smím jistiti, že sotva se v nich nalezne listina, vzhledem k této práci nějaké váhy mající, kteréž bych nebyl buď přepsal buď z ní výpisky zdělal, pokud totiž od jiných skoumatelův již u veřejnosť podána nebyla, stavši se mně tím samým již přístupnou. Všecky moje přepisy, které již samy o sobě malý archiv skládají,

dostanou se nepochybně svým časem do zemského archivu, kdež jich pak bude moci snadno každý užiti. Vzhledem k tomuto případu, po kterémž každý pozdější skoumatel dokonalou vědomosť apparatu pramenův mých sobě bude moci opatřiti, vidělo se mi v citátech oněch listin na nejmenší míře přestati, abych jednak čtenáře příliš neunavil, jinak zase dílo samo přes potřebu nerozšiřoval.

Co se pak samého počátku války třicítileté dotýče, t. j. povstání českého, jeť bez odporu vypsání jeho dluhem, kterýmž historiografie česká povinna jesť evropské historii. Všeliká osnova povstání českého spoléhá v osobitých církevních i společenských poměrech vlasti naší, hledání a odkrytí její pak stává se, nehledíc ani k nesnázem jazyka, cizincům již proto holou nemožností, poněvadž jsouce vzhledem k ústavním poměrům českým v čiré temnotě, nestačí k tomu, aby z domácích pramenů poučení vážili. Ostatně bylo by nespravedlivé, přičítati historikům českým za vinu, že posud nedostáli této, jim vlastně a jediné náležité povinnosti; neboť duchovní následkové války třicítileté přiváděli sebe v státu rakouském nejen do konce minulého století, nýbrž až do samého roku 1848 tou měrou k platnosti, že po tu dobu bylo zhola nemožno, podati na veřejnosť dílo tohoto obsahu. Nechť již stát rakouský postonává na čem koli, tolik jesť pravda, že aspoň sňata jesť kletba, v kteréž tak dráhná léta vězelo všecko skoumání minulosti.

Na závěrek připomínám ještě, že při všem datování v textu udávám čas podlé kalendáře Řehořova. Spatřuje-li se pod textem v citátech pramenův jen jedno datum, rozuměj tím po každé den podlé nového stylu. Uváděje korrespondence, při nichž užito ještě starého stylu, přidával jsem schválně ještě nové datum, abych vyvaroval se všemu nedorozumění, jakkoli v pramenech samých velice po řídku takové dvojí datování se vyskytá.

V Praze dne 8. září 1869.

Spisovatel.

Hlava první.

Jednání o zjištění nástupnictví pro případ smrti císaře Matyáše.

I Povaha a způsob života císaře i císařovny. Počátek jednání o ustanovení nástupce (1612). Záměry Filipa III. Snahy arciknížete Maximiliana ve prospěch Ferdinanda Štýrského. Španělsko žádá náhradu. Jednání v Linci (1613).

II Říšský sněm v Řezně r. 1613. Chování se duchovních kurfirštův v otázce o nástupnictví. Jednání o náhradu. Posloupnosť na trůně českém staví se v popředí. Dobré zdání Calderona a státní rady španělské o způsobě náhrady. Domnělá těhotnost císařovny (1615).

III Poměr mezi Khleslem a Maximilianem. Postavení Khleslovo k otázce o nástupci. Maximilian v Bruselu, na Rýně a v Praze (1615—1616). Úskoky Khleslovy. Dobré zdání Maximiliana (v únoru 1616). Poslání Westernacha. Nepřátelské zámysly Maximiliana proti Khleslovi. Maximilian v Praze (v lednu 1617).

IV Postavení vyslance španělského při dvoře císařském. Oñate v Hradci Štýrském. Tajná smlouva s Ferdinandem (31. ledna 1617). Jednání v Praze o požadavcích španělských. Druhá tajná smlouva mezi Ferdinandem a Filipem III. Nemoc císaře. Svolání sněmu k volbě krále ke dni 5. června 1617. Pletichy Khleslovy. Dvorský šašek Nelli.

I

Drahně let doléhal arcikníže Matyáš na bratra svého, císaře Rudolfa II, aby nástupnictví v Němcích hleděl pojistiti; obávalť se, aby po smrti císařově koruna německá od nepřátel rodu Rakouského některému odpůrci dána, a tím celá budova moci Habsburské v základech svých zviklána nebyla. Nepovolnosť císaře a spolu neschopnosť jeho k vládě staly se příčinou mocných převratův v zemích Rakouských, jichž koncem bylo svržení Rudolfa, kterémuž pak až do smrti zůstal toliko lesk císařské koruny, rodu Habsburskému při vší bezpodstatnosti své velice důležitý a vážný. Matyáš,

ucházeje se nyní o korunu Německou, měl sice s počátku malou naději; neboť vystoupení jeho proti bratru nelíbilo se většině kurfirštův. Avšak nebylo v té chvíli kandidáta, který by byl opravdu o důstojnost císařskou se zasazoval, a když nad to ke zvolení jeho vyslanec španělský v Němcích, Don Balthazar Zuňiga, jmenem Filipa III všemi silami se přičiňoval, podařilo se Matyášovi konečně
3. červ. 1612. po dlouhých jednáních, že došel žádoucího cíle.*)

Matyáš, třetí syn císaře Maximiliana II, narodil se r. 1557 a měl tudíž věku svého 55 let, když na trůn německý vstoupil. V mládí svém obrátil na sebe pozornosť pošetilým podniknutím, na kteréž proti Filipovi II se odvážil. Nabaživ se totiž nečinnosti, ku které od bratra byl odsouzen, dal se svésti vévodovi Arschotskému, že pustil se do Nízozemí, chtěje o své újmě v tamějších rozmíškách se Španělskem hráti sobě na jakéhos prostředníka. Následek toho byl, že s oběma stranama se znepřáteliv, nehrubě slavně domů navrátiti se musil. Platnějšího, ač ne příliš vynikajícího úkolu dostalo se mu v potomní válce turecké, kdež velel po nějaký čas plukům císařským v Uhrách. — Z dlouhého sporu, který pak s bratrem svým o nástupnictví vedl, vyšel sice vítězem, avšak šťastného výsledku nemohl býti tou měrou vděčen vlastnímu státnickému nadání, jako spíše příhodným okolnostem a veliké obratnosti čelného rádce svého, biskupa Khlesla. Obecně mívá se za to o Matyášovi, že se dosti obezřele a nepodjatě dovedl obcházeti s rozličnými stranami náboženskými, čím prý nemálo prospěl záměrům svým; avšak přihlédnouce blíže k věci, shledáme, že obratnosť tato byla vlastně jen snadná mysl, s kterouž protestantům činil veliké sliby, jichž dodržení nikterak vůlí jeho nebylo. Nesnáze, jež takovým způsobem na čas odstranil, či spíše pozastřel, přivalily se později mocí desateronásobnou i způsobily na konec panování jeho bouře daleko větší těch, kterýmiž Rudolf II byl zahynul. Jako tento, nedovedl ani Matyáš náležitě jim předejíti nebo je podstoupiti. Pozbylť již v době, kdy dosedl trůnu, oné pružnosti a ráznosti, které mu byla příroda, ač v skrovné toliko míře, uštědřila. Když obou vlastností nejvíce měl zapotřebí, tehdáž

*) Listiny archivu v Simancasu dokazují, že Zuňiga největší zásluhu měl o povýšení Matyáše.

duch jeho skoro na dobro již byl odumřel důležitým úlohám, jež postavení jeho mu ukládalo, a mysl jeho libovala sobě toliko v hříčkách a planých poctách.

Jakmile se Matyáš ujal vlády, počal se, jako druhdy bratr jeho, s patrnou úzkostlivostí straniti všeliké činnosti panovnické; že nedbalosť jeho vůbec zůstala utajenou, stalo se jen tím, že nikdy nezpěčoval se podepsati jméno své, kdykoli toho potřeba kázala, k čemuž, jak známo, Rudolf ne vždy tak snadno dal se pohnouti. Podpisování jména bylo v skutku jediným výkonem, na kterém účastenství jeho ve věcech veřejných přestávalo. Ve sbírkách listin stěží setkáš se s psaním neb jinou písemností, kterouž by za císařování svého sám byl sepsal; marně hledal bys při něm účastenství v poradách nejvyšších úřadův státních, neb jakéhokoli přímého působení na správu jednotlivých zemí jemu poddaných; všecko šlo obvyklým během aneb řízeno bylo Khleslem, který za něho i myslil a mluvil, i psal a jednal. — Nastala-li kdekoli nějaká změna, buď dobrá buď zlá, nebylo to jistě podnětem Matyášovým. V jedné toliko věci byl bratra svého, jenž celému světu se uzavíraje, všelikému nepovolanému oku zůstával nepřístupným, pravý opak, že se rád veřejně ukazoval a lesku své důstojnosti na odiv stavěl. Tak měl zejmena slavný vjezd do Řezna k prvnímu říšskému sněmu, jenž od něho tam byl svolán, a při rozličných jiných příležitostech neopomíjel se tehdáž v nádherném a četném průvodu ukazovati. Členové sněmu říšského, kteří jinak s zarytou skrbností nebo se zřejmým vzdorem kapsy své zavírajíce, císaře marně pomoci doprošovati se nechávali, aspoň tolik mu tehdá s dobrým porozuměním slabosti jeho učinili po vůli, že časem přidávali se ke komonstvu císařskému, a takto pomáhali udržovati na oko důstojenství, jehož podstata dávno již byla vzala za své. — Cizí poselstva bývala při dvoře tím vítanější, čím více nádherným šatem a komonstvem dávala na sobě znáti, jak velké jest mínění jejich o důstojnosti císařově.

Se zalíbením ve stkvělých poctách vnějších snášel se i zvyk Matyášův, odívati se při slavnostech krojem uherským, v kterémž objevil se zejmena i při korunovací své za krále českého! Rovněž nerad jídal v soukromí, nýbrž stoloval s manželkou svou u příto-

mnosti četných dvořanův, dopřívaje těmto milosti, kochati se v pohledu na vznešenou tvář císařskou. Velikou rozkoš míval též ze šprýmů a vtipů dvorského šaška svého Nelliho, jenž zřídka kdy osoby jeho se vzdaloval, ba i do soukromních komnat přístupu míval. Matyáš miloval též hudbu, ale největší radosť působily mu sbírky umělecké, po bratru zděděné. Den co den trávíval valnou část svého času prohlížením těchto drahocenných pokladův, kus po kuse do ruky bera a do nového pořádku je ukládaje. Tomuto zalíbení zůstal věren až do konce života svého. Poslední nařízení jeho týkala se předělání jakéhos díla uměleckého a posledním vyražením jeho bylo, prohlídnouti sobě opět skvosty tisíckrát již vídané. O vědomostech jeho ví se toliko, že uměl zběhle mluviti jazykem německým, latinským a vlašským.

Matyáš byl celkem stařec dobromyslný, jemuž poklid byl rozkoší; šťasten byl, když mu jen nikdo v tom nepřekážel. A přece, popatříme-li blíže na běh dějin za vlády jeho, shledáme, kterak právě za jeho panování a skrze něho záležitosti veřejné vzaly obrat tak povážlivý, že z nich nezbytně vyvinul se strašný boj. To pošlo hlavně odtud, že Matyáš mírumilovnosti své, jakkoli byla veliká, nehověl do té míry, aby nepřátelům, kterých se nejvíce strachoval, a těmi mu byli protestanti, vůli provozovati dopouštěl. Z bázně před nimi dlouhá leta na to pomýšlel, kterak by vojsko proti nim postavil a je pokořil. Když pak shledal, že prostředky jeho k dosažení cíle toho nedostačují, svoloval aspoň ke všem opatřením, kterými by se rozšiřování protestantův obmeziti a náboženská restaurací připraviti mohla. Tím vrhl se v náruč politice, z které při slabosti a skrovných schopnostech jeho povstati musilo to, co vlastně zameziti chtěl: konec míru a všeobecný převrat.

Matyáš oženil se teprv léta 1611, tedy v 54. roce věku svého. Tímto opozděním sňatku vinen nebyl on sám, nýbrž bratr jeho Rudolf, jenž mu několikráte zamýšlenou ženitbu překazil, tak že mohl sňatek uzavříti teprvé v době, když cítil sebe sproštěna poručnictví, dosud nad ním provozovaného. Za choť vyvolil sobě arcikněžnu Annu, dceru strýce svého Ferdinanda Tyrolského z druhého manželství jeho s kněžnou Mantovanskou; v prvním loži měl Ferdinand, jak povědomo, za manželku známou Filipinu, dceru patricia Aug-

špurského Welsera. Anna narodila se roku 1585 a žila až do provdání svého při ovdovělé matce své, paní to pobožné, která, založivši v Inšpruku klášter, sama do něho jako jeptiška se uchýlila.

Bylať pak Anna paní sličná, očí překrásných a pleti sněhobílé. Klidná povaha její dobře se srovnávala se zálibami manželovými. Jedinou rozkoší bylo jí, patřiti na poklady Rudolfovy, jimž společně s císařem denně několik hodin obětovala, a libovati sobě v požitcích chutné hostiny. Jídajíc více, nežli požiti mohla, způsobila sobě záhy již rozličné neduhy. Jinak žila kromě hluku světského, střádajíc pro případ brzkého snad vdovství výdatnou úsporu. V chování svém ku protestantům spravovala se nejpřísnějšími zákony církevními, vzdalujíc se všelikého s nimi styku a vyhýbajíc se okazalým způsobem — i když tak obyčej tomu chtěl — podati ruky své vysoce postaveným osobám tohoto vyznání náboženského. Když se vdala, čítala teprvé 26 let, i mohlo se tudíž při věku jejím i manželově očekávati manželství požehnané; ale již s počátku nedávali jim v tom žádných nadějí. Příčina neplodnosti sčítána na Matyáše, o němž se vyprávělo, že s žádnou paní, s níž byl milostně obcoval, dětí nezplodil. Bájeno cosi o jakéms kouzelném zauzlení, jež prý císaři brání plniti povinností manželských, a jež prý se nerozváže dříve, dokud světlo, v neznámém kdesi klášteře dnem i nocí hořící, nebude zhašeno. Když několik let před tím o sňatku mezi Matyášem a dcerou knížete Bavorského Viléma jednáno bylo, kníže, jenž ochoten byl dceru svou Matyášovi dáti, pilně po tom klášteru se vyptával, nejspíše proto, aby kouzelné světlo v něm zhasiti dal; než nedoptal se ničeho. Takových povah byli manželé, kterým se l. 1612 kromě vlády v zemích Rakouských koruny Německé dostalo. *)

Spor mezi Rudolfem a Matyášem zasadil těžké rány nadvládě katolíků v Rakousku, ano i katolíci v Německu těžce a bolestně nesli následky jeho. O nabytí předešlé váhy a vůbec o zjednání pevnějšího základu zviklané moci své nemohla se tato strana s prospěchem pokusiti, leč tehdá, když se jí nadíti bylo mocné podpory od hlavy

*) Soranzo, zpráva z r. 1614. Dopisy Oňatovy. Krištofa z Donína zpráva ze dne 21. ledna 1617, v Mnichovském státním archivu. Hammer, Khlesl II. 42.

německé větve rodu Habsburského. Nemálo tedy katolíky kormoutilo, že v Matyáši neshledávali muže, v němž by zámysly své byli založiti mohli. Ocháblosť Matyášova odejímala všelikou naději ve vládu jeho; letitosť jeho budila obavy, že protestanti po brzké snad smrti jeho se zdvojeným úsilím a mocnější důvěrou ve zdar pokusí se o to, aby povýšili někoho ze svých na trůn Německý, Český anebo Uherský, a rozvrátili takto do kořen soustavu státův katolických. Nebezpečí tomuto jen tím se dalo poněkud zabrániti, když by se Matyáš záhy k tomu pohnouti dal, aby vyhlídl sobě statečného nástupce; tento měl se uvázati v obnovení starého řádu, k čemuž Matyáš sám neukazoval ani dosti důmyslu ani dosti vytrvalosti.

A v pravdě, přání toto zanímalo mysli všech, kteří při svých politických kombinacích vycházeli ze zásady vrchpraví katolického, anebo kteří náboženské přesvědčení své zakládali na katolictví. První, jenž se propůjčil za tlumočníka obecného tohoto mínění, byl vyslanec španělský. Když totiž Matyáš ve Frankfurtu po skončené volbě z hlavního chrámu domů se navrátil, přišel k němu Zuňiga, jenž k blahopřání svému přidal prosbu, aby císař, vezma si výstrahu na bratru svém, neodkládal postarati se ještě za živobytí svého, aby po něm některý princ z rodu Habsburského na trůn Německý nastoupil.*) U večer pak téhož dne, když Matyáš v soukromí bavil se s manželkou svou, zavítal k němu rádce jeho, biskup Khlesl, a ústa důvěrného služebníka tohoto opakovala prosbu Zuňigovu.**) Dříve tedy, nežli Matyáš uzřel sám hlavu svou ozdobenu korunou německou, žádali na něm důvěrník a duše tajné rady jeho, jakož i zástupce nejblíže spřízněné moci, aby se postaral složiti ji na hlavu jinou. Nebyloliž to znamením úplné nedůvěry v delší trvání života a v plodnosť sňatku jeho, sotva před několika měsíci uzavřeného, i mohl-li nadíti se, že mine den, aby heslo: „Jmenuj svého nástupce!“ z každého spisu, z každé rozpravy ho neděsilo? A věru, záležitosť tato tak velice ovládala veškerým

*) Archiv v Simancasu $\frac{2498}{215}$. Zuňiga Filipovi III dne 1. července 1612.

**) Khlesl arcikníželi Maximilianovi dne 26. června 1616. Archiv c. k. ministeria vnitra.

během jeho panování, až i sám boj s protestantismem na čas v pozadí ustupoval.

Zuñiga, naléhaje záhy v této příčině na císaře, jednal po vřelém přání a souhlasu krále Španělského Filipa III. K spěchu takovému pudila krále netoliko péče o zachování moci Habsburského rodu, nýbrž i přání, aby jisté dávní a vícekrát již odročené zámysly své konečně uzřel uvedené ve skutek.

Již za nepokojův rakouských v letech 1608—1611 vznikla totiž v kabinetu španělském nejednou otázka, zdali by nebyla doba přízniva Filipovi III, aby se pokusil o trůn Německý. Tehdáž povedlo se důslednému zrazování Zuñigovu, jenž jako dobrý znalec smýšlení v Němcích panujícího, nezdar snahy takové jasně předvídal, krále Španělského k tomu pohnouti, aby na čas poustoupil a Matyáše při ucházení se o korunu císařskou důrazně podporoval. Nyní však úmysl tento z nova se vynořil, nabývaje podstaty pevnější a obrysů jasnějších v mysli královĕ, zejmena v tom způsobě, aby císař co možná v čas o zvolení nástupce svého v Němcích se postaral a k důstojenství tomu druhorozeného syna Filipova, infanta Don Carla, naznačil. Pakliby se Matyáš odhodlal jednati o povýšení vlastního bratra svého Albrechta, byl král hotov přestati na tom s tou výminkou, aby tento, dosedna na trůn, Don Carla nástupcem svým ustanovil. Tímto činem nebylo by se povýšení infantovo příliš dlouho prodlilo, jelikož Albrecht o nemnoho jen byl mladší Matyáše.

Aby vyjednávání v této věci dostalo se do rychlejšího proudu, uznali ve Španělích za prospěšné, vypraviti ke dvoru císařskému ještě jednoho vyslance, i zvolen k tomu marques Spinola, znamenitý svého času válečník. Spinola zavítal ke dvoru, an císař, vraceje se z Frankfurtu, v Praze meškal. Dle poručení sobě daného opakoval co nejsnažněji předešlou žádosť Zuñigovu v příčině ustanovení nástupce. Matyáš několikráte Spinolu k slyšení připustil a žádosti jeho vyhověti slíbil, dříve však že potáže se prý s bratry svými, Maximilianem a Albrechtem. Khlesl od Spinoly a Zuñigy požádán byv, aby císařovo rozhodnutí uspěšil, odpověděl, že vše záleží na tom, co obě arciknížata k tomu řeknou; neboť má-li prý Maximilian sám úmysly na trůn Německý, může prý se opírati o tytéž důvody, jako

někdy Matyáš. Pakli by se vzdal svých nároků, náleželo by otázati se Albrechta, co hodlá tento činiti. Khlesl zároveň se vyslovil, že nástupnictví v zemích Rakouských i v Němcích za celek nerozlučný považovati a tudíž společně vyříditi sluší. Tím ovšem napopověděl něco úmyslům španělským nehrubě příhodného; mělo-li zajisté zůstati císařské důstojenství spojeno se zeměmi mladší linie rodu Habsburského, veta bylo po nadějích infantových. Spinola nemeškal zkoušeti smýšlení arciknížete Maximiliana, touž dobou do Prahy zavítavšího, i byl nemálo překvapen, když mu tento prostě a upřímně se vyznal, že ani sebe ani bratra svého Albrechta nepovažuje za muže, kteříž by kleslé moci německých Habsburkův na novo povznésti mohli. Země Rudolfovy nemá prý děditi stařec po starci, nýbrž potřebí jest, aby se jich ujal muž mladých sil. Vzdávaje se takto již zpředu všelikého povýšení osoby své, netajil se Maximilian též úmyslem, přesvědčiti bratra Albrechta o potřebě podobného vzdání se, ano svěřil se konečně, že veškery své naděje a přání skládá jediné na bratranci svém, arcikníželi Ferdinandovi. Ten tedy měl se státi německým císařem, uherským a českým králem, jakož i pánem ostatního dědictví rakouského.

Zdálo se tedy, že Filip marně pomýšlí na to, aby synu svému v Němcích zjednal postavení nějaké, jelikož nerozlučitelnosť důstojenství císařského od České a Uherské koruny pravidlem prohlašována byla. Než nikoli tato zásada nerozlučnosti, nýbrž zvláštní péče a náchylnosť Maximilianova k Ferdinandovi překážely vlastně záměrům španělským. Filip dal se totiž za posledních let vlastním sobectvím a některými dvořany svými namluviti k domnění, že skrze matku svou Annu, dceru Maximiliana II, po vymření mužského potomstva císaře tohoto má přednější právo k trůnu Uherskému i Českému, než poboční linie Štýrská, z kteréž pocházel Ferdinand. Aj, tu najednou dověděl se, že v Praze smýšlí se o nárocích Ferdinanda k řečeným zemím, jakoby o právu nepopěratelném. Spinola, jsa lepší znalec šermu než práva Habsburkův, soudil, že pánu jeho křivda se děje; i měl za to, že Ferdinand nesmí žádným způsobem

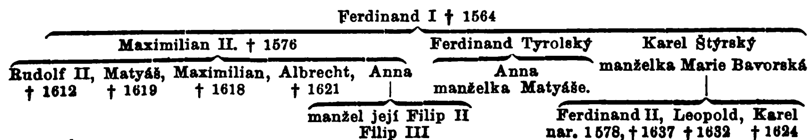
*) Dopis Spinolův Filipovi III, daný v Praze dne 4. října 1618, v Simancasu pod 2498/76.

k trůnu Německému připuštěn býti, sice že by Filip i naděje k dědictví po tchánu svém vzdáti se musil.*)

Nežli vypravování své o následujících událostech dále rozpředeme, příhodno oznámiti, z kterých důvodův Filip matce své i sobě přisuzoval přednosť před Ferdinandem. Filip opíral se hlavně na listinu, kterou se matka jeho za sebe i za potomky své byla vzdala všech práv dědických k zemím německé linie Habsburské. Hájilť tedy práv svých touž listinou, která ho původně jich zbavovala, a což zvláštní jest, nikoli bez důvodu; neboť Anna vzdala se touto listinou ve prospěch bratrův a ujcův svých jakož i potomkův jejich, z řádného manželství pošlých, všech práv dědických jen potud, „pokud by k tomu zavázána byla právy a svobodami obou království (Uherského a Českého) a ostatních zemí.**) Kdo jen poněkud zná starobylé státní právo uherské a české, toho tajno není, že v zemích těch žádná kněžna zákonem nebyla vázána, odříkati se před provdáním práv, ježto by jí příslušely. Vzdala-li se tedy Anna jen potud, pokud vedle státního práva Uherského a Českého k tomu povinna byla, tož neměl čin její žádné platnosti, poněvadž po zákonu nebylo takové povinnosti, a Filip III. mohl velmi dobře, vzdor této listině odříkací, nebo právě na základě jejím k dědictví se hlásiti.

Filip mohl ale ovšem listiny, pro něho tak výhodně znějící, jen tehdáž platně užíti, kdyžby předně koruny Uherská i Česká byly dědičné, a kdyžby za druhé v tom případě zákon dědický přímému pokolení po přeslici dával přednost před pobočným potomstvem po meči, jakož na příklad podnes v Anglii právem jest. Filip arci obého dokazoval, poněvadž se mu to hodilo, a poněvadž kardinál Gabriel de Trexo, rádce jeho v záležitostech právních, neustále tak jistil, ana přece první část tvrzení králova poněkud nesnadno se dala

*) K znázornění nároků Španělských stůj zde rodokmen Habsburských, s vynecháním osob, k nimž netřeba míti zření:

**) Přepis listiny odříkací v Simancasu 2865.

dokázati, druhá pak naprosto křiva byla. Neboť co se týkalo koruny Uherské, nebyla dědičnost její zcela na jisto postavena, a na dědické právo ke koruně České uvržen byl poněkud stín událostmi léta 1608.*) Kromě všeho sporu však v obou zemích po všecky doby předčilo pokolení mužské v dědictví, ženy z práva vylučujíc; opak toho nikdo posud nedovozoval.

Nás nyní tajno není, kam směřovaly a na čem se zakládaly nároky španělské. Zprávy Spinolovy, z Prahy docházející, v ničem nezměnily úmyslu Filipova, nýbrž uspěšily jen činnost jeho. Odhodlav se, podporovati zatím arciknížete Albrechta, aby skrze něho mohl povýšiti infanta, psal arciknížeti do Bruselu, vybízeje ho, aby mu přednesl přání svá, a slibuje mu zároveň pomoc svou.**) Filipovi nevděk nepropůjčil Albrecht leč hluché ucho vyzvání tomu. Ačkoli zajisté Ferdinandovi nebyl tou měrou přítelem jako bratr jeho Maximilian, důrazněji ještě než tento dával výhost všeliké ctižádosti; syt jsa strastí, kterých při vládě v Belgii zakoušel, nejevil žádné chuti k druhému panství, kteréž mu rovněž nepokojného požívání slibovalo. I poděkoval tudíž švakru svému z přátelského nabídnutí, žádaje ho zároveň, aby jinde po nějaké hlavě pro říši Německou se ohledl. Manželka Albrechtova, Isabella, jsouc jedné mysli s manželem, psala ještě peprněji králi, bratru svému, že ji vždy jen hrůzou naplňuje myšlénka, dostati se na trůn Německý.***)

Za takových okolností, když Albrecht nedal se přemluviti, aby Don Carlovi razil cestu, kterou jemu Maximilian rozhodně tarasil, a když ani Matyáš nejevil smýšlení příznivého, musila se Filipovi namanouti bezděky otázka, lze-li vůbec bez podpory německé linie Habsburské něco pořídíti. Prostým jen uvážením věci musil se přesvědčiti, že neustoupě, Ferdinandovi sice nesmírně uškodí, sobě však sotva platně prospěje, a že mu tedy, ač chce-li vůbec něčeho dosíci, ničehož nezbývá, než uskrovniti se v žádostech svých. Zuñiga již ode dávna pamatoval krále, aby si počínal opatrně,

*) Co souditi o právě dědickém ku korunám Uherské a České, vyložíme místněji v hlavách III a IV.

**) Relací v příčině nástupnictví v Simancasu 2326.

***) Dopis Albrechta a Isabelly Filipu III ve vzpomenuté relací v archivu Simancasském.

ale nemohl radám svým vymoci schválení králova. Když pak nyní i Spinola, došed delším pobytem v Německu střídmějších náhledů, oznamoval, že nelze pomýšleti na to, aby Španělsko původní plán na rozšíření moci své cestou míru ve skutek uvedlo, tu konečně Filip přistoupil sám k politice, ku kteréž radili vyslanci jeho. Zůstal na tom, že nebude překážeti Ferdinandovi v povýšení, ač svolí-li tento k nějaké náhradě za domnělou oběť Španělska.

Za takovou náhradu počítal sobě Filip Elsasko a Tyroly, jimiž mohl panství své přiokrouhliti a lépe spojiti. Neboť Tyroly, Elsasko a Franche Comté ve spojení, činily jakoby most mezi Milánskem a Nizozemskem, kteréžto poslední musilo beztoho za nedlouho spadnouti opět na Španělsko, jelikož knížecí manželé tamní byli bezdětni. Kdyby pak se tímto přírůstkem zároveň s Nizozemskem říši Španělské stalo přitížení, mohl Filip snadno ze všech těchto zemí pro Don Carla zříditi druhorozenství. O věci té mnoho se napřemýšlel, nechtěl se však ustanoviti, pokud by neměl jistoty, že dosáhne žádané náhrady. *) Dáno tedy Zuñigovi naučení, aby začal vyjednávati v tomto smyslu.

Arcikníže Ferdinand Štýrský, jenž později jakožto císař téhož jmena druhý v dějinách rakouských dobyl sobě nejčelnější místo znepokojoval se již po delší čas slechy o zámyslech španělských. Již l. 1611 dověděl se, kterak Filip III klade sobě právo ku koruně České a Uherské, a události nejnovější přesvědčily ho, že král do opravdy státi míní na svých nárocích. Ale postavení Ferdinandovo bylo tak choulostivé, že nemohl prozatím nic jiného než mlčeti. Nebo předčasným hájením práva svého bylby jednak hrubě popudil na sebe citlivosť císaře, jakožto novomanžela, jenž dosud naděje na potomka docela se nevzdával; s druhé strany pak nemínil nikterak znepřáteliti se s Filipem, obávaje se, že bouře, kterým vstříc kráčel, nebude moci udolati bez pomoci španělské. I bylo mu důvěřovati se obezřelosti, s kterou Maximilian prospěchů jeho vyhledával; a věru mohl spokojiti se, maje tak oddaného sobě přítele a obhájce.

Prodlením času se mu však trapnosť postavení stávala nesnesitelnou, i umínil sobě, zanechati bezděčné zdrželivosti a shod-

*) Relací v příčině nástupnictví v Simancasu.

nouti se s Filipem. Kdyby byl věděl, že Filip již ustoupil od prvního úmyslu svého a sám s ním sjednávati se strojí, nebyl by věru pospíchal; neboť bylo jisté, že ten, kdo kterého přinutí, aby se nabízel a takořka doprošoval, dosáhne více, než by, sám prvním jsa, byl mohl požadovati. Ferdinand vyhledával příležitosti k vyjednávání, která by co možná nestrojena byla, a taková naskytla se mu r. 1613 téměř samochtíc. V červenci téhož roku Matyáš ubíraje se do Řezna k sněmu říšskému, přijel totiž do Lince a pobyl tu několik dní. S ním zároveň přijeli tam Maximilian a Ferdinand, tento provázen jsa důvěrným rádcem svým svobodným pánem z Eggenberga, jemuž stálá přízeň pánova v pozdější době zjednala jmění ohromné a hodnosť knížecí. Také Zuñiga objevil se v Linci. Ferdinand čekal s počátku, až vyslanec zapřede rozmluvu sám zmínkou o záležitosti, jež tou dobou mysli všech výhradně zanímala; avšak vida, že Španěl tvrdě mlčí, netajil se déle, nýbrž dal prostřednictvím Eggenbergovým sám podnět k vyjednávání, k čemuž jako místo příhodné, aby vyvarovalo se vší okazalosti, zvolen klášter jakýs v Linci.

Eggenberg při první schůzi zjevil Zuñigovi Ferdinandovým jmenem, že ho dědické nároky Filipovy překvapují; načež vyslanec přisvědčiv, že král skutečně takové nároky činí, prohlásil, že jsou podstatnější Ferdinandových. Potom následovala rozmluva mezi Zuñigou i arciknížetem samým, kterýžto, ujišťuje vyslance nejhlubší úcty a neskonalé oddanosti své k Filipovi, tvrdil s důrazem, že právo jeho jest nepopíratelné, vytasiv se při tom listinou, kterouž se Anna, dcera Maximiliana II, při provdaní svém za Filipa II všech svých práv dědických byla vzdala. Zuñiga nevěda dosud o této listině, zarazil se i zdál se býti přemožen. Ale když ji později sám bedlivě prohlédl a seznal, že jen s podmínkou vydána byla, cítil se býti věcí svou jistějším než dříve. Neboť, ačkoli neznal se zevrubně v státním právu českém a uherském, nevěřil, žeby byly zákony, výslovně nařizující, aby dcery královské při výbavě práv svých se odříkaly; i mohlť aspoň tak dlouho setrvati v pochybenství svém, dokud se neprokázalo, že by se věc jinak měla. Odebral se s předtuchou jistého vítězství k Eggenbergovi, a upozorniv ho, proč listinu odříkací považuje za lichou, překonal úplně soupeře, jenž nedovedl nic

platného namítati, ačkoli ohražoval se statečně proti výkladu Zuňigovu. *) Eggenberg ovšem vyslanci španělskému tím usnadnil vítězství, že neznal se v dějinách ani českých ani uherských.

Avšak Zuňiga směrem tímto dále se nepouštěl, nýbrž prohodil konečně, že Filip nehodlá práv svých až na krev se domáhati, a že snad najde se prostředek, kterým by konečně Ferdinand splnění žádosti své došel. Nápověď tato dosti zřejmě prozrazovala již požadavek náhrady, ačkoli ještě nevyslovilo se, v čem by náhrada záležeti měla. Zuňiga byl by rád jednání těchto Matyášovi zamlčel, obávaje se, aby v příčině náhrady nepotkal se u něho s odporem; ale když Ferdinand slušně nechtěl nic podnikati v té věci bez vědomí císařova, oznámeno, oč se vyjednává, Khleslovi. Jednání pak sama vzala na ten čas konec takový, že Ferdinand se Zuňigou se dohodnuv, umínil vypraviti do Španěl zvláštního posla, jenž by na dobro uklidil spor s Filipem.

II

Vyjednávání v Linci bylo na ten čas přetrženo mimo jiné příčiny též odjezdem císaře k sněmu říšskému do Řezna. Císař svolal tento sněm hlavně proto, aby od stavův říšských vymohl pro sebe pomoc peněžitou pod záminkou nezbytných příprav válečných proti Turkům. V pravdě pak pomýšlel ne tak na válku s vnějším nepřítelem tímto, než na to, aby vůči vnitřním sporům v dědičných svých zemích sobě pevného postavení zjednal stavům na postrach. Řezenský sněm z l. 1613 byl poslední, jenž na základě starodávního řádu se byl sešel. V něm zajisté dospěly k rozhodnému výbuchu dvě nesmiřitelné protivy, totiž zásada jednotného státu s hlavou monarchickou, za jaký říše německá na pohled aspoň byla uznávána, a s druhé strany usilování stavův říšských o úplnou samostatnosť. Matyáš tušil nepochybně vše, co se tu díti bude; rozepsalť se o tom kurfirštu saskému již několik měsíců před sněmem slovy v pravdě žalostivými;**) ale šlo nad možnost jeho, aby tomu

*) Arch. Simancasský čís. 2856. Dopis Zuňigův Spinolovi z Lince, dne 4. července 1613 daný, pak častěji připomínaná relací. List Zuňigův Filipovi III ze dne 6. července 1613, v Simancasu pod č. 2499.

**) List Matyášův kurfirštu Saskému z 10. února 1613 v arch. česk. místodržitelství.

zabránil. Zahájiv sněm říšský obvyklým způsobem, předložil jemu některé proposice, z nichž nejdůležitější byla žádosť jeho za peněžitou pomoc k hrozící prý válce od Turkův.

Říšští stavové katoličtí i protestanští nebyli se sjeli do Řezna s tím úmyslem, aby úslužně ucho přiklonili potřebám císařovým; přání a starosti obou stran nesly se nad jiné k záležitosti náboženské, v Němcích dosud nevyřízené. Jedni i druzí zamýšleli smlouvati se jediné o této věci, a proto již před zahájením sněmu uradily se každá strana o sobě, jak na sněmu se zachovají. Členové katolické ligy, sjevše se v únoru 1613 do Frankfurtu nad Mohanem, usnesli se na tom, že setrvají na ustanoveních náboženského míru Augšpurského, a tedy změn, kteréž od tohoto míru v držení statkův duchovních byly se udály, že neuznají, považujíce je za bezprávné následky násilí protestantského. Tudíž nemínili také trpěti, aby ti, kdož byli zmocnili se duchovních statkův, po roce 1555 v řád světský uvedených, směly statky tyto na sněmu říšském zastupovati; neboť se obávali, aby protestanti nenabyli v radě knížat většiny, kteráž až posud zůstávala při katolících. Naproti tomu členové protestanské unie, položivše sobě dříve sjezd v Rothenburku, shodli se o tom, že nebudou snad toliko žádati, aby do míru náboženského též vyznávači učení kalvínského zahrnuti byli, dále aby změny v držení statkův duchovních, ve prospěch protestantův prošlé, za platné uznány byly; nýbrž oni hodlali přímo říšskému sněmu upírati práva, aby o věcech víry rozhodovati směl. Ačkoli v Němcích záležitosti náboženské zhusta stýkaly se se zájmy hmotnými, na které nebylo lze na prosto upírati říšskému sněmu všeho vlivu, nicméně toto snešení unie nikterak nebylo by samo sebou postačilo, rozkotati budovu státu německého, kdyby unie v snahách svých po odštěpení nebyla zacházela dále. Onať usilovala o to, aby sněmu říšskému odňala právomocnosť ve všech těch věcech, ježto náležejí k základním právům sněmů a parlamentů všech věkův a národův.

Tak nemínila unie nikterak dopustiti platnosť snešení většiny o berních, poněvadž prý „nikdo nemůže nikomu předpisovati, aby vydával peníze“, a rovněž nechtěla, aby většinou platně a závazně rozhodovalo se o věcech, jež týkaly se blaha, bezpečnosti a míru

vlasti. Netřeba vypisovati do podrobna ostatní články, od unie ujednané; poslední z nich byl již k tomu způsobný, aby do znění svého pojal vše, cokoli se komu líbilo, a aby se jím do kořan zničila zdánlivá bez toho jednota říše Německé. Takové byly náhledy a zámysly, s nimiž katolíci a protestanti do Řezna se sjeli. Příkrý odpor v politice obou stran objevil se hned při počátku rokování a zapudil na dobro naději, aby se o kterékoli věci mohlo státi svorné a platné snešení.

Katolíci, ač druhdy také nebyli zrovna nadchnuti přáním, aby státní jednota říše zdokonalila se a utužila, dělali se nyní předce obhájci její. Nemeškajíce upozorniti císaře na váhu a směr protestantské oposice, vyzývali ho, aby pro několik stranících se stavův nedal rušiti průchodu spravedlnosti v říši. Za těmito slovy neskrývalo se nic jiného, než napomenutí, aby císař mocí donutil odpůrcův k povolnosti, ač nemá-li ústava říše platnosti své pozbýti. Katolíci mimo to povolili císaři, aby ho zachovali při dobré mysli, 30 „římských měsícův", splatných během dvou let. Též několik protestantů přidalo se k tomuto svolení, kdežto naopak tak zvaní „stavové korrespondující", t. j. unie a její přívrženci, neustávali proti němu se ohražovati. Císař marně snažil se získati odpůrce, aby k svolené pomoci přistoupili, slibuje jim, že odročí sněm a svolá zvláštní „komposiční sjezd", na němž by přede vším jiným stížnosti korrespondujících v příčině náboženství uvažovány a, pokud možná, i po vůli jejich vyřízeny býti měly. Protestanti, vědouce ovšem velmi dobře do císaře, že ani nemůže ani nechce jim po vůli býti na ujmu stavův katolických, nedbali žádných slibů, nýbrž setrvali na svém ohražení proti všelikému účastenství v berni na válku tureckou. Císař, nemoha tudíž na protestantech ničeho dosáhnouti, propustil stavy. Takto se naděje císaře v podporu říše konečně rozplynuly v niveč; neboť nehledíc ani k tomu, že korrespondující neplatili pomoci, od většiny sněmu svolené, i svolující plnili slib svůj tak váhavě, že císaři sešlo se, pokud víme, ne-li dokonce nic, tedy jistě jen summa tak skrovná, že ani za řeč nestála. *)

Katolíci, jakkoli se v Řezně tvářili válečně, měli vlastně sami nej-

*) Podrobněji rozpisují se o tom Menzel a Häberlin-Senkenberg.

více strachu, obávajíce se útoku na sebe se strany protestantův. Tesklivě pohlíželi v budoucnosť, až by nastala doba nového obsazení trůnu Německého. Biskupové a zejmena duchovní kurfirštové obávali se, aby protestanti někoho ze svých na trůn nepovýšili; neboť podlé soudu jejich mohlo pak býti veta po panstvích duchovních. I nebylo tudíž v důvěrných poradách katolíkův nikterak řeči o válce, nýbrž jednali tam pouze o prostředcích, kterak by straně své pojistili císařský trůn. K tomu konci přáli sobě, aby císař, jemuž v ustrašenosti své jen krátkou ještě lhůtu života vyměřovali, užil jí k zjištění nástupnictví v Němcích. Snažně ho za to žádali duchovní kurfirštové, a sám papežský vyslanec připojil se v Řezně k prosbám jejich.*) Kurfirštové poukazovali s důvěrou k Albrechtovi a Ferdinandovi, ačkoliv sobě netajili, že povýšení kteréhokoli z obou potká se s velikými překážkami, poněvadž prý prvního z nich v Němcích považují za Španěla, druhého pak, an měl za zpovědníka mnicha z řádu Teatinského, nazývají mnichem Teatinským, oba pak že stejnou měrou jsou nenáviděni. Kurfiršt Kolínský dělil se od přátel svých jediné tím, že schvaluje sice oba nápadníky, nicméně přednosť dával Ferdinandovi, v čemž ochotně podporován byl papežským nunciem.

Arcikníže Maximilian, zavítav také do Řezna, podněcoval tuto horlivosť ještě více, i dovedl toho, že kurfiršti se shodli již nyní o nástupce trůnu, jímž dle toho, jak věci té chvíle se měly, nikdo jiný nebyl než Ferdinand. Než nedošlo k tomu a sice vinou Zuňigovou. I Zuňiga byl za císařem přišel do Řezna, a přičiňoval se zde sice seč moha, aby získal kurfiršty pro časné ustanovení nástupce, to ale nikterak mu nebylo po chuti, aby o osobě stalo se shodnutí dříve, než by Ferdinand s Filipem o náhradu se porovnali. Obávalť se, že povýšením Ferdinanda vyjednávání se zarazí, neřku-li docela přetrhne, a proto snažil se pohnouti kurfirštův, aby konečné ustanovení nástupce zatím poodložili. Kurfirštové dali se Zuňigovi přemluviti, ano přenáhlili se tou měrou, že požádali krále, aby jim vzkázal mínění své v příčině nástupnictví v říši Německé. Takový konec vzalo toto vyjednávání na sněmu říšském.

*) Zpráva Zuňigova z 14. srpna 1613 v archivu Simancasském.

Král Španělský, zvěděv o tom, co a jak se dělo v Řezně, byl spokojen s jednáním svého vyslance. I dovolil mu, aby s důrazem se zasazoval o povýšení Ferdinanda, jak mile záležitosť náhrady bude vyřízena; kdyby se pak s věcí tou příliš prodlévalo, aby ujímal se Albrechta, a třebas i Maximiliana; neboť s prospěchem Španělska prý nesnáší se, aby král Ferdinanda podporoval bez náhrady. Vedlé toho nařízení tedy vyložil Zuňiga zřejmě německým Habsburkům požadavky Filipovy, i vymáhal pro něho zejmena Tyrol a předních zemí Rakouských, z kterýchžto zemí společně s Belgií založeno býti mělo druhorozenství španělské. Zuňiga, chtěje požadavku svému dodati větší váhy, dokládal, že nelze prý do jeho pána domnívati se tolik nezištnosti, aby nejen vzdal se práva svého k Uhrám a Čechám, nýbrž i budoucně také bránil těchto zemí proti kacířům, kteří jistě dobrovolně nepodniknou vládu Ferdinandovu. Eggenberg cítil sice hlubokou pravdu posledních těchto slov, nicméně nepovolil hned, nýbrž přemlouval již tehdáž, jakož i při následujících rozpravách Zuňigu k tomu, aby se Španělsko bez výminky vzdalo svých nárokův.*) Zuňiga, zpraviv o tom krále svého, znova dostal nařízení, aby odepřel všem nadějím v přílišnou nezištnosť dvora španělského, a zanechaje Ferdinanda, aby jednal ve prospěch Maximilianův. Vyslanec Zuňiga dobře soudil, že mu těžko bude zpravovati se přesně tímto rozkazem, ježto předce nebylo lze Maximiliana učiniti císařem proti jeho vůli, i hleděl tím snažněji dohodnouti se s Ferdinandem. Neznaje však na jisto pravé příčiny, proč vlastně věci váznou, obrátil se k Matyáši s prosbou, aby přihlédna k nebezpečí, jež by z dalšího prodlévání pojíti mohlo, pomohl zjednati narovnání mezi Filipem a Ferdinandem, aby tudíž tohoto pohnul k nějaké oběti. Matyáš přislíbil svou pomoc, avšak neučinil ničeho.

Když vyjednávání k tomuto stupni bylo dospělo, Ferdinand konečně vytasil se s návrhem o náhradě. Návrh svůj, s nímž tajil se císaři, dal vyslanci oznámiti skrze zpovědníka svého, výše již zmíněného mnicha řádu Theatinského. Nabízel se, že odstoupí

*) Dopis Zuňigův ze dne 12. pros. 1613, 6. a 21. ledna a 10. ún. 1614. v Simancasu.

Španělsku všecky přístavy na pobřeží jaderského moře. Bylo to nabídnutí, jímž se jevilo podivné nedorozumění tomu, jak důležity jsou hranice pomořské. Zuňiga, maje podání toto za nedostatečné, žádal kromě přístavův též území za nimi ležící, tedy Korutany, Krajinu, Gorici a Furlansko, pokud Ferdinandovi náleželo. Ferdinand byl by snad i k této oběti svolil, kdyby dvůr španělský nabízeného pobřeží pro vzdálenosť sám nebyl se odřekl. Zamítnutí návrhu toho stalo se k radě Spinolově, na kterouž král přistoupil. Následkem toho nařízeno Zuňigovi, domáhati se náhrady za Alpami, žádati totiž Elsassko a mimo to vše, čeho ještě dostati sobě troufá. Kdyby se o to dohodnutí stalo, měl nařízeno, podporovati Ferdinanda k dosažení trůnu Německého.

Po několik měsíců čekali duchovní kurfirštové na konečnou odpověď k Řezenské žádosti své o nástupnictví. Mezi tím změnil se poněkud náhled jich v té věci; přidavše se totiž k mínění v Němcích běžnému, že koruna Německá těsně spojena jest s korunou Českou, žádali nyní na císaři, aby především spořídil nástupnictví v Čechách. Tím způsobili však nesnázi, kterou se běh celé záležitosti zarazil. Nepomysliliť, že Matyáše snáze lze získati, aby bez odkladu ustanovil nástupce v Němcích, než aby dal voliti krále Českého; neboť pokud nevzdával se naděje, že bude míti sám potomkův, mohl-liž připraviti budoucího snad syna svého o právo dědické. Mimo to bylo předvídati nesnáze zvláštního druhu při stavích českých. Stavové byli totiž roku 1611 od Matyáše vymohli slib, že za živobytí králova nemá nikdy volen býtí nástupce jeho. Chtěl-li Matyáš ze slibu svého se vybaviti, nemohl toho učiniti leč vyjednáváním se stavy. K tomu nemohl přikročiti ihned, nýbrž až na některém sněmu, k jehož svolání však z mnohých důležitých příčin neměl chuti.

Kurfirštové tedy, postavivše záležitosť posloupnosti v Čechách do první řady, sami zavdali příčinu k průtahu, jehož konce nebylo lze dohlednouti, a to tím méně, poněvadž Filip III s náhledem jejich se snášel. Zuňiga a Spinola, oba zástupcové španělské diplomacie v Němcích, spraveni byvše o návrhu kurfirštův, posuzovali jej každý jinak. Zuňigovi zdály se nesnáze v Čechách tak velikými, že císaře k jich narovnání nepovažoval za způsobilého; i ačkoli nahlížel, že úmrtím Matyášovým bylo by dědické

právo Habsburkův uvedeno v nebezpečí, předce radil pánu svému, aby, nestoje o neodkladné obsazení trůnu českého, vyčkal smrti Matyášovy a pak vším úsilím podporoval Ferdinanda. *) Spinola naopak zavrhoval takové prodlévání, maje za to, že právě pro tyto nesnáze mělo by se jednati po radě kurfirštův; předvídal, že Uhři i Čechové po smrti nynějšího panovníka budou chtíti povolati na trůn cizího knížete, i radil, aby takové jinak neodvratné nebezpečí záhy se odvarovalo zjištěním nástupnictví. V tom smyslu psal Filipovi, že přes všeliké překážky, ať by to sebe větší oběť stálo, dlužno přivésti to v Čechách k volbě a třebas i podplatiti stavy, kdyby jiný prostředek nestačil. Král radu generála svého, zkušenostmi zopatrnělého, z celé duše schválil, a takovým způsobem postavena jest otázka o nástupnictví v Čechách do popředí. **)

Kdykoli Filip chtěl jednati v prospěch arcíknižete Ferdinanda, ať v Čechách ať v Němcích, vždy to činil pod tou výminkou, aby se dříve stalo dohodnutí o náhradu. Když o výsledcích posledních rozkazův svých dlouho žádných zpráv nedostával a při tehdejším nedostatečném zřízení pošt ani dostati nemohl, uchvátila ho netrpělivosť takovou měrou, že hodlal dokonce přetrhnouti všeliké vyjednávání a pokusiti se ještě jednou, zdali by předce neprovedl dědického práva matky své. Nemalé bylo užasnutí Zuñigovo, když se mu od krále dostalo rozkazů, dle přání tohoto pozměněných. Rozkazy 1614
ty došly ho, an právě nacházel se v Linci při generálním sjezdu stavův, od Matyáše z veškerých rakouských zemí tam svolaných, o němž níže místněji položeno bude. Zuñiga jako poslušný služebník pána svého nemoha jinak, jal se hned postupovati dle nových rozkazů, i spůsobil tímto Ferdinandovi i Maximilianovi, v Linci taktéž přítomným, veliké a nemilé překvapení. Jelikož se nové rozkazy nesnášely s jeho přesvědčením, neváhal upozorniti pána svého svědomitě a upřímně na nemožnost zámyslův jeho. Kacířům, tak psal domů, inkvisice prý nevalně se líbí a katolíci jsou jako okouzleni „výtečnými ctnostmi“ Ferdinandovými.

Arcikníže Maximilian uslyšev, že Filip nároky své zase obno-

*) List Zuñigův Spinolovi z 3. dub. 1614, v Simancasu.

**) Spinola Zuñigovi dd. 26. dub. 1614 v Simancasu 2865. Relací v příčině posloupnosti tamtéž.

vuje, rozhorlil se až k vášnivosti a prohodil prudce, odřekl-li se on ve prospěch Ferdinandův, že každý jiný kníže rodu Habsburského totéž učiniti může. Po tomto výstupu jal se Zuňiga, nesečkav ani, svolí-li k tomu král, znova jednati o náhradu. V poradách těch účastnil se nyní vedlé obou arciknížat také Khlesl. Zuňiga předložil na uhájení práv svého pána dobré zdání kardinála Gabriela de Trexo, odvozujícího právo Filipovo ze znění slov odříkací listiny matky jeho Anny. Druhá strana sporná nemohla upříti, že listina tato, na níž dříve sobě nemálo byla zakládala, skutečně zní ve prospěch Filipův. Než mezitím byly se již vyhledaly nové důvody na prokázání přednějšího práva Ferdinandova. Především odvoláváno se k poslední vůli Ferdinanda I a k listině, kterouž Karel V bratra svého investoval korunou českou: v obou listinách výslovně přednost se dává mužskému potomstvu Ferdinandovu před ženským, jež teprvé po vymření onoho mělo se dostati k dědictví. Dále poukazováno k smlouvě mezi Rudolfem II a bratřími jeho po smrti otcově učiněné, v níž obsaženo ustanovení, aby arcikníže Arnošt první právo měl k následnictví v Čechách a Uhřích před dcerami Rudolfovými. Ačkoli tudíž tato smlouva nemohla býti na ujmu právům Anniným, byla předce důležitá, pokud se jí mohlo užiti na důkaz, že výhradné nástupnictví po meči v Uhrách a v Čechách bylo právní obvyklostí, v rodu Habsburském vždy zachovávanou a dávno před nynějšími nepokoji uznávanou.

Zuňiga, jenž si byl přibral ku pomoci dvorského radu pana ze Strahlendorfa, neobmeškal odpovídati ke všem těmto důvodům. Poněvadž pak nepomýšlel již na vymáhání celého dědictví, nýbrž jen na slušnou vůbec náhradu, obrátil směr vyjednávání k tomuto cíli. Khlesl přidal se k španělským požadavkům a žádal jmenem Zuňigovým pro Filipa III za náhradu Elsassko a Tyroly. Tím bylo zcela určitě vysloveno, čeho Španělsko sobě přeje. Jakož se ale již první nápověď takovýchto požadavků u těch, jichž se týkala, s nepřízní potkala, tak dělo se i nyní. Ferdinand odepřel zcela rozhodně vyhověti této žádosti, nalézaje v tom Maximiliana co horlivého podpůrce. Oba tvrdili s důrazem, že právo jejich jest silnější, pročež za odstoupení slabšího práva žádné náhrady netřeba dáti. Na to uvažovány jsou ještě jednou důvody, právu obojí strany i proti

němu svědčící, při čemž Ferdinand nepřestával upomínati na nebezpečí, kteréž by z odstoupení žádaných zemí pro německou linii Habsburskou vzniknouti mohlo. Když pak Zuňiga vyzval konečně protivnou stranu, aby sama nějaký návrh učinila, tu Ferdinand ujav se slova, pravil: „Ačkoli potomstvo jeho po meči i po přeslici má přednější právo k panování v královstvích (Českém a Uherském), chce prý předce z lásky a z úslužnosti ku králi Španělskému dáti přednost mužským potomkům královým před vlastním potomstvem ženským.“ Ale Ferdinand měl té doby již tré synů, a při poměrně mladém věku jeho snadno se dalo očekávati, že časem počet jejich se rozmnoží, tak že nabídnutím jeho vyplnění nároků španělských odkládalo se ovšem do neurčité budoucnosti, nehledíc ani k tomu, že Španělsku byl by nastal pak ještě soud s nároky bratří Ferdinandových. Zuňiga, projeviv mínění své v témž smyslu, žádal, aby Ferdinand přidal k slibu svému něco skutečného, avšak Ferdinand i Maximilian zůstali na svém, načež vyslanec přetrhl další vyjednávání, chtěje krále svého o všem zpraviti.

Dříve však, nežli to mohl učiniti, byl od Ferdinanda pozván k důvěrné rozmluvě, při níž arcikníže nezměnil sice v ničem svého nabídnutí, ale dokládal se slavně, že ničeho vroucněji sobě nepřeje, než aby králi prokázal vděčnosť svou. Dávaje tímto na srozuměnou, že hotov jest k některé jiné náhradě, aneb k jakýmkoli jiným platným službám, žádal vyslance snažně, aby přece urychlil narovnání, poněvadž nebezpečenství poroste, bude-li s ustanovením posloupnosti odkládáno.*) Stejnou dobou psal též sám Filipovi, vykládaje mu obšírně důvody, pro které nelze mu svolovati k ničemu více a doložil zejmena, že odstoupení Elsasska hlavně z té příčiny nedá se provésti, poněvadž by se obyvatelé země té sami nejvíce zpouzeli proti přivtělení k říši Španělské. Matyáš a Maximilian také žádali krále schválními listy, aby přispíšil konečné narovnání. **)

Tuto nepovolnosť německých Habsburkův k žádostem Španělského dvora neobmeškali některé osoby při dvoře Filipově vyhlašovati za zpupnou opovážlivosť. Než se král rozhodnul, co dále činiti,

*) List Zuňigův Filipovi III ze dne 3. srpna 1614 v Simancasu.
**) Relací v příčině posloupnosti tamtéž.

odevzdal spor svůj Don Rodrigu Calderonovi, jednomu z oblíbených rádců svých, aby vše znova proskoumal a uvážil. Jindy podobná vážná díla svěřována prvnímu ministru, vévodovi z Lermy; tento ale nepožíval nyní leč dle jmena hodnosti této, kdežto důvěra a přízeň králova byla poznenáhla přešla na syna jeho, vévodu z Uçedy a spolu s ním i na řečeného Calderona. Sloužilť Calderon prvotně vévodovi z Lermy za tajemníka; přízní pána svého dosáhl vznešených úřadův a důstojenství, až se konečně stal milcem královým, a vyznamenán byv hodností marquesa de Siete Iglesias, vstoupil na jedno z předních míst v státní radě; protož svěřena jemu věc takové důležitosti Calderon, vraceje listiny, od Ferdinanda na průkaz práva jeho znova předložené a kardinálu Trexovi k posouzení svěřené, připojil se k zápornému mínění kardinálovu v tom způsobu, že prohlásil právo pána svého k celému spornému dědictví za nepopěratelné a krále vybízel, aby od požadování platné náhrady neustupoval. Zejmena radil králi, aby i dále setrval na postoupení Tyrol a Elsasska, a nepovolil leda v příčině Tyrol. Zřejmě pronešených obav Ferdinandových strany povážlivých následků, jež by z odstoupení Elsasska pojíti mohly, odbyl marques pohrdlivým tónem. „Zvláštní práva i zvyklosti Elsasska nemohou prý býti nikterak důvodem, proč by země tato neměla přivtělena býti k říši Španělské; vždyť Elsassko spravovati lze dle vlastních jeho zákonův. Zdaž-li se tak neděje též v Aragonii, Portugalech, Sicilii, Neapolsku, Nizozemsku a jiných zemích Vaší Královské Milosti, jichž práva a svobody Vaše Královská Milosť přísahou stvrdila a zachovává? Proč by nemohlo rovněž díti se tak v Elsassku, jehož obyvatelům dostalo by se nad to i štěstí, míti nad sebou panovníka mnohem mocnějšího?“ *) Ovšem, jestli že Elsasští pamatovali na Nizozemí a vzpomněli sobě na šťastné vyřízení jistých sporů mezi Aragonií a Filipem II, musili dostati laskominy po vládě Španělské.

Na štěstí nepřestal Filip III na návrzích Calderonových, nýbrž podal jich ještě na státní radu k uvážení. Tato hrubě se lišila v náhledech svých od milce králova; tvrdilať v dobrém zdání svém, že nelze získati Elsasska proti vůli knížat německé větve Habs-

*) Dobré zdání marquesa ze Siete Iglesias, dané z Lermy dne 29. říj. 1614 v Simancasu.

burské, leč by se chtělo podniknouti válku, jejíž výsledek by ale jistě nedopadl ve prospěch králův. Všeliké jiné kromě přátelského narovnání ať se naprosto pustí mimo sebe. Může-li se král dalším vyjednáváním domoci nějaké náhrady, nechť o to pokusí se, pakli nesvede ničeho, ať i na tom přestane, což prý může tím spíše, ana nezištnost arciknížete Maximiliana mravně ho nutí, následovati příkladu jeho. Ostatně nechť ať král pováží, že vzdada se práva svého, učiní to pro arciknížete Ferdinanda, od něhož prý lze nadíti se opravdivé vděčnosti a jehož známá statečnost v těchto nebezpečných dobách největší důvěry a naděje vzbuzuje. Jakkoli tedy státní rada králi navrhovala, aby vzdal se bez výminky nároků svých, předce nechtěla mu brániti ve vyhledávání náhrady podlé příznė poměrů. Pro rychlejší vyřízení celé záležitosti radila králi, vypraviti do Němec schválního vyslance, jenž by spolu se Zuñigou přivedl všecko do konečného pořádku.*) Filip III schválil dobré zdání státní rady i odstranil tudíž sám vše, co by narovnání na překážku býti mohlo.

Mezi tím co se v kabinetu Španělském otálelo s výpravou mimořádného vyslance, minula zimní doba a s nastávajícím jarem l. 1615 událo se něco, co vypravení vyslance mohlo učiniti na vždy zbytečným: z Prahy roznesla se totiž pověsť o těhotnosti císařovna.

Již na počátku vypravování našeho učiněna byla zmínka, jak málo naděje kladeno vůbec v plodnosť manželství císařova; vyjednávání o nástupce, jež takřka hned po oddavkách se započalo a s ustavičnou horlivostí dále vedlo, patrným toho bylo svědectvím. Tu na počátku l. 1615 z nenadání rozlítne se pověsť, že císařovna počala. Bylať to zajisté událosť veliké váhy, jež přede vším jiným učinila konec vyjednávání o následnictví. Arciknížeti Maximilianovi, jenž na první zvěsť neustál od svého jednání ve prospěch Ferdinandův, nýbrž s duchovními kurfiršty v těch příčinách dále sobě dopisoval, dostalo se od císaře napomenutí, aby nechal všeho, an císař, maje naději, že manželka mu porodí dědice, vidí toho potřebu, záležitosť následnictví bedlivěji uvážiti, aby koruna nevyšla z rodu

*) Dobré zdání státní rady v příčině posloupnosti ze dne 21. ledna 1615 v Simancasu.

otce jeho.*) Nikdo zajisté nemohl ve zlé vykládati císaři starost, aby budoucnost očekávaného dědice zkrácena nebyla. Matyáš nemohl nikterak sobě všímati sebe větších starostí bratří a přátel rodu svého, kteříž lekali se myšlenky, že by se hrozícímu nebezpečenství neměl vstříc postaviti muž, jakým byl Ferdinand, nýbrž nedospělé děcko. Vlastní syn byl Matyáši bližší, než jakékoli naděje nebo obavy bratří, strýců a přátel dohromady.

Proud vyjednávání o nástupnictví náhle se tedy zastavil a veškera pozornost obrácena k těhotenství císařovny. Uzavřeno, požádati matku její, aby pro lepší ošetření dcery přijela do Prahy, kdež mělo se odbýti šestinedělí. Poněvadž ale žila jeptiškou v Inšpruku v klášteře Servitek od ní založeném, bylo potřebí schválního povolení papežského, aby směla dceru navštiviti. Povolení ovšem uděleno, načež kněžna řeholnice přibyla koncem června do
1615 Prahy.**) Očekávalo se, že císařovna koncem července nebo počátkem srpna dítě povije, i stávalo se již obyčejem dvorným, zmiňovati se při veřejných příležitostech o budoucím dědici, i pomlčeti zároveň šetrně o možnosti, že by se snad dcera narodila. I poselství Turecké, jež tehdáž přibylo ke dvoru císařskému, loučíc se, přálo štěstí toužebně čekanému kraleviči.***) Skvostná kolébka, od stavův českých císaři hned při sňatku jeho podaná, nebyla ještě sloužila účelu svému, když tu opět došel od velkoknížete Toskánského podobný dar, co do úpravy zvláště nádherný.†) Již oznamováno, že císařovna čeká se 15. srpna, a když téhož dne z chrámu pro mdlobu dříve než obyčejně odešla, mělo se všeobecně za to, že rozhodná chvíle nastala. Než, minul den, i minulo více dní, a co se očekávalo, nestalo se, až konečně znenáhla rozšířila se pověst, že všecka naděje jest zmařena. Dle zpráv, o této příhodě zachovalých, jest pravdě podobno, že císařovna jakýsi stav neduživosti považovala za požehnaný; prameny aspoň nezmiňují se, že by byla potratila.††)

---

*) V Hurterově spisu: Ferdinand II, díl III. str. 30.

**) List Zuñigův Filipovi, daný z Prahy dne 26. června 1615 v Simancasu.

***) Novina z Prahy dne 21. září 1615 v Miscell. 491 v státním archivu Vídeňském.

†) Pavel Skála, I. a II.

††) Skála (2, 18) vypravuje, že domnělý plod nebyl než „prostá a bezdušná koule v životě jejím.“

III

Objevením se pravdy, že těhotenství císařovny bylo liché, velice se změnilo vzájemné postavení stran při dvoře. Arcikníže Maximilian, jehožto nevrlosť nad příštím dědicem nejevila se vždy v mezech slušnosti, netajil se nelíčenou radostí svou, shledav, že obavy jeho se nevyplnily. Napomenutí císařova, aby s duchovními kurfiršty přetrhnul vyjednávání, nejenom nebyl uposlechnul, nýbrž požádal i přímo bratra svého, aby pomáhal na trůn Německý povýšiti Ferdinanda, jenž by budoucímu snad dědici byl mocnou podporou a spravedlivým poručníkem. *) Také čelnější katolíci v dědičných zemích i mimo země rodu Habsburského, prohlašovavše to bez obalu za neštěstí, kdyby císaři měl se naroditi dědic, oddechli sobě nyní s potěšením, vidouce, ano minulo nebezpečí poručnické vlády. Jediný Khlesl ve spolku s jednomyslnými přátely byl sobě zcela jiné stanoviště oblíbil. Často hovoříval o budoucím dědici veselými slovy, jež prozrazovala tajnou radosť a spokojenosť, i dával na jevo, že naděje pána činí též jeho šťastným. Není pochyby, že nejednal tak pouze z soucitu k rodinnému štěstí císařovu, jemuž za stkvělé postavení své byl díky povinen, nýbrž z radostné předtuchy, že narození kraleviče nezůstane též pro něho bez prospěšných následkův. Neboť ve vládu poručnickou, která jiným byla obavou, skládal právě on své naděje, vláda však Ferdinandova, kteréž druzí toužebně očekávali, do duše mu byla protivná.

Ve smýšlení Khleslově o následnictví nastala totiž podivná změna. Když Matyáš se stal císařem, zdálo se, že Khlesl souhlasí s těmi, kdož si přáli míti nastupce zjištěného; i není příčiny viniti ho z neupřímnosti a považovati za přetvářku, co v tom smyslu druhdy pronesl. Nebyla-li přes to všecko otázka ta ani l. 1613 ani l. 1614 vyřízena, nestalo se to vinou Khleslovou, nýbrž nedohodnutím o požadavky španělské. Ale tolik jest také pravda, že Khlesl ničím nepřispěl k rychlejšímu uklizení sporu, a že vůbec v oněch letech neučinil žádných příprav, aby po vyřízení oné před-

*) Pamětní spis tajemníka Maximilianova, Stredela, svědčící Khleslovi ze dne 18. května 1615, v archivu c. k. ministeria vnitra.

chozí otázky pokoj zjednán byl odevzdáním té neb oné koruny Ferdinandovi. Arcikníže Maximilian nad jiné všímal sobě liknavosti Khleslovy a káral ji neuprositelně. Čím nezištněji a úsilněji arcikníže tento pracoval pro Ferdinanda, tím rozhodněji žádal, aby ti, jichž povinností to bylo, osvědčovali stejnou oddanosť. Do Khlesla tedy domníval se, že za nečinností svou skrývá jen smýšlení potměšilé a ničemné, i počal ho odtud považovati za nepřítele svých snah, směřujících ku prospěchu Habsburského domu, ano i za nepřítele dynastie vůbec.

Jest pravda, že neobyčejná nedbalost Khleslova ve věci tak důležité nebyla nahodilá a bez viny, ale pocházela z obavy, aby časným ustanovením nástupce nepozbyl vlivu svého. Následkem ochablosti a nečinnosti císařovy dostala se mu totiž do rukou znenáhla veškera moc panovničí, jíž onen požíval, a ctižádostivý i od přírody povahou činnou nadaný biskup ujal se jí dychtivě, nedopouštěje nikomu, aby se s ním dělil. On dovedl toho, že bývalý předseda tajné rady za císaře Rudolfa II, bohatý a mocný Karel z Liechtenšteina, který s ním dlouho zápasil nikoli o přední, nýbrž o rovné toliko účastenství v důvěře císařově, konečně v zápasu podlehnuv ustoupiti musil. Od té doby nikdo z císařských rad neodvážil se zápoliti s ctižádostivým biskupem. Biskup vládl skutečně sám, ano císař propůjčoval pouze jmena svého. Takovémuto čelnému postavení jeho hrozilo nebezpečí ustanovením nástupce trůnu, kterýž by se byl jakožto pomocník císařův nezbytně ujal předního místa při dvoře, ponechaje Kheslovi postavení jen podřízeného. Možná, že by se přes to všecko nebyl vzpíral proti ustanovení nástupce, ač měl-li by naději, že se při Ferdinandovi domůže snad téhož vlivu, jakého měl při Matyáši; avšak arcikníže tento byl již jinému zadal svou důvěru. Khlesl totiž shlédaval, že pán z Eggenberga bude jemu soupeřem nepřemožitelným.

Ctižádost byla tedy příčinou, že „direktor tajného kabinetu" — toť byl titul Khleslův — nevšímal sobě otázky posloupnosti a s radostí byl by uvítal prozatimní vládu za nezletilosti dědice císařova, důvěřuje se, že císař vykáže jemu v poslední vůli své pro ten případ snad nějaký vynikající úřad. Nicméně nečinil se ještě hned zjevným nepřítelem nadějí Ferdinandových; nepřátelství jeho po-

čalo se jeviti teprvé koncem roku 1615, byvši, jak se zdá, vzbuzeno prudkostí Maxmilianovou. Kníže tento, jemuž po lichém těhotenství císařovny odpadla pouta bezděčné zdrželivosti, nerozpáčil se ve vášnivosti své, těžce viniti Khlesla, „že prý tento' zchytralý pop těhotenství císařové jen vymyslil, aby způsobil zmatek.“*) Jestliže takové řeči k sluchu obviněného se donesly, jakož o tom nelze pochybovati, zdaž mohly míti při něm jiného účinku, nežli že se stal konečně záležitosti o posloupnosti takým potměšilým nepřítelem, za jakého prvé neprávě byl považován. Maximilian byl by ostatně bedlivěji míval se na pozoru s jazykem svým, kdyby byl považil, že svými výčitkami nedotýká se toliko ministra, nýbrž i cti vlastního rodu svého; neboť zajisté jen následkem nerozvážlivých řečí arciknížete toho rozšířila se tehdáž pověst nejapná, docházející na mnoze víry, že Matyáš chtěl prý manželce podložiti cizího chlapce, ale jen pro nedůvěru svých poddaných, zejmena Hornorakušanů, že úmyslu takového neprovedl.**)

Maximilian uhlédav po zmařených nadějích císařových příležitost k úsilnějšímu jednání, zprudka nyní žádal, aby bratr stejným časem urovnal posloupnosť jak v dědičných zemích tak i v Němcích. Bylť se totiž přidal k náhledu duchovních kurfirštů, žeť třeba Ferdinandovi odevzdati dříve dědičné země, zejmena Čechy, nežli se o nástupnictví počne jednati v Německu. Matyáš přímo neodepřel, odpověděv, že nelze mu učiniti rozhodného kroku, dokud arcikníže Albrecht se neprohlásí, že se vzdává svého práva. Maximilian nečekal na druhé vyzvání, nýbrž odebral se již na samou zimu (1615) do Bruselu, aby pohnul bratra k žádoucímu se zřeknutí. Albrecht nikterak se nezdráhal, vymiňuje sobě za svou povolnosť jediné, aby Ferdinand, zdědí-li někdy veškery země císařovy, zvýšil důchody jeho na 100.000 zlatých. Maximilianovo i Albrechtovo zřeknutí se nemělo však míti platnosti, kdyby Ferdinand zemřel prvé nežli Matyáš; pro ten případ oba bratří vyhražovali sobě práv svých. — Maximilian na své Bruselské cestě zajel též k arcibiskupu Mohuč-

*) Vischer arciknížeti Albrechtovi ze dne 10. října 1615, v státním archivu Bruselském.

**) Zpráva Krištofa z Donína kurfirštovi falckému ze dne $\frac{21}{31}$ Jan. 1617. v státním archivu Bruselském.

skému Schweikhardovi, kterýž projevoval vždy co nejdůrazněji přání o zjištění nástupnictví v říši Německé, vida ale, že dvůr císařský v té věci příliš zdlouhavě sobě počíná, pozval arciknížete Maximiliana, aby se s ním poradil o odstranění překážek. Prvé nežli ještě Maximilian, spěchaje vyhověti pozvání tomu, Mohuče dojel, ohlásil se u kurfiršta dvorní rada Hegenmüller, s plnomocenstvím císařovým. Khlesl, jemuž netrpělivosť kurfirštova zdála se býti povážlivou, chtěl ho skrze tohoto posla přesvědčiti, že by svolání sjezdu kurfirštův k vykonání volby krále německého prozatím nebylo příležité z mnohých důležitých příčin, a to hlavně pro to, že by se protestanští kurfirštové nedali pohnouti k volbě.*)

Schweikhard však nedal se těmito přímluvami nikterak mýliti, zvláště když hned na to podnětem Maximilianovým počal nedůvěřovati Khleslovi; jemu zdálo se mimo to nebezpečenství katolíkům hrozící, kdyžby císař zemřel neustanoviv nástupce, tisíckráte větší nad jakékoli nesnáze, s nimiž by se potkati mohl sjezd kurfirštův. Arcibiskup i arcikníže utvrdili se vzájemně v předsevzetí, že bez ohledu na podřízené otázky a pletichy neustanou přimlouvati se u císaře za povýšení Ferdinanda.

Za takovou podřízenou otázku, která by snad vložila se mezi záležitosť o posloupnosti, považováno zjednání shody mezi katolickými a protestanskými stavy říše. Již od sněmu Řezenského, jenž odporem tak zvaných „korrespondujících“ bez výsledku byl se rozešel, ozývali se zhusta hlasové, že by třeba bylo zjednati narovnání o požadavcích protestantů, aby se roztržka v Němcích nešířila do nekonečna. Že však katoličtí stavové nehodlali škodovati narovnání samojediní, nebylo lze předvídati, kdy a jak na konečnou shodu dojde. Se strany císařovy byla již na sněmu Řezenském pronešena myšlénka, aby svolán byl sjezd „komposiční“, na němž by sporné strany, nejsouce obmezovány přísným řádem sněmovním, volně pojednaly o svých žádostech. Kdykoli se však poněkud opravdově o položení takového roku jednalo, prohlásily se pokaždé strany obě, že se chtějí sice účastniti poradního sjezdu, ale jen tehdá, bude-li

*) Život Khleslův od Hammer-Purgstalla, díl III. ve sbírce listin str. 266.

jim prvé v jisté výminky svoleno.*) Třeba-liž podotýkati, že jedny tyto výminky vylučovaly druhé? Chtěl-li císař ustanoviti nástupce teprvé, až by se zdařilo porovnání mezi stranama, tož by se byl Ferdinand nebyl nikdy dočkal svého povýšení. Maximilian a Schweikhard jednali tudíž velmi moudře, davše sobě slovo, že nedopustí, aby záležitosť jejich meškána byla vyřizováním otázek podřízených.

Maximilian sešel se na své cestě v Porýní také s ostatními duchovními kurfiršty, i nalézal při všech smýšlení příznivé. Navrátiv se do Prahy a učiniv o tom zprávu císaři, neopomenul naléhati na něho, aby beze všech průtahův a vzdor tomu, že Khlesl obává se svolati sjezd kurfirštův k volení krále, sjezd takový rozepsal. Též radil bratrovi, aby přípravou k tomu navštívil Jana Jiřího, kurfiršta Saského, a hleděl osobně ho získati pro volbu. Kurfirštové Falcký a Braniborský měli býti nakloněni jednak Janem Jiřím, jednak schválnými posly. Kdyby s těmito nic se nesvedlo, měl se císař spokojiti, dostaví-li se k sjezdu jen čtyři kurfirštové, a provésti s nimi volbu. Naposledy radil Maximilian císaři, aby byl na všecko přichystán a neobmeškal učiniti potřebné přípravy válečné.**)

Zdálo se, že císař schvaluje návrhy bratrovy, nicméně odevzdal je zvláštní konferenci k uvážení. V poradě té účastnili se vedlé Khlesla, Meggaua a Harracha též důvěrníci a služebníci obou arciknížat, pánové ze Stadionu a z Eggenberga. Radové přisvědčili návrhům Maximilianovým, ba ani Khlesl nerůznil se míněním svým. Ano zdálo se dle rozmluvy, kterou měl té doby s Maximilianem, při níž mu tento důrazně mluvil do duše, že veškerých tajných zámyslův se vzdává a že od té chvíle upřímně chce státi o prospěch rodu panovnického. Slovem a „rukou dáním“, ano „pod ztrátou spasení svého“ sliboval, že co nejbedlivěji bude podporovati arciknížete. Když pak též císař oznámil bratrovi, že cestu od něho

---

*) O svolání tohoto sjezdu „komposičního“ máme sice množství dopisův ze státního archivu Vídeňského po ruce, nevidíme toho však potřebu, vylíčiti celé o tom jednání do podrobna, poněvadž nemělo pražádného výsledku a pozdějšími událostmi na dobro se přetrhlo.

**) Dopis Maximiliana k Matyášovi, daný z Prahy dne 19. února v archivu c. k. ministeria vnitra. — Dobré zdání Maximilianovo téhož datum tamtéž.

navrženou schvaluje a kurfiršta Saského navštíví, slibuje nad to, že zároveň též o ustanovení nástupce v zemích Rakouských se postará: tu měl již Maximilian za to, že pokojně může odejíti z Prahy a domů se vrátiti. Rozloučil se také s myslí tím bezpečnější, an Khlesl sliboval, že nejdéle do vánoc Ferdinand korunou českou bude ozdoben. *)

Maximilian čekal týden co týden na vyplnění slibův sobě daných, avšak ani o cestě císařově do Drážďan, ani o vypravení posla do Berlína a Heidelberka nebylo slechu. Cit zklamání proměnil se u něho v zuřivosť, když zvěděl, že dali se nyní při císařském dvoře do rozebírání listiny, o kterou se v Bruselu s Albrechtem byl shodnul. Výtky takové, o kterých Khlesl za přítomnosti jeho v Praze ani zmínky nečinil, nepovažoval Maximilian za nic jiného než za nový pokus, aby drahocenný čas mařil se okolkovitým dopisováním. Khlesl žádal nad to ještě, aby Ferdinand vydal revers, kterýmž by práva možných prý ještě potomků Matyášových byla vyhražena. Po případě totiž, kdyby Matyášovi narodil se syn, měl Ferdinand, i co uznaný a korunovaný nástupce ve všech zemích císařových, považovati sebe toliko za poručníka pravého dědice na čas nedospělosti jeho a odevzdati jemu svým časem celé dědictví bez újmy; jestli že by pak Matyášovi dostalo se dcery, měla se ona zasnoubiti s nejstarším synem Ferdinandovým. **) Žádal-li Khlesl jmenem císařovým na Ferdinandovi takového reversu, činil tak zajisté po právu; mělť však s Maximilianem již za přítomnosti jeho v Praze dohodnouti se o znění listiny tak důležité. Tehdejší nepamětlivosť jeho hodila se mu nyní ovšem výborně, zavdávajíc příčinu k dlouhému dopisování o této věci. ***)

Arcikníže na nejvýš popuzen těmito úskoky, jal se vylívati zlosť svou v dopisech k samému protivníku svému. Vytýkal mu, že vinou jeho maří se výsledek vyjednávání tak šťastně započatých, a že jen

---

*) Zprávy o slibech Khleslových obsaženy jsou v instrukcí pro Westernacha v archivu c. k. ministeria vnitřních záležitostí.

**) Psaní Matyášovo Maximilianovi ze dne 14. března 1616 v archivu c. k. ministeria vnitřních záležitostí.

***) Dopisy v té záležitosti, jakož i návrh reversu nacházejí se v archivu c. k. ministeria vnitřních záležitostí.

na něm je vina, jestli že věc neprospívá. Psal mu, aby se opatřil, neboť že průtahů svých „neužije prý dobrým.“ *) K takové výhrůžce nemlčel Khlesl, jenž právě té doby byl se stal kardinálem. Rovně zdvořile jako posměšně odpověděl: tvrdí-li arcikníže, že na něm, t. j. na Khleslovi, a nikoli na císaři záleží šťastné vyřízení otázky o posloupnosti, tož zajisté prý jen obrazně tak praví, neboť veškeren svět zná moudrosť císařovu a pevnou odhodlanosť jeho. Arciknížeti že zajisté také známo, kterak nikdo horlivěji nepřičiňoval se o ustanovení posloupnosti, jako on (Khlesl) sám. **) Ani na této odpovědi nepřestal kardinál, nýbrž učinil protivníku svému i ten vzdor, že vyhrůžné psaní jeho sdělil císaři. Dovedlť chytře před tímto skrývati, že vlastní ctižádosť jeho protivuje se snahám o povýšení Ferdinanda, vštěpuje obratně za to nedůvěru v srdce pána svého. Jednou ho strašil, že se mu od bratří a strýců může též státi, co byl on sám někdy bratru svému Rudolfu přistrojil, podruhé zase hrozil mu zlostí nepřátel rodu Rakouského, kteří kvapným ustanovením nástupce na nejvýš popuzeni, mohli by rovněž pád jeho způsobiti. Matyášovi měla tedy na všechen způsob, určí-li nástupce, tanouti na mysli záhuba buď od přátel buď od nepřátel. Zároveň nazval Khlesl arciknížete Maximiliana pro náruživé jeho vystupování hlavním strůjcem a osnovatelem všelikého nebezpečí, císaři hrozícího. Tak vzbuzoval v srdci svého pána nechuť a nedůvěru ke všemu, hledě ji zároveň zchytralým roztrušováním rozličných pověstí mezi dvořanstvem utvrzovati. Matyáš vězel tudíž v samé úzkosti a lži jako v neproniknutelné mlze, nemoha prohlédnouti lichosť obvinění, žeby arciknížata strojili mu úklady. Maximilian dověděv se konečně o těchto utrhačných pověstech, shledal toho potřebu, aby se proti nim ohradil listem přímo císařovně psaným.***) Mezi těmito pletichami usnulo vlastní vyjednávání o nástupce tou měrou, že nyní sám arcikníže Albrecht stal se netrpělivým, i jal se císaře k většímu spěchu napomínati. „Židé a Turci,“ psal císaři, „domácí a cizí nepřátelé i falešní přátelé sbírají se proti nám;

*) Khevenhiller VII. 893.
**) Khevenhiller na uvedeném místě.
***) V archivu c. k. ministeria vnitra.

čas tedy, abychom sami sobě pomohli. Různice i odboj očekávají nás, nezamezí-li je Vaše Císařská Milost ještě za svého živobytí."

Mezi tím udála se mimo očekávání příhoda, jež hrozila zkaziti do čista dílo Maximilianovo, aniž bylo Khleslovi potřebí, aby sám se namáhal. Pamětný spis totiž, jejž arcikníže v únoru (1616) byl podal císaři, radě v něm, aby volba římského krále vykonala se třebas proti vůli kurfirštů Falckého a Braniborského, spolu pak aby k válce činily se přípravy, přestav býti soukromým tajemstvím císařského dvora, vešel u všeobecnou známost. Zdá se, že hrabě Thurn první jemu byl na stopě, není však známo, jakými cestami; i svěřil se tím náčelníkům české oposice a způsobil při nich nemalé leknutí sdělením, že se jedná též o ustanovení nástupce trůnu v Čechách. Od Thurna pak nejspíše dověděl se též dvůr Heidelberský o tomto spisu. Také Zeidler, jednatel kurfiršta saského v Praze, domáhal se opisu pro svého pána, čehož Thurn odepřel. Zeidler obrátil se tedy k dvornímu radovi, svobodnému pánu z Limburka, žádaje za opis, i zdá se, že ho dostal beze všech nesnází. Obsah listiny došel i v známost kurfiršta saského a rozhlásil se znenáhla po celém Německu. *)

Náramný byl hluk, jejž způsobilo rozhlášení pámětního spisu tohoto v Německu; dvoru Falckému, jenž od mnoha již let kráčel v čele protestantského hnutí, dostalo se tím vítané příležitosti, aby s častými stížnostmi svými na rod Habsburský opět se vytasil, moha se teď opírati o důkaz makavý. Mohlť nyní Habsburským do očí vyčísti, že chtějí násilí učiniti knížatům, zničiti voličská práva kurfirštův a uvésti říši v stav dědičný, že chystají ohromné přípravy válečné, aby všelikou svobodu zmařili a jiné více. Z Heidelberka dána výstraha kurfirštovi Braniborskému, do Sas pak vypraven rada Camerarius jakožto schvální posel, aby Jana Jiřího zastrašil objevením násilnických plánův Habsburských. Tento však, o němž bylo známo, že přeje rodu císařskému, nevšímal si hrubě výstrah těchto, což mohl tím spíše učiniti, proto že vůbec nebyl proti povýšení Ferdinanda, a že nad to měl od svého jednatele

*) Toto vypravujeme dle dopisu Zeidlerova kurfiřštu saskému daného z Prahy dne 1. července 1616 v státním archivu saském. Tím ponejprv objasňuje se událosť, o kteréž svým časem mnoho se mluvilo a psalo.

v Praze zajisté mnohem podstatnější zprávy o stavu věcí v Rakousku, než aby se byl obával platného výsledku nějakého zbrojení se strany císařovy. Mělť on návrhy Maximilianovy, pokud směřovaly k násilným prostředkům, spíše za ovoce okamžitého rozčílení, způsobeného u arciknížete pletichami Khleslovými, než za plod zralého uvážení; zkrátka, kníže nedal se másti ve své důvěře v politiku císařovu. Pamětní spis ostatně dojmu trvalého způsobil jen při těch, při nichž Habsburští vůbec nemohli ničeho více ani získati ani ztratiti.

Když Maximilian se dověděl o rozhlášení svého memoriálu, dostoupila rozlícenosť jeho proti Khleslovi nejvyššího stupně; neboť kardinála považoval za původce zrady. Bylať to domněnka, jejíž podstatnosť nedá se posud platně dokázati. Pro toto podezření, jakož i pro utrhačné řeči, o úmyslech jeho při dvoře roztrušované, vyslal Maximilian do Prahy pána z Westernachu, jednoho z vyšších hodnostářů řádu německého, jehož velmistrem byl arcikníže sám. Westernach měl sobě uloženo, aby pověděl císaři, že jen bezectní, falešní a podvodní to mohou býti lidé, kteří símě nedůvěry v srdce jeho vkládají a arciknížat osočují, jakoby zjištěním posloupnosti něco jiného vyhledávali, nežli prospěch rodu panovnického. Kardinálovi měl pak vyříditi, že arciknížata považují ho za obratného řečníka a výtečného stylistu, i přesvědčeni jsou, že s jeho přičiněním záležitosť o posloupnosti zdaří se co nejlépe, avšak že by již byl čas, aby splnil sliby, jež slovem a rukou dáním, ano pod ztrátou spasení svého arciknížeti byl učinil. Učiní-li tak, může prý se nadíti vděčnosti, ne-li, že ho budou považovati za „nepřítele a zhoubce rodu Habsburského“ a pomýšleti „na cesty a prostředky“, kterými by se „ubránili takového nepřítele.“ *)

Westernach dostál poslání svému, sděliv jak císaři, tak kardinálovi, co měl sobě poručeno. Odpověď, kterou Matyáš udělil, byla sice velmi zdvořilá, vzbuzovala však málo naděje, že by s žádoucným prospěchem pokročil. Co se pak tkne kardinála, snadno lze sobě představiti, s jakou asi myslí vyslechl hladké řeči a ne-

*) Dopisy Westernachovy; instrukcí pro téhož z dne 12. září 1616, vše v archivu c. k. minist. vnitřních záležitostí.

obalené výhrůžky posla, a jak mocně vzplanul hněv povýšence toho pánovitého a ctižádostivého; nicméně přemohl sebe a promluvil na plano k vyslanci o své horlivosti a dobré vůli, jakož i o potřebě obapolné důvěry. V slibech však byl nyní skoupější, než druhdy, nezmíniv se již ani slovem o brzkém korunování v Čechách, jež byl ještě z jara sliboval Ferdinandovi jakožto dar k příštím vánocem. Sliby Khleslovy podobaly se bludičkám, za nimiž se člověk žene a pachtí, aby jich dostihl, které však vždy zůstávají daleké a nedostižitelné.

Z Prahy odebral se Westernach do Drážďan, aby u kurfiršta zapudil nechuť, ač měl-li by ještě jakou z uveřejněného pamětního spisu Maximiliana. Dle poručení sobě daného neměl popírati skutečnosť memoriálu, nýbrž přiznati se k celému obsahu jeho, pokud nebyl porušen četnými opisy od té doby shotovenými, ano i doložiti, že na konec asi nezbude, než chopiti se zbraně. *) Kurfiršt přijav vyslance velmi vlídně prohlásil se k němu, že válečné radě arciknížete nepřičítal velké důležitosti a že přátelské jeho smýšlení k němu i k rodu jeho v ničem se neumenšilo. Dvůr saský chtěl tedy i na dále setrvati v přátelství k Ferdinandovi a k jeho ochranci.

Maximilian zatím nepřestal na poslání Westernachově do Prahy, neboť již nedověřoval, žeby kardinál buď sliby, buď výhrůžkami chtěl změniti své chování a protož jal se stejnou dobou přemítati o prostředcích, jakby odpůrce jedinou ranou učinil neškodným. Všelikým uvažováním připadl na trojí prostředek: První byl, aby arciknížata žalovali Khlesla u císaře, dokázali jeho nevěru a žádali, aby byl odstraněn. Druhý prostředek byl žalobu podati k papeži, aby Khlesl dán byl do klatby pro chování zájmům katolickým nebezpečné. Třetím, ovšem nejráznějším prostředkem mělo býti uklizení kardinála buď jedem neb jiným úkladným spůsobem. Tohoto posledně jmenovaného prostředku mělo se však jen tehdy užíti, když by schválilo jej několik theologů, kteří měli býti požádáni,

---

*) Listiny týkající se jednání s dvorem Drážďanským nacházejí se z části v státním archivu saském, z části v archivu c. k. ministeria vnitřních záležitostí. Zvláště důležitá jest relací Westernachova, daná z Drážďan dne 19. říj. 1616.

aby o proticírkevním jednání kardinálově pronesli svůj úsudek. Tyto úmysly arcikníže sdělil Ferdinandovi, žádaje zvěděti jeho mínění. Ferdinand, jenž ani ctižádosti své, ani nenávisti proti kardinálovi nedopouštěl tolik vlády nad sebou, aby pozbyl klidné rozvahy, zavrhoval veškery ty prostředky. Od prvního nenadál se účinku, poněvadž by císař přese všecky žaloby neupustil od svého ministra. Též druhý prostředek nesliboval žádného výsledku, poněvadž by sotva bylo lze usvědčiti kardinála z takového zločinu proti zákonům církevním, pro který by spravedlivě mohl býti dán do klatby; třetí konečně prostředek zavrhoval proto, že takové násilnické kroky neobvyklé jsou u domu Habsburského a též proto, žeby žádný theolog k nim nesvolil. Nicméně nemínil Ferdinand trpěti, aby kardinál ještě déle vůli svou prováděl, nýbrž přemýšlel o prostředku, nikoli příkrém, kterak by se ho sprostil. Navrhoval totiž, aby Khesl pod záminkou nějakého vyslanectví vzdálen byl od osoby císařovy. Za takového odloučení měli duchovní kurfirštové přesvědčiti císaře o zhoubném působení Khleslově; podaří-li se to, pak nechať kardinál bez odkladu budiž zajat, do bezpečného vězení vsazen a všech prostředkův činnosti zbaven. Potom bude prý času dosti, zavésti řádné vyšetření a spravedlnosti dáti volného průchodu. *) Ačkoli tedy Ferdinand záměrům svým nechtěl napomáhati zločinem, předce by byl od srdce rád svolil ke všem opatřením, aby kardinál bez újmy na těle vyveden byl ze hříšného hlomozu světa, moha pak bez překážky božskými toliko věcmi se zabývati.

Maximilian pokládaje odstranění kardinála za věc velmi vážnou, svěřil se netoliko strýci s úmyslem svým, nýbrž uložil také Westernachovi, jehož poslal z Drážďan na Rýn, aby sdělil arcibiskupovi mohučskémn, že nezbude než vzdáliti „toho škůdce“ od císaře, žádaje spolu, aby arcibiskup sám navrhl nějaký vhodný k tomu prostředek, při čemž ovšem zamlčel, jak horlivě v obraznosti své již tou věcí se zabýval. **) Zdaliž úmyslu svého sdělil též arcibiskupům Kolínskému a Treverskému, o tom bližších zpráv

*) Mínění Ferdinandovo o návrzích Maximilianových, sepsané kancléřem Götzem ze dne 31. říj. 1616, v archivu c. k. minst. vnitřních záležitostí.

**) Instrukce pro Westernacha odebírajícího se do Mohuče ze dne 23. září, 1616 v archivu c. k. ministeria vnitřních záležitostí.

není; jen tolik je známo, že všichni tito tři kurfirštové pochválili společným psaním posavadní jednání Maximilianovo, slibujíce mu svou přímluvu u papeže; zároveň neopomenuli důtklivým listem napomenouti též kardinála. *)

Khlesl do té chvíle dosti klidně hleděl na výstupy Maximilianovy vždy trpčí a příkřejší, jakož i na výčitky, pro své chování z rozličných stran sobě činěné. Na vše odpovídal jen hladkými slovy a výmluvami, přidávaje k nim sliby; jenom když k císaři mluvil, stávala se řeč jeho náruživější. Neustálým popichováním a ohrožováním pozbyl konečně předce trpělivosti a odpověděl k dopisu knížat porýnských slovy co nejpříkřejšími, míře nimi ne tak na ně jako na jich návodce, totiž na arciknížete, nazývaje jednání těch, kdož průtahy v ustanovení nástupce jemu za vinu přičítali, zlomyslným, bezbožným, nestydatým a utrhačným. A jakoby výrazy těmi ještě nebyl docela vychrlil vztek dlouho utajovaný, spílal odpůrcům svým nezvedených kluků, omlouvaje při tom liknavosť svou tisícerými pracemi, nemocí císařovou a podobnými příčinami, jež snad ledakteré obmeškání ospravedlňovaly, ale nikdy nebyly by překážely kardinálovi, pokračovati činně v záležitosti posloupnosti, kdyby mu poněkud jen byla k srdci přirostla. Psaní zde vylíčené bylo již sepsáno a od Khlesla vlastní rukou na mnoze opraveno, ana tu zlost jeho opět se utišila. Chytrák rozmyslil se jinak, maje za to, že další přetvářka bude jemu s větším prospěchem, než aby v slepé zlosti na plano se oháněl, i — neodeslal psaní. **) Úmysl svůj změnil snad také z přesvědčení, že císař s ním úplně souhlasí, o čemž právě té doby nabyl potěšitelného důkazu. Matyáš, v jehož srdci byla se hluboce zakořenila nedůvěra k bratřím a strýcům, nebyvši nikterak vyvrácena posláním Westernachovým, domníval se, že v dopisech mezi Maximilianem a duchovními kurfiršty domaká se tajné osnovy plánův proti němu strojených. Protož na zprávu, že z Vídně odeslán byl schvální posel do Bruselu, nařídil kardinálovi, aby ho, až cestou přibude do Čech, poručil staviti a

*) V archivu c. k. minist. vnitřních záležitostí.

**) V archivu c. k. minist. vnitřních záležitostí. Odpověď Khleslova z dne 3. pros. 1616 zachovala se sice v konceptu, na vnější straně však jest poznamenáno, že nebyla odeslána.

veškery spisy jemu odníti.*) Při takovém smýšlení pána svého byl by se Khlesl zbytečně hrdloval s protivníky svými.

Arcikníže Maximilian seznav, že za všelikého toho dopisování záležitosť o posloupnosti opět na dobro uvázla, a že k odstranění Khlesla, jak byl navrhl, dosud nestal se žádný rozhodný krok, uznal za potřebné, aby se odebral do Prahy a přítomností svou napomínal k rychlejšímu vyřízení věci, na niž mu tolik záleželo. Nedbal nepohody zimního cestování, aby sebou samým ničemu nedal sjíti, a přibyl po novém roce 1617 ku dvoru císařskému. Tu dostalo se mu od Matyáše několik přátelských slibů a ubezpečení, a naposledy i vyzvání, aby v dobrém zdání vyložil způsob a prostředky, kterak by se měl ustanoviti nástupce v Říši.**) Co tedy již tolikrát ústně i písemně bylo přetřásáno, to měl arcikníže nyní znova přebírati. Než neztěžoval si toho, nýbrž opakoval ještě jednou vše, co již před rokem byl široce pověděl, s tím toliko rozdílem, že se nyní ještě obšírněji rozhovořil o potřebě, aby sjezd kurfirštův byl svolán, jakož i o vypravení poselství k volencům říšským, o poradě s kurfirštem Saským, a na konec o potřebě, aby se stížnosti protestantův teprvé po zvolení krále vyřídily.

Co vlastně císař zamýšlel, tázaje se takto bratra svého, vyšlo brzo na jevo. Císař schvaloval na oko návrhy arciknížete i žádal ho pouze, aby co nejspěšněji se odebral na Rýn a s tamními kurfiršty se poradil, co by bylo činiti, kdyby protestanti před volbou žádali vyřízení svých stížností.***) Než porada s kurfiršty byla jen pasť na odstranění arciknížete, nalíčená příliš nemotorně, aby ji tento nebyl spozoroval. Popuzen takovýmto téměř posměšným jednáním Khleslovým, jakož i tím, že císař stejnou dobou zakázal Ferdinandovi cestu do Prahy, kterou tento hodlal podniknouti,†) odpověděl Maximilian císaři, že na žádný způsob se nevzdálí, pokud

*) Psaní Matyášovo Khleslovi, dané z Brandýsa dne 5. prosince 1616 v archivu místodržitelství inšpruckého.

**) Spis Matyáše Maximilianovi z dne 10. ledna 1617 v arch. c. k. minist. vnitř. záležitostí.

***) Tamtéž. Psaní Maximiliana císaři z dne 17. ledna 1617. — Matyáš Maximilianovi ze dne 30. ledna 1617.

†) Tamtéž. Psaní Matyášovo Ferdinandovi z dne 29. led. 1617.

Matyáš neučiní rozhodného kroku, aby Ferdinanda povýšil na trůn český a nesvolá o to sněm. Neboť prý kdykoli v Němcích jednal o povýšení Ferdinanda, odpovídáno mu vždycky právem, aby císař sám se ujal té věci opravdově a ve svých dědičných zemích učinil k tomu začátek. Co do návštěvy u kurfiršta saského že jest toho litovati, aby se na novo jednalo o věci, již před rokem za nutnou uznané a od císaře uzavřené. Několik dní na to pán z Ulmu, místokancléř Říše, přihlásil se zvláštním dobrým zdáním ku straně arciknížete, žádaje taktéž, aby povolán byl český sněm, po němž by hned ustanoven býti mohl nástupce v Říši.*) Netřeba podotýkati, že Khlesl nebyl téhož mínění. Ač výslovně se nepronesl, vysvítalo předce smýšlení jeho co nejjasněji z toho, že císař nečinil žádných příprav ke svolání českého sněmu. Rozumí se samo sebou, že nedošlo též k cestě Maximilianově na Rýn.

IV

Neveselá jednotvárnost pletich na dvoře císařském ustoupila čilejšímu ruchu, když Filip III vystoupil znova na jeviště. Z toho, co jsme již vypravovali, vychází na jevo, že mezi Filipem III a Ferdinandem do té doby nestala se žádná shoda o vzájemných požadavcích, a že zejmena upuštěno od ohlášeného již vypravení mimořádného vyslance. Tento stav věcí byl kardinálovi zcela po vůli; bralť sobě časem příčinu k odkladům z vyjednávání se dvorem španělským, řka, že musí především toto býti ukončeno. Při tom jemu nevadilo, že požadavky krále španělského, ovšem samy sebou přílišné, týkaly se pouze Elsasska a Tyrol, nikoli pak království Českého. Ba spoléhaje na liknavosť dvoru španělského, psal jednou i sám Filipu III, aby si s výpravou nového vyslance pospíšil. Co však v této věci na oko proti sobě samému činil, doufal nahraditi sobě dvojnásob jiným způsobem. Neboť, nehledě ani k tomu, že listem svým nabyl nemálo času, ježto trvalo 56 dní, než list z Prahy do Madridu došel a zase odpověď se vrátila — a jak snadno mohl najíti se nějaký nedostatek v odpovědi a zavdati příčinu k novému dopisování — Khlesl listem svým ku králi španělskému zamýšlel nový úskok. Očekával totiž, že Filip nevzdá se domnělých práv svých

*) Dobré zdání Ulmovo tamtéž.

beze vší náhrady i odhodlal se tudíž, že se vší pílí a bez ohledu na neshodu s dřevním svým chováním bude zastávati tvrzení, že Ferdinand není zavázán k žádné náhradě. Takovým způsobem chtěl mimo vůli Ferdinandovu i proti ní zaplésti obě strany v nekonečný spor, aby mezitím mohl bez překážky užívati své moci. Prohnanou chytrostí svou byl by snad dosáhl cíle toho, kdyby odpůrcové jeho byli se spravovali jen druhou částí výroku svatého písma: „Buďtež chytří jako hadi a nevinní co holubice.“ Ferdinand však dobře pozoroval, kam kardinál má naměřeno, i umínil sobě, že mu odejme zbraň, kterou na něho byl připravil.

Dvůr španělský, ustanoviv se počátkem r. 1615 na tom, že vyšle mimořádného vyslance do Němec, hodlal k vůli právnické stránce záležitosti náhrady zvoliti k tomu muže učeného. Později však upuštěno od toho a uzavřeno, vyslati hraběte Oñate, po jehož příchodu do Německa měl Zuñiga vrátiti se domů. Co bylo příčinou, že Zuñiga byl odvolán, nevychází určitě na jevo z dopisů mezi dvorem španělským a vyslanci jeho. Zuñiga uměl vždy obratně hájiti zájmův koruny španělské, pokud snášely se s prospěchem církve katolické a se zachováním moci německých Habsburkův. O nástupci jeho bylo nejisté, bude-li rovněž tak obratně sobě počínati, i bylť zajisté s nebezpečím, nedovede-li toho. Postavení španělského vyslance při dvoře císařském mělo totiž do sebe ne obecný, nýbrž v pravdě mimořadný význam.

Když Filip se byl rozhodnul, jmenovati jinou osobu na místo dosavadního vyslance svého, byl Zuñiga požádán, aby na základě bohatých zkušeností svých podal návrh k instrukcí pro svého nástupce. Odpověď, k tomuto vyzvání zaslaná, obsahovala nejen přehled dosavadní činnosti Zuñigovy a chování jeho, nýbrž i bystrou charakteristiku zvláštního postavení jeho. Záležitosť náboženská stojí prý v Rakouských zemích rozhodně v popředí, i jest tedy pro vyslance španělského nejvážnější věcí. V každém případě obracejí prý se k němu, dotazujíce se, jakou odpověď kacířům k jich žádostem dáti náleží. Nesnadno prý jest, v těchto věcech pravou cestu ukázati. Při skrovné moci panovníkův rakouských třeba zvláště toho se varovati, aby věci do krajních mezí dohnány nebyly, a předce nesmí prý vyslanec španělský podezření na sebe uvaliti, jakoby

pravé cesty se spouštěl. Nejlépe prý bude, příkladem nuncia papežského se říditi, kterýž bývá z pravidla chytrý a dobře spravený muž, jenž k odvážným prostředkům nikdy neradí. Vedlé toho náleží prý španělskému vyslanci, dávati vždy slyšení katolíkům Německým; všickni biskupové a preláti z Říše obracují se prý k němu v tisícerých věcech, v kterých zastupování jejich u císaře a ministrův bývá nezbytné a podporování jich rozličnými cestami nevyhnutelné. „Neboť přízeň, kterouž Španělsko katolíky obmýšlí, jest vedlé Boží pomoci hlavní pramen života a trvání Německé církve. Sluší-li při tom uznati s vděčnou myslí horlivé a činné účastenství pravověrného duchovenstva, tož nemožno zvlášť nevzpomínati činnosti Jesuitův, které tudíž vyslanec španělský pod zvláštní ochranu svou vzíti musí. Neníť však prý dosti na tom, aby vyslanec středištěm všeho katolického života v těchto zemích sebe učinil; jemu náleží též o to pečovati, aby moc Habsburského rodu na posavádní výši své zachována, a k tomu konci aby zejmena též posloupnosť jak v Německé říši, tak v dědičných zemích Rakouských zjištěna byla."

Ze zpráv těchto viděti, jak mocný a pronikavý byl vliv španělského vyslance při císařském dvoře na vedení německých i rakouských záležitostí; bylť on zajisté v osobě své zvláštním ministrem, jehož vlivu i císař sám podléhal, pokud totiž subsidie španělské, vždy vroucně hledané a potřebné, poněkud i na dobré vůli vyslance a spokojenosti jeho záležely.

Když byl Zuñiga v pamětním spisu svém nejvážnější osoby při císařském dvoře a v Říši vyjmenoval, dávaje při tom nástupci svému rozličná pokynutí, jak s nimi měl by zacházeti, přivádí řeč na Khlesla, kteréhož jmenuje osobou zcela zvláštní a ode všech jiných rozdílnou, jejíž povahu nesnadno jest vylíčiti. Moc jeho zastěnuje prý moc všech druhých, a vzhledem k němu nalézá se vyslanec v nesnadném postavení. On (Zuñiga) prý nesnáší se s těmi, kteří Khlesla mají za zrádce, ano soudí ho zájmům rakouského rodu upřímně býti oddaného. Obava vnitřních nepokojův a velikých vydání činí ho prý ouzkostlivým a brání mu, zasazovati se s žádoucí horlivostí o prospěch Habsburského rodu *) — Šetrné toto

*) Archiv v Simancasu $\frac{2502}{164}$. Zuñiga Juanovi de Ciriça. Dáno v Praze dne 18. února 1616.

a závažné mínění napsal Zuňiga o Khleslovi v únoru roku 1616. Možná, že by se po příbězích tohoto roku byl úsudku Maximilianovu o Khleslovi nemálo přiblížil. Aspoň stalo se tak při Oňatovi, kterýž s nemenší opatrností jinak sobě počínal.

Oňate, vydávaje se ze Španěl na cestu, obdržel od krále rozkaz, státi na původním požadování náhrady, po případě však, kdyby ničehož dosáhnouti nemohl, spokojiti se vděčnými sliby Ferdinandovými. *) Jakkoli tím dána byla možnosť rychlého konce vyjednávání, bylo se předce obávati, že Oňate jen poznenáhlu ustupovati a s Ferdinandem dlouho příti se bude, čímž naděje Khleslovy mohly snadno se vyplniti, kterýž příčinu mrzutého protahování na Španělsko uvaliti se snažil. Avšak chytrosť Ferdinandova předešla všechen další průtah věci. Poněvadž Oňate do Prahy na Hradec Štýrský bráti se musil, hodlal arcikníže příchodu Oňatova k tomu použíti, aby se bez vědomí Khlesla s ním smluvil, v kterémžto úmyslu ho tehdejší tajemník španělského vyslanectví v Praze, Bruneau, nemálo utvrzoval. Tento objevil se ještě před příchodem Oňatovým v Hradci i prosil arciknížete snažně, aby ve vlastním prospěchu svém králi španělskému všeliké náhrady neodepíral. **) Připomínal mu Italii, kteráž pro císařská léna svá, čas po čase vždy se uprázdňující, výborně prý za náhradu se hodí. Ferdinand nechť se zaváže, že králi španělskému všecka uprazdněná léna v Italii udělí, až na trůn císařský se dostane.

Tento prostředek do té chvíle nepřišel Ferdinandovi nikdy na mysl i chopilť se ho tím ochotněji, čím více musil se vyznati, že takový způsob náhrady netoliko nic ho nestojí, nýbrž že i rozšíření španělského vlivu v Italii s prospěchem rodu Habsburského se srovnává. Ostatně vyhradil sobě výslovně, že o případném slibu jeho Khlesl ničehož dověděti se nesmí; obávalť se, žeby Khlesl i takovéto náhradě se protivoval. Hraběti Oňatovi, do Hradce přibyvšímu, vydal tedy arcikníže pod tajemstvím list, kterýmž se zavázal, že jakmile trůnu císařského dosedne, přenese na krále Španělského každé léno říšské v Italii, kteréž by na císaře spadnouti mělo, zejmena

*) Archiv v Simancasu.

**) Archiv v Simancasu 711.

pak Finale a Piombino *). Oňate požadoval též odstoupení Elsasska, o tom však nesjednáno na ten čas ničeho, a konečné rozhodnutí odloženo až do příchodu Ferdinandova do Prahy, kamž Oňate dříve odebrati se měl. Vyslanec zase zavázal se, že hned po příjezdu svém do Prahy záležitosť nástupnictví u císaře k řeči přivede. Do Prahy dojel Oňate dne 8. února, i jal se bez odkladu dle slibu svého jednati.

Byloť to právě v tu dobu, když při císařském dvoře pod slušným pláštíkem mrzuté návštěvě arcivévody Maximiliana konec položiti se snažili, posílajíce ustavičného karatele na Rýn. Oňate nemohl tudíž na dlouho v pochybnosti zůstati, kdo vlastně rychlému vynešení oné záležitosti překáží, i následkem toho pojal ke Khleslovi takové záští, že v tom ohledu jen Maximilianovi ustupoval. Vzdor někdejšímu zákazu přibyl i Ferdinand do Prahy, a Khlesl předvídal takovým způsobem bouři na sebe naměřenou, v kteréž arciknížatům společně s Oňatem připadal úkol hromonosných mračen. Ferdinand předstíral za původ příchodu svého úmysl, smluviti se konečně o postupu, od Španělska žádaného; v pravdě byl však společně s oběma svými přátely odhodlán, zasazovati se u císaře o položení lhůty, do kteréž stavové čeští k volbě svoláni býti měli, a neustoupiti, pokud by císař platně se nezavázal. **) Khlesl, vida nezbytí, neodkládal více i počal, ač nerad, vyjednávati se Španělskem. Konference, v kteréž vedlé kardinála i některých tajných rad také Oňate i Eggenberg se účastnili, vzala španělské žádosti znova v poradu. Oňate požadoval odstoupení Elsasska i slib, že mužské potomstvo Filipa III má míti přednosť před ženským potomstvem Ferdinando-

*) Archiv v Simancasu $\frac{2326}{35}$: Státní rada Filipovi III dne 1. června 1617. Hurter dokládá ve svém Ferd. II, díl III. str. 74, že prý Oňate v Hradci obdržel od arcikn. Ferdinanda písemný slib o postupu Elsasska. Z našich zpráv, osnovaných na základě nepochybných listin v Simancasu, vychází na jevo, že tomu nebylo tak. Níže ukáže se, že Ferdinand teprv v Praze svolil, též Elsasska postoupiti.

**) Archiv v Simancasu $\frac{2326}{27}$: Listy Oňatovy ze dne 13. a 14. března 1617, při zprávě státní rady od 9. dubna 1617.

vým.*) K tomuto druhému požadování přidali se ochotně všickni; proti prvnímu však vznikl se všech stran tuhý odpor.

Chtěje pojednou všecko vyjednávání přetrhnouti, přistoupil Ferdinand s vědomím Eggenberga, kterémuž jediné věc svěřena, k prostředku již v Hradci oblíbenému, t. j. k tajné smlouvě.**) On vydal hraběti Oňatovi druhý list, kterýmž postoupil mužským potomkům královým přednosť před ženským potomstvem vlastním, a v kterémž k tomu, co již v Hradci byl nabízel, ještě i ten slib přičinil, že oddá Elsasska se vším příslušenstvím, jakmile u vládu se uváže; tak odhodlal se na konec k oběti, proti kteréž se byl dříve statečně zpěčoval. Tajně vydaný list poslal Oňate do Španěl s připo-

*) Uvažujíce tato dědičná vyjednávání, připadáme bezděky na otázku, v jaké míře asi smlouva mezi Ferdinandem a Filipem sáhala na práva bratří Ferdinandových, t. j. Leopolda a Karla. Z obou bratří nebyl nikdo k těmto vyjednáváním pozván i nikdo z nich nevyslovil o jich výsledcích svého souhlasu. Co mohlo býti po právu, kdyby Ferdinandovo mužské potomstvo bylo vymřelo? Bez pochyby byli by mužští potomci Filipovi proti mužskému potomstvu Leopolda i Karla práva svého k Čechám i Uhrám hájili, a spor, mezi Filipem III a Ferdinandem právě porovnaný, byl by znova se roznítil. Po našem rozumu byli arcivévodové rakouští proti španělským praetensím povždy v právu, každý spor musil se tudíž puštěním španělských nárokův skončiti. Rakouští princové však nezdáli se právem svým tak zhola jisti býti; neboť když r. 1623 Ferdinand II s Leopoldem o úpravě posloupnosti dle prvorozenství vyjednával, chtěl tento, aby po vymření mužského potomstva Ferdinandova jemu a potomkům jeho po meči právo nástupnictví ve všech rakouských zemích (tedy i v Čechách a Uhřích) přiřknuto bylo. Ferdinand omlouvaje se vyznal, že ústupku toho pro smlouvu svou se Španělskem učiniti nemůže. Takovým způsobem dověděl se nyní Leopold o oné smlouvě, a však, nerozhněvav se proti všemu nadání pro nestřídmé tyto nároky Španělska, mlčel i pustil věc mimo sebe. (Jednání dědická mezi Ferdinandem II a Leopoldem v archivu c. k. ministerstva vnitra.) — Tímto směrem nevešla ostatně ona smlouva se Španělskem ve skutek. Potomstvo Filipovo po meči vymřelo totiž, jak známo, již r. 1700, ano Ferdinandův mužský rod teprv r. 1740 se skončil. Španělští Bourbonové nemohli po právu žádných nárokův na posloupnosť v rakouských zemích činiti; a předce stalo se to na základě smlouvy z r. 1617. Španělsko tvrdilo r. 1740, že smlouva z r. 1617 dává i ženskému potomstvu Filipa III přednosť před ženským potomstvem Ferdinanda II, což byla zřejmá nepravda. Přivozujíce tuto věc, chceme jen k tomu poukázati, jakou váhu měl asi spor, r. 1740 vzniklý.

**) Archiv Simancasský: List Oňatův ddto. 14. února 1620.

menutím, že Ferdinand králi na vůli dává, přistoupiti na menší náhradu Hradeckou anebo na větší Pražskou. Vedlé těchto nabídnutí slíbil arcikníže brzo po tom, že svým časem v Uhřích a Čechách o to se postará, aby případná posloupnost španělského prince v těchto zemích způsobem zákonným zjištěna byla. Všecky tyto úmluvy a listiny zůstaly císaře i kardinála tajny, a vyjednávání se Španělskem vzalo pro tyto náhlý na oko konec prohlášením se Oñata, že jmenem pána svého na té přednosti přestává, kteráž mužskému potomstvu Filipa III. před ženskými potomky Ferdinandovými vybražena byla. *) Otázka o zvláštní náhradě odložena jest v porovnací smlouvě, pro Matyáše a Khlesla sepsané, k jiné příhodné době; pročež Ferdinand na pohled ničímž povinen nebyl. Khlesl musil takto dopustiti, že vyjednávání se Španělskem prozatím za skončené se považovalo. — Avšak jak veliká byla domnělá váha těchto vyjednávání, tak skrovní byli skuteční jejich výsledkové. Když Ferdinand po bitvě Bělohorské v plné držení svého dědictví a titulu císařského se dostal a Španělsku úsilně druhdy žádaného Elsasska postoupiti mohl, bylť Filip IV první, jenž z vlastní dobré vůle vyplnění onoho slibu se zřekl, nahlížeje ovšem dobře, že takové rozmnožení Španělských držav s největším odporem Francie, ano snad i německé říše potkati se musí. Podobným způsobem nevešly i ostatní články smlouvy mezi Ferdinandem II a Filipem III v hlomozu 30tileté války v skutek. Ferdinand zůstal bez přetržky v držení veškerého druhdy popíraného dědictví, a tajná i daleko sahající vyjednávání o posloupnost v Rakousku neměla v pravdě žádného poněkud platného výsledku. **)

Vyrovnání se se Španělskem zbavilo Khlesla posledního útočiště. Arciknížata žádali nyní zcela rozhodně konečné jmenování dne, kterého se mělo přenešení nástupnictví na Ferdinanda v pořádek uvésti. Vytáčky, užívané při tom od kardinála, pohnuly je ko-

*) Oñate cís. Matyáši ddto. v Praze dne 3. června 1617. (V archivu Roudnickém). — Srov. též archiv Simancasský $\frac{2326}{35}$. El Consejo de Estado al Rey dd. 1. ledna 1617.

**) Akta tohoto zřeknutí se se strany Španělska jsou v archivu Simancasském.

nečně, hroziti mu vůči osudem, kterýž mu tajně připravovali. I Oñate, nynější jich důvěrník, dostavil se ku kardinálovi, aby ho přemluvil k povolání sněmu volebního; nemoha však přese všecky důvody ničeho při něm dovésti, hrozil i on Khleslovi, zejmena žalobou u papeže, kteráž by odstranění jeho po sobě potáhla. Polekán takovýmito hrozbami, poddal se kardinál konečně i položil sobě rok do měsíce srpna jak k povolání sněmu, tak k povýšení Ferdinanda na český trůn. Arciknížata spokojili se sice s touto dosti dlouhou lhůtou, prohlásili se však zjevně před Oñatem, že jsou odhodláni, zmocniti se osoby kardinálovy, nebude-li k slibu státi. Oñate neměl nic proti tomu, i podal o tom zprávu do Španěl.*)

Přes to všecko byl by snad Khlesl předce ještě nalezl cest i prostředkův, sprostiti se slibu svého, kdyby se nebyla stala nemilá příhoda, kteráž nejen průtah nemožným učinila, nýbrž i lhůtu značně zkrátila. Císař totiž roznemohl se koncem měsíce dubna tak povážlivým způsobem, že již i smrti jeho očekávali. Císařovna jsouc v největších úzkostech, chtěla arciknížete Maximiliana, mezi tím i s Ferdinandem z Prahy se odebravšího, nazpět povolati; ale Khlesl zapověděl jí to upřímo, neslibuje sobě v takových okolnostech od návratu arciknížete nic dobrého. Nemoc zhoršila se však tou měrou, že katolická část nejvyšších úředníkův zemských úsilně naléhala na císaře vzdor zřejmé nechuti jeho, aby neprodleně o jmenování nástupce svého se postaral. Napomínání jejich podporoval s prospěchem též nejvyšší komorník tehdejší, pán z Meggova, tak že Matyáš, podléhaje tomuto nátisku i strachu smrti, konečně svolil k povolání sněmu českého na den 5. června. Khlesl nebyl v rozhodnou chvíli u nemocného, nýbrž ve vedlejší komnatě, kdež úzkostem duše své ulevoval prostředkem zbožných rozjímání, jako že na př. císař před Pánem Bohem mnohem méně váží, než nejnepatrnější člověk před císařem, — běduje při tom chvílemi a naříkaje.**)

*) Archiv Simancasský 711. Dopisy Oñatovy od 19. a 20. dubna 1617.

**) V saském státním archivu 10676. Akta volební Ferdinanda II. Zeidler kurfirštovi saskému dd. $\frac{\text{1. června}}{\text{22. května}}$ 1617.

Již dne 1. května vyhlášeny jsou královsvké listy, kteréž sněm zemský k vyřízení posloupnosti svolávaly.

V nemoci císařově nastal brzo na to obrat lepší, ač pro Khlesla příliš pozdě. Polepšení toho připisovali zvláštnímu léku, kterýž jeden z císařských lékařův, Dr. Scato, byl nařídil. Matyáš zdráhal se sice s počátku neustupně, užívati ho; ale že sobě předkem veliký účinek z něho slibovali, nabídl se sám Khlesl, že nemocného přemluví. Přišel k císaři a upamatovav ho na rozličná přestálá nebezpečenství, jakož i na války v Uhrách, v kterých vždy srdnatě sobě počínal, připojil k tomu naučení, aby i nyní léku požil. Matyáš dal se přemluviti, a stav jeho zlepšil se tou měrou, že během měsíce května z lóže povstati mohl. — V dobách nebezpečí radil se arcikníže Maximilian s pánem z Harrachů o prostředcích, jakých po případě smrti císařovy se uchopiti, a vypravil ho do Prahy s širokým plnomocenstvím, ovšem pod tajemstvím. On chtěl dáti Harrachovi též rozkaz, aby na první zprávu o smrti císařově kardinála se zmocnil; než k radě opatrnějšího Ferdinanda pustil tento úmysl mimo.*)

Nemoc minula, ale k litosti Matyáše a rádce jeho nedalo se vypsání sněmu s výslovným poukázáním k úpravě posloupnosti nikterak zpět vzíti. Naopak arciknížatům bylo tak časné volání sněmu ovšem velice po chuti; přese všecku radosť neumenšila se však opatrnosť jejich, neboť Maximiliana znepokojovalo bez ustání pomýšlení na slabosť císařovu nebo na některý úskok kardinálův. Aby proti takovému se opatřil, připadla mu zvláštní lesť. Vyslalť pána z Wolkenšteina do Prahy, aby na oko jmenem jeho bratrovi k uzdravení štěstí přál, v pravdě však k vůli dohlídce na kardinála. Zároveň měl vyslanec nařízeno, na více místech pod tajemstvím roztrousiti pověsť, že papež tou měrou na Khlesla se hněvá, jako oba arciknížata, a že dal oběma plnou moc, aby na Khlesla bez ohledu na důstojnosť jeho sáhli, kdyby snad urovnání záležitosti o nástupnictví déle ještě překážeti chtěl. Plnomocenství toto bylo ovšem, jak snadno na rozum jde, pouhý výmysl, a tajemné řeči Wolkenšteinovy neměly jiného účelu, než

*) Archiv c. k. ministerstva vnitra. Ferdinand Maximilianovi ddto. 7. května 1617.

aby po donášečích dostaly se k vědomosti kardinála, by ze strachu neopovážil se slova daného zrušiti.

Účinek těchto klepův byl bez mála příliš silný; neboť šel hlas, že Khlesl náhle všecko jmění své v Praze snáší a na bezpečné místo je odklízí. Zatím netrval zmatek jeho dlouho; neboť již za několik dni začala se šířiti pověst, že Khlesl nalezl nový prostředek, aby ještě v poslední chvíli povýšení Ferdinanda zmařil. Navrhnul totiž císaři, aby na místě Ferdinanda syna jeho Jana Karla, tehdáž ještě sotva 12letého prince a k tomu slabého zdraví (zemřel také již r. 1619) nástupcem svým učinil. Plán tento zůstal však pouhou bublinou; neboť nedostávalo se více času k takovýmto strojeným průtahům. Den 5. června byl přede dveřmi a stavové čeští chystali se, dostaviti se na tento neodkladný a nezbytný sněm. I Ferdinand přibyl poznovu do Prahy, muž to, jenž nikterak neměl té povahy, aby ve prospěch třetího, byť i vlastního syna, práva svého se vzdal. Předce však nedošel cíle bez jisté hořkosti, kterouž mu Khleslova dobrá vůle připravila. Při dvorské tabuli, kteréž i Ferdinand na krátko před zahájením sněmu přisedal, vyrážel dvorský šašek Nelli vznešenou společnost rozličnými nápady, ano z nenadání na císaře hlasitě zavolal, tak že všickni přítomní slov těch slyšeti mohli: „Staroušku, staroušku, neulož hlavy své; sice tito dva se shledají!“ — ukazuje při tom na mladou ještě a mocně se zapýřivší císařovnu a na ovdovělého nedávno arciknížete. Narážka tato, jejíž smysl nikoho neušel, byla více než pouhý žert; bylať zjevné utrhačství, kteréž nemělo žádné podstaty, poněvadž císařovna věci Ferdinandově vůbec nepřála a při nejmenším chladně k ní se chovala, nezasluhujíc již pro chladnokrevnou povahu svou, jakož i pro život soukromní a pobožný podobného důmění anebo nařknutí u přítomnosti manžela svého. Sluší bráti v pochybnost, žeby Nelli tak smělého žertu byl se odvážil, kdyby nebyl od kardinála k tomu nějakého pokynutí dostal nebo jím aspoň hraditi se nemohl. Avšak se svým cílem útok tento neminul se, potud totiž, pokud v srdci císařově nedůvěru a tajné zášti proti Ferdinandovi v skutku rozmnožil.*)

*) Saský státní archiv. Zeidler kurfirštovi saskému ddto. $\frac{\text{23. května}}{\text{1. června}}$ 1617.

Hlava druhá.

Náboženské a politické spory mezi Matyášem a jeho poddanými zvláště v Čechách před početím války třicítileté.

I Počátek náboženských svárův v Čechách za Matyáše. Spor o tom, mají-li statky duchovní za královské se považovati. Broumov. Řešení Broumovské otázky na základě Zřízení Zemského v Čechách. Oposice protestantův proti královskému rozhodnutí. Reformace na statcích královských. Nové Strašecí.

II Císař usiluje sebrati vojsko. Oposice roste ve všech zemích rakouských. Sněm v Budějovicích (v lednu 1614). Sliby z roku 1611. Thurn a Fels. Generální sjezd v Linci (v srpnu 1614).

III Přípravy k Pražskému generálnímu sněmu roku 1615. Vyjednávání mezi zeměmi koruny české o konfederací a defensí. Vyjednávání s Dolními a Horními Rakousy. Vyjednávání o krajských sjezdech a smlouvách dědičných. Povolení berně.

IV Stížnosti českých protestantův při generálním sněmu. Císařská resoluce Brandýská (v květnu 1616). Zvláštní význam „porovnání". Žádosť protestantských úředníků a rad. Rušení „majestátu".

I

Vyjednávání o úpravě posloupnosti, mezi císařským dvorem, Španělskem a duchovními kurfiršty vedená, ukazovala zřejmě, že bázeň byla hlavním jich pramenem. V Říši obávali se Habsburští, že jich protestanti stůj co stůj koruny císařské zbaviti chtějí, v Čechách a Uhrách, ano v samém arciknížectví Rakouském očekávali přátelé této dynastie se strachem nejen všeobecné povstání, nýbrž i v následcích toho dokonalou změnu panství. Byla-li starosť tato v pravdě oprávněná, či tvářili se jen takto, aby snadnějším způsobem žádaného cíle dosáhli a znepokojovaných myslí spíše k ústupkům dohnali, kteréž rozšíření a upevnění Habsburského panství po sobě potáhnouti musily? Nikoli; starosť a bázeň tato měla kořeny hlouběji, nežli snad domnívali se ti, kterých nad jiné se tý-

kala. Zakládalať se především v hluboké roztržce, kterouž náboženské zmatky mezi Habsburskými a jich poddanými byly způsobily; druhým pramenem jejím, z onoho se prýštícím, byl všeobecný rozklad státního života v Rakousku, třetím pak rozhodnosť protestantských knížat Německých, k Heidelberskému kabinetu hledících a jím hlavně se spravujících, kteříž spukřelým řádům německým konec učiniti a novými jich nahraditi obmýšleli. Nebezpečenství, rodu Habsburskému hrozící, nevycházelo právě s jedné nebo druhé této příčiny, nýbrž z jich shody a společného účinku. Příbuzní živlové byli se totiž poznali, i byli odhodláni k společnému útoku na společného nepřítele, ohlížejíce se toliko po řádném vůdci.

V čelo živlův, podkopávajících Habsburské panství, postavili jsme náboženské roztržky mezi tímto rodem a protestantskými poddanými jeho. Vzniká ovšem otázka, jestli veliké převraty roku 1608 a 1609 těchto zmatkův nevyrovnaly? V Uhrách, v Rakousích i na Moravě uvolil se tehdáž Matyáš, učiniti protestantům velmi rozsáhlé koncesse; v Čechách vydal jim Rudolf II pověstný „majestát“ a udělil podlé vzoru jeho i ostatním zemím koruny české stejných svobod. Čím to, že nestačili noví tito zákonové, zjednati snášelivosť a přátelství mezi katolíky a protestanty a učiniti konec všem stížnostem těchto na panovníky jejich? Odkud to, že všecky tyto koncesse starých ran nezacelily, nýbrž ke stálému kvašení jejich jen přispívaly?

Základ všeho byl, že všecky koncesse a všecky majestáty násilím byly vynuceny, vydány jsouce od panovníkův proti své vůli a přesvědčení, že tudíž katolíci, považujíce tyto nové zákony za útok na vlastní svá práva, jich nenáviděli a při panovnících svých, ku kterýmž oni jediné mívali důvěrného přístupu, podobné smýšlení udržovati se snažili. V týž den, který zrodil nové tyto zákony náboženské, pomýšleli také již katolíci na odstranění jejich. Dlouhé bylo by o tom vypravování, kterak katolíci krok za krokem za tímto cílem se brali, jak oni, ačkoli dosti často couvajíce, vždy zase touž cestu nastoupili, až posléze mezisobné záští sporných stran do té míry vzrostlo, že toliko záhubou jedné neb druhé skončiti se mohlo. V Čechách byl rozdíl mezi stranami nejmocnější, zde dospěl boj do nejširších mezí, byv s největší rozkvašeností veden, až na

konec stal se přímým podnětem války třicítileté, kteráž střední Evropu spustošila. První původové vzniku jejího souvisí skoro přímo s udělením majestátu r. 1609.

Obecně má se za to, že stížnosti protestantův r. 1609 udělením majestátu vyrovnány byly. Avšak nebylť majestát jediným zákonem, kterýž tehdejší spor napraviti měl; vedlé něho a současně s ním učiněno bylo tak zvané „porovnání mezi stranou pod jednou a pod obojí," kteréhož i císař byl schválil, a kteréž některé pochybné podrobnosti, ke vzájemnému poměru obou stran náboženských se vztahující a majestátem samým nerozhodnuté, platně „porovnati" mělo. „Majestát" a „porovnání" staly se tedy novými základními zákony vzhledem k náboženství. Ze znění obou šlo na jevo, že každý obyvatel země české, buď on svobodným nebo poddaným člověkem, od nynějška k tak zvané „konfessí české" *) přiznávati se může, a že nikdo ke katolickému vyznání nucen býti nesmí. Právo, stavěti kostely, příslušelo dle onoho „porovnání" toliko stavům, t. j. pánům, rytířům a městům královským, kromě toho ale též lidem „na královských statcích". Toto poslední, ke královským statkům se vztahující snešení neobsahovalo se však v majestátu, nýbrž jen v „porovnání", v kterémž nad to i jiná opatření se nalézala, upravující poměry vlastnické katolíkův i protestantův vzhledem ke kostelům a farám. Tato, majestát rozšiřující ustanovení bylať to zejména, kteráž později největší spory způsobila a posléze s nesmiřitelnou roztržkou se skončila.

První spor zjevil se ještě za panování Rudolfa i vztahoval se

*) Čeští protestanti nabyli majestátem svobody vyznání jen pro ty, kteříž by tak zvané české konfessí se přidržovali. Tato byla směsí husitského, lutheranského a kalvinského učení. Vyznavači její chtěli se sice „evangeliky" jmenovati, císař Rudolf však nesvolil k tomu, žádaje aby sebe „pod obojí" nazývali, a dovedl toho také skutečně. My neužíváme názvu „pod obojí", nahražujíce jej případnější formou „protestanti", poněvadž „pod obojí" jsou vlastně toliko stoupenci Husovi, tak jak u nás průchodem XV. a XVI. století se vyvinuli. Onino staří „pod obojí" dělili se, jak známo, vůbec málo od katolíků; ti však, kteří majestátu sobě vymohli, drželi se výhradně půdy protestantské a musí tudíž protestanty nazváni býti.

k Broumovu. Měšťané tohoto města, poddaného Benediktinskému klášteru Broumovskému, měli již od několika let úsilnou při o náboženství s opatem Wolfgangem Selendrem. Udělením majestátu přetrhly se ovšem rozličné, od duchovní vrchnosti jim činěné nátisky; mohliť bez překážky za svým přesvědčením jíti, a většina jich přiznávala se zřejmě k protestantství. Za nedlouho povolali sobě kazatele vzdor zákazu své vrchnosti i uvedli ho do farního kostela ve městě. Opat žaloval z toho u dvorské kanceláře, a tato nalezla, že Broumovským nepřísluší, sáhati takovým způsobem na patronátní práva vrchnosti své. Nález tento srovnával se docela se zákonem, chráně vlastnictví katolické, „porovnáním“ zaručené, a zastávaje se patronátních práv vrchnosti. Protestanští stavové sami, jakkoli byli horlivými strážci svobod svých, nepopírali zákonitosti tohoto nálezu.

Broumovští uhodili nyní na jinou cestu, aby uhradili své duchovní potřeby. Za pomocí sbírek, kteréž dílem mezi sebou, dílem i v cizině činili, jali se stavěti vlastní kostel právě v tu dobu, když Rudolf byl přinucen, Matyášovi i Čechy postoupiti. I na toto počínání stěžoval sobě opat u Matyáše jako na rušení zákonů zemských. Prvé než Matyáš rozsudek svůj vydal, vyžádal sobě dobré zdání nejvyšších úředníkův zemských, zdaliž lidem na duchovních statcích dovoleno jest stavěti vlastních kostelů bez přivolení vrchnosti. Nejvyšší úředníci, kteří náleželi ke straně katolické, odpověděli k tomuto dotazu záporně, načež Matyáš Broumovským další vedení stavby zakázal. *) Proti tomuto rozkazu položili stavové prote- 25. srp. 1611.
stantští odpor, jako rušícímu náboženské zákony z roku 1609.

Důvod, v kterémž Matyáš proti všemu očekávání rozsudek vydati mohl, že lidé na duchovních statcích nemají práva stavěti

*) V Apologii druhé nalézá se toto nařízení císařské dvakrát vytištěno, zejmena pod N. 73 a N. 87, jsouc jednou ode dne 25. srpna, podruhé od 20. srpna datováno. Poněvadž pod N. 86 dobré zdání katolických úředníků k 23. srpnu se klade, přijali jsme *25. srpen* za podobnější dátum císařského nařízení. Pravíme „za podobnější dátum,“ poněvadž Apologie druhá vzhledem k jistotě dát nikterak nedostačuje. Její celkem správná udání jsou následkem krátkého rozumu spisovatelů tak spletena, že při nejsvědomitějších studiích archiválních často holá nemožnost se ukazuje, obrátiti je v náležitou potřebu.

kostelův, a pro který zase protestanti opáčného mínění byli, záležel v rozdílném pojímání ústavních poměrův českých. Jak jsme s vrchu již pověděli, příslušelo dle majestátu právo, stavěti kostely, toliko stavům, dle „porovnání“ pak též lidem na královských statcích. Jmenem královských statků rozuměli však protestanti nejen to, co vůbec jím se rozumí, nýbrž i statky duchovní, tvrdíce, že tyto v „porovnání“ v širším názvu „královských statkův“ zahrnuty jsou. Katolíci a s nimi i Matyáš popírali pravosti tohoto výkladu; každá strana pak táhla se pro sebe k řadě zvláštních důvodů.

Nejsilnější důvod, kterýž protestanti přivozovali, byl ten, že podlé Zřízení Zemského duchovenstvo není vlastníkem duchovních statkův, nýbrž toliko jich uživatelem, skutečné právo vlastnictví že přísluší králi, kterýž duchovní statky dle vůle darovati, prodávati i zastavovati smí. K dolíčení této právní theorie, stojící ovšem přímo proti vlastnickým poměrům a právním názorům středověku a v Čechách pak zejmena teprv od husitských zmatkův platné, — uváděli protestanti články A 11, D 49, Q 6 a Q 11 Zřízení Zemského. Článkem A 11 zakazovalo Zřízení Zemské klášterům a duchovním vůbec, zastavovati nebo vyměňovati statkův bez svolení králova. V tomto článku, jakož i v článku D 49 prohlašují se duchovní statky výslovně za „komoru královskou“. Ostatně nedá se ze znění těchto dvou článků Zřízení Zemského vyvoditi, že měl býti král pravým vlastníkem duchovních statkův, jak tomu protestanti chtěli, nýbrž toliko právo vrchní dohlídky k nim, kteréž ovšem králi vynášelo peněžité úžitky. Mnohem více vážila však v prospěch protestantův dvě jiná ustanovení Zřízení Zemského, články totiž Q 6 a Q 11. První článek, t. j. Q 6 vztahuje se k výplatě zboží zápisných a předpisuje pořádek, jakýmž tato výplata díti se smí. Vzhledem k duchovním statkům ustanovuje se tu výslovně, že klášterové, jakož i všickni ostatní duchovní vlastníci mají uznávati zápisův, kteréž by králové čeští někomu na jich statky byli buď vydali, buď budoucně vydati mohli. Tyto zápisy záležely podlé dalšího znění jmenovaného článku buď v tom, že král duchovní statky na jeden nebo více životův světským lidem daroval, buď na jistou summu zapsal, kterouž vyplatiti dotýční klášterové nebo duchovní povinni byli.

Práva, oním článkem králům českým výslovně pro budoucí časy vyhraženého, zapisovati totiž duchovní statky na životy neb na jisté summy, užívali i sami Habsburští dosti často, tak že protestanti výklad svůj vlastním jich jednáním podpírati mohli. Zvláště pak byl to Ferdinand I, kterýž v častých a rozličných nesnázech svých nejen na duchovní statky v Čechách zápisy vydával, nýbrž je i zrovna prodával, užívaje tudíž svrchovanou měrou práva, z článku Q 6 jemu plynoucího. Ovšem cítil tím svědomí své poněkud obtížené, i vyznal se z toho velmi upřímně v kodicillu, kterýmž r. 1547 doplnil závětu svého, již r. 1543 sepsaného. Dotýčné místo tohoto kodicillu, pro nás bez odporu zajímavé, zní v doslovném překladu, jak následuje: „Poněvadž každý člověk za pravé a počestné má, nebrati a neodcizovati blížnímu svému toho, což jeho jest, proti vůli jeho: proto soudíme s dobrým rozmyslem a pravým svědomím, že ani my a potomci naši, aniž stavové a poddaní Bohu všemohoucímu, stvořiteli a vykupiteli našemu, a jeho kostelům nebo oddaným jemu duchovním osobám toho, což jejich jest, bráti, odcizovati a jiným v dědictví dávati nemáme. A toho nemají nás a stavův naší koruny České ani hájiti ani vymlouvati výše vzpomenuté naše a jejich svobody, zvyky a Zřízení Zemské. Proto a poněvadž nikdo nemá se styděti, aby ve svém bludu se poznal a jeho polepšil: proto považujeme tyto svobody, zvyky a Zřízení Zemské v onom článku *) u sebe za neplatné a nezávazné i litujeme toho, že jsme v ně svolili a na to některé duchovní statky skutečně jiným v dědictví dáti sobě oblíbili."

Po tomto vyznání napomíná Ferdinand synův svých, aby nahradili církvi škodu, jí způsobenou, a českých stavův pohnuli k tomu, aby změnili dosavadní obyčej, nakládati s duchovními statky. Ferdinand, živ jsa po sepsání kodicillu plných ještě 17 let, měl ovšem dosti příležitosti, daného pohoršení sám napraviti anebo stavům návrh učiniti, aby dosavadní právní postavení duchovních vrchností zlepšili; avšak on použil dlouhé lhůty života svého v tom ohledu velmi chudě, vykonav dosti málo z toho, co vedlé zbožných slov

*) Ferdinand mohl zde nepochybně jen článek Q 6 na mysli míti, v druhé řadě pak též na čl. A 11 a D 49 pamatovati.

kodicillu jeho od něho právem očekávati se dalo. R. 1558 podal k žádosti kapitoly Pražské proposici na sněm, aby statky kapitoly a kostela arcibiskupství Pražského na všecky časy budoucí jich posavadním uživatelům náležely a od krále ani prodány ani zapisovány býti nesměly. Stavové schválili tuto proposici, kteráž takto nabyla moci zákonní. Všecky ostatní duchovní statky zůstaly však i na příští dobu na vůli královskou vydány; neboť v dotýčný článek sněmovní z r. 1558 vzato výslovně po výjimce, ve prospěch kapitoly a kostela arcibiskupství Pražského učiněné, že ona „tomu Zřízení Zemskému se strany jiných statkův duchovních, jakž jest Jeho Milosti královské i budoucím králům Českým v moci pozůstaveno, na škodu býti nemá.“ Toto usnešení bylo pro lepší bezpečnosť Zřízení Zemskému vtěleno i činilo v něm odtud článek Q 11. Sprostil-li jednak Ferdinand takovou výsadou část duchovních statkův všech nátiskův, stalť se on zajisté zároveň původem toho, že vzhledem k ostatním statkům duchovním právo, nakládati s nimi dle vůle, králům mnohem rozhodněji než prvé vyhraženo bylo. Článek Q 11., Zřízení Zemskému právě vtělený, dopouštěl nyní k otázce o povaze duchovních statkův tak povážlivé odpovědi, že z ní duchovenstvu nenabytné škody vzjíti musily.

Protestanti přivozovali pro sebe ještě ten důvod, že nástupcové Ferdinanda I nakládali se statky duchovními zcela dle příkladu jeho, ano mohli z pozdější doby podati důkazu, že katolíci takové postupování shledávali ve shodě se Zřízením Zemským. Roku 1598 požádal totiž Rudolf II, chystaje se v tísni své naložiti s několika duchovními statky v potřebu svou, od nejvyšších úředníkův zemských dobrého zdání o tom, může-li tak učiniti po právu. Zděnek z Lobkovic, jsa tehdáž již kancléřem, odpověděl k tomu, že císař „i bez vůle a vědomí papeže duchovních statkův zastaviti, zapsati aneb i zaprodati může; neboť všecky duchovní statky v zemi náleží prý vedlé Zřízení Zemského samému králi, a předkové J. Milosti císařské, Ferdinand I totiž i Maximilian II také prý se tím spravovali.“ *) K dobrému zdání kancléře přidali se tehdáž veškeři nejvyšší úředníci zemští, tak že nebylo mezi nimi různých mínění.

*) Apologie druhá, dobré zdání nejvyššího kancléře str. 850.

Podlé této v zemi obecné a katolíkům dobře známé právní theorie vykládali tedy protestanti slovo „statky královské“ v širším smyslu i sepsali ve shodě s tímto výkladem ony články porovnání, podlé kterých „lidem na statcích královských“ puštěno bylo právo stavěti kostely. Slavata sám vyznává, že oni s pravým míněním svým při vyjednávání tehdáž nikterak se netajili. *) — Konečně táhli se protestanti pro lepší práva svého průvod také k obsahu majestátu Slezského, kteréhož sobě totiž stavové Slezští přispěním Českých r. 1609 byli vymohli a který výslovně i lidem na duchovních statcích dával plnou svobodu náboženství. Jest-li stavové Slezští — tak zejmena dovozovali Čechové — za naší pomocí této svobody dosáhli, tím spíše mohli jsme i my v našich listech na svobodu náboženství tento dodavek o duchovních statcích postaviti, kdyby se nám byla toho nějaká potřeba viděla.

Pravosť takového výkladu popírali katolíci, zejmena pak dobré zdání nejvyšších úředníkův zemských k císaři Matyáši z r. 1611, a to následujícím způsobem. Hlavní schodek práva, od protestantův sobě kladeného, shledávali především v tom, že list majestátní i porovnání lidí na duchovních statcích nikdež výslovně se nedotýkají; právo tak důležité, jedné části lidu poddaného postoupené, nemělo prý mlčky, nýbrž zřejmě a výslovně ustaveno býti. Dále popírali pravdivosť toho, že by článkové A 11 a D 49, v kterých o statcích duchovních jako o komoře královské se mluví, králům dávali práva vlastnictví oněch. Články tyto náleží prý tak vykládati, že jimi král stává se toliko nejvyšším ochrancem duchovních statkův. Článkův Q 6 a Q 11 pomíjeli pak buď mlčením, nemohouce tajiti sobě jich katolíkům nepříznivého znění, buď popírali přímo právní platnosť jejich. Nižádný katolík prý nemůž' připustiti, aby ustanovení, kteráž tak velice proti všem duchovním zákonům, jakož i proti svatosti duchovního jmění se prohřešují, právní platnosti míti mohli; tak byl prý článek Q 6 ještě za Vladislava II od stavův pod obojí snešen a již od Ferdinanda v poslední vůli jeho za nehodný vyhlášen a zavržen. Na to ovšem nepamatovali, že Ferdinand přes toto vyznání své článku Q 6 ze Zřízení Zem-

*) Paměti Slavatovy, díl VIII.

ského nevyvedl, nýbrž článkem Q 11, vyšší ještě měrou povážlivým, jeho doplnil a vyjasnil — S větším právem opírali se katolíci proti přivozování majestátu Slezského k vyplnění mezery, v Českém majestátu a porovnání se nalezající. Ale i pro ten případ, že by duchovní statky do královských platně mohly býti zahrnovány, ohražovali se katolíci proti všem dalším toho vývodům. Pojetí vlastnictví je prý zcela rozdílné od otázky, jaká vrchnostenská práva duchovním vlastníkům na jich statcích přísluší. Případné právo králův, s duchovními statky naložiti pro sebe, nešlo prý nikdy tak daleko, aby duchovní vrchnosti, dokud jich držely, nebyly mohly požívati na nich všech práv vrchnostenských, jako každá světská vrchnosť na svých statcích. Po každé prý slibovali lidé na duchovních statcích duchovním pánům svým poddanství a člověčenství, jako světským vrchnostem, a vykonávaly-li duchovní vrchnosti až po tu dobu všecka práva světských, tož nemohou prý některého z nich proti své vůli zbaveny býti. Nemůže-li tedy poddaný člověk na světských statcích bez vůle a vědomí této vrchnosti své kostela stavěti, nesmí toho tedy učiniti i bez svolení duchovní vrchnosti na duchovních statcích.

Svedeme-li důvody obou stran do hromady, nebudeme moci upříti, že protestanti k tvrzení svému vzhledem k obecnému pojímání duchovních statkův do statkův královských vesměs vážné doklady z dějin a ze Zřízení Zemského přivozovati mohli. Na konec všech těchto důvodův vzniká ale vždy otázka: „Jak asi rozumělo se r. 1609 při spisování onoho porovnání slovu „statky královské?“ A zde nedá se upříti, že odpověď zní ve smysl a prospěch protestantův. Oni pojmenovali tehdáž slovem „statky královské“ jak královské tak duchovní statky, oni se tím tehdáž katolíkův nikterak neskrývali. a tito neměli tedy žádného práva, vykládati slovo „královské statky“ způsobem užším, právě jim ovšem se hodícím. Kdož by byl mohl ostatně r. 1609 protestantům zabrániti, aby do oněch náboženských zákonův nevpravili taková ustanovení, kteráž se jim zdála býti příhodná?

A na konec, proč položili protestanti do „porovnání“, že lidem na královských statcích má přislušeti právo, stavěti kostely? Nepochybně za tou příčinou, aby tito nebyli na vždy zbaveni naděje,

že budou moci svého vyznání v pohodlí sobě hleděti a na blízku, jak toho potřebovali, své kostely míti. Neboť od králův, jakožto katolíkův, nemohli nikdy očekávati, že oni z vlastní dobré vůle protestantům na statcích svých dopustí, kostely stavěti, nevezme-li je zákon v ochranu svou. Pozbyvala-li však táž příčina platnosti své i při duchovních vrchnostech? Což nebyly tyto vzhledem k vyznání svému ještě ustavičnější než král? K čemu měli se protestanti více rozpakovati, obmeziti takovým způsobem též duchovní osoby, když toho již bezohledně u krále byli dovedli? Jest-li však nekázalo protestantům pravidlo obyčejné opatrnosti, užívati v nových zákonech náboženských, kteréž sobě byli vlastně sami navrhli, jasnějšího znění, je ovšem jiná otázka, i náleží na ni vzhledem k tomu, co potom následovalo a co týmž časem jinde již v podobné příčině bylo se stalo, bez odporu přisvědčiti.*)

Proti rozsudku císaře ve sporu Broumovském ozvali se nejprv defensoři. Počátek úřadu toho datoval se z r. 1609; tehdáž vymohli protestanti, že k ochraně náboženských zájmův jejich zřízen bude zvláštní sbor, jehož členové všem třem stavům náleželi. Členové tohoto ochranného sboru nazývali se defensory. Při veliké důležitosti Broumovského sporu netroufali sobě tito o své újmě postupovati, nýbrž uznali toho potřebu a povinnosť, konečný rozsudek vznésti na širší shromáždění. Podlé smluv z r. 1609, od Rudolfa II stvrzených, směli defensoři ve vážných případech pozvati všech

*) Mimo vůli naskytá se též otázka, odkud to pošlo, že protestanti o spoluvěrce své také na statcích katolické šlechty se nepostarali a práva stavěti kostely jim nevymohli. Odpověď na to jest, že to s podivuhodnou prostomyslností za zbytečné měli, důvěřujíce se, že, bude-li poddaným lidem vůbec vyhraženo právo přiznávati se ke konfessi české, katoličtí pánové jim i v stavení kostelův brániti nebudou. Nejlepší illustraci toho podal Slavata. Když roku 1609 vyjednávání o majestát v plném proudu bylo a potvrzení jeho již se očekávalo, objevili se u něho v Praze poslové Hradeckých poddaných jeho, prosíce za svolení k stavbě protestantského kostela. Václav Budovec sám přimlouval se za ně. Slavata omlouval se řka, že nemůže dříve svolení svého dáti, dokud nový zákon náboženský nebude v deskách a v právní platnosti; do té doby nechť prý žádatelé mají strpení. Když však později žádost svou opakovali, odepřel jim z hola, poněvadž prý poddaní světských vrchností nedostali práva stavěti kostely. Kdyby jim dříve byl vzal všecku naději, zajisté byl by Budovec o to se staral, rozšířiti v tom ohledu list majestátní. (Paměti Slavatovy, díl VIII.)

protestantských úředníkův zemských a rad královských, jakož i po šesti zástupcích stavův z každého kraje ke společným poradám.
1611. Nyní užili svého práva, i tak sjelo se dne 11. listopadu v Praze shromáždění, kteréž čítalo do 100 účastníkův, a v kterémž zápal pro víru, odhodlanosť a rozkvašenosť mysli všech naplňovaly. — V jedné ze schůzí, kteráž v kolleji Karlově se děla, usnešeno vyzvati Broumovských, aby dále stavěli, nedadouce v tom sobě brániti zápovědem ani duchovních ani světskýeh vrchností. *) Zároveň oznámeno místodržícím, kteříž s doby odjezdu císařova z Prahy správu země vedli — byliť to nejvyšší úředníci zemští, — že protestanti nemají nikterak vůle příti se s někým o smysl zákonův náboženských, nýbrž že se zřejmého a nepochybného obsahu jejich držeti míní. O těchto snešeních učinili defensoři i k Matyášovi oznámení, ohražujíce se důrazně proti právům vrchnostenským, jež sobě prý opat Broumovský vlastní. „Všickni opatové, proboštové a vůbec všecka duchovenství Vaší Císařské Milosti jakožto krále Českého i s poddanými jich komora jsou; . . . neb z milosti toliko Vaší Císařské a Královské Milosti usufructuarii neb účastníci důchodův klášterských učiněni a to na čas a do vůle V C M[ti] bývají.“ **)

Ozvání se defensorův mělo ten výsledek, že Broumovští horlivě ujali se díla stavby kostela svého poznovu, kteréhož i průchodem r. 1612 dovršili, načež bez odkladu počal v něm kazatel služby Boží konati. Vážnosť královských rozkazův utrpěla odhodlaným počínáním několika klášterských poddaných takovou porážku, že nemohla býti na ten čas větší. Matyáš obmezil se mezi stavbou tím, že podal sporu Broumovského na některé osoby své důvěry, aby jej znova proskoumali. Dobré zdání těchto vykládalo právní stránku sporu, opírajíc se při tom hlavně o důvody katolíkův, svrchu již vypsané, a radilo císaři neustoupiti ani kroku. †) Vedlé tohoto výhradně právního zdání objevilo se brzo i druhé, více politické, jehožto původcové nám neznámi jsou, nepochybně ale mezi členy císařské tajné rady hledati se mají, kteréžto zdání zavíralo v sobě

*) Apologie druhá Nro. 72.

**) Apologie druhá Nro. 75.

†) Archiv c. k. ministerstva vyučování ve Vídni. Zdání několika rad k cís. Matyášovi.

cesty a prostředky, jakýmiž císař prý ve vzniklém sporu vrch obdržeti může.*) Poněvadž se bylo dosti hlasův pozdvihlo, kteříž k uklizení sporu Broumovského radili císaři, způsobiti buď smírné jednání mezi katolickými a protestantskými stavy, buď žádati nové zdání od nejvyšších úředníků zemských: i jali se radcové císařovi přiměřenosť těchto návrhův zkoušeti i zavrhli konečně oba, poněvadž by prý jednání o smír nepochybně se škodou katolíkův se skončiti, a vyzvání ouředníkův zemských k sepsání nového zdání snadno někoho z nich v rozpaky uvésti mohlo. Ze všech těchto důvodův radili císaři, aby rozhodnutí celého sporu sám do rukou vzal, Broumovským nařídil, nový kostel zbořiti a některé původce vzpoury vydati, defensorům pak zakázal, pobuřovati poddaných cizích vrchností. Toto rozhodnutí má prý císař slavným způsobem za přítomnosti nejvyšších úředníkův skrze kancléře defensorům doručiti. Jest-li by se kdo opovážil, proti tomuto císařskému rozhodnutí odmlouvati nebo jednati, proti takovému má býti se vší přísností postupováno. — Zdání toto nehrozilo se také nikterak možného povstání i mělo přemožení jeho za věc nepříliš nesnadnou.

Tyto odhodlané návrhy, jichž provedení bylo by stav věcí v Čechách k rychlému rozhodnutí přivedlo, neshledaly se na ten čas se souhlasem císařovým. Záležitosť Broumovská odpočívala za dvě léta, v kterémžto čase zůstávali tamnější protestanti ve skutečném držení a užívání svého kostela. Teprv r. 1615 vystoupila tato sporná věc společně s druhou poznovu na jeviště.

Dlouhé mlčení a domnělé dle toho ustoupení císařovo nebylo nikterak snad následkem rozhodnutí nějakého v prospěch protestantův, nýbrž toliko znamením proměněné taktiky. Matyášovo dosavadní postupování obnášelo v sobě jistou nedůslednosť, pokud totiž duchovním statkům katolickou jich povahu zachovati usiloval, pouštěje naopak protestantům na vlastních statcích královských plnou svobodu. V radě jeho bylo tudíž, a to nepochybně vlivem

---

*) Druhé zdání v témž archivu c. k. ministerstva vyučování. — Kterým časem zdání toto podáno bylo, nesnadno jest určiti, poněvadž není datované; z vnitřních příčin soudili bychom, že pochází z prvních dní r. 1612.

katolíkův českých uzavřeno, učiniti této nedůslednosti konec a podniknouti náboženskou reformací na statcích, králi přímo náležitých. R. 1605 čítalo se na těchto 132 dílem katolických, dílem pod obojích far, any celé Čechy jich tehdáž 1366 měly.

Počátek k reformací v rozsáhlém kraji královských statkův učiněn byl tím, že Matyáš tehdejšímu arcibiskupu Pražskému Janu Loheliovi duchovní správu na svých statcích odevzdal. On měl zejmena stran kollatur na nich vykonávati všecka práva krále samého, ovšem tím způsobem, „jak to list majestátní a porovnání v sobě obsahují.“*) — Roku 1609, který v Čechách měl býti normálním, nalézaly se na královských statcích četné fary pod obojí, které tehdáž českou konfessí za svou přijaly a od těch časův pod protestantskou konsistoř v Praze slušely. Bylot to ovšem poněkud s podivením, měl-li arcibiskup nyní obsazování nejen katolických, nýbrž i protestanských far do rukou svých vzíti, po zákonu však nedalo se proti tomu ničehož namítati, pokud držel se arcibiskup v těch mezích, o kterých Matýaš v listu svém byl připomenul.

V krátkém čase ukázalo se ovšem, že arcibiskup tak sobě počíná, jako by neznal žádných mezí. Sotva totiž uprázdnilo se r. 1613 několik far protestanských, tu osadil je katolickými kněžími. Poněvadž by však takovouto cestou nové osazování protestantských far příliš se bylo protáhlo, umínil sobě arcibiskup uspěšiti obmýšlenou reformací odstraňováním kazatelův nenáviděného náboženství.

Začátek toho učinil v městečku Nových Strašecích, kteréž tehdáž ke královskému panství Křivoklátskému přislušelo. On vymohl od presidenta komory české Slavaty, který týž úřad zároveň s důstojenstvím nejvyššího sudího dvorského zastával, nařízení k měšťanům tohoto městečka, kteréž jim odstranění dosavadního duchovního správce ukládalo. Strašečtí zdráhali se, uposlechnouti tohoto rozkazu i poukazovali k tomu, že kostel jejich byl již v 16. století pod obojí. Namítek jejich nedbáno, k rozkazu arcibiskupa byl jim kostel odňat a poslanému jim katolickému knězi, co příštímu faráři, odevzdán. Tento odstranil ze stavení všecky památky bývalého

*) Apologie druhá N. 85.

určení jeho i měl se též brzo k tomu, aby v myslech přikázané sobě osady podobnou změnu náboženského přesvědčení provedl.*)

Takové prostředky, kteréž nikterak jen na pouhé Strašecí se nevztahovaly, vysvědčují s dostatkem, že Matyáš, jakkoli trpěl protestantům užívání vlastního kostela v Broumově, nikterak nemínil jim vůbec povolovati, a že zejmena s nařízením jeho k arcibiskupovi, držeti se totiž listu majestátního a porovnání, nebylo mu do opravdy. Připraviv takto provedení reformace na svých statcích, obrátil pozornosť svou poznovu k statkům duchovním. Broumovská záležitosť nebyla mezi tím zůstala samotnou; k ní přidružil se totiž podobný spor v Hrobu. Měšťané tohoto, v sousedství kláštera Oseckého položeného městečka ujali se totiž po udělení listu majestátního podobným prostředkem stavby vlastního protestantského kostela a sebravše peníze na ni i v Němcích, zejmena i u samého kurfiršta Saského, přivedli počaté dílo k šťastnému konci. Překážek, kterýchž Broumovští již v samém počátku byli zakoušeli, ušli Hrobští hlavně odtud, že bylo pochybno, komu vlastně právo vrchnosti nad městečkem přísluší. Měšťané dokazovali, že obec jich jest svobodné horní město, domnívajíce se takto míti práva měst královských. Tvrzení toto mohlo míti druhdy svou podstatu, na ten čas však nebylo dávno již po takovém právu památky, a klášter Osecký provozoval vrchnostenská práva v Hrobě nepopíratelně. Po roce 1609 vzňal se však spor o to znova a za tehdejší až do smrti Rudolfa potrvavší sklíčenosti katolíkův mohlo snadno projíti, že Hrobští svého kostela postavili a kazatele při něm dosadili, neohlížejíce se na svou vrchnost. Nyní však obrátil arcibiskup Pražský, kterýž jako uživatel statkův kláštera Oseckého i vrchnostenská práva v Hrobě sobě vlastnil, pozornosť svou i k tomuto městu. Měšťané byli odtud všemi prostředky, jaké za těch časův vrchnostem se dopouštěly, k návštěvě katolických služeb božích donucováni, kazatel byl odstraněn a kostel přiložením pečetí všemu užívání nepřístupným učiněn. **) — Nyní dodal sobě i opat Broumovský mysli a zabránil protestantským měšťanům svého města v další návštěvě kostela jejich.

*) Apologie druhá Nr. 64. a násl.
**) Apologia druhá Nr. 75—79 a Nr. 82.

Netřeba se domnívati, že defensoři těmto napořád se množícím výstupům proti zájmům víry protestanské nečinně se dívali. Sotva že počala reformace na statcích královských, podali defensoři proti tomuto počínání své ohražení.*) K tomuto ohražení nedáno jim však jiné odpovědi, leč té, že arcibiskup reformaci svou, zejmena v Strašecích a v Hrobu s větším úsilím prováděl a opat Broumovský vzpomenutého již pokusu se odvážil. Při generálním sněmu, r. 1615 v Praze se sebravším, doufali protestanti konečně najíti nejlepší příležitosti, za kterouž by stížnosti své císaři samému předložiti a na změnu politiky vládní důrazně nastupovati mohli.

Nebude zde od místa vyložiti, jaké postavení Matyáš co do osoby své v těchto náboženských sporech zanímal, kdy se zejmena této politice obnovy starých církevních řádův, od roku 1613 celému světu zřejmé, nejprvé oddal a jest-li bouře, kteréž se již r. 1615 proti němu v Čechách strojily, předvídal a jich se obával? Tyto otázky nutí nás, přihlédnouti blíže k poměrům všech zemí Rakouských a povšimnouti sobě též něco dosavadní povahy a běhu vlády císařovy.

II

Jakkoli byl Matyáš přítel pokoje a pohodlí, neměl přece hned od počátku panování svého jiného mínění o úloze své, než že dle možnosti k největšímu zkracování nových zákonův církevních přičiňovati se musí. V skutku stál tedy na též půdě, jako Ferdinand II a rozdíl mezi ním a Ferdinandem nezáležel tedy nikoli v přesvědčení a žádostech, nýbrž ve způsobě rozhodnosti prostředkův vlády obou. V jaké míře opatrný Khlesl k tomuto přesvědčení pána svého přispíval, na tom konečně nezáleží; pán a služebník nalézali se vždycky v úplné shodě. Oba nezavírali nikterak očí svých před nebezpečenstvím politiky restaurační, byť i sebe povlovnější; majíce ji však nezbytným pravidlem obecné opatrnosti, neodříkali se jí, nýbrž hleděli sebe toliko ubezpečiti před následky jejími. Za tou příčinou považovali oba již záhy postavení vojska za nevyhnutelnou potřebu i vyhledávali již dráhně let žádoucích prostředkův k tomu. Hned z Frankfurtu, a to zrovna po korunovací, vypravil Matyáš

*) Suplika defensorův v Apologii druhé, vydání Schubertova str. 293.

schválního vyslance do Madridu i žádal Filipa III za peníze k vystrojení vojska na kacířské poddané své. Král byl však tehdáž do přílišných nesnází zapleten, než aby byl mohl tuto prosbu vyplniti a vedlé vojska v Nizozemích ještě vojskem rakouským důchodův svých obtěžovati. Jedenkrát sto tisíc zlatých výročního příspěvku a 3000 mužů pro případ války bylo vše, co chtěl na jisto slibovati. *)

O něco později vyslal císař hraběte Colalta do Říma i dal prositi papeže za peněžitou pomoc proti Turkům, kteří na něho prý válku připravují. Při slyšení, kteréž měl vyslanec u Pavla V, vypravoval onen, že opovážlivosť Turkův tak daleko sáhá, že chtějí Sedmihradska se zmocniti, čímž císaře prý nutí, zbrojiti se proti nim. Záleží prý ale velice na tom, bude-li moci císař na vlastní prostředky vojsko do pole postaviti, nebo musí-li k tomu od protestantských poddaných svých pomoci se doprošovati. V případě prvním bude prý on sám míti vojsko docela v moci své, v druhém však budou prý kacíři pány vojska a on celý v jich vůli. Na pomoci Jeho Svatosti a druhých křesťanských knížat bude prý záležeti, má-li Matyáš na tu neb onu cestu se uchýliti. Bude-li císaři dána možnosť, opírati se jediné o vlastní prostředky a pomoc přátel svých, pak bude prý moci nejen Turky s jistějším výsledkem podstoupiti, nýbrž i vojska svého na domácí nepřátele obrátiti a dodělati se jím zázračných úspěchův. Všecko to dá se prý tak snadno provésti a bude prý míti tak pěkných následkův, že vlastně císař v jistém ohledů Turkům z toho musí děkovati, poněvadž mu prý dávají příčinu zbrojiti se tak, aby kacíři nemohli ho vzíti v důmnění. Daremně však namáhal Colalto výmluvnosti své, vylíčiti tento krásný pohled do budoucnosti. Pavel V, jakkoli byl velice šetrný, neměl tolik peněz v moci své, aby v náklad na takovou restaurační politiku mohl se uvázati, jejíž konečné záměry ovšem velice jemu se líbily, i kdyby byl vůbec měl vůli, úspory své obětovati jiným lidem, než toliko svým příbuzným. **) Takto padly prosby císařovy jak v Madridě tak v Římě na půdu neplodnou. Poslední jeho nadějí zůstal říšský sněm v Řezně;

*) Archiv Simancasský. Dopisy Zuñigovy v létech 1612 a 1613.
**) Archiv v Simancasu. El Conde de Castro a Filipe II. dd. Roma 16. Nov. 1613. List tento zavírá obšírnou zprávu o poslání Colaltově.

povědomoť, jak málo i zde mu se povedlo, dodělati se šťastného výsledku.

Skoro půl druhého roku prošlo takto Matyášovi s doprošováním se cizí pomoci na vystrojení vlastního vojska. Mezi tím byly se však poměry do té výše pro něho zhoršily, že vojsko, kteréhož byl hledal k napadení nepřátel svých, za nedlouho mohl potřebovati k obraně vlastní. Politika restaurační, za půl druhého roku od něho provozovaná, byla konečně dozrála i ukazovala plody své. Jakkoli ona všudež jen netroufáním sobě a smátráním dávala se znáti, sáhnuvší v několika jen případech protestantům až na hrdlo, předce byli tito ve všech zemích, zvláště pak v Čechách, mocně rozdrážděni. R. 1613 referoval Bavorský agent Viepeckh svému dvoru, ze tato země béře na sebe pohled jako před nastávající bouří a že tu panuje přesvědčení, že císař nezdrží slibův svých vzhledem k náboženství.*) Jak se ale v Čechách smýšlelo, tak smýšleli i v jiných zemích Habsburské monarchie. Matyáš netajil sobě tohoto smýšlení; znalť on to velmi dobře do sebe, že důvěra, s kterouž mu protestanti vstříc byli přišli, jím samým dokonale zničena byla, jako že stav veškerých jemu poddaných zemí na nejvýš jest povážlivý.

Nikdo nemůže nebezpečný stav věcí živějšími barvami líčiti, než on sám to učinil v listu, psaném arciknížeti Ferdinandovi koncem r. 1613, tedy tou dobou, když ještě přátelská shoda mezi nimi skrácena nebyla. Když Matyáš z Řezna nepřinesl ničehož domů, leč nejisté sliby většiny sněmu, a když tento pokus, za pomocí říše se ozbrojiti, za daremný uznati musil: tehdáž zjevil duše své, v skutku na smrť zarmoucené, strýci svému bez obalu i svěřil se mu upřímně všech nesnází, kteréž mysl jeho trápily. „Prostředkův jeho, zachovati panství rodu svého neskrácené, jest prý již konec. Dokud živ ostane, udrží prý se ještě to stavení; po smrti jeho však rozejde se všecko a co předkové byli získali, nebudou nepochybně děditi potomkové.“ On rozhlížel se pak okem duševním po každé

*) Státní archiv v Mníchově. Viepeckh vévodovi Maximilianovi dd. 21. dubna 1613 v Praze.

zemi své i vylíčil několika velice významnými slovy postavení své k nim. Co arciknížectví Rakouského se dotýče, nevěděl, má-li se od stavův Horních či Dolních Rakous opatřiti horších zámyslův. Největší povolností zabránil prý posud zřejmému povstání; přece však stavové čekají jen na příležitosť zbaviti se panství jeho, ukládajíce o něho smlouváním se s Uhry a Unií. Stav věcí v Uhřích vypsal zkrátka tím, že se prohlásil vzhledem k nim za zcela málomocného. „Palatin činí (tak asi sobě stěžoval), co se mu líbí, nevšímaje sobě ani mých rozkazův, ani mých zápovědí. Jedná-li se o to, aby mně Uhři proti Turkům pomáhali, nehne se ani živá duše, požádá-li však kníže Sedmihradský jich za pomoc, zvoní ve všech stolicích na poplach. Úmysly jejich jdou na svržení našeho rodu, i palatin sám pronesl se tak s pochvalou v jedné společnosti. Poněvadž netrpí v pevnostech žádných Němcův, královskou moc všemi cestami sobě vlastní, stolice a šlechtu pro sebe získati hledí a vůbec jen prostředky připravuje k tomu, aby nás buď sám buď skrze nástupce svého koruny Uherské zbavil; což zbývá nám jiného, než dnem i nocí pomýšleti na způsob, kterým by se toto nebezpečenství staviti dalo? Co Čech se dotýče, tož zná Vaše Láska sama, jak věci tam stojí; nemohuť tam sněmu svolati, ač nechci-li konfederací stavovských dopustiti (t. j. sliby, r. 1611 protestantům dané, splniti); a nesvolám-li sněmu, nelze mi na daně z této země počítati. V Slezích strojí markrabě Krňovský hanebné úklady našemu rodu. Na Moravě mají se věci zrovna tak, jako v Uhřích. Hejtman zemský, Karel z Žerotína, vládne v zemi, jako by byl sám v ní pánem, a smlouvá se s cizinou, kde a kdykoli se mu zlíbí. Žádné nařízení moje na Moravě neobejde se bez toho, aby on provedení jeho pod jisté výminky nekladl.“ *)

Zmínili jsme se již o tom, že nebezpečenství, kteráž ohrožovala trvání Habsburského panství a kteráž Matyáš v tomto přátelském dopisu svém sám velice případně byl vylíčil, náleží přičítati restaurační politice císaře ve věcech církevních. Z tohoto pravidla činily však Uhry podstatnou výminku. Nesnáze, s kterýmiž se císař v této zemi setkával, měly jen skrovným dílem původ svůj

*) Matyáš Ferdinandovi, dd. 10. list. 1613 v Linci. V archivu c. k. ministerstva vnitra.

v náboženských různicích; ony vycházely hlavně z politických zámyslův a snah uherských velmožův, a tentokráte (1613) zvláště z vysokomyslných plánův palatina Thurza a z rozličných bouří, kterýmiž za mnohá léta již Sedmihradsko zmítáno bylo. Mírem Vídeňským (r. 1606) uznali totiž Rudolf i Matyáš Štěpána Bocskaye knížetem Sedmihradským i vydali mu zároveň několik stolic uherských v držení pod tou výhradou, aby po smrti jeho všecko zase připadlo ke koruně Uherské. Bocskay zemřel ještě téhož r. 1606, načež Sedmihradští zvolili sobě Zikmunda Rágoczyho za knížete. Jakkoli volba tato vedlé ustanovení Vídeňské smlouvy neměla se díti, uznal ji předce Rudolf, nemaje prostředkův Sedmihradsko sám opanovati. A však r. 1608 složil Ragoczy důstojenství své, načež Gabriel Báthory místo jeho zaňal. I s tímto druhým porušením smlouvy Vídeňské musil Matyáš, seděť nyní již sám na trůně Uherském, snésti se i ponechati Báthorymu Sedmihradsko, jakož i sousední stolice uherské. Nový kníže, bídný to chlípník, nemohl se dlouho při důstojenství svém udržeti. Bethlen Gabor (Gabriel), někdejší jeho vojevůdce, zdvihl se proti němu a po delší válce, kteráž rok 1613 z části vyplnila, dovedl za pomocí Turkův tolik, že mu panství v Sedmihradsku konečně připadlo.

Boj obou těchto soupeřův mohl poskytnouti císaři velice dobrou příležitosť, právům svým k Sedmihradsku platnosti zjednati. A však nehledíc ani k tomu, že i nyní neměl prostředkův, nepřáli Uhrové sami takovémuto zvětšení moci jeho. Vystupování Bethlenovo potkalo se u nich s nejvřelejším účastenstvím a palatin Thurzo tajil se s ním tak málo, jako druzí. Nebylť císař jediný, kterýž pro tuto a jiné příčiny v ouzkostech svých palatina ze zrádných úmyslův vinil, i jiní dobře zpravení a nestranní pozorovatelé soudili podobným způsobem. Vyslanec Benátský Soranzo, kterýž při císařském dvoře prodléval, dokládá se v zprávě své k senátu Benátskému, že Thurzo, jehož převelikou chytrosť vynáší, toliko vhodnou příležitosť očekává, aby panství v Uhrách na sebe potáhnouti mohl *). Císař že prý zná velmi dobře zámysly jeho, poně-

*) Fiedler: Správa Soranzova v XXVI svazku díla: Fontes rerum Austriacarum.

vadž ale prý nemá moci, aby vysokomyslného protivníka pokořil, musí se prozatím dělati, jako by mu důvěřoval. I Soranzo shledává původ nebezpečenství Uherských nikoli v snahách císařových po náboženské restauraci, nýbrž v obecné nenávisti Habsburského panství, tak že Uhři sami prý již v duchu zvykají sobě na vládu Turkův, od kterých prý ostatně v mravích a kroji málo se rozeznávají. *)

Císař, jakkoli dobře uznával a posuzoval v dopisu k Ferdinandovi všecka nebezpečenství, kteráž hrozila mu záhubou, nepomýšlel předce nikterak změniti vnitřní politiku. On zůstal na Frankfurtském předsevzetí svém; a jako tehdáž mínil prostředkem vojska předejíti nebezpečenství budoucí, tak hodlal nyní touž cestou opříti se přítomnému. Dosavadní nezdary krokův jeho v Madridě, Římě a Řezně nepřivedly ho nikterak na jinou myšlénku, nýbrž uveličily jenom žádosť jeho po vlastním vojsku; i tak chtěl nyní, aby mu Ferdinand radil, jak sehnati potřebnou pomoc. Jako by ji měl již v rukou, vyslovil v listu svém k arciknížeti radosť svou nad vystupováním Bethlena, poněvadž prý mu vhodné poskytuje příležitosti, bez velkého hluku potřebné zbrojení podniknouti a jednou ranou nejen protivníky své v Uhřích poraziti, nýbrž vynutiti sobě i v druhých zemích svých větší poslušenství. Neboť tím vyznával se arciknížeti pro potěšení, že válka proti Turkům jest jen „klam", základ ale, na kterémž chce meče svého užívati, „jest prý sláva Boží a zachování rodu našeho."

Jakkoli Ferdinand vřele pociťoval sám obavy a žádosti císaře, peněz nemohl i on mu dáti. Takovým způsobem mohlo by se mysliti, že Matyáš byl již došel na konec svých kombinací; ale tomu nebylo tak. S neobyčejnou u něho pružností vůle ustanovil se nyní, požadovati na vlastních poddaných svých toho, čeho k boji proti nim na cizích knížatech obdržeti nemohl; což bylo předsevzetí,

---

*) Soranzo vypravuje, že prý Uhři „odiano naturalemente la casa d' Austria; et si come nelli habiti et nelle lor maniere poco discostano da Turchi: cosi van accommodando il lor animo et li lor pensieri à rendersi soggetti alle leggi et alla tirannide Mahomettana: massime che il popolo viene tenuto da quei Baroni come veri schiavi, in tanto che molti d'essi desiderano sottrarsi da tanta barbarie et rendersi affato soggetti à Turchi."

kteréž nesvědčilo o větším rozhledu a opatrnosti, než byla ona, kteráž mu kázala doprošovati se almužny v Římě a Řezně. K tomu konci hodlal svolati sněmy zemí svých a žádati na stavích vedlé obyčejné berně též přiměřenou sbírku na vystrojení vojska, jehožto úlohou mělo ve vládních proposicích slouti ovšem jediné dobývání Sedmihradska. Počátek toho měl býti učiněn v Čechách. Matyáš chtěl tedy právě proti největším překážkám takto čelem se postaviti; neboť musil očekávati, že stavové zajisté na projednávání pouhých proposicí jeho nepřestanou, nýbrž že se i do posuzování jeho politiky restaurační pustí a zejmena ho na sliby z r. 1611 upomínati a vyplnění jejich požadovati budou.

Sliby z r. 1611 měly přímou příčinu svou v událostech za doby vpádu vojska Pasovského. Když v následcích jeho Rudolf i trůnu Českého zbaven a Matyáš hlavně přičiněním protestantův dosazen byl, tehdáž žádali protestanti garantie, aby budoucně nemusili se podobného násilí obávati. Čtyřmi slovy: „konfederace, defense, sjezdy krajské a smlouvy dědičné" naznačili tehdáž tyto garantie. Stavové čeští přáli sobě totiž smluviti se o spolek („konfederaci") se stavy všech, Matyáši tehdáž poddaných zemí, a to na pospolitou obranu svých práv a svobod. Základem tohoto spolku mělo býti nové upravení společných sil válečných, čili, jak to nazývali, nový „řád defensí". Taktéž žádali stavové pro sebe navrácení práva, odňatého jim od Ferdinanda I, aby se totiž po krajích, do kterých tehdáž země rozdělena byla, na tak zvaných sjezdech krajských shromážděti a o věcech svých raditi směli. Konečně žádali též obnovení smluv, kteréž za starších dob s kurfiršty Saskými i Braniborskými, s králi Polskými a t. d. uzavřeny byly. Matyáš zavázal se r. 1611 stavům Českým slovem svým, že k vyřízení těchto čtyr žádostí svolá svým časem generální sněm, k jehožto poradám i stavové Uherští a Rakouští pozváni budou.

Toho slibu nedal Matyáš ovšem rád; neboť nahlížel již tehdáž velmi dobře, jaké v tom nebezpečenství se obnáší, když ve spolku stavův všech zemí Rakouských stavové samojediní smějí posuzovati, byla-li práva jejich skrácena čili nic, a vedlé toho též samojediní rozhodovati o potřebném zbrojení. Všeobecná konfederace takového způsobu dávala ovšem možnosť, že by stavové cestou

ústavní veškerou moc výkonnou na sebe potáhnouti a bez všelikých obtíží i panovníka svého odstraniti směli.

Přese všecko zřejmé nebezpečí, kteréž i při pravidelném běhu věci v konfederací vězelo, dal Matyáš nejen slova svého, že tuto jakož i ostatní žádosti hned nejblíže příštímu sněmu českému ve spolku s posly stavovskými ostatních zemí k poradě předloží, nýbrž i případným usnešením stavův schválení svého neodepře. Tak neobyčejné sliby mohly jen tehdáž učiněny býti, jest-li se na vyplnění jejich opravdu nepomýšlelo, a v skutku bylo tomu tak u Matyáše. Proto chránil se Matyáš v létech 1612 a 1613 svolati sněm český, ano obešel se při vší finanční nesnázi své v obou létech raději bez berně české! — Čeští protestanti, kteříž se r. 1611 byli oddali velikým nadějím, domnívajíce se nad to, dojíti obmyšlenou konfederací nejvydatnějšího prostředku k obraně náboženské bezpečnosti své, pozorovali s rostoucí nedůvěrou dlouhé odklady ve svolání slíbeného sněmu generálního. O pravých příčinách tohoto prodlévání nemohli zůstati v pochybnosti, pozorujíce restaurační politiku náboženskou, současně se vyvinující. A bylo-li při nich ještě nějaké možnosti, klamati se vzhledem k směru, kterýmž politika vlády se brala, tož mohly jich o tom četná důvěrná sdělení o válečných zámyslech císařových dokonale poučiti; neboť prosby císařského kabinetu za peníze k zbrojení se proti Turkům, do celého světa vysílané a spojovaná s nimi pod tajemstvím pokynutí, že se při tom více o protestanty než o Turky jedná, došly také k vědomosti ohrožovaných protestantův, doplňujíce a potvrzujíce takto domění, kterémuž se tito v nedůvěře své bez toho oddávali.

V konci r. 1613 zajel Matyáš do Tábora i povolal sem nejvyšší úředníky zemské. Zde zjevil jim úmyslu svého, svolati sněm, kterýž položil pod záminkou moru, v Praze vzniklého, do Budějovic ke dni 29. ledna 1614. Rychle rozšířila se po zemi pověsť, že císař nemíní ani generálního sněmu svolati, aniž oněch čtyr článkův z r. 1611 k poradě připustiti. Nevole z tohoto nezdržení slova byla veliká a v první chvíli prohlásila se skoro veškera šlechta, že nepůjde do Budějovic.*) Největší pozastavení však způsobila

*) Saský státní archiv 8239. Zprávy Zeidlera ze dne $\frac{18}{28}$ pros. 1613.

pověsť, ze prý císař prohlásil se k nejvyšším úřadníkům, že sněm musí v poradu vzíti ozbrojení, aby válečná výprava proti Bethlenu Gaborovi podniknuta býti mohla. Tím nabylo obávání se válečných příprav císařových skutečné podstaty. Když se však přiblížil čas zahájení sněmu, stala se opposice v jednom ohledu povolnější, zejmena v otázce obeslání sněmu. Zástupcové země nedostavili se sice do Budějovic takovým počtem, jako jindy, což však platnosti sněmu nečinilo ujmy; zvláště pak sjeli se náčelníci opposice plným počtem na bojišti sněmovním.

Císař objevil se v Budějovicích při zahájení sněmu v nádherném průvodu. V něm spatřoval se též hrabě Buquoy, kterýž byl ve válce proti Hollanďanům nemálo se vyznamenal a o němž proslýchalo, že je prý vybrán za velitele budoucí rakouské armády. Poněvadž všickni ve službách španělských vyučení generálové po obecném domnění tehdejším jaksi inkvisicí zapáchali, považovali v Čechách povolání jeho za jakousi výhrůžku, i chování se katolíkův k němu dávalo tomuto domnění nemalého podnětu. Jezuité, kteříž, jakkoli s nepravdou, byli za důvěrníky všech tajností císařského kabinetu jmíni, měli předce jen pravé tušení, přistrojivše v Budějovicích generálovi na poctu dramatické hry, v kterých s obalem i bez obalu napověděno bylo, čeho katolíci vzhledem k zemím rakouským do něho se nadějí a od něho očekávají.

1614 Dne 29. ledna zahájen sněm v Budějovicích. Proposice královská vykládala povážlivý stav věcí v Uhřích, žádajíc v příčině toho od stavův, aby uvolili se k nákladu na vydržování 6000 pěších a 2000 jízdných, zavázali se dále k peněžité pomoci na zachování uherských pevností v dobrém stavu a vzali konečně na sebe zaplacení jedné části královských dluhův. Kdyby byly i ostatní země rakouské do té míry podílův svých ve vojště rozmnožily, podlé kteréž se to právě na Češích žádalo, bylo by to, i s vyjmutím zemí vnitrorakouských a předních, vydalo v hromadě vojsko 30.000 mužův, nečítajíc toho branného lidu, kterýž Matyáš sám na vlastní náklad nebo na španělský peníz do pole vypraviti mohl. Takto mohla sejíti se armáda, kteráž od nepaměti lidské nebyla ještě v Rakouských zemích vídána.

Opposice dávala se již při samém počátku jednání znáti; ne-

boť stavové, než aby byli se pustili v poradu o královské proposici, uzavřeli projednávati dříve záležitosť známých čtyr článkův. Poněvadž k tomuto opposičnímu kroku i všickni radové dvorského a komorního soudu přistoupili, dal jich císař k sobě volati a pokáral jich osobně z tohoto chování. Většina přítomných mlčela, někteří omlouvali se z toho, zakazujíce se, že neměli nikterak úmyslu protiviti se králi, Václav z Roupova však nedal se zastrašiti, pravě, že úřadem svým není toliko králi, nýbrž i zemi vázán. Každým způsobem nedosáhl císař osobním zakročením žádného prospěšného výsledku, neboť stavové odepřeli i nyní, raditi se o královské proposici, a žádali propuštění sněmu jakož i svolání slíbeného sněmu generálního. Rozdrážděnosť jejich sjednávala sobě průchodu ve veřejných i soukromních schůzích řečmi velice odvážlivými. Jednatelé cizích mocností, kteříž veřejného mínění pečlivě sobě všímali, pocifovali tehdáž dojem, jakoby Čechové nyní již se svržením císaře se nesli, i dávali pánům svým zprávy obsahu takového. Oddaní přátelé dynastie nalezali se vůči tomuto smýšlení ve velikých nesnázech. Jaroslav z Martinic vzdálil se v Budějovicích z jedné schůze šlechty, nechtěje revolučních řečí jejich déle poslouchati.*)

Matyáš neodkládal dlouho, učiniti nový pokus k utišení této bouře. Pozvav k sobě pana Václava z Roupova, pana Viléma z Lobkovic a hraběte Ondřeje Šlika k opětné rozmluvě, snažil se, vzbuditi v nich příznivější pro sebe smýšlení. Prosebné skoro jevení se císaře ukonějšilo poněkud náčelníky opposice, následkem čehož i sněm svého příkrého postavení něco umenšil. Stavové nestáli více na propuštění sněmu, ukazovali se býti ochotni, přispěti císaři aspoň v největších potřebách jeho a svolili na běžící rok k vybírání obyčejných berní. Na tom však bylo jich povolnosti konec; o převzetí dluhův, zvláště pak o nákladu na vystrojení oněch 8000

---

*) Akta o sněmu Budějovickém nalezají se dílem v českém archivu zemském, dílem v státním archivu saském („Ander Buch Relationum Num. 8239", obsahující zprávy Zeidlera ke kurfirštovi saskému o záležitostech českých dd. $\frac{\text{27. ledna}}{\text{6. února}}$ a 16/26. února 1614). Taktéž rukopis bibl. Strahov. „Sněm v Budějovicích." — Jiné prameny ve Vídeňském státním archivu, Cod. Misc. 491, Cod. 21., jakož i v Mníchov. říšském archivu: Bodenius ke knížeti Maximilianovi ze dne 16. února 1614.

mužův, nechtěli ničehož slyšeti. Zato musil král stavům vydati revers, že nyní na jisto, a to nejdéle do měsíce ledna 1615 svolá dávno již slibovaný sněm generální a předloží mu ony čtyry články k poradě a konečnému ujednání.

Takového však poměrně lehkého konce nebylo Budějovickému sněmu přáno. Co náčelníci opposice zde byli slyšeli a viděli, to utvrdilo je v dosavadním přesvědčení o násilných úmyslech dvora, jakož i o pravém naměření vyhledávaného zbrojení. V takových okolnostech nepochybovali více, že záležitost náboženská nejen nebude šťastně vyřízena, nýbrž jen ještě více přitužena. Nejlépe bylo by se slušelo, kdyby byli všecky své stížnosti a obavy sepsali a v podobě jakési adressy Matyášovi podali. V skládání však spisův takového způsobu nebylo za oněch časův ještě žádoucí zručnosti a upřímnosti; snad zmocnila se sněmu také jakási bázeň, bráníc jemu, uraditi se o znění spisu, z kteréhož mohl snadno státi se pravý hanopis*). Čeho však sněm nechtěl nebo netroufal sobě učiniti, a čemu se i nejstatečnější členové opposice vyhýbali, toho odvážili se posléze o vlastní újmě dva mužové od meče, kteréž náleželo spíše za hosti, než za „obyvatele" království Českého považovati. Bylit to zejmena svobodný pan Linhart Colonna z Felsu a hrabě Jindřich Matyáš z Thurnu.

Svobodní pánové z Felsu pocházeli z Tyrol, odkudž jich předkové teprv v 16. století do Čech byli přišli. Za Ferdinanda I vyniknul jeden Colonna z Felsu co vůdce císařských vojsk v Uhrách. Milosti královské proklestily jemu i potomkům jeho cestu do Čech i staly se též příčinou trvalého jich zde se usazení.

I hrabata z Thurnu nebyli rod domácí, nýbrž usadili se v Čechách a na Moravě teprv před několika málo desítmi let. Sláva a lesk, kterýž později původem rodiny knížat říšských z Thurnu a Taxisu nad celým rodem Thurnův vzešel, stal se též podnětem hojných a mnohotvárných skoumání o pravém domově jejich, jehož výsledkové v oblíbených tím časem foliantech složeni jsou.**) Podlé toho byli prý Thurnové potomci Karla Velikého, kteříž se koncem

*) Že stavové čeští přese všecku opposici svou v skutku nebyli prázdni strachu, poznává se ze zpráv Zeidlerových z Prahy ze dne 18.—28. pros. 1613.

**) Flacchio: Généalogie de la très-illustre maison de la Tour.

10. věku po svržení posledního krále z rodu Karlovcův ve Francii z této země do Italie byli uchylili. Neníť ostatně třeba, vyhledávati rodu hrabat Thurnův tak báječných předkův, aby mohli chlubiti se slavnou minulostí, neboť jejich, jak se zdá, nepochybný původ od slavných pánův della Torre, kteříž ve 13. věku na předním místě v Miláně stáli a témuž městu až do počátku 14. století, tedy ovšem před Viscontimi, panovali, staví je do stejné řady k nejslavnějším rodům italským, kterýchž jmeno jest jen proto povědomější, protože jich sláva mladší jest. Po pádu jejich v Miláně spatřujeme Thurny ve Vogleji, v Goricku, Korutanech a jiných sousedních krajinách v držení statkův a rozličných hodností, jako že od těch časův mezi šlechtou oněch zemí i činností svou vynikali. V 16. století dostalo se rozličným liniím tohoto rodu titulu hraběcího. Hrabě František Thurn získal nepochybně následkem služeb válečných, Habsburským panovníkům v Uherské zemi konaných, rozličné statky v Čechách i na Moravě a vstoupil takto mezi vyšší šlechtu českou. *) K nové otčině přilnul brzo i vřelejším srdcem, jelikož dvě manželky jeho za sebou českým rodům šlechtickým náležely. Zejmena byla první manželkou jeho Ludmila Berková z Dubé, druhou pak Barbora hraběnka Šliková. Z první manželky měl čtyry děti, z druhé pak jedenáct, mezi těmito syna Jindřicha Matyáše, kterýž se stal později duší a vlastním původcem českého povstání.

Z prvních života přiběhův mladého Jindřicha Matyáše nikdo by nebyl mohl souditi na příští úkol jeho. Nebylť on vychován v domě otce svého, již r. 1586 se životem se rozžehnavšího, nýbrž za ranní mladosti poslán do Krajiny, kdež vyrostl u strýce svého, hraběte Jana Ambrože z Thurnů, tehdáž zemského hejtmana v Krajině, který též měl hraběnku Šlikovou za manželku.**) Jan Ambrož byl velmi horlivý katolík, ano, což tu ještě více na váhu padá, i jeden z nejdůvěrnějších služebníkův a rádcův bavorské kněžny Anny,

---

*) Z dílčí smlouvy z r. 1584 mezi dětmi hraběte Frant. Thurna, zachovavší se v hraběcím Thurnském archivu v Pliberku (Bleiburg) v Korutanech, vychází na jevo, že tomuto kromě Korutanských statkův jeho též statky Pršice a Vlasatice na Moravě, pak Lipnice v Čechách náležely.

**) Děd Jana Ambrože Thurna, pak děd Jindřicha Matyáše byli vlastní bratři.

matky Ferdinanda II. V Pliberku, tomto rodném sídle nynější korutanské linie hrabat Thurnův, zachovává se v archivu značné číslo dopisův této paní k hraběti Janu Ambroži, kteréž v každé řádce výmluvným svědectvím jsou veliké úcty, neobmezené důvěry a vřelého přátelství kněžny k jmenovanému hraběti. Třeba za pravé míti, že při těchto osobních a takovou měrou přátelských poměrech v rodině hraběte Ambrože jen s úctou a oddaností o štýrské linii Habsburské se mluvilo a že tudíž první dojmy, kterýchž mladému Jindřichu Matyáši v tomto vzhledu se dostalo, nižádným způsobem nemohly vzbuzovati v něm nepřátelství k Habsburským vůbec a k Ferdinandovi II zvláště. I Ferdinand sám prokazoval důvěrnému služebníku matky své velikou vážnost, ano obracel se v pozdějších těžkostech svých, zejména i po vypuknutí českého povstání, k Janu Ambrožovi, tehdáž již přes 80 let starému, s rozličnými prosbami.

Jsouť důkazy před rukama, že Jindřich Matyáš požíval i náklonnosti svých pěstounův. Jest-li že se, jsa po otci protestantem, za doby svého vychování sjednotil u víře s oněmi, na to není sice ani důkazův, ani narážek, mohlo se však vždy přihoditi, jakkoli hned s první doby veřejného vystupování svého jen co protestant se objevoval. Vychování kromě domova a vlasti způsobilo též, že hrabě Matyáš nepodobně bratrům a sestrám, kteříž na Moravě žili a v české řeči jako v mateřské se vyznávali, nejvíce jen po německu mluvíval, nenaučiv se českému jazyku nikdy dokonale i užívaje ho jen v nezbytných potřebách. Co mladý muž vstoupil do císařských služeb ve vojště, bojoval proti Turkům v Uhřích a stal se posléze velitelem pluku jízdného. Po uzavření míru nad Tureckou Žitvou (Zsitva-Torok) r. 1606 usadil se stále v Čechách, rozděliv se již dříve s bratry svými o dědictví otcovské v tom způsobě, že jim postoupil všech statkův Moravských, začež vzal nahradu na penězích. Připadl-li mu některý ze statkův otcových v Čechách, není nám známo. Zdá se však, že nebyl v Čechách bez statku; jinak nedalo by se pochopiti, jak mohl již v jednáních sněmu r. 1609 se účastniti. Hlavní jeho podíl v dědictví otcovském ležel v Korutanech; tam držel dílem zápisné, dílem lenní zboží zejmena v Greifenburku, Ingelsdorfu, v Horní Bělé (Ober-Vellach), v Stallu a Malém Cir-

kině (Kleinkirchheim), jakož i mýto v Zilské dolině.*) O rozloze, jakož i důchodech těchto statkův nemáme určitějších dát, každým způsobem nebyl však Thurn tak chudý, jako jest toho obecný domysl. Zasnoubilť se dvakráte, poprvé s Marií Rudolfseggovou z Aspern a Lochorfu, podruhé s Isabellou Teufenbašskou. Z prvního manželství měl syna, Františka Bernarda, kterýž v českém povstání poprvé ve vojště stavovském sloužil.

Thurn sledoval od těch časův, co v Čechách se byl usadil, náboženské poměry v zemi s velikou pozorností, jakkoli neměl nikterak osobního zalíbení v subtilních hádkách o víru. Na sněmu z r. 1609, na kterémž Čechové listu majestátního sobě byli vymohli, stál Thurn již v prvních řadách opposice i přijal komando nad stavovským vojskem, když protestanti se zbrojili, chtíce císaře Rudolfa II k povolnosti donutiti. Jakkoli tímto úřadem nedostalo se mu příležitosti, proslaviti se co vojevůdce, vešlo tehdáž přece jmeno jeho v Čechách u všeobecnou známosť. Jeho ochotnosť, postaviti se v čelo vojska, zjednala mu u protestantův velké vážnosti, i bylť odtud rovněž tak za vojenskou jich hlavu považován, jako Budovec za duchovní. V boji r. 1611 mezi Rudolfem a Matyášem přihlásil se Thurn k straně tohoto, dopomohl mu českého trůnu i obdržel za to v odměnu bohatě nadané purkrabství Karlšteinské, s kterého tehdáž Slavata, kompromitovavší se při vpadu Pasovských, složen byl. Thurn to byl zejmena, kterýž při této příležitosti na novém králi svolení k oněm čtyrem článkům nejúsilněji požadoval, čímž sobě u odhodlaných protestantův nového práva na vděčnosť zjednal, tak že odtud čím dál, tím více za pravého syna vlasti považován byl. Mohlo-li co zvýšiti obecné sympathie, kterýchž Thurn v zemi požíval, bylť to způsob, kterýmž hodnosť defensora zastával, r. 1609 od protestantských stavův jemu svěřenou. Když v Broumovském sporu restaurační politika katolická zjednávala sobě platnosti, povznesl hlasu svého proti tomuto skracování i náležel vůbec v létech 1612 a 1613 k nejostražitějším a nejudatnějším zástupcům strany své. Takto zjednal sobě postupem času takové postavení,

*) Z jednoho pojednání Korutanského historika Hermanna o hr. Matyáši Thurnovi.

že hlas jeho měl u spoluvěrcův mocného znění a mínění jeho v případném obratu věci rozhodně na váhu padnouti musilo. Nesluší však docela zamlčeti, že nezištnosť jeho nebyla bez poskvrny. Před vpádem Pasovských nabízel se proti Matyášovi, pohnouti českého sněmu k placení subsidií na vydržování uherských pevností pohraničných, začež pro sebe nějaké panství v odměnu žádal.

Tito dva mužové tedy, Thurn a Fels, odvážili se sami, ve zvláštním spisu *) obavám stavův stran postupu císařské politiky zjednati bezohledného průchodu. V tajném slyšení, kteréž jim dne
1614 26. února dáno, složili spis tento jmenem svým do rukou císaře, ubezpečujíce ho zároveň nejoddanější věrnosti své. Základní myšlenka tohoto spisu snášela se v napomenutí k císaři, aby ustál od úmyslu vystrojiti vojsko, poněvadž prý by tím nejen řada nejpovážlivějších nebezpečenství vzniknouti, nýbrž po případě i ztráta všech korun císaři z toho pojíti mohla. Stavové prý budou na každou novou moc válečnou s touž nedůvěrou hleděti, jako druhdy na branný lid Pasovský, obávajíce prý se toho, že nové vojsko zemi bude utiskovati, přede vším ale skracovati svobodu volby krále. S posměšnou licoměrností pravilo se v onom spisu: že stavové jen s velikou těžkostí proti Pasovským pole obdrželi a svobodu volby, kteréž prý Matyáš koruny své děkuje, sobě pojistili. Aby všem zřejmým důvodům obmýšleného zbrojení a verbování pojednou konec učinili, neostýchali se Thurn a Fels, císaři samému býti tou radou, aby strany Sedmihradska nikterak se nenamáhal; neboť pro vzdálenosť této země není prý žádné naděje, jí na dél ubrániti, a vůbec prý je všecko ztraceno pro toho, kdo se od „milého otce Dunaje" hloub do Uher údálí.

Odevzdání spisu, právě vyloženého, nepotkalo se se žádným výsledkem, a oba původcové jeho utržili nepochybně na místě odpovědi jen několik nemilostivých pohledův. Thurn domýšlel se bez pochyby, že spis jeho učiní na císaře mocný dojem a dokonalou změnu vládní soustavy po sobě potáhne. Přesvědčiv se však společně s přátely svými o daremnosti takových nadějí, odhodlal se na srázné cestě opposiční k rozhodnému skoku. On nepřestal toliko na oněch

*) Spis tento nalezá se v archivu c. k. ministerstva vnitra.

odvážlivých řečech, nad kterýmiž se při něm a při opposici české i cizí diplomaté byli pozastavovali, nýbrž pustil se přímo do vyjednávání s cizím panovníkem o odstranění Habsburské dynastie. Jen něco málo dní po propuštění Budějovického sněmu dal ve spolku s hrabětem Ondřejem Šlikem a Václavem Vchynským kurfirštovi Saskému vzkázati, že opposice česká odhodlána jest, ssaditi Habsburských, a že jemu (kurfirštovi) korunu nabízeti míní. Saský jednatel Khra, kterémuž toto sdělení učiněno, mohl zároveň pána svého ujišťovati, že jmenovaní šlechticové jsou v skutku jen hlasatelé mínění, u české opposice obecně panujícího. V jedné společnosti, v kteréž se velká část české šlechty v oněch dnech shromáždila, vyslovili všickni přítomní bez obalu nechuť svou k Habsburské dynastii, jakož i přání své strany saského panství. Tyto výrazy nesmiřitelného hněvu na panující dynastii zůstaly na ten čas hlavně jen proto bez přímých následkův, poněvadž kurfiršt saský byl jednak příliš poctivý, jinak příliš pohodlný pán, než aby byl chtěl nebo dovedl tohoto sobě příznivého smýšlení sousedův svých k odvážnému podniknutí použiti. *)

Nevýhodný konec sněmu Budějovického vzhledem k snahám císaře o vystrojení vojska nezpůsobil nikterak vzdání se úmyslův těchto. Ještě v Budějovicích vymyšlen nový prostředek, který jim ke konečnému zdaru pomoci měl. Záleželť zejmena ve svolání generálního sjezdu do Lince, ku kterémuž stavové ze všech zemí rakouských pozváni a kterýmž vespolek záležitosť ozbrojení předložena býti měla. Když tedy čeští stavové všeho účastenství v přípravách válečných odepřeli, svolivše toliko k pomoci na penězích, výše již zmíněné, vyzval je císař ještě v Budějovicích k zvolení schvální deputace, kteráž by na onom generálním sjezdu v poradách o vystrojení vojska podílu bráti měla. Stavové neuposlechli ani toho vyzvání; co císař v Linci chce jednati, může podati prý s týmž prospěchem na generální sněm v Praze. Stavové nebyli sice na prosto proti společným poradám s výbory stavovskými druhých zemí

*) Saský státní archiv: „Unruhen in Böhmen“ XV. Khra plukovníku Pflugovi dne $\frac{\text{30. dubna}}{\text{10. května}}$ 1614 z Prahy.

i nemohli platně proti nim býti, poněvadž na příští generální sněm v Praze nejen země koruny české, nýbrž i zástupcové ostatních zemí rakouských svoláni býti měli. Generální sjezd v Praze byl však Čechům již proto více po chuti, poněvadž císař podlé reversu, v Budějovicích od sebe vydaného, povinen byl, na něm ony čtyry články přede vším k poradě připustiti; v Linci však neměl tento revers pro něho žádné platnosti, a císař mohl tudíž o vyplnění vlastních přání svých při stavích se zasazovati.

Když vznikla v kabinetu císařském myšlenka, povolati sjezd generální, nepotkala se hned vnitř jeho s obecným souhlasem.*) Mnozí radové zhrozili se přímo svolání generálního sjezdu, prohlašujíce, že císař sám podává příležitosti k spolkům a piklům stavův, svolávaje je dohromady. I vyslanec španělský byl téhož mínění, tvrdě, že sjezd generální je vážnosti císaře na ujmu a že na něho se sluší, aby o společných záležitostech svých zemí, jakož i o míru a válce sám jediný beze všeho účastenství stavův rozhodoval. Přes to všecko odhodlal se císař jen ke svolání sjezdu generálního, k čemuž nepochybně rozhodující rada Khleslova hlavně přispěla. Každým způsobem měl být učiněn ještě pokus, zdaž-li při společném shromáždění stavovských zástupcův neshledá se více důvěry a oddanosti, než po zemích o sobě. Sjezd všech mohl se snadněji válečnou myslí nadchnouti, díval-li se na stav věci v strojeném světle líčení císařského. Skutečné nebezpečenství od Turkův nedalo se nikterak zapírati a kdyby tito měli i nad Sedmihrady moc svou provozovati, nemohli z toho Rakušané, Štýrští, Moravané a t. d. zrovna rádi a potěšeni býti. Na konec vycházelo vše na to, záleží-li stavům více na bezpečnosti od Turkův čili na vzpírání se proti úmyslům vlády Habsburské. Jest-li sněmové zemští o sobě obávali i protivili se hlavně těmto, tož mohla naopak při generálním sjezdu nebo jakémsi říšském sněmu nenávisť Turkův v myslech vrch vzíti a snešení válečné způsobiti. V četnějším shromáždění konečně nastávala též možnosť, za pomocí menších zemí, kteréž s většími s části ve při

*) Akta i zprávy o generálním konventu v Linci nalézají se dílem ve Vídeňském státním archivu, dílem v dopisech Zuñigových k vládě Španělské.

byly, prospěšných výsledkův ještě se dodělati. Pokus měl tedy každým způsobem učiněn býti; nevydařil-li se, nemohly jím aspoň věci pro císaře se zhoršiti.

Po rozpuštění sněmu českého svoláni jsou na spěch sněmové ostatních zemí Rakouských, i zjevena jim stejným způsobem žádosť císaře stran vojska. Všickni činili větší nebo menší obtíže. Na všecky podána též žádosť, vyslati deputace ze středu svého do Lince, kde prý záležitosť vojsková konečného vyřízení dojíti má. Toliko vzhledem k Čechám nalézal se císař v nemalé nesnázi, poněvadž sněm Budějovický byl odepřel obeslání sjezdu Lineckého. Pomohlť si konečně tím prostředkem, že nařídil místodržícím, pak radám soudu zemského, dvorského i komorního, jakož i defensorům, aby zvolíce ze sebe výbor, poslali jej do Lince. Bylоť ovšem pravda, že tito radové společně s defensory všecky náčelníky katolické i protestantské strany mezi sebou měli, ano bez mála polovici pravidelného čísla sněmovníkův obnášeli, ale přes tento počet i vzdor mravní váze své nebyli oni přece sněmem. Císař ostatně dosáhl přece toho, co chtěl, poněvadž k rozkazu jeho deputace do Lince skutečně vypravena byla, skládající se se sedmi osob, mezi nimiž byli pánové Adam z Valdšteina, Vilém Slavata, Thurn, Fels a Jan z Klenového.

K Lineckému sjezdu pozváni jsou též stavové vnitrorakouských zemí a Tyrol. Matyáš, jako nejstarší kníže německé linie Habsburské, platil i v těchto zemích za nejvyššího pána, i nebylоť tudíž žádné pochybnosti o tom, že výborové stavův i z Tyrol, Štýrska a t. d. povoláni býti mají, což tím spíše učiniti prospělo, ano mohlo se počítati na jich oddanosť k dynastii. Sněm tyrolský potvrdil pravosť tohoto domnění plnou měrou; neboť zvoliv po vůli císaře deputaci ze sebe k sjezdu generálnímu, vyslovil zároveň svou starosť z toho, nedopustil-li se prý Matyáš veliké chyby, zůstaviv volbu výborův sněmům samým. Prospěšněji bylo by prý bývalo k pojištění šťastného výsledku jednání, kdyby byl Matyáš z jednotlivých zemí toliko osoby své důvěry, jak z katolíkův tak protestantův povolal a takovému, z vlastní jeho volby vyšlému sjezdu jednání o budoucím směru politiky svěřil. Matyáš byl by rád této dobromyslné, jakkoli poněkud dětinné rady následoval, kdyby mu to vůbec bylo možné bývalo.

Zahájení generálního sjezdu v Linci mělo se státi s největší okázalostí. Císař povolal tamže i bratra svého, arciknížete Maximiliana, jakož i strýce svého Ferdinanda. I Španěly a Belgie, jako země, stojící pod vládou členův též dynastie, měly tu své zástupce. Za Filipa III dostavil se vyslanec Baltazar de Zuñiga za arciknížete Albrechta Buquoy co zástupce. Nemohlo tedy již ani lépe naznačeno býti, že Habsburští všecky své země, jakkoli mnohonásobně rozdělené, přece jen za společné a neodcizitelné považují, dávali-li tomuto náhledu nejsilnějšího průchodu tam, kde bylo toho nejrozhodněji popíráno. S počátku bylo ustanoveno, aby sjezd shromáždil se již na konec července, zahájení jeho opozdilo se však poněkud; neboť výborové byli dílem později teprv se dostavili, jako na př. Slezští, kteříž teprv dne 9. srpna dojeli, dílem vznikly mezi příchozími spory o předsedání, kteréž musily dříve býti urovnány.

Dne 11. sprna o jedné hodině s poledne stalo se konečně slavné zahájení tohoto takořka prvního všerakouského říšského sněmu, kterýž ovšem úředně „generální konvent" nazýván byl. Veškeří poslové, počtem okolo 70, byli nařízeni do jedné síně, kdež shledali císaře, an opíraje se o stůl obstoupen jest oběma arciknížaty, Zuñigou a Buquoyem i náměstkem říšského kancléře, Ulmem. Tento poslední ujal se jmenem císaře nejprvé slova, vykládaje delší řečí příčiny, kteréž císaře pohnuly svolati tento sjezd, načež Matyáš sám opáčiv obsah této řeči několika slovy, obou arciknížat požádal, aby dalšímu jednání bez přestávky přítomni byli a v úřad předsedy se uvázali. Tím skončil se obřad zahájení sněmu. Císař vzdálil se a veškeré shromáždění odebralo se za svými předsedami do jidelny arciknížete Maximiliana, aby zde k rokování samému přistoupilo. V obšírném přednešení vyložen nyní generálnímu sjezdu stav tureckých záležitostí. Ukazováno k tomu, že původem nynějšího knížete, Bethlena Gabora, Sedmihradsko dostalo se zrovna do poddanství Turkům, že však u lidu Sedmihradského většinou jeví se přání, spojiti se s křesťanstvem, jakož i že Turci loupežnými nájezdy bez ustání míru porušují. Ve shodě s tímto vládním podáním předloženy jsou stavům některé otázky, kteréž se v těchto proposicích celkem snášely: Má-li se předně Turkům toto porušo-

vání míru beze msty trpěti, a nemíní-li stavové jako spoluručitelé za něj i péči o zachování jeho na se vzíti? Za druhé, jak naložiti se Sedmihradskem; má-li se totiž země tato Bethlenovi pustiti čili nic? Přečtěním těchto proposicí skončilo se první sezení. Výborové vzdálili se, aby každý o sobě radili se o požadovaném na nich dobrém zdání.

Rozhodného vlivu na průchod vyjednávání musilo míti bez odporu chování se Uhrův. Kdyby tito k straně císaře se byli postavili a k válce proti Turkům a Bethlenovi byli se přimlouvali, byli by snad i druhých zemí za sebou potáhli; neboť obmezení moci Turkův a přátel jejich byla nepochybným úkolem spolku rakouských zemí co jednoho státu. Uhři však byli v pravdě posledními z těch, kteří císaře podporovati mínili; neboť plány palatina Thurza nesly se zajisté za něčím zcela jiným, než za usilením moci královské; jemu nebyl Bethlen nikterak nepřítelem, nýbrž vítaným společníkem. Uherská deputace tedy nejen že nepodporovala úmyslův císařových, nýbrž ona učinila nad to v Linci i pokus, zasaditi moci jeho v Uhřích ránu smrtelnou. Chtělať totiž za pomocí generálního sjezdu pohraničné pevnosti v Uhřích tím prostředkem do vlastní moci země dostati, že snažila se druhých zemí k tomu přemluviti, aby peněžitou pomoc svou k vydržování posádek příště nikoli císaři, nýbrž přímo Uhrům samým vypláceli. S touto snahou shodovala se i odpověď jejich k císařské proposicí. Řečí velice vyzdobenou líčili nejprv všecka utrpení, kteráž prý snášejí s doby míru Žitevského, i připouštěli, že jej Turci bez přestání ruší. Přes to všecko neradili k válce, nýbrž jen k vypravení poselství k sultánu za jednáním o novém míru. Vzhledem k Sedmihradsku zrazovali císaře všeho takového postupu, kterýž by Turkův podrážditi mohl. To byla však hlavní věc, že se bez obalu prohlásili, že nechtí ve svých pevnostech ani německých vojákův, ani velitelův německých trpěti, a vůbec jen užiti pomoci na penězích, nikoli na lidech. Oni že prý nemíní tím Němcův nikterak urážeti, dovedouce prý udatnosti jejich, v četných bitvách společných osvědčené, s dostatek sobě vážiti, veliká jsou prý ale zajisté také příkoří, kteráž vůkolní lid od cizího vojska v pevnostech snášeti musí. — Prosba Uhrův nepotkala se však s souhlasem ostatních zemí, nemajících

nikterak chuti, takořka přímo k poplatku se zavázati a Uhrům toho z dobré vůle povoliti, čehož musil císař sám u nich dlouho se doprošovati.

Toto vystoupení Uhrův, nechtějících o válce ničehož slyšeti, rozhodlo konečně i výsledek celého generálního sjezdu. Některé země, zejmena Štýrsko, Korutany, Krajina i Tyroly chtěly císaři pomoci, i Hornolužičtí vyslovili se v týž smysl, ujišťujíce zároveň, že takovýmto „pošetilým a křivým důměnkám," jakoby císař vojska toho spíše proti protestantům, než proti Turkům užiti chtěl, nikterak víry nedávají. Domnění takové pochází prý jistotně z ďábla. Všecky ostatní deputace oddávaly se však pohříchu takovým důměnkám až příliš i odepřeli tudíž pod rozličnými záminkami císaři všeliké podpory, dovozujíce, buď že k tomu nemají plnomocenství, jako zejmena Čechové, buď že jim zdá se především třeba, zachovati mír. Dne 20. srpna dávali arciknížata císaři zprávu o písemních zdáních veškerého sjezdu generálního. Poněvadž země ve zdáních těchto se skrovným rozdílem vší pomoci ke zbrojení válečnému odpíraly, radili nyní arciknížata sami, aby Matyáš o obnovení míru se sultanem na základech smlouvy Žitevské opětně vyjednával a Bethlena Gabora za knížete Sedmihradského uznal. Pěť dni na to povolal císař sám výborův k sobě i děkuje jim z jich přičinění, sliboval, že se na zemské sněmy samé vzhledem k turecké záležitosti obrátí, kdyby toho potřeba nastala. Hned po tomto slyšení ubírali se poslové domů. — Náklad na tento říšský sněm, kterýž trval toliko 14 dní, obnášel 200.000 zlatých. Za tuto cenu přišel císař k poznání, že vojska, jehož ani s pomocí španělskou a římskou, aniž s přispěním říše nemožno bylo postaviti, nelze též zjednati sobě ani prostosrdečnou důvěřivostí vlastních poddaných.

III

Starostí nejbližší, kteráž nyní na císaře naléhala, bylo svolání generálního sněmu, jenž v měsíci lednu 1615 v Praze sejíti se měl. Neprošelť ani týden, aby tato záležitosť v podobě dotazův a dobrých zdání v kabinetu císařském nebyla uvažována, i bylot na těch, kterých se věc týkala, dobře znáti, že strachem rady sobě nevědí. Poslední prostředek, který tu měl z nouze pomoci, záležel v tom,

že první měsíce r. 1615 pustily se mimo, aniž by se k vyplnění daného slibu bylo přikročilo. Poněvadž však takovou cestou sněm generální až do nekonečna nedal se odkládati, začalo se přece opravdu na jeho svolání pomýšleti, i ustanoven k tomu měsíc červen. Byl to zejmena Khlesl, kterýž posléze přece tolik srdnatosti v sobě pocítil, postaviti se před toto obávané shromáždění. On zabýval se vážným tímto předmětem za dlouhý čas i v rozličných směrech jeho, i vzav radu s českými státníky, jako zejmena s Zděnkem z Lobkovic a sekretářem Michnou, tehdáž poprvé z dosavadní neznámosti vystupujícím, podal císaři na základě poučení jejich a podlé vlastního vědomí o případném politickém postupu v této věci dobré zdání, kteréž se stanoviště císařského stav věcí s neobyčejnou jasností a pravdivostí rozbíralo.*)

Radilť totiž Khlesl pánu svému, pustiti se přímo do středu věci samé, povolati tudíž sněm a neodkládati i nemařiti projednávání oněch čtyr článkův prostředky malichernými. Císař měl se však obmeziti jen na holou proposici oněch článkův i nepokoušeti se o vyměřování výminek, pod kterými by snad tomu neb onomu článku schválení svého odepříti nemínil. Mlčení takové mělo by prý zejmena ten prospěch, že by stavové byli přinuceni, zjeviti se s pravými záměry svými, kterýchž prý posud vzdor ustavičnému na ně naléhání vzhledem k obmýšlené konfederaci zatajovali, jakkoli o vlastním účelu jejím nemůž' prý býti žádné pochybnosti. Na to vykládal biskup pánu svému obšírně, co sám o oněch čtyrech článcích soudí a jaké politiky při projednávání jejich vůči stavům náleží se držeti. Jak míle prý tito s pravdou se vytasí, prohlásíce, že obmýšlená konfederace směřovati má k obraně a zachování svobod jejich: nechť prý císař pak zjevně se vysloví, že na konfederaci nikdy nepřipustí, poněvadž takovéto spolky a jednoty stavovské podlé zkušeností vždy jen k nepokojům vedly a poněvadž on sám prý nikdy neměl úmyslu, stavy ve svobodách jejich skracovati. Dále nechť prý císař doloží, že ostatně nevidí žádné potřeby konfederace mezi zeměmi, kteréž, stojíce pod jedním panovníkem, tím samým již nejmocnějším svazkem mezi sebou spojeny jsou, jehož nástupcové cí-

*) Khleslovo dobré zdání v archivu c. k. ministerstva vnitra.

6*

sařovi ovšem nikterak nemíní rozvázati. A má-li již přes to všecko nějaká konfederace býti, to že prý dopouští jí císař jen v těchto případech, bude-li totiž uzavřena 1. proti Turkům, 2. proti vnějšímu nepříteli, kterýž by na některou z poddaných zemí napadl, a konečně 3. na potlačení každé vzpoury v kterékoli zemi císařově.

Khlesl dotknul se tím vlastně jedné z nejslabších stránek spolku zemí Rakouských. Jednotlivé části tohoto spolku neměly totiž žádné povinnosti společné obrany; bili-li se v Uhřích Rakouští a Čechové s Turky, činili to z vlastní dobré vůle, a podobnou měrou nebyli Uhři povinni, postaviti se po případě proti nějakému útoku kurfiršta saského na Čechy. Rovněž nebyla žádná z Rakouských zemí vázána, pomáhati při potlačování nějaké vzpoury, z kteréž by skracování práva Habsburských pojíti mohlo. Povinnosť společné obrany proti každému vnějšímu nepříteli, jakož i proti povstání, na újmu celosti osnovanému, učiněna jest základním zákonem státním s obecnou platností teprv v 18. století, a sice prostředkem známé pragmatické sankce. Dokud scházel tento zákon, bylo mocnářství rakouské toliko hromadou zemí, které žádné organické zřízení v jednotu nespojovalo, a Khlesl, chtěje nedostatek tento odstraniti a pevnější svazek spůsobiti, osvědčil v té věci jen pravý státnický rozum. A však tato pouhá politická bystrosť, vedoucí onoho státníka k poznání a k pravému ponětí konfederace, tak jak jí Rakousko potřebovalo, nestačila v tu chvíli; neboť nedalo se očekávati, že by stavové své ponětí o konfederací za Khleslovo vyměnili a na místě spolku na obranu vlastních svobod spolek pro zachování práva panovníka svého vnitř i vně říše sobě oblíbili. Přece však nemusil se císař sněmovních porad o této věci přímo strachovati, snesl-li se s míněním Khleslovým. Byli-li stavové s přáním svým strany pojištění svobod vlastních v právu, byl v něm císař nemenší měrou, chtěje se pro budoucí časy pojistiti proti vnitřním i vnějším nepřátelům. Nemohl-li se však dáti konfederaci takový obsah, který by císaře i stavy spokojil, pak mohl císař vždy s odvahou odepříti takovému jednostrannému usnešení svého schválení a zabrániti takto, aby stavové takořka pod jeho záštitou proti němu nebo nástupci jeho se nebouřili.

Během zdání svého rozbíral Khlesl i druhou žádosť stavův,

totiž „defensi". Pod výhradou, že konfederace jen na obranu proti cizímu nepříteli nebo na položení případných povstání zřízena býti smí, neměl ničehož proti poradám o novém řádu defense. V stručném vypsání, kteréž o této záležitosti byl zdělal, dokázal, že i této věci náležitě rozumí. Uznávaje velmi dobře nedostatečnosť a neobratnosť dosavadního středověkého zřízení vojenského ve všech rakouských zemích, chtěl tomu opravdu, aby se stala taková opatření, prostředkem kterých by v případě války každá země svůj podíl ve vojště v době čtyr neděl do pole postaviti mohla. K tomu konci měl se počet vojska všerakouského předkem na 40.000 mužův vyměřiti a podíl v něm pro každou zemi zvláště určen býti. Zároveň měly se zbraně, náboj, mužstvo i sbory důstojníkův pohotově i v evidenci zachovávati, aby dle potřeby takový počet vojska v zmíněné krátké době do pole vytrhnouti mohl. Patrně měl tedy Khlesl na mysli takové zřízení vojska, kteréž našemu novověkému ponětí o úpravě jeho velice se přibližovalo.

Tímto výkladem uhodil Khlesl v druhé velice vážné věci do živého. Nedostatek rozumného zřízení vojska v rakouském mocnářství, tehdáž již nemálo rozlehlém, byl předním původem toho, že předkové naši tolik běd od Turkův snášeti musili. Jak mnohým strastem byli by oni ušli, kdyby země rakouské samy o přiměřený a všestranný řád obrany byly se snesly, a jak mnohým sporům na uherských sněmích bylo by se předkem zabránilo, kteříž bez ustání na cizí vojska v zemi sobě stěžovali a přece vlasti své sami hájiti nedovedli? Konfederace ve smyslu Khleslově společně s novým pořádkem obrany, na ní spolébajícím, byla by dodala rakouským zemím povahy jednotného státu, jemuž by byla zároveň zjednala vážnosť jakož i žádoucí mír.*) — Zajisté byl by musil mnohý uherský a český šlechtic myšlenky Khleslovy schvalovati, uveda sobě na mysl, že země rakouské v pospolitosti své jedinou, jakkoli jen slabou hráz skládaly proti povodni turecké. Musil-li ale jednou

*) V 16. věku staly se nejednou vybídnutím Ferdinanda pokusy k poradám mezi Uhrami a ostatními zeměmi Ferdinandovými o společnou obranu proti Turkům; nikdy však nedošlo na nějaký výsledek, poněvadž se jen na odstranění časné tísně pomýšlelo, a něco stálého vytvořiti nikomu nenapadlo.

v uvážení takového úkolu Rakouska delšího trvání této moci sobě přáti a tudíž i prostředky k tomu schvalovati, vyznával pohříchu sobě zase podruhé, že neustálé roztržky náboženské tomuto spolku státnímu v duchu ho odcizují.

V důsledném provedení svých zámyslův nemínil se také Khlesl obnově tak zvaných smluv dědičných protivovati, uvažuje je co spolky proti vnějšímu nepříteli. Stavové však o těchto smlouvách smýšleli zcela jinak; smlouvy dědičné měly vlastně jen stavovské konfederace sesíliti, a proti panovníku obráceny býti. Co sjezdův krajských konečně se dotýče, tož neviděl Khlesl na nich žádné prospěšné stránky i radil tedy císaři, nedati k nim svolení svého.

Matyáš odevzdal dobré zdání Khleslovo několika osobám své důvěry k posouzení. Bylit to zejmena kardinál z Dietrichšteina, nejvyšší purkrabí zemský Adam ze Šternberka a ještě někteří nejmenovaní pánové, kterýmiž náleží nepochybně nejvyššího kancléře Zdenka z Lobkovic, Slavatu a Jaroslava z Martinic rozuměti. Oni shodovali se všickni s náhledy Khleslovými až na jednu věc; žádalit zejmena, aby císař v proposici své na sněm o poradě oněch čtyr článkův zrovna se vyslovil, jak on jim (ovšem ve smyslu Khleslově) rozuměti chce a že jich toliko v takovém smyslu schváliti míní. Toto prohlášení bude prý všem přátelům císaře znamením, jak se zachovati, pro nepřátely však prostředkem zastrašení.*) Khlesl však neschvaloval tohoto rozdílného mínění z rozličných důvodův, jichž nejvážnější byl ten, že především třeba jest, seznati pravé zámysly Čechův; protož mají prý oni dříve se vysloviti. Pak prý najde se cest a prostředkův dosti, jim se opříti, buď si to za pomocí Rakouských stavův nebo Uhrův, jichž prý náleží sobě získati, buď si protahováním vyjednávání. On že prý již toho posledního prostředku zkoušel mnohokráte, a to vždy s dobrým prospěchem; šlechta, těžko nesouc dlouhou vzdálenosť od domova a značné výlohy z toho, pohání prý v takovém případě jednání ku konci a přestává nejraději na prvním snešení. — Které z těchto dvou rozdílných zdání posléze vrch obdrželo, toho doložiti nemůžeme. V aktech

*) Oba návrhy bez udání dne v archivu c. k. ministerstva vnitra.

vládních nalézají se dva návrhy proposice, jeden shodný s Khleslovým zdáním, druhý ve smyslu rady českých pánův sepsaný; který z nich byl sněmu předložen, není jisto. Soudíc dle chodu vyjednávání na sněmu, došlo snad druhé mínění platnosti.*)

Na straně české opposice, zdá se, nečiněno žádných příprav, pojistiti sobě vítězství na sněmu generálním; zvláště neděla se žádná vyjednávání s čelnějšími osobami v zemích sousedních, kteráž by byla vzájemné postupování ve shodě s nějakým společným plánem upravila. Zprávy nám dostupné přivádějí nás k domnění, že tato zdánlivá neopatrnosť byla následkem nějaké roztržky, vnitř opposice samé vzniklé. Neboť když již zahájení sněmu bylo přede dveřmi, sešli se z náčelníkův opposice toliko Thurn, Fels, Budovec a Vilém z Roupova do Prahy, i radili se tu s nejbližšími přívrženci svými o případné politice. Naopak nedostavili se Ondřej Šlik, Vilém z Lobkovic a Štěpán ze Šternberka nejen tehdáž, nýbrž stranili se hlavního města i za čas jednání sněmu generálního, byvše přece druhdy, zejmena pak první dva, povždy v prvních řadach opposice vídáni. Hodlali-liž snad, nepouštěti se více po cestách Thurnových? Jako bylo jednak patrné stranění se těchto pánův všem s podivením, kdož vyznali se v politickém stavu tehdejším: tak vzbuzeno nemalé pozastavení příchodem poselství Falckého, kteréž zrovna v oněch dnech k císařskému dvoru zavítalo, žádajíc pro svého pána udělení len českých. Měliť tehdáž těchto poslův v důmnění ovšem velice podstatném, že chtěli protestanty při nastávajícím jednání podněcovati a k vytrvalosti napomínati. Poněkud s prospěchem pro věc opposice viděla se býti ta okolnosť, že nejvyšší hofmistr Adam z Valdšteina, jakkoli katolík, dal se na jich stranu, slibuje při nastávajícím jednání sněmu přimlouvati se k svolení na ony čtyry články ve smyslu protestantův.

Mezi tím byl Matyáš zjevil stavům rozličných zemí svých, že sněm generální zahájen bude dne 15. června, vyzývaje jich spolu, aby deputace své v čas do Prahy vyslali. Když však dne 15. června 1615
zahájení sněmu skutečně se stalo, byly se kromě českých stavův toliko deputace z Moravy, Slezska i obou Lužic dostavily. Zástupcové stavův z Horních a Dolních Rakous dojeli teprv počátkem července, z Uher nedal se však nikdo najíti; toliko od rad králov-

*) Dopisy v této záležitosti jsou v archivu c. k. ministerstva vnitra.

ství uherského došel list k shromážděným stavům, kterýž prosbu za peněžitou pomoc k sněmu českému obsahoval, generálního sněmu však ani slovem nevzpomínaje.*) Brzo nebylo pochybnosti, že Uhři v něm se neúčastní. Dovedl-li toho císař tajnými cestami, či bylo-li Uhrům samým obeslání proti mysli, toho doložiti neumíme. Že nepřijdou, to bylo jisté a stranění se jejich uškodilo nemálo tomuto stavovskému sjezdu na váze a významu jeho.

Porady generálního sněmu počaly se tím, že stavové čeští vstoupili nejprv do vyjednávání se zeměmi, do české koruny vtělenými, t. j. s deputací moravskou, slezskou a obou Lužic. Hned v samém začátku dělaly se všecky nesnadnými; neboť co by byly měly s ochotou a úsilím o ustanovení výminek příští konfederace a defense jednati, zdvihly tyto deputace mezi sebou, jakož i proti Čechům dávné, nikdy nesrovnané, ale vždy novou kyselosť vzbuzující stížnosti: Moravané, Slezáci i Lužičtí doložili nejprve, že nejsou prý nikterak povinni, na generální sněmy do Prahy choditi, i dali toho sobě od císaře reversem potvrditi**): v té samé chvíli, v kteréž náleželo raditi se o spolek všech a jednotu, pověděli sobě tedy nejdřív do očí, že jeden s druhým nemá ničehož činiti. Po tomto výstupu počali konečně Moravané o konfederaci jednati, a skoro zdálo se, že jen proto, aby mohli říci, že o ní ničehož slyšeti nechtí. Dokládali se zejmena toho, že prý r. 1608 zapsali se s Uhry a Rakouskými ve spolek na vzájemnou obranu svobod svých a že prý nemají podstatné příčiny, aniž vidí toho potřebu, proč by zanechali toho spolku a smlouvali se o jiném.***) Deputovaní ze sesterské Moravy vedli tedy řeč, kteráž byla prázdná vší šetr-

*) Rada království uherského českým stavům dd. 17. června 1615. V archivu c. k. ministerstva vnitra.

**) Prohlášení se deputace Slezské před císařem ze dne 15. června. Přednáška deputace moravské k stavům českým dd. 26. června. Přednáška Slezské deputace ze dne 27. června, pak přednáška deputací stavův Horno- a Dolnolužických ze dne 27. června 1618. Tamže.

***) Jak známo, zapsali se Moravané, Uhři a Rakušané r. 1608 v Prešporku a Ivančicích do spolku, kterýž vedl k složení Rudolfa. Tento spolek, uzavřený vlastně jen k zachování Vídeňského a Žitevského míru, rozšířen jest téhož roku v Štěrboholech v tom způsobě, že měl sloužiti na obranu stavovských svobod v jmenovaných zemích

nosti k stavům českým. Mezi členy deputace moravské byli kardinál z Dietrichšteina i Karel ze Žerotína. Že onen tak smýšlel i mluvil, tomu nebylo se diviti, že však tento k přednášce deputace mlčel, ač neměl-li dokonce podílu v sepsání jejím, to právě je první znamení onoho památného obratu, kterýž politika Žerotínova v těchto létech vzala, o níž nám pak zde vícekrát ještě bude se šířiti.*) Slezská deputace**) ujala se na pohled s horlivostí vyjednávání o konfederaci, ale pravý úmysl její vyšel brzo na jevo. Slezáci žádali totiž jedním dechem na Češích, aby se ujali jich nárokův na Opavsko proti Moravanům, jakož i, aby svolili k revisí veškerého státního poměru Slezska ke koruně České, ovšem ve smyslu obapolné a dokonalé nezávislosti obou zemí, kteréž měly zůstati odtud spojeny jedinou osobou společného panovníka. Rovněž obnoveny jsou opět kancelářské hádky z r. 1611, kteréž urážely a dráždily vlastenecký cit českých stavův velice důtklivým způsobem.***) Kdyby se Slezákům vyplnila ve všem vůle, pak chtěli ochotně se pustiti do vyjednávání o konfederaci. Tak draho nemohli však a nemínili Čechové povolnosť jejich kupovati. Neboť za nejistou federaci, jejíž výsledkův ani nebylo možno dohlednouti, nechtěli nikterak poslední pozůstatek přednosti obětovati, kterouž pro zemi českou, jakožto kolébku a střediště státu českého, po právu i obyčeji požadovati směli. Zničením tohoto přednictví byl by stát český v skutku zbavil se posledního zbytku organického složení svého, kteréhož se starších dob ještě sobě byl zachoval. Tudíž zůstalo jednání o konfederaci se Slezany bez výsledku, jako ono s Moravany. Jakým

*) Přednáška deputace moravské k Čechům ze dne 26. června 1615. Zpráva o jednání sněmu generálního k císaři ze dne 5. srpna. Oba spisové v archivu c. k. minist. vnitra.

**) Přípisy a prohlášení se deputace slezské k stavům českým dd. 16. a 22. července a 5. srpna 1615. Tamže.

***) Kancelář česká byla jakési společné ministerstvo v zárodku pro všecky země koruny české. Slezáci, domáhající se možné nezávislosti, vymohli sobě r. 1611 zřízení zvláštní kanceláře slezsko-lužické. Čechové zase, nechtíce trpěti takového roztržení státní soustavy české, položili proti tomu odpor i žádali bez přestání restituci v stav předešlý. Jelikož Matyáš později počal kloniti se k Čechům, pokoušeli se nyní Slezáci sami, pohnouti Čechův k povolnosti. Obšírnější zprávy o tom viz v mé historii cís. Rudolfa II, díl II v dodavcích.

během šlo vyjednávání s Lužicemi, není známo, výsledku však nemělo i ono žádného.

Současně s otázkou o konfederaci počalo se též vyjednávati o defensi. V této příčině jevila se větší ústupnosť i ochotnosť; všecky země koruny české přiznávaly totiž povinnosť, pomáhati sobě na vzájem proti vnějšímu nepříteli, ano ustanovily podíly své ve společném vojště, kterýmiž sobě chtěly vzájemně přispěti. Čechy měly vypraviti 2000 jízdných a 6000 pěších, Slezy 2000 jízdných a 3000 pěších, Morava 1000 jízdných a 3000 pěších, obě Lužice pospolu 1200 jízdných a 2000 pěších. Společné vojsko mělo tedy obnášeti 6200 jízdných a 14.000 pěších. Na těch ustanoveních přestávalo ale také všecko jednání o defensi, ovšem způsobem, pro tehdejší potřeby zcela nedostatečným. Určením kontingentův totiž odstraněna toliko jediná pochybnosť, pokud se zejmena počtu společného vojska týkala. Hlavní nedůstatek ale záležel v tom, že pro ozbrojení, vycvičení a rychlé vytrhnutí tohoto vojska pro případ potřeby neděly se žádné přípravy v době míru. Tímto směrem hlavně měly se státi opravy, jak k tomu Khlesl v dobrém zdání svém byl poukázal. Takováto opatření pro případ války a opravy, s nimi spojené, byly by v skutku novým řádem branným bývaly; pouhé číselné ustanovení nemělo do sebe pražádné ceny, nebo aspoň zajisté jen velmi skrovnou.

V prvních dnech měsíce srpna bylo tedy vyjednávání mezi zeměmi koruny české došlo k výsledkům, právě vypsaným. O defensi shodli se na pohled, ne však v podstatě, na sjednocení se o konfederaci nebylo naděje. O těchto výsledcích jednání, kteréž byly ovšem dílem positivní, dílem negativní, podal veškeren generální sněm zprávu svou k císaři dne 5. srpna*).

Nevedlo-li jednání mezi zeměmi koruny české v hlavní věci k žádanému úspěchu, mohli podlé toho Čechové velmi snadno zanechati všeho jednání se stavy Rakouskými. Že se to nestalo, náleží přičísti hlavně vytrvalosti Rakouské deputace. Rakušané totiž nesli se vedlé Čechův nejvíce k revolučnímu převratu stát-

*) Zpráva tato v archivu c. k. minist. vnitra. Jiná návěští též v státním archivu Vídeňském v rukopisu pod č. 491.

ních poměrův v Rakouských zemích; jsouce pak společně s těmito nejhorlivější zastavatelé ideje konfederace, byli by své cti a prospěchu svému velmi málo posloužili, opustíce tak snadno vlastní dílo své. Stavové z dolních Rakous davše deputaci, do Prahy vyslané, v instrukci pro ni výslovně plnou moc, vyjednávati o konfederaci a defensi, užili tedy slov (tak bylo jim zejmena vytýkáno), kterých císař od poddaných svých ani slyšeti nechtěl, jakkoli sám je vyřknouti musil. I v ostatním znění svém byla ona instrukce takového způsobu, že vzbudila při dvoře skutečnou nelibosť, kteráž ještě zvýšila se pro některé nemilé osoby v deputaci, a teprv potom poněkud se uložila, když osoby tyto oblibenějšími nahraženy byly. Přistoupíme-li však k rozboru onoho plnomocenství, třeba nám se vyznati, že výtky, kteréž se jemu činily, i se stanoviště císařského mohly býti podstatné nejvýš jen vzhledem k formě, nikoli však vzhledem k obsahu jeho, ano že obsah tento mohl se setkati i s schválením císařovým, snášeje se v jisté míře s Khleslovým ponětím o konfederaci. Stavové dolnorakouští prohlašovali totiž — zdaž-li tak činili upřímně, toho ovšem nechceme rozbírati —, že konfederaci a defensi náleží v tom způsobě upraviti, jak by se totiž všecky Matyáši poddané země proti Turkům brániti, a jaké pomoci by v tom ohledu jednotlivé země poskytovati měly. Nebylaliž to dílem táž myšlenka, kterouž Khlesl byl povzbudil a kteráž teprv pragmatickou sankcí v platnosť zákona uvedena byla?

Jakkoli tedy císař s vystoupením Dolnorakouských mohl se do jisté míry dobře snésti, přece nebylo tomu tak; byloť jemu jednání generálního sněmu příliš proti mysli, než aby ona částečná shoda s náhledy jeho vlastními byla postačila, umenšiti odpornosť pojednávání těchto věcí na sněmě i ukliditi nedůvěru jeho. Přišedše do Prahy, musili se deputovaní dolnorakouští v dobu jednání zemí koruny české mezi sebou spokojiti za několik neděl úkolem pouhých divákův. Teprv dne 8. srpna, tedy tři dni po závěrku onoho 1615
jednání, byla deputace od nejvyšších úředníkův zemských pozvána k poradě i žádána, aby zjevila, co stavům sděliti a čeho od nich žádati míní. Tento způsob přijetí uvedl deputaci do nemalých rozpaků. Deputovaní připomenuli Čechům, že r. 1611 Matyáš o připuštění konfederace, defense a t. d. požádán byl, že tehdáž vyjed-

návání o těchto článcích odročeno a při této příležitosti Rakušané, v průvodu císaře tehdáž v Praze prodlévající, od Čechův výslovně na to prošeni byli, aby podílu svého v příštích společných poradách o těch věcech neodkázali. Proto prý se nyní tomu velice diví, jsouce tázáni, co prý chtějí přednésti nebo žádati. Ale i na to nedal jim nejvyšší purkrabí jiné odpovědi, nýbrž otázal se jich znova po jich žádosti. Při těch stavích českých, kteříž poradám o konfederaci vůbec nepřejíce, císařskou politiku schvalovali, potkalo se toto jednání nejvyššího purkrabí s plným souhlasem; neboť důstojnosť koruny české vymáhá prý toho pro sebe, aby Rakouští sami o spolek prosili a nikoli Čechové. Avšak toto hradění se důstojností české koruny bylo pouhé pokrytství; neboť při obmýšleném spolku všech nejednalo se nikterak o nějakou milosť, kteréž se měli Rakouští při Češích teprv doprošovati nebo od nich darem přijímati, nýbrž zde šlo v pravdě jen o věc společného zájmu a prospěchu. Čeští úředníci však s nejvyšším purkrabím v čele jali se pojednou horlivě zastávati důstojnosti koruny, aby ztrpčili rakouským stavům dalšího podílu ve vyjednávání. Deputovaní dolnorakouští, zaražení neočekávaným tímto přijetím, přetrhli prozatím jednání s nejvyššími úředníky zemskými i podali den nebo dva dni na to přípis ku stavům českým, v kterémž jim z nova příhody z r. 1611 na paměť uváděli. V něm dávali též znáti, že nemají českých stavův zač prositi, nýbrž že chtějí na základě plnomocenství svého s nimi o to se sjednávati, co r. 1611 nepřivedeno ke konci. Když přípis tento na sněm se dostal, přihodilo se, že někteří z mluvčích stavovských na návštěvu pana Štěpána ze Šternberka z Prahy do Postoloprt byli se vzdálili; byliť to jmenovitě hrabě Thurn, Karel z Žerotína a nejvyšší hofmistr pan Adam z Valdšteina, kterýž, jakkoli katolík, šel v otázce konfederace s prostetanty, jakož jsme již výše oznámili. Sotva že se touto náhodou otevřela cesta, rozkázal Matyáš bez prodlení nejvyššímu purkrabí, aby na sněmu dal vzíti v poradu odpověď dolnorakouským stavům. Nejvyšší purkrabí nejen že zachoval se vedlé tohoto rozkazu, nýbrž on získal i většinu sněmu pro usnešení, že se má Dolnorakouským dáti táž odpověď, kterou již od nejvyšších úředníkův byli přijali, že sněm totiž dříve prý chce slyšeti, čeho sobě žádají. Nadarmo ohražoval se Vilém z Rou-

pova proti tokovému přenáhlení, nadarmo přimlouval se k tomu, aby jednání do návratu výše jmenovaných pánův odročeno bylo. Nejvyšší purkrabí odepřel této žádosti, pravě, že Zřízení Zemské nikterak nepředpisuje, ohlížeti se na nepřítomné členy sněmu*).

Dolnorakouským dostalo se tedy v příčině tohoto, překvapením a obelstěním způsobeného snešení od sněmu českého odpovědi, kteráž jim učinila nemožné, ve vyjednávání dále pokračovati. K největší radosti císaře odjeli i oni z Prahy nepořídivše ničeho**).

Mezi tím bylo vyjednávání Čechův s hornorakouskou deputací vzalo svůj počátek. Mezi členy této deputace nalézal se též pan Gotthart ze Stahremberga, jeden z nejzpůsobnějších zástupcův oné krajní opposice, kteráž pospolu s Tschernemblem, s Thurnem a jinými již záhy pracovala o odstranění Habsburské dynastie. On zejmena pozoroval k veliké nelíbosti své, s jakou hanbou pro opposici jednání konfederační v Praze se vede. Jsa v důvěrném srozumění s náčelníky opposice české, snažil se tajně i veřejně, zjednati poradám prospěšnějšího pro opposici obratu, neskrývaje se tím nikterak, že obmýšlený spolek všech zemí směřuje vlastně k obraně práv stavovských proti dynastii. Když deputace hornorakouská před nejvyšší úředníky zemské puštěna byla, počínal sobě Stahremberg v řeči své tak vyzývavě, že z toho vzali preláti, v deputaci s ním jsoucí, největší pohoršení, ano ohradili se proti tomu před samým císařem. Ovšem nebylo mnoho třeba, popuditi těchto pánův; neboť oni nebyli přišli, prospět vyjednáváním, nýbrž kazit jich. Také dvůr císařský pozastavoval se nad jednáním Stahremberga. Khlesl, objevivší se konečně v Praze, dal mu vzkázati, že se na jeho řeči i skutky dává bedlivý pozor. Jest-li by prý působením jeho země chtěly na to pomysliti, aby od panovníka svého se odtrhly nebo jen s ním v nevůli se rozešly, pak ať se Stahremberg toho opatří, jak se s ním naloží. Bylať by to prý pěkná věc, aby právě v tu chvíli, v kterouž mír s Turky sotva zjednán byl, „ve vlastních a dědičných zemích

*) Příhody ve sněmu českém podlé vypravování Slavaty.

**) Dopisy o vyjednávání Dolnorakouských v Praze nalézají se vedlé rozličných zpráv, k císaři o této věci od měsíce února až do srpna 1615 učiněných, v archivu c. k. minist. vnitra.

Jeho Milosti Císařské nepokoje očíti měly." Nikdy prý nedopustí císař na takové spolky, kteréž tajně proti němu naměřeny jsou*).

Na tuto vyhrůžku dostavil se Stahremberg osobně ke Khleslovi i hleděl se omluviti, nerozpáčiv se při tom ujišťovati ministra oddanosti své. Khlesl přijav tyto omluvy dosti vlídně, rozhovořil se s ním o udalostech těch dní. Zahnuv pak schválně k jednání o konfederaci, pronesl se, že císař slova toho nechce ani slyšeti, aniž o věci samé věděti, jakkoli sám musil v proposici své o ní promluviti. Stahremberg, zaříkaje se znova nejlepší vůlí svou, slíbil toliko ve shodě s preláty postupovati. Poněvadž ale této shody nebylo možno sjednati (neboť prelátové nechtěli se nikterak ke konfederaci znáti), minul dráhný čas, v kterémž nedošlo na druhou schůzi mezi Čechy a Hornorakouskými.**) Když se pak mezi tím i vyjednávání s Dolnorakouskými bylo rozešlo, dal císař deputaci k sobě volati i vyzval ji skrze náměstka říšského kancléře Ulma k odjezdu, poněvadž prý všecko ostatní smlouvání se o konfederaci bez výsledku se skončilo. Preláti, nemohouce sobě nic lepšího přáti nad toto vyzvání císařské, prohlásili se ochotnými odjeti, kteréhož úmyslu císař schválil. Stahremberg a světští kollegové jeho, nemálo pomatení tímto obratem, chystali se s počátku zůstati v Praze a pokračovati ve vyjednávání; na konec však i oni spokojili se a odjeli, nevzavše ani od českých stavův pořádného propuštění***). To byl tedy konec onoho jednání o konfederaci, jehož byli Čechové s takovou vytrvalostí vymáhali a jehož císař v takové míře byl se strachoval. V nálezu sněmovním z. r. 1615 dostalo se jemu a neplatnosti jeho velmi chudé zmínky. Praví se tam: „Poněvadž z království uherského sem do království toho žádných poslův jsou nevypravili a vyslaní z arciknížectví Rakouských ničehož toho při J. M. C., jakožto králi českém, a stavích tohoto království nevyhledávali, z té příčiny tak jest již ten artikul minul." — V mysli současníkův neminul však

*) Sepsání toho, co Khlesl panu ze Stahremberga vzkázati dal, dd. 9. srpna 1615 tamže.

**) Rozmluva Khleslova se Stahrembergem, ze dne 10. srpna v archivu Třeboňském. — Zprávy o udalostech ze dne 11. 12. a 13. srpna v archivu c. k. minist. vnitra, jakož i v archivu Třeboňském.

***) Zpráva o slyšení dne 21. srpna. Koncept v archivu c. k. minst. vnitra.

tento artikul nikterak. Opposice vážila z této dokonalé porážky své jen nové a nesmiřitelné záští proti rodu panovnickému.

Když byly takto z oněch čtyr článkův dva odjezdem deputací vyřízení svého došly, jal se sněm projednávati druhé dva, kteréž ovšem jeho samotného se dotýkaly, t. j. články o sjezdech krajských a smlouvách dědičných. Co krajských sjezdův se dotýče, třeba připomenouti, že stavům českým až do r. 1547 příslušelo právo, sjížděti se bez schválního dovolení královského, kteréhožto práva svého také rozličným způsobem užívali. V následcích povstání z r. 1547, jež Ferdinand I tehdáž šťastně byl přemohl, přetrženo jest toto právo a do zřízení zemského zapsán tehdáž článek, že odtud na časy budoucí všeliký sjezd stavův bez předchozího svolení královského se zapovídá. Thurn s politickými přátely svými přičiňoval se seč moha, aby aspoň tomuto článku pojistil většinu na sněmě. Byłoť veřejným tajemstvím, že opposice prostředkem sjezdův krajských nejen svým zámyslům v zemi průchodu zjednati, nýbrž i po případě všeobecnou hotovosť zemskou připraviti mínila. S podivením přidal se i v této věci nejvyšší hofmistr, pan Adam z Valdšteina, k straně Thurnově. A však zdá se, že roztržka mezi protestanty, na kterouž jsme s vrchu upozornili, i tenkráte při poradách sněmu rozhodnou váhu měla. Následkem přičinění se vlády, kteréž ovšem nebylo malé, rozhodla se většina stavův, nesvoliti k obnovení sjezdův krajských. Thurn a přátelé jeho, vidouce se takto zbaveny poslední naděje, byli téměř bez sebe i opustili síň sněmovní, nevyčkavše ani závěrečných porad.*)

Osud článku posledního dal se dle těchto příhod ovšem předvídati. Království České mělo za delší čas spolky se světskými kurfiršty jakož i králi polskými, jejichž základem byla vzájemná pomoc. Obnovením těchto smluv, dávno ovšem z paměti vyšlých, mínil Thurn ona cizí knížata učiniti rukojmi ústavních práv českých, zejmena pak zjednati kurfirštům na újmu Habsburských právního vlivu na vnitřní záležitosti zemské. Takový zámysl jeho byl však tím překažen, že jednání o těchto smlouvách dědičných na sněmu

*) Státní archiv Mníchovský 28. Bodenius knížeti Maximilianu Bavorskému z Prahy dne 17. a 29. srpna 1615. Archiv Simancasský 2501. Zuñiga Filipovi III z Prahy dne 24. srpna 1615.

sice se připustilo, nesmějíc se však nikterak vzdáliti od vlastního, ovšem nikterak nebezpečného obsahu svého.

Takovým způsobem podařilo se konečně politice císařské, udolati vítězně všecky útoky, od opposice nastrojené. Tyto úspěchy nezůstaly však jedinými, neboť vláda mohla brzo i jinými se honositi. Po vyřízení politických otázek dostaly se totiž na sněm královské proposice o berních, a stavové dokázali i při nich takovou povolnosť, jaké nebylo nikdy dříve slýcháno; byloť právě, jakoby dešť od zlata sypal se do královských pokladnic. Neboť stavové usnesli se, nejen hojnými berněmi uhraditi běžné potřeby královy, nýbrž i uplatiti díl dluhův královských. Co tím časem mohlo se nazývati rakouským státním dluhem, obnášelo všeho všudy asi 14,000.000 dolarův, a z toho byl největší díl na jednotlivých zemích zjištěn, díl pak považován za osobní dluh společného panovníka, kterýž se snažil, rozděliti jej na každou zemi zvláště. Stavové čeští vzali tehdáž na sebe dluh 2,700.000 tolarův i usnesli se o postupnou, ale při tom možně rychlou úplatu jeho prostředkem velkých, na několik let napřed uložených daní. Veškery daně vyměřeny jsou na pět let, napořad jdoucích, a to v takovém čísle, kteréž toliko válečným rokem 1596 převýšeno bylo. Podlé tohoto výměru dalo se očekávati, že výnos berně ze země české — neberouc v příčet řádné důchody krále ze statkův královských, jakož i některé jiné stálé příjmy — v těchto létech každoročně na 800.000 tolarův vystoupí. Podlé rozvrhu úplat, týmž časem ujednaného, mělo z oněch 2,700.000 tolarův, jež byly Čechy na se vzaly, roku 1620 zapraveno býti 1,632.616 tolarův, tak že dluh byl by se tím asi na 1,100.000 tolarův umenšil. Dobrá vůle a štědrosť stavův českých osvědčila se tedy v této věci skutečně stkvělým způsobem i převyšovala vše, čeho Matyáš při ostatních poddaných svých týmž časem dosáhnul. Takovéto makavé důkazy povolnosti k potřebám královským mohly přece sblížiti panovníka s poddanými a způsobiti zvláště při onom větší povolnosť k žádostem země; jak málo se to však stalo, o tom poučí nás další vypravování.

Nelze nám skončiti zprávy své o jednání na sněmě z r. 1615, abychom nezmínili se ještě o jednom vážném snešení jeho. V uvážení některých nebezpečenství, kteráž zdála se hroziti politickému

postavení národa českého, snesl se totiž sněm na tom, že budoucně nemá nikdo za obyvatele království aniž za měšťana přijat býti, kdož by nebyl mocen jazyka českého; dále pak, že ve všech kostelích a školách, v kterých před 10 lety ještě kázalo a vyučovalo se jazykem českým, i budoucně tak díti se má. Druhá opatření, kteráž se ještě v té příčině na sněmu přijala, byla pouhými výsledky těchto dvou nálezův sněmovních.

Význam a důležitosť těchto nálezův vychází z bedlivějšího uvážení jich obsahu, jakož i z rozboru okolností, v kterýchž byly učiněny. Co zejmena prvního, t. j. obsahu se tkne, třeba připomenouti, že není na pohled tak jasný, jak by se vůbec zdáti mohlo. Zakazujeť se v něm, přijímati někoho za obyvatele království českého, kdož by nebyl mocen českého jazyka. Obecně by se článek tento vykládal v ten rozum, jakoby každému příchozímu se zbraňovalo, nabývati práva domovského v Čechách; tomu ale není tak. Někoho „obyvatelem království" učiniti (čili, podlé latinského, propůjčiti mu inkolatu) znamená v českém názvosloví právnickém tolik, jako přijíti někoho mezi stavy, buď mezi pány buď mezi rytíře a dopustiti jemu, aby směl statky sobě kupovati nebo jiným způsobem jich nabývati, čímž vzešlo jemu i právo, choditi na sněmy. Případy takového způsobu vyskytaly se od časův Habsburského panství zhusta, a to po většině tím pořádkem, že šlechticové němečtí, zasloužívše se o dynastii, od králův darem nabývali statkův v Čechách, v jichž užívání mohli se uvázati, byli-li od sněmu mezi stavy přijati a k české šlechtě připsáni. Takové darování zbíhalo se dosti zhusta, jakože vůbec panovníci vždy mívají nemalé číslo lidí okolo sebe, žádostivých zbohatnouti cestou podobnou. Již r. 1557 zdvihli stavové v té věci tuhé stížnosti, majíce se buď za zkráceny, poněvadž štědrosť panovníka, ku kteréž oni předního domnívali se míti práva, toliko cizincům ukazovala se býti na prospěch, buď že litovali odcizování statkův královských, kteréž právem za jmění zemské považovali. Byloť již dosti smutné, že je Ferdinand pro války Turecké prodávati musil, dvojnásob však bylo s politováním, že je i darováním koruně odcizoval. Stížnosti a prosby českého sněmu nezjednaly sobě však náležité platnosti, a protož považováno již udělení pouhého inkolatu za jakési skracování jmění zemského.

Tyto okolnosti byly však jen jedním z důvodův, proč stavové přijímání nových „obyvatel“ měli za povážlivé; druhý, kterýž zvláště roku 1615 platnosti sobě vymáhal, byl povahy národní. I tento třeba poněkud vyložiti. Uváží-li se, že na české sněmy dostavovalo se zřídka kdy více, než sto osob, že zasedati na něm každý „obyvatel“ království právo měl, tož snadno lze pochopiti, jak mohla vzniknouti otázka, mají-li se osoby, kteréž byly z Rakous, Štýrska, nebo dokonce ze Španěl a Italie přišly, tak beze vší rozvahy připouštěti k požívání práva a postavení, tou měrou povýšeného. Neboť deset nebo dvacet cizincův, kteříž pravidelně na sněmích se dávali nalézti, mohli zajisté na usnešení jejich mocného vlivu míti, kterýž ničím ospravedlniti se nedal. Naši novověcí státové jsou ovšem velmi štědří udělováním práva občanského; do té výše dosahuje však zřídka v nich liberálnost ústavy, aby i cizincům dopouštěli přístupu do sněmovních zborův svých. Žij kdo ve Francii třeba za několik desítiletí a znej jazyk země, jako rodilý Francouz, přece nenahradíš tím sobě nedůstatku francouzského původu, chceš-li o místo ve sněmu se ucházeti.

Ještě větší váhy bylo ono snešení sněmu, kteréž zapovídalo přijímati takové osoby do stavu měšťanského, jež neznaly se v jazyku českém. I vzhledem k tomuto nálezu třeba sobě na paměť uvésti, jaké byly jeho příčiny a podněty. On vztahoval se jediné k městům královským, kterých se tehdáž 42 počítalo. Podlé sečtení, počátkem 17. věku učiněných, bylo v nich 14,000 domův, z kteréhož čísla něco méně než 4000 na Prahu připadalo. Počet měšťanův byl (aspoň ne na venkově) sotva větší, než číslo domův, průřízem nalézalo se tedy v každém městě královském kromě Prahy 250 měšťanův, ano v mnohých sotva 80 nebo 100. I pouhé měšťanství dávalo velká práva, pokud totiž měšťané měli jediné vlivu nejen na správu města svého, nýbrž i na zřízení soudní, ustanovujíce řeč správní a soudní a majíce podílu v jmění obecním, z pravidla značném, odkudž tedy požívali sami privilegovaného postavení. Nehledělo-li se při přijímání do stavu měšťanského k národnosti, tož mohlo se zvláště ve městech, v sousedství Saska ležících a v živém obchodním svazku s Německem jsoucích, snadno přihoditi, že většina měšťanův proměnila se v německou a tím i správa města.

Musilyť z toho pak zajisté povážlivé neshody vznikati, zůstal-li chudší lid, kterýž deset- i dvacetkrát počtem svým vlastní měšťanstvo převyšoval, věren své národnosti.

V našich dobách zavrhují se obyčejně takovéto zákony, anebo považují se aspoň za zbytečné. Zavržení hodny jsou tehdáž, nemají-li jiného cíle, než vylučovati všecko cizí, zaraziti veškery styky s cizinou, obmeziti domácí život toliko na sebe i zabezpečiti jej strojeným způsobem. V tom případě bývají také, jak zkušenosť ukazuje, povždy bez výsledku. Neboť vzalo-li již v životě národa některého národní přeměňování průchod, a vychází-li taková přeměna z vnitřních příčin, pak nemožno jí zákonodárstvím ani zdržeti, aniž zvrátiti. Ovšem v našich časích panují také jiné poměry: přijetím mezi občany a měšťany nenabývá cizinec jiných práv, leč takových, kterých již všechen domácí lid požívá. Zbraně, kterých cizí i domácí lidé proti sobě užívají, jsou na obojí straně jednostejné, a domácí těší se nad to výhodě číselné převahy své. Dříve však nebylo tomu tak; právo obyvatele království a právo měšťanské zjednávalo v Čechách r. 1615 nikoli obecné, nýbrž jak viděti, s převahou neobyčejné, zkrátka, privilegované postavení. Ona mohla tedy v Čechách způsobiti strojený process národního přeměňování, kterýž by jinak sotva byl vzniku svého se dočkal; ona mohla tudíž nepoměrně malé menšině k vlivu dopomoci, jakýž přirozené právo její daleko převyšoval. V tomto případném následku docházejí zákonové o jazyku z r. 1615 s části odůvodnění svého. Ostatně nebylo v těch časích podobné úzkostlivé zbraňování měšťanského práva cizím lidem toliko v Čechách obyčejem, kdež přece jednalo se o vážnější věci; i německá města říšská, jakož i švýcarská města byla velice skrbná v udělování práv měšťanských, vylučujíce z nich buď cizince docela, nebo připouštějíce jich toliko na složení velké summy peněžité, což možno za jakýsi vkup považovati.

Jelikož zákony o inkolátu a měšťanství hlavně proti Říši naměřeny byly, vzniká ovšem otázka, jest-li nečinily německému lidu v Čechách nátisku, a měl-li je tento v skutku za nátisk. Kdyby se byly vztahovaly také na okresy Chebský a Loketský, již v počátku 17. století zcela německé, zajisté bylo by se tak dělo, a šlechta i měšťanstvo oněch krajin byly by se bez pochyby proti nim ozvaly.

A však okresy tyto měly tehdáž nejen zřízení, správu a soudy podlé německých řádův, nýbrž ony byly od Čech zúplna odloučeny. Nálezy z r 1615 vztahovaly se tedy na menší kraj, než jím jsou Čechy v nynější rozloze své, i platily tudíž obyvatelstvu, v kterémž byl živel slovanský desetkrát mocnější, než-li německý. Neboť takový asi byl před válkou třicítiletou poměr obou národností, kteréž v zemi České vnitř hranic jejích z r. 1615 pohromadě se nalézaly.

I při těchto poměrech obyvatelstva nedá se ovšem zapříti, že nálezové z r. 1615 pro německou menšinu mohli velké škody v sobě obnášeti. Ony již proto byly bez odporu tvrdými, že jim dávána moc, působiti zpět aspoň na právo dědické. To ale jest také nepochybné, že nevnikly hluboko do společenských poměrův v Čechách; neboť kdyby se tak bylo stalo a kdyby z nich německé obyvatelstvo v zemi bylo vzalo velké pohoršení, musili bychom se toho v historických pramenech těch časův aspoň sem a tam dočísti. Poněvadž ony však v tomto ohledu skoro docela mlčí, jest zřejmo, že nálezův těchto považováno tehdáž za takové, kteréž samy sebou se rozumějí nebo aspoň váhy nemají. Jisto jest také, že na sněmu samém ani dosť malý odpor proti nim se nepozdvihl. Zprávy o jednání na sněmu českém, týmž časem do Vídně posýlané a od Němcův pocházející, nečiní o nich buď ani zmínky, anebo je připomínají v takovém způsobě, jakoby jich schvalovaly.

Stejným způsobem neobracel nikdo z diplomatických jednatelův, vydržovaných tehdáž od německých knížat při dvoře pražském, jichž korrespondence se zachovala, českému sněmu snahu jeho ve zlé, aby těžiště politického panství v zemi na jinou stranu se nezvrhlo. Rovněž neshledal se onen nález ani u císařského dvora, aniž v sousedních německých zemích a při stavovských zástupcích jejich s některým, byť i sebe menším protivenstvím; vždyť pak byli němečtí Rakušané a Slezáci v potomním povstání nejvěrnějšími společníky Čechův. Všecko toto jde snadno na rozum každému, kdož svrchupsané poměry obyvatelstva českého před válkou třicítiletou k mysli sobě přivodí, nebera sobě míry z pozdějších poměrův a zjevův. — Co se tkne ustanovení, aby kostely a školy, v kterých před desíti léty po česku se vyučovalo, i nyní poznovu staly se českými, třeba připomenouti, že ustanovení toto nikterak nepřekáželo, zakládati

nové německé kostely a školy, aniž mínilo takové, kteréž déle desíti let stály, rušiti neb skracovati. Neznámeť ovšem zevrubně příčiny, proč v době mezi r. 1605—1615 rozličné kostely na škodu přifařeného českého obyvatelstva do německých rukou byly přešly; nejpodobnější však bude, hledati ji při vrchnostech samých. Některé z nich (a postupování těchto bylo nepochybným podnětem zákona o jazyku z r. 1615) oblíbily sobě, dosaditi na faru zámeckou raději německého kněze, nedbajíce potřeb poddaného obyvatelstva svého. V takových případech rozhodovaly nepochybně spíše náboženské, než jazykové příčiny; mnohý pán klonil se totiž rozhodněji k augšpurskému vyznání, než-li ke konfessi české; chtěl-li však míti kazatele onoho vyznání, musil ho z Říše sobě povolati.*)

Nejbližší však podnět k nálezu sněmovnímu z r. 1615 zavdalo nepochybně stejnou dobou záští jak k vlašskému tak k německému živlu. V současných zprávách totiž objevují se stížnosti, že mnozí šlechticové, rozumějící dobře jazyku českému, slíbili prý sobě na vzájem, že veřejně nebudou mluviti česky, nýbrž kterýmkoli druhým jazykem. V společnostech a při pitkách chovali se dle úmluvy, popuzujíce takovou zpupností starých pánův na sebe. Bylyť to nejspíše osoby, kteréž ke šlechtě dvorské, s doby Rudolfa II v Praze zvláště se rozmohší, náležely a nepochybně spíše co Španělové nebo Vlaši, než co Němci sobě vedly. Díl jejich drželly se též přísného katolického směru a protož hleděno k nim v zemi s dvojnásobnou nepřízní. Také byli v skutku prostřednictvím jejich před několikas málo lety první kapucíni z Italie do Čech přišli, neznající ani česky ani německy mluviti, a za jich přispěním naplnil se i klášter u panny Marie Sněžné vlašskými Františkány**).

Mezi generálním sněmem v Praze rozhodl se císař také, pustiti uherské plány své, dav se s Bethlenem Gaborem a Turky do vyjednávání. S Bethlenem skončilo se vyjednávání v tom způsobě, že císař uznav ho knížetem Sedmihradským, postoupil jemu i ony

*) K tomu poukazuje výslovně jedna Vídeňská korrespondence. Rukopis ve státním archivu č. 491.

**) Nálezy sněmovní o jazyku českém stojí zcela o sobě i neměly pražádného vlivu na předchozí i následující roztržky v Čechách. Toliko pro moderní význam jejich vidělo se nám, poněkud o nich se šířiti; s českým povstáním a průchodem jeho nemají nic společného.

uherské stolice, kteréž před tím byl držel Bathory. Prošelť však ještě některý čas, než Matyáši zalíbilo se, vyplniti výminky tohoto míru. S Turky obnoven mír Žitevský na dalších 20 let. Turecké poselství, kteréž tím časem do Prahy bylo přijelo, poklonit se císaři, odešlo s bohatými dary, na něž vedli náklad stavové čeští.

IV

Čeští protestanti uvítali svolání sněmu generálního jako nejlepší příležitosť, za kterouž by stížnosti své ve věcech náboženských způsobem energickým k řeči přivésti mohli. Ujednáno, aby nejen defensoři sami, nýbrž všickni na sněmě jsoucí protestanti cestou písemního podání k císaři se obrátili. Ve spisu tomto, kterýž byl vyšel z obecného souhlasu, vytýkáno s důrazem, že protestanti vždy se toho vystříhali, aby katolíkům nedávali příležitosti k stížnostem, ani prý přece sami nejtrpčích útiskův od nich zakoušejí. Násilně zavřené kostely v Broumově a Hrobě jakož i schvální i nepřetržité dosazování katolických kněží na všecky fary královské jsou prý nejvýmluvnějším toho svědectvím, že svoboda vyznání jim se skracuje. Vůči těmto účinkům prohlašovali rozhodný úmysl svůj, zjednati sobě pomoci proti každému škůdci práv svých — vyjímajíc jedinou osobu císaře — a netrpěti toho déle.*)

Štastný proti všemu očekávání průchod generálního sněmu dodal vládě příliš dobré mysli a pocitu bezpečnosti, než aby se výhrůžnou řečí tohoto podání k nějaké změně dosavadního jednání svého byla dala pohnouti. Vždyť byli skladatelé stížného spisu tíž lidé, kteříž právě dokonalou porážku z bojiště sněmovního byli odnesli. Vzdor tomu štítila se vláda přece odbýti protestantův veřejným způsobem. Sněm generální byl již u konce, účastníci jeho odjížděli jeden po druhém z Prahy, a ještě nebylo ani zdání o nějaké odpovědi císařově. Že však tato odpověď po případě nebude žalobníkům podlé mysli, toho jevila se opět nová znamení, mezi jiným pak nakládání se Strašeckými. — Přímluvou defensorův, zvláště pak rozhodným vystoupením stavův protestantských svedeni, smyslili sobě Strašečtí, ohraditi se skutkem proti dosazení katolického kněze. Za-

*) Apologie druhá. Stížný spis protestantských stavův k císaři 1615.

vřevše kostel před ním, zabránili mu dalších náboženských výkonův. Když proto jako rušitelé míru zemského u soudu komorního žalobou stiháni byli, dal jim císař hněvu svého těžce pocítiti; obec odsouzena k zaplacení velké pokuty na penězích k rukoum vyhnaného kněze, jakož i ke ztrátě veškerých výsad svých. Později byly jí sice opět navráceny kromě jedné, ta však byla nejvzácnější, pokud se totiž k právu várky vztahovala. Nad to byli oni měšťané, kterých považováno za přední vůdce ve městečku, přinuceni vyprodati a vystěhovati se z obce. Týmž časem svěřeny též hodnosti purkmistra i rad osobám, na něž bylo lze spoléhati *).

Toto přísné pokutování bylo předchůdcem odpovědi, s kterouž Matyáš již nemínil více oddáleti. Na jaře r. 1616, tedy bez mála rok po odevzdání stížného spisu protestantův, vyjel sobě Matyáš do zámku Brandýsského nad Labem, tehdáž královského. Chystaje se k návratu do Prahy, nařídil povolati k sobě do zámku deputaci z defensorův. V ní byli sami tři, totiž hrabě Thurn, rytíř Oldřich z Gerstorfu, pak rada nad appelacími Šimon Kohout z Lichtenfelsu. Císař přijal deputaci v přítomnosti kancléře, jehož ústy vydal pak výpověď na stížný spis stavův, kteráž se vedlé úplného nedůstatku zmirňujících okolkův neobyčejnou přísností a stručností svou vyznamenávala. Kancléř vypověděl totiž ve jmeno císaře: „Co jste nám strany Hrobských a Broumovských přednesli a co druhá strana k tomu odpověděla, tomu ráčili jsme srozuměti. My nemůžeme u sebe nalézti, že by mohlo býti duchovním poddaným dopuštěno, stavěti kostely. Co se pak dosazování na fary na našich panstvích dotýče, nechceme býti menší, než kterýkoli z Vás, jenž má na vůli, bráti sobě kněze od arcibiskupa“ **). — Účinek této odpovědi měl

*) Apologie druhá. Resoluce císařova vzhledem k Novostrašeckým 266.

**) O čase, kdy tato scena se přihodila, neudávají prameny nic bezpečného, tak že by se dalo i přijmouti, jakoby tento výstup dvakrát s některými proměnami byl se udál. Srovnáním ale všech dát vyjde na jevo, že povolání do Brandýsa musilo se v květnu 1616 státi. Co příhody samé se tkne, vypravuje Skála II. 16. výslovně a obšírně, že kancléř mluvil ve jmenu císaře, ano dlé zápiskův ve Vídeňském archivu Boh. XVI císař sám prý mluvil. Mámeť Skálu za lépe zpraveného. — Rukopis 491 ve Vídeňském archivu určuje den této sceny udáním, že se přihodila před odjezdem císaře z Brandýsa do Prahy (31. května 1616).

býti zastrašující. Způsob, v jakém kancléř postavou i důrazem důtklivé řeči této ještě více přiostřil, urážel a vyzýval stejnou dobou. Hrabě Thurn ujal se nejprvé slova, řka, on že prý je vlastně voják a válka jeho řemeslo, že však musil hodnosť defensora k sobě přijíti, když volba na něho padla. Poněvadž ale spoluvěrcům svým této nemilostivé odpovědi donésti nemůže, obávaje se, že by tomu neb onomu slovu nebyl dosti dobře porozuměl, že prý snažně prosí, aby císař ráčil jim tuto výpověď svou písemně vydati. Matyáš slíbiv splniti tuto prosbu, udělil kancléři ještě v přítomnosti deputovaných přiměřený k té věci rozkaz. Z druhých dvou defensorův, při slyšení byvších, vynutil Gerstorf ze sebe spletenou omluvu. Kohout pak mlčel docela.

Z úst do úst roznášela se tato výpověď císaře po Čechách, způsobujíc veliké vzbouření myslí mezi protestanty. Rozebereme-li obsah její, shledáme nejprvé, že Matyáš mínění svého v záležitosti statkův klášterských proti pojmutí protestantův pevně se držel. Výše vyložili jsme důvody své obšírněji, pro které soudíme býti pojmutí protestantův spíše v právu, a proč považovati lze výklad císařův za porušení „porovnání“; netřeba tedy o této části císařské výpovědi více se šířiti. — Jinak má se věc s druhou částí této výpovědi, v kteréž Matyáš svůj úmysl zjevuje, zůstati při dosavadním postupu na statcích svých, podpíraje tento smysl slovy, „že prý nechce menší býti, než kterýkoli z Vás (t. j. ze statkářův), jenž prý má na vůli, bráti sobě kněze od arcibiskupa (t. j. dosazovati kněze, od arcibiskupa svěcené).

Přihlédnouce k smyslu této části výpovědi císařské, dojdeme k poznání zvláštního odporu v často řečeném „porovnání“. Na jednom místě jeho ustanovuje se rok 1609 za rok normální vzhledem k povaze vyznání kostelův a far. Nic nemohlo býti prospěšnějšího nad toto ustanovení, kteréž položilo příhradu nekonečným sporům. Že však toto ustanovení na statcích císařských, zejmena pak v Nových Strašecích porušeno bylo, v tom právě skládaly se s části stížnosti protestanských stavův. A však v porovnání nalézalo se ještě druhé místo, kteréž s položením roku normálního velmi špatně se snášelo, Na tomto druhém místě praví se totiž, že prý katolickým i protestantským stavům, jakož i králi nemá býti překá-

ženo v tom, kdyby na fary, na kterých jim přísluší právo podací, dosazovati chtěli kněze, kteréž byl arcibiskup vysvětil.

Toto poslední ustanovení bylo tehdáž učiněno ve prospěch přátel starého vyznání „podobojí“, kteříž r. 1609 k protestanskému hnutí nebyli se přidali a české konfessí co znamení víry své přijíti nemínili. Starověrci „podobojí“ žádali tehdáž, aby byli i příště za zvláštní církev pavažováni, tak že vedlé toho v Čechách „katolíci“, „podobojí“ a „vyznavači české konfessí“ měli býti, kteřížto poslední též „podobojí“ se nazývali, jimžto ale případněji jmeno protestantův dáváme. Protestanti nechtíce toho trpěti, dovozovali, že oni jediní vedlé katolíkův jako církev zřízeni býti mají, i přemohli odpor starověrcův tím, že každé vrchnosti, kteráž měla podací právo na nějaký kostel podobojí, zůstavili na vůli, dosaditi na něj kněze buď protestanského, buď svěceného od arcibiskupa. Učinila-li některá vrchnosť po druhém způsobě, proměnila skutkem faru svou v katolickou, byť i v ní pod obojí způsobou dále se podávalo; neboť to dělo se s doby Tridentského sněmu církevního již s povolením papeže i nebylo tudíž více příčinou roztržení církve. Takovým způsobem měl každý patron kostela podlé „porovnání“ zcela na vůli, chtěl-li vzdor normálnímu roku 1609 fary své podobojí katolickými nebo protestanskými učiniti. Stavové protestanští byli svolili k tomuto ustanovení, poněvadž jsouce ve veliké většině, pro sebe žádného nebezpečenství v něm nespatřovali; vždyť byla šlechta, k nim stojící, aspoň desetkrát četnější, než ona, kteráž stranila katolíkům. Nad to obmezili protestanti všeobecné užívání onoho ustanovení v jedné důležité stránce. Vzhledem k městům královským ustanovilo se totiž výslovně, že všecky fary a kostely podobojí v nich za jmění protestantův platiti a tudíž pod konsistoř jejich postaveny býti mají. Kdyby pak v oněch městech shledaly se osoby, kteréž se přidržují staré víry pod obojí; ty aby prý samy duchovních potřeb svých opatřily, kdekoli se jím zlíbí, k protestanským však kostelům města svého aby prý budoucně žádného práva neměly.

Poněvadž od protestantův přímo po r. 1609 žádné stížnosti vedeny nebyly, lze tu se domnívati, že buď katolické vrchnosti práva svého, proměniti fary podobojí v katolické, neužili, zachovávajíce tudíž jakési neutrální postavení, buď že protestanti, stalo-li se tak

v čerstvé paměti zákonův, od nich sepsaných, jednání takové za pravé a nezávadné považovali, jemu se neprotivovali a proti němu spravedlnosti se nedovolávali. Nejpodobnější je první domění. Zvláštní důležitosť však pro budoucnosť musil do sebe míti příklad králův, na jehož statcích nalézaly se četné fary podobojí. Hned po r. 1609 zacházeno s protestanty na statcích královských zcela nestranně i uznáváno jich za právní dědice podobojích. Co však Matyáš patronátních práv svých arcibiskupovi byl postoupil, změnil se stav věcí, pokud tento, používaje výhody, z „porovnání" sobě plynoucí, snažil se všecky fary královské učiniti katolickými. Nyní již vysvětlí se, proč císař v Brandýsské výpovědi své mohl tvrditi, že on je v právu, dosazuje na fary své kněze katolické. Jakkoli takové počínání dalo se z porovnání ospravedlniti, hněvali se přece protestanti pro ně nemálo, poněvadž se byli do svého krále právem jakés nestrannosti naděli.

Považíme-li, k jakým sporům a vývodům mnohořečené „porovnání" ve velmi krátké době dovedlo, nebudeme moci sobě zapříti, že protestanti r. 1609 o způsobnosti své k zákonodárství nehrubě slavného svědectví podali. Byloť samo sebou již nesmyslné, že v jmenovaném létě dva zákony vedlé sebe a mezi sebou shodné o též věci vydány byly. List majestátní, kterýž na pohled byl důležitějším obou zákonův, nevnikal přece tak hluboko do poměrův náboženských a společenských, jako „porovnání", jehož ustanovení to byla, kteráž poskytovala samojediná podnětu k potomním prudkým různicím mezi králem a protestanty. Že by bylo toto „porovnání" zákonem skladným, jasným, možná nedorozumění předvídajícím a tudíž z předu je rozhodujícím, na to není při něm ani pomyšlení. I tak náleží vůdcům protestantův přičítati za vinu, že oni to byli, kteříž kvapností a lehkověrností nadobyčejnou otevřeli bránu nebezpečenstvím, kteráž potom na jich spoluvěrce se přivalila.

Odpověď, kterouž císař v Brandýse defensorům byl udělil, možno bylo nyní považovati za program vlády pro dobu nejblíže příští. Protestantům zjevoval se v něm pohled na takovou řadu skracování jich práv a svobod, že jim bylo i stav věcí před r. 1609 za utěšenější míti. Jakkoli totiž před oním rokem právní bezpečnosť

jejich na žádném zákoně se nezakládala, požívali oni tehdáž přece skutečné svobody, pokud totiž i případné útoky na ně nemohly se opírati o jakousi soustavu, dějíce se nad to jen porůznu. Nyní tomu bylo jinak; postupování vlády proti nim bylo jisté a důsledné, vidouc nejbližší cíl svůj jasně před sebou, kterýž ovšem bylo dokonalé pokatoličení statkův královských i duchovních, především jich far a kostelův. Jest-li že se při tom ve smyslu listu majestátního sedlákům nesáhalo ještě do svědomí a jim ponechávalo na vůli, navštěvovati cizí kostely protestantské, tož zbyla tím jen velmi slabá ochrana protestantům; neboť lid sedlský podléhal příliš tvrdě vrchnosti své, než aby jí na konec i v náboženských věcech po vůli neučinil. Rovněž musilo na dél sedláka omrzeti, aby vydával se třeba na daleké cesty k vůli slyšení slova Božího, moha to s větším pohodlím v nejbližším sousedství sobě způsobiti. Avšak i ohledy na list majestátní neměly dlouhého trvání; jednotliví faráři odvažovali se již koncem r. 1616 zapovídati lidem přifařeným přímo, choditi do cizích protestantských kostelův, šlapajíce takto majestát nohama. Tak konečně došlo u katolikův na to, že nepovažovali více rok 1609 za právně platný.

Tyto, jakkoli prozatím jen porůznu se zbíhající zápovědi farářův rozmnožily a usílily kvašení v zemi, dohánějíce na konec i takových protestantův, kteříž s vládou v dobrém přátelství žíti chtěli; že dali na jevo nelibosť svou. Veškeři nejvyšší úředníci a radové, kteříž byli z protestantův, smluvili se o podání přípisu k císaři*), v kterémž ho prosili za konečné odstranění zjevných a vůbec známých stížností, za kteréž prohlašovali vedlé nátiskův, Broumovským a Hrobským učiněných, zvláště nakládání s poddanými na statcích královských. Nepouštějíce se s císařem do právního sporu o tom, náleží-li statky duchovní považovati za královské čili nic, přijímali zrovna ono za pravdu nepochybnou i měli tudíž resoluci Brandýsskou za neplatnou. Neopomenuli také, upozorniti Matyáše na to, že sám nebýval vždy toho mínění, kteréhož prý nyní se zastává. Neboť odevzdávaje r. 1612 arcibiskupovi do rukou obsazování far pod tou výminkou, aby se zachoval dle „porovnání“, nepojímal prý

*) Přípis k císaři ze dne 25. února 1617, v archivu Třeboňském.

zajisté ještě tehdáž „porovnání“ v tom smyslu, v jakém ho prý nyní vykládá. — I toto prosebné podání nezměnilo v politice vládní ničeho, podobně co stížný spis, za čas generálního sněmu od stavův podaný.

Mezi tím, co země takto v jitření bezpříkladném se nalézala i každý den nové přitužení sporu náboženského s sebou přivodil, skládali mnozí naděje své na budoucnost. Jedni neštítili se nikterak povstání, domýšlejíce se, že jedinou ranou opět všeho nabudou. Druzí přáli sobě úmrtí císařova i počítali na to, že se prostředkem příští volby a vyloučením nápadníkův z rodu Habsburského náležitě pojistí. S útěchou rozpomínali se, jak r. 1611 vzali slib od Matyáše, že za života jeho o volbě nového krále jednáno býti nemá. Odtud domnívali se býti jisti a bezpečni, že Matyáš nebude moci vlivu svého užíti ve prospěch strýce svého, nadějíce se tudíž později míti volnou ruku. Tu udeřilo pojednou jako blesk do těchto nadějí vypsání sněmu k volbě nástupce v Čechách. Byloť nyní zjevné, že rod Habsburský odhodlán jest, jíti v před a dáti opposici sražení na život a na smrť.

Hlava třetí.

Povýšení Ferdinanda na trůn český.

I. Země koruny české. Politický stav Čech za doby Habsburského panství. Zřízení zemské. Šlechta. Města královská. Sedlské obyvatelstvo. Svobodníci. Duchovenstvo. Židé. Stav finanční a číselné poměry obyvatelstva.

II. Smýšlení v zemi při vypsání sněmu r. 1617. Vláda snaží se, pojistiti trůn Ferdinandovi po právu dědickém. Přijetí za krále či volení? Šlik. Thurn. Vítězství vlády. Vyjednávání o potvrzení svobod. Opposice Slavaty proti listu majestátnímu. Korunovace. Hostina korunovační. Vláda tresce opposici i odjímá Thurnovi purkrabství Karlšteinské.

I

Koruna česká obsahovala na počátku 17. věku kromě vlastních Čech ještě Moravu, Slezsko, pak Horní a Dolní Lužici, kteréžto čtyři poslední země nazývaly se obyčejně: „zeměmi, vtělenými do koruny české.“ K zemi české samé náležely nad to ještě hrabství Kladské, jakož i okresy Loketský a Chebský, kteréž s doby 16. století ve věcech daně pod český sněm slušely, jinak ale plné samostatnosti požívaly, spravujíce záležitosti své na vlastních sjezdech krajských. Kladsko i Loketsko byly prvotně částmi země české, kteréž cestou prodeje a zástavy zemi odcizeny byly. Cheb i okres jeho patřily naopak k Říši, dostavše se v 14. věku co zboží zápisné ke koruně české, od kteréž nikdy potom nebyly více odloučeny. Poměr vtělených zemí k Čechám samým prošel časem svým mnohotvárnými změnami. Těsně sloučeným spolkem zemí, jehož střed v Čechách se nalézal, mohla se koruna česká toliko za doby Karla IV a Jiřího Poděbradského nazývati. Ještě za panování Jiřího vzal tento státní spolek povážlivého porušení válkou s Matyášem Uherským, v jejíž následcích Morava, Slezsko i Lužice do spojení s korunou Uherskou přišly. Jakkoli spojení toto povýšením Vladislava II

na trůn uherský za své vzíti mělo, nestalo se to přece dokonale; toliko Morava obnovila zase ochotně bývalý svazek s starší sestrou svou, kdežto Slezsko strojilo se zůstati ve spolku s Uherskou korunou. Nepořádky a nepokoje, týmž časem v Čechách prošedší, zničily někdejší důležitosť této ústřední země a oslabivše vliv její na země vtělené, zabránily tomu, že dřevní těsné spojení obnoveno býti nemohlo. Nastoupením Habsburských na trůn český změnil se tento stav věcí, i država státu českého počala opět co jediný celek platnosti sobě zjednávati. Ferdinand I sám učinil se horlivým strážcem práv koruny české, zastávaje se jí jak proti říši, tak proti snahám knížat Slezských, chtějících se od ní odtrhnouti. Generální sněmy, kterých v starší historii české vidí se toliko mdlí počátkové, docházely nyní častějšího svolání a větší vážnosti; Habsburští přáli jim a Čechové byli jim ovšem rádi. Okres působnosti sněmův generálních zůstal ostatně velice obmezený, vztahuje se skoro jediné k poradám o společné obraně proti Turkům.

S velkou důležitostí pro stálosť jednoty koruny české jevila se centralisace od Habsburských povlovně v skutek uváděná. Nejvyšší úřadové a soudové zemští v Čechách, jako česká kancelář, komora česká i soud nad appelacími dostaly v následcích jejích okres působení, kterýž na všecky země koruny české se rozšířil, což druhdy sotva o kanceláři říci se dalo. Centralisace tato byla však mečem dvoubřitkým, pokud totiž jednak těsné svazky zemí mezi sebou usilovala i zemi české povahu hlavní a nejvíce oprávněné části státu dávala, jinak ale národu českému veliké škody i nebezpečenství připravovala; neboť ona nabývala pomálu tvářnosti německé, což obzvláště při správě komorní záhy a nejsilněji se jevilo. Nad to upadaly ústřední české úřady postupně v podřízenosť oněch centrálních úřadův, kteréž Habsburští pro veškerou říši svou ve Vídni byli zřídili. Dvorní komora Vídeňská nakládala s komorou českou jako s úřadem sobě podřízeným, dávajíc jí rozkazy, ano osobujíc sobě i vliv na jmenování úředníkův při ní. V takových okolnostech ubíhala koruna česká v nebezpečenství, zbýti samostatnosti své v organismu státu Rakouského i ztratiti na druhé straně dvojnásob, co na jedné celosti a pevnosti jí přibývalo.

Jestiť v skutku pamětihodné, že pro nebezpečenství toto shle-

dávalo se u současníkův velmi skrovného smyslu, i tak stalo se, že se strany Čechův zřídka kdy zdvihl se odpor proti centralisaci Rakouské, i zjevil-li se přece někdy, tož neukazoval ani pravého rozumu věci, aniž svědomí přiměřených prostředkův odvarovacích. V opak toho setkávala se centralisace česká přese všechen německý pláštík svůj u přivtělených zemí s ustavičným nepřátelstvím. Nejpříkřeji počínali sobě v řadě odpůrcův Slezáci, nechtíce nižádným způsobem podřízeni býti kanceláři české, kteráž ovšem měla podobu jakéhos ministerstva vnitra, a žádajíce pro sebe zaražení vlastní kanceláře, kteréž také r. 1611 na Matyáši sobě vymohli. Tehdáž osobovalo si Slezsko právo dokonalé rovnosti s zemí českou i ukládalo přímo o roztržení státu českého, prohlašujíc, že císaři toliko co knížeti Slezskému, nikoli ale co českému králi poddanstvím povinno jest. Matyáš shledal záhy, že se v povolnosti své k Slezakům byl přenáhlil, jako že za opposicí jejich proti státní jednotě české snaha po dokonalé nezávislosti se skrývá. V tom uvážení sklonil se tedy k prosbám Čechův, žádajících na něm zrušení nové kanceláře, i povolal Slezakův k opětnému jednání o té věci do Prahy. Poněvadž pak toto jednání k žádné shodě nevedlo, zrušil Matyáš z vlastní moci své kancelář Slezskou, postaviv se takto na stranu Čechův. V největší nevoli rozloučili se slezští poslové tehdáž s Prahou, i nesnadno bude domysliti se, jakou podobu asi stát český byl by konečně na se vzal, i v jakém způsobě by svazky, spojující různé části v jednotu, byly se jevily, kdyby záležitosť tato pravidelným během byla před se šla. Přemožení odboje českého učinilo všem dalším sporům zemí českých o vzájemný poměr náhlý konec; neboť císař stal se odtud jich neobmezeným pánem, moha poměr tento zcela po vůli své ustanoviti a spořádati.

Základové ústavního práva českého, pokud se k zemi samé, jakož i k veškeré koruně české vztahovali, poprvé uloženi jsou v tak zvaném Zřízení Zemském krále Vladislava, kteréž roku 1500 vyhlášeno a tiskem k veřejnosti podáno bylo. Toto Zřízení Zemské zavírá v sobě vedlé práva veřejného i soukromní právo šlechty, jakož i řád soudný, při soudech šlechty platný. Rozvržení částí celého díla dělo se beze všeho soustavného pořádku; zůstavujíc množství otázek práva veřejného bez rozhodnutí, je dílo to

takořka jen hromada historického materiálu, z rozličných nálezův sněmovních snešeného a bez ladu a skladu sepsaného. Nové a vážné nálezy pozdějších sněmův vzbudily potřebu úplnější redakce, na kterouž r. 1530 došlo, a Zřízení Zemské objevilo se tudíž v druhém vydání, kteréž od prvního něco jasnějším rozvržením se liší. Skutečný pokrok znáti jest ale teprv při onom vydání, kteréž r. 1564 hned po smrti Ferdinanda I k veřejnosti se dostalo a v kterém stopy Habsburského panství již mnohonásobně se zračí. Vážnosť věci způsobila, že v krátkém čase i německý překlad tohoto vydání učiněn a dvakráte prostředkem tisku rozšířen byl.

České Zřízení Zemské uděluje moc zákonodárnou králi a sněmu na kterémž tři stavové, totiž páni, rytíři a města královská zasedati právo měli. Duchovenstvo, kteréž ve všech jiných zemích, ano i na sousední Moravě přední postavení zanímalo a do všech zákonodarných zborův přístup mívalo, ztratilo v Čechách za doby bouří husitských právo, choditi na sněmy, i nebylo tudíž stavem. Svolávání sněmu, k čemuž druhdy nejen králové, nýbrž i stavové právo měli, příslušelo s časův Ferdinanda I výhradně králi. Vyslýchaje proposici královskou i odpovídaje k ní, jevil se sněm český co jediný zbor; co do věci samé však skládal se ze tří oddělení, kterých bylo ovšem tolik, kolik stavův. Každý stav jednal o královské proposici sám pro sebe, vyšší dva stavové jmenovitě na hradě královském, poslové měst pak v radnici Starého města Pražského; někdy však vedly se porady i na plném sněmě. Shodnutí se členův jednoho stavu o případném nálezu dělo se cestou úmluvy; hlasování v moderním smyslu slova nebylo v obyčeji. Byly-li osoby některé jiného mínění, poddaly se zřejmé většině; ostatně nalézalo se v Zřízení Zemském ustanovení, že rozdílné mínění jediného neb více členův jednoho stavu nemá býti na ujmu platnosti nálezu většiny. V společných schůzích plného sněmu dával každý stav zborový hlas. Byly-li hlasy všech tří stavův shodné, vznikl platný nález sněmovní, jinak na něj nedošlo, poněvadž přehlasovati jeden stav druhým se nedopouštělo. Ostatně bývaly takové různice za Habsburského panství již velmi řídké; obyčejně vyrovnaly se v dobrém způsobě buď odročením sporného předmětu, buď konečným poddáním se onoho stavu, kterýž nalézal se v menšině. Vážnosť, kteréž požíval stav panský

jak postavením tak bohactvím, zjednávala mu též na sněmích rozhodného vlivu.

Jednání sněmův českých vztahovalo se nejprv na královské proposice. Přistoupil-li k nim sněm, vznikl tím již nález sněmovní; z pravidla předcházelo jej však dopisování sobě plného sněmu s králem, kteréž tři- nebo čtyřikráte se opáčilo, než-li shoda se stala; ujednané pak nálezy zapisovány do desk zemských, čímž nabývaly zákonní platnosti. Stavům nebylo zapověděno, aby sami uchopili se initiativy ve věcech zákonodárství, initiativa přijímala však obyčejně na se tu podobu, že stavové krále žádali, aby jistý předmět do řady proposicí svých postavil. Sněm však z r. 1609—1610 vlastnil sobě již rozhodně právo initiativy i vyměřil je pro budoucnost v ten způsob, že stavům nemá býti překáženo v tom, kdyby po poradách o královských proposicích vlastní své proposice činiti chtěli. Doba sněmův, kteréž s řídkou toho vyjímkou každý rok svolávány byly, trvala obyčejně 14 dní: v potřebách zvláště pilných, zejmena když král pro válku tureckou v Uhřích nových berní potřeboval, scházíval se sněm dvakrát, ano i třikráte do roka.

Šlechta česká dělila se na dvě třídy, zejmena na pány a rytíře. Pečlivě přihlíženo k tomu, aby v Čechách nevzaly průchodu nové třídy šlechty podlé obyčeje německého; tak ustanovoval zejmena vzhledem ke knížatům z Plavna zvláštní nález sněmovní, že smějí sice užívati místa i titulu knížecího, z čehož však rozmnožení tříd a stavův v Čechách nikterak nemá následovati. Páni z Rožmberka, kterýmž dávala se všudež kromě Čech hodnost knížecí, nazývali se v zemi toliko pány, jsouce členy stavu panského. I hrabata Šlikové a Thurnové, kteří od počátku 17. věku zhusta na sněmích se jeví, byli k stavu panskému přičítáni, jakkoli se jim nebránilo, užívati titulu hraběcího. S druhé strany zase nebylo nižší třídy mezi šlechtou, kteráž by byla za rytíři šla. Povyšování na šlechtictví nebylo výlučným právem krále. Rytíř, žádaje sobě do stavu panského přijat býti, musil jak krále, tak pánův za toto povýšení prositi, i dosáhl jeho toliko svolením obou stran; do stavu rytířského povyšoval však král sám. Nově jmenovaní teprv rytíři nebo páni nestali se tím přímo účastnými všech vyznamenání nového stavu svého; oni byli vázáni dávati starším rodům přednost, teprv ve

čtvrtém pokolení nabýval nový rod rytířský nebo panský všech práv a výsad rodův starších. Počet rodin šlechtických v Čechách byl v době před válkou třicítiletou již značně menší, než v středověku. Zdá se, že ti jen udrželi se co rod šlechtický, kteříž měli statky. Rodové, jejichž jmění bylo přišlo v úpadek, zanikli nepochybně mezi lidem. Vedlé sečtení z r. 1605 nalézalo se 254 rodin stavu panského a 1128 rodin stavu rytířského v držení statkův, z čehož dá se s velikou podobností tvrditi, že všech rodin šlechtických nebylo tehdáž v Čechách mnohem více, než 1400. V čísle těchto rodův scházela již mnohá jmena, kteráž, pokryvší se průchodem 15. a 16. století slávou nebo hanbou, v historii národa svého platnosti sobě byla zjednala; bylit totiž pánové z Landšteina, Ptáčkové z Pirkšteina, Krajíři z Krajku, Kostkové z Postupic a Lvové z Rožmitálu vymřeli, potomkové Jiřího Poděbradského měli již jen v Slezích statky, Křinečtí byli se do Polska vystěhovali, poslední pán z Hradce pochován již r. 1596 k předkům svým. Poslední Rožmberský skončil r. 1611 život svůj v jakémsi haremu v takovém soukromí, kteréž s hlučnou činností předkův jeho velmi málo se snášelo. Poslední potomek domu Pernšteinského, jehož vladař v 16. věku královskými důchody mohl se honositi*), byl na jmění svém takovou vzal zkázu, že mohl smutného života toliko prostředkem pense zachovati, kterouž mu Španělsko za nedlouho před početím 30leté války vyplácelo. Na nejvyšším stupni lesku svého stáli týmž časem Lobkovicové, Švamberští, Smiřičtí, Šternberkové, Valdšteinové, Slavatové, Berkové, Kolovratové a Vchynští. Zvláště vynikal starožitný rytířský (od r. 1611 panský) rod Trčkův bohactvím svým, v jehož držení s doby králův Jagellonských dovedl se bez přetržky zachovati.

Podlé starého obyčeje účastnili se toliko ti členové šlechty v jednání sněmův, kteříž byli v držení statkův. Kdyby byli všickni, kdož k tomu měli práva, jeho i užívali, bylo by na sněmu zajisté do 1400 osob z jediné šlechty se shledávalo. Tolik jich však nebylo nikdy; z pravidla dostavovalo se do Prahy, i posly z měst v to počítaje, nemnoho nad 100 osob; sněm z r. 1609, kterýž

*) Benátské zprávy čítaly každoroční důchody pánův z Pernšteina na 160.000 tolarův. Nemnoho více vynášely veškery přímé daně z Čech v první polovici 16. věku.

v dlouhé řadě předchozích a potomních sněmův v pravdě byl jediný svého způsobu, čítal toliko do 200 členův. Čísla tato dokazují, že návštěva sněmu před válkou třicítiletou tou měrou považována břemenem jako výsadou. Hlavně překážel v tom stavu rytířskému náklad, vedený na cestu do Prahy jakož i na pobytí v Praze, jehož doba nedala se vypočísti Pro tuto překážku ujalo se rytířstvo již v 15. věku prostředku, kterýž časem mohl proměniti sněm český v sněm zástupcův čili poslův; rytířstvo každého kraje dávalo se totiž posly, ze sebe volenými, na sněmu zastupovati. Tento prostředek vešel průchodem 16. věku v nepřetržitý obyčej i polepšeno ho tím řádem, že poslům krajským od jich voličův povolována náhrada na penězích, jejíž výplata touž přísností co berně se vymáhala. Rytíři, na kteréž nepadla volba do sněmu, nepozbyli proto práva osobního přístupu k sněmu, ovšem ale jen na vlastní peníz. Stav panský, vládnoucí vůbec větším jměním a hojnějšími důchody neužíval onoho prostředku zastoupení, a kdo z pánův na sněm se dostavil, učinil to po osobním právu svém a nikoli v zastoupení.

Co jmění české šlechty se dotýče, tož nenacházely se tehdáž statky její při tak skrovném počtu vlastníkův, jako za doby nynější. Na ten čas čítají české statky, v deskách zapsané, toliko 680 vlastníkův, jichž mnozí i kromě Čech panství mají; v 16. věku ale byly skoro mezi 1400 rodin rozděleny, z nichž málo která i v cizině nějaké zboží držela. K tomu náleží též v příčet vzíti, že i koruna nalézala se tehdáž v držení četných i velkých statkův, kteréž snad 10tý díl země zanímaly, a kteréž nyní taktéž skoro výhradně v rukou soukromních se spatřují. Šlechta naší doby je tudíž, pokud je vlastníkem velkých statkův, mnohem bohatší, než šlechta staročeská.

Důchody, kteréž šlechtě ze statkův jejích šly, záležely buď v platech a davkách sedlských, buď v přímých požitcích statku. Způsob, jakýmž šlechta vlastní zboží své spravovala, byl rozdílný; jednu část vzdělávali poddaní robotní prací, na druhou najímáni dělníci, nebo ona dávána sedlákům v pronájem na krátké roky. Správa statkův vedla se pevným řádem, vyšedší dávno již z mezí obecné empirie. Měl-li šlechtic statek větší rozlohy, postavil nad ním hejtmana, kterýž pocházel obyčejně z některé chudší rodiny

šlechtické. K správě menších statkův býval pouhý „ouředník“ nařízen, jemuž byli k rukoum někteří nižší úředníci rozličných titulův. Každý statek měl své knihy gruntovní, kteréž obsahovaly popis všech usedlostí sedlských pod obvyklým jmenem jejich, při nichž pak všecky povinnosti sedlské pro snadnější kontrollu plnění a odvádění jejich byly zaznamenány.

Ve vlastní správě vrchnosti (tedy nikdy v pronájmu) zůstávaly rybníky a lesy. Rybničné hospodářství provozovalo se druhdy v Čechách s velikým uměním a užitkem, i nebyloť skoro ani statku, na kterémž vedení ryb a obchod s nimi nebyly by vynášely značných důchodův. Za naší doby zmizely, jak známo, rybníky v středních a severních Čechách skoro docela, ustoupivše jinému způsobu zužitkování půdy.

Při velké váze rozumného hospodaření obírala se záhy již i literatura domácí s tímto předmětem. Pověstný „Hospodář“, dílo to r. 1535, 1540 pak r. 1587 v rozmnoženém vydání vytištěné, jedná o základech rozumného hospodářství a spravování velkých statkův podlé českého způsobu, obsahujíc zároveň za tímto směrem mnohé velice pro nás zajímavé podrobnosti a zvláštnosti. K objasnění vrchnostenských a sedlských poměrův, jakož i k poznání starších zásad hospodářských slouží s nemenším prospěchem tak zvané „mandáty“ t. j. naučení a zřízení, od vrchností vydávaná, kteráž vyměřovala povinnosti a práva poddaných, upravujíce zároveň soudy na statcích. Takové mandáty dávaly se nepochybně na všech statcích, byvše časem obnovovány i obcím vyhlašovány: pohříchu zachovaly se tyto zajímavé listiny jen v počtu velmi skrovném. V dobách po válce třicítileté shledávali však pánové v tom většího prospěchu pro sebe, aby mlčky panství své provozovali, nečiníce o něm mnoho hluku. Avšak i z těchto pozdějších časův došly nás ještě některé mandáty.

Po šlechtě zanímala města královská, kterých tehdáž bylo 42, nejpřednější místo v zemi. Všecka měla právo obeslati sněm i čelnější z nich dávala se obyčejně dvěma i třemi posly, od rady městské zvolenými, na sněmích zastupovati. Poněvadž vykonávání práva toho, jak výše vzpomenuto, s nemalým nákladem se obcházelo, neposílala všecka města svých zástupcův na sněmy. Zřídka kdy sběhlo se, aby byla více než třetina oprávněných na sněmu dala se nalézti, kteříž se pak zastávali prospěchu pospolitého i za nepřítomné.

Pražané, dělíce se podlé městských obcí, z kterých druhdy Praha se skládala, na posly Starého, Nového a Menšího města Pražského, mívali na jednání i snešení kurie městské obyčejně rozhodný vliv.

Města královská prošla v době posledních 120 let před válkou třicítiletou řadou rozličných osudův. Za panování Vladislava II vedla města tuhý boj s vyššími stavy o účastenství v sněmích; šlechta uživši tehdáž všech prostředkův, aby jim práva toho zabránila, musila na konec ustoupiti a města co třetí hlas na příští dobu připustiti. Za prvních let Habsburského panství vzmáhala se města královská opět vůčihledě, až pak rok 1547 samosprávě jejich těžkou ránu zasadil. Vyšší stavové zapletli je tehdáž do známého povstání proti Ferdinandovi I, kterýž je potom nejen velkými pokutami na penězích trestal, nýbrž i svobodu jejich nemálo stenčil. V každém městě královském postaven tehdáž tak zvaný královský rychtář, kterýž nejen dohlídku nad soudy vedl, nýbrž i o zachování práv královských péči měl, vykonávaje při tom jakousi vrchní moc policejní. Týmž časem zapovězen městům obecný před tím zvyk appelací do Němec, zvláště do Magdeburka, i vyzdvížen pro všecka královská města koruny české schvální soud nad appelacími v Praze, jehožto prvním presidentem stal se Vladislav Popel z Lobkovic.

Základové městského zřízení v Čechách snášeli se v tak zvaných „právech městských,“ kteráž ovšem, jak vůbec známo, počátek svůj z Němec vedla. V severních a severovýchodních Čechách vešlo v obyčej právo Magdeburské, a středištěm měst, vysazených tímto právem, staly se časem Litoměřice, k jejichž soudu starších vedly se appelace z druhých soudův městských, onen pak obracel se pro poučení do Magdeburka. Města v středních a jihovýchodních Čechách spravovala se právy Starého města pražského, jejichž základové též jsou německého původu. Appelace z těchto měst táhly se k Praze. V západních Čechách konečně panovalo právo Norimberské, zejmena v té podobě, kterouž v Chebu bylo na se přijalo, jsouc v četných městech, v sousedství Chebu položených, ode dávna platné. Města tohoto práva appelovala do Chebu, jehož starší z Norimberka poučení vážili. Čeští králové záhy nastupovali na to, aby položili appelacím do Říšských měst německých konec, zejmena byl již král Václav IV zapověděl, vésti appelace jinam, leč do Prahy a Litoměřic,

což však na ten čas se neujalo. Teprv Ferdinand I přivedl tu věc k rozhodnému obratu, zřídiv společný soud appelační. Ale i potom neustala města česká hned od dávního obyčeje svého; ještě po roce 1548 vyskytají se jednotlivé případy appelací do Magdeburka i Norimberka, kteréž však na pořád řídly, až konečně docela přestaly.

Z doby zřízení soudu nad appelacími pociťována ostatně čím dál tím více nepříslušnosť toho, že v Čechách platí několik práv městských, jako že práva tato se Zřízením Zemským v mnohých věcech se nesnášejí. Sněmové zemští jali se tudíž usilovati o sjednocení práv městských a shodu jich se Zřízením Zemským. Rozličné komisse, kteréž stavové za tím účelem byli zvolili, rozešly se vždy bez pořízení, až konečně sněm r. 1610 učinil nález, že na časy budoucí mají míti jediná práva Starého města pražského v celých Čechách platnosti. Litoměřice, kteréž byly dosud posledním útočištěm práva Magdeburského, musily se spokojiti, na Cheb ale, jsoucí tehdáž ve zvláštním poměru k Čechám, nevztahovalo se toto ustanovení. Společně s tím nalezeno také, že práva Staroměstská, požívající odtud obecné platnosti, mají býti ve shodu uvedena se Zřízením Zemským. Proud bouřlivých událostí roku 1611 překazil však provedení tohoto nálezu, jakkoli ještě r. 1615 obnoven byl.

Rada městská, při kteréž stála správa obce a jejíž členové dílem i na soudu městském co starší zasedali, nebyla od obce volena, nýbrž od samého krále skrze podkomořího zemského nebo rychtáře dvorského sázena, jakož i každoročně nebo i v delší době obnovována. Členové rady, byvše druhdy vždy z nejváženějších měšťanův vybíráni, zastávali tudíž v skutku veřejné mínění v obci. Bylоť to jednou z nejpodstatnějších stížností, v době před válkou třicítiletou na vládu zdvižených, že spouštějíc se bývalé nestrannosti, na místa radních politické vrstevníky své, zvláště pak katolíky dosazuje, byť i město bylo s převahou protestantské. Z měst královských byly jediná Plzeň a Budějovice katolické, ostatní všecka protestantská, jakkoli téměř v každém nalézala se nějaká strana katolická, ovšem málo četná. Nejsilnější byly takové menšiny v městech Pražských, zejmena pak na Malé Straně. *)

*) Název „Malá Strana“ na místě staršího „Menší město pražské“ byl v počátku 17. věku již v obecném užívání.

O počtu obyvatelstva městského nezachovaly se nám přímé zprávy; s jistotou ví se toliko, jak velký byl hromadný počet domův ve městech. Sečtení z r. 1567 vyneslo na jevo, že počet domů všech královských měst 12053 obnáší. Od těch časův vzrůstalo číslo toto, vystoupivší před válkou třicítiletou na více než 14.000 domův. Sečtení z r. 1605 ukazuje, že tehdáž čítalo se v Praze (s Hradčany i Výšehradem) 3974 domův, z kterých 900 náleželo šlechtě. Domy pražské obsahovaly ovšem, jako podnes ještě, vedlé rodiny domácího i četné nájemníky, na venkově přiházelo se to již řidčeji; soudíc tedy podlé onoho počtu 14.000 domův nebylo městské obyvatelstvo právě četné. Bohactví měst královských spoléhalo na kapitálech jejich, na výnosu tržby a průmyslu, jakož i na důchodech ze statkův městských, na kterých se r. 1605 shledalo 5236 sedlských usedlostí. Odhady jmění obecního i soukromního ve městech, r. 1542 učiněné, vykazují jemu cennosť 2,800.000 tolarův, ana týmž časem šlechta (pánové i rytíři) jmění své na 8 mill. tolarův cenila. Vlastnictví měsť královských obnášelo tedy něco více než třetinu této sumy; naopak dá se dokázati, že kapitály nalézaly se větším dílem v rukou městského obyvatelstva.

Stav sedlský v Čechách nacházel se za doby středověku až do války třicítileté v stavu tak dobrém, že se mu nevedlo lépe v následujících dvou stoletích, nevyjímajíc ani první čas po zrušení nevolnictví. Srovnáme-li totiž sumy davek a robotních povinností, kteréž v 16. věku průřízem na sedlských usedlostech vázly, užasneme se téměř nad nevýhodným obratem, jejž poměry tyto později vzaly. Sedlák český, jehož statek měl okolo 40 strychů ve výměru, byl počátkem 17. věku povinen, vrchnosti 8—10 dní do roka robotovati a na penězích i davkách asi 3 tolary odváděti, ano stát na něm vyžadoval daně jen o třetí nebo čtvrtý díl menší. V 18. věku vyšly platy i davky z obyčeje a velký díl sedlského stavu byl jich zcela svoboden; na jich místo nastoupilo však přitužení roboty tou měrou ukrutné, že ono ulehčení pozbylo zcela své ceny. Týž sedlák, kterýž dříve jen 8—10 dní do roka byl robotoval, byl při nejmenším k robotě 75 dní přidržován, tak že nebude pochybeno, přijme-li se za pravé, že povinnosť jeho k vrchnosti po čase skoro se zdvojnásobila.

Davky, kteréž sedláci druhdy odváděti povinni byli, bývaly rozličného způsobu, jako obilí (málo kdy více než půl čtvrtce toho neb onoho druhu), kuřata, kachny, husy, vejce, krmení prasete až do vánoc, nebo vola přes zimu a podobné. Tyto dvě poslední povinnosti bývaly ostatně řídké, i ukládaly se sem a tam jen mlynářům. Čas odvodu záležel buď na vůli poddaného, buď snášel se s jistými svátky. Platy odváděly se vždy jen dvakrát do roka, a sice z pravidla o sv. Jiřím a sv. Havle. Dvě neděle před vyjitím roku učinili úředníci o nastávajícím odvodu připomenutí; když pak přišel čas jeho, táhli sedláci jako průvodem za svými rychtáři na zámek, i platili činži.

Nevolnictví čili člověčenství netlačilo českého sedláka v 16. století hůře, než-li za času, když již ke konci svému se chýlilo. Hlavní věcí bylo, že mu neodříkáno práva vlastnického. Pán považoval se ovšem za jakéhos vrchního vlastníka všech usedlostí na panství, v skutku však směl sedlák dosti volně se statkem i výdělkem svým naložiti. S povolením pána směl totiž statek svůj prodati a jinde se usaditi, on směl i část pozemkův svých prodati nebo zastaviti, potkala-li ho nějaká nehoda; při tom všem ale dohlížela vrchnost bedlivě k tomu, aby sedlští poddaní její nepřišli co do jmění svého v úpadek, i užívala k odvarování toho prostředkův, kteréž byly ve shodě s patriarchální dobou tehdejší. Ona ujímala se zejmena jen placení takových dluhův, kteréž poddaný s vědomím jejím byl učinil; ona obmezovala právo závětu při poddaných svých, nedopouštějíc odkazův cizím poddaným, i vedla péči o to, aby stav dobytka na usedlostech sedlských do jisté míry se neztenčil. Toto poručnikování vystoupilo sem a tam i v tom způsobě z mezí svých, že sedláku se zbraňovalo, prodávati dobytku svého cizím lidem; vrchnost vlastnila sobě právo předkupní i vyměřovala cenu, zajisté ne sobě na škodu.

O utěšenějším stavu sedlského obyvatelstva v Čechách před válkou třicítiletou svědčí též jistý zvyk, kterýž nyní na vsi docela zaniknul. Užívání teplých lázní bývalo druhdy v Čechách, a to za každého ročního počasí, tak nezbytnou potřebou, že jí nejen vyšší stavy, nýbrž i sedláci, ano sami nádenníci hověli. Řádem čeledním z r. 1549 skracuje se nádenníkům čas práce v sobotu výslovně proto, aby prý mohli podlé obyčeje svého lázeň vzíti. Odtud prošlo, že

skoro každá ves mívala v těch časích své lázně. Užívání jejich podmiňuje se jistým stavem dobrého bydla při obyvatelstvě, poněvadž by jinak lazebník nebyl se shledal s oučtem svým. I zákony o nádheře, s kterými se sněmové čeští vždy po čase zabývali, nedopouštějí domnění, že by sedláci v Čechách bývali chudí; neboť se jimi sedlským ženám zakazovalo nošení hedbávných a jiných drahých šatův, zlatých čepcův a podobného nádherného oděvu. Nejlepších důkazů však o dobrém stavu sedlských poddaných poskytují odhady jmění, z 16. století do obyčeje přišlé; tyto odhady, kteréž často se opětovaly, vztahujíce se ke všem stavům, jakož i na všecky statky a domy, vysvědčují, že hromadná cennosť sedlského vlastnictví obnášela více než polovici té sumy, na kterouž vyšší stavové statky své sobě cenili. Tak udávali na př. roku 1541 stavové veškerou cennosť statkův svých na 10,977.090 tolarů, sedláci pak na 6,220.350 tolarův, a poměr tento nezměnil se valně i v pozdějších dobách. Čísla tato jsou tedy zřejmým svědectvím, že stav sedláka českého zajisté byl snesitelný.

Ale nejen hmotné bydlo lidu sedlského bylo před válkou třicítiletou šťastnější, než za pozdější doby, i člověka váženo v něm větší měrou, než potom.

V 18. století nalezáno sedlákům právo jediné od vrchnosti, čili vlastně jejím jmenem od úředníkův panských; ta věc stála však v 16. věku jinak. Tehdáž spoléhalo soudnictví na soudech sedlských, jejichž přísedící byli dílem z sedlákův, dílem z měšťanův menších měst podšosních. Soudové takoví zasedali dvakrat i třikráte do roka a sice v čase, kdy práce polní odpočívaly, i bývali od úředníkův panských vždy s jistou slavností zahájeni. Soudní zbor skládal se z předsedy, kterýž se nazýval sudím a z dvanácti konšelův, kteréž volila i jmenovala vrchnosť. Při úřední přednášce dáváno těmto přísežním titulu „pán“, za oněch dob ovšem zcela vzácného. Úředník nemíchal se do nálezův těchto soudův, přestávaje toliko na zprávě a poučení, kteréhož v těžkých nebo pochybných případech konšelům uděloval. Soudové sedlští rozsuzovali o věcech občanského i trestního práva, oni směli vyměřovati pokuty na penězích i určiti naložení s nimi. Výpověď nálezu děla se od soudu samého, toliko když v případech zapletených konšelové toho sobě netroufali, směli úřed-

níka požádati, vyloživše mu dříve mínění své, aby za ně vypovídal. Právomocnost soudu sedlského vztahovala se obyčejně na několik vsí, ano i na městečka podšosní, kteráž pak mezi přísežními mívala několik zástupcův. Doba úřadování konšelův trvala jeden rok, činnost jejich nepřestávala ale toliko na pouhých výkonech soudních. Podobně vedli konšelé v jisté míře i dohlídku nad mravností v místech okresu soudního, majíce sobě uloženo, aby nedbalých k pracovitosti napomínali, marnotratných k střídmosti vodili a k trestům přikročili, kde pouhé napomínání ničehož neprospívalo.*)

Práva sedlákův na panství neobmezovala se však jediným účastenstvím v soudnictví, ona vztahovala se i k správě jmění kostelního. Z přifařených sedlákův jmenovala vrchnost jistý počet „kostelníkův" (nepochybně 12), kterýmž svěřena nejen dohlídka nad nádobím a poklady kostela, nýbrž i nad důchody a vydáním. Kostelníci byli každoročně jmenováni, odstupující skládali účet z úřadování svého. Jim příslušelo též dohlížeti k pravidelné návštěvě kostela i vybírati pokuty, kteréž na zanedbání jeho vysazeny byly. Podlé „poučení", kteréž pan Florian Kryspek r. 1588 správcům statkův svých vydal, trestalo se takové zanedbání při každém sedláku 10 tolary, což byl ovšem na ony časy velký peníz.**)

V Čechách čítalo se před válkou třicítiletou něco přes 150.000 sedlských usedlostí. Z toho počtu nalézalo se podlé sečtení z roku 1605 na statcích královských 14.375 usedlostí, na statcích pánův 67.125, na statcích rytířských 54.413, na statcích měst královských 5326, na duchovních statcích 7339, na statcích svobodníkův 72; na statcích pak některých měst podšosních, kteráž vzdor tomu, že nebyla královská, zboží držela, bylo 2282 usedlostí sedlských.

Úžasné vylidnění, kteréž v následcích války třicítileté v Čechách nastalo, ano veškera míra běd, kteréž vlast naše snášeti musila, vychází nejzřejměji na jevo z ohromného úbytku sedlského lidu. Z úředních register seznává se, že okolo r. 1627 toliko 90.000 sedlských statkův osazeno bylo; 60.000 usedlostí proměnilo se tudíž v krátké době 9 let v pustá lada, kteráž nikoho neživila. Zpustošení

*) Podrobnější zprávy o sedlských soudech nalézti lze ve výše jmenovaném „Hospodáři", jakož i v rozličných mandátech.

**) V časopise musejním poučení to vytištěno se nachází.

toto šířilo se však ještě dále; neboť táž dáta úřední dokazují, že okolo r. 1650 toliko 50.000 sedlských statkův mělo své hospodáře. Podlé toho přibližuje se tvrzení, že obyvatelstvo Čech na čtvrtý díl někdejšího počtu svého v následcích války třicítileté se stenčilo, zajisté velice k pravdě.

Čelnější postavení mezi zemědělským obyvatelstvem Čech zanímali tak zvaní svobodníci. Co vlastnictví jejich se tkne, požívali oni týchž svobod, co šlechta, nemajíce jiných platův, leč ty, kteréž jim od sněmův co příspěvek k povinnostem zemským ukládány byly. Před početím války třicítileté čítáno v Čechách asi 450 statkův svobodnických; nejvíce nalézalo se jich ovšem v jihozápadních Čechách. Na sněmích neměli svobodníci žádného zastoupení i nebyli tudíž stavem, jakkoli též do třídy poddaných neslušeli.

Duchovenstvo v Čechach jevilo se ve dvou velkých zborech, totiž co katolické a pod obojí čili, jak toto od r. 1609 nazýváme, co protestantské. Duchovní protestantští byli prostí faráři nebo kaplani, ano i nejvyšší úřad duchovní, tak zvaná „dolejší konsistoř“, skládala se toliko z farářův, odkudž nebylo při duchovenstvu protestantském žádných stupňů hodností nebo titulů. Důchody jeho shodovaly se celkem s tímto obecným postavením, jdouce buď z dědičných platů nebo z výnosu zádušních pozemkův, kteréž co do rozlohy jedné nebo i několika usedlostem sedlským se vyrovnávaly. Toliko universita pražská, kteráž byla pod obojí, držela velké, v deskách zapsané statky, z kterých zapravoval se náklad na professory a stipendiaty. Na osazování dolejší konsistoře neměla vláda žádného vlivu, jelikož ono vedlé znění zákonův z r. 1609 jediné na protestantských stavích záleželo.

Duchovenstvo katolické zachovalo sobě, nepodobně kněžím pod obojí, vždy ještě něco starobylé stkvělosti postavení svého. Farské duchovenstvo nemělo sice ani větších, ani menších důchodův, než protestantské; za to uchránili klášterové, pokud totiž bouře Husitské byli přečkali, ještě část bývalého bohactví. I kapitola Pražská, Výšehradská a Staroboleslavská byly se udržely, k nimž přistoupilo obnovené r. 1561 arcibiskupství, s některých časův pak jali se již i Jezuité nabývati zboží i kapitálův. Z úřadních dát r. 1608 vychází na jevo, že se tehdáž na statcích duchovních 7425 sedlských

usedlostí počítalo. Jmění toto shledávalo se skoro bez výjimky v držení katolických klášterův a kapitol, jen něco málo náleží z toho na účet university pražské, jakož i několika bohatě nadaných katolických a protestantských far odraziti. Správa duchovenstva katolického vycházela z tak zvané „hořejší konsistoře", nad kterouž stál arcibiskup.

Z úředních popisův je počet veškerých far v Čechách před válkou třicítiletou dostatečně známý: bylo jich tehdáž něco přes 1300. Kdybychom zároveň znali, kolik jich bylo katolických a kolik protestantských, mohli bychom o číselném poměru obou stran náboženských v Čechách dosti bezpečný úsudek vynésti; tomu ale není tak, i nám tudíž nezbývá, leč pouhé domnění vysloviti. Nepochybné jest, že katolíci vůči protestantům v rozhodné menšině se nalézali, činíce sotva pátý, nebo snad i desátý ano patnáctý díl všeho obyvatelstva. Má-li poměr tento bezpečně se vyjasniti, třeba ještě nových pramenův se dohledati. Kdyby bylo lze podlé šlechty souditi na ostatní třídy obyvatelstva, vyšel by z toho počet katolíkům velice nepříznivý. Neboť podlé sečtení z r. 1609 bylo mezi šlechtou toliko 130 osob mužského pohlaví, starších 20ti let, kteříž hlásili se k církvi katolické. Poněvadž pak tehdáž čítalo se v Čechách do 1400 rodin šlechtických, tož ukazovalo by toto číslo toliko na dvacátý díl šlechty české.

Pokusíš-li se o to, aby o duchovenstvu českém před válkou třicítiletou jasný obraz sobě zdělal, neshledáš ho býti prázdna všeho stínu. Větší statečnosť i větší mravní váha nalézala se v oněch dobách rozhodně při kněžstvu katolickém a starších jednoty bratrské. Tento zjev lze sobě zcela přirozeným způsobem vyložiti: katolíci i bratří byli toho sobě svědomi, co chtějí, protestanti čeští však nalézali se v době přechodu. I duchovenstvo katolické zápasilo v první polovici 16. věku s takovýmto přechodem bytnosti své, ano podobalo se již k tomu, že nadešla doba rozpadnutí jeho, poněvadž kázeň i pravověrnosť jeho se viklala. Ten čas ale byla se věc již obrátila; církevní sněm Tridentský a Jezuité nadchli duchovenstvo novým životem. Bezženství kněžské nepotkávalo se více s odporem, kázeň byla se přitužila, s protestanty pak přestalo všecko dohodování se o víře; neboť Tridentský sněm byl na jisto postavil, co věřiti

náleží Tak mohlo sobě duchovenstvo katolické s větší jistotou i neohrožeností počínati, i dobývalo tudíž úspěchův, kterých nikdo by nebyl více očekával.

Nemenší vážnosti požívali starší jednoty bratrské, poněvadž jimi základní myšlenka všeho protestantství nej istěji a nejrozhodněji průchodu sobě zjednávala. Jednota bratří českých, kteráž od roku 1609 co zvláštní zjev protestantství českého přestati měla, proto ale přece trvala, byla se již před 150 léty s vědomím od katolické církve odloučila, nepouštějíc se odtud nikdy více do smlouvání o nové spojení s ní. Toto důsledné vedení sobě a odříkání se církve katolické nedávalo při starších jednoty vzniku nějaké nejistotě i zvýšilo nemálo vážnosť jejich v obci. Poněvadž směli se ženiti, nepodléhali skoro nikdy mravním křehkostem, čímž též nemálo se povýšili v mysli přívržencův jednoty, kteříž v povážlivé pro duchovenstvo době přechodní 16. století příliš často stávali se svědky rozličných prostopášností.

Vlastní duchovenstvo pod obojí, z kteréhož později skládalo se četné kněžstvo protestantské, jevilo se hlavně proto ve světle méně šťastném, poněvadž skoro již 100 let nacházelo se v ustavičném kvašení. Duchovní proud novot, po Německu se rozlévající, setkal se hned v samém počátku svém s souhlasem jeho. Ono pokoušelo se častokrát, přidati se k těmto novotám; vždy ale zabráněno mu v tom i vynuceno na něm, aby drželo se kompaktát Basilejských i navrátilo se do spojení s církví katolickou. Čeho všechen zbor nedovedl, o to pokoušeli se odvážnější jednotlivci o vlastní ujmě, bourajíce staré stavení víry v té neb oné stránce. Bez přestání docházely žaloby do dolejší konsistoře, že ten duchovní sedmero svátostí zavrhuje, onen na tajemství svátosti oltářní nevěří, třetí mši skracuje a což bylo podobného více. Trestáno-li obžalovaného, nastal pokoj na několik neděl; pak začala věc znova. Stav takový, kterýž za celé 16. století až do r. 1609 potrval, musil kázeň i pořádek mezi duchovenstvem pod obojí velice zviklati. Také užíváno v skutku kazatelny nejen k výkladům náboženským, nýbrž i k útokům na duchovní protivníky; často stávalo se, že farář na kázání druhému lhářův nadal, nebo soukromními záležitostmi jeho, připojiv několik peprných připomínek, své posluchače vyrážel. Co

bezženství se dotýče, tu byl teprv pravý nepořádek. Velký díl duchovních byl ženatý; nebylo ale jisté, má-li manželství jejich za pravé považováno býti čili nic, poněvadž druhá část duchovenstva sňatkům kněžským rozhodně pravosti upírala. Přála-li některá obec sňatkům kněžským, neustala, dokud farář její se neoženil; v obcích jiného smýšlení dostal se farář ženatý do nemenších nesnází. V takovém sporu mínění brávaly vrch rozličné prostopášnosti. Konsistoř viděla toho každým rokem častou potřebu, aby kněze, kteříž mezi bezženstvím a sňatkem neslušný prostředek sobě oblibovali, pro rozličná pohoršení pokutami stíhala. Zákonové náboženští z r. 1609 měli určení, vytrhnouti kněžstvo pod obojí z povážlivé jeho polovičatosti i zjednati mezi ním průchod pořádku a kázni. Pokojní časové byli by toho bez pochyby dovedli, před počátkem války třicítileté nedošlo však ještě na to, ano duchovenstvo protestantské následkův doby předchozí nebylo ještě zniklo. Odtud nepociťovalo v sobě také tolik moci, aby po bitvě Bělohorské naplnilo lid dostatečnou silou, kterouž by byl mohl reformaci Ferdinandově vydatně se opříti.

Mluvíce již o rozličných třídách tehdejšího obyvatelstva v Čechách, nesmíme na závěrek pominouti Židův. Povážíli se, jak mnoho věkův již bylo minulo, co Židé do země byli přišli, bude skrovný počet jejich při počátku 17. věku u nás dosti nápadný. Nejvíce bylo jich v Praze a po městech královských se usadilo, a tu i onde počítalo se tehdáž 242 domův židovských. Týmž časem nacházelo se na venkově jak na statcích královských, tak na jiných 140 židovských domův; počet jejich v celých Čechách nebyl tudíž větší, než 382. Co tkne se počtu Židův samých, bylo jich podlé výnosu zbírky ze Židův, která se z hlavy odváděla, sotva 4000. Židé zanášeli se před válkou třicítiletou jediné obchodem co výhradnou živností, provozujíce jej zároveň v takových rozměrech, že podlé dosavadních dát lze bez chyby tvrditi, že obchod s cizinou největším dílem šel skrze ruce jejich. Daně, kteréž byli povinni platiti, byly zajisté velké, pro výnosnou živnosť jejich obtěžovaly je ale sotva přes slušnou míru.

Do jakého stupně došlo národohospodářské rozvití země české v porovnání s ostatními zeměmi tehdejšího mocnářství

rakouského, o tom lze se poučiti z výše daní, kteréž Češi týmž časem odváděli. Když rod Habsburský k panství nad zemí se dostal, vynášely veškery daně, dosti-li jich usíleno, asi 210.000 tolarův; takový byl aspoň výnos daní r. 1527. Důchody ze statkův královských, jakož i výnos regalií, rovnající se tehdáž onomu obnosu, ano snad jej převyšující (kterýchž však nelze nám vyčísliti), neobsahují se v onom výnosu.

Co dalšího postupu finančního hospodářství se dotýče, jsouť zprávy před rukama, že výnos daní v prvních 30 letech panování Ferdinandova všelijak se kolisal, celkem ale přece se usiloval, zanechávaje čím dál tím více důchody z regalií a statkův královských za sebou. Znamenité a zároveň i trvalé zvýšení jeho shledáváme teprv při konci 16. věku. Pořádek daní, dříve ještě prostý i surový, vzal tehdy na sebe podobu složitého ústrojí, kteréž vyhledávalo stihnouti každé jmění i každou živnosť. Nejprv ukládala se toliko daň z jmění; každý byl povinen, odhadnouti jmění své i platiť z něho pak berni ze sta vyměřenou. Odhad vztahoval se na každý pozemek, na domy ve městech a na sklady zboží, a síce jak kupcův tak řemeslníkův. Hotové peníze a nábytek nečítaly se však do jmění, dani podléhajícího. Z rejstříkův odhadních, kteréž se podnes zachovaly, seznává se, že roku 1541 jmění veškeré země na 17,197.390 tolarův se cenilo. Jestiť to ovšem sotva více, než za našich dní dosti krátká trať železničná stojí, nebo jen díl cennosti, kterouž mají nynější domy pražské v hromadě. Následkem ustavičných válek s Turky vykazují potomní odhady nepatrný schodek obecného jmění zemského, kteréž teprv s časův Maximiliana II opět se vzmohlo; v jaké ceně však tehdáž stálo, nedá se více určiti, poněvadž odhady později více se neděly. Roku 1567 upustili totiž stavové od vyměřování berně dlé jmění na dobro i zavedli tak zvanou „berni domovní", kteráž ve městech královských z každého domu, na venkově pak z každé sedlské usedlosti se vybírala.

Tento nový řád berně zaveden zvláště k naléhání šlechty, kteráž se takovým způsobem skoro všem poplatkům berním vymknula. Když však za Rudolfa II válka s Turky opět se vznítila, přetrhlo se toto nadržování šlechtě, kteraž pak, počínajíc rokem 1593, podlé počtu sedlských usedlostí na panství veřejných břemen účast-

niti se musila. K berni domovní přidružily se buď již dříve, buď později tak zvané zbírky z peněz na ourocích, z hlav židovských, z mlýnův, komínů a krámův, dále zbírky z rozličných věcí, jako z masa, z vlny, ze sladkých pití (jmenovitě z cizích vín), známá daň posudní a konečně i přirážky k takovým clům a daním (jako ze soli a z hor), kteréž hned za starých dob od králův jmenem regálu vybírány byly. Tak prostřela se povlovně po zemi široká síť daní, jejichž největší výnos před početím války třicítileté do roku 1596 padá, kdež více než 986.000 tolarův uloženo a sebráno.

K tomuto výsledku bylo tehdáž třeba velkého napnutí hospodářských sil země, jelikož válka turecká takové oběti sobě vymáhala; za nedlouho však ukázalo se, že ona suma daní statečnosť země nemnoho převyšuje. Když totiž r. 1615, jak výše oznámeno, sněm český k žádosti císaře splacení jedné části dluhův jeho byl na sebe vzal, vyměřil tehdáž veškery daně předkem již na dobu pěti let, napořad jdoucích, chtěje z výnosu jejich dluhy císařské postupně spláceti. Výnos tento postavil se každým rokem na 840.000 tolarův i sluší jej za snesitelný a tudíž za dosti normální míti, poněvadž by stavové jinak sotva se byli na dobu pětiletou tak ochotně zavázali. K tomuto obnosu berně přispěla šlechta, pokud držela zboží, 188.000 tolarův, města královská 81.200, kapitalisté 28.000, sedláci 326.000, svobodníci 3150, faráři 4852, šafáři a ovčáci 1820, židé 18.000 tolarův; zbírka z mlýnův vynášela 8470, zbírka z piva 120.000, zbírka z ostatních nápojův, jakož i z krámův 60.000 tolarův. Výnos regalií a královských statkův je pro dobu r. 1615 rovněž neznámý, toliko o clech ví se, že cla vývozná po srážce výloh správních něco přes 25.000 tolarův čistě vynášela.*)

Důchody z daní českých měly tedy pro panovníky rodu Habsburského největší váhu; neboť veškeren jich příjem z celé monarchie obnášel podlé bezpečných zpráv málo kdy více, než $2\frac{1}{2}$ mil-

---

*) Čísla, zde uvedená, spoléhají z části na aktách, jsouce tudíž nepochybná. Kdo podrobnějších zpráv o této věci chce se dočísti, srovnej spis: „Geschichte der böhmischen Finanzen von 1526—1618.“ ode mne r. 1869 nákladem c. k. akademie nauk ve Vídni vydaný. Spočívá nejvíce na pramenech z archivu místodržitelství českého.

lionů tolarův.*) Že země česká takovým pořádkem věcí pro panovníky rakouské byla pravou pokladnicí, neušlo i cizích pozorovatelův. Ve vypsání Čech, kteréž Benátský posel při dvoře císařském, Soranzo, vládě své týmž časem podal, úrodnosť země nemálo v něm vynášeje, nalézá se též připomenutí, že Čechy jsou pravé zlaté doly, z kterých císař s touž snadností peníze váží, jako z Uher rekruty.

Rádi bychom též o počtu obyvatelstva v Čechách něco bezpečného doložili; pohříchu není to tak snadné, jak se na pohled býti vidí. V tisících rejstříkův správních o jednotlivých statcích a městech a celé zemi, kteréž našima rukama jsou prošly, nalézají se podrobná a nepochybná data o počtu domův a sedlských usedlostí, nikdy však nenapadli jsme takového, v kterémž by hromadný počet obyvatelstva některého statku nebo jen jediného města poznamenán byl. Odkud toto dokonalé pomíjení věci tak důležité? Vždyť pak starým Čechům dostávalo se smyslu pro studia statistická; toho dokazují pozůstatkové nad obyčej bohatého statistického materiálu. Zdá se však, jakoby o popisech obyvatelstva schválně nedbáno nebo aspoň výsledkův jejich co tajemství ukrýváno; aspoň stalo se tak při jednom popisu v Praze, kterýž r. 1518 proveden byl.

Nedostává-li se na prosto dát o počtu obyvatelstva některého města nebo panství, nescházejí naopak data o tom, jak veliký byl počet veškerého obyvatelstva v zemi, a v kolika městech a vesnicích přebývalo. Počet královských a podšosních měst a městeček v Čechách udává se na 782 a to snáší se zcela s pravdou. Data o počtu vesnic dosahují až do druhé polovice 15. století; byloť prý jich tehdy 30.367. V pozdějších rukopisech, jakož i v četných zprávách i knihách 16. a 17. věku vyskytují se data, kteráž číslo toto ještě o několik tisíc uveličují. Posel Benátský Contarini klade v zprávě své, pochodící z r. 1548*), počet českých vesnic na 36.000; velké to číslo nezdá se mu však býti k víře podobné, jakkoli připomíná, že Ferdinand I sám tak jistí; mluvilť nepochybně druhdy sám o té věci s králem. Jiná zpráva z r. 1582, kteráž má víru

*) Soranzo oučtuje k r. 1614 výroční příjem císařův na 3,400.000 zlatých, mezi tím prý 600.000 zl. z Říše. Tato poslední summa nemůže se zakládati leč v nepodstatném domnění tohoto jednatele republiky Benátské.

úřední, udává počet „vsí a dvorcův“ na 36.364.*) Tato poslední zpráva může nám býti pokynutím; neboť vykládá-li se číslo 36.364 na vsi i dvory, a počítají-li se oddělené panské dvory poplužní (forverky), jakož i sedlské samoty zvlášť pro sebe, pak shledá se toto číslo s pravdou, jinak je přehnáno; neboť Čechy vykazují za našich časův mnohem větší obyvatelstvo, než-li měly kdy před tím, a přece je v zemi toliko 12.000 vesnic. Zašli-li během války třicítileté tisícové vesnic, bylyť tyto buď zase později vystaveny, buď vznikly nové v náhradu jejich. Že tomu tak jest, dosvědčují rejstříky vesnic kteréhokoli panství z 16. věku, porovnají-li se s výkazy jejich z doby před r. 1848. Většina těchto srovnání přivádí k výsledku, že počet vesnic za naší doby větší jest, než před válkou třicítiletou. Číslo 36.000 bude tedy jen tehdá k pravdě podobné, počítají-li se v ně nejen vesnice v nynějším významu slova toho, nýbrž i oddělené dvory panské a samoty.

Zprávy, kteréž se zachovaly o počtu veškerého obyvatelstva, nedopouštějí pohříchu bezpečného výkladu. Všecky udávají shodně počet hospodářův na více než 3 milliony, zápiska jedna z r. 1562 určitěji na 3,361.100. Jak nesprávné jest udání toto, seznati lze z toho, že počet rodin sedlských, kteréž držely nějakou usedlosť, obnášel (jak výše již připomenuto) před válkou třicítiletou as 150.000, počet to, kterýž jest nade všecku pochybnosť povýšen. Kdož by však chtěl ono číslo 3,361.100 prostě za počet veškerého obyvatelstva přijmouti, a připomínku, že na hospodáře se vztahuje, za stálý omyl považovati, nesvede tím nic celého. Neboť počet obyvatelstva v Čechách nedosahoval před válkou třicítiletou zajisté k oné výši; všeho všudy obnášel tehdáž sotva více než $2\frac{1}{2}$ millionův.**) Za časův Karla IV bylo číslo toto zajisté větší, tak jako země vůbec tehdáž dokonalejšímu rozkvětu se těšila. Před válkou třicítiletou nebyly však stopy bojův, které vlasť naši za celé 15. století hubily, ještě na dobro setřeny, jakkoli rány již se zacelovaly.

*) Nejhojnější material statistický s doklady k zprávám našim nalézá se v archivu místodržitelství českého.

**) Podrobnější důvody tohoto vyčíslení lze nahlednouti v mé historii českých financí z r. 1526—1618.

II

Rozepsání sněmu o ustanovení nástupce způsobilo v Čechách veliké pozastavení i vzbudilo mocné hnutí v stranách. Katolíci dávali nelíčeně radosť svou na jevo, vyprošujíce prostředkem processí a veřejných modliteb, jež v měsíci květnu každým dnem se opětovaly, povýšení Ferdinanda, kterýž sliboval býti vzorem krále katolického. O Jezuitech vyprávělo se již, že míní založiti novou kollej v samém sousedství hradu, aby služebníci příštího krále, kteříž prý nyní všickni budou z katolíkův, jakož i děti jejich kostel a školy řádu navštěvovati mohli. V obyvatelstvě protestantském naopak znamenati bylo trpký pocit zklamání a zaraženosť mysli.

Co tkne se nejvyšších úředníkův zemských, jakož i stavův vůbec, jevilo se mezi nimi různé mínění. Nejvyšší úředníci zemští, kteříž byli většinou katolíci, počínali sobě ovšem co rozhodní přátelé Ferdinandovi, zejmena pak zastával se prospěchu jeho nejvyšší kancléř pan Zděnek z Lobkovic s pravou horlivostí. Tím méně chtěla se protestantská menšina hodnostářův zemských k arciknížeti znáti, zvláště pak nevražili na něho Thurn, Vilém z Lobkovic, Václav z Roupova, Václav Budovec a Kolonna z Felsu, k nimž náleží též přičísti hraběte Ondřeje Šlika, jakkoli na ten čas úřadu nemajícího.

Mezi stavy byl zejmena stav panský přenešení koruny na Ferdinanda ještě nejspíše nakloněn či správněji řečeno, nejméně nepřízniv, jelikož čítal vnitř sebe poměrně nejvíce katolíkův, kteříž zase s protestantským ostatkem příbuzenstvím spojeni byli. Nepodobně tomu stála veliká většina stavu rytířského, podlé kteréhož spravovalo se veřejné mínění v zemi, za neobsazení trůnu i odložení volby až do úmrtí Matyáše. Za tímto míněním skrývaly se i zamysly oněch, kteříž nosili se s odstraněním dynastie Habsburské. Města byla s některou výjimkou mínění rytířstva; poněvadž ale osazování městské rady záleželo na králi a deputovaní na sněmy zase od této voleni bývali, nemohlo sobě pravé smýšlení měšťanstva v této příčině na sněmu platnosti zjednati, jdouc za pokynutím nejvyšších úředníkův, kteříž ovšem ke straně dvorské náleželi.

Kdož na tyto poměry vnitř i vně sněmu nezkaleným okem pohlížel, ten nemohl býti v pochybnosti, že se na sněmu toliko stro-

jená většina pro povýšení Ferdinanda sehnati dá, poněvadž v zemi mocná i oprávněná nedůvěra proti němu hluboko se byla zakořenila. Dvorská strana pak musila sobě vyznati, že bude zvláště obratného vedení sněmu zapotřebí, aby opposice, kteráž chystala se bez ohledův vystupovati, na uzdě udržena býti mohla. Do největších rozpakův uváděly však císařskou stranu vzpomínky na léta 1608 a 1611. Tehdáž byl Matyáš za nástupce bratra svého Rudolfa „zvolen", i on doznal to výslovně. Malá řada let, jež odtud byla minula, nestačila ony udalosti uvésti v zapomenutí, kteréž mohly státi se nepopíratelným základem zákonitého jednání, kdyby stavové nehodlali jinak, než cestou volby souhlasu svého s povýšením Ferdinanda na jevo dáti. Straně vládní nejednalo se však jen o to, aby Ferdinand každým způsobem na trůn se dostal a otázka nástupnictví takto svého vyřízení došla; ona toužila i po tom, aby mohla stavovskému právu volby zasaditi ránu smrtelnou a přivésti dědičnosť trůnu českého v rodu Habsburském k uznané platnosti. Útok, nikoli obrana byly tudíž heslem jejím a to v době, když věci co možná nejpříkřeji proti ní byly se postavily.

Prvé, než vládní strana chtěla se pustiti do nejistého zápasu sněmovního, uzavřeno, připraviti sobě půdu pokusem, zda-ližby opposice získati nebo aspoň zastrašiti se nedala, k čemuž vidělo se býti nejpříhodnější cestou důvěrné vyjednávání před početím sněmu samého. Pod záminkou, jakoby měly díti se porady o splácení dluhův královských, byli nejvážnější šlechtici, kteříž drželi nějaký úřad zemský, pozváni k rozmluvě do české kanceláře.*) Zde hovořeno předkem ledacos o dluzích královských, až pak zavedena řeč k nastávajícímu povýšení Ferdinanda, což přátelé jeho jako věc nepochybnou líčili. Větší díl přítomných dali se touto zdánlivou jistotou, jakož i vzhledem k místu, kdež porady se děly, v skutku navnaditi, t. j. buď získati, buď zastrašiti. Někteří ale, kterých náš pramen sice nejmenuje, kteréž ale nesnadno bude uhodnouti, nedali sobě ničehož namluviti; uznamenavše nyní, proč jich voláno, odepřeli vysloviti se o věci, o kteréž prý náleží toliko jednati na sněmě. Poněvadž však v řečech svých zároveň dávali znáti, jakoby se povýšení Ferdinandovu pro-

*) Skála II 127.

tiviti zamýšleli, pohroženo jim od přívrženců̂v arciknížete, že by jim pak dobré bylo, míti dvě hlavy*). Ledakterého z protivníkův zastrašila také opravdu tato důtklivá výhrůžka, i on stranil se pak jednání sněmovních, poněvadž byl ztratil mysl, setrvati v opposičním postavení.

Odpor, předkem již na jevo vyšlý, nedal katolickým úředníkům jinak, leč s zvýšeným úsilím domáhati se vytknutého cíle. Mezi předními v opposici stál zajisté hrabě Ondřej Šlik nejen co muž velké činnosti, nýbrž i velkého vlivu; nezdáloť se sice, že by bylo možné, získati ho; za to bylo ze zkušenosti známo, že lze ho zastrašiti. K tomu konci byl citován na zemskou kancelář, kdež dána mu výstraha pro opposiční chování jeho. Nejvyšší kancléř pohrozil mu totiž připomenutím, že císaři nevyšlo ještě z paměti, jak hrabě před čtyřmi léty na sněmu Budějovickém sobě byl počínal. Šlik ale nedal se másti, i pronesl se na vzájem, že v týchž okolnostech bude zase týmž způsobem jednati; země česká že prý je zemí svobodnou a stavové prý nejsou otroci. Co se pak zvláště nynějšího chování jeho dotýče, tož prý zcela připouští, že o ustanovení nástupce na ten čas nechce ničehož slyšeti, uvedl ale zároveň na paměť, že podlé Zřízení Zemského smí zcela svobodně svého mínění pronésti. Pokus, zastrašiti Šlika, selhal tedy i podobalo se, že bude odtud vzdorovitější, než před tím.**)

Dne 5. června 1617 zahájen sněm. Před samou slavností zahájení, ku kteréž se Matyáš osobně dostaviti měl, povoláni jsou veškeři nejvyšší úředníci a radové v ranní hodině na kancelář zemskou, a zde čtena jim v plném znění svém proposice královská, pro sněm určená. Kromě Thurna dali se všickni nalézti, kteříž pozváni byli. Nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka měl na to k přítomným vlídnou řeč, kteráž zvláště směřovala k ukonejšení protestantův. Zjištění nástupnictví (tak asi dal se slyšeti) jestiť věcí uzavřenou a nezbytnou, odkudž prý bude lépe, přijmouti ji s pokojem a dobrou vůlí i zavázati sobě takto příštího krále, než-li zbytečným odporem na sebe ho podrážditi. Na to vyzval purkrabí shromážděné, aby s míněním

*) Skála II 28.

**) Saský státní archiv. Zeidler kurfirštovi Saskému, dd. $\frac{27.\ \text{května}}{6.\ \text{června}}$ 1617 v Praze. Zprávy vyslance saského v té době počínají nabývati zvláštní důležitosti.

svým o proposici královské z povinnosti úřadu se pronesli. První, kterémuž nevidělo se, uposlechnouti toho vyzvání, byl pan Vilém z Lobkovic; on odpověděl, že zjeví mínění svého teprv na sněmě, i zdráhal se po druhé, učiniti to, když kancléř sám mu rozkázal, aby jako rada J M krále a země promluvil. Příkladu jeho následoval pan Vilém z Roupova, kterýž podivení svého nemohl utajiti, že prý se tu toliko mluví o „přijetí“, a ne o „volbě“ krále, proti čemuž pak jmenem vlastním, jakož i mnohých přátel svých se ohražoval. Nejvyšší purkrabí pořekl se pak na to: „Uchovejž Bůh, abych mínění takového se zastával, leč bych měl dvou hlav.“ Pán z Talmberka, nejvyšší sudí zemský, jakkoli ke straně královské stojící, prohodil pak přece, že prý slýchal od mladosti své, že stavům českým přísluší právo, svobodně voliti krále, načež nejvyšší kancléř: „Jest tak, můj pane švagře, že my Čechové před jinými národy a cizozemci se chlubíme, že znamenité svobody a svobodné volení krále českého máme, ale kdyžby na prokazování přišlo, tu bychom zle obstáli, neb takové svobody v privilegiích tohoto království se nenachází.“

Po těch slovech jal se kancléř, připraven jsa na námitku, pánem z Roupova pronešenou, vykládati obšírně poměry posloupnosti v Čechách. On dovozoval zejmena, že koruna česká z těch časův, co rod Habsburský k panství se dostal (totiž r. 1526), nikoli volením, nýbrž právem dědickým s jednoho panovníka na druhého přechází, a že se důkazové toho v listinách a dějinách 16. věku, kteréž ostatně sám zevrubně rozbíral, shledávají. Z provedení jeho vycházelo samo sebou, že příběhové a ustanovení r. 1608—1611 byli pouhými novotami, kteréž prý tudíž nemohou míti právní platnosti. Výklady kancléřovy neminuly se také zjevného účinku. Pán z Talmberka prohlásil se sám první, že změnil přesvědčení svého, i že lze v skutku mluviti o české koruně jako dědičné; i oni šlechticové, kteříž opposici svou zakládali a podpírali ne tak poměry tehdejšími, jako spíše listinami a pochybným výkladem jejich, stavše se nyní povážlivými, upustili od dalších námitek. Sám Budovec zamlčel se a Vilém z Roupova nepomyslil na to, aby opáčil předešlé mínění své *).

*) Všecko to podlé vypravování Skály, Slavaty a zpráv v státním archivu saském.

Co průvodův se dotýče, kterých dokládal se kancléř na průkaz dědického práva Habsburských, tož nelze jich v skutku popírati *). Jisto jest, že stavové čeští roku 1526 prohlásili, že právo dědické, vyhražené zlatou bullou rodu Lucemburskému, na časy budoucí i pro dům Habsburský platiti má, i neméně jisto jest, že Maximilian II a Rudolf II od stavův českých nikoli za krále voleni, nýbrž přijati byli. Uznání práva dědického, podlé tehdejšího výkladu ve slově „přijetí“ se obnášející, bylo tedy dvakráte od stavův českých bez odporu připuštěno. Avšak i to jest neméně pravdivé, že rok 1608 v té věci způsobil změnu. Tehdáž byl Rudolf II pozval stavy, aby volili bratra jeho za krále, i stavové vykonali volbu. Nechtěli-li přátelé dynastie Habsburské příhodám r. 1608 přiřknouti platnosti, poněvadž byly novotami a s právem veřejným, do r. 1607 platným, se nesnášely: tož měli ovšem co do té novoty pravdu; jest-li ale tato novota sama o sobě byla právně neplatná, to je zase zcela jiná otázka.

Obraťme tento případ pro lepší vyjasnění jeho. Dejme tomu, že by koruna česká byla do roku 1607 bývala volebnou a že by l. 1608 stavové byli mlčky se zřekli svého práva volby, uznavše Matyáše králem dědičným. Nemohl-liž touto novotou počíti se nový řád práva i byla-li ona proto neplatná, že dřevnímu řádu se příčila? Což nesmějí král i stavové vespolek veřejné právo země zjinačiti? Tuto námitku mohli tehdáž protestanti snadno proti katolíkům zdvihnouti a dokazujíce takovým pořádkem právní platnosť příhod z r. 1608 a 1611, byli by i žádoucích z toho vývodův pro sebe se dodělali! Že se to nestalo, toho důvod snadno bude nám nalézti. Všecky ústavy středověké skládají se na konec v jisté summě svobod, kteréž stavové, zvláště pak šlechta sobě byli vymohli. Úcta

*) V přípisu, učiněném k Ferdinandovi r. 1526, žádali na něm stavové čeští, aby potvrdil zlaté bully (Karla IV) v ten smysl: „quod post S M. filius haeres est et a S M. haeredes masculi procedentes, sin vero nemo masculini sexus haeredum remanserit, ex tunc filia Regis Bohemiae ultimi, quae non nupsisset et provisa cum dote fuisset, debet haeres remanere et nemo alius ex sexu masculino vel muliebri, et hoc juxta libertates regni Bohemiae.“ Dědické právo veškerého mužského pokolení Ferdinandova činí se již tímto místem nepochybné. Více o tom lze nalézti v pojednání spisovatele ve zprávách c. k. akademie nauk z r. 1859.

a šetrnosť privileje čili, což totožné jest, práva historického byla tedy českým stavům takořka vrozena, i oni nemohli tudíž porušiti toho u jiných, co považovali sami základem vlastní existence. Odtud to pošlo, že r. 1617 i sama opposice v Čechách netroufala sobě zastávati se právní platnosti novoty, kteráž se jim se starším právem ukázala býti v odporu. Opposice byla dříve tvrdila, že právo volby je právo starodávní, kteréž konalo se r. 1608 podlé nepřetržitého obyčeje. Když pak kancléř opak toho provedl, ztratila opposice historickou půdu pod sebou i poražena jest v tvrzení svém. Zděnek z Lobkovic, zvítěziv takto slavně, osvědčil se býti ve zboru katolických úředníkův zemských mužem onoho vynikajícího ducha státnického, kterýmž cizí diplomaté dávno již ho byli shledávali Na straně oněch rad, kteříž posud mínění svého nebyli vyslovili, neozval se ovšem žádný odpor více proti královské proposici.

Mezi tím, co tyto věci v kanceláři zemské se děly, byli se stavové sešli v síni sněmovní. Okolo deváté hodiny ranní dal císař od sebe vzkázati, že se mezi ně odebrati míní. Na tuto zprávu vyšli mu nejvyšší úředníci vstříc a uvedli ho pak do sněmu. Matyáš usadil se na trůně, vedlé něho pak sedli arciknížata Maximilian a Ferdinand, ano sněm stoje příštích věcí očekával. Místopísař zemský jal se na to čísti královskou proposici, jejíž obsah v tom se snášel, že císař, jsa již věku pokročilého, potřebu toho shledává, aby nástupnictví v Čechách zjištěno bylo; poněvadž pak bratři jeho v stejné příčině stáří všeho povýšení osoby své byli se zřekli, to že prý obrátil pozornosť svou na Jeho Lásku, pana strýce svého arciknížete Ferdinanda, kteréhož aby stavové za krále „přijali, vyhlásili a korunovali,“ snažně žádá. Na závěrek čtena listina, kterouž arciknížata Maximilian i Albrecht práv svých ve prospěch strýce svého se zříkají, čímž také slavné zasedání se skončilo.

Aby umluvili se o žádoucí shodě, položili sobě členové opposice po skončeném zahájení sněmu poradní schůzi do kolleje Karlovy. Zde usnešeno, proti pouhému přijetí zastávati se „práva volby“, mimo to pak přimlouvati se ještě k odročení volby, „poněvadž prý náleží dříve se zeměmi vtělenými o této věci se poraditi.“ — Po všecky časy vlastnily nejrozličnější strany v Čechách právo, naložiti s korunou, výhradně jen zemi české samé, nejúsilněji dělo se to

pak r. 1611, a síce hrabětem Thurnem samým. Nyní usmyslila sobě opposice pojednou práva toho zanedbati a pozvati též země vtělené k volbě, jen aby mohla se prokázati s nějakou platnou záminkou pro návrh odročovací. Na konec raděno se o volbě společného řečníka pro sněm. Jakkoli byl hrabě Thurn duší opposice, přece nedostalo se mu toho úkolu, poněvadž co úředník zemský měl sám od sebe přímluvu učiniti; řečník zvolen z těch, při nichž nebylo úřadu, a tak usnešeno, aby hrabě Šlik jmenem politických přátel svých stavu panského slova na sněmě se ujal. Rytířstvo, kteréž skoro bez výjimky k protestantské straně náleželo, mělo se pak k jeho přímluvě přidati, což i od měst dílem se očekávalo. Takto činila sobě opposice naději na většinu v sněmě.

Avšak očekávání, že Šlik statečně sobě bude počínati, ukázalo se brzo býti klamným. Hrabě Šlik, pustiv se r. 1609 za doby bojův o list majestátní na jeviště politické, došel týmž časem některého vlivu, při čemž však prokázal neobyčejný nedůstatek vytrvalosti, jakož i skrovné svědomí toho, co postavení takové důsledně sobě vymáhá. Pro tyto křehkosti povahy a rozumu jeho nemínili katolíci tak zhola zříci se naděje, že by snad v smýšlení svém se nepolepšil. O zdar toho měl se nyní dokonce pokusiti arcikníže Ferdinand sám, kterýž také hraběte k přátelské rozmluvě pozval. A v skutku protivníci Šlikovi dobře byli počítali. Vnadě takového způsobu nemohl Šlik nikterak udolati; on poddal se i pustil opposici proti povýšení Ferdinanda docela mimo sebe.*)

Osudné jednání na sněmě počalo se dne 6. června, a sice v tom způsobě, že nejprv podlé dávního obyčeje nejvyšší úředníci zemští vyzváni byli, vysloviti mínění své strany povýšení Ferdinanda na trůn český. Oni učinili to pořadem důstojenství svého. Nejvyšší purkrabí hlasoval sám první za přijetí Ferdinanda i příkladu jeho následovali všickni úředníci zemští až na posledního z nich, hraběte totiž Thurna jako purkrabí Karlšteinského. V obšírné přímluvě ohražoval se tento ve smyslu včerejšího usnešení proti substituci „volby" prostředkem „přijetí", jakož i proti vylučování zemí vtělených, dokládaje na konec jako na smíření, že prý arcikníže nepochybně ra-

*) Doklady toho jsou v korrespondencích saského státního archivu.

ději pro to se rozhodne, aby příští panování jeho bylo s pokojem, než aby zanedbáním vtělených zemí dal podnětu k nedůvěře a nespokojenosti.

Nejvyšší purkrabí, zastaviv na to hlasování, jal se nyní vyvraceti mínění Thurnovo důvody kancléřovými. Potom dokazoval způsobem nepopíratelným, že stavové čeští od nepaměti lidské na hlas vtělených zemí nedbali, kdykoli jednalo se o obsazení trůnu, vyčítaje na průkaz tvrzení svého všecky případy uprázdnění trůnu českého za dynastie Habsburské, a vypisuje pořádek každého obsazení jeho. Thurn odpověděl k tomuto vyložení, že jemu jako každému druhému dovoleno jest, pronésti mínění své, a že na něm i setrvati hodlá. Radové soudu zemského, na kteréž po nejvyšších úřednících došla řada, hlasovali též pro Ferdinanda kromě jediného Kolonny z Felsu, který prohlásil se býti mínění Thurnova. Jeden z nich, jmenovitě pan Jindřich z Kolovrat, nepřestav na jediném odevzdání hlasu, otázal se přímo Thurna, jak asi může srovnati nynější jednání své s oním r. 1611, kdež prý sám první nejprudčeji Slezákův byl odbyl s pretensemi jejich strany účastenství při volbě krále. — Mezi radami soudu komorního a dvorského, kteříž na to dávali hlasy své, nalézali se Václav Vilém z Roupova, Václav Budovec i Vilém z Lobkovic; nikdo z nich však netroufal sobě, přihlásiti se k mínění Thurnovu, dávajíce všickni hlas za povýšení Ferdinanda; Vilém z Lobkovic učinil to však, nemoha se zdržeti urážlivého poznamenání, jak prý mu toho jest líto, že Maximilian trůnu se odřekl.

Nyní došlo na stavy. Podlé obyčeje dával každý stav o sobě, tedy páni, rytířstvo a města zvlášť, poradivše se v obci mezi sebou, zborový hlas skrze řečníka. Právě proto zvolen jest Šlik den před tím za řečníka stavu panského; a však nejvyšší purkrabí nepožádal tenkráte každý stav co takový k odevzdání hlasu, nýbrž každou osobu mezi stavy. Tento prostředek směřoval k oslabení opposice; slibováno sobě totiž od nevelikė výmluvnosti většiny sněmovníkův, jakož i od povinné šetrnosti k panujícímu rodu, kteréž jednotlivci sotva troufali by sobě zanedbati, konečně i od váhy důvodův, ve prospěch práva dědického pronešených, že málo kdo ze stavův se osmělí, setrvati co do osoby své v odporu. Ti, kteří by sebou přes to všecko nedali hnouti, mohli pak býti snadno spočítáni i ztratili

na váze pro skrovný počet svůj. I toto opatření neselhalo; všickni přítomní členové stavu panského hlasovali za jeden muž pro Ferdinanda. Šlik prohlásil se, že byl z nejprva toho úmyslu, přimlouvati se za svolání vtělených zemí a odročení volby, přesvědčiv se ale důvody, zde pronešenými, o podstatě dědického práva domu Habsburského, cítí prý se co věrný poddaný povinna, hlasovati za povýšení Ferdinanda i zavrhovati svolání generálního sněmu, kterýž prý jen nepořádky a nebezpečenství po sobě potáhnouti může. Tak sklesla opposice hraběte v niveč, rozplynuvši se v slova, kteráž byla v pravdě až příliš oddaná.*)

Rytířstvo a poslové měst, odevzdávajíce nyní též osobní hlasy, následovali vesměs tohoto příkladu věrné oddanosti, a po malé chvíli jmenovité poptávky směl nejvyšší purkrabí provolati v sněmu, že Ferdinand téměř jednohlasně ode všech tří stavův království za krále nikoli „volen", ale „přijat" jest. Dědické právo Habsburských, před málo léty ještě od nich samých takořka puštěné, oživlo nyní opět v nové slávě a representant jeho byl arcikníže Ferdinand Štýrský, toho času již král Český.

O výsledcích zasedání zpraven byl nejprv císař skrze samého nejvyššího kancléře. K arciknížeti zdvihla se četná deputace, v jejíž čele byl nejvyšší purkrabí, i přála mu štěstí k povýšení. Ferdinand, mile překvapen a dojat významností té chvíle, děkoval co nejsnažněji stavům za dobrou vůli jejich i sliboval, vzpomínati jim toho v budoucnosti. Pohříchu byla to pouhá slova, i ani na okamžik nepřišlo mu na mysl, že chce býti a bude vší zemi otcem. Upřímná přání jeho svědčila jediné katolíkům, k protestantům choval toliko

*) O chování se hraběte Šlika píšeme, držíce se pamětí Slavatových, kterýž byl této příhodě na sněmu přítomen. Skála nepřipomíná o tom nic zvláštního. Zpráva vyslance saského, datovaná z Prahy dne $\frac{\text{29. května}}{\text{8. června}}$ 1617 (v saském státním archivu) nedává ovšem řeči Šlikově toho rázu oddanosti, jako Slavata to činí, nýbrž spíše vzhled resignace. Spolehli jsme se na zprávu očitého svědka, jakým jest v té věci Slavata, tím spíše, poněvadž Skála, jakkoli protestant, o nějaké opposiční řeči Šlikově ani zmínky nečiní, čehož by zajisté jinak nebyl opomenul, i poněvadž možno sobě snadno pomysliti, že osobní vliv Ferdinandův nezůstal u Šlika zajisté bez výsledku. A což mluví konečně člověk, ztrativ váhu přesvědčení svého?

nedůvěru v srdci svém, kteráž každou chvíli hotova byla, proměniti se v odpovědné nepřátelství. Poněvadž mu pak ti, kteříž viděli v něm svého nepřítele, rovnou měrou spláceli, bylo s úžasem se ptáti, jaká asi budoucnosť nastává zemi, v kteréž král a národ vítají sebe s utajeným proklínáním.

Hned nejblíže příští dni vynesly na jevo, že nastávající král a veliká většina příštích poddaných jeho sobě jsou cizí. Podlé dávního obyčeje zemského povinen byl každý král před korunovací svou práva i svobody zemské potvrditi a slíbiti, že jimi chce se spravovati. Poněvadž Ferdinand byl prozatím jen přijatý, nikoli panující král, nežádáno na něm podlé formálnosti oné doby přímého potvrzení svobod zemských, nýbrž toliko slib, že po smrti Matyášově a před vlastním nastoupením trůnu potvrzení toto vykoná. „Čekanec“ trůnu měl tedy jen učiniti slib, že příště práv a svobod zemských potvrdí, král nastupující musil jich pak potvrditi skutkem.

Jednání, kteréž nyní na sněmě následovalo, točilo se okolo otázky, jakého způsobu má býti tento slib příštího potvrzení. V podobných případech spokojovali se stavové vždy jen s obecným ujištěním toho znění, že budou potvrzena všecka práva i svobody zemské. To však nestačilo nyní většině sněmu; byla-li sobě většina tato v záležitosti nástupce s neobyčejnou málomyslností počínala, sebrala nyní všecku zmužilosť svou, žádajíc, aby vstavena byla do slibu formule, kterážby příštího krále pevněji zavazovala. Podlé toho měl Ferdinand slíbiti, že všecka práva i svobody zemské „ve všech punktích a klausulech, nic ovšem nevyměňujíc, jakž to JMC. nynější král a předešlí králové čeští jsou činiti ráčili“ uznati a potvrditi chce. Výslovně svěřovali se protestanti, že starosť jejich hlavně k listu majestátnímu se vztahuje a že v oné formuli vidí větší sobě bezpečnosť; zvláště pak vyznamenávali se při té příležitosti Vilém z Lobkovic a posel Žatecký Hošťálek vášnivým zastáváním se onoho přání protestantův. Při hlasování pozdvihli se všickni protestanti jako jeden muž za to, aby byl onen přídavek do reversu, kterýž nový král vydati má, nejen postaven, nýbrž i mezi nálezy sněmovní zapsán.

Katolíci nestavěli se jim tenkráte na odpor, toliko Slavata a Jaroslav z Martinic, kteříž vůbec nezmeškali žádné příležitosti,

aby o protestanty se neotřeli, hlasovali proti formuli. Ano Slavata prohlásil se, že „o majestát nestojí a se starati nebude,“ kteréžto prohlášení jeho nemohlo míti v tu dobu jiného smyslu, leč ten, že řečník svým časem o zničení jeho věrně se míní přičiniti. Toto opovážlivé vyzvání nezaniklo v hlomozu onoho dne bez povšimnutí. Mnozí z protestantův zachovali slova Slavatova hluboko v paměti své i připomenuli mu je několik měsícův později v tom okamžení, když Slavata, k oknu kanceláře zemské jsa přitlačen, života svého proti nepřátelům svým se bránil. Opakování jejich potvrdilo ortel smrti, jehožto posledních následkův Slavata takořka zázrakem jen se spasil.

Nyní došlo na Ferdinanda, aby se osvědčil, zdaž-li povýšení svého stavům chce milostivě vzpomínati a právní stav země beze vší záminky uznati čili nic. Několik let před tím, a sice ještě za života Rudolfova, podřekl se jednou Ferdinand v soukromní rozmluvě ke knížeti Karlu z Lichtenšteina, že třeba jest především pracovati o to, aby list majestátní za své vzal. Nyní byla příležitosť, rozhodnouti se, zdaž-li zámyslu svého již tou dobou provésti míní čili nic. Sotva byl ještě k tomu dospěl, aby otázku o věci této v určité podobě na svědomí své vznesl, ano viděl se již tlačena k předsevzetí, protestantům křivdícímu. Slavata totiž, objeviv se u Khlesla, připomenul, že přišel čas, zbaviti se listu majestátního. Ferdinand nechť prý výslovně odepře, příště ho potvrditi; stavové že prý musí se spokojiti. Kardinál zachoval se tenkráte co muž poctivý, opřev se celou váhou postavení svého radě Slavatově. Nestojí-li arcikníže, tak doložil Khlesl pro lepší důvod opáčného mínění svého, o korunu Německou, nechať prý oblíbí sobě, dáti příklad takového zápalu pro víru.

Ferdinand, uvažuje střízlivou myslí stav věcí, nemohl zůstati na dlouho v pochybnosti, že kardinál má pravdu. Nepotvrzení majestátu mělo pro něho jen tehdy smysl, mohl-li v Čechách týmž časem podobnou náboženskou reformaci po dobrém nebo po zlém provésti, jako ji byl provedl ve Štýrsku. Mohl-liž to ale učiniti ještě za života Matyášova a za trvání vlády jeho? Nepotvrzení majestátu bylo by se protestantům stalo výstrahou i omlouvalo by předkem povstání, kdyby oni k němu byli se utekli. Tak nesmyslně

nemohl Ferdinand jednati. Proto přece nerozhodnul se ale tak zhola pro vydání reversu, nýbrž dal otcům pražské kolleje Jezuitské pod tajemstvím předložiti otázku, může-li bez obtížení svědomí svého potvrditi listu majestátního. Odpověď zněla jednohlasně v tento smysl, a důvody záležely v tom, že prý Ferdinand by nebyl směl uděliti list majestátní, listu uděleného že prý ale smí potvrditi, nemůže-li jinak k trůnu se dostati. Toto dobré zdání upokojilo arciknížete vzhledem k přijetí koruny; ostatně byl by snad při méně výhodném znění jeho ještě více oblíbil sobě časných důvodův prospěšnosti, na kteréž byl Khlesl upamatoval. Revers vydán tedy zcela dle žádosti sněmu.*)

Korunovace položena na den 19. června. Mezi tím, co průvod slavnostní z hradu do kůru sv. Víta se ubíral, stalo se, že Slavata Ferdinandovi po boku kráčel. Krátké chvíle, kteréž nedlouhá tato cesta rozmluvě dopouštěla, použil Ferdinand, osloviv přísného ve věcech víry souseda takto: „Chvála panu Bohu, že toto korunování mé se vykoná bez ourážky svědomí mého.“ Na místě odpovědi pokrčil Slavata rameny. Ferdinand, znaje dobře, že Slavata potvrzení majestátu, jakkoli se v reversu jen mlčky bylo stalo, neschvaluje, jal se hájiti sebe dobrým zdáním bohoslovcův. Rozmluva tím se skončila, neboť přiblížili jsou se chrámu.**)

Nastala nyní poslední korunovace krále českého, kteráž ještě pod zachováním starodávního obřadu se děla. S přísahou krále srovnávala se přísaha stavův, oba zavazovali se na vzájem k určitým povinnostem. A za několik let po tom, — jaký obrat věcí! Přísaha královská proměnila se v chudé ujištění, kteréž spíše králi než stavům ve prospěch znělo, ano králové, shledávajíce pramen moci raději v přirozeném právu svém, došli tak daleko, že odmítli od sebe, dáti sobě korunu na hlavu vložiti! — V ostatním nebyla by korunovace Ferdinanda nic zvláštního v sobě obnášela, kdyby přítomní kardinálové Khlesl a Dietrichštein nebyli něčím přispěli k vyražení divákův. Oba, řevniví na právo předního místa, byli

*) Archiv v Hradci Jindřichově. Slavata Martinicovi ze dne 24. září 1646. V tomto dopise připomíná Slavata Martinicovi obšírně příhody r. 1609 a 1617.

**) Z téhož listu Slavatova k Martinicovi v archivu Jindřichohradeckém.

sobě totiž dali slovo, že při korunovaci několikráte místa svá vymění, aby takto stejná důstojnosť jejich s vůlí obapolnou na jevo vyšla. Porovnání tomuto přísně vyhověno.

Hostina korunovační prošla ve vší slušnosti, ano, jak ujišťováno, i při veselém rozmaru, k čemuž nejvyšší purkrabí jako ochotník na poli žertu něco ze svého přičinil. Naposledy shledávala se tu stará země česká v dobré vůli pohromadě. Kdyby tak byl nyní věštec vstoupil mezi shromážděné hosti, jak hrozný pohled do nejblíže příští doby byl by jim mohl otevříti. Nebyloť jediného mezi hostmi, kterémuž v potomní smutnohře české nepřipadl úkol nějaký. Při tabuli císařské seděli Ferdinand podlé Matyáše, Dietrichštein podlé Khlesla. Tento, jsa v plném držení oné moci, od kteréž Matyáš měl toliko jmeno, byl několik měsícův později jako zajatý z Vídně odvlečen a pro ostatek života svého toliko na povinnosti stavu svého odkázán, v kterýchž ovšem malé shledával záliby. Ferdinand sám ocitnul se brzo potom v nebezpečenství, že bude královského, arciknížecího i ostatních titulův svých týmž právem moci užívati, jakýmž sobě vlastniti směl titul krále Jeruzalemského. Co ostatních hostí se tkne, ti byli přiděleni k dvanácti tabulím. Sotva byl kdo mezi nimi, jehož by těžká protivenství nebyla očekávala. Katolíci musili při vypuknutí povstání větším dílem hledati bezpečnosť svou v útěku do ciziny i zachovali za tři léta dosti nuzně život svůj. Když pak povstání přemoženo bylo, navrátivše se do otčiny své, shledali ji ve všech koncích spustošenou, obyvatelstvo s třetinu vyhubené, ano se zbytku jeho zoufalství bylo zmocnilo. Protivníci jejich, na kteréž přišel pak pořádek odplaty, zachovali se jen pro strasti tisíckrát ještě horší. Někteří skončili životy své pod rukou katovou, ostatním nastávalo ještě větší zlé; neboť oni musili jíti do vyhnanství bez konce, kteréž bylo spojeno s trapnými starostmi o chléb vezdejší. Aby se pak dovršila míra utrpení, musili se vyhnanci, bojovavší dříve doma za přesvědčení své, pronajímati v žold lecjakémus dobrodruhu v cizině. K této srdcejemné smutnohře byla hostina korunovační blýskavou předehrou.

Když tabule zdvížena a císař se byl vzdálil, zůstal korunovaný král za některou chvíli ještě mezi hostmi i účastnil se obecné veselosti. On přemohl se tak dalece, že připíjel každému z hostí po-

har vína, vydávaje tím svědectví (ač jesť-li zprávy naše nepřehánějí), že i mužové tak notorické střídmosti, jaká chvalí se při Ferdinandovi, v pijáckém umění 17. věku něco dokázati dovedli.*) Dni následujíci oslaveny jsou rozličnými rytířskými kratochvílemi, po kterých dávány k závěrku hry dramatické v kolleji Jezuitův. Při všech těchto slavnostech bylo viděti Ferdinanda, jenž choval se s neobyčejnou vlídností. Mnozí z protestantův, kteříž nebyli nepřístupni takovým povrchním věcem, jali se v důvěrném hovoru o nastávajícím králi příznivěji se pronášeti, litujíce výbuchův minulé opposice: oni prý byli strany dědického práva Habsburských na omylu, to že je podstatně založeno a z nevědomosti stalo se prý, že o něm pochybovali. Podobné řeči vedli též hosté z druhých zemí koruny české. Khlesl nemeškal, nynější jevení se Ferdinanda a případnou zásluhu příštího sobě přičísti. Vyslanci saskému vypravoval, že již po 14 dní Ferdinandovi dává tak dobrá naučení, pro kteráž prý, ač bude-li jich následovati, svět zajisté vyzná, že Ferdinand na dobro se obrátil.**)

Přívětivý úsměch, kterýž v těchto dnech před veřejností na rtech Ferdinandových zahrával, nesnášel se zatím nikterak s pravými pocity jeho. V hloubí vnitra svého cítil se vystupováním opposice mocně urážena, ano sama radosť nad novou korunou nemohla vypuditi kyselosť z srdce jeho. Při slyšení, kteréž měla týmž časem jedna deputace u něho k vůli blahopřání, vyšlo pravé smýšlení jeho zřejměji na jevo, když totiž mezi členy této deputace i některé z protivníkův svých byl zočil. Obrátiv se k Thurnovi, před ním stojícímu, otázal se ho, proč on a jeho političtí přátelé protivníky jeho byli se učinili. Rozumí se, že na odpověď tuto následovalo jen vzdorovité a rozpačité mlčení. Tak to ale nezůstalo. Thurn, Fels, Budovec, Vilém z Roupova, Kašpar Kaplíř ze Sulevic a Žatecký primas Hašťálek, jakož i Kochan z Prachova, písař Starého města pražského, byli voláni na královskou kancelář a poděleni domluvou, ku kteréž připojena vyhrůžka, že je čeká osud Jiřího z Lobkovic.

*) Saský státní archiv. Zeidler kurfirštu Saskému ze dne $^{20}/_{30}$. června 1617 v Praze.

**) Zeidler kurfirštovi Saskému v Praze $\frac{25.\text{června}}{5.\text{ července}}$ 1617.

Tento byl r. 1593 sněm český k opposičnímu chování svedl, chtěje Rudolfa II přinutiti, aby mu svěřil úřad nejvyššího purkrabí. Rudolf však zanevřel pro tuto pletichu na něho tou měrou, že zdvihl proti Jiřímu hrdelní při, následkem kteréž ho uvězniti a po mnoholeté vazbě r. 1606 tajně odpraviti dal. Pohroziti těm, kterýchž věc ta se týkala, osudem Jiřího z Lobkovic, znamenalo tedy tolik, jako zastrašiti je nebo popuditi jich k nejhoršímu. Hned po tomto významném výstupu složeni jsou Hašťálek a Kochan úřadův svých.

Pouhé svržení dvou opponentův stavu městského nebylo ovšem nijakým důkazem, že by hněv králův již se byl uložil. Míle rádi byli by Ferdinand i vláda Matyášova, jsouce tenkráte jednostejné mysli, i protivníkům svým ze stavu šlechty úřadův odňali, kdyby toho bylo Zřízení Zemské dopouštělo. Avšak nejen hrabě Thurn co purkrabí Karlšteinský, nýbrž i druzí pánové jakožto radové při rozličných nejvyšších úřadech nemohli býti z nich složeni. Toliko ve dvou případech dopouštěla se výjimka z tohoto pravidla, zejmena při obsazování trůnu a za příležitostí povýšení. Roku 1611 vyvozovali totiž protestanti sami ze staršího, jakkoli něco pochybného případu tohoto způsobu, že prý veškeři nejvyšší úředníci zemští po uprázdnění trůnu povinni jsou, složiti úřady své v ruce nového krále. Tato právní theorie měla jim proraziti cestu k nejvyšším úřadům, tehdáž skoro výhradně od katolíkův spravovaným, a v následcích jejích dostal se také hrabě Thurn na purkrabství Karlšteinské, kteréhož Slavata musil zanechati. Druhoů možnosť, odstraniti některého úředníka zemského z dosavadního místa, dávalo povýšení jeho. Za Maximiliana II byl o to vznikl spor. Císař byl tehdáž nejvyššího sudího zemského, pana Jana z Valdšteina, k přednějšímu úřadu nejvyššího komorníka povýšil, jen aby ho z dosavadního místa odstranil, a Valdštein musil se s tímto povýšením proti vůli své spokojiti. S těch dob považovalo se odstranění z úřadu cestou povýšení za právně nezávadné.

Poněvadž povýšení Ferdinanda na trůn český nenáleželo za změnu vlády vykládati, nezbývala leč druhá cesta k odstranění protivníkův z úřadův jejich. Pokutování ale takové, kteréž vlastně bylo s prospěchem, nemohlo ovšem vládě nikterak na mysl přijíti, i tak stalo se, že protivníci vzdor královskému hněvu na nesloži-

telnosti své sobě zakládati směli. Nejvíce mrzela vládu málomocnosť její vzhledem k Thurnovi, kterýž co purkrabí Karlšteinský měl klenoty i privileje zemské v opatrování svém. Jak krotký byl úřad tento obyčejným během, tak povážlivým mohl se státi v časích mimořádných. Což pak bylo nemožné, že by po smrti Matyášově cizí nápadník trůnu se vyskytnul, kterémuž Thurn snadno mohl vydati korunu? Že pak nebylo daremné, strachovati se něčeho takového od muže, jakým byl Thurn, dokazuje nejlépe potomní běh událostí, i nebyla tedy žádosť, potrestati protivníka toho, jedinou příčinou, proč Ferdinand po odstranění jeho z úřadu toužil, nýbrž i důvodná bázeň příštích skutkův jeho.*)

Z této nesnáze pomohla vladě několik měsícův později pouhá náhoda, kteráž sprostila Ferdinanda strachu jeho, stavší se zároveň podnětem důtklivého potrestání Thurna. Jakkoli úřad obou purkrabí Karlšteinských byl mezi nejvyššími úřady zemskými poslední, náležeĺť přece mezi bohatě nadané, zejmena pak vynášel purkrabímu ze stavu panského, jakýmž byl právě Thurn, do roka okolo 8000 tolarův. Z pravidla zůstávali také purkrabí doživotně v tomto úřadě, nedbajíce povýšení, kterýmž vlastně jen tratili. Tu přihodilo se, že zemřel nejvyšší komorník, pan Jan Sezima z Ústí, čímž uprázdnil se jeden z nejvyšších úřadův zemských. Tak naskytla se příležitosť, zákonnou cestou povýšení dostati Thurna z Karlšteina i způsobiti mu zároveň ostré příkoří. Postoupením nejvyššího sudího zemského za nejvyššího komorníka uprázdnil se pak úřad onoho, i dvůr usnesl se, dáti jej nejvyššímu sudímu dvorskému, totiž Slavatovi. Thurn pak měl obdržeti místo Slavatovo, kteréž sice co do hodnosti stálo nad purkrabstvím Karlšteinským, za to ale do roka pouhých 400 tolarův vynášelo.

Dne 5. října 1617 povoláni jsou tedy všickni nejvyšší úředníci na hrad, kdež císař jim chtěl oznámiti vůli svou strany nového obsazení. Thurna bylo se mezi tím doneslo, že při dvoře mají na něho naměřeno a že ho zejmena pod záminkou povýšení o úřad jeho připraviti chtí. Z toho pojala ho taková zlosť a takové leknutí, že nevěda, co činí, před samým slyšením na Slavatu se obrátil,

*) Skála II.

žádaje ho za přímluvu v té věci u nejvyššího purkrabí. Jaký nedůstatak rozvahy — při nejmenším řečeno — krok tento dokazuje, lze z toho seznati, že Thurn sám to byl, kterýž r. 1611 Slavatu z purkrabství Karlšteinského byl vypudil. Slavata nedal této příležitosti minouti, aby protivníka svého způsobem rovněž tak slušným, jako důtklivým nepokořil; potěšiv ho zbožnými slovy, přimlouval se v skutku u nejvyššího purkrabí za něho, věda ovšem dobře, že mu to nic nebude platno, i dával vůbec soustrasť svou všelikým způsobem na jevo. Rozvážil-li Thurn později případ tento bez pobouření mysli, bylo mu za sebe se styděti i pocítilť v sobě zajisté chuť, odplatiti se křesťanské lásce kollegy svého něčím zcela jiným, než vděčným vzpomínáním.*)

Mezi tím, co Thurm ve strachu a zlosti uší svých buď potěšným slovům Slavatovým nastavoval, buď nejvyššího purkrabí prosbami svými obtěžoval, od kteréhož však musel slyšeti, že císař má právo, povyšovati nejvyšších úředníkův i proti vůli jejich, objevil se kancléř, vyzývaje shromážděných, aby vstoupili do komnaty císařovy. Jmenem přítomného Matyáše ohlásil tu kancléř, že JM Císařská úřad nejvyššího komorníka, uprázdněný úmrtím pana Sezimy, udělila nejvyššímu sudímu zemskému panu Jiřímu z Talmberka, že pak následkem toho nejvyšší sudí dvorský pan Slavata na úřad nejvyššího sudího zemského, purkrabí Karlšteinský Thurn na úřad nejvyššího sudího dvorského se povyšuje, Karlšteinské purkrabství pak na pana Jaroslava z Martinic se skládá. Pán z Talmberka děkoval na to císaři po česku za milosť jeho, při čemž kancléř učinil tlumočníka. Slavata, jsa němčiny náležitě mocen, vyslovil díky své jazykem německým.

Thurn, na něhož nyní došla řada, učinil poslední pokus, zachovati se v dosavadním postavení. „Ode dávna," pravil k císaři, „bylo umění válečné mým zaneprázdněním, i k němu hodí se úřad purkrabí Karlšteinského nejlépe; spravovalť jsem úřadu toho posud takovým způsobem, že nikdo nemůže sobě na mne stěžovati. Pročež snažně prosím VM Císařskou, aby mne při něm ráčila zachovati,

*) Zprávu o tom podává Slavata sám v II. díle „Pamětí" svých.

což tím více by prospělo, poněvadž v zákonech a právích této země nemaje zběhlosti, nemohu sobě přičítati způsobilosti k vyššímu úřadu sudího dvorského.“ Aby císař měl vůli svobodnou, rozhodnouti se, předstoupil nyní Jaroslav z Martinic, vzdávaje se povýšení svého na purkrabství pro ten případ, kdyby žádosť Thurnova došla nejvyššího povšimnutí. Na to dal Matyáš skrze kancléře prohlásiti, že nemá v úmyslu, změniti svého předsevzetí. Nyní došlo na Thurna, uvésti v skutek, čím dříve jednou byl pohrozil, že totiž vzdá se všeho úřadu; on však rozmyslil sobě jinak i složil přísahu na nový úřad, kterouž předpisovalo Zřízení Zemské. Když pak později sešel se se Slavatou, děkoval mu z dobré rady jeho, kteráž ho prý ode všeho přenáhlení v té věci byla zdržela. „Jakým způsobem mně snesl poděkování svého při vyhození oknem,“ napsal Slavata potom v Pamětech svých „to nechť každý sám usoudí!“ Zajisté nebyla slova: „Pánové, zde máte druhého!“, kterýmiž Thurn po vyhození Martinice schvaloval Slavatu k stejnému osudu, nikterak znamením vděčné mysli.

Nedlouho po tomto složení dostalo se Thurnovi výstrahy s jiné strany. Pod pláštíkem soustrasti psal totiž Khlesl hraběnce Mansfeldové, kteráž s Thurnem byla v přízni, důvěrný list, v němž vyčítal hraběti, že jsa přece generálem, shledává potěšení své v tom „aby kazatele a superintendenty spravoval“. K tomu doložil Khlesl, nevzdá-li se Thurn hodnosti defensora, že císař, jakkoli by mu jinak přál všeho dobrého, náhle mohl by se dáť pohnouti k nepřátelskému kroku proti němu, od kteréhož by ho prý ani kardinál zdržeti nestačil.*) List tento, zjevně k tomu směřující, aby Thurnovi ukázán byl, musil hraběte přesvědčiti, že třeba mu odtud na nejhorší věci se připraviti, ač nemíní-li dokonalým se obrácením vyhledávati odpuštění a domáhati se nových milostí. Thurn však brával již po mnohá léta možnosť, znepřáteliti se s dynastií, v příčet k plánům svým; „povýšení“ jeho, společně s touto výstrahou musilo ho tudíž v onom zámyslu jen utvrditi. Jediné, nač mu bylo ještě pomýšleti, byl způsob, jakým by stavův co takových mohl dohnati

*) Skála II 13—15. Též druhá apologie.

ke kroku, kterýž by roztržku mezi nimi všemi a rodem Habsburským učinil nezhojitelnou.

Aby povýšení Ferdinanda na trůn český dospělo k formálnímu závěrku, bylo ještě třeba, povolati sněmův na Moravě, v Slezích a Lužicích, aby uznali nového krále českého za pána svého. Stalotě se to ještě průchodem léta (1617) a sice beze vší těžkosti, i tak uznán a přijat jest Ferdinand co čekanec koruny české ve všech zemích jejích.

Hlava čtvrtá.

Jednání o povýšení Ferdinanda na trůn německý a uherský.

I Císař v Drážďanech (4. srpna 1617). Jednání o svolání sjezdu kurfirštův. Kroky kabinetu Heidelberského na škodu Ferdinanda. Donín a Camerarius v Praze (1617). Kurfiršt Fridrich snaží se sehnati nové kandidáty pro korunu německou. Chování se v té věci Maximiliana Bavorského. Schůze světských kurfirštův (v listopadu 1617). Fridrich v Mnichově (6. února 1618). Kabinet Heidelberský octne se se záměry svými o samotě. Khlesl ukládá o to, aby odložen byl sjezd kurfirštův.

II Dědické nároky Habsburských k uherskému trůnu. Oni hodlají provésti jich mocí. Zahájení říšského sněmu v Prešpurce (27. března 1618.) Opposice domáhá se práva k volbě. Rozbor otázky, byla-li uherská koruna dědičná čili volební. „Objasnění" říšského sněmu v té příčině. Jednání o diplomu. Zamítnutí diplomu. Článek sněmovní o volbě. Diplom korunovační. Volba (16. května 1618). Stížnosti říšského sněmu. Ferdinand korunován.

III Svolání sjezdu kurfirštův novými průtahy se zdržuje. Nedostatek peněz při komoře dvorské. Rostoucí zášť Maximiliana proti Khleslovi. Chování se Oňatovo. Žádosť za španělské subsidie. Khlesl vyhledává smíření s Maximilianem.

I

Hned po vykonané korunovaci Ferdinanda v Praze pomýšleno konečně opravdu na to, aby císař kurfirštu Saskému, Janu Jiřímu, učinil návštěvu, tak často obmýšlenou a pokaždé odloženou. Veškery důvody, již dříve v příčině té přivozované, jsou nyní znova na světlo vynešeny, nalíčeny a rozšířeny, tak že konečně Matyáši nezbylo, než vydati se na cestu. Dne 4. srpna 1617 přibyl císař do Drážďan, provázen jsa bratrem svým Maximilianem, králem Ferdinandem, Khleslem a některými členy tajné rady své. Návštěva děla se za dvojím účelem, a sice především, aby kurfiršt, shledaje v ní zvláštní poctu sobě činěnou, ochotněji naklonil se k žádostem císařským, a za druhé, což hlavním bylo úmyslem, aby při Janu Jiřím

docílilo se závazného vyjádření o nástupnictví v Němcích. Matyáš sám nevzal v jednání politickém žádného podílu, přestav na tom, že několika pochvalnými slovy doporučil strýce svého Ferdinanda kurfirštovi ke koruně německé. I král s Maximilianem stranili se v Drážďanech všech politických porad mimo to, že Maximilian sebe po druhé omluvil z onoho dobrého zdání, jímž před rokem byl císaři schvaloval vystrojení vojska, načež kurfiršt odpověděl, že takové omluvy nebylo ani třeba, dopřívaje jí tudíž vlídně místa. O záležitostech povahy politické jednáno pouze mezi kardinálem a ostatními radami císařskými s jedné, a radami kurfirštovými, jimž Kašpar z Schönberga stál v čele, s druhé strany.

Při těchto poradách sdělil Khlesl, že císař zámýšlí svolati sjezd kurfirštův k vyřízení nástupnictví v Němcích, k čemuž jen mimochodem napověděl, že se bude na tom sjezdu snad také rokovati o jiných věcech, zejmena o narovnání mezi protestanty a katolíky. Na to žádal, aby mu bylo oznámeno, snáší-li se kníže se svoláním sjezdu kurfirštův a účelem jeho i zdali též míní k němu osobně se dostaviti; dále přál sobě míti dobré zdání o místě a času takového sjezdu, jakož i o tom, jakým asi způsobem by náleželo ostatní dva kurfiršty protestantské k němu pozvati. Radové sasští odpověděli jmenem pána svého, že jest ochoten, dostaviti se osobně k sjezdu, kdy a kde císaři se bude líbiti a účastniti se v upravení nástupnictví v Říši. Avšak vzhledem k narovnání mezi protestanty a katolíky přeje prý sobě kníže, aby věc tato při poradách kurfirštův nebyla považována za vedlejší, nýbrž za kus čelný; v ostatním že prý ale nečiní zdar tohoto narovnání podmínkou svolení svého k povýšení Ferdinanda. Po náležitém uvážení všeho bylo tedy viděti, že prohlášení se dvora saského žádostem Habsburských jest příznivé, a Ferdinand měl je také v skutku za takové. Khlesl doložil na konec, že císař chce svolati kurfiršty na hromnice 1618 do Řezna.*)

Ferdinand, jehož osobní vzhled, jakož i způsob života i řeči dle všeho, co o něm známo, náleží považovati za velice odměřený, klidný

*) Zprávy o těchto jednáních vyňali jsme z listin státního archivu saského pod názvem „Succession im röm. Reich 10676," a sice z listů 569—583; pak z někdejšího říšského archivu ve Vídni (Wahl- und Krönungsakten Fasc. 9).

a zdrželivý, osvědčoval více obratnosti v obcování, než by se kdo byl do něho nadál. Chovalť se při radovánkách dvorských k vdově po nebožtíku kurfirštu, kteráž byla sestra Kristiana IV, krále Dánského, a paní ještě mladá, s neobyčejnou pozorností, i tančil s ní, tak že již šeptáno sobě o milostné příchylnosti mezi oběma k sňatku ještě způsobilýma. Některým katolíkům při dvoře císařském nebyl sňatek Ferdinanda s protestantkou nikterak proti mysli; neboť mohlo se za to míti, že příbuzenství s knížecím rodem saským prospěje k šťastnějšímu překonání četných nesnází tehdejších. Khlesl sám před jinými s obvyklou čiperností ujímal se té myšlénky, přemlouvaje Ferdinanda po několik měsícův k tomuto sňatku. Připomínalť, jakou důvěru by to u protestantů způsobilo, kdyby kněžna směla na dvoře císařském žíti volně dle vyznání svého a chovati u sebe vlastního kazatele.

Toť ale bylo Ferdinandovi právě příčinou, proč k sňatku se neměl, jelikož nešlo mu o to, aby získal důvěru protestantův za cenu takovou, že nebude jich u víře skracovati. Rozum pravil mu, že zasnoubí-li se s protestantkou, prohlásí tím dílo života svého — reformaci totiž v Štýrsku — buď za kruté násilí, buď za těžké poblouzení a že by tudíž všem dalším krokům na dráze již nastoupené odňal půdu. Proti takovému sňatku mocně vzpíraly se tedy netoliko veškery jeho vzpomínky, přání i přesvědčení jeho, nýbrž i ta okolnosť, že nezbytně náleželo jemu ohlížeti se na posavadní politiku svou a pamatovati na zdar té, kterou v budoucnosti hodlal provozovati. Aby však prudkým zamítnutím návrhův Khleslových dvoru drážďanského příliš neurazil, oznámil, že by se nezříkal sňatku s vdovou kurfirštovou, dostane-li se mu jistoty, že v nejkratší době stane se katoličkou. Ježto ale za takových vymínek nebylo pomyšlení na další vyjednávání o té věci s kurfirštem Saským, něměly pocty a poklony, v Drážďanech na vzájem vyměněné, nijakého platného účinku.*)

Poněvadž sjezd kurfirštův měl dle ustanovení Khleslova svolán býti na hromnice (2. února 1618), bylo nyní třeba vyjednávati s ostatními kurfiršty o výslovnou přípověď, že se při něm osobně dají

*) V archivu Simancasském: Oñate králi Filipovi III z dne 7. března 1618.

nalézti. Protož vyslán dvorní rada říšský Hegenmüller koncem měsíce září na Rýn, aby vyžádal sobě připověď duchovních kurfirštův. Všichni tři arcibiskupové slíbili sice bez okolků, vytýkali ale tolik, že císař ve svém listě zvacím příliš všeobecně mluví, nepřipomínaje v něm výslovně, že na sjezdu má se upraviti nástupnictví v Říši; byliť tudíž císařštější nežli sám císař. Od oněch tří arcibiskupův uchýlil se Hegenmüller ke kurfirštovi Falckému, provázen jsa biskupem Špýrským, nadšeným to stoupencem politiky císařské a španělské, kteréž i později platně posloužil, ovšem ne bez peněžité náhrady. Oba poslové žádali dle instrukce sobě dané mladého falckrabí Fridricha za účastenství v sjezdu kurfirštů, jelikož se tu bude prý jednati o uklízení mrzutých svárů v Říši. Řeč taková měla při kurfirštu vzbuditi naději, že „komposice“ bude ne-li jediným, tož aspoň hlavním předmětem porad. Vzhledem k tomu Fridrich nemohl leč slíbiti účastenství svého, když ale poslové mimochodem pověděli, že snad i záležitosť posloupnosti bude vzata v poradu, počal se rozpakovati i nechtěl na jisto slibovati, že k sjezdu se dostaví.*)

Kurfiršt Falcký ostatně i bez onoho sdělení poslův císařských jasně prohlédal, k čemu měří se tímto sjezdem kurfirštův, a rozpaky jeho v příčině té nebyly vzbuzeny teprvé ostýchavým vyznáním Hegenmüllerovým. Jako všickni politikové v Němcích, byl zajisté i dvůr falcký o tom přesvědčen, že domu Habsburskému nemůže jíti o nic silněji, než o nástupnictví v Němcích; a protož, bylo-li jim při rakouské politice vůbec něco s podivením, byla to jen neslýchaná zdlouhavosť a nedbalosť, s kterouž domáháno se účelu tak přirozeného. Kurfiršta Falckého i rady jeho nepřekvapila tedy ona zpráva nikterak, poněvadž na ni již dávno byli připraveni. Co do smýšlení, jakého sami byli vzhledem k záležitosti posloupnosti, řekněme z krátka, že činili se snahám Rakouským nejhoršími nepřátely.**)

---

*) Dopisy pojednávající o výslání Hegenmüllera do Porýní nacházejí se v archivu c. k. ministeria vnitra. Tamtéž najdeš prohlášení falckrabího z dne 9. října 1617.

**) Doklady k tomuto tvrzení podal spisovatel v dřívějším díle svém: Rudolf II und seine Zeit.

První znamení tohoto nepřátelství pocházejí, jak povědomo, z doby mezi r. 1606 a 1611. Kristián, kníže Anhaltský, vkládal se tehdáž o své vůli i jmenem kurfiršta Fridricha IV ve spor mezi Rudolfem II a Matyášem, chtěje z něho kořistiti ve prospěch své strany i na záhubu Habsburských. Ačkoli tehdejší snahy jeho zůstaly bez výsledku, přece nevzdal se Kristián záměrův svých, nýbrž poodložil jich toliko v naději, že buď smrtí císaře, buď restaurační politikou jeho najde vhodnější příležitosti k jich provedení. Protož horlivě udržoval všeliké svazky, v kteréž l. 1608 byl vešel, staraje se o to, aby unie setrvala v ustavičném styku s přátely svými v Rakousích, v Čechách, na Moravě i Slezsku. Také na některých sjezdech unie raděno se v skutku s nemalou horlivostí o prostředcích, kterýmiž by přátelské spojení s Čechy zachovati se dalo.*) Dvůr Heidelberský byl o tom, že koruna česká dříve neb později falckrabímu se dostane, tou měrou přesvědčen, že se v Londýně při námluvách o ruku dcery krále anglického zjevně chlubil touto nadějí, chtěje takto ženicha postaviti v rovnější důstojnosť s nevěstou. Sám král Jakub I, jenž později zkázu zetě svého nemálo urychlil, liboval sobě tehdáž v této naději, pravě, že Fridrich za málo let bude králem Českým.**)

Když léta 1616 počaly docházeti z Čech zprávy nejen o kvašení myslí mezi protestanty, nýbrž i o snahách vlády, aby nástupnictví bylo Ferdinandovi zabezpečeno, tehdáž kabinet Heidelberský, bera sobě z toho podnět, aby činnosť svou dvojnásob usílil, ustanovil se vypraviti dva vyslance do Čech, kteříž by vyskoumali stav věcí. Prvním vyslancem byl Kryštof z Donína, jenž počátkem léta 1617 prošed Čechy a snad i Rakousy, předložil po návratu svém knížeti Anhaltskému v Amberku obšírnou zprávu o výsledku své cesty. Podlé zprávy jeho rozpadávalo se tehdáž mocnářství Rakou-

*) „Nebenmemorial, was zu Nürnberg zu verhandeln wäre," daný v Heidelberce dne 16—26 ledna 1615, v státním arch. Mnichovském. 548—I.

**) Arch. Simancasský. Státní rada ve zprávě své k Filipovi III z dne 24. dub. 1613 praví: El Embaxador Don Alonso de Velasco escribe, que haviendo entendido, que aquel Rey (Jakub I) decia, que su yerno tendria titulo de Rey dentro pocos años procurò descubrir en que lo fundava, y es en lo de Bohemia.

ské ve všech koncích. Každá země má prý již svého nápadníka, jenž očekává jen smrti císařovy, aby pak sám povznesl hlavy své. Konec věcí v Uhřích nelze prý ani předvídati. Kterýkoli kníže, jenž by měl dostatek peněz, jsa při tom jazyka uherského jen poněkud znalý, mohl by s prospěchem ucházeti se o korunu uherskou; vždyť prý osoba tak nízká, jako jesť hrabě Althan (!), smí na dosáhnutí její pomýšleti. Ostatně hlásí se již nyní část země k Bethlenu Gaborovi. Panství na Moravě a v Rakousích chce kníže z Lichtenšteina na sebe potáhnouti, kterýž prý opustí vše, budou-li protestanti jemu pomáhati. Též pán z Khuenu, jenž byl shromáždil veliké jmění, oddává prý se záměrům ctižádostivým. Unie požívá prý všudež veliké vážnosti, ziskavši sobě zejmena zvláštní přízeň tím, že na říšském sněmu v Řezně císaři zhola odepřela všeliké pomoci peněžité. Ozýváť se také přání, aby unie byla prostředkův svých šetrna, by v době, kdy bude třeba meč tasiti, nemusila ho ukládati dříve, dokud dokonale nezvítězí. O prostředcích, kteréž by císaři v případě války po ruce býti mohly, pronáší se Donín s opovržením; zbrojnice jsou prý prázdny, státní dluhy dostoupily již 25 milionů zlatých i rostou ještě více zadržováním úrokův, pevnosti pak na pomezí Uherském jsou prý téměř bez posádky *).

Dříve ještě, než Donín z cesty své se vrátil, vypravil kurfiršt Falcký radu svého Cameraria s dvojím poselstvím, jak do Prahy tak do Drážďan. V Drážďanech měl kurfirštovi Saskému vštípiti nedůvěru k rodu Habsburskému, v Praze pak vyskoumati smýšlení, v Čechách panující, i dorozuměti se s Thurnem a přátely jeho o to, jak by ustanovení nástupce v Čechách překaziti se dalo **). Císařskému dvoru, v Praze sídlícímu, měly se tyto pletichy zakrýti vyjednáváním, jež by Camerarius zapředl s Khleslem v příčině sjezdu komposičního. Jednatel Falcký poslání svému svědomitě dostál, obnoviv někdejší styky s náčelníky protestantův českých a vraceje se od nich se slibem, že nikdy a nikterak nepodají rukou svých k tomu,

---

*) Donínova zpráva, daná v Amberce dne 21/31. ledna 1617, v státním archivu Mnichovském. Patrno z udání Donínova, že dluhy císařské od r. 1615 značně byly se rozmnožily.

**) „Nebenpunkte zu des Camerarius Instruktion“ ze dne 10/20. ledna 1617, v státním archivu Mnichovském.

aby koruna přenešena byla na Ferdinanda. Tolik svěřil písmu, potvrdiv ovšem nejvíce zprávy Donínovy o Čechách; o některých zvláště vážných rozmluvách, jež prý měl s Thurnem a přátely jeho, v listech svých pohříchu jen napověděl, odkazuje k příští ústní zprávě své; neboť bylo by prý s nebezpečím, více o tom psaním oznamovati. Sotva budeme se mýliti, domnívajíce se, že tajemné tyto zprávy týkaly se koruny České a že strana Thurnova nyní Camerariovi podobné zprávy a naděje dávala, jako l. 1614 saskému jednateli Khraovi.

Za svého v Praze pobytu dojel si Camerarius do Drážďan i hleděl přílišnou náklonnosť kurfiršta k Habsburským zviklati zejmena tím, že upozorňoval na nespokojenosť v Čechách, usiluje zároveň ukazováním naděje k trůnu českému knížete navnaditi. Nastává otázka, byl-li Camerarius zmocněn od Thurna, aby takto mluvil, či byla-li to pouhá diplomatická klička? Věříme, že druhé; neboť on zajisté chtěl kliditi jediné pro pána svého, čeho již po více let unie i kníže Anhaltský pilně zasívali. Zdáloť se, že kurfiršt půjde již do léčky, neboť pravil sice, „že Čechové jsou lidé podivní, vrtkaví a nestojí k pánu svému v čas potřeby, sám pak že má dosti a nerad by svého se odvážil;" řekl ale také, „kdyby ostatně byl řádně zvolen a byla v tom vůle pána Boha, že by přidal k tomu i pomoci své*)."

Ze zpráv Donínových a Camerariových o smýšlení v Čechách nabýval dvůr Heidelberský naděje, že koruna česká na ten čas nedostane se Ferdinandovi. Dobrou mysl politiků falckých zvýšily podstatně též zprávy Camerariovy o poměrech, panujících při dvoře císařském. Vyslanec dostál totiž s nemalou obratností povolání svému o zjednání smíru mezi náboženskými stranami v Němcích; on poklonil se císaři, navštívil všech čelnějších rad jeho a míval zejmena s Khleslem dlouhé rozmluvy, kteréž za celé hodiny trvaly. On sám, a skrze něho dvůr falcký, pozorovali s potěšením velikou roztržku, kteráž byla nastala v rodině císařské v příčině nástupnictví, jak císař nerad o tom slýchá a Khlesl vší mocí proti tomu pracuje. Camerarius měl také sobě poručeno, aby při jednání s Matyášem zra-

*) V státním archivu Mnichovském: Camerarius kurfirštu falckému z Prahy dne 8/18. února 1617. — Tamže trojí psaní téhož ze dne 3/13., 13/23. a 18/28. února.

zoval ho z volby krále římského; uznamenav ale, že by výstraha taková byla s nadbytkem, zachoval se velmi chytře, pomlčev o tom pak již na prosto jak Matyášovi tak i Khleslovi. Při takovém běhu věcí počali se v Heidelberce ne bez dobré příčiny již těšiti nadějí, že na ten čas není ještě žádného nebezpečenství, jelikož opposice česká ve spolku s vlastní nechutí císařovou proti ustanovení nástupce bude snahám Ferdinandovým hrází nepřemožitelnou.

Zajímavo jest stopovati, kterak působilo poznání stran při dvoře císařském u státníků falckých na posuzování jednotlivých osobností. Od té doby totiž, co se domnívali, že od Matyáše a Khlesla ničehož netřeba se báti, ano že v nich spíše spojence, jakkoli bezděčné, spatřovati náleží, jali se k nim míti jakousi náklonnost. Camerarius pronášel se o obou s dostatečnou přízní a uznáním, ba Donín i s chválou se o nich rozpisoval, nazývaje císaře dobrotivým starcem, jenž vlastně prý jest nevinen svízely svých poddaných, a jehož vina jediné v tom záleží, že dopouští jiným vládnouti nechvalitebným způsobem. Kardinála chválil pro jeho přičinlivost a bojácnost a sice hlavně proto, že se zdržuje útoku na protestanty, což prý těmto velice prospívá. Byl-li pak ale tento výrok podstatný? Že státníci falčští láli na kruté násilí, od císařské vlády u věcech náboženských provozované, a že Čechové politikou náboženské restaurace byli puzeni v náruč revoluci, kdož by chtěl odpovědnost z toho skládati spíše na horlivé ovšem nástroje vůle císařské, než na císaře samého a ministra jeho? Což nesháněli tito armádu k obraně své politiky prvé, nežli svět co o směru jejím byl se dověděl? Pravdať sice, že císař byl muž dobromyslný ano i přítel pokoje, Khlesl pak že byl bázlivý a s celým světem v dobré vůli, pokud se toliko nikdo moci jeho nedotýkal; avšak přes to všecko spadá jediné na ně odpovědnost za politiku vládní, pod ochranou jejich provozovanou, i hana z toho, co pokárání zasluhovalo. Té chvíle však ani jeden ani druhý vyslanec nehleděli více k tomu, co Matyáš a Khlesl v minulosti byli zavinili, majíce toliko na mysli ty služby, kteréž v budoucnosti mohli prokázati, stavíce se proti Ferdinandovi. Dle tohoto nového mínění svého počínali sobě pak ovšem zcela důsledně, obracujíce záští své ne toliko na Ferdinanda, jenž stál v pozadí jako hrozící příšera nějaká, nýbrž na arciknížete Maximiliana. Kníže tento

byl sice udalostmi v Čechách a vůbec vším, co vyslancové nazývali krutým násilím vlády císařské, tak nevinen, jak jen možná; ale pro vytrvalosť, s kterou zasazoval se o povýšení Ferdinanda, utržil od Donína titulu „nejnebezpečnějšího člověka“. Na něho vztahovala se před jinými nedůvěra a zášti dvora falckého.

Snadno sobě nyní pomysliti, jak trpké zklamání a trapné starosti pojednou nastaly v Heidelberce, když Ferdinand mimo vše nadání trůnu českého přece dosáhl a to za okolnostmi, kteréž v sobě zavíraly dokonalou porážku české opposice. Nad to blížila se doba sjezdu kurfirštův a s ním i spořádání nástupnictví v Němcích, tedy zase jedna porážka, kteráž hrozila připraviti kurfiršta o všecku víru v Čechách. Nesmělot se tedy prodlévati, měly-li se zmařiti nároky krále Ferdinanda ke koruně německé. Dávno před tím, než Hegenmüller stihl do Heidelberka, uzavřeno tam, postaviti proti Ferdinandovi jiného kandidáta důstojenství císařského, i pomyšleno k tomu konci na vévodu Lothrinskéko. Poněvadž ale plán takový nedal se provésti bez pomoci francouzské, zajel sobě mladý kurfiršt Fridrich koncem července do Sedanu k vévodovi Bouillonskému, starému to vůdci Hugenotův, poradit se s ním o způsobných k tomu prostředcích. Oba smluvili se o společný postup v té věci a majíce za to, že tak veliké dílo nebude lze vykonati bez příprav válečných, učinili hned toho počátek, povolavše prozatím několik zkušených a statečných válečníkův, kteříž později měli uvázati se v najímání lidu branného. Po té falckrabí vypravil posla do Nancy, jenž by získal vévodu Lothrinského pro plán jeho. Posel z nařízení sobě daného měl jemu nabízeti podporu unie německé, Nizozemska, krále Anglického a vévody Savojského a zároveň zjeviti, že v rozhodné chvíli kurfiršt rázně vystoupiti a volebního města Frankfurtu zmocniti se míní. Vévoda však odmítnul od sebe všeliké nabídnutí, i vzkázal falckrabímu pro výstrahu, aby v podobná odvážlivá podniknutí se nevydával, poněvadž prý v čas potřeby sotva ujmou se ho spojenci, na kteréž nyní počítati sobě troufá.*).

Ani Fridrich ani rádce jeho nedali se však másti v předsevzetí svém, ana jim brzo na to kynula naděje, že za vévodu Lo-

*) Dopisy o věci té jednající nacházejí se v archivu c. k. minist. vnitra

thrinského najdou náhradníka mnohem způsobilejšího. Již r. 1612, když totiž Matyáš o trůn německý se ucházel, hleděl dvůr Heidelberský postaviti proti němu Maximiliana, vévodu bavorského, s kterýmžto zámyslem ale tehdy jen proto nepochodil, že kníže nechtěl nikterak svému povýšení. Nyní věc vzala na sebe jinou podobu. Týmž časem, když Frydrych marně dovolával se ctižádosti vévody Lothrinského, došlo ho ze Sedanu návěští, že kurfiršt Kolinský uchází se v Paříži o korunu německou pro bratra svého, Maximiliana Bavorského. *) Zpráva tato uvítána s největši radostí při dvoře Heidelberském, kdež jediné proto nebyli pomyslili na vévodu Bavorského, poněvadž se obávali opětného zamítnutí navrhův svých. Nyní požádal kurfiršt knížete Anhaltského, aby dojel do Mnichova, a nabyté příležitosti rychle se ujal. Poněvadž ale kníže povolání toho odepřel, obrátil se Fridrich s touž žádostí k Jáchymu Arnoštovi, markrabí Braniborsko-Anšpašskému. **) Zdá se však, že i tento nepřijal, nýbrž tajemníka svého Neue navrhl; aspoň vykonal tento žádanou cestu.

Od vyjednávání takto připraveného očekával dvůr Heidelberský tím spíše šťastného pořízení, ano v naději té utvrzovala ho příjemná vzpomínka na jistou příhodu z roku právě minulého. Jan Jiří, markrabí Braniborský, byl se totiž léta 1616 s kurfirštem Kolínským sešel a jakožto přívrženec politiky falcké použil té příležitosti, aby vylíčil kurfirštu dobré naděje Maximilianovy na korunu německou. Chtěl tím však kurfiršta jen zkoumati, i domníval se z jeho řeči a tváření míti jistotu, že se těší z nadějí, bratru jeho činěných. Že by ale úsměv arcibiskupův právě opak toho znamenati t. j. radosť z bezděčného seznání nových zámyslův unie jeviti mohl, to markrabímu ovšem ani ve snách nepřipadlo. Neu měl tudíž sobě poručeno, arcibiskupa znova vyzpytovati a teprv po tom do Mnichova se odebrati. Když pak tajemník při schůzi své s Ferdinandem, arcibiskupem Kolínským, promlouval k tomuto řečí podobnou, ač poměry poněkud změněnou, jaká před krátkou dobou k vévodovi Lothrinskému byla činěna: utajil oslovený svého pravého smýšlení, jako prvé; on děkoval sice vyslanci za dobrou vůli těch, kdož ho byli

*) Archiv Bamberský: Henry de la Tour kurfirštu falckému ze dne 9. srpna 1617.

**) Archiv Bamberský: Kurfiršt falcký Jáchymu Arnoštovi Braniborskému

poslali, odkazoval ho však k bratru svému, jehož prý se tato záležitosť nejblíže dotýká.

Neu odebral se tedy do Mnichova, aby pořídil rozkazu sobě daného u vévody, zarazilť se však nemálo, dozvěděv se věcí, jež nikterak nesrovnávaly se s tím, co vévoda Bouillonský dle domyslu svého byl odkryl v příčině kroků, od kurfiršta Kolínského při dvoře Pařížském učiněných. Veškeré chování se knížete Maximiliana nedávalo místa pochybnosti, že při vzpomenutém jednání v Paříži neměl nijakého účastenství, nýbrž že bratr jeho, pakli že vůbec něco podobného před se vzal, učinil počátek na prosto o své vlastní vůli. Poněvadž ale tato poslední domněnka k víře není podobna, nemineme se snad s pravdou přijímajíce, že vévoda Bouillonský lichou zprávou dav se klamati, a pověděv ji dále, potom kurfiršta falckého svedl. Neboť Maximilian prohlásil se předkem tajemníku samému, že nikterak nehodlá se ucházeti o korunu německou i odkázal ho k radovi svému Jochrovi v příčině podrobnějších zpráv. Neu snažil se všemi možnými důvody získati tohoto pro myšlenku povýšení Maximiliana i nedal se odbýti žádným zdráháním. Kníže, byv Jochrem zpraven o takovéto neustupnosti a maje ji za dotíravosť, pozbyl konečně trpělivosti i napsal radovi svému lístek vlastnoruční, jehož obsah byl nade vši pochybnosť jasný. Psal totiž: „Milý Jochre, čím dále tím více v mysli své se ustanovuji, že by ta věc měla těm lidem dáti se na rozum hodně po německu. Prohlašuji jednou pro vždy, že nemíním se s domem Rakouským v příčině nástupnictví znesnadniti nebo dokonce znepřáteliti; také nacházím u sebe, že by rodu mému bylo spíše se škodou než s užitkem, kdybych tak těžké břímě (totiž korunu německou) na se vzíti chtěl.“ Jocher sdělil mínění pána svého, vyjmouc úvod listu, doslovně tajemníkovi, načež tomuto konečně zlíbilo se odejíti*).

Upřímná tato řeč Maximilianova byla tím poctivější, ana neukazovala falckrabímu dvojsmyslných nadějí, pro kteréž by tento při smělých podniknutích svých byl mohl počítati na pomoc bavor-

---

*) V archivu Bamberském: Zpráva Neuova o cestě jeho ze dne $\frac{\text{3. listopadu}}{\text{24. října}}$ 1617. — V státním archivu Mnichovském: Vlastnoruční lístek Maximilianův k Jochrovi.

skou. Maximilian pak sám dal tímto svým vyjádřením na jevo, že stojí důsledně na témž stanovišti, jehož zachovával již od r. 1609 vůči záležitostem říše německé. Ačkoli nebyl hrubě nadchnut pro knížata rodu Habsburského, aniž moci a pokladův svých pro ně chystati mínil, přece zapuzoval od sebe stále a beze všech rozpakův každou příležitosť, skracovati prospěch jejich, a protož, ubezpečoval-li jich v přátelství svém, bylo tvrzení jeho vždy s pravdou a ryzí jako zlato. Odpověď jeho dvoru falckému, kteráž byla jen novým dokladem tohoto smýšlení, došla za několik dní svého ospravdění. Když totiž strana falcká chytrým roztrušováním pověsti, jakoby kníže sám stál o korunu německou, hleděla předkem vzbuditi nedůvěru a nechuť mezi dvory Bavorským a Rakouským, předešel to Maximilian prostředkem přímého poselství ku králi Ferdinandovi. Vyslalť k němu totiž svého kancléře, Donnersberga, s ujištěním, že sám o korunu německou se neuchází, a že bude takto důsledně ke všem návrhům a domyslům falckým odpovídati.*) Významná pro povahu Maximiliana byla žádosť, kterou zároveň po tomto poslovi projevil. Jak povědomo, nalézali se pospolu s Ferdinandem po nějaký čas na universitě Ingolštatské, kdež oba mladíci vzdor rozdílnému věku (Maximilian byl o 5 let starší) přátelstvím se zavázali, tykajíce sobě od té chvíle. Když Ferdinand nyní dosáhl české koruny, vzkázal jemu kníže, že třeba již toho tykání zanechati, poněvadž prý nesmí sobě dovolovati takové důvěrnosti vůči němu co králi. Ferdinand však zapověděl jemu všelikou změnu; Maximilian poddal se sice, avšak s tou výhradou, že zůstane při tom jen do té doby, dokud Ferdinand na nejjasnější trůn křesťanstva, na trůn totiž císařský nebude povýšen. Pak prý bude již povinnen vzdávati jemu náležitou česť, při čemž ale prosí budoucího císaře, aby mu vždy ještě tykal, jako prvé. Žádosť jeho splnila se později do slova: Ferdinand knížeti tykal, tento pak skláněl se pokorně před hlavou křesťanstva. Tento skutek sebezapření, prostý vší závisti, náleží mezi nejpodstatnější doklady k poznání povahy tohoto muže pamětihodného.

Nezdar Mnichovského poselství Neuova způsobil v táboře falckém ovšem nemilý dojem; než nevzdávali se tam hned vší naděje,

*) V státním archivu Mnichovském: Instrukce pro kancléře Donnersberga z dne 17. listopadu 1617.

věříce pevně, že kurfiršt Kolínský v Paříži vyjednává, a majíce knížete Maximiliana za pokrytce, jenž v pravé podobě objeví se teprvé, až bude jist výsledkem. Aby ale kníže neměl příčiny, v mlčení svém setrvati, chtěli mu dáti na srozuměnou, že vědí o pletichách bratrových v Paříži; kromě toho obmýšlel Fridrich sám vydati se na cestu do Mnichova a nabídnouti knížeti osobně korunu německou zároveň s pomocí Anglicka i všech ostatních spojencův. Kníže Anhaltský, byv tázán o své mínění v té věci, radil též k cestě, nemohl se ale přece ubrániti trapným starostem. Tušilť, že s těží lze očekávati svolení Bavorska, neboť prý „návrhy falcké jsou v podstatě přece jen na škodu katolíkům a na to nalíčeny, aby nesvornosť mezi nimi způsobily.“ Maximilian prý to nepochybně prohledne a tudíž zajisté se rozmyslí, nežli půjde na léčku. Vždyť prý i ten „starý lišák Villeroy“ v Paříži zpozoroval, kam plány falcké směřují, pročež prý v radě královské nyní proti nim se staví. Přes to všecko třeba prý ještě pokusiti se o tu věc, neboť nevyrve-li se nyní rodu Rakouskému koruna německá z rukou, nezbude leč vzdáti se již na dobro „zoufalého díla toho.“ *)

Nežli Fridrich pustil se na cestu do Mnichova, hleděl poučiti se dříve o smýšlení světských kurfirštův, i smluvil se tudíž nejprv o schůzi s kurfirštem Braniborským, jehož císař také byl pozval aby osobně k sjezdu kurfirštův se dostavil. Falckrabě byl náležitě spokojen s výsledkem porady s kollegou, uznamenav, že obapolné jich přání a úmysly se stýkají, odkudž by pak snadno mohl mezi nimi spolek proti Habsburským zjednán býti. Oba kurfirštové odebrali se na to do Drážďan, aby též s Janem Jiřím o stavu věcí pojednali.

Císařský dvůr dozvěděl se záhy o úmyslu obou knížat, zavítati do Drážďan. Ježto pak bylo kromě vší pochybnosti, že kurfirštové saského druha svého nebudou přemlouvati ve prospěch císařské politiky, vyslán z Prahy ještě v poslední chvíli hrabě Zollern k Janu Jiřímu, aby mu naznačil způsob, jak by k vznešeným hostům svým měl se zachovati. Se strany císaře žádáno na něm, aby hleděl získati jich především k osobnímu dostavení se na sjezd

*) V archivu Bamberském: Kníže Anhaltský Jachymu Arnoštovi Braniborskému ze dne 9/19. listopadu 1617.

kurfirštův, a za druhé k vykonání volby římského krále dříve, než o jiných záležitostech počne se jednati. Kurfiršt rád byl by vyhověl tomuto přání císařovu, avšak při smýšlení hostí jeho bylo to věcí zhola nemožnou. Přišliť oba, aby knížete Saského od císaře odvrátili, i jak bylo tedy lze očekávati, že by se dali císaři na dobro nakloniti? Jan Jiří učinil však, seč za takových okolností byl, nedávaje se toliko v přátelství svém k císaři mýliti, nýbrž snaže se co nejvíce, aby přesvědčil soudruhy své o povinnosti jejich, účastniti se v sjezdu kurfirštův. Zejmena dokazoval, že, má-li vůbec nějaká komposicí k místu přijíti, může se jediné na tomto sjezdu zdařiti, při čemž ovšem opatrně zamlčel, že císař svolává sjezd toliko za příčinou zvolení krále, a dovede-li toho, že nebude již o komposici příliš horlivě se zasazovati. Přičiněním jakož i vynikajícím postavením svým svedl přece tolik, že pohnul obou kurfirštův k některým ústupkům. Slíbili totiž, že k sjezdu se dostaví, a Braniborský žádal toliko, aby lhůta byla prodloužena do dubna 1618 poněvadž prý pro osobní poměry své nemůže dříve nastoupiti cestu. Hrabě Zollern nemohl ve zprávě své k císaři přičinění kurfiršta saského dosť vynachváliti, tvrdě, nedokázal-li Jan Jiří všeho, čeho císař sobě přeje, to že prý více dosíci, bylo naprosto nemožné.*)

Prohlednouce sobě však blíže výsledky, od Jana Jiřího k místu přivedené, nemůžeme leč nazvati je velice nepatrnými. Všem písemním napomenutím, jakož i mimořádným vyslancům císařským a naléhavým prosbám samého kurfiršta Saského podařilo se toliko, vynutiti na druhých dvou světských kurfirštech pouhý slib, že dostaví se k poradě s císařem. Však aby slibu toho se dosáhlo, náleželo nyní pravý předmět zamýšlené porady, totiž volbu krále ze zvacích listův úředních vynechati a podstrčiti na místo jeho komposici. Odtud podrželi vždy ještě Falcký i Braniborský svou vůli, účastniti se sjezdu čili nic, kdyby císař vytasil se na něm s něčím jiným než s pouhou komposicí. Fridrich aspoň netajil úmyslu svého, že by sjezd v tu chvíli opustil, kdyby vidělo se jednati o nástupnictví, poněvadž prý

*) Dopisy o schůzi v Drážďanech nacházejí se v archivu c. k. ministeria vnitra. Tamtéž nalézti lze zprávu Zollernovu k císaři ze dne 2. prosince 1617.

nelze mu rozhodnouti se „o věci tak nesnadné a važné“ bez náležité přípravy a dostatečného poznání způsobu voleb předchozích.

Věc měla se tedy takto: Pozval-li císař kurfiršty Falckého a Braniborského k sjezdu s výslovným udáním, že se bude jednati o nástupnictví, byli by tito odepřeli svého příchodu; pozval-li je bez jmenování tohoto předmětu, měli vždy právo, opustiti sjezd, kdyby jednalo se o záležitosti, na kterouž prý nebyli náležitě připraveni. Ostatně jen Falckrabí stavěl se tak ostře na odpor; při kurfirštu Braniborském nebylo zrovna jisto, že by se nedal ještě nakloniti k přání císařovu. — Neměltě tedy úspěch Jana Jířiho velkého dosahu, a mohl posloužiti jen v tom případě, podařilo-li se na sjezdu samém, podskočiti jaksi Falckého i Braniborského. Domu Habsburskému však nezbývalo leč podniknouti jen tyto nesnáze a nechutná vyjednávání; neboť porážka v otázce nástupnictví v Němcích byla by na něj uvalila skutečnou záhubu. Matyáš svolil tedy k odkladu, od kurfiršta Braniborského žádanému, i ustanoveno prozatím, že konvent sejde se v dubnu do Řezna. Také vypravení konečných listův svolávacích odloženo k pozdější době.

Dvůr Falcký byl s tímto odkladem velice spokojen, zamýšleje zosnovati mezi tím tuhou opposici mezi kurfiršty. Cesta falckrabího Fridricha do Mnichova, již v listopadu 1617 uzavřená, měla se vykonati koncem ledna 1618. Mladý kníže nebyl sice zrovna obratným vyjednavatelem a při nezkušenosti své nedorostl ještě nikterak na moudrého a opatrného knížete Bavorského; než v Heidelberce domnívali se snad, že mladá a poctivá tvář jeho více zmůže, než všecka chytrosť starých diplomatů, kterýmž v Mnichově již předkem nedůvěřovali. Fridrich přibyv do Mnichova jal se hned při první návštěvé vévodu přemlouvati, aby ucházel se přece o korunu německou. Slibovalť, že on sám i Braniborský jemu hlasů svých dají, připomínal, že ani hlas Kolínského nemůže jeho minouti, a líčil, že bude snadno ziskati i čtvrtého hlasu a tudíž většiny, jelikož lze poněkud důvěřovati se v kurfiršty jak Saského tak Treverského. Falckrabě, chtěje Maximilianovi dodati větší chuti, předložil jemu psaní tchána svého, Jakuba I krále Anglického, v němž tento projevoval velikou radosť z toho, že kníže bavorský o korunu německou se bude ucházeti, slibuje v té věci své osobní podpory

a nabízeje diplomatických služeb svých při dvoře francouzském. Maximilian však ničím nedal se másti; jak při prvním tomto shledání, tak i při každé z potomních schůzí, v nichž falckrabě vždy na novo se pokoušel svým neumělým způsobem o svedení jeho, zamítal co nejurčitěji všecky návrhy a prohlasil se, že nebude domu Habsburskému opětného zisku německé koruny záviděti. Fridrich odejel takto s nepořízenou i nemohl aspoň později, když neštěstí ho stihlo, vytýkati Maximilianovi, že by jemu byl kdy jen na okamžik dopustil pochybovati o pravém smýšlení svém.*)

Marné bylo tedy všecko namahání kabinetu Heidelberského, připraviti císaři v příčině nástupnictví již předkem porážku. Sám král Anglický napomínal později zetě svého listem, aby sice ničeho neobmeškal v té věci, kdyby ale většina kurfirštů nedala se nakloniti, nechť prý přestane na tom, čeho nelze změniti, dada sobě hlasu svého od Ferdinanda náležitě zaplatiti.**) Mělť tedy vévoda Lothrinský pravdu, neklada velké váhy v účinnou pomoc Anglicka, neboť rada Jakubova zněla velmi klidně. Ani z jednání při dvoře francouzském nevykvětla falckrabímu naděje; Villeroy byl sice mezitím zemřel, než kabinet francouzský nechtěl ani nyní učiniti nepřátelství k Rakousku základem zahraničné politiky své. Král sám byl nárokům Ferdinandovým do té míry přízniv, pokud toho rozumné uvážení dopouštělo. Sotva budeme se mýliti, přičtouce snahám papeže Pavla V některou zásluhu o to; neboť tolik jest aspoň pravda, že nařídil dvakráte vyslanci svému v Paříži, přimlouvati se za to, aby Francie nevkládala se do záležitostí německých na škodu Ferdinanda. Ludvik XIII ujišťoval nuncia pokaždé o nejlepších úmyslech svých, ba slíbil na konec, že se ve prospěch té věci přičiní u kurfiršta falckého.***) Ač o skutečném vyplnění tohoto slibu nenacházíme v listinách stopy, a mimo to domýšleti se můžeme, že král

*) Dle listiny v statním arch. Mnichovském 400/151 s nápisem: Summarischer Vergriff, was Pfalzgraf Kurfürst F. G. in puncto successionis mit Herzog Maximilians F. D. mündlich tractirt, und höchstgedacht F. D. sich darauf resolvirt.

**) Jakub kurfirštu Falckému dd. $\frac{\text{27. března}}{\text{7. dubna}}$ 1618. Ve Vídni v státním archivu.

***) Kardinál Borja králi Filipovi III dd. v Římě 16. února 1618, v archivu Simancasském.

nestaral se příliš horlivě o tu věc, tož přece lze za jisté pokládati, že ani nedal podnětu snahám falckrabího, aniž měl v nich jakého podílu.

Počátkem jara 1618 nestála tedy záležitosť Ferdinandova tak zle, jak by se zdálo. Že sjezd kurfirštův přijde k místu, bylo jisté, i to, že v případu volby pět hlasův bude k jeho straně. Také nebylo více nepochybné, že kurfirštové Braniborský a Falcký budou odporovati volbě a opustí sjezd, pak-li na ni dojde; neboť dalo se očekávati, že nevidouce opory v cizině a majíce v Říši samé znamenitou většinu proti sobě, podrobí se a volbu schválí, byť i s nechutí. Nesnáze, které nyní se vyskytly, měly pramen svůj při dvoře císařském a v nekonečných jeho průtazích. Khlesl ustanovil prvotně svolání sjezdu kurfirštův k hromnicím l. 1618, tudíž na první dni měsíce únoru; k prohlášení kurfiršta Braniborského, že může teprvé v dubnu přijíti, císařský dvůr prodloužil lhůtu až do tohoto času, a když konečně listy svolávací z kanceláře císařské jsou vypraveny, položeno zahájení sjezdu ke dni 28. května 1618 a sice do Řezna. Kardinal byl se již o to postaral, aby se mu dostávalo důvodův pro tento nový odklad. Z úmysla svolal volební sněm uherský místo na počátku roku, teprvé v březnu l. 1618, chtěje rokování na něm, kteréž podlé rozpočtu jeho až do měsíce května by se protáhnouti mohlo, užíti za slušnou omluvu, proč císař později do Řezna se odebeře. Avšak i dnem 28. května nebylo mu ještě do opravdy, neboť vyhledával již zase nových záminek k dalšímu odkladu, kteréž ale nyní měly býti na oko mimo dosah vlivu jeho. Dvorská komora totiž, dostavší od něho nařízení, aby přichystala potřebné peníze císaři na cestu, odpověděla s nářkem, že pro jiná tisícera vydání nelze jí posloužiti větší částkou. Ferdinand a přátelé jeho proti tomu dokazovali, že nářky tyto jsou vylhané, a že za nedostatkem komory vlastně Khlesl se skrývá, i zdá se, že tvrzení toto nebylo bez důvodu. Kardinál však dal skrze lidi své rozhlašovati, že bez peněz nelze žádnou cestu podniknouti; má-li ale přece na ni dojíti, třeba prý na Španělsko za pomoc se obrátiti. Místokancléř, pan z Ulmu, navštívil také na to Oňata, žádaje výslovně za subvenci špaňelskou.*)

*) V arch. Simancasském 2503—54: První psaní Oňatovo Filipu III z dne 7. břez. 1618.

Nedostatku dvorské komory, na polo předstíraného, na polo ovšem pravdivého, Khlesl neužil co jediné zbrani, poněvadž by mu ji byla vymkla brzká výpomoc španělská. Vznikla v něm totiž myšlénka, svolati sněmy horno- a dolnorakouský, aby na nich dal přijíti Ferdinanda za nástupce v arciknížetství. Poněvadž pak tito sněmové nebyli by se mohli dobře sejíti před ukončením říšského sněmu uherského, tož zahájení jejich leželo v neurčité době, vždy ale byli by sjezd kurfirštův na novo protáhli. Tomu ale právě Khlesl chtěl, pročež navrhl králi Ferdinandovi, aby dal sobě v arciknížectví holdovati. Ferdinand, jehož celá mysl byla zaňata přáním, aby veškera práva k držení mocnářství rakouského potáhl na osobu svoji, byl by již šel na lep, kdyby Oňate nebyl ho v čas vystřehl. Neboť pro nástupce, v Uhřích a Čechách přijatého, nebylo zajisté v Rakousích žádných obtíží více; na všechen spůsob ale nemělo přijetí jeho v Rakousích té chvíle tolik váhy, aby pro ně sjezd kurfirštův se odkládal. Avšak proti tomu svědčil ještě mocnější důvod. Kdyby Ferdinand byl sobě dal již nyní v Rakousích skládati slib věrnosti, byl by musil potvrditi všecky privileje, od Matyáše stavům buď dané buď potvrzené, mezi nimi pak zejmena privileje v příčině náboženství z léta 1609, čili tak zvanou „koncessi," která obsahem svým podobala se českému majestátu. Ferdinand ale, jehož k potvrzení majestátu v Čechách jediné tíseň doby byla donutila, chtěl v Rakousích podobnému závazku se vyhnouti, pokud jen možná. Oňate upozornil ho, že při svém nepopíratelném právu dědickém v arciknížetství může holdování až k smrti císařově odložiti, ano žádati pak, aby bez podmínky se vykonalo, odkud nebude musiť potvrditi „koncessi". Ferdinand i strýc jeho Maximilian oblíbili sobě jasný důvod tento, načež onen prohlásil, že nechce, aby se mu již nyní v Rakousích holdovalo. Tím pozbyl ovšem kardinál jednoho z prostředků svých.*) Když ale rok na to, po smrti totiž Matyášově, Rakušané

*) V Simancasu 2503—50: Oňate Filipovi III z dne 7. března 1618. Při této příležitosti nelze nám zdržeti se poznámky proti Hammmer-Purgstallovi. Týž tvrdí totiž ve svém díle o Khleslovi, IV. str. 39, že Ferdinand společně s Maximilianem osnovali velezrádu proti Matyášovi, hodlajíce připraviti ho o arciknížetství Rakouské a svrhnouti ho při tom s trůnu. Obvinění toto jest holý výmysl i odporuje přímo pravdě, jak z vypravování našeho vychází.

zdráhali se pod všelikými záminkami, holdovati Ferdinandovi, přivádějíce ho odporem svým téměř v zoufalství, byl by Ferdinand mnoho za to dal, kdyby byl té doby jednal s menším sebevědomím a menší odvážlivostí.

Vyjednávání v příčině sjezdu kurfirštův a opatření žádoucích peněz ustoupilo odtud na nějaký čas do pozadí zahájením říšského sněmu v Uhřích.

II

S myslí nemálo tesklivou očekávali přátelé Ferdinandovi svolání říšského sněmu uherského, obávajíce se ne bez podstaty, že na něm bude se jim potýkati s velkými nesnázemi se strany protestantův. Dvůr císařský a zejmena Ferdinand byli by rádi dosáhli přenešení koruny uherské na tytéž výminky, jako se jim to bylo podařilo v Čechách; neboť oblíbil-li sobě konečně sněm český, uznati právo dědické, mohl i uherský k tomu přiveden býti. Poněvadž ale v Uhřích nedaly se tak rozhodné důvody přivoditi pro dědické právo Habsburských v přímém pokolení, jako v Čechách, a poněvadž ani nebylo do Uhrů naděje, že by snad vyjednáváním pohnuli se k povolnosti, pomýšleno při císařském dvoře záhy již na to, aby připravily se jiné prostředky. Na sklonku léta 1617, po skončené totiž válce mezi Ferdinandem a Benátčany, vyžádal si hrabě Khevenhiller, vyslanec císařský při dvoře španělském, u Filipa III slyšení i předložil jemu pamětní spis, v němž žádal krále, aby válečného lidu, jenž posud v žoldu španělském ve Furlansku byl bojoval proti Benátčanům, v službách svých ještě podržel, a pro případ potřeby císaři ho propůjčil.*) Ve Vídni zamýšleno tedy, rozestavením značného počtu vojska po hranicích uherských držeti na uzdě sněm říšský a donutiti ho, aby přijal Ferdinanda za krále dědičného. Doba byla provedení tohoto plánu poněkud přízniva proto, že palatin Thurzo, jehož Matyáš stejnou měrou nenáviděl jako se strachoval, již déle roku byl

*) V archivu Simancasském: Relacion de lo que ha passado en quanto a la gente, que pidió el Emperador para la dieta de Ungria 1618. — Tamtéž: Přípis státní rady Filipovi III, týkající se uherské koruny z dne 9. září 1617.

zemřel. Tím pozbyla uherská opposice netoliko přirozeného středu svého, nýbrž nastala i možnosť, že by nadějí na toto důstojenství snad ten neb onen náčelník, požívající u strany své rozhodného vlivu, navnaditi se dal. *)

Odpověď ze Španěl dlouho nepřicházela, pročež nezbývalo než zahájiti mezi tím říšský sněm. Matyáš, jenž jako obyčejně trpěl dnou, nejel do Prešpurka, nýbrž vyslal tam za sebe samého kandidáta trůnu, Ferdinanda, a jakožto královské komisaře, kteříž měli říditi jednání říšského sněmu, kardinála Khlesla, pak předsedu dvorské válečné rady pána z Molartu, konečně i místokancléře říšského pána z Ulmu. Z vážnějších osob dostavil se do Prešpurka též důvěrník Ferdinandův, svobodný pán z Eggenbergu. V proposici, říšskému sněmu při zahájení jeho dne 23. března podané, žádal Matyáš, aby sněm v uvážení toho, že sám jest bezdětek a že bratří jeho, věkem také pokročilí, „práv svých“ ku koruně dobrovolně se byli vzdali, strýce jeho Ferdinanda, za syna již přijatého, „provolal, uznal a korunoval“ za krále. **)

Slova „volby“ vystříháno se při tom pečlivě. Uherských stavův neušlo ovšem nikterak, jaký úmysl se skrývá za slovy proposice, ostatně musil jich běh vyjednávání v Čechách zbaviti vší pochybnosti. Větší díl sněmovníkův byli přišli do Prešpurka v domnění, že Matyáš nebude nic jiného žádati, než aby strýc jeho dosáhl trůnu uherského volbou, jakož sám také volbou na něj byl dosedl. Proti takovému přání nebyla by žádná patrná opposice se zdvihla a záležitosť nástupnictví byla by rychle a bez velikých neznází ve prospěch Ferdinanda vyřízena byla. Avšak, že vzpomínka o právu volby, od stavův sice s rozličným obmezením, přece ale bez pochybnosti vykonávaném, v proposici samé dokonale se obešla, jak ze slov

---

*) Vše, co zde a níže vypravujeme o způsobu, jak Ferdinand k uherskému trůnu se dostal, vážili jsme předně ze zprávy Oňatovy o jednání Prešpurském (v archivu Simancasském 2504/83), za druhé pak z původních dopisův mezi Ferdinandem, Maximilianem, Khleslem a císařem, jež zachovaly se úplně v archivu c. k. ministerstva vnitra ve Vídni. Zajímavosť výskumů rovná se tudíž důležitosti pramenův.

**) V původním spisu praví se: že nejlépe bude o Uhry postaráno, „si . . . Ferdinandus in regem Hungariae proclametur, agnoscatur et coronetur.“

jejích zřejmě vysvítalo, jakož i že stalo se připomenutí o zříkací listině arciknížat Albrechta i Maximiliana, kteráž mohla míti toliko smyslu při dědičném právu Habsburských v přímém pokolení: z toho všeho vzniklo na sněmu říšském veliké pohnutí, a mysl Uhrův, k opposicí bez toho vždy náchylná, vzbouřila se nyní větší ještě měrou.

Boj proti královské proposici započal říšský sněm výslovnou žádostí, aby se císař dříve postaral o dosazení palatina, jelikož od smrti Thurzovy již dávno vypršela lhůta jednoho roku, kterouž prý zákon v té věci vyměřuje. Žádost tato byla tak podstatná, že nebylo lze odepříti jí; protož položil Matyáš v odpovědi své k sněmu říšskému slib, že hned po obsazení trůnu dá voliti palatina, omlouvaje nového odkladu jediné tím, „že prý nesluší se, aby služebník předcházel pána.“ Ferdinand a královští komissaři v Prešpurku nadáli se, že takto vzali opposici nejostřejší zbraň, a to tím spíše, poněvadž přívrženci královští na sněmu říšském dosti statečně sobě počínali. Veškeři biskupové a větší počet velmožů stáli k této straně, kteráž přejíc Ferdinandovi, nejednou dávala na jevo, že by byla ochotna, přijíti ho za krále ve smyslu královské proposice. Toto chování se prelátův a magnátův dráždilo však ještě více ostatní sněmovníky, dohánějíc jich k opposici vždy krajnější. Ústupek vzhledem k volbě palatina zůstal hrubě bez povšímnutí, rokování pak přijímalo na sebe rychle pohledu vášnivého. Výtky a posudky slovného znění královské proposice pomohly opposici aspoň k částečnému vítězství; neboť zdá se, že přátelé dynastie spokojovali se již tím, „zvolí-li“ sněm říšský bez dalšího odkladu Ferdinanda za krále takovým pořádkem, jak se dělo při Matyáši a jiných králích z domu Habsburského.

Na ten způsob dostalo se slovo „volba“, jehož císař a strana jeho s takovou péčí byli se vystříhali, nyní do popředí i ozývalo se neustále ve všech přímluvách sněmu. Královští komisaři, dospěvše mezi jednáním brzo k přesvědčení, že bez toho slova nebude lze se obejíti, hleděli odtud jen, jak by způsobnými přídavky význam jeho stenčili. Očekávaliť každou chvíli, že sněm říšský shodne se již o formuli volební, i Ferdinand sám byl tím tou měrou jist, že v listu svém k Maximilianovi kladl sobě volení na některý z prvních dní měsíce dubna.

Strana královská na sněmu udržovala tyto naděje, ba preláti a velmožové vyhrožovali, že sami o sobě vykonají volbu, bude-li nižší šlechta v opposici své příliš daleko se pouštěti. *) Tito ale nedali si strachu nahnati, nýbrž žádali přímo, aby Matyáš před volbou diplom vydal a v něm se přiznal, že při obsazování trůnu náleží stavům neobmezené právo volby (mera et libera electio). Chtěli pak, aby diplom po vykonané volbě byl položen k artikulům říšského sněmu, čímž by netoliko bylo prohlásilo se právo stavův k volbě krále pro všecku budoucnosť za skutek nepopěratelný, nýbrž také na dobro zamezilo, aby dům Habsburský směl sobě bráti nějaké právo dědické. V příčině volby palatina opposice mínila sice ustoupiti a vykonati ji po zvolení krále, avšak jen pod výminkou. Po zákonu navrhoval totiž král v případě volení palatina čtyry kandidáty, z nichž stavové jednoho za palatina sobě obírali. Opposice žádala na Matyáši písemního návrhu toho ještě před volbou krále, aby hned po ní mohlo se přikročiti k volení palatina **).

Z požadavkův, kteréž jsme tuto krátce vyložili, vychází na jevo, že uherská opposice proti královské předloze, kterouž Matyáš vlastnil rodu Habsburskému dědičnosť v příměm pokolení, domáhala se neobmezeného práva volby, jež bylo by korunu Uherskou vydalo podobným způsobem v šanc šlechtě, jako v Polsku tehdy již se dělo. Byloť při tom to zvláštní, že jak král tak opposice říšského sněmu o protivných návrzích svých měli za to, že zakládají se v historii. Což medle odpovídá historie na oboje toto jí se dovolávání?

Knížata domu Habsburského přivozovali pro sebe přede vším tré důvodův. Nejprv tvrdili, že koruna Uherská již od krále Štěpána vždy prvorozenstvím se dělila, a že tudíž dědičnosť její z obyčeje stala se posvátným základním zákonem země. Byl-li trůn někdy obsazen volbou, stalo prý se to jen porušením tohoto zvyku, jehož co možná nejspíše k nápravě přivésti náleží. Podlé výkladu toho byla každá dynastie, jež na trůn uherský se

*) Psaní Molartovo Maximilianovi dané dne 1. dubna, v arch. c. k. minist. vnitra. — Tamtéž list Ferdinandův Maximilianovi z dne 1. dubna 1618.
**) Responsum Statuum et Ordinum ad litteras S. Mtis, Posonii, 2. Apr., v archivu c. k. minist. vnitra.

dostala, v dědičném jeho držení. Druhý důvod, k němuž obrancové práva dědického se táhli, zněl výslovně v prospěch domu Rakouského; vyvozováno jeho ze smluv, v Šoproni l. 1463 a Prešpurce l. 1491 uzavřených, jimiž rodu tomuto zabezpečovalo se, a to s přivolením říšského sněmu, právo dědické k trůnu uherskému, kdyby královský rod vymřel. Třetího důvodu bráno sobě z vyjádření uherského sněmu říšského l. 1547, na kterémž stavové žádali Ferdinanda I, aby učinil syna svého Maximiliana místodržitelem v Uhrách, při kteréžto příležitosti promluvili v tato slova: „že nezvolili pouze Ferdinanda samotného za krále, nýbrž že se poddali pro všecku budoucnosť panství dědicův jeho“ *). Podlé domnění císařské strany svědčily tedy zvyk, dřevní smlouvy i nedávná platná vyjádření stavův dědičné posloupnosti domu Habsburského vůbec, a s části též posloupnosti jeho dle prvorozenství.

Odpůrcové dědického práva Habsburských — z těch pak skládala se většina na říšském sněmu léta 1618 — tvrdili naproti tomu, že stavové již od nepamětných dob obsazovali trůn volbou, i žádali, aby práva jejich k volbě i nyní bylo šetřeno.

Každý by myslil, že ve věci tak velké váhy nebylo nesnadné, dopátrati se skutečného poměru právního. Vždyť pak i samy dějiny domu Rakouského, nemluvíc ani o šedé davnověkosti, musily poskytnouti náležitého objasnění; neboť čtyři knížata z rodu tohoto byli již na trůnu uherském seděli, i nemohloť přece býti tajno, na jaké podmínky k němu se dostali. Řád, po 100 let zachovávaný, měl tedy býti rozhodčím v tomto sporu. Tak ovšem my bychom se domnívali; než právě dějiny posledních 100 let nebyly takového způsobu, aby spornou záležitosť byly vyjasnily, neboť skutečně každý ze čtyr prvních knížat Habsburských došel trůnu uherského na základě jiného důvodu právního. Ferdinand I stal se králem volbou, a s počátku to také uznával. Později však hleděl z dědického práva manželky své, jež léta 1526 zůstalo nepovšímnuto, ze starobylého, v Uhřích panujícího obyčeje, pak z výše uvedených

*) Dotčená slova znějí: stavové se „non solum Majestati Suae, sed etiam suorum heredum imperio in omne tempus subdiderunt.“

smluv, Šoproňské a Prešpurské, vyvoditi pro svůj rod právo dědické, dávaje tento úmysl svůj v rozličných příležitostech na jevo.*)

Nejzřetelněji vyložil se s nároky svými v míru uzavřeném l. 1538 ve Velkém Varadě s Janem Zápolským. Ve smlouvě dotýčné bylo totiž ustanoveno, že Jan Zápolský a potomkové jeho mají vejíti v dědičné držení Uher teprvé tehdy, kdyby potomstvo Ferdinanda I a Karla V vymřelo. Smlouva tato, v kteréž Ferdinand sobě a bratru svému, jakož i obapolnému potomstvu dědické právo k uherské koruně vlastní a nad to o též koruně ve prospěch třetí osoby nařizuje, vešla v povědomosť stavův, buď jednotlivých, buď shromážděných, aniž by kdo z nich byl odpor proti ní ohlásil. Stavové naopak učinili několit let později (1547) ono výše vzpomenuté vyjádření, jehož slova nárokům Habsburským velice byla přízniva.

Přes to všecko nespokojil se Ferdinand I ani tímto prohlášením, aniž přestal na vlastním, zhusta jeveném přesvědčení o dědickém právu rodu svého, nýbrž hleděl s velikou pílí předejíti všecky případné nesnáze tím opatřením, aby syn jeho Maximilian ještě za živobytí jeho uznán byl králem Uherským. K tomu konci vyhledával při stavích, aby to učinili beze vší volby, a aby Maximilian jediné po svém přirozeném právu a jakožto nejstarší syn byl přijat a korunován na krále. Královští radové, tázáni byvše, co by soudili o požadavku tomto, neschvalovali ho, tvrdíce za rozvinujícího se sporu, že Maximilian nemůže za krále prostě přijat býti, nýbrž že musí díti se volení a že říšskému sněmu přísluší právo, aby sobě ze synův Ferdinandových jednoho vybral, při čemž prý ovšem není pochybnosti, že stavové po starobylém obyčeji pro nejstaršího se prohlásí. Radové dospěli u vyličování svých náhledů k tomu, že přiznávali sice domu Rakouskému v celosti jeho práva dědického,

*) Není zde na místě, abychom podrobněji vylíčili jednotlivé případy, v kterých Ferdinand svých nároků dědických hájil. Ostatně uložili jsme výroky své o způsobu, kterak Habsburští v Uhřích k vládě se dostali, ve zvláštním spisu, kterýž hodláme uveřejniti hned po vydání tohoto díla. Pojednání ono bude rozebírati tento předmět na základě listin, v archivu c. k. ministeria vnitra chovaných a posud od historikův neužitých

soudili ale říšský sněm býti oprávněným, aby mezi arciknížaty jmenoval toho, koho by si přál míti králem. Ferdinand zavrhoval tento výklad a provedl konečně tolik, že říšský sněm Prešpurský l. 1563 svolil, aby Maximilian bez předchozí volby byl korunován. Ferdinand měl to za vítězství nejen všeobecného dědického práva Habsburských, nýbrž i dědičné posloupnosti dle prvorozenství; v pravdě ale bylo to jen poloviční vítězství, poněvadž nesvedl toho při říšském sněmu, aby dědickou theorii jeho výslovně uznal.

Povýšení Rudolfa II dělo se již s některými rozdíly. Stavové uherští nečekali tehdy, až Maximilian II jich vyzve, aby nejstaršího syna jeho korunovali, nýbrž žádali na něm (postulaverunt) již z předu, aby jim ho dal za krále. Požádání toto vykládáno za jakýsi způsob volby, byvší bez pochyby navlečeno chytrostí některých stavův, kteří nepřáli dědickému právu Habsburských. Nejspíše tatáž strana dovedla také mezi artikule sněmu říšského o povýšení Rudolfa II vpraviti slova, že byl tento od stavův vyžádán a volen (postulatus antea electusque) a potom korunován. Takovým způsobem dostalo se tedy slovo „volba“, Ferdinandu I tolik protivné, do úředních spisův sněmu říšského, dopouštějíc v budoucnosti rozličných výkladův i mohouc zmařiti veškeré úsilí tohoto krále. Při Matyášovi nastaly poměry zase jiné. Týž získal korunu uherskou přízní povstalcův následkem vlastní vzpoury, kterouž zdvihl, ovšem poněkud z donucení, proti bratru svému, i musil tedy oblíbiti sobě výminky, při tom položené. Tehdáž stavové rozhodně vlastnili sobě právo k volbě a vykonali je, aniž by Matyáš byl tomu odpíral aneb svého práva dědického se zastával.

Z toho všeho jde na rozum, že příběhové, provázející povýšení všech čtyr knížat tuto jmenovaných, s těží dali se svésti v jeden podstatný celek. Každé povýšení zavdalo podnět vždy k novým vyjednávaním, při nichž strany nepouštěly se v zjevný rozbor svých požadavků, nýbrž slabší z nich podrobovala se vždy poměrům, jakkoli také vždy s nějakým tajným úmyslem. V těchto nestálých poměrech náleží tedy hledati příčinu, proč na konec ani se strany císařské ani s uherské nemohli s přesvědčením a jistotou táhnouti se k příběhům posledních 100 let, a proč raději k starší době sáhli. Strana císařská zakládala dědičnou posloupnosť dle prvorozen-

ství v pořadu obyčeje, již s doby Arpadovcův platného, považujíc všecky úchylky od něho za porušení práva, kdežto naproti tomu stavové shledávali v svobodném zvolení Albrechta, Vladislava I., Matyáše Korvina, Vladislava II i Ferdinanda I tolikéž nepopěratelných důkazův svého prava a starobylého obyčeje, jehož se zastávali. Většina říšského sněmu, domáhajíc se zabezpečení naprosto svobodné volby pro budoucnosť prostředkem kralovského diplomu, spravovala se při tom úmyslem, aby takto jedním rázem, ovšem na ujmu rodu panovnického, všeliká nejistota v příčině posloupnosti na trůnu uherském odstraněna byla.

O nevýhodném pro Ferdinanda směru, do kterého vyjednávání na říšském sněmu zabočilo, Khlesl dozvěděl se od arcibiskupa Ostřehomského Pázmána a sudího dvorského (judex curiae) Forgáče, katolíka. Kardinál jal se oběma pánům dovozovati, kterak neprávě většina sněmu sobě počíná, i nestálo ho to velkého namahání, neboť oba již předkem s náhledy jeho se snášeli. Mezi četnými důvody, jimiž hájil dědického práva Habsburských, připomenul též jednoho, kterýž nebyl sice právnické povahy, proto však přece nemálo na váhu padal. Uváděl ť jim totiž na paměť nesmírné oběti, jichž dům Habsburský na obranu koruny uherské proti Turkům byl vynaložil, a kterak týž dům nemůže nárokův svých, na těchto obětech spoléhajících, vzdáti se tak zhola, aby právu volby dopustil průchodu. Oběti tyto nepřinášel sice dům Habsburský, nýbrž poddaní jeho, země totiž koruny České a země rakouské, které v stoletém boji proti Turku nepříteli byly veškeren svůj blahobyt nasadily; než vůči Uhrům mohli ovšem Habsburští přičítati sobě z toho zásluhu. Dům Rakouský byl bezpříkladnými věru obětmi svých zemí dědičných k tomu oprávněn, aby od Uhrův směl žádati uznání práva dědického, byť toto nebylo utvrzeno ani dějinami ani kterou listinou. Protož němečtí státníci při dvoře císařském, uvažujíce tento stav věcí, měli za to, že by před Bohem i lidmi bylo spravedlivo, aby požadavky Uhrů v příčině volby třeba i násilím potlačeny byly.

Na konec důvodů svých Khlesl dodal, že z tohoto bludiště nezná jiného východu, leč aby preláti a velmožové v dobrém smýšlení svém setrvali, od nižší šlechty se oddělili a Ferdinanda za

krále „vyhlásili.“ Slovu „volbě“ se vyhýbal tudíž Khlesl a sice právem, neboť byly-li Uhry říší volebnou, pozbývala volba krále, vykonaná jediné od prelátů a velmožů, všeho právního základu; pakli ale byly říší dědičnou, tu jedna polovice říšského sněmu, prohlašujíc řádného krále, bránila se toliko z donucení proti druhé polovici, jež rušila platný zákon. Pázmán a Forgáč zdáli se souhlasiti s návrhem Khleslovým, pravíce, že preláti a velmožové, odloučí-li se od poslův stoličných, nezůstanou o samotě, mohouce nadíti se, že ještě asi 36 osob z oné řady k nim se přidá.*) Oba se toliko ještě otázali, zdali tomu císař chce, aby došlo třeba k boji. Khlesl ujišťoval je o tom slovy, velice udatnými, kteréžto smýšlení také Ulm a Molart s ním sdíleli, načež tento poslední oznamoval arciknížeti Maximilianovi, že v Uhřích nastane krutá seč, kteráž předpovídá šťastného výsledku, poněvadž lze spoléhati v zemi na stranu přátelskou.

Již druhý den po této poradě u Khlesla nastal v říšském sněmu uherském vážný obrat. Dne 3. dubna shromáždili se preláti a velmožové k zvláštní schůzi, kdež Forgáč řečí, za veliké pochvaly přijatou, vykládal, že třeba jest, při posavadním smýšlení pevně setrvati, a stolicím v ničem nepovolovati. Po té byl od vděčných posluchačů svých požádán, pohnouti podobnou řečí nižší šlechtu, aby se snad přece k velmožům přidala. Forgáč odešed Šavlem, vrátil se Pavlem. Nevíme sice, předstíral-li jen dříve jiné smýšlení, aneb dal-li se od stavův obrátiti; tolik však jisto jest, že přešel k opposici. Nejspíše přičiňovali se stavové předchozího dne, seč byli, aby stálosť velmožů zviklali; neboť počet těch, kteří příkladu Forgáčova následovali, byl tak veliký, že vyslání jeho k stavům lze směle považovati za hru umluvenou. Když totiž z poselství svého s nepořízenou se vrátil, jali se biskupové a nejvyšší úředníci říšští hlasovati na určito, jak se dále zachovají. Arcibiskup Pazmán a bán charvatský trvajíce při svém dřevním smýšlení chtěli navzdor opposici prohlásiti krále. Když ale po řadě došlo na Forgáče, hlasoval s překvapením druhých, kteří o změně smýšlení jeho posud nevěděli, ve smyslu opposice, příkladem jeho řídili se pak

*) Zpráva o rozmluvě Khleslově v arch. c. k. minist. vnitra. — Dopisy Oňatovy v Simancasu.

dem jeho řídili se pak mnozí jiní, kteříž buď dřívě již byli získáni, buď odstupem jeho v rozpaky přišli; i tak stalo se, že totéž shromáždění, jež před krátkou chvílí jednomyslně proti opposici bylo se prohlásilo, nyní většinou pro ni hlasovalo. I někteří biskupové, mezi nimiž arcibiskup Koločský změnili svoje přesvědčení. Říšský sněm podal na to královským komisařům přípis pro císaře, kterýž obsahoval širší výklad uherských požadavků.

Khlesl a oba kollegové jeho, nevyčkavše ani schválního rozkazu z Vídně, vznesli k říšskému sněmu přípis, v němž jednání jeho kárajíce žádali, aby starobylého obyčeje nerušil, nýbrž jako při Matyáši, Rudolfovi a t. d. volbu bez dalších podmínek vykonal. V říšském sněmu nastalo následkem toho hlučné rokování, v kterém strana královská, žádostivá opět napraviti kvapného přístupu svého k opposici, hleděla tuto k povolnosti přemluviti. Přičinění toto potkalo se také s výsledkem znamenitým: opposice chtěla se totiž spokojiti, když v diplomu s pominutím prostě svobodné volby (mera et libera electio) bude toliko řeč o svobodné volbě vůbec (libera electio). Ano opposice svolila i k tomu, aby podáno bylo císaři ujištění, že sněm, jakkoli sobě na právu svobodné volby zakládá, nezamýšlí tím nikterak vylučovati dům Habsburský, nýbrž že při volbě bude zachovávati „vždy povinný ohled k členům jeho.“ Dne 7. dubna odebrali se nejčelnější členové sněmu říšského jmenem téhož ke královským komisařům, žádajíce jich, aby toto vysvětlení přivedli císaři k vědomosti.*)

Příhody Prešpurské, zejmena pak spojení se velmožův a biskupův s nižší šlechtou, způsobily při stoupencích císařské politiky veliké zděšení, kteréž ani „vysvětlení“ nestačilo zapuditi; neboť jakou asi váhu mohlo pro budoucnost míti plaché ústní vyjádření vůči stálosti královského diplomu? Molart psal již Maximilianovi, že nezbývá, než rozpustiti říšský sněm a odvážiti se války; povolnosť byla by prý zbabělostí a jistou záhubou panství habsburského.**) Říšský místokancléř Ulm odebral se na to do Vídně, aby podal císaři ze-

*) Že toto vysvětlení stalo se jmenem říšského sněmu, vychází z konceptu královského diplomu z dne 21. dubna 1618, chovaného v archivu c. k. minist. vnitra.

**) Dopis Molartův Maximilianovi z dne 4. dubna v arch. c. k. minist. vnitra.

vrubnou zprávu o příbězích Prešpurských a vůli jeho zvěděl. Matyáš vzal potaz s tajnými radami svými, Trautsonem a Meggovem, a požádal též bratra svého Maximiliana jakož i hraběte Oňata, aby mu v té věci poradili.*) Všickni kromě posledně jmenovaného lekali se nebezpečenství, jež by z roztržky s Uhry pojíti mohlo, a radili k smíru pokud možná. Matyáš, bez toho jiného sobě nežádaje, nařídil svým komisařům, aby dříve napomenuli říšský sněm k větší povolnosti, kdyby to ale nic neprospělo, aby sepsali diplom, v němž by stala se zmínka o „vysvětlení“ z dne 7. dubna.**) Matyáš rozkázal také, aby o tomto rozhodnutí jeho byla dána vědomosť hraběti Oňatovi. Ulm zachovav se dle toho, odebral se hned na to do Prešpurka. Oňate však neschvaloval povolnosti císařovy i nemeškal poslati tajemníka svého do Prešpurka, aby při Ferdinandovi a Eggenbergovi jednal proti vyplnění uherských požadavků. Vytýkal také oběma, že brali záležitosti uherské na lehkou váhu, a válečný lid ve Furlansku ležící nepřevedli na pomezí uherské. Eggenberg děkoval sice za dobrou vůli, jež z rady Oňatovy se jevila, neschvaloval však pro velké nebezpečenství, dopustiti roztržku s Uhry.***)

Po návratu Ulmově svolal Khlesl poradu ke dni 17. dubna, v níž vedlé komisařův říšského sněmu (Khlesla, Molarta a Ulma) též veškeři královští radové uherští podílu měli. Bylit to zejmena arcibiskupové Ostřehomský a Koločský, biskupové Jagerský, Záhřebský, Velkováradský a Vezpremský, sudí dvorský Forgáč, personál, kancléř František Batthyanyi, Ondřej Doczi, Jiří Homonnay, Petr Reway, Pavel Apponyi a Melichar Alaghy. Ulm zahájil schůzi řečí, kterouž oznamoval, že císař vzal poradu o vážných požadavcích sněmu říšského s knížaty svého domu a s vyslancem španělským, jakožto zástupcem Filipa III. Jeho Milosť Císařská, pravil, jest ochotna potvrditi práva sněmu říšského, kteréž k svobodné volbě sobě činí, pakli i tento na vzájem platně uzná, že jest zavázán míti povinný

*) Tamtéž: Dobré zdání Maximiliana z dne 13. dubna.

**) Tamtéž: Psaní Matyášovo komisařům při říšském sněmu Prešpurském z dne 14. dubna 1618.

*) V Archivu Simancasském č. 2503: Relacion de lo que ha passado en quanto a la gente, qua pidió el emperador para la dieta de Ungria.

vzhled k členům domu Habsburského. Uherští radové žádali na to, aby jim bylo dovoleno, porokovati o tom v soukromní schůzi.

Po takové rozmluvě, asi hodinu trvavší, vrátili se zase, načež arcibiskup Ostřehomský ujal se slova. Vytýkalť, že se španělskému vyslanci dávaly zprávy; kdyby prý se o tom dozvěděl říšský sněm, velice by se prý tím podráždil, shledávaje v takovém jednání důkaz, že Uhry mají býti přetvořeny v říši dědičnou. Dále neschvaloval, že panuje taková nechuť k vydání diplomu, kdežto přece stavové svým „vysvětlením“ a upuštěním od slova „mera“ dobrou vůli svou s dostatek byli osvědčili. Když na to Khlesl káravě se ozval, že arcibiskup dává řečí svou takřka bázeň před nižší šlechtou na jevo, Pázmán výtky této neodmítnul, nýbrž jal se dokonce zastávati opposici, shledávaje nedůvěru její býti spravedlivou; vždyť prý královská proposice vyhýbala se schválně slovu „volba“, arcikníže Maximilian vzdal se „práv“ svých, a byť i zástupcové domu Rakouského nyní oblibovali sobě volbu, přece prý jen o právo dědičné se opírají; všecky tyto i ještě jiné mnohé věci zostřily prý opatrnosť stavův.

Po této příhodě a jednomyslném prohlášení uherských rad, že říšský sněm jediné vydáním diplomu upokojiti možno, dali se královští komisaři za pomocí arcibiskupův Ostřihomského a Kaločského a sudího dvorského do spisování jeho. Nejvážnějším místem v návrhu, kterýž společnou prací touto povstal, byla slova, jimiž císař prohlašuje, „že starobylé právo svobodného volení krále, jehož předkové (nynějších stavův uherských) užívali a potomkům svým odkázali, nyní i na časy budoucí potvrzuje, upevňuje a za neporušitelné prohlašuje; po zvolení krále pak že také zvláštním článkem sněmovním ustanoví a potvrdí, že volení krále děje se ze svobodné vůle veškerých stavův říšských!“ Dále pronášel se návrh diplomu v tento smysl: Ačkoli výše uvedené místo diplomu jakož i jiné články jeho mohly by snad zavdati podnět k výkladům nepravým a domu Rakouskému škodlivým, přece císař prý nemeškal vydati ho, když přední členové sněmu říšského byli se dne 7. dubna královským komisařům ústně prohlásili: „že říšský sněm ani nyní ani prvé při volení krále neměl úmyslu, odpadnouti od jasného domu Rakouského, aniž zanedbati povinného vzhledu k němu, aniž konečně

pominouti rodu královského a kromobyčejných jeho zásluh a nákladův při obhajování tohoto království.“ *)

Khlesl odebral se s tímto návrhem bez prodlení 19. dubna 1618 do Vídně. Matyáš nařídil o té věci poradu, v níž vedlé kardinála též pán z Meggova, Trautson a Hegenmüller podílu brali.**) Všickni účastníci vyslovili se pro přijetí diplomu, načež císař, vyžádav sobě svolení bratra svého Maximiliana, dne 21. dubna skutečně ho podepsal. Matyáš mohl to zajisté učiniti bez rozpakův, ustoupiv již od úmyslu, dosáhnouti na sněmu říšském více než uznání posavadních práv domu svého, jichž nebylo lze jasně určiti, a když diplom sám následkem toho, že deklarace říšského sněmu opatrně vložena do plného znění jeho, mohl sloužiti spíše za důkaz dědičného práva habsburského než volebního práva uherského.

S napnutím očekávali v Prešpurce zatím návratu kardinálova. Opposice říšského sněmu byla každé hodině ráda, o kterou příchod jeho se protahoval; řeči nedůvěřivé, ostatně nikoli bez podstaty, jsou vedeny, a hrozeno odjezdem z Prešpurka, nevrátí-li se kardinál do 23. dubna. Někteří však nepřestávali již na takovýchto klepech, jež bývají obyčejným průvodcem veřejných jednání, nýbrž pomýšleli na něco horšího. Molart dostal z Budína výstrahu, že někteří šlechtici prý obrátili se již k tamnímu pašeti, žádajíce ho za podporu, kdyby došlo k povstání proti císaři. Ondřej Doczi, kterýž byl pravým důvěrníkem Ferdinandovým mezi stavy uherskými, znepokojoval každou chvíli svého vznešeného příznivce podobnými zprávami. ***) Veškera pozornosť říšského sněmu obrátila se však opět k jediné toliko věci, když kardinál dne 21. dubna z Vídně se vrátil a zpráva se roznesla, že císař vydal žádaný diplom.

Druhý den po návratu svém Khlesl podal králi zprávu o tom, co ve Vídni se jednalo, při čemž napolo samolibě, napolo s úštipkem doložil, že arcikníže Maximilian nemálo ho pochválil z příči-

*) Zpráva o jednání dne 17. dubna, jakož i návrh diplomu nacházejí se v archivu c. k. ministeria vnitra.

**) Poradní protokol v archivu c. k. minist vnitra. Tamtéž schválení Maximilianovo, písemně dané v Novém Městě za Vídní dne 20. dubna.

***) V archivu c. k. minist. vnitra: Psaní Arbeisslovo Maximilianovi, dané v Prešpurce dne 20. a 21. dubna 1618. — Tamtéž psaní Molartovo Maximilianovi, dané v Prešpurce dne 21. dubna.

nění jeho, pravě při tom, že má tím o jeden stupeň blíže do nebe. Ferdinand nebyl však s diplomem zcela spokojen, slova „libera electio“ mrzela ho navzdor připojenému vysvětlení, a mimo to byla ho došla od Oňata zpráva, kteráž mu dávala naději na něco lepšího. Ze Španěl poslali totiž konečně odpověď, že Filip jest hotov, dědické požadavky Ferdinandovy podporovati mocí, a vyslanec, dávaje o tom zprávu, nabízel Ferdinandovi pro počátek 6000 mužů.*) To stačilo naplniti krále nechutí proti vyrovnání se s říšským sněmem; než po některém rozvažování rozhodnul se přece po dobrém. V Prešpurce stály již věci bezmála na samém kraji a slíbené vojsko 6000 mužův bylo příliš daleko, pročež Ferdinand ještě téhož dne schválil návrh diplomu, kterýž pak vydán jest říšskému sněmu.

Stalo se nyní, co bylo předvídati: říšský sněm vyslechl s největším ustrnutím znění diplomu. Osudné vysvětlení uvádělo domnělé právo jeho k svobodné volbě takořka v směšnosť, a opposice prohlédala jasně, že by, přijmouc diplom, sporného práva volebního nepodporovala, nýbrž spíše podkopala. Zklamání a hněv zjednaly sobě rozličným způsobem průchodu, a skoro všechen sněm shodoval se v tom, že nepřijme diplomu; ano zdá se, že z Uhrů i ti, kteří v sepsání jeho měli podílu, nemnoho horlivě o jeho přijetí se pokoušeli. Bylo tudíž opět zhola pochybné, jakým směrem vyjednávání bráti se budou. Ačkoli přátelé domu císařského všemi silami k tomu pracovali, aby pohnuli stavův k větší povolnosti, při čemž, jak se zdá, ani darův nešetřeno, předce nebylo by došlo tak záhy na nějaký výsledek, kdyby čiperný kardinál nebyl připadl na novou cestu. Podlé mínění jeho náleželo nyní pustiti diplom a v artikulech říšského sněmu položiti zprávu o povýšení Ferdinanda v tato slova: K našemu (císařovu) doporučení stavové uherští po mnohých vyjednáváních a podlé své starobylé, v ž d y od nich zachovávané zvyklosti a svobody zvolili jednomyslně arciknížete Ferdinanda svým králem.**)

*) V archivu Simancasském: Přípis Oňatův z dne 19. dubna.

**) Článek ten zněl původně takto: Ad nostram (sc. Mathiae) benignam requisitionem et paternam recommendationem Ser. Principem ac Dom. Ferdinandum, regem Bohemiae, Sacri Romani Imperii Electorem, Archiducem Austriae, patruelem et filium nostrum charissimum, ob excellentes et heroicas, quibus pollet animi ingeniique dotes, Universi Status et

Stavové uherští, kteří ve své touze po diplomu již nemálo byli se ochladili, co seznali obsah jeho, povolili konečně, jsouce se všech stran přemlouváni a snad i sami znechutivše sobě dlouhého vyjednávání o jediném předmětu, a přijali již dne 26. dubna formuli Khleslem navrženou. Ač v ní nebylo řeči o právu svobodné volby, přece nalézalo se v ní určitě vysloveno, že Ferdinand cestou volby stal se králem a protož potkala se se schválením jejich. S druhé strany arci královští komisaři nebyli s ní nespokojeni, poněvadž byli do ní opatrně slovíčko „vždy" vpravili; „zvyklosť vždy zachovávaná" znamenala totiž dle mínění jejich tolik co uznání dědičného práva, a formule nemohla tudíž, byť i příště jí se užívalo, právům domu Rakouského býti na ujmu. Každá strana tedy vykládala sobě formuli v jiný smysl a radovala se nejspíše, že přelstila druhou. *)

Když pak stalo se dohodnutí o způsobu, jakým by se mělo povýšení Ferdinandovo zapsati v akta sněmovní, byl návrh formule odeslán císaři. Týž nestěžoval sobě přijmutí jeho, načež svolení císařovo podáno na sněm, kterýž ho uvítal hlučným provoláváním slávy Matyášovi. Dvůr však a s ním stejně smýšlející Uhři katolíci, litujíce nyní dvojnásob, že „vysvětlení" bylo docela vypuštěno, ujali se prostředku, jenž jediné ještě zbýval. U sudího dvorského zhotovili totiž královští komisaři protokol čili tak zvaný instrument, a vypsali v něm do podrobna obsah vysvětlení, jakož i způsob vzniku jeho. Listina tato, ač pro tu chvíli bez významu, mohla v pozdější době státi se velice důležitou, neboť byvši sepsána za přítomnosti nejčelnějšího úředníka soudního v Uhřích a nejspíše také jiných královských rad uherských, nad to pak i podpisy jejich stvrzena, musila v budoucnosti aspoň pro víru svou s dobrými službami se obejíti. **)

Ordines post plures tractatus juxta antiquam consuetudinem et libertatem eorundem semper observatam paribus votis et unanimi consensu in Dominum et Regem ipsorum rite elegerunt, proclamarunt invocatique demum Numinis divini auxilio feliciter coronaverunt.

*) V archivu Simancasském. Tak vypravuje o tom Oñate ve své zprávě domů zaslané.

**) Khlesl Trautsonovi z dne 30. dubna 1618, v archivu c. k. ministeria vnitra.

Ačkoli tedy již odstraněny byly největší překážky, předce nevykonána i hned volba krále, ano říšský sněm ještě déle 14 dní zanášel se rokováním o tak řečeném diplomu korunovačním, při čemž katolíci a protestanti v příčině náboženských stránek jeho opět do tuhé půtky se dostali, tito svobod svých rozšířiti obmýšlejíce, onino pak tomu se opírajíce. Teprvé když konečně dohodli se o takovém znění, jež oběma stranám stejně hovělo, podepsal Ferdinand diplom korunovační.

Po takovémto urovnání cesty došlo konečně na slavné volení krále. Dne 16. května z rána stavové, v síni sněmovní shromáždění, prohlásili Ferdinanda za krále Uherského a odebrali se na to do obydlí jeho s obvyklou gratulací. Provázen stavy vyšel na to král z komnaty své do síně rytířské a usadil se tu před otevřeným oknem, kdež ho z náměstí, před zámkem se rozkládajícího, bylo lze viděti; po boku jeho stál Khlesl. Nejprvé měl arcibiskup Ostřehomský ku králi řeč, na kterou říšský místokancléř Ulm odpověděl, načež i Ferdinand několik vděčných slov doložil. Mezi tím co nyní z tisícerých úst zaznívalo provolávání „slávy“, blížili se členové říšského sněmu, aby budoucímu králi svému políbili ruku. Za tohoto obřadu německé vojsko, před zámkem postavené, vystřelilo z pušek na znamení, kteréž dal předseda dvorní rady válečné, pán z Molartu. V tom z nenadání proletěla koule mezi hlavou Khleslovou a Ferdinandovou a zaryla se do stropu síně. Nikdo nevěřil, že by se to bylo stalo náhodou. Než původce nemohl býti vypátrán, aniž se dalo na jisto vyšetřiti, komu vlastně koule tato platila, byla-li již vůbec z úmysla vystřelena. Nejvíce podobá se pravdě, že se tu stala nějaká náhoda, neboť Khlesl a Ferdinand byli v onom shromáždění jedinými, kteří nejvíce na sebe nevražili; a zajisté, kdyby některý z nich byl ukládal o bezživotí druhého, nebyl by hleděl provésti to způsobem pro původce zločinu, jak událosť sama dokazovala, zrovna tak nebezpečným, jako o nedovtipnosti jeho svědčícím. Ostatně ale máme po ruce důstatek svědectví o nevinnosti obou protivníků. Ferdinand sdělil ještě téhož dne dobrodinci a důvěrníku svému, arciknížeti Maximilianovi, tuto událosť, nazývaje ji příhodou nenadálou a nepochopitelnou, a Khlesl, jenž na tváři své byl pocítil tlak vzduchu od fičící koule, psal jistému dů-

věrnému příteli, že ze zachránění svého není „vesel“, nýbrž spíše „na smrť uchystán“. Nechceme-li tudíž z pouhého domnění hádati na některého nespokojeného Uhra neb Čecha, jakožto původce zamýšlené vraždy, nesmíme leč vykládati sobě tuto záhadnou událosť jediné co náhodu. *)

Téhož dne, co Ferdinand byl prohlášen králem Uherským, říšský sněm zvolil ještě nového palatina. Z kandidátů, od vlády navržených, zvolen sudí dvorský Forgáč, čímž hodnosť tato dostala se katolíkovi. Strana královská, přejíc sobě již konec vyjednávání o posloupnosti, žádala na říšském sněmu, aby bez odkladu ustanovil se den korunovace Stavové však, místo že by žádosti té vyhověli, ztrávili ještě dvanácte dní rokováním o stížnostech říšského sněmu. Dne 28. května podali stižný spis svůj Ferdinandovi, žádajíce za rychlé vyřízení jeho. Dvě z těchto stížností dosahovaly významem svým daleko přes meze Uher, stýkajíce se s poměry veškerého Rakouska. Jedna vztahovala se totiž k císařské moci válečné v Uhřích, druhá pak žalovala na podřízení země ve věcech finančních rakouské dvorské komoře. Tušíme, že nebude od místa, pozastaviti se něco málo při těchto stížnostech, zvláště proto, poněvadž jimi zmotané poměry tehdejší monarchie Habsburské s části svého vyjasnění docházejí.

---

*) Hurter má za to, že výstřel tento udál se v den korunovace, kdežto z vlastního psaní Ferdinandova i z jiných listů vyrozumíváme, že se to stalo v den prohlášení jeho za krále. Ferdinand píše totiž o výstřelu tom Maximilianovi: „und ist unter meiner wehrender acclamation und Salve ein Kugell zwischen meiner und dess Kardinal Kleseli Kopf zu dem Fenster herein gepflogen. Ob es nun mit Vleiss oder Casu beschehen, kann man nicht wissen. (Original v archivu c. k. ministeria vnitra) — Arbeissl, Maximilianův důvěrný tajemník, psal arciknížeti o témž předmětu takto: „unter welchem Schiessen ein Muschkhetenschuss mit der Khugel geladen zum Fenster herauf gradt dem Cardinal für die ohrn oder nasen und über des Khönigs Khopf oben in der stubenpoden also gefehrlich gangen, das gemelter Cardinal den Windt empfunden und mennigklich, der in der stuben war, wie auch ich selbs mit meinen Augen den schuss streben gesehen und wargenommen, sich auch Ihre Khöniglich Würden und iederman darüber nicht wenig entsetzt und entfärbt.“ (V archivu c. k. ministeria vnitra.) Hammer-Purgstall, jenž v životopisu Khleslově, od něho sepsaném, králi Ferdinandovi všecky možné i nemožné zločiny podkládá, ovšem se neostýchá i v tomto případu viniti jeho i Maximiliana z útoku na život kardinalův.

Co do první věci, stěžovali sobě Uhři, že císař v odporu s dřevními sliby svými nařizuje v pomezních pevnostech za velitele cizozemce, a že tito, jakož i cizí vojska dopouštějí se nejkrutějších útiskův i přestupkův zákona ve vůkolí tvrzí a pevností. Pro tyto nepořádky žádali stavové, aby cizí lid válečný z Uher byl vyveden a cizí náčelníci aby nahraženi byli rodilými Uhry. Že žaloby Uhrův na vojska císařská byly zcela podstatny, o tom snad nebude pochybnosti. Než, i při nejlepší vůli královĕ nebylo tak snadné, vyhověti jim, poněvadž záležitost tato byla ve styku se zmatenými poměry rakouského zřízení vojenského i se zvláštním vývojem jeho.

Rakouské vojenství rozvíjelo se totiž pod tlakem válek tureckých. Ferdinand I bojoval proti Turkům z části s lidem, kterýhož jemu stavové poddaných zemí povolovali čili s tak zvanou hotovostí zemskou, z části pak s lidem najímaným, pokud totiž peněžité prostředky jeho stačily. Během 16. století uznáváno čím dále tím více, že vojsko nájemné z řemesla již předčí nad obyčejnou hotovosť stavovskou. Sněm český sám prohlásil se léta 1572, že stavovské jezdectvo za mnoho nestojí a že toliko při vojště najatém shledává se náležitá statečnosť válečná. Odtud také pošlo, že Rudolf II užíval v Uhrách nejvíce najatého lidu, pomáhaje sobě hotovostí zemskou toliko v nezbytné potřebě. V čas míru hotovosť na dobro se rozpouštěla, ale i z najatého lidu ponecháno jen tolik ve službě, kolik ho bylo třeba k obsazení pomezních pevností. Tyto posádky a najaté vojsko vůbec, jež nejsouce přímo podřízeny jednotlivým zemím, jediné rozkazův společného panovníka rakouského poslouchaly, byly zárodkem stálého vojska v říši Rakouské.

Proti tomuto zřízení vojenskému Uhři první pozdvihli stížného hlasu. V čas války nehněvali se ovšem na cizí pomoc, poněvadž vlastní síly jejich nestačily k obraně; ale jak nastal mír, hned sobě stěžovaly na posádky, kterýchž obyčejně bylo do 20.000 mužův, i žádali toho neustále, aby k té službě domácí lid se najímal. Neníť pochybnosti, že by se byl zmíněný počet lidu dal sebrati v zemi; to však nemohlo stačiti, poněvadž Uhrům sice nescházelo na udatnosti, ale na cviku, pro který němečtí a nizozemští vojáci té doby prosluli nejstatečnějšími v Evropě. Chtěl-li tedy císař míti voj-

sko spolehlivé, musil dáť uhoditi na buben najímací ve svých kroměuherských zemích anebo v Němcích. A dejme tomu, že by Uhři byli bývali s to, postaviti 20.000 nejlepšího vojska, přece odtud nebylo nesnázím konce, poněvadž neměli pro něho žoldu; neboť ostatní země Habsburské nechtěly uloženou sobě pomoc odváděti na penězích, jak by bývalo Uhrům nejvíce po chuti, a jak se k tomu na generálním sjezdu Lineckém také výslovně přiznali, — nýbrž v lidu válečném. Jednotlivým zemím vidělo se žold raději domácí mládeži bojovné dopřívati, nežli ho takořka darem zbývati a Uhrům k poplatku se zavazovati. Sněm český žádal během 16. století několikráte na králi, opatřiti toho, aby při najímání vojska k zemi se přihlíželo a některé pluky z Čechův se zpořídily. Nepochybujeme, že sněmové rakouský, štýrský a jiní s podobnými žádostmi ke králům se obraceli, nechtíce jednak zbaviti válečné statečnosti lid domací, jinak přejíce sobě, aby značný na ten čas peníz žoldový vlastní zemi v užitek šel. Ferdinand I a nástupcové jeho nemohli jinak leč uznávati podstatnosť takové prosby, a přiváděli tudíž německé i české vojsko do Uher. Co tu bylo medle počíti, aby otázka vojenská vynesla se po přání Uhrův? Německé a české posádky byly by se sice daly snadno ze země vyvésti, leč kdo měl pak brániti pevností pozemních, a pak-li by Uhři sami se v to uvázali, kdo je měl platiti?

Sporná otázka byla by celkem jen tehdy dala se řešiti všem po vůli, kdyby stavové jednotlivých zemí byli sami chopili se záležitosti obrany proti Turkům a ji v dorozumnění s Uhry upravili. Ferdinand I vyzýval jich několikráte k tomu, ale vždy skoro nadarmo. Stavové štítili se uvaliti na bedra svá veškeré břímě obrany, shledávajíce v tom většího pro sebe pohodlí, aby panovníci jejich tuto starosť sami nesli a při polovici Evropy podpory se dožebrávali. Mimo to byla by takováto snaha stavův po výdatné obraně pospolité musila základem sobě oblíbiti rozhodnou vůli, aby nově utvořený stát rakouský trvale se zachoval; než takové vůle ani nebylo, aniž by se byla dala ve skutek uvésti, dokud v jednotlivých částech mocnářství popíráno dědického práva dynastie k zemím. Stížnosti Uhrův na cizí posádky nemohly tudíž k spokojenosti jejich býti vyřízeny, a všecko přislibování králův, že jim bude vyhověno,

dělo se nezbytně s tajnou výhradou, že všeho nechají při starém. Tak se to mělo i nyní s odpovědí, jež dána byla Uhrům.

Druhá vážná stížnost týkala se otázky finanční. Uhři stěžovali sobě, že finanční správa uherská byla uvedena v područí dvorské komory Vídeňské, i žádali, aby komoře jejich byla vrácena samostatnosť a v čelo její aby se dostal rodilý Uher. Při bedlivějším rozboru této žádosti shledáváme se s podivnými stránkami tehdejšího finančního hospodářství Rakouského.

Jak pověd omo, záleželo v středověku na panovnících samých, aby z výnosu rozsáhlých statkův svých, z rozličných důchodů městských a z tak zvaných regalií na důstojnosť své koruny náklad vedli, všeliké výdaje vládní zapravovali, a částečně i obranu státu pořizovali; berně stavovské bývaly toliko s výjimkou. Král spravoval statky své a těžil z regalií dle vůle; stavové o to buď málo, buď nic se nestarali, a neměli toho ovšem také žádnou kontrollu. Tak dělo se ještě, když Ferdinand I vstoupil na trůn Uherský a Český. Příjmy jeho v obou zemích záležely kromě výnosu z korunních statků ještě z cel, monopolů, městských důchodků, hor a t. d. Čím jednodušší správa, tím více musil se výnos těchto důchodův královských zvelebiti, a Ferdinand skutečně o to se postaral, zřídiv ve Vídni společnou správu veškerých svých důchodů z Uher, Čech, Rakous, Štýrska a j., kterážto vrchní finanční správa, dvorskou komorou nazývaná, v Čechách a Uhřích každým dnem více platnosti sobě zjednávala. Správa řádných i mimořádných důchodů královských, zužitkování veškerých regalií v Čechách i Uhřích, především ale celnictví spořádány jsou během 16. století podlé způsobu německého. Komory Česká a Uherská, kteréž proto nezanikly, dostávaly rozkazy z dvorské komory, vykonávajíce, co jim odtud nařizováno. Uřední dopisování dělo se jazykem německým, a sice tou měrou, že na př. české listiny i v samé vnitřní správě komory české počaly řidnouti. Tak tedy již před válkou třicítiletou v oboru správy finanční učiněn počátek skutečné, proto ale nemálo pronikavé centralisace, kdežto předce vzhledem k zemím samým toliko osoba společného panovníka státoprávní svazek jejich představovala.

Přihlížíme-li k řevnivosti, s jakou Čechové i Uhři samostat-

nosti své hájili, bude nám s podivením, kterak stavové mohli bez všeho odporu dopouštěti, aby takové poměry průchod vzaly. Teprve na počátku 17. století ozývá se odpor častěji a s ním i snaha po zrušení tohoto poměru, nikdy však opposice nevystupovala s tou rázností, jaké věc v pravdě zasluhovala. Jak chatrného až k neuvěření rozhledu politického byli asi tehdy stavové, netušíce již předkem význam takového slučování hospodářství finančního a nepoznávajíce, že tím podtíná se kořen samostatnosti jejich! Ostatně ale ani mocnářství jakožto celek nemělo na ten čas žádného užitku z takového sjednocení financí, poněvadž jím způsoben jesť prozatím toliko zmatek. Pro společný prospěch a budoucí rozvoj bylo by výhodnější bývalo, kdyby se finance byly dle jednotlivých zemí zevrubně oddělily; k tomu ale bylo potřeby, aby se byli stavové vzájemně dorozuměli, kterak příště potřeby celého státu uhražovati míní. Avšak jako neporozuměli dostatečně novým poměrům v oboru vojenství a povinnostem z nich jdoucím, zrovna tak nedovtipně zachovali se též k otázce finanční. Stavové nedbali nikdy o celistvosť státu pospolitého, domnívajíce se, že tím již s důstatek opatřili vlastní samostatnosti své. Než tato bezpečnosť trpké jim připravovala ovoce; neboť stát pospolitý, nemoha jimi vzniknouti, vznikal a utužoval se proti nim. Kdyby stavové již v 16. století zaslepeností svou nebyli pomáhali vznikající jednotě vojenské a finanční ve prospěch vlády neobmezené, všecko násilí Ferdinanda II nebylo by stačilo, zničiti samostatnosť jednotlivých částí státu rakouského, zejmena pak uložiti budoucnosť Českou v předčasný hrob.

Jakou měla tedy vláda dáti odpověď na stížnosti Uhrů v příčině zřízení finančního? Mělo-li zlé z kořene býti vyvráceno, zbývala k tomu jediná cesta, vzájemné totiž dorozumění se veškerých zemí rakouských mezi sebou. K tomu ale nedostávalo se stavům pravého smyslu a vládě dobré vůle, poněvadž se obávala bližších stykův a případných úmluv stavův mezi sebou. Proto tedy i v této straně nevyhověno stížnosti Uhrův.

Jednání o těchto stížnostech protáhla se celým měsícem červnem. Ferdinand snášel toto prodlévání tím nevrleji, čím větší byl spěch jeho pro záležitosti české, kteréž každým dnem mocněji odjezdu jeho požadovaly; nezbývalo mu však, než trpělivě vyčkati

konce. Mezi tím říšský sněm položil korunovaci na první den měsíce července. Nacházíme zprávu, že král prý ještě dva dní před tím se znesnadnil s říšským sněmem o jakousi novou spornou otázku náboženskou, a že opposice v poslední chvíli ještě hrozila odchodem svým.*) Spor tento, o němž nemáme podrobnější vědomosti, ukončen však povolností Ferdinandovou, načež přece vykonána korunovace dne 1. července. Říšský sněm byl propuštěn a král mohl konečně vyjeti z Uher.

III.

Mezi tím co říšský sněm v Prešpurce rokoval, nespouštěli Maximilian a Ferdinand svolání sjezdu kurfirštův z mysli, dbajíce o to, aby lhůta, ke dni 28. května položená, nebyla opět prodloužena. Maximilian oddával se v měsíci dubnu nejlepším nadějím; neboť ho císař několikrát ubezpečoval, že v čas nastoupí cestu do Řezna. Ale již počátkem května pronášel se císař jinak, říkaje, že bude třeba cestu opět odložiti; Maximilian, pátraje po příčině toho, dozvěděl se, že se posud ještě nedostává potřebných peněz. Oznámiv to Ferdinandovi, obdržel brzo potom od něho z Prešpurka odpověď, že Khlesl právě psal císaři, napomínaje ho, aby nehledě na tělesnou nedůživosť a jiné nesnáze, stůj co stůj odebral se záhy k sjezdu kurfirštův, při čemž se prý i nabízel, založiti ho po případě vlastními penězi. Ferdinand nedůvěřuje v upřímnosť tak slaďounkého listu, žádal zároveň Maximiliana, aby přece vypátral, neposlal-li Khlesl stejnou dobou ještě druhé psaní císaři znění opáčného.**) Arcikníže zachovav se dle této žádosti, dozvěděl se skutečně o dvojím psaní kardinálově. Jedno svědčilo císaři samému a shodovalo se obsahem svým se zprávou, kterou o něm Ferdinand byl podal, ba Khlesl si v něm na konec rázně zaklel těmito slovy: „Čert aby vzal ko-

---

*) Tak čteme ve zprávě Zeidlerově, dané kurfirštu Saskému z dne $\frac{3.\text{ července}}{23.\text{ června}}$ 1618, ve státním archivu saském.

**) Psaní Maximiliana Ferdinandovi z dne 2. května, a Ferdinanda Maximilianovi z dne 4. května, v arch. c. k. minist. vnitra.

moru, že tolik těžkostí nadělá se zálohou peněžitou na dílo tak spasitelné“ (totiž přenešení koruny německé na Ferdinanda). Maximilian nemeškal na zprávu o tomto psaní popoháněti komoru k většímu spěchu, a snad i pokárati ji z nedbalosti, dostal však od rozhorlených rad za odpověď: „Kardinál bude asi sám tím čertem, jímž komora jest posedlá, neboť jediné on ji navedl, aby výplatu hodně stěžovala.“*)

Druhé psaní Khleslovo svědčilo jisté důvěrné osobě, kteráž obsah jeho měla sděliti císaři. V listu tom kardinál zrazoval rozhodně s každé cesty do Němec, dokud říšský sněm v Prešpurce nebude ukončen, podotýkaje při tom, že nelze nadíti se brzkého konce rokování. Tvrzení Khleslovo nebylo sice bez podstaty, špatně ale srovnávalo se s horlivostí, s kterou v prvním listě svém přimlouval Matyáši k rychlému odjezdu. Z dopisův těchto vycházelo jediné to nade vši pochybnosť, že nebylo peněz na cestu. Následkem toho oznámeno kurfirštům s počátku května úředně, že císař vidí toho potřebu, sjezd Řezenský na několik neděl odložiti. I nebylo tudíž naděje, že se kurfirštové před koncem června sejdou.

Nikoho zajisté nenaplnily obojetnosť Khleslova a opětné odložení sjezdu kurfirštův větším hněvem, jako Maximiliana. Byloť však souzeno, aby záští jeho ještě se usílilo. Dostal totiž právě té doby od důvěrného jednatele v Benátkách zprávu o listu, kterýž vyslanec benátský při dvoře Vídeňském psal Signorii. Vyslanec pravil v tom psaní, že posud považováno vůbec Italiany a Španěly za lidi nejmstivější, že je ale v tom Němci daleko předstihují; Khlesl, chtěje pomstiti se Ferdinandovi, vystřehl prý Uhrův od něho jakožto vychovance Jesuitů, a radil jim, aby nevolili ho sobě králem, dokud by neměli práv svých náležitě pojištěných. Nedůvěra Uhrův dosáhla prý tím nejvyššího stupně a mohla by snad i pád dynastie způsobiti, kdyby Matyáš z nenadání zemřel.**) Pověděl-li vyslanec benátský pravdu, pak jednal Khlesl arci co zrádce. Než pravdivosť udání těch přece není kromě vší pochybnosti; Maximilian totiž snažil se nadarmo, vyzvěděti skrze Ferdinanda (kterému psaní byl sdělil),

*) Maximilian Ferdinandovi z dne 10. května, tamtéž.

**) V archivu Simancasském č. 2503: Oñate Filipovi z dne 13. května. K tomu přiložen přepis listu benatského vyslance.

zakládá-li se ono nařknutí na pravdě, a zdali Khlesl není s opposicí uherskou pod jednou pukličkou. Ferdinand nemohl se ani sám, ani skrze věrné své domakati pravdy.*) Oňate pochyboval následkem toho o podstatě obžaloby a přiznával se k domnění, že vina Khleslova záleží ne tak v hotové zradě, jako spíše v řečech více méně nerozvážených, ale opposici uherskou ovšem podněcujících. Nelze pochybovati, že úsudkem svým uhodil na pravdu, neboť Ferdinand nebyl by zajisté o několik let později přijal kardinála na milosť, kdyby jeho byl uznával vinným touto zradou.

Maximilian však neklonil se k mírnějšímu výkladu Oňatovu, a sice tím méně, čím kardinál touž dobou i odjinud ze zrady byl obviňován. Nejvyšší hofmistr knížete bavorského, hrabě Zollern,**) dával v listu jednom výstrahu před kardinálem, aby se jeho opatřili, poněvadž prý s kalvinisty v Němcích zachovává srozumění. I papežský vyslanec na dvoře císařském, jenž ve sporu mezi Khleslem a Maximilianem až doposud hleděl zůstati stranou, obrátil se nyní rozhodně proti onomu i pronesl se dokonce, že dům Rakouský neměl nad kardinála nikdy úhlavnějšího nepřítele. Úmysl, zbaviti se nějakým způsobem této nenáviděné osoby, s kterýmž se arcikníže bez ustání zabýval, přibližoval se takto čím dále tím více k provedení svému. Již na počátku říšského sněmu prešpurského napověděl Maximilian o tom několikráte v důvěře Oňatovi, byl však tehdy na váhách, má-li se kardinála zmocniti a zajatého do Říma poslati, anebo papeže požádati, aby sám zvláštním listem přikázal kardinálovi, vzdáti se úřadu a odebrati se do Říma.***)

Vyslanec tvrdil však, že ani jedna ani druhá z těchto cest nepovede k cíli, a navrhoval na konec sám třetí prostředek. Byl totiž tou radou, aby sice ještě použilo se Khlesla ke svolání sjezdu kurfirštův, avšak aby se mu zabránilo účastenství v poradách sjezdu, poněvadž by na něm mohl zosnovati podobné pletichy jako v Uhřích. Nejspíše prý může papež tomu pomoci; Pavel V nechť mu zapoví cestu do Řezna pod záminkou, že nesmí co kardinál svému dů-

---

*) V arch. c. k. minist. vnitra; Ferdinand Maximilianovi z dne 14. května.
**) Tento hrabě Zollern byl strýcem hraběte Eitela Fridricha z Zollern, jehož Matyáš častěji užíval v poselstvích.
***) V Simancasu č. 2327: Státní rada o psaní Oňatově z dne 4. dubna.

stojenství ničehož zadati dopuštěním předního místa kurfirštům. Tak prý by se nestalo ani císaři protivenství, aniž kardinálovi násilí. Maximilian, maje již takových kliček do sytosti, oznámil Oňatovi, že hodlá bez prodlení kardinála se zmocniti a dáti ho do Tyrol zavésti, a žádal spolu vyslance, aby k smělému činu tomu také přistoupil a jmenem krále svého jaksi ho schválil. Oňate zdráhal se sice, dávati se v to o své ujmě, nezavrhoval vsak úmyslu arciknížete, radě toliko, aby jednal s vědomím Ferdinandovým.*)

Kardinála nezůstalo tajno, že po arciknížeti Maximilianovi Oňate jest mu největším nepřítelem. Nejspíše zanevřel on první na vyslance, že se mimo vědomí císaře shodl s Ferdinandem o dědické nároky španělské, následkem čehož korunovace české nebylo lze více odložiti. Neboť kardinál tušil asi bez pochyby, že se stala nějaká tajná úmluva, která se pečlivě skrývá. Od té doby Oňate osvědčoval se vždy stoupencem arciknížat, i stával se Khleslovi tím nebezpečnějším, čím volněji mohl jednati dle postavení svého. Proto kardinál pomýšlel na to, nemohl-li by se sprostiti soka tím, aby mu způsobil odvolání do Španěl. Psal tudíž vyslanci císařskému v Madridě, hraběti Khevenhillerovi, o Oňatovi takto: „Co mám psáti o hraběti Oňatovi? Nechť ho obracím tak nebo jinak, vždy zůstává dle povahy své černým; kdo medle dovedl by krkavce zbíliti? Pište, nařizujte si jemu a poučujte ho, jak se Vám líbí; onť zůstane na mou věru tím, čím jest. Králi Filipovi neprospěje toto poselství nic, neboť císař nestojí o hraběte, a dovoluje mu přístupu k sobě jen na krátko; velkých věcí tu asi nesvede.“ — Khlesl nedosáhl však tímto listem úmyslu svého: Oňate nebyl odvolán, neboť i dvůr španělský přistupoval čím dále tím více na mínění arciknížat o kardinálovi.

Touž dobou, co Maximilian se zanášel se způsobem rychlého odstranění kardinála, pracoval s dvojnásobným úsilím o to, aby sjezd kurfirštův přece se sešel. Císař, kterého byl jednou zase napomenul k rychlejšímu odjezdu do Řezna, ukázal mu zkrátka na prázdné pokladnice. Proto však arcikníže netratil mysli, nýbrž skládal tím rozhodněji veškeru naději svou na dvůr španělský.

*) V archivu Simancasském: Psaní Oňatovo Filipu III z dne 13. května 1618.

Pozvav k sobě Oňata, žádal ho co nejsnažněji, aby mu byl v té věci prostředníkem; nikdy prý, tak doložil na konec rozmluvy, nežádal krále Španělského za milosť nějakou, nyní ale že prosí poprvé, a sice o peníze císaři na cestu. Co vyslanec chystal se dáti o tom zprávu domů a přimlouvati se za výplatu nezbytných peněz, dostal k nemalému překvapení svému od komory dvorské účet na 2,000.000 tolarů, kteréž císař prý na Filipovi jakožto spravedlnosť svou pohledává; k tomu připojena byla žádosť za rychlé vyplacení. Podlé účtů dvorské komory sešla se tato pěkná summa takto: Španělsko bylo prý dlužno císaři 200.000 tolarů jmenem nedoplatku na subsidie, již od léta 1609 slibované, a 1,800.000 tolarů jmenem zaleželých berní říšských za kraj Burgundský.

Účet komory dvorské neměl zajisté jiného naměření, než aby kazil přátelské styky mezi Španělskem a Rakouskem, zejmena pak byl manévrem Khleslovým proti pomoci španělské. Oňate nezanedbal dvorské komoře odpověditi. Co především se týkalo oněch 200.000 tolarů subsidií, jež Španělsko prý nedoplatilo, tož vyslanec na to sice přisvědčoval, doložil ale, že tyto pomocné peníze byly darem, a jestli že se něčeho nedostávalo k částce, prvotně slíbené, nemůže prý se to dluhem nazývati. Se své strany žádal pak naproti tomu za vysvětlení, komu prý se budou účtovati peníze, jimiž král podporoval arciknížete Ferdinanda ve válce proti Benátčanům; jestli že se neoctly císaři přímo v kapse, tož prý byly přece za něho vydány a nahradily tudíž s nadbytkem oněch 200.000 tolarů. Oňate připouštěl též možnosť zaleželých berní burgundských, žádal však, aby mu bylo pověděno, čím říše německá podporovala Filipa II a Filipa III proti povstalcům Nizozemským, a zdali nesluší se, aby nesmírné náklady, vedené od Španělska na obhájení této části Říše, z berní říšských se porazily. Na konec pak prosil sobě poučení, komu připadají v obtíž peníze, jimiž Španělsko pomáhalo Rudolfovi II ve všech válkách tureckých. *) Rozumí se samo sebou, že ani Khlesl ani komora dvorská nepospíšili sobě s odpovědí na tyto perné otázky vyslancovy.

*) V Simancasu: Oňate Filipovi III z dne 17. května.

V plný proud těchto klepů a různic uhodila z nenadání zlá věsť o vypuknutí povstání v Praze. Lehká jindy mysl Khleslova a zalíbení, kteréhož shledával ve škádlení arciknížat, rázem utuchly; nahlížel, že k přemožení nových nesnází bude zapotřebí silného ramene a že by tudíž moc jeho mohla octnouti se v koncích. Toto pomyšlení bylo nejspíše příčinou, proč v posledních dnech měsíce pojednou oblíbil sobě jinou notu. Ústa jeho překypovala nyní sladkými slovy pro dům Rakouský vůbec a pro arciknížete Maximiliana zvláště, při čemž obral sobě pána z Eggenberku za prostředníka, jemuž citův svých se svěřoval, chtěje, aby skrze něho dostaly se k pravým osobám. Zároveň vyměřil blízkou lhůtu pro sjezd kurfirštův, neboť prý císař bude s to, za tři neb čtyry neděle vydati se na cestu, peníze prý také se shledají, a nebude-li jich po ruce, raději že prý je „vyžebrá,“ než aby sjezd kurfirštův déle odkládal. V plném proudu svých slibův pak dotknul se přímo věci, o kterou mu hlavně šlo, tázaje se pána z Eggenberku, nebyl-li by možný smír mezi ním a Maximilianem. Neníť prý sobě vlastně ani pravé příčiny vědom, proč arcikníže jemu nepřeje; je-li snad hodnosť jeho kardinálská v cestě, dávajíc mu na oko přednosť před arciknížaty, to že dokládá se prý „pána Boha,“ že takové přednosti nevyhledává a že by raději hlavu svou položil arciknížatům k nohoum, než aby se nad ně chtěl vypínati. A překáží-li jim čepička kardinálská v tom, „aby na hlavu mu stoupli,“ chce prý ji odložiti. Srdečně prý toho sobě žádá, aby někdo uklidil roztržku mezi ním a arciknížetem Maximilianem; způsobil-li jemu příkoří nějaké, rád prý ho odprosí a zadosť jemu učiní.

Eggenberg, jenž nebyl tak nedovtipný, aby v pádu Khleslově netušil vlastního povýšení svého, byl zajisté osobou nejméně způsobnou, ku kteréž kardinál se svým snad upřímně myšleným pokusem smíru mohl se uchýliti. Již v odpovědi jeho bylo lze dvorskou faleš znamenati; pravil totiž, že neví ničeho o nenávisti Maximilianově ku Khleslovi, a že tento marnými starostmi se kormoutí a což toho bylo více. Kardinál vyrozuměv z těchto slov, že pro něho není naděje na smíření, zamlčel se, ale tvářil se tak, jakoby ho ubezpečování Eggenberkovo bylo upokojilo, spláceje takto neupřím-

nosť neupřímností. Pravilť, že mu velká tíž se srdce spadla a že bezdůvodnosť obav jeho mu jest nemalou útěchou.*)

Vyjednávání o svolání sjezdu kurfirštův bylo ostatně nyní na dobro zastaveno; neboť veškera pozornosť a všecky prostředky nesly se tu chvíli k povstání, jež v Čechách bylo vypuklo. Ferdinand i Maximilian nahledli, že jest věcí důležitější, ubezpečiti se korunou Českou, nežli o německou teprv se ucházeti. Protož hlavní starosť jejich nevztahovala se již k tomu, aby svolání sjezdu kurfirštův způsobili, nýbrž kterak by vypravili armádu proti Čechům.

*) Veškery tyto zprávy o různici mezi Khleslem a arciknížaty vážili jsme z dopisů mezi Maximilianem, Ferdinandem i Arbeisslem, v měsíci květnu prošlých a v archivu c. k. minist. vnitra chovaných.

Hlava pátá.

Vyhození místodržících oknem. (23. května 1618.)

I. Záští stran v Čechách dostupuje vrchole svého. Nové utiskování protestantův na statcích královských a duchovních. Skracování samosprávy obcí pražských. Nový zákon o tisku. Jmenování místodržících před odjezdem císaře do Vídně. Deputace Broumovských v Pardubicích. Příhody v Broumově. Zboření kostela Hrobského.

II. Defensoři svolávají sjezd protestantův do Prahy (5. března 1618). Jednání a usnešení jeho. Hrozebný list císařův. Odhodlané vystupování defensorův. Pokusy vlády, rozdvojiti města královská a šlechtu. Adresy oddanosti z měst. Michna pokouší se, oživiti dřevní víru pod obojí. Spor o kapli Betlemskou. Císař počíná sobě smířlivěji.

III. Zahájení druhého sjezdu protestantův v Praze (21. května). Jednání jeho. Tajná úmluva o zabití místodržících. Kdo byli její účastníci. Stavové v kanceláři zemské. Vyhození místodržících z oken. Památné zachránění místodržících a sekretáře Fabricia.

I

Následkové povýšení Ferdinanda na trůn český nedali dlouho na sebe čekati, a radosť oněch protestantův, kteříž ze snadného průchodu slavností korunovačních a z přívětivých řečí i vlídných pohledův při nich něco pokojné mysli strany budoucnosti sobě dodávali, ukázala se v kratičké době býti lichou. První sklamání nastalo, když přední členové opposice v úřadech svých pohoršení vzali nebo dokonce s nich složeni byli. Brzo potom musila minouti všecka pochybnosť, že vláda opposici netoliko v osobách, nýbrž i ve věci samé pronásledovati míní; neboť o uklízení stížností protestantův, byť i sebe podstatnějších, nebylo ani slechu více. Ba naopak dávali nyní oni úředníci zemští, kteříž dotud katolické reakce byli se ujímali, mnohem větší odhodlanosť a podnikavosť na jevo, co shledávali totiž povýšením Ferdinanda budoucnosť svou dostatečně zabezpe-

čenou. Ano Khlesl sám přese všecky potýčky své s králem, kteréž zajisté nebyly malé, nemínil proto nikterak zamezovati průchod výlučně katolickému směru vlády, jehož vzniknutí sám byl jedním z předních původcův. V obcování společenském počali se již někteří katolíci zpupnou neohrožeností vyznamenávati, oblibujíce sobě proti nekatolickým krajanům svým řečí vyzývavých.

Pavel Michna, sekretář kanceláře zemské, člověk to, kterýž byl protestantům na smrť protivný, jenž ale nedal sobě také nižádné příležitosti ujíti, aby hněvu jejich na sebe nepopudil, pronesl se, že prý nyní defensoři budou pohnáni před soud. Jak jen Ferdinand vlády se ujme, dostane prý Praha stálou posádku vojenskou, a pak nemine ani půl roku, „že všickni měšťané pod jednou býti musí; dále že jest prý domu Rakouského snešení již takové, aby budoucně žádná jiná víra než pod jednou v zemích těchto trpína nebyla.“ Podobným způsobem vedl sobě i Jakub z Tepence, hejtman královského panství Mělnického, pravě: „Když nový král dosedne, potom že musí všickni jednoho náboženství býti a že bude mnoho Petrův.“ Když mu pak na to odpovědíno, „k čemu že jesť král přísahu stavům učinil?“ řekl na to Tepenec: „Když jest Ferdinand zemím dědičným podobné přísahy zdržeti nebyl povinnen, že ani Čechům nebude.“ K jednomu měšťanu, kterýž přistěhoval se z Krumlova do Prahy, maje již do syta toho pronásledování, kteréž musil tam pro víru snášeti, pronesl se jistý Jesuita, shledav se s ním opět v Praze: „Neměl-li jesť prý žádné jiné příčiny, že jesť mohl dobře tam zůstati a do Prahy se nedávati, neb že dříve než pět let mine, v Praze též tak bude.“

Takové a podobné řeči bylo tehdáž v Čechách všudež slýchati, ony byly denním klepem, šířily a přeháněly se a způsobovaly v zemi rostoucí jitření. I samy vysoce postavené osoby vypovídaly taková proroctví, přilívajíce takto oleje do ohně. Nejvyšší mincmistr, pan Vilém z Vřesovic, katolický to křikloun, rád a často vyrážel se o pokutách, kteréž prý defensory stihnou a jmenoval zvláště hraběte Thurna a Šlika, pak Viléma staršího z Lobkovic a „kozí brádku“ (Budovce) co takové, kterýmž prý „hlavy dolů skákati budou,“ čili jak dle svého způsobu ještě jinak se vyjádřil: „kteří prý svých prázdných makovic z Prahy domů neponesou.“

Když byl při dobrém rozmaru, udělóval ještě milosť hraběti Thurnovi, „tomu hromskému Němci, jehož čert do Čech přinesl,“ i Vilému z Lobkovic poněkud odpouštěl, ale Šlik a Budovec ti že prý katu neujdou. Majestát dle jeho mínění nebyl platný, poněvadž byl mocí vynucen, a také „již prý v něm jesť díra.“ — I sám nejvyšší purkrabí, jakkoli muž rozvážlivý a spravedlivý, nemohl se ubrániti obávání, že pokoj a pořádek nenavrátí se do země, pokud některým nebude na život sáhnuto. Vůbec měli moudřejší katolíci, kteříž chránili se daremného poštívání, stav věcí za povážlivý tou měrou, že se jim boj s protestanty za život neb za smrť viděl nezbytný. *) Manželka nejvyššího kancléře, Polyxena z Lobkovic, rozená z Pernšteina, kteráž byla mezi katolickými paními bez odporu přední osobou, pronesla se po korunovaci Ferdinandově „že již nyní k tomu přichází a přicházeti bude, aby neb papeženci evangelikům, neb evangelikové papežencům na hlavy vsedli a zjezdili se.“ **) Výrok takového způsobu, kterýž dopouštěl možnosť porážky jedné neb druhé strany, neobnášel v sobě sice nic urážlivého pro protestanty, ale účinek jeho byl proto neméně mocný; neboť vycházeje z úst tak vznešené osoby, podobal se udeření zvonů na poplach i byl tudíž rozmnoženým vydáním resoluce Brandýsské.

Všecky tyto a mnohé jiné podobné řeči byly jistým znamením, že vláda míní dosavadních cest k utlačování protestantův netoliko se držeti, nýbrž i na příkřejší ještě nastoupiti. V skutku ukázalo se to za nedlouho v tom, jak opět s protestantskými poddanými na statcích královských zacházeti se počalo.

Katolická reformace na statcích královských zůstávala nedokonanou do té chvíle, dokud faráři, jakkoli nyní již katoličtí, poddaných nutiti nesměli, aby jich poslouchali. Nejdále postoupeno proti těmto r. 1616 a sice v tom způsobě, že sedlákům sem a tam od katolických farářův jejich zapověděno bylo (jak jsme svým místem oznámili ***), navštěvovati sousední kostely protestantské. Nyní usnešeno, aby se stal krok ku předu; lidé na statcích krá-

*) Apologie druhá, vydání Schubertovo, str. 49, 54, 59 a násl., pak str. 400—404.
**) Skála II. 85.
***) Srov. str. 107.

lovských měli z donucení přivedeni býti k tomu, aby buď obrátili se na víru katolickou, buď se vystěhovali. Provedení tohoto úmyslu na všech statcích královských najednou, nezdálo se býti ještě na čase, poněvadž by nezbytně všeobecné povstání v zápětí za sebou potáhlo; protož zvoleno prozatím k takovým pokusům jako náhodou jen některá, po různu ležící místa. Bylyť to zejmena Krumlov, Mělník, vůkolí Mostu a městečko Malín, k Sedleckému klášteru příslušné. V Krumlově i Mělníce přinuceni jsou někteří protestantští měšťané vyprodati se; v Mostě zavedena krutá správa panství, kteráž podobné následky způsobiti měla.*) Počet měšťanův, kteří z oněch míst musili se vystěhovati, obnášel ovšem sotva 20—30 osob, ale i přes toto malé číslo bylo vypuzení jejich skutkem nepopíratelným a velice závažným. S tímto počínáním snášelo se docela, že protestantům ve městech na panství královském zbraňováno přístupu k právu měšťanskému. Farář krumlovský (Václav Kliment) chlubil se koncem r. 1617, že za půl druhého léta, co jest v Krumlově, žádný protestant za měšťana přijat nebyl.**) Rozumí se ovšem samo sebou, že za hejtmany statkův královských nebyli více nařizováni protestanti, jak se to dříve často zbíhalo, nýbrž čiří katolíci.***) Všecka tato opatření byla jakousi předehrou útiskův, kteréž nyní městům královským samým nastati měly.

Útisky tohoto způsobu počaly se řadou opatření, jež vesměs v prospěch samým katolíkům směřovala. Kromě Budějovic a Plzně byla tehdáž všecka města královská skoro zevrubně protestantská, úřadové jejich pak vylučovali pravidlem katolíky z nabývání práva měšťanského. Tomuto, ovšem nemnoho chvalitebnému obyčeji položen nyní konec samou intervencí královskou, zejmena pak město Litoměřice, jakož i města Pražská z donucení přivedena jsou k tomu, aby mezi měšťany své přijímala katolíky. Rozkazy tohoto způsobu nenesly se však toliko k tomu, aby pomohly katolíkům k čestnějšímu postavení, což by bývalo celkem spravedlivé, ony měly býti zároveň prostředkem, aby i správa měst přešla do rukou katolíkův. Správa měst královských byla totiž za oné doby jakousi směsicí

*) Akta, vydávající svědectví o těchto opatřeních, nalezají se v apologii druhé.
**) Apologie druhá N. 36.
***) Apologie druhá str. 42.

samosprávy i poddanství. Král sázel zejmena skrze podkomoříhо nebo rychtáře dvorského (hofrichtýře) radu městskou, jsa ovšem vázán, vybírati radní z samého toliko měšťanstva. Z pravidla dostávali se váženější měšťané do rady a požívali tudíž důvěry obce. Jinak musila se ovšem věc obrátiti, měli-li s schvalním zanedbáním protestantův přede vším měšťané katoličtí, kteří v nepatrné téměř menšině se nalezali, na měšťanské hodnosti dosazováni býti. Takovou cestou musila vzniknouti naposled správa měst, kteráž docela na vůli dvora spoléhala i v dokonalém odporu s obcí se spatřovala. Sotva že ozývalo se obávání, že přijímání katolíkův mezi měšťany, z nařízení vlády sem a tam procházející, s důtklivými následky vzhledem k správě měst samých se nemine, ani již následkové tito počali se skutečně jeviti. V Litoměřicích, v Kutné Hoře a v Mostu klonila se náhle rada městská v usneseních svých na stranu katolíkův; v městech Pražských pak vzala ta věc průchodem r. 1617 tou měrou vrch, že náleželo již hlavní město zemské míti za katolické, soudíc jen dle toho, jak úřadové katoličtí zde sobě počínali. Slavení svátkův katolických stalo se tu pravidlem; vzhledem k processím a slavným průvodům nařídila rada Menšího města pražského, aby při nich zvonilo se zvony i samého protestantského kostela sv. Mikuláše, na Novém městě pak měli cechové v podobných příčinách uloženo, vytáhnouti a zastávati se pořádku. Michna prokazoval i v takových věcech obyčejné mistrovství své, přemlouvaje úlisně rozličných měšťanův, aby k processím se přidávali a takto počet katolíkův na oko rozmnožovali.*) Rostoucí starosti protestantův došly naposled dokonalého stvrzení novými rozkazy vlády, kteréž převyšovaly vše, cokoli posud podniknuto směrem jednostranného vyřízení otázky náboženské.

Počátkem listopadu 1617 vyhlášen totiž královský dekret s podpisy císaře i kancléře, i doručen též rychtářům královským,
4. list. 1617 jenž pod krotkým jmenem pouhé „instrukce“ pro ně nic méně v sobě nezavíral, než oktrojovaný řád obecní pro města Pražská, jehož obsah byl takový, že přiváděl samosprávu jejich takořka na zmar i dával jich zcela na milosť rychtářův královských.**) Příště

*) Apologie druhá N. 52 a 53.
**) Apologie druhá. Příloha 47.

měl totiž rychtář sedati ve všech shromážděních obce „na předním místě“ a nahlížeti do veškerých akt jejích; nic nemělo odtud býti v poradu vzato, aniž usnešeno bez vědomí jeho, aniž jaké shromáždění rady nebo lidu projíti bez předchozího svolení jeho; konečně nařizovalo se, předkládati mu všecky účty obecní k přehlédání a schválení. Tato instrukce pro rychtáře královské svědčila prozatím ovšem jen městům Pražským; nebyloť ale pochybné, že na všecka ostatní města královská vztažena bude, zvede-li se první pokus v Praze. Obecný pak zdar opatření toho musil míti v zápětí dokonalé podřízení měst královských a vydání jich na vůli krále ve všech věcech politických.

Jakkoli instrukce tato již sama sebou vzbudila veliké pozastavení, byltť to zvláště jeden článek její, kterýž na tu dobu ještě vyšší měrou s obecným pohoršením se potkával. Článek XXVI přikazoval totiž rychtářům, spisy všech zádušních odkazův a nadání každého kostela pražského k vědomosti vzíti a aby taková zádušní nadání na nic jiného, nežli na to, k čemuž vlastně odkázána jsou, se neobracela, bedlivě opatrovati. — Veškeré nadační jmění kostelův pražských pocházelo, s řídkými toho vyjímkami, z doby předhusitské; co víra pod obojí se rozmohla, obracováno jeho při většině kostelů ve prospěch této, od r. pak 1609 v užitek vyznavačův konfessí české. Vyhledávati původ záduší pražského a navrátiti je prvotnímu určení svému, znamenalo tedy tolik, jako připraviti protestanty o veškeré zádušní jmění jejich. Od jmění pak ke kostelům samým nebyl než jeden krok; neboť bylo-li nadání kostelní z původu svého katolické, byly jimi skoro bez vyjímky i kostely samé. Císařská komora počínala sobě pak jen ve shodě s touto instrukcí, zdráhajíc se týmž časem vydávati protestantským duchovním platy, z fundačního jmění jdoucí, poněvadž toto původně vyznavačům konfessí české nesvědčilo.*)

„Porovnání“ učinilo rok 1609 rokem normálním vzhledem k rozhodnutí otázky, které fary, nadání a užitky mají příště býti katolické, a které protestantské. Kdyby již toto opatření nebylo bývalo zákonitou hrází proti svévolnému navrácení far a záduší v stav

*) Apologie druhá vyd. Schub. str. 20.

předhusitský, toť nemohlo více než 200 leté užívání práva tak beze všeho pominuto býti. Tyto a jiné námitky byly zajisté i v kabinetu císařském v úvahu vzaty; vyhlášena-li i přes to všecko ona „nová a prvé nikdá v Praze ani jinde slýchaná" instrukce, tož nemohlo býti pochybnosti, že dvůr byl pevně odhodlán, odměřovati městům královským touž měrou, jako královským statkům. Čeho nyní v Praze zkoušeno, toho mohla se zajisté všecka města královská v případě zdaru opatřiti.

Položení protestantův staloť se nyní o pravdu povážlivým; důvody, kteréž mohly jednání krále na statcích královských a duchovních poněkud ospravedlniti, omluvy, kteréž proneseny sem a tam vzhledem k osazování konšelských úřadův pouhými katolíky, ztrácely dokonale platnosti své při tomto úkladném pokusu, zbaviti hlavní město země samosprávy a víry jeho. Nadarmo ohradili se Pražané proti tomuto novému řádu obecnímu, z pouhé vůle královské pošlému; nesvedliť toho, aby byl král jej vzal nazpět. Ba právě naopak zalíbilo se vládě, postoupiti na této cestě ještě dále; vydalať totiž pro Prahu nový řád tiskový. Zákony náboženské z r. 1609 sprostily protestantův všeho schvalního vkládání se katolíkův do věcí tiskových a sice tím opatřením, že vrchní dohlídka k tisku protestantských kněh přiřknuta jest jediným defensorům. Tento zákon zůstával potud v platnosti své; poněvadž ale bylo očekávati, že defensoři k posledním útiskům vlády mlčeti nebudou, pomýšleno nyní
11. pros. 1617 na to, aby se jim zamezilo veřejné slovo. Za nedlouho po vyhlášení nového řádu obecního nařízeno tedy Pražanům novým dekretem, aby všecky rukopisy, k vytištění ustanovené, prvé „do kanceláře české ukázány a pak odtud dovoleny byly." *)

Všecka tato opatření vlády nabývala ještě větší váhy a významnosti tím, že nikoli za nebytí císaře v zemi, nýbrž ještě za jeho přítomnosti v Praze učiněna byla. Tak nezbývalo stíhaným ani útěchy, že by snad úmysly panovníka s křivým výkladem u služebníkův jeho se potkávaly. Ostatně bylo již od mnoha neděl uzavřeno, aby císař odjel do Vídně a takto přestěhoval se blíže k Prešpurku, kamž náleželo svolati sněm za příčinou povýšení Ferdinanda na

*) Apologie druhá N. 46.

trůn uherský. S neděle do neděle odkládáno však s tímto odjezdem, buď že lékaři z něho zrazovali, buď že Matyáš, bez ustání postonávaje, sám k té cestě nejevil mnoho chuti. Konečné rozhodnutí stalo se na proroctví nějakého hvězdáře z Mantovy, shledavšího prý ve hvězdách, že císaře potká veliké neštěstí, zůstane-li v Praze až do měsíce února. Toto proroctví došlo k vědomosti císaře, kterýž na to více se neváhal.*) Před odjezdem z Prahy složil Matyáš správu země, pokud nemohla býti vedena samostatně, do společných rukou několika úředníkův zemských, kterýmž dán titul místodržících. Těchto místodržících, jichž jmeno za nedlouho došlo neskonalé paměti, bylo počtem deset, totiž nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, nejvyšší hofmistr Adam z Valdšteina, nejvyšší komorník Jiří z Talmberka, často již jmenovaní pánové Slavata a Jaroslav z Martinic, radové soudu zemského pan Karel z Dubé a pan Děpolt z Lobkovic, kterýž byl zároveň převorem řádu Maltézského (mistr Strakonický), nejvyšší písař pan Jan z Klenového, podkomoří zemský Burghart Točník a Oldřich z Gerštorfu. Sedm z nich byli katolíci, toliko tři vyznání protestantského. Jmeno veliké váhy schází v řadě těchto důvěrníkův císařských, jmeno totiž hraběte Thurna, kterýž podlé úřadu svého mohl sobě činiti právo k hodnosti takové. Avšak nepovolal-li císař několik jiných osob vysokého postavení k tomuto znamenitému úřadu, poněvadž nepožívaly plné důvěry jeho, jakž mohl toho Thurn očekávati co náčelník krajní opposice a hlava počínajícího již spiknutí? Ostatně nebyl i nejvyšší kancléř Zděnek z Lobkovic mezi místodržícími, poněvadž ho služba více k osobě císařově vázala.

Na cestě do Vídně dostalo se Matyáši příležitosti, vynésti poslední rozsudek ve věcech Broumovského kostela. Již nahoře vypravovali jsme, že opat Broumovský roku 1615 zbraňoval protestantským poddaným svým užívání vlastního kostela jejich. Rozkazy jeho neměly trvalého účinku, neboť on prožaloval z nova měšťany, že opětně kostel v svou potřebu obracují a klíče jeho vydati se zpěčují. Na tuto stížnosť nařízeno Broumovským z královské kanceláře, aby vypravili deputaci do Pardubic, kteráž by tu v čas jízdy

*) Zeidler kurfirštu Saskému ze dne 6./16. listopadu 1617. V státním archivu Saském 8239.

císařovy do Vídně dala se najíti a vyslechla vůli jeho. Poslové Broumovští dostavili se i obdrželi skrze kancléře rozkaz ke krajanům svým, aby odstoupili opatu navždy kostel. Od něho pak aby sobě dali napsati list svědomí, že vedlé poručení císařského pořádně se zachovali, kterýžto list pak má býti nejdéle ve čtyrech nedělích skrze deputaci místodržícím v Praze podán. Týmž časem šel i k místodržícím rozkaz, aby dali náčelníky potržek v Broumově
12. pros. 1617 jíti, kdyby Broumovští císařským poručením nechtěli se spraviti.

Rozsudek, kterýž deputace Broumovských domů přinesla, způsobil sice veliké zděšení, nestačil však zvrátiti odhodlanosť obce. Ona odepřela i nyní rozhodně, učiniti po královském rozkazu i odstoupiti kostel opatu. Tento žaloval znova, načež Broumovských došlo přímo z královské kanceláře nařízení, aby vyslali deputaci do Prahy. Pět měšťanův zachovalo se vedlé toho, šestý, jistý David Rampuš, kterýž byl dostal již v Pardubicích nařízení, aby do Prahy se dostavil, zůstal prozřetelně doma. Poněvadž poslové nemohli oznámiti, že by obec byla uposlechla, uvrženi jsou vedlé rozkazu královského do bílé věže, načež poručeno Broumovským, poslati do Prahy klíče po čtyrech zejmena uvedených měšťanech. Tři z těch, kteříž byli obesláni, mezi nimi pak i Rampuš, šetřili rozkazu potud, pokud dostavili se do Prahy, poněvadž ale nepřinesli klíčův s sebou, vsazeni jsou i oni do bílé věže. Ale i na to nepodala se obec. Purkmistr a rada, zastrašení poněkud touto přísností, dělali se sice, jakoby královského rozkazu uposlechnouti a kostel zavříti hodlali, ale na pouhou pověsť o tom zběhla se obec i ujala se zbraně, hotova jsouc, zastati se jmění svého i proti městské vrchnosti. Matyáš dostav
19. ún. 1618 o tom úřední vědomosť, nařídil vypravení schvalní královské komisse do Broumova, kteráž měla vykonati časte jeho, jakkoli vždy daremné rozkazy strany zavření kostela.*)

Chtíc na oko zachovati nestrannosť, domáhala se vláda toho, aby v komissi byla polovice katolíkův a polovice protestantův; a však nikdo z protestantův, kterémuž dostalo se té cti, nechtěl se v tom poselství dáti užiti, jakkoli Michna vyhrožoval neposlušným královskou nemilostí. I tak dostala komisse předkem již rozhodně katolickou

*) Veškeré vypravování podlé akt Vídeňského státního archivu, jakož i podlé rukopisu 373 v knihovně knížete Jiřího z Lobkovic v Praze.

podobu. Když v Broumově se objevila, žádajíc vydání klíčův kostela, prohlásila se sice rada městská, že chce poslechnouti, odvolávala se však k měšťanstvu, bez jehož vůle nelze jí prý ničehož učiniti. Když na to komissaři, svolavše obec do hromady, na měšťanech poslušenství žádali, neosmělil se nikdo promluviti. Déle čtvrť hodiny trvalo děsné toto mlčení, toliko na tvářích měšťanův znamenati bylo němý sice, tím samým však neméně dojímavý výraz bázně a hněvu. Konečně ujal se jeden z měšťanův slova, žádaje komissařův, aby na krátko schůze poodložili. Povolivše této prosbě, obdrželi komissaři několik hodin na to širší vyložení příčin, pro kteréž prý nelze obci poslechnouti. Poněvadž se však komissaři tímto vyjádřením vedlé instrukce své nemohli spokojiti, vyzvali nyní s důrazem radu, aby zavřela kostel. Když tato chystala se rozkaz vykonati, hnali se Broumovští s dětmi i ženami před kostel i postavili se ve zbrani i s kamením k obraně jeho. Jakkoli jim radní následky takového počínání důtklivě připomenuli, nedali se přece ničím zastrašiti i nehnuli se z místa.*)

Komissaři ustali prozatím, vymyslili ale jiný prostředek. Povolavše kazatele, v němž snad spatřovali původce veškeré nevůle, vyložili mu zlé následky takové zjevné vzpoury. Jakkoli byl prý kazatel, jak se praví, až k slzím pohnut, nemělo toto důtklivé napomenutí při něm přece jiného účinku, leč že slíbil, vystěhovati se za několik neděl z Broumova. Tím ale nebylo pro tu chvíli ani co získáno, aniž kostel zavřen, i tak žádali komissaři na konšelích naposledy, aby kostel vydali. Když tito omlouvali se nebezpečen- v březnu
stvím svých životův, odjeli komissaři bez pořízení. Poněvadž pak 1618
proti Broumovským v prvním čase po těchto příhodách nevedena žádná exekuce, nalézali se oni při vypuknutí povstání českého (23. května 1618) v skutečném držení svého kostela.

Rychleji, než spor Broumovský, kterýž vypsaným pořádkem skrze několik měsícův se vlekl, došla záležitosť Hrobská konečného

*) O vypravení komissařův píše se v Misc. 491. (ve Víd. stát. arch.): List z Prahy z dne 24. března 1618, z kteréžto zprávy jen s těží lze vyrozuměti den příchodu komissařův do Broumova. — Taktéž list Zeidlerův kurfiřtu Saskému ze dne 11/21 března 1618. Zeidler praví výslovně, že prý komissaři odjeli do Broumova před 14 dny, tedy 7. neb 8. března.

vyřízení svého. Arcibiskup, poručiv již roku 1614 protestantský kostel Hrobských zapečetiti, opíral se od té doby bez ustání všem pokusům měšťanův, aby dostali kostel opět do moci své. Na to odvážil se porušení majestátu způsobem takovým, kterýž předstihoval vše, cokoli v té věci na statcích královských dosud se bylo před se bralo. Vyzváni jsou všickni obyvatelé, aby chodili do kostela katolického; kdo toho opomenul nebo dokonce snad v sousedství nějakého protestantského kazatele byl poslouchal nebo od něho přijímal, k tomu přistupováno svévolnými pokutami. Protestantům bráněno oddavkův do té chvíle, dokud nepřiznali se k víře katolické, a neposlušných pronásledoval úředník arcibiskupův, Dr. Ponzon, nejkrutějším způsobem. Krok za krokem ustupovali Hrobští, ne jako by byli snad přesvědčení svého změnili, nýbrž že rostl
na podzim 1617 strach jejich před arcibiskupem. Posléze vydali od sebe i revers, že pro všecku budoucnost chtějí býti poslušni církve katolické. Takovým způsobem porušen nejen těžce list majestátní, nýbrž ustanovení jeho, aby každý člověk v Čechách pro všecku budoucnost k vyznání svému svobodně hlásiti se směl, uvedeno v posměch. Na konec dovršil arcibiskup dosavadních útiskův svých tím, že dal kostel v Hrobě, od měšťanův na vlastní peníz k protestantským službám božím postavený, zbořiti a s zemí srovnati. Ve třech
1617 dnech (11.—13. prosince) vykonáno dílo zkazy a poručení jeho provedeno tudíž bez prodlení a beze všeho odporu.*) Ale bez povšimnutí nezůstalo toto násilí nikterak. Rachocení padajících zdí kostela Hrobského rozléhalo se po vší Evropě; neboť nižádný děj smutnohry české nedošel tou měrou do vědomí vzdělaného světa tehdejšího, jako tento, i nižádná událost kromě pověstného vyhození místodržících z oken nezpůsobila většího hluku a pozastavení. Zboření kostela Hrobského obnášelo v sobě tolik výhrůžného, urážlivého a posměšného pro víru protestantskou, že bylo zhola nemožné, omluviti takové jednání jakýmkoli líčeným důvodem. A v pravdě nesetkalo se v Čechách ani vězení, ani zabavení jmění nebo zpuzení ze statku a domu s tak mocným účinkem, jako tato exekuce proti němým sice, nikoli ale nevážným zdem. Po tomto skutku

*) Akta, vztahující se k sporu Hrobskému, nalezají se v Apologii druhé.

nezbývala protestantskému obyvatelstvu ani jediná pochybnosť o tom, že rok 1609 nepřinesl mu žádoucího ovoce i že musí rozhodovati meč o bytí či nebytí jeho.

II.

Nadešliť časové protestantům, kdež všecko další povolování mohlo se pro ně státi osudným. Bylo-li při nich vůle povstati proti rodu Habsburskému, náleželo jim též především v úvahu bráti, nebude-li s nebezpečenstvím, odkládati povstání až do smrti Matyášovy; neboť v době této, po případě dosti dlouhé, mohl je snad stíhnouti osud protestantův Štýrských. Tuto otázku zvláště hodlal hrabě Thurn, jemuž počalo již býti teskno před nastávající bouří, předložiti spoluvěrcům svým; on sám však znal toho velmi dobře do sebe, co chce a kam směřuje. Prozatím byl toho úmyslu, aby přivedl přátel svých k nějaké nápadné demonstraci, jež by pohnula císaře, aby zarazil na cestě, kterouž byl sobě oblíbil. Většina defensorů, mezi nimi Budovec, Vilém z Roupova a j. byli s ním stejného smýšlení i odhodláni, způsobiti něco rozhodného. Menšina však nemínila vyhledávati cesty mimořádné, obávajíc se války s císařem. Námitky této strany mezi defensory neshledaly se však se souhlasem Thurna, a to zvláště i proto, že v celé zemi ozývaly se již hlasité žaloby na defensory, vytýkajíce jim nedbalosť u vedení úřadu.

Podlé článkův sněmovních z r. 1609 náleželo defensorům zastávati se vůbec práv protestantův i dohlížeti ke správě konsistoře i university. Stavové protestantští žádali tehdáž také, aby v neobyčejných případech směli se sjížděti; tomu opřel se Rudolf, povolil ale přece v tom způsobě, že smějí defensoři v takových příčinách povolati všecky protestantské úředníky a rady zemské, jakož i po šesti deputovaných z krajův českých. Užili-li defensoři tohoto práva, sešlo se shromáždění, do 100 osob čítající, kteréž mohlo se při povýšeném postavení členův svých považovati za jakýsi sněm protestantských stavův. Usnešení jeho nabývala pak tím větší váhy, čím určitěji dávala země znáti, že jich schvaluje. Většina defensorův rozhodla se tedy, svolati takové shromáždění. Rozeslány jsou listy

do všech krajův českých s důvodným vyzváním, aby každý kraj zvolil 6 deputovaných, po dvou z každého stavu. Tito deputovaní, jakož i nejvyšší úředníci a radové, kteříž byli schvalními listy obesláni,
1618 měli se ke dni 5. března v Praze dáti najíti, poněvadž prý se jedná o nejvážnější věci náboženství pod obojí.

V položený čas sjeli se také skutečně zástupcové všech krajův do Prahy, hotovi jsouce, raditi se o věcech, kteréž by jim defensoři předložili. Dne 6. března shromáždili se společně s protestantskými úředníky a radami, z kterých však jen někteří byli přišli, ve velké síni kolleje Karlovy. Před zahájením porad uvažoval Thurn v obzvláštní světnici s defensory, kteří také ne sice v plném počtu, vždy ale většinou se byli dostavili, o tom, co sjezdu přednésti náleží. Nepochybně mívali defensoři dříve již dlouhé porady mezi sebou v té příčině a tato poslední vztahovala se snad jen k formálním věcem, přece však trvala dobré dvě hodiny; neboť vážnosti chvíle byl sobě každý vědom i odtud lze sobě váhání a dlouhé rozjímání snadno vyložiti. Aby pak shromážděným stavům, čekajícím na zahájení porad, chvíle nezdála se býti dlouhou, vypravoval jim hrabě Šlik rozličné příběhy v říši i v Čechách z dob panování Karla IV a synův i nástupcův jeho. Že tato přednáška, kterouž „všickni mile poslouchali," nebyla prosta rozličných narážek na časy nynější, toho snadno bude se dohádati.*)

Po desáté hodině konečně objevili se v obci defensorové, majíce hraběte Thurna v čele. Poděkovav se přišlým z povolnosti takové, předčítal pak hrabě dlouhý spis, kterýž vykládal útisky, protestantům v Hrobě a Broumově, jakož i na statcích královských činěné, dovozuje zároveň, že všecko, cokoli defensoři v té příčině byli podnikli, ukázalo se býti daremné. Slyšení v Brandýse, poboření kostela Hrobského, připomenutí o Broumovských měšťanech, kteří posud v bílé věži seděli, to byla nejdojímavější místa veškeré přednášky.**) Po přečtení spisu podali defensoři k obci dotaz, „co by jim rady udělili," aby dosavadnímu utrpení konec položen byl. Shromáždění však po některém potazu dalo jim za odpověď, aby

*) Skala II. 89 a násl.
**) Skala II. 90. Český archiv zemský: Výslech Frueweinův strany účastenství jeho v povstání 1621.

prý defensorové sami jako „otcové a obrancové“ o těch příčinách „nejdříve zdání své vynesli a jak by užitečné od obce mohly se přímluvy dáti, jí ponavrhli.“ A však defensoři odepřeli i stáli na svém, aby shromaždění stavové sami dříve své mínění pronesli. O to zdvihlo se pak živé sporování, kteréž za několik hodin se protáhlo, a mezi kterýmž ukazováno vícekráte na neúplnosť shromáždění. Nejvíce pozastavovali se nad tím, že města pražská, jakkoli byla pozvána, nevyslala do schůze svých zástupcův; poslové měst upozornivše na to, ohlásili se zvlášť, „že bez Pražanův jako své hlavy úmyslu svého pronésti nemohou.“ Šlik vytýkal, aby neukazovali na tu svou hlavu, totiž Pražany, poněvadž prý „hlava naše a všech věřících jest Kristus pán.“ Na konec usnešeno k ponavržení jeho, aby spis Thurnův sobě přepsati dali a „co by možného bylo, za odpověď dáti, na zejtří pomyslili.“ Na to poznamenána jsou jmena obeslaných, kteří se nebyli postavili, a zvolena komisse, kteráž měla u dotýčných osob přezvěděti příčiny jich stranění se sjezdu.

Jako prvního, tak skládalo se i druhého dne shromáždění nejvíce z poslův krajských. Radiliť se o tom, jakou odpověď dáti defensorům, a však dlouhé dohodování se nemělo jiného účinku, leč že stalo se usnešení, aby posláno bylo pro defensory, kteří tenkráte nebyli přišli do shromáždění, a to s žádostí, aby oni „své dobré zdání nejprvé jim vyjeviti se nezpěčovali, že potom i obec přímluvy své učiniti chce.“ Defensorům nebyla ovšem žádosť tato po chuti; neboť svolavše sjezd protestantův, aby sám přivedl věc k rozhodnutí, byli by co do svých osob nejraději pozadu zůstali, učiníce se toliko ochotnými tlumočníky rozkazu sobě daného. Protož nechtěli s počátku o vystoupení svém ničehož slyšeti i rozhodli se teprv po dobré hodině, zachovati se dle vůle stavův. Václav z Roupova vyřizoval tedy od defensorův vzkázání, že zítřejšího dne chtí podati přiměřený návrh. Na to činili komissaři, vyslaní včerejšího dne k oněm osobám, kteréž sjezdu se vzdalovali, zprávu o výsledcích svého poselství. Nejvyšší komorník, pan Jiří z Talmberka, ohlásil se prý, „že proti císaři ani raditi ani býti chce“, pan Oldřich z Gerštorfu, Karel Mračský z Dubé a Bohuslav z Michalovic omlouvali se úřady svými, kteříž prý jim zbraňují v takových schůzích se účastniti, jakkoli prý nemají úmyslu, odtrhovati se

v čemkoli od spoluvěrcův svých. Co Pražan se tkne, zněly jich omluvy rozličně; purkmistr Starého města, Václav Lev, kterýž byl na straně vlády, dal za odpověď, že ani on ani „páni jeho radní nepoznávají žádné slušné příčiny, pro kterou by měli mezi pány stavy vyslati.“ Purkmistři Nového a Menšího města omlouvali se, že třeba jim se zachovati vedlé příkladu Staroměstských, dávajíce tím na rozum, že musili ustoupiti z nemilého přinucení. V skutku také drželi se jen určitých rozkazův, kteréž byli v té příčině od rychtářův dostali.

Defensoři, nemohouce jinak, než uchopiti se initiativy, kteréž na nich úsilně požadováno, usnesli se, raditi shromážděným stavům k podání stižného spisu místodržícím, a kdyby ten nic nepomohl, utéci se k samému císaři. Na to zhotovili návrh onoho spisu, kterýž obsahem svým s přednáškou Thurnovou celkem se shodoval a dotýkaje se všech stížností protestantův, prosbou se uzavíral, aby místodržící aspoň poručili propustiti Broumovských z vazby.
8. břez. 1618 Když návrh čten v obci, potkal se s úplným schválením. K podání spisu zvolena na to deputace, a v čelo její postaven hrabě Ondřej Šlik, kterýž teprv po dlouhém zdráhání povážlivého toho poselství,
9. břez. jak se dokládal, k sobě přijal. Deputace, kteráž na druhý den z rána na hrad se odebrala, nenalezla místodržících v kanceláři, jakkoli to bylo proti instrukci ouřední; neboť oni byli schválně odešli přímo do soudu zemského, kterýž se v ty dny právě také
10. břez. začal. Tak učinili i dne následujícího; seznavše ale brzo, že protestanti takovým způsobem nedají se odbýti, usnesli se, dáti jim
12. břez. slyšení příštího pondělka. Když na toto konečně došlo, podal Šlik místodržícím jakožto průvodčí deputace suppliku s pěknou přímluvou, v kteréž jich žádal, aby se ujali příznivého vyřízení žádosti stavův podobojí. Místodržící však v hladké odpovědi své odepřeli; co prý se majestátu a porovnání mezi stranou pod jednou a pod obojí dotýče a domnělého porušování jejich, to prý „nevidí se jim, toho obojího na ten čas vykládati;“ vzhledem k Broumovským pak že jim nenáleží, je z vězení propouštěti, poněvadž oni prý „jsou věznové J. M. C. vlastní.“ Že místodržící takto se zachovali, toho původem byla nepochybně mezi jinými přítomnosť nejvyššího kancléře, kterýž týmž časem opět do Prahy byl přijel.

Protestanti neočekávali jiné odpovědi i protož zpořídili ve dnech, kteréž audienci vlastní předcházely, dalšího jednání svého pro tento případ. Usneslit se o to, nejen k císaři stižným spisem se obrátiti, nýbrž poslati zároveň přípisy také stavům Moravským, Slezským a Lužickým s žádostí, aby za ně u společného krále se přimluvili. Podařilo-li se stavům, vzbuditi u sousedův svých náležitého účastenství, tož nebyli více samotni a císař měl proti sobě celou korunu. Přípis k stavům Moravským byl ovšem jazykem českým sepsán, k Slezským a Lužickým pak řečí německou. O stižný spis k císaři vznikla otázka, náleží-li jej složiti toliko po česku, nebo česky i německy, při čemž oba spisy by měly platnosť prvopisův? Kolonna z Felsu a většina defensorův klonili se k tomuto mínění, poněvadž prý „císař jest přirozený Němec.“ Hrabě Šlik a Radslav Vchynský radili však, držeti se dosavadního obyčeje a k českému prvopisu přidati německý překlad co pouhou přílohu, kteréžto mínění také prorazilo. Nyní raděno se o cestě, jakou by spis náleželo císaři dodati, vzdaž-li svěřiti jej místodržícím anebo poslati s ním zvláštní deputaci do Vídně. Všickni uznávali sice, „že by byla chvalitebná a bezpečná věc i u vyřízení snadnější, kdyby skrze jisté osoby samému císaři psaní to dodáno bylo;“ a však přece sešlo s této cesty, a sice, jak toho jsou rozličná znamení, nepochybně přispěním Thurnovým, ač defensoři na „velkou útratu“ se vymlouvali. Thurn obával se totiž, že ho vyvolí za přímluvčího deputace, kteréhož poselství ovšem nemohl na se vzíti, obávaje se ne bez podstaty nebezpečenství osoby své z takové cesty do Vídně.

Všecka tato snešení stala se jen prozatím, došla však rozhodné platnosti, když ohlášena v obci záporná odpověď místodržících; na to odeslány jsou listy na kvap těm, jimž svědčily. Tím došel sjezd prozatím cíle svého, pro kterýž defensoři ho byli povolali; usnešeno tedy, rozejíti se. Teprv až by došla odpověď od císaře a stavův vtělených zemí, měli se protestanti opět v obec shromážditi; a poněvadž se zdálo, že by věc mohla býti ve dvou měsících vyřízena, položen k návrhu defensorův nový sjezd ke dni 21. května.*)

*) Vše to vypravujeme dle Skály II. str. 87—103.

Chování vlády mezi sjezdem protestantův nedalo ani nejmenší rozpačitosti na sobě znáti. Nehledíc ani k tomu, že vláda přísnými rozkazy svými všem demonstracím obcí pražských byla zabránila, odjížděla právě ve dnech, když deputace u místodržících slyšení se domáhala, královská komisse do Broumova, aby protestantův tamních připravila k poslušenství. — Mezi náčelníky katolíkův nezpůsobily tyto příhody (pokud aspoň zprávy, do našich časův dochované, vysvědčují) žádné roztržky, jakkoli nemohlo býti při nich nijaké pochybnosti, že další přidržování se těchto cest povede bezpečně k násilnému sražení. Toliko jeden z nich, nejvyšší totiž hofmistr pan Adam z Valdšteina, kterýž byv z mládí pod obojí, později teprv na víru katolickou se obrátil, a který již za doby generálního sněmu náklonností svou k politickým snahám opposice se vyznamenával, neschvaloval tohoto pronásledování protestantův. Nebyloť to sice v příčině obecných nátiskův, nýbrž pro jistý zvláštní případ. Nový purkrabí Karlšteinský, Jaroslav z Martinic, vydal totiž tím časem mandát, v kterémž nařizoval poddaným na statcích purkrabských, aby chystali se přijímati o nastávajících velikonocích podlé způsobu katolického, sice že přinuceni budou se vyprodati.*) Adam z Valdšteina pronesl se s hněvem o tomto přímém porušení majestátu i zakazoval se slavně, že na statcích svých nikdy nechce ubližovati poddaným pro víru. To je všecko, co známo jest o nějakém různém mínění v táboře katolíkův.

Když sjezd protestantův byl se rozejel, očekávali v Čechách s napnutím, co vláda nyní sobě počne. Bylot nepochybné, že Matyáš odtud všecky okolnosti v náležitou úvahu bráti a následky rozkazův svých nikterak podceňovati nebude. Každým způsobem náleželo odtud jediné jemu odpovídati za všecka opatření vlády, nechť již z vlastní vůle jeho, nebo toliko z cizí rady vycházela. Také vrátil se již dne 10. března kancléř z Prahy do Vídně, aby podal císaři obšírnou zprávu o tom, co v Čechách se děje **). Neníť

*) O tomto mandátu děje se zmínka se dvou stran, v listu totiž Zeidlerově ke kurfirštu Saskému dd. 11./21. března 1618 (v stát. archivu Saském), pak v Misc. 491 „zpráva ze dne 24. března," ve Vídeňském archivu státním.

**) Zpráva o tom ve Vídeňském státním archivu po titulem: „Unterschiedliche Akten".

pochybnosti, že při dvoře děly se opravdivé porady o tom, jak nyní proti Čechům nastupovati. Jaká mínění v té příčině pronešena byla, jak dalece a jest-li vůbec mezi sebou se různila, na to není žádných dokladův; tolik ale jisto jest, že odpověď císařova k Čechům vyhotovena byla podlé dobrého zdání Khleslova, kterémuž dostalo se takto mnohem rozhodnějšího vlivu na potomní běh věcí v Čechách, než by se toho sám byl kdy nadál. Královská odpověď Čechům poslána jest již 21. března z Vídně k rukoum místodr- 1618
žících. Matyáš oznamoval v ní, že nebude nikterak trpěti, aby sjezd protestantův se opakoval; jeho shovívavosť že prý jest již u konce, a roznícení toho ohně chce prý předejíti tím, že dá původce rozbrojův před soud pohnati. Zároveň nařizoval místodržícím, aby obešlouce k sobě defensory, nařídili jim odepsati sjezd, na měsíc květen položený, a napomenuli pozvaných nesjížděti se k němu. — Psaní císařovo oblíbilo sobě tedy řeč důraznou, a tvrdíc, že s Broumovskými a Hrobskými naloženo po právu, dokládalo se spolu výslovně, že nejen list majestátní, nýbrž ani porovnání stavovské nebylo porušeno; ono zapovídalo na konec všeliké sjezdy protestantův až do příjezdu císařova, vyhrožujíc nepovolným těžkými soudy. Není se tedy čemu diviti, že z něho vzniklo veliké pohoršení v Čechách i ozývala se tisícerá proklínání původcův jeho. Šelť o tom obecný hlas, že místodržící sami list tento sepsali a císaři k podpisu předložili. Domnění toto mělo také několik neděl později Slavatu i Martinice státi život; neboť právě oni jmíni jsou vlastními skladateli listu toho, a vedlé nich dávala se vina jen ještě kancléři. Ale všeliké toto domnění nebylo s pravdou. Skutečný původce císařského listu byl Khlesl, kterýž tenkráte viděl toho potřebu, užiti důrazných slov, a jemuž se zdálo býti prospěšné (jak v listu svém, některým důvěrníkům v Čechách touž dobou psaném, sám se vyznal), aby císař nevystupoval úlisně „jako liška“, nýbrž mocně „jako lev“*)

*) Zprávu o vlastním původci císařského listu vyňali jsme z „Pamětí Slavatových (díl VIII), sepsaných v pozdním věku od něho samého, důvěřujíc se v slova jeho. On připomíná v té příčině, že jemu samému viděl se svým časem obsah císařského listu „poněkud zuřivým“ býti. Hurter v dílu VII. str. 252 shledává, že prý znění císařského listu nebylo nikterak tvrdé, nýbrž vlídné, čehož dokazuje vytištěním listu samého mezi pří-

Když list královský do Prahy došel, pozváni jsou defensoři, kolik jich právě v městě bylo, k místodržícím na kancelář, aby vy-
28. břez. 1618 slechli obsah jeho.*) Větší díl nečekali bez toho nic dobrého a protož nebylo na nich viděti žádného pohnutí; měl-li pak kdo z nich nekonečného toho sporu již dosti, mlčel prozatím. Toliko advokát pražský Fruewein, nedada se pro strach toho, co by defensorům nastati mohlo, ničím zdržovati, pokusil se o jakési prostřednictví, kteréž vlastně nebylo leč ucouvnutí. On prosil totiž jak místodržících tak defensorův jmenem vlastním a měst královských (měl-li k tomu plnomocenství, je ovšem pochybno), aby přece nedopouštěli věcem do krajních mezí dojíti, přičiníce se o to vespolek.**) Prosby jeho nevšimnul si však nikdo, a defensoři vyšli na to z kanceláře se slibem brzké odpovědi, kterouž také již ve třech dnech písemně podali. Připomínaliť v tomto přípisu, že se posud spravedlivě v mezech zákona chovali a že podlé článkův z r. 1609, Rudolfem i Matyášem stvrzených, dovoleno sobě mají, držeti rozepsaný sjezd. Také prý jim při nejlepší vůli nelze šetřiti rozkazu královského, poněvadž sjezd, položený k 21. květnu, díti se má vedlé snešení sjezdu březnového, odkudž prý v moci defensorův nepozůstává, rušiti toto snešení o vlastní ujmě.***)

---

lohami str. 592. Mělť by ovšem pravdu, kdyby ho nebyla potkala ta nehoda, že považoval jiné psaní císařovo za ten hrozebný list. Pravý list císařův je vytištěn v Apologii druhé Nro. 99.

*) Skála II. 105.

**) Výslech Frueweinův z r. 1621, v archivu c. k. místodrž. českého.

***) V císařské korrespondenci, pokud sjezdu protestantův se dotýká, mluví se na více místech o něm jako o shromáždění, kteréž zákonem se zakazuje. Toto dokládání se zákona vztahuje se k onomu článku z řízení zemského Ferdinanda I, kterýmž všeliké sjezdy stavův bez povolení krále pod trestem se zapovídají. Avšak tento článek ztratil plné znění své zákony z roku 1609, kteréž právě sjezd stavův protestantských ve způsobě výše vzpomenutém dovolují. Že z takových sjezdův mohlo po případě velké nebezpečenství pojíti, nedá se ovšem upírati, ale že jich zákon dopouštěl, to je jisté. Ukládaje o majestát a porovnání, nedbal Matyáš schválně tohoto ustanovení r. 1609 a postavil se tím prostě na stanoviště zákona před r. 1609. Vzpomínáme této věci zde výslovně proto, aby nemínilo se vedlé některých spisovatelův českých i německých, že protestanti postupovali proti zákonu. Oni stáli na půdě, kterouž jim dávaly zákony z r. 1609.

Na hrozbách, příkazech a zápovědech císařského listu a na předvolání defensorův nemínila ostatně vláda vzhledem k protestantům přestati; úmysly její nesly se k dokonalému rozdvojení stavu městského a šlechty, aby po případě, kdyby na sjezd protestantův přese všechen odpor přece jen došlo, aspoň nikdo ze stavu městského v něm podílu nebral. Proto dostalo se úředníkům, kteříž ve městech zastávali právomocnosť královskou, obšírných instrukcí, aby měšťanův ode všeho účastenství v sjezdech protestantských zdržovati hleděli. Nad to vidělo se vládě, aby v Praze královští rychtáři, v ostatních pak královských městech podkomoří a dvorský rychtář adressy čili přípisy oddanosti k místu přivedli, kterýmiž měšťané defensorův se odříkají a císaře za jediného obránce víry své prohlašují. Kdyby byla vláda za tímto směrem nějakého poněkud patrného prospěchu se dodělala, byla by z toho věc protestantův zajisté nemalé pohromy vzala.

První pokus, převésti města na stranu vlády, učiněn s obcí Starého města Pražského. Sekretář Michna, kterýž nyní byl činnější, než kdy před tím, sepsal návrh adressy k císaři, a ziskav předkem pro něj čelnější osoby z rady Staroměstské, kteráž dávno již byla měšťany vládního smýšlení prozřetelně doplněna, dal jej v plné radě k přijetí předložiti. Což se podařilo, a rada staroměstská, nepotázavši se ani s obcí, odeslala přípis k císaři, o němž toliko někteří měšťané stejného smýšlení se dozvěděli. Obsah této adressy vážil v nynějších okolnostech dvojnásobně. Ona byla nejen plna slibův věrné oddanosti, nýbrž zakazovala se výslovně, že „oni (radní totiž) i s obcí jejich kromě císaře žádného jiného za defensora neuznávají a nepotřebují.“ Zřejměji a důrazněji nemohla se ovšem přednější obec pražská zříkati pospolitosti protestantské, jejímiž representanty byli defensorové.

Příkladu Staroměstských následovaly Nové i Menší město Pražské. Na Novém provedl to rychtář královský, že rada přijala adressu skoro stejného znění, kterouž také bez vědomí obce, vyjmouc některé dobré přátely mezi měšťanstvem, rovněž k císaři odeslala. Rychtář Malostranský předstihl ještě kollegy své; neboť dokázav v radě přijetí adressy, kteráž stejným způsobem císaře za jediného defensora prohlašovala, odvážil se pokusu, pohnouti i obec

samou k podobnému pronešení poddané věrnosti. Když k tomu konci obec od něho na radnici svolána byla, připomenuli měšťané, již byli v návrh adressy nahlédli, že v něm neděje se zmínka o listu majestátním, i neschvalovali toho, jiní pak vyprošovali sobě nějakou chvíli k předchozí poradě; rychtář ale učinil konec všemu sporování, nedopouštěje místa ani výtkám aniž nějakému odročení, a přidav některé okřiky a domluvy, vyzval zkrátka obec, aby na obsah adressy přistoupila. Výmluvnosti takového způsobu nedovedla ovšem obec se protiviti, všickni mlčeli a rychtář směl pak co snešení hromady vyhlásiti, že přípis rady k císaři jednohlasně
11. dub. také od obce přijat jest.*) Zbývaloť nyní v Pražských městech ještě jediné učiniti. Poněvadž z obce bylo několik měšťanův mezi defensory, došlo jich vyzvání od místodržících, aby složili toho úřadu. Někteří uposlechli bez prodlení, jiní opět ohlásili se, že nemohou tak učiniti, majíce úřad svůj od sněmu, do jehož rukou prý ho složí, jak mile se sejde. Místodržící vzali však toto případné zřeknutí se tak, jakoby se bylo stalo bez podmínky, i dali v zemi rozšířiti, že Praha dokonale od defense odstoupila.**)

S menším úspěchem potkaly se snahy rychtáře dvorského v druhých městech královských. Ve většině měst nepovedlo se, pohnouti úřadův konšelských k tomu, aby prospěch víry své v šanc daly. Jen některá města, kteráž měla zejmena mnoho katolíků v radě, jakkoli tito jinak nalézali se v menšině, následovala příkladu Prahy. Bylať to zejmena města Kolín a Domažlice, nejdále pak odvážilo se touto cestou město Ústí nad Labem. V přípisu, kterýž konšelé učinili podkomořímu (ovšem po nedávné obnově rady), prosili ho, aby byl u císaře za ně tlumočníkem jich „věrné, poslušné a ponížené poddanosti,“ kterouž prý i „ztracením hrdel a krve prolitím prokazovati, stvrzovati a zachovávati chtějí,“ při čem že „za sebe, i potomky své připovídají, že žádného jiného kromě J. M. C. za

---

*) O těchto věcech v Praze píšeme 1. podlé apologie druhé, 2. podlé Skály a 3. podlé zprávy Zeidlerovy k Saskému kurfirštu ze dne 4/14 dubna 1618, kteráž jest v saském stát. archivu.

**) Ve vzpomenutém právě listu Zeidlerově.

krále, pána a defensora svého uznávati . . . nechtějí.*) V Kutné Hoře vzal pak nejvyšší mincmistr Vilém z Vřesovic na sebe, aby varoval měšťanův, jíti s defensory. S živou obrazností líčil potrestání těch, kteříž nemilosti královské sobě zasloužili, vzavše podílu ve sjezdu protestantův; těžké pokuty peněžité očekávali jich při nejmenším podlé mínění jeho, a někteří prý dokonce položí za to hlavy své: „Ne vždycky jest prý císaře Rudolfa sněm, když majestát byl vynucen. Defensoři dostali prý tyto dní psaní od císaře, které se jim nelíbí; mají hrozně dlouhé nosy, někteří chodí jako omámeni." A v tomto způsobě dlouho ještě mluvil.**)

Půda, kterouž sobě vláda byla tak chytře v Praze připravila, měla však ještě sloužiti k pokusům jiného způsobu. Zakládajíc sobě na dosavadních úspěších, odvážila se vláda na samé duchovenstvo protestantské v hlavním městě, zejmena za tím úmyslem, nedala-li by se i v něm roztržka způsobiti, zvláště pak některá část jeho pohnouti k tomu, aby opět vyzdvihla víru pod obojí, roku 1609 pochovanou. Jak o tom již vícekrát zmínka se stala, přijali r. 1609 všickni podobojí konfessi českou za vyznání své, což ovšem s nestejnou horlivostí jak na straně duchovních, tak světských lidí učiněno; v obou stavích bylo tedy ještě dosti osob, kteréž by proti dalšímu trvání víry pod obojí ničehož nebyly namítaly. Plémě těchto jalových anebo novotám r. 1609 nehrubě přejících lidí nebylo tou dobou ještě vymřelo, a kdo chtěl s dostatkem chytrosti na to se odvážiti, ten mohl mnohých snadno k tomu přivésti, aby se odřekli konfessí české a poznovu vztýčili prapor staré víry pod obojí, kteráž požívala dějinami i památkou Husovou posud ještě nemalé úcty mezi lidem. Co dobrá páka k vyzdvižení takové roztržky nabízel se nový pořádek služeb božích, rokem 1609 v platnosť vešlý. V lidu nebyla uhasla po tu dobu někdejší příchylnosť k slavným obřadům církve katolické, a větší prostota a jednoduchosť, kteráž s roku 1609 při službách božích průchod vzala, příčila se mnohému obyčeji a mnohé vzpomínce, jež hluboko se byla zakořenila. Kdyby se byli dali někteří prote-

*) Skála II. 110.
**) Apologie druhá Nr. 120.

stantští duchovní přemluviti, aby nového řádu služeb božích odstoupili a starému podobojí k obnově dopomohli, bylo by se to snad s velkým zalíbením v lidu potkalo, čímž mohla stará víra podobojí mocně k novému životu se probuditi. Při nejmenším způsobil snad tento pokus zmatek a různice v táboře protestantův.

Plán takové roztržky mezi protestanty vyšel snad z hlavy Pavla Michny; aspoň byl on to, kterýž se provedení jeho s největší horlivostí ujímal. K tomu konci pozval několik duchovních, kteréž měl v domnění nevelike statečnosti mysli nebo skrovné záliby v nových řádech, k sobě do domu k důvěrným poradám i dovedl větší počet jejich pomálu k tomu namluviti, že schvalním přípisem požádali císaře, aby obnovil dřevní víru podobojí*). Byloť prý těchto duchovních 12, mezi nimi nalézalo se pak i několik pražských farářův. S obnovou víry pod obojí mělo se provésti i těsné spojení její s církví katolickou a pražský arcibiskup měl státi se odtud duchovní hlavou obou církví. Prvé než o tomto prosebném spisu a plánech s ním se shodujících vůbec něco mezi lid se dostalo, odvážil se farář u sv. Mikuláše na Starém městě pražském, nepochybně jeden z nových přátel Michnových, rozhodného kroku za tímto směrem u veřejnosti. V staré církví pod obojí bývalo obyčejem, že vzkřísení páně o bílou sobotu slavilo se processím, jako u katolíkův. Vyznavači konfessí české, nevěříce v přepodstatnění, zrušili processí. Když přibližoval se týden velikonoční r. 1618, jala se vláda naléhati prosbami i přímluvami na onoho faráře, jakož i na faráře u Matky Boží před Týnem, aby drželi o bílou sobotu slavné processí se svěcenou hostií. S počátku rozpakoval se v skutku i sám farář Týnský, kterýž snad byl také jeden z oněch dvanácti, má-li vládě učiniti po vůli, čili nic; když však přiblížila se doba vzkřísení, držel toliko farář Svatomikulášský objednané processí. Úžas a vztek protestantův nebyl větší, než radosť katolíkův nad takovou děrou, kterouž do kázně a řádu druhé církve dle domnění svého udělali. Kancléř poslal listy oněm radním Staroměstským, kteříž byli v průvodu, děkuje jim z toho i ujišťuje jich císařské přízně a milosti. Farář Týnský naopak, kterýž některou chvíli

*) Apologie druhá str. 19. a 20. vyd. Schubertova.

vězel v pokušení, hleděl se z toho svým spoluvěrcům omluviti tím, že měl o neděli velikonoční prudké kázání proti katolickým processím.*)

Vůči příhodě, kteráž mohla dle okolností míti velice povážlivých následkův, ušlo skoro veřejného povšimnutí, že týmž časem staly se na některých statcích duchovních i královských rozličné odvážlivé pokusy, zmařiti platnost některých ustanovení z roku 1609 ve věcech náboženských. Mezi jiným týkalo se to několika hřbitovův, kteréž již před r. 1609 stály a porovnáním stavovským za společné vyhlášeny byly, jež ale nyní opatové Strahovský a na Slovanech výhradně jen v potřebu katolíkův obraceti chtěli. Rovněž vyzýval 13. dub. 1618 arcibiskup pražský hejtmana královského panství Pardubického výslovně, aby českých bratří, kteříž tu již od 150 let pokojně přebývali, utiskoval a k vyprodání přinucoval, jakkoli zákonové z r. 1609 brali je v ochranu svou.**) Za to vzbudila se opět všeobecná pozornost, když vláda učinila pokus, zmocniti se kaple Betlemské, v kteréž byl Hus učil a kázal, a kterouž považovali a ctili Čechové od starodávna co kolébku jak víry pod obojí tak evangelického vyznání.

Podlé listu nadacího, kterýž pocházel ze 14. století, příslušelo universitě pražské, dosazovati kazatele na kapli Betlemskou. Při každém uprázdnění měli tři mistrové university společně s purkmistrem Starého města pražského jmenovati nového kazatele. R. 1609 propůjčeno takovým pořádkem místo kazatele bratru Cyrovi. R. 1618 zemřel Cyrus a o velikonocích jednalo se o nového kazatele i vyzváni jsou mistři, kteříž tím časem obsazování měli sobě svěřeno, od rady staroměstské, aby, dadouce se na radnici nalézti, bez odkladu volbu vykonali. Mistři však zdráhali se, státi v tu chvíli k tomuto pozvání, poněvadž prý dle nového zřízení university náleží jim prvé s defensory o to se poraditi; nic však méně obsadili přece sami to místo prozatimně. O to obrátili se purkmistr a rada staroměstská stižným spisem k císaři, kterýž poslal místodržícím bez meškání rozkaz, vyvésti prozatimního kazatele

*) Zeidler kurfirštu Saskému, dáno v Praze dne $\frac{21.\ \text{dubna}}{1.\ \text{května}}$ 1618, v saském stát. archivu 9168.

**) Apologie druhá vyd. Schubertova str. 27 a N. 52 i 45.

z Betlema i vyzvati universitu, aby platnou volbou bez dalšího otázání se defensorův vykonala. Kdyby nechtěla uposlechnouti, měli místodržící sobě poručeno, zavříti kapli a uložiti klíče v kanceláři královské. Universita, kteráž nepochybně mezi tím s defensory byla se dorozuměla, neodkládala více i požádala purkmistra Staroměstského Severina Loštického, aby volbu kazatele v určitý den ve spolku s oněmi 3 mistry k místu přivedl. Loštický učinil tak i dohodl se s nimi o 3 kandidátech, kteříž byli farář u sv. Martina Jakub, farář Týnský Jiří Dykastus a Cyrill, člen jednoty bratrské. Když na konec však mělo k tomu dojíti, kdo z těchto 3 kandidátů má se státi skutečným kazatelem, vytasil se pojednou purkmistr s návrhem, aby jmena kandidatův samému císaři uvedena byla v povědomosť, který pak z nich kazatele vybrati má. Mistři ohražovali se proti tomu jako proti neslýchané novotě, neučinili ale také platného rozhodnutí, nýbrž vznesli tu věc na defensory, kteříž
11. květ. 1618 na to bratra Cyrilla kazatelem v Betlemě jmenovali. Císaři nedostávalo se více chvíle zrušiti volbu tuto a oblíbiti sobě jinou; neboť za málo dní potom vyšlehli plamenové povstání, kteříž moci jeho v Čechách konec učinili.*) Protestanti však neviděli v jednání purkmistra nic jiného leč pokus, vzíti jim z rukou právo podací, přes 200 let vykonávané, a proměniti kapli Betlemskou v katolický kostel. Domnění jejich bylo by se snad opravdilo, kdyby povstání nějaký čas ještě bylo se prodlilo.

S vrchu oznámili jsme, že defensoři na list královský, kteréhož jim přečtěno, zpěčovali se zastaviti sjezd protestantův. O vyjádření jejich zpraven dvůr císařský, kterýž na to ustanovil se, opakovati zápověď; následkem toho poručeno místodržícím poznovu, aby opětně defensorův předvolali, nařídíce jim odepsati sjezd, což prý vzhle-
17. dub. 1618. dem k dalekému roku snadno dá se způsobiti. Řeč tohoto druhého psaní královského byla nepodobně onomu ze dne 21. března značně krotká. Ono zapovídalo sice opětně sjezd protestantův, vyhýbalo se ale již všem pohrůžkám, mohouc tím již působiti k smíření, že dávalo naděje k příjezdu císaře do Prahy. Podlé rozkazu sobě daného pozvali tudíž místodržící defensorův, pokud v Praze právě

*) Akta, vztahující se ke sporu o kapli Betlemskou, nalézají se v Apologii druhé pod N. 138.

se nalézali, na kancelář, načež hrabě Thurn, Budovec, Václav 20. dub. 1618
Vilém z Roupova, nedávně propuštěný písař staroměstský Kochan z Prachové, Martin Fruewein a ještě dvě, podlé jmen svých nyní neznámé osoby k místu se dostavili. Když defensoři byli vyslechli znění královského listu, odpovídal Václav z Roupova, ujav se slova, že jest defensorům té doby vyšší ještě měrou nemožné, zachovati se vedlé poručení, sobě sděleného; neboť prý kromě toho, že nastávající sjezd zákonem jest dovolený, nemoha tudíž zapověděn býti, nepřísluší jim té chvíle o něčem platně se usnášeti. Podlé instrukce, od sněmu sobě dané, třeba prý k platnému usnešení, aby aspoň deset členův přítomno bylo; tím časem nalézá se jich však v Praze toliko osm, kteříž tedy nejsou leč soukromními osobami. V dorozumění se společníky svými nabízel se ostatně pán z Roupova, že obsah císařského listu přivede k vědomosti vzdáleným soudruhům svým i rozváží s nimi pečlivě, co náleží učiniti. Na to promluvil Fruewein, naříkaje sobě na útisky, kteréž vláda Pražanům činí, poněvadž prý zbraňuje jim svobodně se vysloviti, nutíc nad to měšťanův, kteříž byli od stavův za defensory voleni, aby složili úřadův svých; načež prosil za vysvětlení, kteréž by jich upokojiti mohlo. Prvé než místodržící k tomu odpověditi mohli, ujal se Václav z Roupova podruhé slova, dávaje jím průchod podivení svému, jak prý se věci takové proti všemu právu díti mohou. Místodržícím nevidělo se však, pověditi něčeho na upokojení myslí, i položiliť dalšímu slyšení konec, doručivše list císařský defensorům k slíbenemu uvážení. Mlčení jejich dokazovalo jinak s dostatkem, že vláda jest odhodlána, nastupovati proti městům touž cestou, kterouž sobě jednou již byla oblíbila.*)

Jakkoli defensoři, zpěčujíce se uposlechnouti poručení císařova, měli formální právo na své straně, neníť přece pochybné, že protestantští stavové na pokynutí jejich nebyli by obeslali sjezdu, kterýž takto aspoň skutkem byl by se zastavil. Avšak defensoři nemínili sami zbaviti se ochrany, kteréž sjezd protestantský nebezpečnému postavení jejich poskytnouti musil; kromě toho bylo předsevzetí, způsobiti povstání, zajisté již dozrálo v mysli předních osob mezi

*) Zpráva místodržících k císaři ze dne 2. května 1618, v arch. č. místodrž.

nimi, jakéž byli zejmena Thurn a Václav z Roupova. V rozhodných úmyslech svých byli ostatně utvrzováni rozličnými listy z venkova, v kterých slibovalo se jim hojné a časné dostavení se k sjezdu. Ke křtinám, kteréž slavil týmž časem pán z Felsu, sešlo se neobyčejné množství hostí ze stavu panského i rytířského, i mělo se za to, jakoby již nyní protestanti v moci a četnosti své chtěli se ukazovati. Mnohému katolíku přišlo snad tehdáž na mysl, že posavadní potýčky slovní ustoupí již za nedlouho vážným událostem, nikomu však nezdálo se býti možné, že by při tom mohla vláda katolická za své vzíti. Adam z Valdšteina, kterýž teprv před krátkým časem byl ostře prohlásil se proti Martinicovi, káral nyní protestantův, vlídně sice, ale rozhodně, i zdálo se mu prý, že půjde tenkráte některým o hlavy. Thurn, kterýž v takových slovech větřil tajný nějaký úmysl vlády, hledal však bezpečnosť pro sebe a přátely své nikoli v ucouvnutí, nýbrž v odhodlaném postupování. *)

II

V takových okolnostech přibližovala se chvíle rozhodnutí. Již několik dní před zahájením sjezdu objevili se původcové hnutí v Praze, aby umluvili se o způsobu nejbližších kroků svých. Shromáždivše se dne 18. května v kolleji Karlově, usnesli se, vydati prohlášení k lidu, v kterémž objasňovali spor nynější a dovozovali oprávněnosť krokův v té příčině učiněných. Prohlášení toto rozesláno hned druhý den po všech farářích pražských s poručením, aby přečtouce je nejblíže příští neděli s kazatelny všemu lidu, vyzývali ho k modlitbám za zdar počínání stavův. Rozkazu toho uposlechnuto v každém způsobě, a vyplnění jeho způsobilo ohromné pohnutí mysli v obyvatelstvu pražském; do defensorův nadáli se ovšem takové odhodlanosti a statečnosti, nikoli ale do farářův.

Na první soukromní schůzi, kteráž jediné náčelníkův se do-
1618 týkala, následovalo v pondělí dne 21. května zahájení druhého sjezdu protestantův, o kterémž bylo tolik již psáno a tolik mluveno.

---

*) Zcidler kurfiřštovi Saskému ze dne $\frac{\text{21. dubna}}{\text{1. května}}$ 1618, v saském stát. archivu.

Již před položenon hodinou bylo znáti, že shromáždění, všem císařským zápovědem na vzdory, bude neméně četné, co sjezd březnový. Z měst byly sice jen Kutná Hora, Kouřim, Chrudim, Beroun, Boleslav a Slaný po třech poslech vypravili, ale i tento skrovný hlouček vymáhal sobě vůči předchozím pohrůžkám vlády, jakož i při trvajícím umlčení Prahy vždy ještě nějakého povšímnutí. Nepodobně tomu bylo vyslaných stavu panského a rytířského více, než prvé. — Ještě neshledali se všickni, kteříž do Prahy se byli dostavili, v kolleji Karlově, ano tu dva úředníci z místodržitelství s poselstvím se zjevili. Císař opakoval totiž v novém přípisu k místodr- 16. květ.
žícím poručení své, aby zastaven byl sjezd protestantův.*) I toto psaní přidržovalo se řeči vlídné, jako předposlední, zavírajíc v sobě ujištění, že císař nepomýšlí na to, aby skracoval stavův ve svobodách jejich. Dne 16. května odeslán byl tento list z Vídně a dostal se nepochybně dne 20. do Prahy. Proto požádali úředníci osob, kteréž tou dobou v kolleji se nacházely, aby neobtěžovaly sobě, dojeti na hrad, kdež prý má se jim učiniti nějaké sdělení. Odpověděno jim, že se to stane, jak mile sjezd v plnosti své se shromaždí.**)

Když k tomu konečně došlo, odebrali se všickni účastníci sjezdu do veliké síně kollejní. Farář od sv. Mikuláše v Menším městě, Jan Rosacius, zahájil shromáždění v slavném způsobě odříkáváním modliteb, čehož následovali přítomní, zazpívavše žalm 91., načež týž farář delší řečí vyložil vážnosť chvíle. Když zbožný přístup ten k poradám se skončil, vzalo vlastní jednání v malé síni počátek svůj v tom způsobě, že pan Vílem z Lobkovic dával zprávu o tom, proč dva z defensorův, zejmena Valentín Kochan a Martin Fruewein, sjezdu přítomni nejsou. Obadva omlouvali se tím, že jim hrozeno přísnými tresty od purkmistrův Starého i Nového města, odkudž z přinucení nemohou se dostaviti. V ostatním že prý hotovi jsou, povinnostem úřadu svého dosti učiniti, jest-li že by je defensorové a stavové chtěli ubezpečiti ochrany své proti všelikému pronásledování. Rozumí se samo sebou, že shromáždění za jeden muž slíbilo, jich se zastati, o kterémžto usnešení svém nejen Frue-

*) Přípis tento nalézá se v archivu českého místodržitelství.
**) Zpráva úředníkův k místodržícím ze dne 21. května.

weina i Kochana, nýbrž i třetího defensora, Václava Magrle z Sobíšku zpraviti dali, kterýžto poslední z podobných příčin se nedostavil, neučiniv se ostatně omluvena. Na to usnešeno, zachovati se místodržícím po vůli i vydati se na zámek. Hrabě Šlik, kterýž měl sobě uloženo, aby s vyslanými z měst se dorozuměl, žádal těchto důvěrným způsobem, aby i oni „ačkoli dosti v skrovném počtu se spatřují, s vyššími stavy v tom se srovnali" a s nimi na zámek jeli.

Sotva do sta bylo těch, kteříž nyní na hrad jeli nebo šli, a však jako nějaká lavina vzrůstal zástup jejich; bylo jim nejživějším dílem města se ubírati, aby došli cíle svého. Jak zástup zastavil na hradě, odebral se Vilém z Lobkovic k místodržícím, aby opověděl stavy, kteříž na to vpuštěni jsou do kanceláře; poněvadž ale všickni neměli v ní místa, zůstal dobrý díl jejich před otevřenými dveřmi. Nejvyšší purkrabí ujal se na to jmenem vlády slova i ohlásil stavům, že jest tu psaní od císaře z Vídně, kteréž poručil jim na hlas přečísti. Znění jeho bylo, jak jsme výše již připomenuli, smířlivé i žádáno v něm toliko zastavení sjezdu až na další rozhodnutí císařovo. Stavové vyslechli psaní, nedavše žádného znamení souhlasu nebo nevůle od sebe; nýbrž poradivše se, žádali výpisu jeho, kteréhož i hned dostali, načež slíbili, co nejdříve z společného usnešení místodržícím odpověď na ně dáti. Před rozejitím stavův snešeno hned na dvoře zámeckém, aby na druhý den „opět se do kolleje sešli a povážili odpovědi, kteráž by se měla dáti císaři na dotčené psaní." *)

Shromáždění, položené na den 22. května, počalo se hned o 8. hodinách ráno. Fruewein a Kochan objevili se již v obci, poděkovavše se stavům za slíbenou ochranu. Magrle nepřišel naopak ani dnes do schůze, nýbrž dal stavům vzkázati, že nemá žádné důvěry do jich slibův, poněvadž se ho prý defensorové v těžkostech jeho, kteréž měl pro při Hynka z Valdšteina, zastávati nechtěli. Tato odpověď způsobila rozhorlení mezi stavy i bráněno se proti jalovým výčitkám Magrlovým; nebo věc jeho byla prý politická a nikoli náboženská, a škoda, kteráž mu z ní pošla,

*) Skála II. 118.

byla spravedlivá*). Thurn ujal se na to slova, prose stavy, aby pozornosť svou obrátili k tomu, co prý Fruewein přednášeti bude. Tento prosil předkem poznovu, aby stavové, „přišlo-li by pro tu věc naň neštěstí nějaké, v tom náležitě jeho se zastali,“ což tím spíše jsou prý povinni, poněvadž on činí se jich přímluvčím. Čeho sobě prosil, to slíbeno mu výslovně i slavně; všickni přítomní „zkřikli vesměs hlasitě, zdvihše každý na znamení přísahy dva prsty“. Fruewein předčítal na to spis, kterýž obsahoval historický přehled tehdejších různic náboženských, jichž první počátek veden k příhodám Broumovským a Hrobským. Poněvadž prosby předešlé všecky nic nezpomohly, viděli se prý stavové před několika nedělmi přinuceny, sjeti se i podati list prosebný k císaři, kterýžto krok ale nepotkal se s žádoucím úspěchem; neboť na místě, co by žádostem jich mělo se vyhověti, docházeli prý nemilostiví listové jeden po druhém, v kterýchž jim zejmena zapovídán všechen sjezd. Poslední list císařský dostal se prý zrovna k vědomosti stavův a na nich jest tedy nyní, aby se usnesli, co činiti a jakou odpověď zvláště místodržícím dáti náleží.

Po krátkém potazu mezi sebou prohlásila se obec, „aby defensorové byli požádáni jakožto té věci nejpovědomější za dobré zdání.“ Tito neodepřeli tenkráte i slíbili sepsati odpověď, kteráž na druhý den měla místodržícím dodána býti. Když mezi tím živá rozmluva mezi stavy byla se rozpředla, vzniklo následkem starostlivé výpovědi hraběte Thurna nemalé vzbouření v obci. Hrabě připomenul totiž, že jde pověsť, jakoby místodržící ukládali o svobodu a bezpečnosť stavův, i radil opatřiti se proti tomu. Obec, poplašená touto výstrahou, usnesla se na tom, vypraviti i hned deputaci k místodržícím, kteréž uloženo, žádati na nich pro uvarování vší nedůvěry dovolení, aby stavové směli se ve zbrani na zámku dáti nalézti. Bylоť totiž zvykem právně platným, že stavové nesmějí na hradě objeviti se jinak, leč v obyčejném kroji s rapírem, nikdy ale v plné zbroji. Bylo-li při vládě proti nim v skutku zlého úmyslu, pak nalézali se ovšem v nebezpečenství, aby nebyli

*) O této při Hynka z Valdšteina, která neměla náboženského, avšak ani politického významu, podává spisovatel v druhém díle knihy své o Rudolfovi II podrobnějších zpráv.

od nečetné sice, ale dobře ozbrojené stráže hradské zaskočeni, což mohlo snadno se státi, zavřeno-li v čas brány hradu a překažena-li všeliká pomoc z města. V čelo deputace postaven jest hrabě Šlik, kterýž s velikou horlivostí podstoupil poselství své. Místodržící, byvše jím zpraveni o pochybnostech stavů, udělili žádaného svolení, přispíšivše sobě takto odníti jim všecku podstatu. Nejvyššího purkrabího neopustila i v této chvíli obyčejná veselá mysl jeho, i znamenaje dobře, kdo vlastně je původcem této mimořádné žádosti stavův, zvolal: „A co, pana hrabě z Thurnu abychom jíti dáti měli, našeho nejmilejšího ujce a švagříčka? Uchovejž toho milý pán Bůh!“

Nebylať to ostatně bázeň, kteráž doháněla Thurna k opatrnosti takové, nýbrž hotový plán na vyvrácení panství Habsburského. Přišelť nyní čas, v kterémž dozrálo dílo, po mnohá léta obmýšlené a uvažované. Záští protestantův českých k vládě Habsburské dostoupilo právě vrchole svého, učinivši je způsobnými k jakémukoli skutku, jen když jím nynější stav věcí zkácen býti mohl. Proto byl Thurn odhodlán, dáti nyní znamení k povstání a postaviti se v čelo jeho. Pro lepší osoby své bezpečnosť obmýšlel věc nastrojiti tak, aby roztržka hned s počátku stala se nescelitelnou; protestantským stavům měla se hned předkem vzíti všecka možnosť, navrátiti se k starým řádům, a sice netoliko jim, nýbrž i Thurnovi samému. Nejzpůsobnější cestou k takovému dokonalému znepřátelení se s dynastií bylo zabití místodržících, a plán toho vznikl v hlavě Thurnově.

První znamení, že zanáší se úmyslem toho způsobu, podal Thurn při oné schůzi v kolleji Karlově, kterouž jsme výše vypsali, zejmena v tu dobu, když počala se porada o odpovědi místodržícím. Tehdy napověděl důvěrně několika blízkým sobě osobám, že všecko přičinění stavův projde bez výsledku, nezpůsobí-li se zrovna nějaká „demonstrace.“ Podlé posuňkův jeho při těch slovech nebylo pochybnosti, jakou to vlastně míní demonstraci; neboť někteří z těch, kdož ta slova byli zaslechli, zrazovali ho z nějakého násilného účinku, kterýž prý by mohl těžkou válku za sebou potáhnouti.*)

*) Výslech Fruweinův. Prvopis jeho v archivu českého místodržtelství.

Několik hodin potom přišel k němu do domu Fruewein, a tomu pověděl zřejmě, že nezbývá, leč některé osoby vyhoditi z okna. Nezdá se, že by byl Fruewein schvaloval takového náhlého prostředku; aspoň zakazoval se později, že zrážel hraběte z něho a že odtud vzdaloval se všech krokův, kteréž k zabití místodržících směřovaly.*)

Poslední rozhodnutí o tomto osudném činu stalo se ještě dne 22. května a sice ve schůzi, kteráž děla se v domě bohatého Albrechta ze Smiřic v Menším městě Pražském. V tomto domě, kterýž pod nynějším jmenem svým „dům Montagovský“ vůbec znám jest, a sice v jedné postranní světnici věžní, sešli se někteří ze stavův k poslední poradě o té věci; kteří to byli, známo z výpovědi Václava Budovce. Ve výslechu, kterýž podstoupil Budovec tři léta později, přiznal se k tomu, že o vyhození místodržících s Thurnem a Smiřickým v oné světnici sám se byl umluvil.**) Což by v skutku tito tři mužové byli jediní tu věc mezi sebou ujednali? Zdá se nám, že tomu sotva tak bude; aspoň nepřekáží nic domnívati se, že Budovec při výslechu svém jen ty osoby jmenovitě uvedl, kterýchž nemohla tehdáž více stihnouti msta císařova; neboť Thurn byl v cizině a Smiřický mrtev. Jiné zprávy nedopouštějí pochybnosti, že o tomto tajemství věděl i Oldřich Vchynský, a příběhové dne následujícího dokazují, že Václav z Roupova, Kolonna z Felsu, Pavel i Jan Litvin z Řičan a druhý bratr Vchynského také o tom vzali vědomosť. O Václavu z Roupova a Felsovi troufáme si tvrditi, že společně s Thurnem byli první a vlastní původcové tohoto předsevzetí, a že všickni ostatní, ani Budovce nevyjímajíc, teprv později pro ně získáni byli. Jest-li všecky zde jmenované a o spiknutí vědoucí osoby měly podílu v oné schůzi v domě Smiřických, nebo jest-li Thurn s těmi, kdož tam nebyli, zvlášť ještě se smluvil, na tom konečně nic nezáleží; tolik je nepochybné, že zavraždění místodržících již dne 22. května bylo věcí ujednanou. Když rokováno o tom, jakým způsobem místodržících ze světa zprovoditi, radil Oldřich Vchynský, probodnouti je v světnici české kanceláře a Thurn byl téhož ná-

*) Výslech Frueweinův. Tamže.

**) Vlastnoruční zápisky kancléře Zděnka z Lobkovic v archivu Roudnickém.

hledu*). A však druzí nechtěli s tím souhlasiti, a tak zůstalo konečně při tom, aby místodržící byli s oken svrženi. Snad voleno tento způsob smrti následkem vzpomínky, že vyhazování z oken mělo v Čechách jakési právo historické; neboť již několikrát před tím přihodilo se, že lid v Praze vymstil se takto osobám, kterýchž nenáviděl. Snadno bude nyní také se domysliti, proč asi Thurn chtěl, aby stavové ve zbrani na zámek se odebrati směli.

Nepochybně počínal sobě Thurn velmi opatrně, vybíraje sobě důvěrníky úmyslu svého. Při vší opatrnosti nemohl však zabrániti, že město naplnilo se brzo rozličnými pověstmi o tom, že stane se něco neobyčejného; taková pověsť došla i k sluchu místodržících, a sice v podobě výstrahy, o jejímž obsahu není ostatně nic bezpečného známo. Ale právě ony osoby, kterýmž nejvíce náleželo podlé ní se spravovati, nepřičítaly jí té váhy, kteréž v pravdě zasluhovala. Jediný Michna, ten „zlořečeny písař," posuzoval dobře protivníkův svých. Znamenaje, že míra nenávisti, kteréž sobě byl zasloužil, až na kraj naplněna jest, dal se ještě v samý úterý (22. května) na outěk do Vídně i způsobil tímto chytráctvím nepřátelům svým ne sice poslední, ale jistotně největší mrzutosť.

1618 Tak nastal konečně den 23. května, tento osudný den národa Českého, „jenž jest počátek a dvéře všechněch našich následujících bíd a neřestí," jak exulanti čeští později bez naděje v cizině sobě naříkali.*) První sceny úsilného hnutí, kteréž od toho dne mysli všech uchvacovalo, děly se na Novém a Starém městě. Následkem vyzvání, kteréž byli učinili defensoři k obcím pražským, aby k stavům se přidaly, sešly se rady Staroměstská i Novoměstská v ranní hodině v hromadu. Poněvadž veliká většina měšťanův dokonale nenáviděla katolického směru úřadův konšelských, považujíc jej za pohanění vší obce, vzniklo z toho veliké jitření, kteréž i v samé síni poradní dávalo se znáti. Na Novém městě prorazili protestantští radní jediným útokem hráz, kterouž strach před vládou je byl obklíčil; vzdor všem domluvám a zápovědém královského rychtáře prohlásili

*) Tak vypravoval později sám Šlik v psaní svém ke knížeti Karlovi z Lichtenšteina ze dne 21. března 1621, kteréž v originálu nalézá se v Jindřichohradeckém archivu,

*) Skála II. 124.

se, že přistoupí k stavům, i uvedli toto usnešení i hned ve skutek, zvolivše deputaci k sjezdu a nařídivše jí, aby odebrala se vedlé stavův ná zámek. Tak nebylo jiného třeba, než jediné chvíle, v kteréž vzmohl se mocně probuzený cit náboženský, aby v tomto dílu města pravé přesvědčení zjednalo sobě průchodu i aby ukázaly se všecky strojené na ně úklady býti daremným namáháním.*)

Tak snadný a kvapný konec nevzala však tato záležitosť v Starém městě pražském. Zde byli se radní a starší cechův za předsedání purkmistra shromáždili. Královský rychtář Šrepl, kterýž také se byl dostavil, chtěl právě zahájiti schůzi, ano se několik osob nepovolaných do síně vedralo, ukazujíce zjevný úmysl, připraviti shromáždění ke své vůli. Byliť to někteří z čelnějších protestantských měšťanův, zejmena mladší Fruewein, Kutnaur, Oršinovský a Samuel Adam z Veleslavína, kteří všickni k jednotě bratří se přiznávali, následujíce tedy nejrozhodnějšího směru protestantského. Purkmistr prohlásil nyní, že třeba o to se usnésti, jakou odpověď náleží dáti stavům na jich pozvání k sjezdu. Když na to učinil obvyklý potaz k primasu Kirchmayrovi, nedali tomuto oni nepovolaní měšťané odpověditi, žádajíce hlasitým křikem, aby každý ze síně se vzdálil, kdož je katolíkem, poněvadž se zde prý jedná o pouhé záležitosti protestantův. Šrepl povstav, ohražoval se proti tomuto buřičskému a neoprávněnému počínání, prohlásil se pak přece na konec, že chce se svými spoluvěrci síň opustiti, je-li v tom vůle pánův radních. Purkmistr než aby byl zavedl o tom potaz, kterýž ostatně podlé nového řádu městského nemohl v tom případě ani místa míti, odpověděl, že nemůže býti řeči o tom, má-li se rychtář a ostatní katolíci vzdáliti čili nic; porada nechť zůstane společnou, a protestanti přejí prý sobě též, aby i katolíci v ní podílu brali. Tato ostrá řeč, jakož i klidnosť samých protestantských účastníkův schůze ukázala nepovolaným, že nedosáhnou cíle; oni tedy odstoupili, vyzvavše prvé všecky protestanty, aby za nimi ze síně vyšli, poněvadž zde nedodělají se práva svého. I toto vyzvání nemělo žádného výsledku. Všecka rada zůstala pohromadě i pokračovala v jednání, na konec pak usnesla se s vyjmutím jediného hlasu,

*) Skála II. 126.

jenž ostýchavě proti tomu se ozval, že nemíní státi k pozvání stavův.*) Kutnaur pak a přátelé jeho, nevyčkavše ani konce schůze, pospíchali na hrad, kamž mezi tím již stavové byli dorazili, a jistili zde opravdu, že královský rychtář zavírá radních a vnucuje jim svou vůli.

Mezi tím, co na Starém a Novém Městě tyto věci se děly, shromáždili se stavové zbrojně ve velké kolleji Karlově a dali se odtud na cestu k zámku, aby zde odevzdali místodržícím odpověď, z obecného snešení vyšlou. Thurn sám byl již s časného rána v plné práci, aby učinil poslední přípravy k zdaru povstání. — Zajisté ne bez některého podivení pohřešil čtenář mezi osobami, kteréž věděly napřed o zamýšlené vraždě místodržících, jmenovitě hraběte Ondřeje Šlika, jakož i Viléma z Lobkovic. V skutku nebyli tito dva pánové k tajemství připuštěni. Příčinou toho nebyla snad nedůvěra v odbojné smýšlení, jako spíše v nerozhodnost povahy jejich; aspoň dal Šlik sám podnět k takovému mínění o sobě počínáním svým při povýšení Ferdinanda na trůn český. V poslední chvíli však Thurn přece neváhal se více, zpraviti ho o pravém úmyslu svém, nepochybně proto, aby mu v rozhodném okamžení snad nějakou překážku nezpůsobil; i vyhledal ho tedy v příbytku jeho okolo sedmé hodiny ranní.

O tom, co při této návštěvě mluveno, vypravoval sám Šlik tři léta později v listu, kterýž byl na ospravedlnění své složil. Thurn prý učinil mu hned na počátku hroznou zprávu o osudu, jenž na místodržící čeká, z čehož on prý náramně se ulekl a hraběte „pro pána Boha prosil, aby takového nepravého, nebezpečného a neslýchaného skutku před sebe nebral.“ Thurn však osupil se prý na něho, vyhrožuje, „že ta věc musí se vykonati, a kdyby kdo tomu chtěl se protiviti, tomu že má se totéž státi.“ Spor mezi nimi dostoupil prý až do té prudkosti, že by se byli bez mála „popadli.“ Na konec upokojil Thurn zoufalého hraběte slibem, že se má stavům v zámku na vůli zůstaviti, chtějí-li místodržících zabíti čili nic. V naději, že stavové k vraždě svolení svého nedají, jel prý

*) Zpráva samého rychtáře císařského o této schůzi nalézá se v archivu českého místodržitelství.

Šlik s nimi konečně na hrad. „A však ten falešný a bezectný člověk," tak pokračuje Šlik dále, „zklamal mne i lid i největší díl těch, kdož při tom byli, a zavedl nás hanebně." Neboť, když na hrad dojeli, nebylo prý ani řeči o nějaké poradě; Thurn odkvapil hned do kanceláře a tu stala se ta příhoda, při kteréž Šlik sám zůstal prý pouhým divákem.*)

A však tak nepatrný a nevinný nebyl zrovna ten úkol, kteréhož sobě Šlik v tomto psaní přičítá. Nepochybné a skutečnou pravdou bude při celém jeho tvrzení jen to, že teprv dne 23. května dostal návěští o zamýšleném vyhození místodržících a že na tuto zprávu i nějakého leknutí v sobě pocítil. Jisto však jest zároveň ze všeho dobře povědomého počínání jeho v rozhodné chvíli, že s úmyslem Thurnovým zcela byl se spřátelil; neboť on přičinil se nejen sám, seč byl, aby stavův proti místodržícím popudil, nýbrž on schvaloval zrovna před posly Slanskými obmýšlenou vraždu. Podlé nezávadného svědectví českého dějepisce Skály, kterýž sám potom do vyhnanství bráti se musil, povolal Šlik, když již byl na hradě, oněch dvou vyslaných k sobě a odved se s nimi v soukromí, připravoval je na to, co přijíti mělo, a to řečí takovou, kteráž potomní vraždu zcela schvalovala. Na nějakou neshodu mezi ním a Thurnem nebylo tedy aspoň v rozhodné chvíli ani pomýšlení.**)

Jako Šlik o sobě jistil, že toliko z mravního donucení při vyhození místodržících se nalézal, zrovna tak chtěl Vilém z Lobkovic dokazovati neviny své v též příčině. I on vypravoval tři léta později, že teprv dne 23. května dověděl se o tajemství povstání, a sice při jízdě stavův na zámek. Když totiž jeli přes most, octnul se prý Fels jemu po boku i pověděl mu, že dnes někteří místodržící z oken vyhozeni budou. Vilém z Lobkovic se tázal, kde to bylo usnešeno; Fels ale jen zavrtěl hlavou i zajel k hraběti Thurnovi, který již spatřoval se v průvodu. Dostav se na hrad i zočiv tam hraběte Šlika, učinil Vilém z Lobkovic prý k němu

*) Tento list Šlikův ke knížeti Karlu z Lichtenštoina nalézá se v prvopise v archivu Jindřichohradeckém i jeví se jak obsahem, tak řečí do té míry býti památným, že k němu na závěrku našeho díla před popravami r. 1621 ještě se vrátiti hodláme.

**) Skála II. 124.

otázku, jak se to s tím vyhozením z oken vlastně má. Tento odpověděl, že též neví nic podstatného, maje od Thurna i Felsa v té věci jen holé náběští. Vilém z Lobkovic zavírá tuto zprávu s tím dodavkem, že prý na to, čeho se byl dozvěděl, nechtěl ani do síně místodržících vstoupiti; byv ale několikrát zejmena volán, dal prý se tu na konec přece nalézti.*)

Buď již tomu jakkoli, a nechť bylo účastenství těchto pánův dobrovolné nebo z jakéhos mravního přinucení, tolik vychází z těchto našich zpráv nepochybně na jevo, že oba věděli předkem o zamýšlené vraždě místodržících, že Thurn byl vlastním původcem a strůjcem onoho osudného vyhození z oken, a že skutek tento nebyl nikterak spáchán v chvíli překypujících vášní, nýbrž dráhnou dobu dříve umluven a ujednán.

Okolo deváté hodiny ranní dostal se průvod nahoru na zámek. Každý měl zbraň při sobě, větší díl dali se kromě toho ještě jedním nebo i několika služebníky provázeti, kteří též byli ozbrojeni. Hejtman hradu a velitel stráže hradské, Diviš Černín z Chudenic, nebránil zbrojnému davu nikterak přístupu do hradu i byl v tom od místodržících podlé vlastního přiznání Slavaty ještě posilňován. Stavové, byvše tedy do hradu puštěni, shromaždili se prozatím v síních sněmovních i dali sobě zde odpověď k místodržícím, jak ji byli defensoři sestavili, hlasitě přečísti. Tato odpověď byla vedlé znění svého vlastně ohražením proti pokusu, zastaviti sjezd stavův, jakož i proti vyhrožování soudem; na konec pak zavírala přímý dotaz k místodržícím, mají-li vůbec jakého a kterého zejmena podílu v sepsání nemilostivého listu císařského ze dne 21. března. Důrazná řeč tohoto spisu potkala se s pochvalou stavův, i chtělit právě přestati v této předchozí úradě, an výše jmenovaný Kutnaur s druhými do síně přikvapiv, počal na rychtáře Staroměstského žalovati, že zavírá radních, chtěje jim zabrániti, aby k stavům se přidali. Zpráva jeho, kterouž nikdo nemohl vyvrátiti, zvýšila jen ještě obecné jitření, bylo-li toho vůbec třeba. Všickni zdvihli se na to, aby vyhledali místodržících v kanceláři jejich.

*) Rkp. 56 knihovny knížete Jiřího z Lobkovic v Praze. Přiznání Viléma z Lobkovic.

Kdo pověďom jest hradu pražského, zná, že tento skládá se hlavně ze dvou částí, z novější totiž, kteráž byla přestavena a dokonána v 17. a 18. věku, a ze starší, jež vznikla v 14. a 15. století i podnes ještě v prvotní podobě se zachovává. V této starší části nalézají se ony prostory, v kterýchž dříve zasedali sněmové čeští, mezi oněmi je pak sál Vladislavský; výše jsou síně a světnice, kteréž směstnávaly v sobě druhdy úřady zemské. V řadě těchto nalézá se i bývalá poradní síň místodržících, v rozměrech dosti prostranné úřední světnice, jejíž okna k jihu, východu a západu hledí. Do této síně, v kteréž podnes ukazuje se velice jednoduchý nábytek, v onen památný den májový r. 1618 zde v užívání byvší, byli se dne 23. z rána sjeli čtyři toliko místodržící: zejmena nejvyšší purkrabí pan Adam ze Šternberka s zetěm svým a purkrabím Karlšteinským, totiž Jaroslavem Bořitou z Martinic, dále nejvyšší sudí Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka a převor řádu Maltezského, Děpolt z Lobkovic. Při nich nalézal se též sekretář M. Filip Fabricius, o němž do těch dob nikdež zmínka se neděje. Z ostatních 6 místodržících, kteříž nebyli se dostavili, měl pan Adam z Valdšteina dostatečnou omluvu pro nemoc (pakostnici), pro kterouž musil v posteli zůstati, ostatní byli dva dni před tím z Prahy vyjeli a posud nepochybně se nevrátili.*) K tomuto odjezdu přiměly jich snad spíše ony výstrahy, o kterýchž jsme se výše zmínili, než kterékoli jiné pilné zaměstnání. Oni čtyři místodržící sotva byli ještě dlouho pohromadě, když stavové se přihrnuli. Všickni tlačili se do světnice, z kteréž byli místodržící již dříve dali nábytek v jedno snésti; a však místnosť málo prostranná nestačila je všecky pojmouti, a tak musil velký díl na schodech se zastaviti. V čele těch, kteříž v samé světnici stáli, byli Thurn, Šlik, Václav z Roupova, Vilém z Lobkovic, Pavel Kaplíř ze Sulevic, Oldřich Vchynský a Pavel z Říčan. Tento ujal se první slova i otázal se místodržících, co prý má ten rozbroj dole v městě znamenati, a kdo prý dává rychtářům královským nařízení, s měšťany tak zacházeti. Nejvyšší purkrabí, nevěda ještě o ničem, co v obou městech Pražských bylo

---

*) Rkp. Roudnický VI. E. d. 11.

se přihodilo, prohlásil se, že ho posud o tom žádná zpráva nedošla, i chtěl vypraviti schvalního posla, aby zvěděl jistotu. Thurn však mu v tom zabránil, pravě, že není třeba někoho posýlati, poněvadž prý Kutnaur stavův již o násilí rychtářův byl zpravil. Když takto nechuť předkem vzbuzena, vytasil se Pavel z Řičan se spisem, od defensorův složeným a před chvílí od stavův schváleným, a přečetl jej místodržícím. Pro tyto byla ovšem ona část spisu, v kteréž přímo se jim klade otázka, jest-li nemilostivý list císařův z návodu jejich pochází, nejdůležitější a nejdůtklivější, a povážlivá stránka její zhoršovala se nad to nemálo pohrůžkou, v závěrku vyslovenou, že stavové sobě proti každému, kdož na ně sáhne, práva svého dobývati budou.*)

Místodržící, vyslechše přednešení stavův, vešli v potaz mezi sebou i radili se za hodnou chvíli pošeptmo. Na to ujal se nejvyšší purkrabí slova i žádal jmenem místodržících za propůjčení spisu stavovského, aby mohl obsah jeho s ostatními uvážiti. S počátku odpíráno mu v tom, a Thurn usiloval o to, aby místodržící ihned v tom se pronesli, radili-li k císařskému listu čili nic. Žádosti za propůjčení spisu bylo však přece vyhověno, a Pavel z Říčan složil spis do rukou Šternberkových. Purkrabí poradiv se poznovu s druhými místodržícími u okna, vyhlásil, že nemůže v tu chvíli dáti žádné odpovědi. Jestiť prý to neslýchaná věc, aby se na radách císařských, kteříž přísahou se byli zavázali, zachovávati v úřadních věcech celé tajemství, něco podobného bylo žádalo. Líbí-li se stavům, seznati osobu, kteráž císaři k onomu psaní radila, bude prý lépe a kratčeji, obrátiti se s takovou otázkou přímo k císaři. K tomu ozval se však Thurn: „Buď že dávána bývala odpověď nebo ne, jim že na tom nic nezáleží, než aby ráčili věřiti a věděti, že odtud nepůjdou, dokud jim světlá a patrná odpověď na otázku jejich dána nebude.“ Hluk pochvaly a výkřiky, jako: „že nepůjdou a nepůjdou“ a „že jinak učiniti nechtějí“, jakož i vyzdvihnutí dvou prstův na znamení přísahy potvrdily slov a předsevzetí Thurnova. Někteří panové přistoupili na to blíže k nejvyššímu purkrabí, pravíce, že prý mu jakož

*) Všecko, co nyní následuje o vyhození místodržících z oken, vypravujeme podlé Skály a podlé tištěných i rukopisných zpráv Slavatových.

i křížovníkovi (t. j. převorovi) nebude za těžké odpovědíti, neboť prý se vůbec ví, že jsou tou věcí nevinni.

Chtěje získati času, žádal nyní nejvyšší purkrabí, sešed se po třetí s ostatními, aby jim bylo dopuštěno, poraditi se strany odpovědi s nepřítomnými místodržícími, zejmena s nejvyšším hofmistrem, p. Adamem z Valdšteina, bez jehož vědomí prý ničehož učiniti nesmějí. Poněvadž však tento ležel nemocen, byli by povolením této prosby místodržící vymkli se z nebezpečného bez odporu postavení svého, do kteréhož by se zajisté podruhé nebyli dali vehnati. Proto nechtěli stavové o takovém odkladu ničeho slyšeti, zejmena pak Thurn, Fels a Vilém z Lobkovic (strýc nebo bratr místodržícího Děpolta z Lobkovic) odporovali tomu nejprudčeji. Tento pak učinil všemu dovolávání se nejvyššího hofmistra tou řečí konec, že prý on sám včera u nejvyššího hofmistra v nemoci jeho byl a od něho zřejmou odpověď přijal, že „nikdy k tak škodlivému doložení neradil a nepovoloval". Chování Viléma z Lobkovic nebylo tedy tak krotké, jak později o sobě ujišťoval, či on proměnil smýšlení svého tak rychle, jako Šlik. Po těchto slovech jeho obrátila se již všecka bouře na Slavatu a Martinice, zvláště pak „ozval a obořil se na ně ohromně" hrabe Šlik, vyhlašuje je za původce všeho neštěstí, kteréž prý byli z nabádání „těch jízlivých svých mistrův z sekty jezuvitské" spáchali, strojíce mezi jiným, evangeliky o úřady a spravedlnosť jich bezprávně připraviti, „což že jsou dokázali, když jsou toho šlechetného hrdinu českého hrabě z Thurnu o purkrabství Karlšteinské, v nějž se sám Smečanský (t. j. Martinic) vetřel a jeho odtud vytiskl, nemaje toho činiti proti Zřízení Zemskému, připravili. Vy pak," (tak mluvil dále) „ničemná jezuvitská pacholátka s těmi Vašimi pochlebníky, sekretáříčky, jste to před sebe vzíti směli, nevědouce již, kterak jináč nás šiditi, ano i jiné na zlehčení strany naší. I abyste o tom věděli, žeť baby" (udělav v tom šňupku) „nejsme a že se Vám šiditi nedáme, protože s Vámi osobami v stavu rovnými činiti máme a J. M. C. za pána našeho nejmilostivějšího poznáváme, a s ním na ten čas dobře spokojeni jsouce proti J. M. C. nic před se bráti nechceme! Dokud staří páni, rozšafní a moudří toto království spravovali, dobře ono stálo; ale jak Vás jezuvitská pacholátka na přední místo vlepili, tak se v něm všecko naopak děje.

Vy abyste nám, co nám p. Bůh dal a milostivá vrchnosť potvrdila, to měli vzíti, nejste toho mocni a my do přemožení našeho k tomu přijíti nedopustíme!“

Václav z Roupova doložil, že prý nezáleží na tom, v čem se jedinému ukřivdilo (totiž Thurnovi), nyní prý jde hlavně o to, má-li býti v Čechách svoboda náboženství čili nic. „Jeť prý každému vědomo, jakých nátiskův lidé na statcích duchovních snášeti musí; když dávali sobě defensoři na obraně jejich záležeti, donuceni jsou sliby i výhrůžkami k tomu, aby mlčeli. Různice rozsívají se mezi stavy, ale brzo zjeví se prý celému světu, kdo má v té věci právo.“ Když na to i Thurn se ohlásil, že se tu nejedná o křivdy, které jeho osobě se byly staly, pověděv mezi jiným, že on „nebohý hrabě, neproviniv proti žádnému nic a nic žádnému neublíživ, tak těžkým poručením se zřejmým nebezpečenstvím života svého do Vídně jest citován,“ prodral se mladý Albrecht Smiřický, kterýž posud byl držel se v pozadí, až k místodržícím, i počal sobě stěžovati na útisky, kteréž stavům se dějí a kteréž jsou takového způsobu, že prý bylo by přílišné, i proti poddaným lidem sobě takových dovolovati. Byloť to ovšem tvrzení, kteréhož by tato mladá horká krev s těží byla mohla dokázati, a kteréž nad to nebylo i místné, nemajíc s posavadním sporem ničehož činiti. Fels první vyřknul rozhodné slovo, kteréž všickni měli na jazyku, prohlašuje Slavatu a Martinice za původce císařského listu a tudíž za jediné trestuhodné osoby, a dodávaje: „S nejvyším purkrabím a křížovníkem jsme dobře spokojeni, oni nečinili se nikdy nepřátely víry naší i není žádného znamení toho, že by byli při spisování císařského listu pomáhali. Stalo-li se to ale přece, stalo se to návodem těchto dvou protivníkův.“ Když pak obrátiv se k stavům, otázal se jich, jsou-li oni téhož mínění s ním, přisvědčovali všickni hlasitě; a tak prohlášeni jsou Slavata a Martinic za jediné vinníky. V prudkém chvatu ozývaly se nyní se všech stran nové žaloby a výčitky proti nim, a vypravovaly se rozličné případy, kteréž vykládáno za zúmyslné útisky protestantův a přičítáno oněm dvěma pánům za vinu.

Když na chvíli ustali ti, kdož v shromáždění hlas vedli, od výčitek svých, použil Slavata, zůstav posud němým posluchačem, tohoto příhodného okamžení k očištění svému; neboť jižjiž počal

tušiti osud svůj. Přece však počítal sobě nějakou naději, že se s ním ještě slušně naloží, vida v řadách nepřátel svých rodného bratra i šestero strýcův i nemoha se spustiti myšlénky, že by posvátných citův příbuzenství při něm šetřeno býti nemělo. On počal se tedy brániti, dokazuje, že dobrá pověsť jeho hyne pod břemenem osočování; dříve prý uvalovali na něho, že byl spoluvinníkem vpádu Pasovského lidu, v čemž prý před soudem prokázal neviny své. Rovněž neprohřešil prý se také nikdy proti májestátu a proto že prosí stavův, aby se zdrželi všeho přenáhlení; vždyť prý ho, líbí-li se jim, mohou právně pohnati z porušení Zřízení Zemského. Co držel úřad presidenta komory, nemůže prý mu nikdo dokázati, že by na některém statku královském byli protestanti násilím donucováni k náboženství katolickému. Praví se také, že pro něho protestanti z Krumlova musili se vystěhovati. Stavové aby ale jen uvážili, že to byli lidé buřiči, kteříž popuzováním sami tento rozsudek na sebe byli uvalili, a že komisse, v níž byli skoro sami radové pod obojí, sama tento rozsudek učinila, kterýž prý kromě toho není ani zcela ještě proveden.

Na to pozdvihl i Martinic hlasu svého, ujišťuje stejným způsobem, že i on nikdy neprovinil se proti majestátu a že i on jest hotov, všeho nařknutí před soudem se očistiti. Jest-li před udělením majestátu chtěl poddaných svých přivésti k náboženství katolickému, užíval prý k tomu jen dovolených prostředkův, a v ostatním prý není nikomu nic do toho, co na svém panství před se béře, on že prý o druhých také nic nedbá. I Slavata chystal se, ospravedlniti jednání svého na statcích vlastních; sotva však počal mluviti, vystoupil Litvín z Říčan, maje pistol za pásem, i jal se ho viniti, že přinutil jednoho měšťana Hradeckého k vyprodání se pro náboženství. Pravdu výčitky této upřel Slavata tvrdě, že onen měšťan z vlastní vůle se vystěhoval, zděditi více než 100.000 zlatých a chtěje sobě statek zakoupiti, k čemuž prý mu Slavata sám byl nápomocen.

Když takto již začalo se podobati, jako by hádka následkem oněch ovšem nehrubě šťastných pokusův, očistiti se z toho rozličného nařknutí, chtěla vzíti klidnější průchod, vzňal se spor opět mocně, když Vilém z Lobkovic vytasil se s novými žalobami, kteréž

nebylo snadno vyvrátiti. On připomenul totiž, že Slavata při korunovaci Ferdinanda odporoval tomu, aby majestát mezi privilejemi, jichž potvrzení měl král slibovati, zejmena uveden byl, z čehož ovšem dalo se s přílišnou škodou Slavaty souditi na nepřízeň jeho k protestantům. Slavata nemohl toho ovšem upříti, snažil se však jednání svého ospravedlniti. Při těchto nových výčitkách bylo mezi tím jitření stavův do té výše dostoupilo, že Thurn, Fels a Vilém z Lobkovic, nemusíce se s pravými úmysly svými více tajiti, oběma ustrašeným místodržícím konečně do očí pověděli, že se jedná o bezživotí jejich a to že má jim býti za všecky křivdy jejich odplatou. Obadva prosili snažně, aby tak kvapně hrdel svých odsuzováni nebyli, dovolávajíce se starého šlechetného rodu svého, císaře i Zřízení Zemského; ale prosby a výmluvy jejich nebylo ani slyšeti pro ustavičné výkřiky Václava z Roupova, hraběte Šlika, Oldřicha Vchynského a jiných, kteří všickni jedním hlasem mluvili, nechtíce, aby s potrestáním jejich bylo více odkládáno. Fels překřičel na konec všecky i otázal se slavně, jsou-li přítomní stavové toho mínění, aby tito dva vinníci za nepřátely obecného dobrého a rušitele majestátu byli považováni, a má-li podlé toho k nim přikročeno býti. Náhlá bázeň projela na to všecky i nikdo neodvážil se při nastalém tichu přisvědčiti k těmto slovům; hrozilit se zúmyslné vraždy.

Aby bázlivost nevzala vrch mezi shromážděnými, ozvali se Thurn, Fels i Vilém z Lobkovic skoro najednou, otázavše se místodržících poznovu, „znají-li se k radě takového psaní těžkého na odsouzení jich stavův či neznají, aby oznámili světle.“ Po kratičké chvíli nové porady, kteráž stala se pod vlivem divokých pohledův, hrozivých posuňkův a obnažených zbraní, vypověděl nejvyšší purkrabí asi v ta slova: „Poněvadž přítomní pánové nechtí prý od úmyslu svého upustiti a na nás neslýchaným způsobem dorážejí, prohlašujeme tedy, že jen z tohoto násilného donucení stáváme se přísaze své jakožto radové J. M. C. nevěrnými. Strany těch slov v listě císařském, v kterýchž shledávají páni defensoři a páni stavové nebezpečenství svobody a životův svých, ohlašujeme se, že jsme ani k nim, ani k smyslu, kterýž se jim dává, aniž k listu vůbec kterýmkoli způsobem neradili Poněvadž se však stává, že se týmž slovům často

podkládá zcela rozdílný smysl, a jen ten, od kteréhož vycházejí, pravý význam jejich pověděti může, protož náleží zde J. M. Císařské se otázati, co jimi vlastně řečeno býti mělo. Pokud nám samým možno o nich souditi, nezdá se nám těžký výklad stavův býti s podstatou, což by po bedlivém přečtení listu toho samo se shledalo.“ *)

Na ten čas víme již, že nejvyšší purkrabí mluvil pravdu, a že původce tohoto nešťastného listu neslušelo v Praze, nýbrž ve Vídni hledati. Stavové ovšem nevěřili této výpovědi purkrabího, nemohliť ale přece tak zhola ji obejíti. Byloť v úmyslu Thurnově, nad oběma nenáviděnými místodržícími vyřknouti jakýsi nález viny, i vykonati potom exekuci nad nimi. V takových okolnostech nemohl však přece pokutovati protivníkův svých za provinění, ku kterémuž nebyli se přiznali a v kterémž nemohli býti usvědčeni. Jako opatrná hlava předvídaje možnost takového případu, přichystal na odsouzení jejich jiný průvod. Tento zakládal se na jistých okolnostech, kterýmiž jednání o amnestii r. 1609 provázeno bylo. Stavové, vynutivše tenkrát na Rudolfovi II udělení majestátu tím, že se ozbrojili proti němu, žádali pak, když císař konečně jim učinil po vůli, aby udělil též amnestii pro všecky výstupy odbojného počínání jejich. Rudolf vydal žádaný patent, kterýž také všickni katoličtí úředníci zemští podepsali; jediní dva, Slavata totiž a Martinic, zdráhali se urputně, postaviti pod něj jmena svá. Tehdáž ohradil se Václav Budovec slavně proti takovému počínání jmenem všech stavův pod obojí, položiv do akt sněmovních: „Kdyby v budoucnosti mělo se státi, že by list majestátní k porušení přišel, to že by stavové musili oddávati se podezření, že tito dva pánové jsou původcové porušení jeho a nic že by jim potom nesmělo překážeti, zastávati se práva svého proti všem jeho rušitelům až do nejkrajnějšího přemožení.“

---

*) Skála (II., 131) vypravuje, jako by byl nejvyšší purkrabí v skutku připouštěl, že Slavata i Martinic radili k přísnému znění císařského listu; my však klademe výpověď purkrabího podlé zaznamenání Slavatova, poukazujíce ostatně k tomu, co nahoře o vlastním původci listu císařského pověděno bylo (str. 213).

Když tedy zápornou odpovědí nejvyššího purkrabí hádka měla konec svůj vzíti, tu Pavel z Říčan, vytasiv se s druhým spisem, předčítal z něho protestaci, kterouž byl r. 1609 Budovec k sněmu podal. Onomu místu jejímu dostalo se však nyní schvální proměny, a sice v ten způsob, že byli podlé tohoto znění Slavata i Martinic trestu hodni, nechť již byli porušili majestátu čili nic. Podlé opravy, kteráž nyní na něm provedena, znělo místo takto: „Přišlo-li by kdy k tomu, že by se někdo neb někteří proti majestátu jim danému, i proti porovnání postavovati chtěli, tehdy že by se k těm osobám, kteréž se podpisův v amnestii zbraňovaly a k relacím se přiznávati nechtěly, jakožto k nepřátelům pokoje a svornosti hleděti musilo.“ Proměna toho způsobu měla nyní ovšem ten smysl, jako by odtud Slavata i Martinic za všeliké porušení majestátu, nechť již oni nebo kdo jiný byli toho původcové, měli odpovídati a že tudíž co nepřátelé pořádku a pokoje smrti propadli.

Proti tomuto nápadnému proměnění textu zbývalo oběma pánům málo času se ozvati. Slavata znamenal tuto proměnu, neodvážil se však, proti ní se ohraditi. Na konec četl Pavel z Říčan ještě tento přídavek k spisu svému: „Poněvadž stavové jsou o tom v skutku přesvědčeni, že oba pánové mají za rušitele majestátu považováni býti, proto prohlašují je za nepřátely své a obecného dobrého i za odbojníky království českého vůbec.“ Vypověděv takto ortel smrti, byl Pavel z Říčan v koncích s přednešením svým i dotázal se jen ještě přátel svých, jsou-li s tím tak srozumněni. Jednohlasné schvalování ozvalo se na to, provázeno jsouc vedlé přísahy a hlučného křiku ještě slovy politování, sem a tam pronešenými, že prý je škoda, že také ten „Dlouhý“ není po ruce, čímž naráželo se na kancléře, kterýž ovšem tím časem bezpečně seděl ve Vídni.

Tak prohlášeni jsou Slavata a Martinic za nepřátely vlasti a zbaveni vší ochrany zákona; vykonání ortele dalo se co nevidět očekávati. Oldřich Vchynský přistoupiv na to ke křížovníku, kterýž byl nad takovým obratem věcí celý bez sebe, pošeptal mu do ucha, aby se nebál, že se jemu a purkrabímu nic nestane, ale druzí dva že musí z okna ven. I Thurn, Fels a Vilém z Lobkovic ubezpečovali purkrabího i křížovníka, že se jim nic zlého nemá státi, poněvadž je prý stavové za své přátely považují; jen s oněmi dvěma zrádci

chtějí prý se stavové vyrovnati. Václav z Roupova přidal ještě k tomu: „Čas již, abychom s nimi udělali konec; my jednání svého později před světem písemně ospravedlníme."

Nadarmo prosil nejvyšší purkrabí slzavě, aby stavové nic před se nebrali, co by těžké následky za sebou potáhnouti mohlo. Větší díl osob, na kteréž pohlížel, byly s ním v příbuzenství; on zapřísahal je tedy přátelstvím jejich, aby zde pomohly. Fels uchopil však purkrabího za rameno i poručil mu, aby ven z kanceláře vyšel, ač nechce-li, aby ho potkal stejný osud, Vilém z Lobkovic pak vzal křížovníka, kterýž se pláště purkrabího pevně držel, za ruku. Martinic poznav, že bude všecko ztraceno, odejde-li nejvyšší purkrabí, prosil ho žalostivě, aby se od něho neodlučoval; neboť místodržícím náleží prý pospolu setrvati, nechť již jde o život. Nepochybně byl by snad purkrabí po této prosbě se zachoval, vždyť byl ten, kterýž musil smrti vstříc hleděti, jeho vlastní zeť; ale jemu i křížovníkovi nezbývalo času k rozhodnutí. Bylyť z kanceláře vedeni, tlačeni i strkáni, i musili tedy přátel svých v poslední chvíli opustiti.

Když Adam ze Šternberka i Děpolt z Lobkovic konečně ven se byli dostali, zvolali někteří pánové, kteříž posud ještě ničehož buď neznamenali buď nevěděli o úmyslu náčelníkův nebo litostí hnouti se dali, „aby s šelmami do arrestu neb do Černé věže bylo pospíšeno"; a však toto zvolání zaniklo v hřmotu těch, kteří křičeli „aby zrádci ven z okna vandrovali." Nyní prodral se i Oldřich Vchynský znova ku předu a vinil místodržící, že „prý tito králíkové bratra jeho Václava o poctivosť připravili, králi zošklivili a že ven z země ujeti musil, k tomu přivedli", vypsavše cenu 10.000 grošův na hlavu jeho. Bylať to vlastně nesmyslná výčitka, neboť Václav Vchynský byl hlavně nálezem protestanských stavův r. 1615 za zločince vyhlášen a na to odsouzen, kdežto přece místodržící byli tehdáž u císaře přímluvu za něho položili, aby zasloužený trest nestihl obžalovaného celou přísností svou.

Mezi tím, co Slavata ještě Vchynskému vymlouvati se hleděl, napravuje nařknutí jeho, přiskočil Vilém z Lobkovic za Martinice, i popad obě ruce jeho, držel mu je pevně za zady, tak že Martinic bránití se nemohl. Vilém z Lobkovic dokazoval sice později, že se hned s nejvyšším purkrabím a křížovníkem z kanceláře vzdálil a také

více se nevrátil; avšak nepodezřelí svědkové vypravují o tomto dalším skutku jeho. Týmž časem byl již i Thurn Slavatu mocně za ruku uchopil a oba místodržící byli nyní k oknům, a sice každý k jinému, tlačeni a taženi. Nohama o podlahu se opírajíce a za milosť pro Boha prosíce, bránili se místodržící, seč byli; Smečanský vyhledával toho zároveň žalostivě, aby mu bylo zpovědníka dopříno, načež mu řečeno od jedněch zkrátka, „aby poručil duši pánu Bohu", od druhých pak s posměchem: „Ale právě hned Tobě sem ještě ty šelmovské jezuvity přivedeme!" Vedlé Viléma z Lobkovic byli ho ještě Oldřich Vchynský, Jan Litvín z Říčan a Pavel Kaplíř popadli; když ho výš od země zdvíhali, prosil úpěnlivě Krista i matku Boží za pomoc a hříchův svých odpuštění. Oděn jsa v plášť i opásán rapírem, ale bez klobouka, byl po hlavě z okna ven do příkopu zámeckého, 28 loket hlubokého, vyhozen; byloť ještě slyšeti, jak padaje jmena „Jezus, Maria" silně vzýval. Vchynský volal posměšně za ním: „Uhlídáme, zdaliž mu co jeho Marie vzpomůže;" když pak nahýbaje se z okna, seznal, že Martinic podlé toho, jak dole sobě počínal, sotva jaké pohromy na svém těle vzíti mohl, vykřikl s podivením: „Přísahám pánu Bohu, že jesť mu jeho Marie vzpomohla!"

Již stál i Thurn se Slavatou u okna; obrátiv se k oněm pánům, kteříž právě Martinice byli ven vypravili, promluvil k nim po německu: „Vzácní páni, tu máte druhého!" Nadarmo žádal nyní i Slavata o zpovědníka; u okna stoje, poznamenal se svatým křížem i zvolal: „Bože, buď milostiv mně hříšnému." Neustále bráně se života svého, zachytil se rámce u okna i roztrhl sobě zlatý řetěz na hrdle. Rány, které mu někdo způsobil, pera ho hruškou dýky nebo kordu po pravé ruce, přinutili ho, spustiti se rámce, a tak i on letěl dolů. Padaje zavadil hlavou o kamennou římsu dolejšího okna i prorazil sobě hlavu až do kosti, padl pak těžce levým bokem i tváří na kamen, načež od kraje příkopu, jehož vzdálenosť od oken měřila přes 28 loket, ještě o 30 loket hloub se koulel.*)

*) V přípisu k cís. Ferdinandovi, který se chová v archivu Roudnickém, udává Slavata, že padl nejdříve 28 loket hluboko a pak dále do příkopu asi 30 loket hloubky se svalil. My jsme tomu rozuměli tak, jakoby se byl svalil jen o dva lokte hloub a v tom smyslu jsme take jinde o té věci psali. Z porovnání však jiných míst, kde Slavata o této události

Mezi tím, co tato dvojí exekuce se připravovala, nacházel se sekretář M. Filip Fabricius v pozadí kanceláře i odvážil se nevčasně a ostýchavě některých blíže stojících pánův napomínati, „aby pamatujíce, kde by byli a s kým činiti měli, počínali sobě mírněji a opatrněji;“ pozoruje však, jaký osud stihl představené jeho, přivinul se k hraběti Šlikovi, prose ho za ochranu. A však právě toto bázlivé a všetečné počínání vzbudilo pozornosť i roznítilo znova záští, kteréž stavové proti sekretáři Michnovi chovali a kteréhož nyní na nepatrném člověku tomto sobě vylili. Někteří popadli ho mezi sebe a chtěli ho dýkami zkuchati; ale napomenutí jiných, zvláště hraběte Šlika, „aby místa toho neobvražďovali, nýbrž za pány služebníka poslali“, způsobilo přece, že Fabricius byl uchvácen a jako „nějaký snopek“ týmž oknem ven vyhozen. *Bylot* mezi devátou a desátou hodinou ranní, když tato trojí exekuce ke konci svému přivedena byla.

A však smrť, kteráž tyto tři osoby měla stihnouti, nebyla jim přece souzena. Martinic a Fabricius padli na zem, neuškodivše sobě v ničem, Slavata pak vzal úraz ne tak z pádu svého, jako z udeření se o římsu. Když s kraje příkopa dolů se koulel, zapletla se mu hlava do pláště, krev pak, prýštící se z rány na hlavě, tekla mu do úst i překážela volnému dýchání tou měrou, že počal chroptěti a se dusiti. Martinic, kterýž na kraji příkopa seděl, nedůvěřuje sobě na útěk se dáti, aby nepopudil na sebe poznovu protivníkův svých, z oken se dívajících, nemohl se přece toho neodvážiti, aby vzdor zřejmému života nebezpečenství „mučedlnictví toho věrnému tovaryši“ svému na pomoc nepřispěl. Svalilť se tedy se vším, jak byl, s kraje příkopa na hlubinu jeho i jakkoli vyšel z pádu svého bez úrazu, stačilo toto dobrovolné pohybování jeho, aby se o rapír nemálo poranil. Přidržev se rukama, zastavil se konečně u Slavaty, vyndal mu hlavu z pláště, i utřev mu šátkem svým krev z očí a obličeje a pomazav ho balzamem, při témž šátku podlé tehdejšího obyčeje v stří-

---

píše, vychází, že oněch 30 loket platí o příkopu, tak že pád přímý a další svalení se Slavatovo obnášelo v celku 58 loket. Nyní pověstné místnosti jinak zřízeny jsou, tak že udání Slavatovo, kterému jsme dříve dobře nerozuměli, které ale v pochybnosť bráti nemůžeme, přísně kontrolovati nelze.

brné lahvičce přivázaným, pod nosem a na židovinách, vzkřísil k konečně z mdlob jeho. Poněvadž však nebezpečenství ještě neby- minulo, napomenul Slavatu, aby se posilňoval modlitbami, kter oba odříkávajíce trpělivě čekali, co dále díti se bude.

Sekretář, byv šťastně vedlé obou pánův umístěn, nepohnu se tou měrou k poděkování Bohu, jako že pocítil v sobě spíše zlost a udivení nad tím, že se mu, jakkoli nepatrnému úředníku, dostalo též cti, jako oběma vysoce urozeným místodržícím. První slova jeho vyrážela také dvojí tento pocit bez obalu, neboť obrátiv se k Martinicovi, pravil: „Ale což pak jsem jim jen udělal, že mne také vyhodili?"; načež Martinic odpověděl: „Pane Filipe, neníť nyní k tomu času, tak se tázati a čekati, co stavové odpovědí. Poněvadž jste z nás nejčerstvější, vstanouce raději, pomozme panu Slavatovi a donesme ho pospolu do domu paní kancléřové!" Sotva to však vyřknul, padlo několik ran. S nevýslovným podivením hleděli páni čeští z oken kanceláře na to, co se dole v příkopě pod nimi děje. Při většině jich ustoupilo dosavadní rozčilení střízlivější rozvaze; a však vůdcové volali na služebníky své, kteří s nimi na zámek byli přišli a nedaleko příkopu běhali, aby „stříleli na jejich kůži a do konce je zabili." Jak z oken kanceláře, tak s valův padaly na to četné rány, a však táž mocná ruka, kteráž dosud byla zachovala život nešťastníkům, chránila je i dále. Slavatu a Fabricia nezastihla žádná rána. Martinice však udeřila jedna koule blízko hlavy po levé straně i protrhla mu obojek, druhá prorazila mu šat nad levým ramenem, třetí pak dotkla se a poranila ho nepatrně na témž rameni. Martinic, všemi těmi příhodami do největšího podivení přiveden, zvolal několikráte v pocitu hluboké vděčnosti po latinsku: „O dobrý bože, tak mne činiti ráčíš neporušitelného a takořka nesmrtelného!"

Služebníci místodržících, znajíce dobře příležitosť hradu, běželi hned na první zprávu o vyhození pánův svých oklikami k příkopu a dostali se šťastně dolů; některé zahnala sice ustavičná střelba, u druhých však rostla s nebezpečenstvím srdnatosť i věrnosť, a ti doběhli šťastně až k pánům svým. K těm přidalo se také několik odvážlivých a dobromyslných lidí cizích, kdežto protivníci, nevědouce

kudy dolů do příkopu, musili se zříci úmyslu, užiti i sečné zbraně. Prvé než objevili se služebníci v příkopě, dal se Fabricius na útěk. Nahlížeje ovšem, že delší prodlévání mohlo by se pro něho smrtí skončiti, zdvihl se rychle od země a zanechav pláště, jímž i on byl při pádu odín, ušel šťastně na povědomých sobě cestách jak z příkopa, tak z okresu zámeckého.

Martinic uzřev, že služebníci a dobří lidé Slavatu obstupují, pomyslil konečně na vlastní bezpečnosť. Opíraje se o rámě služebníka jednoho, pospíšil ven z příkopa do domu nejvyššího kancléře, kdež mohl v první chvíli na ochranu a pomoc počítati. Na cestě v příkopě potkal se s ním kanovník Ctibor Kotva, kterýž dozvěděv se o nebezpečenství těchto dvou horlivých katolíkův, popílel sobě, aby jim, pokud možná, poskytnul útěchu umírajících. Dům kancléřův (starý Pernšteinský, nyní palác knížat Lobkovicův u zadní brány zámecké) neměl však od příkopa vchodu; nehoda tato odstraněna tím opatřením, že obyvatelé jeho spustili řebřík do příkopu, po kterém Martinic se společníky svými nahoru vylezl. Vzdor tomu, že jeden z nepřátel ještě třikráte na něho namířil, dostal se přece šťastně do vnitra paláce. Zde přišel k němu zpovědník jeho, jesuita P. Santinus, a Martinic použil první chvíle, kteréž nabyl po zachránění svém, k upřímné zpovědi. Na to položil se do postele, ne snad pro slabosť, nýbrž proto, aby v případě návštěvy nepřátel svých, kteréž musil každé chvíle očekávati, žalostivým pohledem jako před samým ducha vypuštěním mstivosť jejich ukonejšil.

Zachovati také Slavatu, nebylo tou měrou snadné. Leže na zemi nemohl sebou hnouti, zvláště pak nestačil hlavy pozvednouti; nebylo tedy do něho naděje, že by se touž cestou sám mohl pustiti a po řebříku nahoru se dostati. Přátelé a služebníci jeho vyzdvihli ho tedy od země i nesli ho zadní branou zámeckou do domu kancléře. Nikdo se jim nestavěl v cestu. Všedše do domu, položili ho v čelední světnici na modraci; zemský ranhojič Thomason, kterýž mezi tím byl k pomoci přispíšil, pustil mu i hned podlé tehdejšího obyčeje žilou a podav mu posilujícího nápoje, obvázal mu ránu na hlavě. Na to zpovídal se Slavata Kotvovi. Sotva oba pánové byli poněkud se utíšili, již bylo slyšeti hluk od velkého zástupu jízdného, kterýž s řinčením zbraní a dupotem koňským k domu

se přibližoval. Bylť to Thurn v čele přátel a společníkův svých. Zastaviv se před domem, odebral se s průvodčím nahoru k paní domácí, k manželce totiž nejvyššího kancléře, paní Polyxeně z Lobkovic, žádaje sobě věděti, kde místodržící jsou ukryti. Tato šlechetná paní bránila se však statečně a důstojně proti všelikému obtěžování svých poručencův, nechtějíc Thurnovi ani dopříti, aby na ně se podíval. Buď že slova její mocné způsobila pohnutí, buď že líčila stav místodržících nejsmutnějšími barvami, aby povzbudila takto umírajícím útrpnosť, kteréž jim nedopřáno za živa: zkrátka, ona dovedla toho, že Thurn s průvodem svým se vzdálil, neobtěžovav místodržících ve světnici, v kteréž byli uschováni. Slavata i Martinic směli sobě oddechnouti; byliť nyní teprv zachráněni.

Mezi tím, co tyto věci se dály, provedl Fabricius bez překážky útěk svůj. Na štěstí potkal se blíže zámku s jedním přítelem, kterýž mu postoupil svého pláště a klobouku; ošativ se takto zase pořádně, pospíšil k Vltavě i dav se zde převésti, utíkal do domu svého na Starém městě. Pozdržev se zde jen krátkou chvíli, opustil dům opět a hleděl se dostati za bránu. Pospíchaje ulicemi pražskými nepotkal se s žádnou překážkou, poněvadž tou dobou nevědělo se ještě na Starém městě o tom, co nahoře bylo se přihodilo. Dostav se konečně za město, pocítil se příliš slabým, než aby bez prodlení na další pouť se mohl vydati, i rozhodnul se tedy, odpočíti sobě v jedné z četných zahrad, které tehdáž před branou Špitálskou (nyní Poříčskou) se rozkládaly. Zde zastihl ho někdejší purkmistr Staroměstský Loštický, kterémuž netřeba bylo tázati se po osudu jeho; neboť on sám utíkal před podobným. Loštický byl totiž jeden z oněch, kteříž téhož rána na Staroměstské radnici nejhorlivěji za to se přimlouvali, aby obec k stavům se nepřidala. Ještě seděli radní páni v obci, když zástup lidí s hřmotem a křikem přivaliv se s hradu, přinesl zprávu o tom, co nahoře se bylo přihodilo; a již ozývali se hlasové, že radní zasluhují, aby se s nimi stejně naložilo, jako s místodržícími. Na to rozprášili se radní ovšem na všecky strany, dostavše v čas ještě výstrahu, mezi nimi pak byl i Loštický, kterýž pro lepší své osoby bezpečnosť opouštěl nyní Prahu, chtěje se na dvorci svém v Olšanech (půl hodiny před městem) ukryti. Na té pouti našel tedy Fabricia, i vzav ho milosrdně s sebou na statek,

ošetřoval ho zde za několik dní.*) Sekretář pak, posilniv ne tak těla svého, jako zmužilosť ducha, a troufaje sobě již, vykonati cestu dalekou, pustil se tajně na cestu do Vídně, kamž dne 16. června šťastně doraziv,**) císaře jako svědek očitý zevrubně o příhodách pražských zpraviti mohl. Byv později do stavu šlechtického povýšen, přiložil sobě predikat „z Hohenfallu", kteréhož ovšem dokonale si byl zasloužil.

Z obou místodržících, kteříž v domě nejvyššího kancléře byli útočiště nalezli, pomyslil Martinic první na to, aby celé bezpečnosti své osoby útěkem vyhledával, poněvadž síly jeho k tomu stačily. Když nadešel soumrak, dal se oholiti a začerniv sobě obličej střelným prachem i přestrojiv se za člověka stavu sprostého pospíšil k manželce své, aby se s ní rozloučil. Potěšiv ji a dokázav jí několika poskoky, že jest zdráv, zdvihl se bez meškání a nerozžehnav se ani s osmi dětmi svými, vyšel v průvodu ranhojiče Thomasona a jednoho služebníka za bránu až na Bílou horu, kdež očekával na něho kočar, v němž ještě též noci na statek svůj Tachlovický se odebral. Podloživ zde čerstvé koně, vzal cestu svou na Plasy a Tachov do Hořejší Falce, chtěje odtud do Bavor se uchýliti. Dokud byl v Čechách, pospíchal co možná nejvíce, zastavuje toliko v klášteřích, kdež na mlčenlivosť opatův mohl se spoléhati a za jich pomocí bez poznání dále se dostati. Opatrnosť jeho nebyla ostatně nemístná, neboť stavové, dozvěděvše se druhý den o útěku jeho, dali ho pronásledovati; nepodařilo se jim však, zmocniti se jeho, poněvadž nepochybně střehli hlavně cestu do Vídně. I v samé Hořejší Falci nedal se Martinic znáti, vydávaje se za služebníka Thomasonova; teprv když dojel šťasně do Řezna, cítil se býti bezpečným i vypravoval v tamní kolleji Jesuitské s podivením všech posluchačův o příhodách pražských. Na to odebral se do Mnichova, kamž ho již byla předešla pověsť o protivenstvích jeho. Kníže Maximilian dal ho velmi vlídně uvítati i vykázal mu v domě Tillyho, kterýž později co vojevůdce znamenité pověsti došel, bezpečný příbytek. Knížecí lékaři a ranhojiči nabídli mu vespolek služby své,

---

*) Zpráva samého Loštického v archivu českého místodržitelství.

**) Skála II, 135.

kterých na štěstí nebylo třeba. Brzo přijela za ním manželka jeho i s dětmi, načež hospodářství své v Mnichově zpořídil, byv od císaře Matyáše diplomatickým jednatelem při knížeti učiněn.

Tohoto příkladu společníkův osudu svého byl by i Slavata rád následoval, a však stav jeho vyžadoval pečlivějšího ošetřování, a tak musil osud svůj poručiti budoucnosti. Manželka jeho pospíšivši k hraběnce Thurnové, žádala ji snažně za přímluvu u manžela jejího, aby se poraněnému nic zlého nestalo. Hraběnka Thurnová přijala paní tuto, v největších úzkostech postavenou, tím vlídněji, čím více sama nemohla ubrániti se truchlivému tušení. Ubezpečujíc manželku Slavatovu přímluvou svou, pronesla se s těžkým srdcem, že přijde snad čas, kde sama před ní bude prosebně se jeviti. Když stavové druhý den opět se shromáždili, šel o tom potaz, co s Slavatou počíti. Nikdo nepozdvihl však hlasu svého, aby mu ještě v něčem ublíženo bylo; někteří pánové nemohli se arci ubrániti úštipku, že mu již sluší život darovati tím právem, jako zloději, s kterýmž na šibenici provaz se utrhl. Proto přece nedáno mu celé svobody; když po několika týdnech opět se pozdravil, dostal nařízení, že z Prahy vzdáliti se nesmí. Později upuštěno i od toho a on směl pro uzdravení své v Teplicích se zdržovati, kdežto uzřev příležitosti své, ušel do sousední Saské země.

Zachránění tří osob, které touž dobou s výše 28 loket smetány byly, nemohlo nikterak minouti se u současníkův s neobyčejným mysli pohnutím, a co při něm bylo s podivením, to přičinilo se zajisté nemálo také k tomu, že přátelé Thurnovi konečně ušetřili zachráněných. Hned po této památné příhodě vyhlásili ji katolíci za zázrak, připisujíce ji zvláštnímu řízení Boha, kterýž prý se v této vážné chvíli ujal pronásledované církve své, kdežto protestanti vykládali sobě toho zachránění způsobem přirozeným. Český historik Skála, který týmž časem v Praze se zdržoval a málo let potom ve vyhnanství historii českého povstání psáti počal, vypravuje, „že i to mohlo těm osobám býti hrubě nápomocno, — — že upadli právě na místo a smetiště to, na něž vrátní kanceláře české, kdykoli od mnoha let vymétali kancelář i druhou světnici, v níž osoby přísežné obyčejně sedají, dotčeným oknem všecky smeti dolů vysýpali, tak že to místo nebylo příliš tvrdé a ulehlé, nýbrž jako nějaké hnojiště

zkypřené a změkčené.“ Proti jeho svědectví stojí ostatně výpověď Slavatova, kterýž, vztahuje se k této pověsti, jež i jeho sluchu byla došla, výslovně připomíná, že prý země nebyla ničím pokryta, co by těžkosti pádu bylo mohlo přimenšiti. Když později vyslanec turecké porty do Prahy přijel k vůli úmluvám o spolek proti Ferdinandovi II, ukazoval mu Budovec ono místo pod okny kanceláře, vyhlašuje zachování místodržících za dílo čarodějnictví, při čemž o tom smetišti neučinil žádné zmínky. Keř bezový, kterýž prý byl pod okny, o němž však české prameny ničehož nevědí, náleží rozhodně mezi báchorky.

Hlava šestá.

Vzmáhání se odboje. Pád Khleslův. Přátelé a nepřátelé císařovi.

I

Událosť ze dne 23. května způsobila v Praze neslýchané dosud pohnutí myslí. Hned po vyhození místodržících z okna staly se hrad a prostory jeho svědky divokého hluku a běhání, jehož podnětem byl náhlý pokřik, že kancelář i hrad se zamyká a „že nějaký nepřítel před rukama jest.“ Jedni vylámali honem dvéře i okna i hleděli rychlým útěkem se spasiti, kdežto opatrnější ihned pospíšili k branám, aby je zaskočili a opanovali. Pokřik tento ukázal se však brzo býti lichým a stavové dali se na zpáteční cestu do Starého města. Průvod, kterýž nyní s velikým hlukem zpět se bral,

čítal asi 400 koní, t. j. šlechtu i se služebnictvem jejím; vyslaní z měst šli pěšky podlé jezdcův, aby nestalo se nějaké něštěstí. Mezi tím rozšířila se pověsť o tom, co se právě bylo přihodilo, až do nejkrajnějších končin města. Sprostý lid, vytržen z všedních prací svých, sbíhal se na ulicích, ukazuje tisíceré chuti, vrhnouti se na katolíky, vybíjeti domy a kláštery jejich i dokončiti tak dílo, kteréž r. 1611 při vpádu vojska Pasovského jen s části provedeno bylo. Že by ovšem i židé zle při tom byli pochodili, rozumí se skoro samo sebou. Thurn, obávaje se výstupův takového způsobu, hleděl je v samém počátku zameziti; projížděje v čele panstva přední náměstí a ulice města, napomínal lid k pokoji a pořádku, opakuje všudež tato slova: „Páni přátelé! Nic, my nic proti straně pod jednou nemáme, než ty, kteříž nám majestát chtěli zkaziti, potrestati jsme dali, aby žádnému překažky v náboženství více nečinili; pročež raději, kteří jste řemeslníci, k svým řemeslům, a kteříž nádenníci, k své práci zase se najíti dejte!“ Napomenutí jeho neminula se s účinkem; ani židé, ani katolíci nemohli sobě stěžovati, že by se jim toho dne bylo stalo jaké násilí.*)

Když takto stavové o pokoj a pořádek ve městě byli se postarali, vrátili se opět nahoru na zámek, a davše povolati k sobě hejtmana hradského, Diviše Černína z Chudenic, žádali na něm, aby k nim se přidal. Černín uposlechl i zavázal se společně s hradskou stráží, kteráž pod velení jeho slušela, novou přísahou „králi a stavům,“ že pro ně oba od nynějška starého hradu královského střežiti chce. Nejvyššího purkrabí Adama ze Šternberka a křížovníka Děpolta z Lobkovic, kteří od té chvíle, co jich z kanceláře vyvedeno, v některé světnici zámecké čekali, vyhledali nyní stavové a pozdravivše jich přátelsky, doprovodili je šetrně v slavném průvodu do příbytkův jejich. Tato nápadná zdvořilosť a poddajnosť k členům vlády, kteráž právě násilným skutkem byla rozplašena a svržena, měla ovšem dobré příčiny své. Thurn a ti všickni, kdož vedlé něho byli původcové povstání, nemínili pravých zámyslův svých, učiniti totiž panství Habsburskému i co do formy jeho konec, přímo odhaliti, nejsouce jednak tím bezpečni, půjde-li země za nimi až do

*) Skála II, 137.

krajních mezí, jednak i proto, že chtěli sobě zachovati dobrou vů[illegible] při oněch zemích sousedních, kteréž ještě se váhaly. Také nikd[illegible] ještě nebyli žalovali na samého císaře, nýbrž toliko na přímé ru[illegible] šitele náboženských svobod svých; vždy také činívali rozdíl me[illegible] oběma, držíce se této politiky i před samým vyhozením místo[illegible] držících. Ne bez příčiny obávali se totiž, že přímé svržení císař[illegible] samého proměnilo by náboženský spor jejich v politický, čímž mohl[illegible] věc jejich na váze a síle své ztratiti. Po bedlivém věcí uvážen[illegible] musili tedy míti za prospěšnější, aby uznávali sice ještě dále svrcho[illegible] vanou moc krále svého nad sebou, potáhnouce však skutkem vládu na sebe samy. Česť, pozůstalým dvěma místodržícím prokázaná, byla tedy počátkem klamné hry, kteráž tak dlouho měla provozo vána býti, dokud byla s užitkem. Zprovodivše s takovou poctou místodržících, usnesli se stavové na místě, „aby žádný z nich pod ztracením poctivosti z Prahy nevyjížděl,“ pokud by pro nejbližší bu— doucnosť nestala se náležitá opatření. Tak skončil se den, který rozhodnul na několik století osud země české.

24. května 1618 Hned zítřejšího dne z rána shromáždili se stavové k nové poradě, a sice tenkráte v síni sněmovní na hradě pražském. Dnes dostavili se i vyslaní všech měst pražských a hlásili se hned v samém početí jednání k slovu, omlouvajíce dosavadního stranění se těmi nátisky, kteréž od rychtářův královských snášeti musili, i slibovali zároveň, že od nynějška věrně při stavích vytrvati hodlají. Na to přistoupeno k poradě o zřízení vlády prozatimní i usnešeno, aby svěřila se třiceti osobám, po desíti z každého stavu, jakož i aby přítomní stavové podpisy a pečetmi se zavázali, že za toto rozhodné opatření všickni ve spolek státi chtějí. Hned na to dělo se volení památného toho výboru stavovského, jehož členové od té chvíle pod známým titulem direktorův vládu a správu země do rukou svých vzali. *)

*) Za direktory zvoleni jsou ze stavu panského: Bohuchval Berka z Dubé a Lipého na Loukovci, Kuřivodech, Bělé a Chýšech; Vilém starší z Lobkovic na Týně Horšově, Čéčovicích a Mířkově; Pavel z Říčan a na Dubu, Petr Švamberk na Třeboni, Orlíku, Ronšperce, Zvíkově a Kestřanech; Václav Vilém z Roupova na Trnovanech a Žitenicích, Joachim Ondřej Šlik z Holíče, hrabě z Pasaunu a Lokte, na Svijanech a Rovni; Václav z Budova na Hradišti nad Jizerou, Zásadce a Chocnějovicích; Jan Albín

Co způsobnosti oněch mužův se dotýče, na kteréž důležitého úřadu toho vznešeno, tož nesluší také zamlčeti, že nevymáhala sobě zrovna veliké důvěry. Ti, kdož mohli se vykázati v skutku největším vlivem, náleželi vesměs k stavu panskému. Při některých z nich byla rozhodla ne tak osobní schopnosť, jako spíše bohactví nebo jmeno; bez pochybení aspoň tvrditi se to může o panu Vilémovi starším z Lobkovic, o mladém Albrechtu Smiřickém, který tehdáž ještě sotva 20 let čítal, jakož i o málo spolehlivém i ještě méně samostatném hraběti Ondřeji Šlikovi. Rozumí se téměř samo sebou, že při povstání, jehož kořenové vězeli v náboženství, nemohlo Václava Budovce minouti povýšenější místo, a tak i on stal se direktorem; že by však nová vláda na něm byla získala znamenité hlavy, to nemůže se zrovna tvrditi. Síla jeho záležela v nelíčené zbožnosti, jakož i v neudolatelné horlivosti jeho ve věcech víry. Praktických schopností neshledávalo se mnoho při něm, nad to byl již příliš sestárnul, než aby bylo do něho naděje bývalo rozsáhlejší činnosti. — Mezi direktory ze stavu rytířského nacházel se jediný muž, jenž okazoval větší váhu do sebe, zvláště pak náležitou

Šlik z Holíče, hr. z Pas. a L., na Falknově a Doupově; Vilém ze Vchynic a Tetova, na jehož místo potom dosazen bratr jeho Racek, „když sobě té cti nevážil;" Albrecht Jan Smiřický ze Smiřic na Kostelci nad Černými lesy, Dubu a Náchodě (všichni kromě Smiřického cís. radové).

Ze stavu rytířského: Kašpar Kaplíř z Sulevic na Neustupově a Milčíně, Prokop Dvořecký z Olbramovic na Vršovicích, Oldřich Gerštorf z Gerštorfu a Malšovic na V. Osově a Skřipli, Fridrich z Bílé na Vyhlovicích a Dubkovicích, Krištof Fictum z Fictuma na N. Šumburce a Klášterci, Jindřich Ota z Losu a na Komárově, Albrecht Pfefferkorn z Ottrbachu na Jinonicích a Bukovicích (všickni radové císařští), Humprecht starší Černín z Chudenic, místokomorník kr. č., Šťastný Václav Pětipesský z Chýš a Egerberku na Byšicích a Obřiství, Petr Milner z Milhauzu na Zvoleněvsi, c. rada nad appelacími na hradě pražském.

Z stavu městského a sice z Pražan starého města: Martin Fruewein z Podolí, Jan Theodor Sixt z Ottersdorfů, Daniel Škreta Šotnovský ze Závořic, sekretář při komoře české, Jan Oršinovský z Firštenfeldu. — Z Nového města pražského: M. Valentin Kochan z Prachové, Tobiáš Šteffek z Koloděj a Václav Písecký z Kranichfeldu. — Z Menšího m. pr.: Krištof Kober z Koberšperku. — Od Hory Kutné: Jan Šultýs z Felsdorfu. — Ze Žatce: Max. Hošťálek z Javořice. Za sekretáře pak zvolen Benjamin Fruewein z Podolí, a sice s právem, „aby tolikéž v radě sedal, a s týmiž direktory při uvažování býval."

znalosť věcí správních; bylť to Petr Milner z Milhauzu. Direktoři stavu městského byli vesměs málo patrnými osobami, s vyjmutím snad pražského advokáta Frueweina, kterýž nejvíce dával ještě o sobě slyšeti.

Zdálo by se, že direktoři hned v samém počátku shledali toho potřebu, aby pro formální stránku správy zemské buď zvolen
22. byl stálý president, buď aby se direktoři v jistém pořádku v tomto
června 1618 úřadě střídali. Teprv po několika nedělích *) vyhověno této potřebě, a za presidenta vyhlášen jest Václav Vilém z Roupova, jeden z direktorův stavu panského. Volba tato padla v skutku na nejznamenitější osobu, kterouž sbor direktorův vůbec vykázati se mohl; již od mnoha let stál Václav z Roupova v předních řadách opposice i jméno jeho bylo všudež v zemi známo. Pro dorozumění se a vyjednávání s cizinou, jež bez odporu v nejblíže příští době musilo vstoupiti do popředí, hodil se Roupovský výborně, mluvě i píše s velkou zručností v několika jazycích, i pro vnitřní zprávu byl on dobrým ziskem, poněvadž se v ní byl náležitě ohlédnul a vycvičil, jsa v ní dostatečně zběhlý. Vědomostmi, jakož i způsobem vystupování svého obrátil na sebe již před vypuknutím odboje pozornosť falckých agentův diplomatických. Vedlé Thurna měl on na rozvoj, běh a osud povstání českého největší vliv, a přece vystupovala činnosť jeho tak málo z velkého rámce pospolité činnosti direktorův, že novější díla historická vzpomínají jeho toliko co jednoho z direktorův, nevědouce, že on byl presidentem direkce samé.

Pro zdar povstání nebylot zrovna s prospěchem, že vláda a správa země položena v ruce sboru, z 30 osob sestaveného, neboť tato mnohočíselnosť musila předkem oslabovati jednotu a sílu vlády. Z toho, že vláda direktorův tak dlouhý čas mohla trvati, vychází též s politováním na jevo, že v zemi nebylo dostatek čelnějších sil domácích. V 15. věku nikdy nescházelo na mužích, kteříž dovedli buď všechen národ, buď aspoň některou stranu jeho k své vůli připraviti a za jistými cíly po sobě potáhnouti. Na ten čas nebylo však takových lidí: státníci i řečníci na sněmích, válečníci i duchovní byli pohříchu vesměs osobami schopností toliko prostředních.

*) Skála II, 196.

Co Thurna se dotýče, neshledáváme ho mezi direktory, poněvadž jemu mělo svěřeno býti čelní místo při organisaci sil válečných. Měl-li kdo k tomu povolán býti, aby v čelo vší země se postavil a mocnou rukou vesla vlády se ujal, mohlť Thurn k tomu sobě činiti nejvíce práva. On to byl, kterýž podněcuje od mnoha let již k odboji, ztrátou purkrabství Karlšteinského vzal velikou i vůbec známou škodu; onť dávno již nedbal na milosť či nemilosť císařovu, s kterýmž jakož i s celou dynastií byl se vyhozením místodržících dokonale znepřátelil. Jmeno Thurnovo bylo v Čechách na slovo vzaté, a požívaje největší vážnosti, zdál se býti povolán, vstoupiti do šlepějí Jiřího Poděbradského, ne sice v tom způsobě, aby byl sám korunu českou na hlavu sobě vložiti dal, ovšem ale aspoň potud, aby až do nové volby krále co gubernator osudy země spravoval. Postavení takové váhy šlo však nad možnosť jeho a on sám ho také nikdy nevyhledával. V tu chvíli, když nařízena jest vláda prozatimní, neusiloval Thurn o to, aby se dostal v čelo její; on spokojil se vrchním velitelsvím vojska. Beze vší pochyby byl úkol tento nad obyčej důležitý, musila-li sobě revoluce prostředkem války zjednati platnosť; a však šťastné vyřízení tohoto úkolu záleželo na druhém, neméně závažném, a ten byl: zjednání náležitých prostředkův obrany. Tento úkol připadl mnohohlavé direkci, a ta ho špatně pořídila. Jediný muž měl řešení obou úkolův do rukou svých vzíti, a ono by se mu bylo povedlo, kdyby byl znal, účastenství veškerého národa do jednoho proudu uvésti, všecky síly země v užitek obrátiti a obecnou dobrou vůli pravým ohněm nadchnouti. Znamenití vojevůdcové stačili v každý čas oběma úkolům. Thurn ale nebyl z nich. Jakž mohl, neznaje se dostatečně v řeči české, jednání na sněmu opanovati mocí slova, jak lid neohebným jazykem svým uchvátiti a za sebou strhnouti? Aby kdo dovedl v rozhodných chvílích mistrovati lid, tomu náleží býti z krve jeho, tomu třeba věděti, kterak uhoditi s prospěchem na příbuzné stránky v duši národa a čím živiti bez přestání oddanosť a zápal jeho. Cizinec nesvede nic takového. Thurn nebyl a nechtěl také ničím jiným býti, leč tím, s čímž nastoupil dráhu svou, — totiž válečníkem, kterýž slouží za žold a zkouší štěstí svého. Že nebyl tou osobou, kteráž by byla dovedla, hotových prostředkův a sil k tuhému boji spořádati a sjednotiti, jakož i národ připraviti tak

daleko, aby všecko nasadil, což jeho bylo: to stalo se časem svým pro zdar vlastního díla jeho osudnějším, než nedostatek důvtipu válečného, kterýž později při něm na jevo vychází.

Po zvolení direktorův přistoupil sjezd stavův, počínaje sobě nyní co sněm zemský, k pořízení prostředkův obrany. Stavové ubezpečovali sice při rozličných příležitostech, že nepodnikají ničehož proti císaři, „jehož prý jsou a chtí zůstati věrnými a poslušnými poddanými“, nýbrž proti těm, kdož jim skracují svobodu náboženství; vskutku však jali se velmi opatrně počítati, jaké síly asi císař proti nim může do pole postaviti, aby po případě nebyli slabší. Počátek válečných opatření svých učinili jmenováním velitelův vojska. Volbou stavův povoláni jsou hrabě Matyáš Thurn k hodnosti generálního lieutenanta, Linhart Kolonna z Felsu nařízen polním maršalkem, Jan z Bubna generálním strážmistrem a Pavel Kaplíř ze Sulevic generálním kvartýrmistrem. Schválně vybrány jsou první dvě osoby ze stavu panského, druhé dvě pak ze stavu rytířského, čímž zachována rovnoprávnosť, kteraž v takové vážné příčině nebyla zrovna na svém místě. Všickni generálové co takoví obdrželi místo i hlas mezi direktory, kdykoli mohli při schůzích jejich bývati. Poněvadž týmž časem nebylo v Čechách ani stálého vojska, ani pevností a zbrojnic nebo vůbec jakých zásob válečných, nastával novým generálům úkol, kterýž byl nejen rozsáhlý, nýbrž i nemalého úsilí sobě vyžadoval.

Co vlastního zbírání vojska se dotýče, vedla k tomu cesta dvojí; bylo na vůli, nařídíti hotovosť zemskou a sebrati takto síly pouze domácí, nebo přistoupiti k najímání vojska čili verbování, čímž nejen domácí válečná mládež, nýbrž i cizí, náležitě vycvičení žoldnéři získáni býti mohli. Stavové, hotovíce se k nejtužšímu odporu, nemínili obrany své ani na pouhé hotovosti čili veřejnosti, aniž na jediném verbování založiti, nýbrž usnesli se o sloučení obou prostředkův. Proto ustanoveno vzhledem k hotovosti zemské, aby každá vrchnosť desátého poddaného a každé město královské osmého člověka vystrojily a vypravily; mimo to pak snešeno, aby jak města tak páni a rytíři, pokud drželi zboží nějaké, na každých 5000 tolarův ceny statkův neb 12500 tolarův kapitálů svých měli jednoho jízdného po hotově, přičemž pro panství vzat jest nízký odhad z r. 1557 jako základ. Provedlo-li se toto usnešení sněmovní, jak nále-

želo, mohla hotovosť vynésti asi 16800 mužův pěších a 2400 jízdných.*) Tento branný lid nehodlali stavové hned do plukův rozděliti a vřaditi; nýbrž šlechta i města měly s ním býti „veřejně na hotově“, t. j. vyvoliti ho a opatřiti zbraní a koňstvem, aby v čas potřeby na zavolání přichystán byl. Strany verbování nenařídili stavové nic schválního, davše toliko direktorům plnou moc, aby takovou cestou najali tolik lidu, kolik ho právě budou potřebovati.

O zjednání peněžitých prostředkův sněm postaral se nařízením, aby všecky daně a zbírky, r. 1615 svolené, pro budoucnosť k rukoum stavův odváděny byly. Tehdáž zavázal se sněm, jak jsme svým místem oznámili, k daním nad obyčej velikým, a to na pět let pořád jdoucích, z jejichž výnosu vlastně dluhy královské, na zemi zjištěné, upláceny býti měly. Výnos těchto daní činil každoročně okolo 800.000 tolarův. V běžícím roce 1618 bylo z této sumy na účet císařův již něco přes jednu třetinu vybráno; sešel-li se ostatek pořádně a zarazilo-li se uplácení dluhův, jak se to v skutku také stalo, pak mohli direktoři vládnouti důchody, kteréž na onu dobu nebyly nepatrné. S považením byla při tom jen ta okolnosť, že značnější část daní, na kteréž jim bylo počítati, teprv v červenci k placení dospívala.**)

*) Z usnešení druhého sněmu, kterýž k 25. červnu 1618 rozepsán byl, vychází na jevo, že městům bylo nařízeno, vypraviti osmého člověka. Připomínáme to v té příčině, že tento podíl není zřejmý z usnešení stavův, hned v prvních dnech po 23. květnu zasedavších. Co se pak tkne výpravy desátého poddaného, jakož i osmého člověka z měst, náleží té věci rozuměti takto: Hotovosť desátého poddaného znamenala výpravu jednoho muže z každé desáté usedlosti sedlské. To vydalo pro celé Čechy (poněvadž v zemi čítalo se tehdáž asi 150930 usedlostí) 15093 mužův. Osmý člověk z měst počítán jest podlé čísla domův; poněvadž bylo ve všech městech královských v hromadě něco přes 14.000 domův, vydalo to 1750 mužův. Jmění na kapitálech obnášelo podlé rejstříkův berních z r. 1615 asi 4,780.000 tolarův, na ně připadalo tedy okolo 382 jízdných. Statky a kapitály stavův a svobodníkův byly r. 1557 na 11,555.826 tolarův odhadnuty, z čehož by asi 10 mill. tolarův panstvím svědčilo, tak že počet jízdných, kteréž z panství náleželo vypraviti, vystoupiti mohl asi na 2000 mužův. — Příčiny, kteréž spisovatele opravňují k těmto výpočtům, zavírají se v jeho historii českých financí od r. 1526—1618.

**) O těchto, jakož i následujících finančních opatřeních dočteš se více v nálezech sněmovních, kteréž svým časem tiskem vydány byly. Jeden výtisk jejich naleza se v bibliotece kn. Jiřího z Lobkovic.

Pravda hořejší výpovědi naší, že stavové totiž se štítili, vyřknouti hned z počátku poslední slovo a zjevně se pronésti, který jest vlastně konec všeho snažení jejich, ukázala se i při finančních opatřeních, o kteréž sněm byl se shodnul. Jak samo sebou se rozumělo, nerozpakoval se sněm nikterak, vzíti pro sebe daně, kteréž vlastně do kassy královské splynouti měly; bylyť zajisté především k uhražení potřeb zemských svoleny, a starosť tuto vzali nyní stavové na sebe. Naopak nezabavil sněm vlastních důchodův královských, chtěje takto podati světu makavý důkaz, že stavové nepozdvihli se proti panovníku svému. Tak stalo se, že v době, kdy stavovská vojska s císařskými na bojištích se potýkala, Matyáš nalézal se v užívání důchodův ze statků královských, jež spravovali úředníci, od něho dosazení. Summa, kteráž takto šla z Čech do pokladnice císařské, není jinak číselně známa; nechť již byla ostatně velká nebo malá, tolik může se jistiť, že stavové těžko ji pohřešovali. Prozatím však dali sobě raději tento důchod ujíti, než aby byli zbavili císaře posledního důkazu své úcty a šetrnosti.*)

Jiná starosť stavův nesla se k tomu, aby pozdvižení svého u přátel i nepřátel do pravého světla postavili. K tomu konci složeno jesť krátké ospravedlnění exekuce pražské a podáno tiskem na veřejnosť. Toto ospravedlnění, kteréž pod titulem „První apologie stavův českých“ vůbec známo jesť, vzniklo prací Milnera z Milhauzu, kteréhož jsme výše již mezi direktory jmenovali, a vyšlo tiskem hned druhý den po vypuknutí povstání, kterýžto spěch podává podnět k domnění (jehož ostatně i Skála potvrzuje), že Milner pracoval již před vyhozením místodržících o tomto spise. Apologie vypisuje útisky, jež protestanti od několika let snášeti musili, svalujíc vinu toho na katolíky, kteříž dávali se vésti Jesuitům. Zároveň s písemní omluvou stavův poslána jest apologie dne 26. května císaři. V onom pak listu praví se, že císař z přiložené „ponížené a poddané zprávy milostivě porozuměti moci ráčí“, proč prý se stavové

*) Několik neděl po propuknutí odboje stěžoval sobě sice císař, že prý Čechové se zmocnili statkův jeho, což však nemožno slovně vykládati, poněvadž císař měl až do smrti své vliv na správu královských statkův. Zcela jasná není ostatně tato věc i nelze tudíž s jistotou udati, jak velké byly skutečné důchody císařovy.

místodržícím „jakožto věrní synové vlasti podlé zasloužení jejich zachovati musili a dáleji ještě k jiným jim podobným praktikantům spravedlivě zachovati z nevyhnutelné potřeby donuceni jsou". Aby pak i dalším úkladům a „těm mnohým velikým a zlým praktikám" přítrž učinili, že jsou se též podlé příkladu z r. 1609 a „pro ochranu jeho, sebe i své milé vlasti o jistou defensi snesli" a k tomu konci z prostředku svého ze všech tří stavův jisté direktory nařídili. Všecka tato opatření směřují prý jen k obraně proti nepřátelům a nikoli proti císaři, jehož prý věrnými a poslušnými poddanými stále zůstávají.*)

Na základě listu, Matyáši svědčícího, zhotoveny jsou týmž časem podobné přípisy k sousedním knížatům a stavovským korporacím, i přiložena k nim apologie; všecky obsahovaly na závěrek prosbu, aby knížata i stavové nestěžovali sobě, pomáhati Čechům při císaři k právu jejich. I v těchto listech zakazovali se stavové bez ustání, že chtějí se vrátiti zase do bývalých právních závazkův, bude-li nepřátelům jich na vždy dílo zastaveno; oni že jsou a chtějí zůstati věrní a poslušní poddaní císaře. V ostatním nařídili stavové direktorům, aby vstoupili v přátelské vyjednávání se sousedními knížaty a zeměmi a ujistili se pomocí jejich pro případ války. Dne 28. května rozešel se sněm, ponechav direktorům společně s generály opatrování obecného dobrého.

Snešení sjezdu protestantského, hledícího směle i samé válce v tvář, dokazují nezvratně, že odboj, jenž se byl počal vyhozením místodržících, jakkoli nebyl ode všech obmýšlen, přece ode všech náčelníkův protestantského hnutí po skutku schválen jest. Ale nejen při těchto způsobila událosť ze dne 23. května stálý a uchvacující dojem, čeští protestanti oblíbili ji sobě za jeden muž jako východiště svého dalšího politického jednání. Ze všech měst královských kromě jediných Budějovic a Plzně, kteréž byly katolické, došly ještě koncem května nebo počátkem června ke sněmu nebo direktorům listy přiznávací, a tak rozprchly se dokonale všecky naděje na nějaké rozdvojení mezi šlechtou a městským stavem, kterýmiž strana královská byla sebe klamala. Svornosť a jednomyslnosť protestantův

*) Skála II, 158.

mezi sebou nebyla jedinou pravdou, kterouž sobě protestanti vykládati směli za znamení dobrého zdaru díla započatého. I ony vlažné a nerozhodné osoby, kteréž v mnoholetém tuhém boji protestantského obyvatelstva s vládou katolickou libovaly sobě jíti cestou prostřední či spravedlivěji řečeno, jalovou, přispíšily sobě nyní, se stavy se vyrovnati, majíce nepochybně věc vlády za ztracenou. Byliť to zejmena pánové z některých starších šlechtických rodin, kterýmž nová konfessí česká nebyla po chuti, jako Štěpán ze Šternberka, boháč Rudolf Trčka a j. v. *). Ještě znamenitější byla ta okolnosť, že s řídkými toho výjimkami (jako na př. ona svrchupsaná královská města) i katolíci přátelsky k povstalým protestantům se zachovali, neobracujíce jim ve zlé počínání jejich. Sněm totiž, vysloviv před rozchodem svým naději, že také katolíci nebudou břemena zemské obrany z donucení, nýbrž z dobré vůle a z lásky k vlasti vedlé protestantův podstupovati, zůstal s touto důvěrou aspoň potud v pravdě, pokud katolické obyvatelstvo v celku beze všeho odporu šetřilo rozkazův jeho. Bylať jen ještě otázka, přečká-li tato dobrá vůle první růžovou dobu revoluce.

Obrat, kterýž povstání musilo způsobiti ve všech poměrech země, ukázal se nejprvé v stránce a věcech náboženství, jakož i v osudu oněch osob, jež byly s nimi v těsném spojení. Nejprvé nařídili direktoři, aby Broumovští z vězení propuštěni byli, kteříž odtud směli svobodně k domovu se ubírati a kostela svého bez překážky užívati, ano opat mezi tím bezpečnosti své útěkem vyhledával**). K osvobození Broumovských připojilo se brzo druhé, kteréž sice nenadělalo tolik hluku, avšak přece nebylo bez jisté důležitosti, totiž propuštění Theobalda Hoka z Zweibrucku. Tento muž byl před několika léty sekretářem a důvěrníkem posledního pána z Rožmberka a co takový věděl o všech pletichách, prostředkem kterýchž zamýšlel kníže Kristián Anhaltský v létech 1608-1611 rod Habsburský o dědictví jeho připraviti. Dvůr císařský, jakkoli nezůstalo ho tajno, že Hok byl nejen společníkem, nýbrž i horlivým strůjcem těchto pletich, nemohl přece na něho nastoupiti, poněvadž byl jednal toliko z rozkazu pána svého.

*) Bližší zprávy o takových rodech viz v I. dílu knihy mé o Rudolfovi II.
**) Skála II, 144.

Tu vyšlo najednou na jevo, že Hok, maje sobě od pana Petra Voka z Rožmberka sepsání poslední vůle jeho svěřeno, zúmyslného podvodu na ní se dopustil, vytrhnuv totiž několik listův a nahradiv je jinými výhodného pro sebe znění. Vyšetřování tohoto podvodu vyneslo, jak to již obyčejně bývá, i druhý zločin na povrch, kterýž za tehdejších dob zvláště mnoho vážil. Roku 1606 dosáhl totiž Hok na přímluvu pana Petra z Rožmberka při sněmu toho, že byl pro šlechtictví své co rytíř z Zweibrucku do stavu v Čechách přijat; nyní však ukázalo se, že Hok falešným diplomem prokázal šlechtictví svého a že je toliko člověk rodu měšťanského. Následek všeho toho byl konečně, že tento dvojnásobný podvodník k smrti jest odsouzen; ortel pak měl býti vykonán právě ten týden, v kterémž povstání vypuklo. Tato mimořádná událosť zachovala odsouzence při životě; neboť jakkoli byly zločiny jeho k tomu způsobeny, aby i nová vláda uznala je za hodné stejného trestu, přece ušel Hok zasloužené popravě, poněvadž platil za důvěrníka knížete Anhaltského. Thurn a přátelé jeho, žádostivi nepochybně pojistiti sobě přízeň a pomoc knížete, překazili vykonání ortele, ano pustili později odsouzeného také na svobodu.*)

Toto propuštění provázeli zároveň i někteří skutkové mstivosti. Dr. Ponzon, sekretář arcibiskupa Pražského, po kterémž bedlivě pátráno, byl konečně v klášteře kapucínův na Hradčanech, kamž se byl utekl, nalezen a na to do vězení odveden. V záležitosti Hrobské zjednal sobě Ponzon nepěknou pověsť co zástupce arcibiskupa i utiskovatel protestantův, což by však sotva bylo tou měrou nenávisť direktorův na něho popudilo, jako účastenství jeho při processu Hokově. Byv totiž od místodržících za examinatora při tom nařízen, vyzvídal na Hokovi zvláště rozličné věci, k dorozumění šlechty české s knížetem Anhaltským se vztahující, o kterých mohl Hok ovšem nejvíce povídati.**) To se doneslo těch, kterých se ta povážlivá věc týkala, i oni vymstili se nyní Ponzonovi od osob svých. Kdož ví ostatně, nepřispíšila-li pře Hokova a bázeň, kterouž měl Thurn před výpověďmi jeho, vykonání ortele nad místodržícími.

*) Průvody a důkazy toho nalezají se v deskách zemských.
**) Průvody toho jsou v současných aktách českých.

Na zadržení Ponzona následovalo nějaký týden později vy-
1618 povězení Jesuitův. Dne 2. června objevila se komisse stavovská
v kolleji Jesuitské i ohlásila řeholníkům, že po svátcích svato-
dušních Prahu i Čechy opustiti mají. Všecky prosby, aby se jim
tato lhůta prodloužila, nic nebyly jim platny a tak rozhodli se po-
3. čvna. božní otcové, zachovati se dle rozkazu toho s možnou důstojností.
V hod boží svatodušní rozloučili se skrze jednoho z nejvýmluvněj-
ších kazatelů svých slavně s obcí katolickou. Kostel byl přeplněn
a když horliví katolíci uslyšeli, že mají se rozžehnati s rádci svými,
udusil nářek a pláč jejich hlas kazatelův. Když přišel čas vystě-
8. čvna. hování, nastoupili Jesuité nikoli tajně a jeden po druhém, nýbrž
vespolek a za bílého dne vyhnanství své. Napřed jeli staří a neduživí, ostatní ubírali se za černým křížem a v slavném průvodu ulicemi města za bránu, zrovna tou cestou, po kteréž předchůdcové jejich za Ferdinanda I r. 1555 do Prahy poprvé byli přišli. Pro horlivé katolíky znamenal odchod jejich bez mála tolik, co vystěhování se prvních křesťanův z Jeruzalema, když městu tomu nastávalo již zboření jeho od Římanův. Opět provázely jich žalostivé pohledy přátel jejich, ano protestantské obyvatelstvo, nedávajíc žádné škodolibosti na jevo, ne bez pohnutí tomuto průvodu se dívalo. Někteří nemocní Jesuité, kteříž musili prozatím v kolleji zůstati, následovoli několik dní později. Jak ostatně samo sebou se rozumí, potkali se i kroměpražští členové řádu, zejmena Jesuité v Chomútově, Krumlově, v Hradci Jindřichově a Budějovicích, se stejným osudem.

Celkem nastaly nyní časové, kteříž pro osoby, ujímavší se druhdy restaurační politiky dvoru způsobem okázalým, byli nehrubě potěšitelní. Jako opat Broumovský, tak vyhledávali též arcibiskup Pražský a opat Strahovský spásy své v útěku. Pro tyto dva nebylo to věcí snadnou, poněvadž stavové jich dali střežiti, přece však podařilo se jim, obelstiti opatrnosť jejich; tak oblekl se na př. opat Strahovský v šaty sedlské i ušel v tomto přestrojení šťastně lidem, jej stihajícím. Michna, opustiv Prahu v čas, nemusil nyní podstupovati nebezpečenství útěku; proto však neušel přece pomstě stavův, neboť jmění jeho, kteréž záleželo hlavně v penězích, v Praze rozpůjčených, zabavili stavové k rukoum země, vykonavše takto

první konfiskaci během povstání českého. Naopak dostalo se Hrobským protestantům přiměřeného dostiučinění. Za zbořený kostel dána jim náhrada v tom způsobě, že obdrželi plnou moc od direktorův, používati katolického kostela společně s katolíky do té chvíle, pokud jim od arcibiskupa nebo od katolíkův nový nebude postaven.*)

Mezi tím, co tyto věci se dály, přihlížela s největší bedlivostí direkce jakož i generálové, po ruce jí jsoucí, k náležité organisaci sil válečných. Budeť posud v čerstvé paměti, že sněm byl splnomocnil direktory jak k upravení hotovosti zemské, tak k najímání vojska. Jakkoli tito při rozličných příležitostech byli se o hotovosti zemské s pochvalou pronesli, co bezpečném prostředku, postaviti na laciný peníz velkou moc válečnou do pole, přece neučinili v pravdě ani jediného kroku k zřízení takového vojska, nýbrž snažili se předkem již cestou pouhého verbování sebrati potřebné síly válečné. Hned s konce května ozývaly se bubny verbířův po zemi a zástupcové lidu bez výdělku, jakož i houfy vysloužilých vojakův hrnuly se ku Praze. Prvé než minula polovice června, bylo 3000 pěších a 1100 jízdných najato, ozbrojeno i vymustrováno. Již dne 16. června dal se Thurn v čele jejich na pochod z Prahy k rakouským hranicím. Mezi tím pokračovalo najímání lidu válečného v Praze i mělo na nových 3000 pěších a 900 jízdných přivedeno býti. Celkem vidělo se tedy generálům potřebné, postaviti vojsko v počtu 8000 mužův do pole.

Thurn zaměřil spěšnými pochody k Budějovicům a Krumlovu, v kterážto města byly mezi tím císařské posádky vpuštěny. Byloť s důležitostí nepopíratelnou, aby všecka země přivedena byla pod poslušenství direktorův i žádné místo v ní neposkytovalo příležitosti nepříteli k početí válečných operací svých; a proto jednal Thurn v skutečném prospěchu povstání, chtěje se bez prodlení obou měst zmocniti. Plzeň, kteráž se byla rovněž pro císaře prohlásila, mohla prozatím zůstati stranou, poněvadž odtud nehrozilo nebezpečenství. Způsob, jakýmž velitel stavovského vojska hleděl cíle svého dosáhnouti, byl v skutku významný i nedával místa pochybnosti, že

*) Nařízení direktorův ze dne 13. června 1618, v archivu českého místodržitelství.

roztržka mezi císařem a vůdci odboje byla hned v samém začátku svém nezhojitelna. Thurn začal operace své tím, že dal vzkázati měšťanům Krumlovským a Budějovickým, že neušetří ani dítěte v životě mateřském, bude-li mu třeba, mocí zbraně jich dobývati. V ten čas ubezpečovali direktoři císaře vždy ještě svou věrností a oddaností; tento nedopustil se posud žadného násilí v zemi, podav nad to již i ruky k vyjednáváním, a přece vyhrožováno již přívržencům jeho ukrutnostmi všeho způsobu. — Krumlovští dali se pohrůžkami Thurnovými zastrašiti i vybyli císařskou posádku. Budějovičtí však nepoddali se.

Toto město bylo první překážkou, s kterouž revoluce se potkala. Thurn měl vojsko své za příliš slabé, než aby mohl s ním pravidelné obléhání města podniknouti, i kromě toho musil se obávati, že císař sebere všecky síly své, aby zabránil dobytí jeho. Mělo-li tedy povstání se zdařiti, bylo nezbytně třeba zbrojení rozšířiti, proto pospíchali direktoři doplniti verbováním vojsko na počet 8000 mužův. Nyní však počala otázka finanční nesnadné stránky své ukazovati, čehož koncem května ještě nebylo. Sněm domníval se tehdáž, že pro první potřebu vystačí obyčejné důchody z daní zemských, kteréž mohly celkem přes 60.000 tolarův měsíčně vynésti; a však tato summa nescházela se ani pořádně, aniž byla s to uhraditi s daleka skutečnou potřebu. Ostatně byli stavové již tehdy připraveni na větší výlohy a protož dali direktorům plnou moc k případným půjčkám. Pokus však, kterýž učinili direktoři v této příčině, nepovedl se.

Počátkem června byla totiž většina královských měst vypravila posly do Prahy, aby ohlásili direktorům přistoupení k věci pospo-
8. čvna. 1618 lité. Vyslaní tito pozváni jsou k poradě, během kteréž pan Vilém z Lobkovic, nejvyšší berník nové vlády, chytrým způsobem dobrou vůli jejich povzbuditi se snažil, načež překvapil je sdělením, že prý stavové, považujíce zvýšené potřeby země, vidí se nuceny smluviti se s nimi o nějakou půjčku. Rozumí se prý samo sebou, že půjčka bude náležitě zjištěna a úroky pořádně vypláceny; proto že prý žádají stavové měst, aby zanechajíce obyčejných výmluv, jako by to bylo věcí nemožnou, usnesla se o to, jak by hodnou summou uhradila obecnou potřebu. A však těm, kdož měli k takové oběti

se uvoliti, neříkalo se bez příčiny „moudří a opatrní páni“. Vyslaní z měst totiž, nechtíce chápati, proč by jediná města na místě všech stavův měla penězi svými nebezpečné podniknutí zakládati, ohlásili se, že bez potazu obcí nemohou k ničemu svoliti; Dentulin pak, vyslaný Hradecký, uvedl stavům zvlaště na paměť, jak prý sami vědí dobře, „že obec divné zvíře jesť“. Když na to vyslaní věrně dávali o tom zprávu obcím svým, ukázalo se brzo, čeho bylo se nadíti: města nechtěla svoliti k nižádné půjčce. *)

Zdráhání se měst královských přivedlo direktorův na jedinou cestu, kteráž ještě zbývala, t. j. k opětnému svolání sněmu na den 25. června, aby tento sám opatřil nezbytných prostředkův peněžitých. Velkou radosť způsobila protestantům četnější návštěva sněmu, zvláště pak ta okolnosť, že i mnozí katoličtí pánové dali se při něm vynajíti, aby i oni k zapsané jednotě všech stavův přistoupili a pečetí svých přivěsili. Ještě trval první kouzelný dojem revoluce; mnohým katolíkům zdálo se býti spravedlivé, podati protestantům ruku k ochraně, poněvadž bylo nepochybné, že dosud děla se jim křivda. Za katolickou šlechtou nezůstalo i měšťanstvo pozadu. Na Novém městě pražském stala se v plné radě příhoda, kteráž mohla v zapomenutí uvésti, že národ český za 200 let postonával na roztržku u víře. Jeden z radních, jmenem Sferyn, prohlásil se totiž slavně, že byl sice dříve pod obojí, od té chvíle však, co v tomto vyznání r. 1609 prošla změna, že kněží jeho nesvětí více biskup, stal prý se katolíkem. „Ale vzdaliž prý“ (tak doložil dále) „ostatně na přijímání pod jednou neb pod obojí záleží, poněvadž jest to pokrm duchovní; než záleží na lásce a milování.“ Z toho pak dovozoval, že nebude osudu svého odlučovati od osudu druhého vyznání křesťanského. Příklad tohoto vážného starce pohnul i ostatních katolických radních k podobným výpovědem a tak zdálo se, že svornosť vnitřní dopomůže k vítězství na venek. I to bylo s nemalou váhou, že místodržící Adam ze Šternberka i Adam z Valdšteina stavům do sněmu poslali od sebe vyjádření, že k žádostem a usnešením jejich mile rádi přistupují, pokud totiž nebu-

---

*) Zpráva vyslaných Kolínských ze dne 9. června 1618, v měst. archivu v Kolíně. — Skála II, 178.

dou na zkrácení práv královských. Přiznání Valdšteinovo bylo zvláště vřelé a upřímné. *)

Dne 25. června zahájil sněm Václav z Roupova, nyní již president direkce, a sice způsobem, kterýž od r. 1609 v obyčej byl vešel, vyzváním totiž k modlitbě, kterouž všickni na kolena pokleknouce tiše vykonali, načež Václav Světlík, přední písař kanceláře direktorské, začal píseň na žalm 80: „O pastýři israelský“ a t. d., kterouž hlasitě a hřmotně všickni zpívali. Když skončil, zanotoval druhý písař německou píseň: „Allein Gott in der Höhe sei Ehr'“, kteráž nejen od těch několika Němcův ve sněmě, nýbrž i od Čechův, německy umějících, „dosti zvučně a vroucně“ vyzpívána jest byla. Na tento pobožný počátek následovala druhého dne zpráva direktorův, v kteréž vypisovali nebezpečenství, zemi vůkol obkličující, jichž odvarování vymáhá prý sobě napnutí veškerých sil země. Pročež žádali direktoři svolení od sněmu, aby směli ještě 6000 pěších a 2000 jízdných zverbovati, odkudž stav armády na 12000 pěších a 4000 jízdných rozmnožiti mínili. Co nařízené již prvním sněmem hotovosti zemské se dotýče, chtěli direktoři nyní bez ní se obejíti, žádali však výplatu její hotovými penězi. Sněm souhlasil nejen s dalším verbováním, nýbrž svolil také direktorům pod titulem žádoucí výplaty peněžité prostředky v obnosu asi 385.000 tolarův **). Při tom rozumělo se ovšem samo sebou, že daně, roku 1615 svolené, i příště odváděti náleželo. Vzhledem k dosavadní zvyklosti uzavřel sněm přidržeti i Kladské, Chebské a Loketské k placení berní, zejmena pak požádati stavův jejich, aby i oni podlé svých odhadův o podobnou pomoc mezi sebou se usnesli.

Doba mimořádná pohnula konečně stavův při té příležitosti, prodloužiti v jistém způsobě lhůty platební a zastaviti všecky exe-

*) Skála II. 201. a 210. — Rukopis v knihovně kn. Jiřího z Lobkovic č. 373.

**) Summa 385.000 sešla se takovým způsobem, že stavům vyšším, kteříž byli na jmění své povinni vystrojiti jezdce, odpustila se tato povinnost proti zaplacení 48 tolarův za jednoho muže. Z výpravy desátého a osmého muže měli se vyplatiti poddaní sami, a sice každý poddaný osedlý summou $1^1/_2$ tolaru. Na židy položena zbírka z hlavy a domu, kteráž mohla asi 20.000 tolarův vynésti. Všecky tyto berně vydaly tedy asi 385.000 tolarův.

kuce právní až na další o tom nařízení. Toto snešení, kteréž bylo zvláště vyšším stavům po chuti, majíc od nich odvrátiti nejhorší následky přílišných výdajův, zasadilo obchodu a tržbě v Čechách těžkou ránu, i snadno lze sobě pomysliti, že odtud progressivním způsobem společenské poměry musily v zemi se horšiti, když zákonům, kteréž sotva několik neděl možno snésti, dalo se trvání bez jistého konce. *)

Druhou a nejdůležitější věcí, jejíž vyjednání sněmu nastávalo, byla odpověď, jež měla se dáti císaři k písemním jeho napomenutím, kterých průchodem měsíce června několik bylo došlo. Stavové musili se nyní rozhodnouti, chtějí-li podati rukou k případným vyjednáváním o smír nebo důsledně cestou nastoupenou dále se ubírati. Tím dostal se vlastně poměr povstání k císaři do popředí.

II

V čas vyhození místodržících nalezal se Matyáš ve Vídni a Ferdinand při sněmě říšském v Prešpurce. Dne 27. května obědval Ferdinand u arcibiskupa Ostřehomského k schvalnímu pozvání jeho. Při obědě tom bylo dosť veselosti a dobré vůle a mnoho připíjelo se na zdraví, mezi tím pak vystřelovali skvostně odění hajduci na ulici k poctě hostův. V této chvíli všeobecné veselosti nebyla by snad umrlčí hlava, vhozená mezi hosti, většího ustrašení způsobila, než zpráva o vyhození místodržících, právě docházející. Hlučná veselosť ustoupila i hned rozvážlivému mlčení a tabule skončena záhy.**)

Ferdinand, byv zároveň s pražskými zpravami od Matyáše o dobré zdání své požádán, vešel den na to s Khleslem, Molartem, 28. května
Ulmem a snad i Eggenbergem v potaz a poradu. Po několikahodinném uvažování zůstáno na tom, že třeba především vyčkati

---

*) Zpráva o jednání sněmu českého od 23. června 1618, v Mnichovském říšském archivu. Viz také Skálu, II, 219.

**) Arbeissle vévodovi Maximilianovi ze dne 28. května 1618, list v archivu c. k. min. vnitra. Korrespondence Žerotinova. List Ž. Stiettenovi ze dne 10. června 1618. Skála, kterýž v II, 134 o této sceně vypravuje, klade ji nepravě do Vídně.

zevrubné zprávy o povstání samém. Konference navrhla tedy císaři tři osoby, aby jednu z nich do Prahy poslal, přezvědět na místě stav věcí. Až dojde pak zpráva takového očitého svědka, bude prý třeba, schvalní komissi vládní k obnovení pořádku do Čech vypraviti, v jejíž čelo má prý některý arcikníže nebo i jiný kníže, třeba i kardinál Ditrichštein, postaven a Karel z Žerotína jemu k ruce přidán býti. Ze všech těchto návrhův byl prozatím jen ten v skutku prospěšný, kterýž radil, poslati důvěrnou osobu do Prahy.

Císař, chystaje se právě rady této následovati, zejmena pak svobodného pána z Khuenu do Prahy vypraviti, dostal nových a nepochybných zpráv, kteréž mu rozměrův jakož i nebezpečné povahy odboje nikterak netajily. Pocházelyť od tří místodržících, totiž od pánův Adama ze Šternberka a z Valdšteina, pak od převora Děpolta z Lobkovic, kteříž na ten čas užívali jestě plné svobody, nepouštějíce při tom nikterak z mysli prospěch dvora. Oni neklamali sebe samých strany vzrůstu veškerého hnutí, píšíce skoro každodenně císaři o nejvážnějších udalostech po 23. květnu i vyznávajíce mu upřímně, že povstání jako povodeň po celé zemi se šíří. Oni byli o neudolatelnosti jeho do té míry přesvědčeni, že neviděli možnosti přemoci je, pročež radili císaři již předkem k přátelskému vyrovnání. Rada jejich obsahovala prostomyslné vyznání, že spokojení nebude jiným způsobem lze k místu přivésti, než když císař do Čech se navrátí a záležitosť svobody protestantského vyznání, jakož i statkův duchovních „podlé zákona“ spořádá.*) Slova tato vypovídají více, než celé knihy, jsouce nejvýmluvnějším přiznáním, že podlé přesvědčení samých katolíkův v dlouholetých oněch různicích náboženských nebylo postupováno podlé zákona.

Pan Adam z Valdšteina, kterýž od jakživa zastával se spravedlivého nakládání s protestanty, spatřoval stav věcí v Čechách v tmavější ještě podobě, než společníci jeho v úřadě; v četných listech, kteréž nejen císaři, nýbrž i nejvyššímu kancléři, Zdenkovi z Lobkovic, posýlal, radil bez vyjímky k spěšnému vyrovnání, pro-

---

*) Dopisy místodržících k císaři ze dne 2. a 6. června 1618, ve Vídeňském státním archivu.

nášeje při tom slovy nejvřelejšími žádosť svou, aby císař nedával sluchu vášnivým, nýbrž mírumilovným a spravedlivým rádcům. Za nejlepší prostředek k způsobení míru považoval vyslání arciknížete Maximiliana do Prahy; ten aby ještě připrosil kurfiršta Saského sobě k ruce, a oba mohli by pak vyrovnání brzo k šťastnému konci dovésti.*) Při této dobromyslné radě diviti se jesť jen tomu, že pán z Valdšteina tak málo znal lidí svých, spatřuje v osobě arciknížete Maximiliana muže, kterýž by beze všech podmínek dal se k tomu užiti, aby zjednal vyrovnání, na ten čas v jediný prospěch protestantův možné.

Khuen, maje sobě od císaře svěřeno, nastoupiti poselství do Prahy, otázal se prvé Thurna písemně, má-li cestu do Čech svobodnou.**) Když došla přisvědčující odpověď od hraběte, nastoupil Khuen cestu svou i dojel již 6. června do Prahy. Jsa toho jistého domnění, 1618.
že direktoři sobě pospíší, vejíti s ním jakožto schvalním poslem císařovým u vyjednávání, zpravil je o svém příjezdu, žádaje zároveň o vypravení deputace k sobě, s kterouž by mohl se smlouvati. Direktoři však odepřeli mu v tomto vyzvání, davše vzkázati, aby jich sám vyhledal, chce-li s nimi mluviti nebo má-li jim co vyřizovati.***) Tato vzdorovitá odpověď, ústní zprávy místodržících, jakož i přesvědčení, kteréhož nabýval ze všeho, co viděl a slyšel, přesvědčení totiž, že Čechové jsou odhodláni, podstoupiti boj za život nebo za smrť, uvrhli ho do nemalých starostí o císaře, a to tím více, poněvadž dobře věděl, jak slabé jsou prostředky jeho pro případ války. Již z Prahy radil mu tedy ve srozumnění s místodržícími snažně 8. čvna. 1618
k vyrovnání, ano pokusil se sám v hlavních věcech je vypsati. Podlé mínění jeho nechť prý císař schvalním patentem učiní slavný slib, že chce zachovávati majestát i porovnání (ovšem podlé výkladu protestantův), netvrdě při tom ale nikterak, že oba zákony vždy zachovával, poněvadž prý by se to s velkým odmlouváním s strany Čechův potkalo; za druhé, aby slíbil císař brzký návrat svůj do Čech a za třetí, aby se zavázal, že zastaví

*) Rkp 373 v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic. Valdštein nejv. kancléři ze dne 2. června 1618.
**) List Thurnův Khuenovi ze dne 2. června 1618.
***) Skála II, 180.

všecko zbrojení, učiní-li stavové totéž. Místodržící, činíce císaři
9. čvna. návrhy stejného znění, prosili snažně, aby neodkládal s vyhlášením manifestu, ač chce-li cestu pokojnou sobě oblíbiti.*) Pan Adam z Valdšteina, maje v dychtivosti své po mírném vyrovnání vždy něco napřed před druhými, stěžoval sobě trpce v listu ke kancléři na váhavosť dvora, kterýž prý v tolika dnech nemůže se na nějakém smířlivém úmyslu ustanoviti, dávaje při tom na srozuměnou, že nemá kancléře v té příčině za zcela nevinného.**)

Císař dospěl konečně k přesvědčení, že nebezpečenství, kteréhož se s dráhných časův od protestantův byl obával, nyní přece jen na něho se přivalilo a že restaurační politika jeho, na místě co by nebezpečenství toho byla měla odvarovati, v pravdě ho jen rozmnožila. Provozovav prvé restauraci náboženskou spíše jen ze strachu a nerozvážlivé choulostivosti, než z panovitosti a zralého úmyslu a přeje sobě pro pokročilý věk a rostoucí nedužívosť pokoje na všechen způsob, klonil se Matyáš z celého srdce k přijetí návrhův, z Prahy docházejících, ano u něho byly vlastně již přijaty. Zprávy z Čech postrašily ho tou měrou,†) že chtěl již i s samým Thurnem se rovnati (!), v kteréž příčině obrátil se s žádostí ke králi Ferdinandovi, aby s hrabětem hleděl v důvěrné vyjednávání vstoupiti. Ferdinand však zavrhl toto nabídnutí, nastupuje právě naopak na rozhodný odpor. Tak dávala se ona železná ruka, do kteréž měl někdy osud Čechův položen býti, v celé váze své již nyní znáti.††)

Mínění Ferdinanda, radícího k násilnému udušení povstání, bylo ostatně jen výrazem smýšlení a vyznání víry jedné z oněch dvou stran politických, do kterýchž se dvůr v příčinách záležitostí českých nyní počal rozštěpovati. První strana, kteráž měla samého císaře v čele, chtěla upřímně pokoji, pomýšlejíc nerada na válku,

*) Khuen císaři ze dne 8. června v Praze s douškou z dne 9. června, list ve Vídeň. stát. archivu. — List místodržících k císaři ze dne 10. června, v českém archivu zemském.

**) Rkp 373 v bibl. kn. J. z Lobkovic. Adam z Valdšteina kancléři ze dne 9. června 1618.

†) Srovnej v té příčině i Skálu II, 180.

††) Víd. archiv: List Matyáše Ferdinandovi ze dne 4. června 1618, pak Ferdinanda Matyášovi 7. června 1618.

jakkoli na ni se připravovala; druhá naopak uvítala odboj český s potěšením, nadějíc se, že po přemožení jeho bude moci ještě rozhodněji sobě počínati. Duch a zámysly této válečné strany nejlépe objasňují se jistým dobrozdáním, ve Vídeňském státním archivu se zachovavším, kteréž snaží se vyložiti, čím vláda vůči povstání českému má se spravovati. Toto dobré zdání, byvši již v prvních dňech po vyhození místodržících sepsáno, může býti směle považováno za pravé a neustupně hájené hlediště přivržencův Ferdinandových, a ti, kdož se toho hlediště nejúsilněji zastávali, jsou nejvyšší kancléř Zděnek z Lobkovic, Oňate a Michna. Nejvýznamnější místo jeho jest výpověď, „že náleží povstání české vlastně za dobrodíní považovati;“ neboť jím odpadá prý potřeba toho, aby užívalo se dále dosavadních polovičatých prostředkův proti českému vředu, t. j. proti ustavičné neposlušnosti stavův. Ztratiti nemůže prý císař žádným způsobem ničeho; neboť vypadne-li i válka na jeho škodu, ztratí prý jen ve cti to, co dávno již za to nestálo, aby ještě bylo drženo. Vyhraje-li ale císař, může prý tomu „otroctví,“ v kterémž posud vězel, na vždy konec učiniti a náklady na válku ze statků buřičův sobě vynahraditi. Přídavek, obsahující stručný přehled české historie, kterýž měl tohoto tvrzení i rady doložiti a objasniti, ukazuje ovšem, že rádce v každém hnutí stavovského života spatřoval již urážku velebnosti královské, před kterouž všem náleželo umlknouti.

Válka proti Čechům, od Ferdinanda odporučovaná, jakož i shledávání potřebných k tomu prostředkův staly se ostatně již od počátku června, tedy za doby, když Khuen vyslán jest do Prahy, předmětem pečlivých porad ve Vídni. Při dvoře počítali na to, že při nejvyšším napnutí vlastních sil bude možno asi 11600 pěších a 2600 jízdných do pole postaviti. Z tohoto počtu bylo několik tisíc žoldnéřův, kteříž pro nedávnou válku s Benátkami ještě ve Furlansku stáli, hned po ruce, ostatek musil teprv zverbován býti; a v skutku vydány jsou patenty verbířské k tomu konci v prvních dnech měsíce června. Kromě toho nadáli se, že bude lze asi 6000 lehkého uherského vojska na pomoc dostati, k čemuž měly ještě přistoupiti pomocné síly společníkův, jakéž troufáno sobě v Němcích získati. K arcibiskupovi Salcpurskému vypraven také bez prodlení

schvalní vyslanec, maje ho požádati za vystrojení a vydržování 1000 mužův vojska.*)

Toť byla všecka opatření, jež učiněna jsou v prvním leknutí a strachu, kteréž způsobily zprávy české. Ještě nestaly se kroky, ubezpečiti se Španělskem, na němž přece nejvíce záleželo. Nyní uloženo Trautsonovi a Zděnkovi z Lobkovic, aby v té příčině vyjednávali s vyslancem, majíce ho nejen za pomoc pána jeho, nýbrž i za vlastní jeho radu v záležitostech českých prositi. Jakého způsobu asi bude rada loyalního Španěla v takovém zjevném případě „rebellie," o tom nemohlo býti předkem ani nejmenší pochybnosti, a tak radil Oňate jednak k největší opatrnosti, jinak ale také k uchopení se nejmocnějších prostředkův. Nemůže-li císař smírné jednání bez rozhodného užitku vlastního k místu přivoditi, to nechť prý jen směle sáhne ke zbrani; neboť stav věcí nesnese prý většího ještě oslabování svrchované moci jeho. Poněvadž ale nedalo se očekávati, že Čechové cestou smlouvání čili smíru připustí k sobě horšího postavení, než bylo ono, v kterémž vězeli před odbojem, tož znamenala rada Oňatova tolik co válku. Při tom však nepodceňoval Oňate nesnadnosť války, nýbrž připouštěl sám napřed, že král Španělský bude musiť císaři vojskem aspoň 10 nebo 12000 mužův na pomoc přispěti, ano slíbil i hned přímluvy své v této míře u dvora španělského. V důvěrném listu, odeslaném na to do Španěl, žádal Oňate krále svého nejen za vystrojení onoho počtu vojska pro císaře, nýbrž i za pomoc hotovou, a to „všemi penězi," kteréž mu budou po ruce.**) Oňate považoval tedy boj s Čechy za to, čím v pravdě byl, totiž za boj na život a na smrť.

Mezi tím radil se Ferdinand v Prešpurce s Eggenbergem, Khleslem, Molartem a Trautmansdorfem v druhé konferenci o záležitostech českých. Všickni souhlasili v tom, že náleží nejprvé vším úsilím se zbrojiti, pak uvažovali výminky, pod kterými by smírné vyrovnání s Čechy uzavřeno býti mohlo. Jaké bylo smýšlení tohoto shromáždění, jasně poznává se z toho, že císaři nemínili na žádný

*) „Verzeichniss der Punkten, so von Ihr May. in Bohemicis ahngeordnet worden" ze dne 9. června, ve Víd. stát. archivu Boh. IV.

**) Archiv Simancasský. „Parecer del Conde de Oňate sobre lo, que se le propusó de parte del Emperador tocante a los movimientos de Bohemia.

způsob raditi, aby majestátu a porovnání dokonale a ve všech kusích zachovávati sliboval; neboť oni nechtěli na to dopustiti, aby v dosavadním nakládání s duchovními statky jaká změna se stala.*) Císař, byv zpraven o výsledcích této porady, přistoupil také k mínění jejímu i vydal — nevyčkav ani návratu Khuenova, ani písemních návrhův jeho a místodržících, o kterých jsme výše byli připomenuli, ano pustiv nyní rozpoložení, kteréž ho bylo hnalo vyjednávati s Thurnem, docela mimo sebe — hned na to manifest k Čechům. V něm sliboval sice zachovávati všecky svobody a privileje zemské 11. čvna 1618
(tedy i majestát a porovnání), ale on nabízel zachovávati je tak, jak se to posud dělo. Takový slib nesrovnával se ovšem s návrhem Khuenovým, o kterémž císař ostatně ještě nevěděl, i musil v Čechách způsobiti ještě větší rozdrážděnosť. Na závěrek pohroženo Čechům tresty, nenavrátí-li se k pokoji a pořádku.*) Tento patent nedošel ještě do Prahy, když Khuen byl již na zpáteční cestě do Vídně.

Skoro týmž časem, co komissař císařský Prahu opouštěl, usnesli se direktoři o jisté opatření, kteréž nesvědčilo zrovna o tom, že by nepřátelského smýšlení k císaři při nich ubývalo, i nepřipovídalo tedy císařskému patentu, právě na cestě jsoucímu, dobrého uvítání, i kdyby byl obsah jeho více sliboval, než v skutku bylo. Direktoři rozhodli se totiž, obmeziti volnosť místodržících. Dne 14. června poslali tedy nejvyššímu purkrabí a křížovníku nařízení, aby příště nesměli ani města ani příbytkův svých bez zvláštního dovolení opouštěti. Toto opatření bylo však den na to v tom způsobě zmírněno, že jim aspoň dovoleno, navštěvovati chrám sv. Víta i císařskou zahradu. K p. Adamovi z Valdšteina, kterýž protestantům vždy byl ukazoval dobrou vůli, zachovali se také direktoři šetrněji; jemu dopuštěno svobodně po všech městech pražských choditi. Všem třem místodržícím zapovězena jest veškera činnosť v službách císařských a tak konečně ustoupeno od onoho klamu, kterýž s počátku při nejvyšších úřednících zemských prováděn byl, jakoby totiž ani volnosť ani úřední postavení jejich nemělo potkati se s nějakým skracováním.*) Když nyní císařský patent

*) Cís. patent v Rkp. 373 v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic.
**) Nařízení toto nalezá se v Rkp. 373 knihovny kn. J. z Lobkovic.

ze dne 11. června a s ním zároveň, jak se zdá, i některé jiné
21. čvna. spisy pozdějšího dáta do Prahy došly, odevzdal je kurýr nejvyššímu
hofmistru Adamovi z Valdšteina. Valdštein pozval na to některé
direktory k sobě i sděliv s nimi obsah listův, kteréž kurýr byl
přinesl, chtěl tomu, aby uveřejnění a rozšíření jejich překáženo
nebylo. Václav z Roupova, Fels a Vilém z Lobkovic, kteříž byli
u něho se sešli, nechtěli ovšem uveřejnění manifestu dopustiti,
žádajíce pouhé vydání jeho k rukoum direktorův. Nejvyšší hofmistr
bránil se sice proti tomuto zlehčování královského listu, musil jim
ale na konec přece býti po vůli.*)

Když Khuen po příjezdu svém do Vídně zprávu dával o šíření se povstání, jakož i o nepřátelském chování se direktorův,
18. čvna. dal Matyáš zhotoviti nový patent k Čechům. V podstatě shodoval se i tento patent s manifestem od 11. června, nemaje tudíž k návrhům, od Khuena již z Prahy učiněným, také žádného zření; neboť císař zakazoval se slavně, že bude zachovávati majestát beze všeho skracování, tvrdil ale zároveň, že nebyl nikdy porušen. V závěrku manifestu obsahovalo se pak nařízení, zastaviti všecko zbrojení. Že i tento patent nezměnil ničehož v povážlivém stavu věcí, rozumí se po některém uvážení jeho samo sebou. Když pak dostal se do Prahy, zabavili jej direktoři a zabránili uveřejnění jeho.

Nyní však byl sněm, položený k 25. červnu pohromadě, a direktorům nastávala povinnosť, podati jemu zprávu o přípisech císařových. Jak málo přáli stavové císaři, ukázalo se již tím, že sněm schválil internování místodržících, o němž direkce též k sněmu sdělení učinila. Strany patentu od 11. června ohlásili direktoři sněmu, že složili jej při deskách, totéž stalo se prý i s druhým, kterýž byl později došel. Aby oslabilo se pozastavení, jež takovéto nakládání s císařskými listy přece u některých osob na sněmu mohlo způsobiti, tvrdili direktoři, že druhý patent má falešný podpis císařův a že jsou kancléř a sekretář Michna tvůrcové jeho, což byla zřejmá nepravda, kteréž ale sněm přece jen na oko uvěřil. Zrovna mezi tímto jednáním došel nový patent císařský z Vídně,

---

*) Valdšteinova zpráva ze dne 21. a 22. června v témž rukopisu knihovny Lobkovické.

dne 23. daný. List tento měl nemalé váhy do sebe, poněvadž v něm obliboval sobě císař poprvé smířlivější řeči, a připouštěje, že Čechové mají příčiny k stížnostem, vyzýval stavův otcovským způsobem, aby se s nimi pronesli, slibuje zároveň vyšetření jejich ve smyslu nálezův sněmovních z r. 1609, tedy způsobem, kterýž mohl býti s prospěchem protestantův. O tomto patentu nedalo se ovšem tvrditi, že by byl podvržený, proto ale přece nepotkal se s účinkem, přicházeje pozdě o celý ten čas, jenž minul od vyhození místodržících. Proto ale přece byl něco platen, zejmena k tomu, že stavové odstoupili od dosavadního mlčení svého, davše císaři písemní odpověď, v kteréž válečných opatření svých sice omlouvali nezbytnou potřebou obrany císaře i sebe proti společným nepřátelům, při čemž ale ani slovem zmínky neučinili o tom, že sobě přejí nějakého vyrovnání.*) 27. čvna. 1618

Toto vyjádření, ze sněmu samého vyšlé, dávalo císaři velmi málo útěchy, dokazujíc naopak, že ani pohrůžky, ani vlídná slova v Čechách více nevzpomohou; ale všecka naděje na brzké zjednání pokoje musila císaře teprv dokonale opustiti, přečetl-li sobě list, od direktorův zároveň jemu poslaný. Bylť sobě u nich totiž postěžoval na prohlášení Thurna k Budějovickým; direktoři však na místě, že by byli omlouvali Thurna z ostrého znění onoho prohlášení, vzali na sebe 30. čvna. odpovídání z toho, jistíce**), že Thurn tak jednal z rozkazu jejich, maje sobě totiž od nich poručeno, aby všechen cizí lid válečný přinutil ze země vyjíti; „dorazil-li při tom hrabě na Budějovické s slovy některými tvrdými, to že prý nic divného a neobyčejného není v příhodách takových.“ Na závěrek pak hrozili, že budou „i jinde mezi okolními sousedy a potentáty řádné pomoci a fedruňku vyhledávati,“ bude-li svoboda jejich vpádem cizího lidu válečného v nebezpečenství uváděna; direktoři jevili tedy v řečech svých k císaři nejen stejnou neústupnosť, jako stavové, nýbrž i ještě větší trpkosť. Pravého smýšlení svého dokázali ostatně několik málo dní později i tím, že vzali nejvyššího purkrabí, pustivše i poslední šetrnosť mimo sebe, pod přísnou dohlídku. Dvanáct vojákův polo-

*) Rkp 373 v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic.
**) Skála II, 227. Viz též Rkp. 373 v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic.

ženo mu do domu, aby zabránili všem pokusům outěku, majíce na jednání jeho bedlivý pozor.*) Příkrost tohoto prostředku, proti císaři naměřeného, zvýšena i tím, že manželka nejvyššího kancléře, paní Polyxena z Lobkovic, zdržena jest násilně v Praze i se synem svým (kterýž později co přední ministr cís. Leopolda I tajemným pádem svým proslul), nesmějíc odebrati se za svým mužem do Vídně. Teprv později podařilo se přímluvě kurfiršta Saského, o kterouž Ferdinand sám se ucházel, učiniti aspoň tomuto internování brzký konec.**)

Mezi tím došly přípisy stavův i direktorův do Vídně. Císař srozuměv obsahu jejich, popudil se jím nemálo, a to tím více, poněvadž nezdálo se mu, že by byl takové odpovědi na poslední vyjádření své zasluhoval. Prudce odmítnul v novém listu od sebe posměšnou licemérnost, s kterouž direktoři mluvili o válečném
9. června lidu jeho, jako o cizím, i odpověděl k jich pohrůžce, že by v případu dalších nájezdův toho lidu viděli se nuceny, doprošovati se pomoci při vůkolních křesťanských knížatech, — že to bez toho již učinili, jak doufá, bez naděje.***) Vůbec přidržoval se tento list císařův jadrné řeči, zříkaje se všeho pokrytctví blahomluvných frasí a jmenuje věci pravým jich jmenem. Direktoři nebyli, co se jich
19. června 1618 samých tkne, s odpovědí v nesnázích, hledíce státoprávním jakýmsi pojednáním dokázati, že císař nemá práva, bez svolení sněmu vojsko v zemi najímati anebo rozstavovati. To bylo ovšem pravda; direktoři zamlčeli však jen tu maličkost, že i stavům nepřísluší, bez svolení krále se zbrojiti, a že jich vlastní odbojné počínání nedůstatek práva při zbrojení císaře k nápravě přivádělo nebo aspoň dobře ospravedlňovalo. Opáčivše na to staré, a jak jsme zde dostatečně vyložili, ovšem spravedlivé stížnosti své strany chování se císaře ve věcech náboženských, při čemž dali se strhnouti k trpkým výčitkám proti všem osobám, císaři blíže jsoucím, — prohlásili na konec poprvé, že by přijali nějaké vyrovnání, od císaře

*) „Unterschiedliche Acten. Nachrichten aus Prag, dd. 12. Juli 1618“ ve Vídeňském stát. archivu.
**) Ferdinand kurf. Saskému ze dne 9. června 1618 v Saském stát. archivu.
***) Rkp. 873 v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic.

nabízené, kdyby kurfirštové německé říše (rozuměj: protestantští) je smluvili a za ně se zaručili*).

Když toto dopisování mezi Prahou a Vídní, kteréž ostatně věci míru v praničemž neprospělo, běh svůj vzalo, mělo zbrojení, počátkem června uzavřené, podlé přání Ferdinanda a přívržencův jeho bez ustání pokračovati. To však se nestalo, dadouc se kromě mírumilovnosti císařovy i tím vysvětliti, že Ferdinand pořád ještě v Prešpurce byl zdržován, nemoha pro nepřítomnosť svou sám věci popoháněti. Když ale u Čechův prostředkem měsíce června verbování tak dalece dospělo, že Thurn mohl v čele 4000 mužův k Budějovicům vytáhnouti, začala choulostivosť císařova již samým přátelům jeho býti s největším povážením. Ještě 21. června nebylo skoro nic k místu přivedeno, co vzhledem k uzavřenému zbrojení vidělo se býti potřebné, ani jeden muž nebyl ještě do Čech vypraven, i daloť se s jistotou očekávati, že Čechové přejdou beze všech překážek přes rakouské hranice. Manifesty císařovy k Čechům měly aspoň tu poctivou stránku na sobě, že nesloužily za plášť úmyslům násilnickým, nýbrž že byly upřímným, jakkoli ostatně nepřiměřeným výrazem skutečného dychtění po míru.

Za to díval se Ferdinand s velikým nepokojem na tuto nedbalosť, kteráž mohla v krátkém čase všem bojům položiti konec takový, jenž s vysokomyslnými záměry jeho nikterak se nesnášel. Prvé než mohl král obavám svým slova propůjčiti, obrátil se Oňate (jest-li z vlastního popudu, nebo v dorozumění s ním, toho nelze více doložiti) schvalním pamětním spisem k císaři, v kterémž nelíčenými slovy pronášel podivení své nad nepochopitelnou líknavostí, s kterouž zbrojení se děje, připomínaje na konec, že nemůže sobě toho vyložiti jinak, než že stalo se tajné nějaké ujednání s hlavami českých buřičův, kteříž prý nepochybně nyní k poslušenství se navrátí. Má-li však již takové jednání zůstati tajemstvím, tedy že prý se sluší, aby aspoň král Španělský o něm zpraven byl, poněvadž právě se chystá, pro císaře podstoupiti největší výlohy**).

*) Skála II. str. 302—310.

**) Memorial, que dió el Conde de Oňate a S. M. Ces. en 21. de Junio 1618, v arch. Simancas. pod sig. $\frac{2503}{130}$

Nezdálo se však, že by tento chytře nastrojený spis pamětní byl císaře popohnal k většímu úsilí; ano právě naopak dopisoval sobě tento v následujících dnech horlivěji s Čechy, než kdy před tím. Oňate, nemoha se v horlivosti své, aby přemoženi byli ti, jichž co kacířův a buřičův dvojnásob nenáviděl, déle přemáhati, pustil se osobně do Prešpurka, aby u Ferdinanda vedl stížnosť na Matyáše. Král pocifoval arci v hloubi duše své všecko, cokoli mu Oňate přednášel, nemohl sobě však pomoci, jsa sněmem uherským pořád ještě v Prešpurce zdržován. Tolik aspoň slíbil Oňatovi pro útěchu, že záležitostí českých, jakmile bude po korunovaci, bez meškání mocně se ujme; co však nejprv ku předu bude poháněti, bude prý odstranění Khlesla, s kterýmž nechce nic více míti. *)

Uherský sněm propuštěn jest počátkem května a tím získal Ferdinand konečně žádoucí zvůle. Přítomnosť jeho ve Vídni přispěšovala sice v něčem zbrojení, avšak daleko ne tou měrou, jak byl toho sám žádostiv. Nedůvěra, s kterouž se Matyáš, který celý byl v rukou Khleslových, jakož i arciknížata střídavě pozorovali, přiváděla se každým dnem více k platnosti, nedopouštějíc vzniku svornému a jednotnému počínání. Tu rozhodli se konečně Maximilian a Ferdinand, provésti nyní plán, s kterýmž se již tolik let byli zabývali, a zmocniti se osoby kardinála, učiníce ho takto na vždy neškodným.

Prvé než úmysl svůj v skutek uvedli, radili se ještě jednou pospolu, nemají-li poslední ještě pokus učiniti při císaři samém, poprosíce ho totiž za propuštění Khlesla. Nemohouce však pochybovati, že prosba tato bude daremná a protivníku jejich jen na výstrahu, rozhodli se o vynešení té věci o vlastní ujmě se pokusiti. Oňate, jehož byli o předsevzetí svém zpravili, schvaloval jim toho, odepřel ale, zúčastniti se osobně při takovém útoku na kardinála, nechtěje se sám vůči císaři kompromitovati. Tak zůstali Ferdinand a Maximilian na tom, že sami toho skutku se odváží, a zmocníce se osoby protivníka svého, zajatého pošlou do Tyrol a v některém zámku tamějším vsadí.

Záleželo nyní přede vším jen na tom, dostati kardinála na

**) Oňate králi Filipovi ze dne 26. června, v archivu Simancas. č. 2503.

místo, kdež by možno bylo tajně jeho se zmocniti. Maximilian navlekl tu věc v tom způsobě, že navštíviv kardinála vyslovil za tou 19. č 161
příležitostí přání své, spatřiti ho také u sebe. Khlesl nechtěje v zdvořilosti zůstati pozadu, dal se druhý den u Maximiliana zeptati, kdyby mu bylo příhodno návštěvu jeho přijmouti. Odpověď 20. čv
zněla v ten smysl, že lze arciknížete, poněvadž prý je právě pátek a práce nemnoho, nejspíše o 2. hodině s poledne doma zastihnouti. Khlesl vydal se v pravý čas na cestu, i setkav se na ní s vyslancem papežským, pozval ho k sobě do vozu. Mezi oběma vznikla na to rozmluva vážného obsahu; neboť dojevše do hradu zůstali ještě přes čtvrť hodiny po hromadě seděti. Nuncius poroučel se konečně a Khlesl šel na to v jakémsi zaražení mysli, jak aspoň služebnictvo domnívalo se spatřovati, na horu do komnat arciknížete, při kterémž nalezali se Oňate i Ferdinand. Na schody vyšel mu vstříc komorník arciknížete, omlouvaje pána svého, že prý pro churavosť nemůže ho sám venku uvítati. Khlesl šel na to dále až do příchozí jizby, kdež nalezl pány ze Stadionu a Breunerů, pak hrabata Dampierra a Colalta i Montecuculiho. Stadion zavřel ihned dveře, ani druzí bránili kardinálovi dalšího vstupu, pravíce, že prý král Ferdinand přikázal, aby na tomto místě počkal. Když Khlesl na to s udivením se zeptal, co to všecko znamenati má, prohlásil Breuner, že ho zajímá jmenem veškerého domu Rakouského, přikazuje mu zároveň, aby složil šat svůj kardinalský a vzal na se tento sprostý oděv duchovní.

Khlesl, před jehož očima otvírala se nyní najednou bezedná propasť, do kteréž měl uvržen býti, zdráhal se poslechnouti, odvolávaje se k přednostem stavu svého, načež Dampierre zhurta vpadl mu do řeči, nazývaje ho bezectným klukem a hroze, že se mu ještě hůře povede, nevzdá-li se dobrovolně. Ještě nedal se kardinál zastrašiti, žádaje toliko, aby byl veden k císaři; teprv když mu to zhola odepřeno, shledal, že jest nezbytně ztracen, jako že všecken odpor jest marný, i poddal se osudu svému. Vyměniv červený plášť a čepičku za plášť a klobouk černé barvy, vyveden jest krytou chodbou z hradu ven na val, přes kterýž dal arcikníže čtyři dni před tím zvláštní vozníci až k bráně škotské založiti. Zde posazen jest do šestispřežného vozu a v průvodu zástupu jezdcův

pod komandem Dampierrovým tryskem dále vezen. Uraziv takto dvě míle, našel druhý vůz s šesti čerstvými koni pohotově, do kteréhož donucen jest přesednouti. Jízda děla se pořád stejným kvapem i naměřila k Novému městu za Vídní. Kardinál uzřev město, kteréž bylo sídlem biskupství jeho, počal volněji dýchati, domnívaje se, že bude zde konec nucené jízdě a že ho zde vsadí do vězení. Když však bez zadržení vezen dále, vida se takto v poslední naději své zklamána, vyronil hořké slze i nepromluvil k průvodčím ani slova více. Jizdný průvod jeho trval však jen až do Šotvínu. Zde nařízeno mu, vystoupiti z vozu i vsednouti do nosidek, načež cesta horami dále vedla, a sice Štýrskem a Korutany do Tyrol. Vedlé nosičův a některých služebníkův vyprovázeli ho nyní toliko pánové Breuner a z Volkenšteina. Teprv v zámku Ambrasském blíže Inšpruku, kamž osmého dne po unešení svém z Vídně dorazil, zastaveno s ním na dobro a nucená cesta jeho proměnila se v tuhé vězení.*)

Zajetí kardinála povedlo se tedy náležitě a ještě mnoho hodin po odjezdu jeho z Vídně netušil nikdo z nevědomých, co se s ním bylo přihodilo. Služebníci, kteříž ho byli do císařského hradu provodili, pohoštěni jsou v jedné světnici vínem i domnívali se, že pána jejich zdržuje důležité jednání. Arciknížatům nastával nyní nejtěžší díl práce; neboť jim náleželo také zpraviti císaře o násilném účinku svém i vymoci pro něj schválení. Asi hodinu po zajetí kardinála odebrali se do císařských komnat i dali se u Matyáše, kterýž ležel nemocen v posteli, náležitě opovědíti. Tento, očekávaje nějaké úřední jednání nebo stížnosti, dal jim vzkázati, aby se u něho s Khleslem zase najíti dali. S počátku chtěli arciknížata Matyáši tento příkaz pod nějakou záminkou vymluviti, i

---

*) Zajetí Khlesla, jakož i potomní příběhy při dvoře císarském vypravujeme podlé následujících pramenův: 1. Podlé tří zpráv v saském státním archivu 9168 fol. 48, 100 a 107, z nichž první dvě jsou listy Zeidlerovy z dne 11/21 a 18/28 července; 2. z listu Oňatova k Filipovi III ze dne 1. srpna v arch. Simancas. 2503; 3. z listin při díle Hammer-Purgstallově o Khleslovi d. IV; 4. z listu Karla z Žerotína k Hartvikovi z Stietten, daného dne 26. července. Karel z Žerotína nalézal se v době zajetí Khleslova ve Vídni i oblíbil sobě z těch časův podivný úkol v nepokojích českých, jakož brzo o tom šíře oznamovati budeme.

prosili sobě poznovu slyšení; nepořídivše ale takto ničeho, pustili všecku přetvářku mimo sebe, i vstoupivše sami do císařské komnaty, vzpovídali se z toho, co byli spáchali. Matyáš ulekl se náramně a nemluvě s počátku ani slova, zatínal v málomocnosti své zuby do prostěradla. Později vzpamatoval se přece i nazvav jednání Maximiliana, kterýž hlavní díl viny na se vzal, surovým, žádal okamžité navrácení kardinála. Odhodlanost jeho neměla však dlouhého trvání, brzo dal se aspoň do té míry uchlácholiti, že vyslechl příčiny, kterýmiž arciknížata jednání svého ospravedlňovali. Jakkoli ho výklad tento ani dost málo nepřesvědčil a veškera pýcha jeho takovým bezohledným nakládáním s kardinálem na nejvýš popuzena byla, přece nedostala se vůle jeho, zvyklá dáti se voditi jako mysl dětská, k žádnému rozhodnému předsevzetí. Arciknížata opustili ho nesmířeného, ale opatření, vyvedené s Khleslem, nebylo přece zrušeno.

Strany při dvoře uvedeny jsou zpravou o zajetí kardinála v náramné jitření. Věrní přívrženci Khleslovi, Khuen totiž a Trautmansdorf, nejvyšší hofmistr císařové, nemínili věci pána a mistra svého i hned poběhnouti, nýbrž ujímali se ho, jakž mohli, pracujíce o to, aby pohnuli císaře a císařovnu k nějakému rozhodnému kroku; ale oběma nedostávalo se náležité odhodlanosti. Matyáš obávaje se nebezpečenství své vlastní osoby, dával ložnici svou pevně zamykati, ano mluvil i o tom, že se dá v ochranu Čechům nebo Hornorakouským stavům, ana císařovna proudem slzí zármutku svému ulehčovala. Druhý den na to navštívili ji Maximilian i Fer- 21. čvce
dinand, chtíce ji ukonejšiti, avšak pohled na oba vinníky podráždil hněv její ještě více. Obrátivši se k Ferdinandovi, otázala se ho, také-li to je poděkování za ty dvě koruny, kterých mu dopřál manžel její; ona že prý vidí, že císař jim příliš dlouho žije. Na kolenou prosili oba arciknížata za odpuštění císařovny; ale málomocný hněv její byl tím ještě více popuzen, i arciknížata zkusili jazyka jejího. Ferdinand, jakkoli v jednání svém vždy ústupnější, než Maximilian, prohlásil se přece na doléhání císařovny strany navrácení kardinála, že raději obou korun svých se zřekne, než aby k tomu měl svoliti.

Mezi tím snažili se přívrženci Ferdinandovi, kteříž v těchto

dnech rychle se množili, vidouce v něm příštího pána svého, ukonejšiti císaře a císařovnu. K žádosti Ferdinanda odebrali se kardinál z Ditrichšteina a kníže Karel z Lichtenšteina k císaři, i zastávali se při něm prostředku, s Khleslem učiněného, tvrdíce, že byl potřebný. Nejpřednější dvořané, kromě Khuena a Trautmansdorfa, přimlouvali se podobnými řečmi, a sám Karel z Žerotína, který tehdáž ve Vídni se zdržoval, schvaloval odstranění kardinála kromě způsobu, jakýmž se bylo stalo. Aby přesvědčení císařovo, které již počalo se viklati, dokonale se obrátilo, poslán nyní Oňate do boje. Byv připuštěn k slyšení, vytasil se s dlouhou řadou obvinění proti Khleslovi jak pro politické, tak osobní chování jeho i odevzdal císaři na konec pamětní spis pro lepší doložení toho, co byl ústně pověděl. Matyáš poslouchaje pozorně, zdál se býti přesvědčen o vážnosti toho, co mu sdělováno, i otázal se na konec, byl-li král Španělský napřed o úkladu onom zpraven, což ovšem Oňate upřel. Vyslanec nezůstal však na tomto jediném prostředku; věda dobře, jaký vliv mají na Matyáše lidé jeho, navštívil všecky rady císařské, povzbuzoval těch, kteréž pro Ferdinanda byl získal, aby jeho srdnatě u císaře se zastávali, i zastrašil neústupných pohrůžkami.

Poněvadž nepřátelé Khleslovi neustávali, kličky jeho křiklavými barvami vyličovati, vzdáleného z lakomství a pánovitosti obviňovati a nedůtklivost císařovu proti němu drážditi, počal tento na konec přece jiného náhledu býti. Posléze pronesl se již v ta slova: „Jest-li že náš nejtajnější a nejdůvěrnější rada v skutku takových věcí proti nám se dopustil, pak jste té čiperně šelmě udělali, co jí patřilo.“ Tak dal se Matyáš postupně i k smíření s arciknížaty nakloniti, pro ten případ, odprosí-li ho řádně, což ovšem arciknížata rádi chtěli učiniti. Formule odprošení byla navržena a potkala se s všeobecným souhlasem. Podlé programu smíření dostavili se dne 29. července Ferdinand i Maximilian k císaři. Král ujal se slova, zakazuje se, že on a strýc jeho nikdy nic jiného, leč prospěch císařův, nevyhledávali, a chtěl na to (podlé programu) kleče i s Maximilianem odprošení vykonati. Matyáš zabránil jim ale v tom i objav jednoho i druhého, prohlásil se býti zcela spokojena, načež nařídil, aby formule odprošovací byla spálena. Jediná šetrnost, kterou císař bývalému ministru svému pro-

kázal, záležela v tom, že dal sobě zabezpečiti život jeho, vyhražuje další s ním naložení jedinému papeži. Tím skončila se všechna různice v císařské rodině; i císařovna spokojila se konečně, vzavši dřevní výčitky své nazpět. — Bylot to ostatně jen znamením dětinské slabosti, že císař, odpustiv vlastním původcům pohanění osoby své, zlost vylil sobě na poddaných pomocnících jejich. Podlé přání jeho nesměl Breuner, poněvadž v zajetí Khleslově měl předního podílu, ani přes hranice arciknížectví Rakouského vkročiti, aniž Vídně navštíviti, a podobným způsobem zakázáno Dampierrovi, zejmena pro vyprovázení kardinála, ubírati se hradem s jezdci svymi. Arciknížata musili chtíc nechtíc připustiti tohoto krotkého potrestání nastrojův svých.

Od té chvíle, co Khlesl octnul se v zajetí arciknížat, stala se z něho také politická mrtvola, jakkoli s počátku nemohl se nikterak smířiti se stavem tímto. Věda dobře, že císař bez něho býti nemůže, směl se právem tolik do něho nadíti, že při této hanebné urážce vlastní osoby dodá sobě srdce a provede osvobození miláčka svého. Rychlost, s kterouž ujížděl po silnici a kteráž ho od Vídně čím dále tím více unášela, trápila ho snad proto nejvíce, poněvadž se domýšlel, že rychlý posel, schválně snad od císaře za ním vypravený, nepostačí dohoniti povoz. Když na konec v Ambrasu zůstati musil, mizela mu každou hodinou daremného čekání naděje, že císař nazpět ho povolá. V nepokojné a čiperné mysli své jal se tudíž uvažovati, co by mu asi z tohoto mrzutého položení ven pomohlo, i odhodlal se na konec k psaní. Císaři nesvědčil ovšem jeho list, neboť kdož mu stál za to, že ho dojde, i mohl-liž co očekávati od pána, kterýž služebníka svého bez odporu v šanc byl vydal? Psalť Khlesl Ferdinandovi, prose ho za navrácení svobody, a sice jen k tomu konci, aby odtud jedině povinnostmi duchovního stavu svého směl se zabývati. Jakkoli byl tento list pokorný a pln oddanosti do vůle boží, přece nevyhýbal se pernému sarkasmu, kterýž byl ovšem jedinou zbraní vězně. Dávno již bylo prý jeho vůlí, dáti výhost všemu světskému zaměstnání i sloužiti toliko církvi, avšak papež samojediný nechtěl prý ničehož slyšeti o tomto úmyslu. Nyní ale, co prý Ferdinand i Maximilian tak mocnými obhájci (!) tohoto křesťanského předsevzetí jeho se byli učinili, vidí se dvoj-

násob k tomu vázána, aby živobytí svého podlé toho zpravil. Nyní že prý chce mezi jiným vystavěti dvorec biskupský ve Vídni, klášter „u brány nebeské“ slušně nadati, špitál založiti a což toho bylo více. Na to zapřísahal krále zásluhami, kterýchž prý sobě dobyl o něho a dům Habsburský, aby mu nebránil v této činnosti; do světa nevrátí prý se zajisté více, poznav „bezbožnosť a faleš jeho“ i shledav, co „v něm jest smůly.“

List tento nevyjednal však kardinálovi žádné pomoci; neboť ti, kdož se ho právě byli sprostili, nepociťovali v sobě ani dosti málo chuti, povolati ho opět sobě na blízko. Více naděje mohl sobě kardinál počítati při stolici říšské; neboť nedalo se mysliti, že by kurie papežská takového příkoří, jednomu z nejpřednějších hodnostářův církevních způsobené, beze všeho pokárání propustila. V skutku také vyslovil papež Pavel V politování své nad touto příhodou, jak mile zpráva o ní ho došla, i nařídil schvalní komissi kardinálův k vyšetření té věci. Díl jejich kárali také ono násilí, Khleslovi učiněné, chtějíce, aby proti původcům jeho bylo tresty církevními postupováno, v čemž ale poraženi jsou auktoritou kardinála Bellarmina, zastávajícího se toho mínění, že dovoleno jest, vzíti do vazby osobu kardinálskou, uvádí-li stát do velkého nebezpečenství*). Papež pak, nemaje sám zrovna nejlepšího mínění o politické činnosti Khleslově, oblíbil sobě velikou šetrnosť k Ferdinandovi, na kterémž konečně všecka vina zůstala, poněvadž Maximilian koncem r. 1618 zemřel. Pavel V žádal na králi toliko formální zadostučinění a sice v tom způsobě, aby za sebe a pomocníky své žádal rozřešení od církevní klatby, a vyznal se s příčinami, kteréž ho k tomuto násilnému účinku svedly. Druhou časť žádosti papežovy byl Ferdinand ihned hotov vyplniti, naopak zdráhal se rozhodně, prositi sobě rozřešení za skutek, ku kterémuž sobě počítal dokonalé právo míti; později však ustoupil i v této věci. Jak málo ostatně Pavel V mínil se do opravdy vzpírati proti odloučení kardinála ode vší politické činnosti, pokud by jen životem svým zůstal bezpečen, ukázal se nejlépe průchodem vyjednávání samých; neboť později dostalo se Ferdinandovi právě od papeže výstrahy, aby vězně svého dal do-

*) „Kardinal Khlesl“ od Kerschbaumra str. 301.

ře opatrovati, poněvadž prý Benátčané se pokoušejí, osvoboditi ho nebo otráviti *), toto poslední nepochybně jen za tím úmyslem, aby pak na Ferdinanda samého vinu z takového útoku na život kardinálův svalovati mohli.

V zámku Ambrasském, v prvním to vězení svém, zůstal ostatně Khlesl jen krátkou dobu; již 30 července převedli ho do sídelního 1618
hradu v Inšpruku, kdež držen jest až na podzim r. 1619. Mezi tím počal nuncius papežský Verospi vyšetřování proti němu v příčině obvinění jeho z velezrády a ubližování prospěchu církve, kteréž Ferdinand proti němu byl zdvihl. Když Verospi přistoupiti chtěl k soudnímu výslechu kardinála, odepřel Khlesl nejen toho, nýbrž vzdal se i všelikého hájení své osoby, poddávaje se na milost stolici sv. Petra. Intervence papežova změnila v osudech jeho prozatím jen tolik, že odveden jest do kláštera Svatojirského blíž Švacu, kdež pak chován jest již co vězeň papežův, přestav býti zajatým rodu Habsburského. Tím však nepolepšil stavu svého, neboť i tu zůstal obmezen na pokoj svůj a musil se i vší korrespondence zdržeti, ano zdálo se, že tu i skončí dni života; neboť papež vynesl za nedlouho i rozsudek nad ním, že má býti držán v doživotném vězení.

Co obvinění Khlesla se tkne, znělo v rozličných dobách rozličným způsobem. Hned po odstranění jeho vinili ho arciknížata ve spisu, na jehož rozšíření sobě dali záležeti, že prý zlehčoval důstojnost císařskou, že strojil překážky ustanovení nástupce, vyzrazoval tajemství státní a připouštěl k sobě podplacování **). Když později vedlé rozkazu papežské stolice Verospi, jsa k vyšetření té věci nařízen, žádal sobě zprávy o tom, z čeho kardinálovi vina se dává, doručila mu rada císařská stižný spis, jehož obsah nesnášel se s předešlými žalobami na kardinála. Nyní obviňovali Khlesla z toho, že prý svým časem rozdmychoval spor mezi Rudolfem a Matyášem, stav se takto nejen původem usílené moci protestantů v zemích rakouských, nýbrž i udělení majestátu. Podobným způsobem svalovala se nepřímo na něho vina z vypuknutí českého povstání,

*) Oñate Filipovi III, dto. 30. září 1618, v arch. Simancasském.

**) Tento spis žalobný uveřejněn jest tiskem za nedlouho po pádu Khleslově. On nepochází od Oñata, jak Hammer se domýšlel, nýbrž od arciknížat samých a rad jejich.

jakož i z podpory Turkův v Uhrách. Přímo kladeno mu za vinu, že kazil dílo nástupuictví, že za peníze ujímal se protestantův na škodu katolíkův a že se dopustil simonie. Takto prožalován jest kardinál nejen z velezrády, nýbrž i z mrzkého ubližování prospěchu církve.

Co souditi o všech těchto žalobách, shledává se dostatečně z toho, co jsme posud vypravovali. Kardinálovi uvalovati na svědomí list majestátní, povstání české nebo ujímání se protestantův, je holé pokrytctví. Pojme-li se věc od základův, pak lze ho ovšem viniti, že politikou svou způsobil odboj v Čechách: ale ne z toho vinili ho ve Vídni, že hleděl si restaurace náboženské, nýbrž proto, že při odjezdu císařově z Prahy nezpůsobil jmenování Ferdinanda nebo Maximiliana za místodržící, čímž by prý odboj v zárodku již byl zničen býval! S podstatou bude jen to obvinění, že Khlesl neujímal se otázky nástupnictví, překážeje jí spiše, čímž se ovšem zpronevěřil rodu, o jehož zvelebení měl vlastně pracovati. I nebylť to snad ohled na časný prospěch jednotlivých zemí nebo celého mocnářství, kterémuž Khlesl dal se při tomto jednání vésti, nýbrž osobní jeho ctižádosť, k tomu ho ženoucí, aby všemi cestami v držení nabyté moci se zachoval.

Co se dotýče žalob, jako by Khlesl, přijímaje na penězích dary od protestantův, za to všelicos jim byl k vůli činíval, a že i jinak hříchu simonie se dopouštěl: tož nedá se vyšetřováním té věci více dokázati, leč to, že Khlesl dopříval nenasytnému a špinavému lakomství sebou vládnouti. Bohaté důchody obou biskupství jeho, jakož i příjmy proboštství metropolitního ve Vídni dávno mu již nestačily; on doprošoval se na císaři snažně, aby mu vykázal plat nějaký jako tajnému radovi, zakazuje se při tom, že vidí se nucena úspor svých se dotýkati, což vlastně naopak se mělo. Užívaje dále postavení svého způsobem nejdotíravějším, aby naplňoval kassy své, dovedl mezi jiným i toho, že stavové všech zemí, pánu jeho poddaných, jedni po druhých stávali se jeho kontribuenty. Tak platili mu stavové čeští, moravští, slezští, rakouští a t. d. pod rozličnými tituly pěkné summy, zároveň dával bez obalu všem vyslancům cizích mocností na srozumněnou, že v jednáních svých jen tenkráte pořídí, budou-li jich dary poháněti. Následkem toho šířila se nejhorší pověsť o lakomství jeho, uvádějíc v nebezpečenství nejen

vlastní jeho vážnosť, nýbrž i důstojnosť císaře, pána jeho. I ze Španěl samých dovedl kořistiti; odtamtud šel mu výroční důchod 3000 skudův, za jehož zvýšení bez unavení žebral, až se konečně kabinet španělský rozhodnul, vypláceti mu každoročně 10.000 skudův*). Tak rostlo jmění jeho bez ustání a přece sobě naříkal, že nestačí více, zapravovati veliký náklad, kterýž postavení jeho prý sobě vymáhá a že mu třeba místa svého opustiti, nemá-li v dluhy upadnouti nebo na žebrotu přijíti. Poukazování k žebrácké mošně mělo zvláště omlouvati nestydatosť jeho ve Španělích. — Po zatknutí Khleslově potáhnuto jesť jmění jeho k císařské komoře a přišlo císaři právě vhod, jemuž posloužilo výborně k přípravám válečným proti Čechům. Jak veliké bylo toto jmění, není zjištěno; někteří rozprávěli o 400.000 dukátech, ano je posel Benátský na 200.000 skudův páčil. Každým způsobem obnášelo více než 300.000 rýnských, poněvadž tato summa později jmenem náhrady mu přiřknuta byla.

Khlesl, zříkaje se hájení své vlastní osoby proti zločinům, za vinu jemu kladeným, a poddávaje se zcela na milosť papežovu, očekával zajisté mírnějšího ortele, než-li byl ten, kterýž ho k doživotnému vězení odsuzoval. Přece však neschvátila tato rána životní sílu jeho; on hodlal vyčkati lepší časy a ty přece zas přišly. Po věrných přátelích dovedl pro sebe vzbuditi účastenství při kardinálech, jakož i při papeži Řehoři XV (nástupci Pavla V), tak že onen dal Ferdinanda II žádati, aby mu propustil vězně svého pod vlastní dohlídku do Říma. Po některém zdráhání přistoupil Ferdinand na tuto prosbu i pustil kardinála do Říma, kamž tento dne 27. listopadu 1622 dorazil, načež prozatím v hradě sv. Andělův uvězněn jest. Odtud psal Khlesl Ferdinandovi, gratuluje mu k dobytým vítězstvím a prose pokorně v uvážení pokročilého věku svého (bylť již 71 letý stařec) za udělení celé svobody. Poněvadž i papež přimlouval se k vyplnění této prosby jeho, dopustil Ferdinand, nemaje se kardinála v ničem více obávati, aby mu dána byla svoboda a však pod tou výminkou, aby zůstal v Římě, do Rakous více nechodě, a zřekl se všeho práva k bývalému jmění svému.

---

*) V archivu Simancasském č. 2327: List Oňatův ze dne 7. a 14. března 1618. Usnešení Španělské rady o něm ze dne 24. dubna.

Khlesl rád svolil k těmto výminkám i požíval odtud bez skrácení důchodův svých biskupství, Vídeňského totiž a Novoměstského.

Tak prošlo několik let, kterých Khlesl k tomu hleděl užíti, aby rozličnými známostmi, novými i starými, k ztracené vážnosti opět sobě dopomohl a některými službičkami Ferdinandově milosti opět se doporučil; neboť na té záleželo mu nyní především, poněvadž návrat do vlasti byl ustavičným jeho přáním. I toto přání se mu na konec vyplnilo; r. 1627 udělil mu císař dovolení, aby do Rakous vrátiti se směl. Tak navrátil se Khlesl opět do vlasti své, kteréž 9 ½ roku nebyl viděl, a v kteréž chtěl odtud jedinými povinnostmi duchovního úřadu svého se zabývati. Proto však přece nespustil se naděje, dostati se opět k svým penězům. Již z Říma ucházel se vzdor tomu, že písemně jmění svého byl se zřekl, o navrácení tohoto jmění, r. 1618 ztraceného. Nyní však ujal se té věci s důrazem i dovedl v skutku tolik, že Ferdinand vydal mu dlužní úpisy na 300.000 zl., kteréž mu 18.000 zlatými zúrokovány jsou, což ovšem nedává hodnotu veškerého jmění, jemu odňatého. V hromadě s příjmy svých biskupství, jejichž zvýšení rovněž k místu přivedl, požíval na konec života svého znamenitý důchod výroční 48.000 zlatých *). Khlesl zemřel dne 18. září 1630 v stáří 77 let, prokazuje až do poslední chvíle zrovna tak neunavenou činnosť co biskup, jako dříve co státník. Z jmění svého, kteréž při smrti jeho až na půl millionu zlatých bylo vyrostlo, odkázal jen asi 46.000 zlatých příbuzným svým, všecko ostatní obrátil k účelům duchovním.

Kardinálu Khleslovi dávalo se ode dávna mezi rakouskými státníky znamenité místo nejen pro velikou moc, nýbrž i pro památné osudy jeho. Vrstevníci jeho, jakož i pozdější historikové vychvalují, a to zajisté s podstatou, při něm nemalé schopnosti, neobyčejnou přičinlivosť a velikou obratnosť ve všech záležitostech a poměrech, tak že náleží na konec právem se otázati, přísluší-li jemu i co státníku nějaké přední místo. Kdybychom pustili mimo sebe slabé stránky povahy jeho, pověstné totiž lakomství, jakož rozhodné sobectví, na kterémž spor jeho s arciknížaty spoléhal, přece nebylo by nám lze, v oné věci s dobrým svědomím přisvěd-

*) Bližší zprávy o tom lze nalézti u Kerschbaumra, Hurtra i Hammra.

čiti. Sluší-li muže takového za pravého státníka vyhlásiti, kterýž nejen pořádek vnitřní udržeti, nebezpečné protivy narovnati a obci nebo státu i na venek vážnosť a vliv zjednati umí, nýbrž i v rozhodných krizách, kdež dosavadní pravidla vlády a správy více nestačují, na cestu pravé politiky uhoditi dovede: to není kardinál Khlesl žádným státníkem, neboť on nedokázal ani jedno ani druhé.

Při takovém stavu, ku kterémuž věci v Rakouských zemích při počátku 17. věku byly dospěly, vedly toliko dvě cesty bezpečně k cíli. První z nich záležela v poctivém a upřímném uznání faktických poměrův náboženských, jakož i v důsledném zavrhování všelikých pokusů, pokořiti protestanty a zachovati katolíkům panství. Taková politika byla by zacpala nejhojnější pramen vnitřních různic, poskytnouc nad to možnosť, udolati všecky nesnáze, kteréž se v každé době organickému spořádání a sjednocení státu rakouského v cestu stavěly. Čím dříve však tyto nesnáze byly by za své vzaly, tím spíše byla by nastala možnosť, ustoupiti ode všech nebezpečných experimentův, a boje ústavní byly by povážlivou prudkosť svou na dobro ztratily.

Takový šťastný konec byl ovšem možný; že by byl i k víře podobný býval, za to nelze se zaručiti. Neboť v době před válkou třicítiletou stáli přívrženci rozličných vyznání náboženských skoro ve všech zemích co nepřátelé proti sobě, pracujíce k ustavičnosti tohoto nepřátelství, ani mužové, mající smysl a srdce pro jinou (státu rakouskému právě nejvíce) potřebnou politiku, kteráž by byla stačila církevní a státní poměry na nových základech spořádati, zrovna tehdáž byli velice vzáctni. Pana Karla z Žerotína možno považovati za representanta takové politiky; neboť přese všecku oddanosť svou k jednotě bratří, mezi které se čítal, nezanedbával nikdy spravedlivosti k jinověrcům, obmezuje se raději ve vlastních oprávněných požadavcích, než aby byl ublížil cizímu právu; on dovedl také rozeznávati mezi tím, co slušelo dáti státu a co víře, maje vedlé věrné lásky k vlasti i cit a smysl pro společný stát a prospěch jeho. Ostatně byly by se přátelé nové politiky takové brzo rozmnožili, kdyby dokonalé zanechání dosavadních pravidel vládních s trůnu samého bylo vyšlo. Politika ta byla by ovšem katolíkům vzala z rukou dosavadní panství jejich, nezbavujíc jich ale

při tom nikterak bezpečnosti dalšího trvání, poněvadž by pak byla přestala všecka příčina, ubližovati jim; také by pak nebyli potřebovali, poskvrňovati památky své přírokem pozdějšího násilenství. Že kardinál Khlesl politiky této nepřivedl k platnosti, toho zvlášť ještě dovozovati, zdá se nám býti zbytečné.

Druhá cesta, kteráž přímo proti politice Žerotínově běžela, byla ona, na kterouž Ferdinand II nastoupiti za dobré uznal. Rozpadání se státní pospolitosti zemí Rakouských, jež byly zavinily různice náboženské, hleděl Ferdinand zameziti tím, že odstranil železnou rukou příčiny jeho. Rozdíl mezi oběma cestama leží na bíledni. Kdyby se nebyla zdařila politika Žerotínova, roztrhl se státní spolek rakouský na dobro; strach a nebezpečenství Turecké bylo by pak vzrostlo do náramných rozměrův, připravujíc zemím podunajským osud půlostrova Balkánského. Tyto a jiné ještě politování hodné případnosti byly možné. Při politice Ferdinandově byl však zdar i nezdar stejně hrozný. Nezdar její byl by nejen potáhl za sebou všecky následky, jako selhání politiky Žerotínovy, nýbrž on by byl nad to ještě způsobil nový boj, jehož konečným cílem bylo by se stalo zničení katolíkův; zdar této politiky měl zase v průvodu svém řadu nevýslovných běd pro celé národy i musil zastaviti na dlouhý čas všechen vnitřní pokrok ve všech zemích rakouských. Neboť jen trvalý absolutismus mohl zachovati při životě to, co nejurputnější absolutismus byl stvořil. — Co pak Khlesla se tkne, ten stál přesvědčením svým na straně Ferdinandově, on nesl se za stejným cílem; nemaje však tolik srdnatosti a důslednosti do sebe, aby směle pustil se do boje, s takovou politikou nerozlučného, přiváděl malichernými prostředky svými věc, kteréž se zastával, spíše do nebezpečenství, než aby jí byl v něčem platně prospěl. Přispíšiv takto jen propuknutí boje rozhodujícího, stvořil Khlesl právě jen samé nesnesitelné poměry, neboť za takové náleží vždy míti ony, kteréž poslední boj zrovna předcházejí.

III

Jak císař, tak Čechové považovali jsou spor, mezi nimi vzniklý, od prvního počátku za věc, jejíž význam a váha daleko za hranice koruny České dosahují. Výsledek tohoto boje musil ne-

zbytně ne toliko náboženské poměry veškeré střední Evropy do nového pořádku uvésti, nýbrž i rozhodný vliv ukázati na další rozvoj buď stavovských svobod, buď moci Habsburské, ano způsobiti úpadek buď jedné nebo druhé. Tak bylo předkem již s velkou podobností, že tento boj, v základech svých náboženský, dojde časem svým náramné politické důležitosti. Tato na snadě jsoucí možnosť dotýkala se mocně nejen prospěchu knížat německých, nýbrž i Hollandska, Italie, Francie, zkrátka vší pokročilé Evropy, nejvíce ovšem těch zemí, kteréž náležely k panství německých Habsburských. Ani doma, ani v cizině nebylo tedy lze dívati se bez účastenství tomuto boji našemu, ano právě naopak musilo všudež vznikati přání, zachovati se k němu radně nebo pomocně. Na tomto smýšlení a účastenství zakládali tedy jak Čechové, tak císař naděje své, že nezůstanou bez domácích a zahraničných spojencův.

Co ciziny se tkne, odnášely se naděje Čechův hned v samém počátku ke kabinetu Heidelberskému, a v tom se také nezklamali. Jako Španělsko skrze vyslance svého ve Vídni hned na první zprávy o propuknutí odboje bez prošení nabidlo své pomoci, zrovna tak byl i dvůr Heidelberský hotov se zachovati. Vyhození místodržících v Praze způsobilo v kruzích Heidelberských nesmírné potěšení; nedůstatek rozhodnosti, jejž byl Camerarius ještě před rokem stavům českým vyčítal, převrhl se až v nadbytek její. Nevyčkav ani poselství od stavův českých, ba na první pověsť o příhodách Pražských vyslal kurfiršt Fridrich V podřízeného sice, ale bezpečného jednatele do Prahy, jmenem Konrada Pavla*), chtěje takovou cestou dostati zevrubných zpráv o rozsáhlosti a cílech povstání českého. Listy tohoto posla, do Heidelberka posílané, zněly velice po chuti dvora, nedávajíce místa pochybnosti, že v Čechách připravuje se hrozný boj proti Habsburskému panství. Prostředkem června objevil se pak v Heidelberce vyslanec direkce, kterýž snažně prosil za přátelské smluvení se s Čechy. Poněvadž však tento člověk (jistý pán z Schlammersdorfu) byl vůbec jen osobou nepatrnou, nevěděli hned při dvoře Heidelberském, jak daleko s ním se pustiti, a roz-

*) Jmeno jeho ukazuje k českým rodičům; z akt však nevychází nic takového s jistotou na jevo, a Pavel pocházel tedy snad přece jen z Falce, aspoň byl s bratrem svým již mnoho let v službách falckých.

hodli se tudíž, vyslati do Prahy muže vznešenějšího postavení, kteréhož by stavové s důvěrou mohli uvítati, a kterýž by na místě stav věcí znova vyšetřil.

Nejlépe byl by se bez odporu k tomuto poselství kníže Kristián Anhaltský hodil; avšak při smýšlení jeho, od 10 let celému světu známém, nemohlo o něm býti opravdu řeči, ač neměl-li císař napřed již dostati výstražné znamení, oč se jedná. Proto dostalo se té cti hraběti Albrechtovi z Solmsu, kterýž co nejvyšší hofmistr knížete držel znamenitou hodnosť při osobě jeho. Přítomnosť takové osoby v Praze, nedadoucí se ovšem tajiti, musila zajisté s pozastavením při dvoře císařském se potkati; protož pospíšil sobě kurfiršt, pověděti císaři mimochodem sám o výpravě tohoto posla svého, dokládaje se však při tom, že má napomínati Čechův k poslušenství a povinné úctě k císaři. Uhlídáme hned, jak Solms toto domnělé poselství své vyřídil.

Večer dne 8. července dojel hrabě do Prahy. Již na druhý den s rána navštívil ho hrabě z Hohenlohe, kterýž se byl k schvalnímu pozvání direkce do Prahy dostavil. Direktoři pečujíce totiž hned v samém počátku příprav válečných o to, aby zjednali vedlé hraběte Thurna ještě jednoho generálního lieutenanta pro kommando vojska, vzpomněli sobě na hraběte Hohenloha, kterýž v poslední válce Turecké ne bez slávy v Uhřích byl bojoval. Proto vybídli ho, aby vstoupil do služby stavův, i potkali se v tom s dobrou chutí při něm, toliko že ještě rozpakoval se poněkud, maje na paměti znamenité postavení, kteréhož prvé užil v císařské armádě. Kurfiršt pak Falcký, jakož i kníže Anhaltský, vědouce o tom, že Čechové s Hohenlohem vyjednávají, uložili hraběti Solmsovi, aby ho vyvedl z pochybností jeho.

Tuto věc hleděl tedy Solms nejprvé pořiditi, vyptávaje se Hohenloha na úspěch vyjednávání strany přijetí kommanda. Hrabě vypravoval, že mu direktoři nabízejí místo generalního lieutenanta vedlé Thurna a sice v tom způsobě, aby oba byli sobě rovni, majíce nad to vždy po dvou měsících ve vrchním velení se střídati. Hohenlohe shledával toto střídání povážlivým i pronesl se, že by bylo nejlépe, kdyby nad nima oběma ještě někdo třetí jako nejvyšší generál byl postaven. To nebylo ovšem pravé jeho mínění, neboť

on sám chtěl míti nejvyšší kommando, ale netroufaje sobě vytasiti se přímo s žádostí svou, poněvadž nebylo lze, ponížiti Thurna pro politickou znamenitosť jeho, rád by byl se strčil za nějakého tlumočníka přání svého. Starostlivě doložil též Hohenlohe, že ho prý též nemálo zaráží nedokonalosť příprav válečných, zejmena pak nedůstatek děl a obsluhy jejich, pročež prý vždy ještě trvá na vahách, má-li s Čechy jíti, čili nic. Solms snažil se však, vymluviti mu jeho pochybnosti, i odkazoval ho k výsledkům vlastního svého jednání. Na to dal direktory zpraviti o příjezdu svém do Prahy, prose na nich příležilosti k pojednání.

Na toto opověděni navštívila Solmse v příbytku jeho deputace direktorův, zejmena sám president direkce, Václav z Roupova, provázen jsa panem Bohuchvalem Berkou z Dubé, Budovcem, Dvořeckým a Bohuslavem z Michalovic a ještě dvěma neznámými pány. Všickni jevili z toho velikou radosť, že kurfiršt poslal hraběte k nim, poněvadž prý jim jesť vyslanec takové hodnosti rukojemstvím přátelského spolku. Po tomto úřadním pozdravení odešli direktoři, brzo ale vrátili se Václav z Roupova i Budovec sami nazpět, a nyní nastala mezi nimi a hrabětem důvěrná rozmluva o příčinách povstání jakož i o potřebě příprav válečných. Oba pánové žádali Solmse snažně, aby vymluvil hraběti Hohenlohovi všecky pochybnosti strany přijetí kommanda vedlé Thurna. Solms přislíbil, pronesl se však také, že by bylo velice prospěšné, aby k odvarování nezbytných v takovém případě nedorozumění a nehod jmenován byl ještě nejvyšší nad oběma. Budovec a Roupovský připouštěli sice potřebu toho, připomenuli ale zároveň, že se to příčí Zřízení Zemskému; neboť po právu přisluší prý vrchní velení jedinému králi nebo nejvyššímu purkrabí. Solms ale smál se těmto vrtochům, dokládaje, odvážili-li se prý stavové vyhození místodržících a mnohých jiných ještě věcí, kteréž přece také nejsou podlé Zřízení Zemského, to že prý též bude možno, jmenovati vrchního kommandujícího.

Druhého dne přijat jesť Solms v slavném slyšení ode vší di- 10. čvce 1618
rekce. V oslovení svém připomenul vyslanec s důrazem, že prý kurfirštu, pánu jeho, nic tou měrou k srdci nepřirostlo, jako aby Čechům dobře se vedlo. Hrabě Albin Šlik, odpovídaje jmenem direk-

torův, vyložil příčiny, pro kteréž prý Čechové těchto věcí se ujali i poděkoval hraběti za dobrý úmysl kurfiršta. Solms, užívaje nynější prázdné chvíle, kteréž měl po skončení úředního slyšení, hleděl se o panujícím v Praze smýšlení náležitě poučiti, zejmena pak přezvěděti, jak daleko dostoupila chuť k válce. Zprávy, kteréž obdržel za tou příčinou v soukromní rozmluvě od Albina Šlika, nepotěšily ho valně. Šlik vypravoval totiž, že i někteří z těch direktorův, kteříž byli vlastně způsobili odboj, nezpěčovali by se smíru s císařem, kdyby tento jen poněkud spravedlivé výminky nabízel. K válce nejeví prý se mnoho chuti a to prý je také hlavní příčinou, proč direktoři po- sud váhají, ucházeti se přímo o pomoc Unie. Když prý poslán jesť Schlammersdorf do Falce, dáno mu jen tajně a bez vědomí všech direktorův nařízení, aby prosil za pomoc Unie, jakož i za přijetí Čechův do tohoto spolku; když pak navrátiv se poselství svého se zpravoval, musil tuto časť vyjednávání zamlčeti. Poně- vadž Solms den před tím byl sobě přál, aby mu oni direktoři byli jmenováni, s kterými by bez záminky smlouvati se mohl, pronesl se k tomu Šlik, že sotva kdo z direkce k tomu se podá, poněvadž prý vespolek za všecko státi a odpovídati mají.

Již z toho lze poznati, že jedna strana mezi direktory, ano podlé toho, co Šlik byl napověděl, skoro většina jejich rozpakovali se, vrhnouti se střemhlav do proudu revoluce a zbořiti za sebou všecky mosty vyrovnání. Za to byla druhá časť jejich, zejmena pak sám president, Budovec a Smiřický, jen pro válku a tudíž pro dokonalou a nezcelitelnou roztržku. Jelikož vyslanec zdráhal se, smlouvati se o vážnějších věcech s veškerou direkcí, dostavila se k němu deputace direktorův, kteráž prohlásila hotovosť svou, vy- slechnouti případná zdělení hraběte. Byliť to opětně zvlášť Václav z Roupova, Smiřický, pán z Michalovic a Dvořecký.

Solms byl do té chvíle direktory jen ubezpečoval dobrou vůlí kurfiršta vůbec, neslibuje zrovna, že kurfiršt v jistém způsobě i po- moci své přidati chce. Nyní však pustil všecku zdrželivosť mimo sebe, prohlašuje jmenem pána svého, že Čechové smějí se pro věc svou vší možné pomoci od něho nadíti. Již vyjednával prý kurfiršt v dobrém domnění, že stavové náležité přípravy válečné k obraně chystají, s některými knížaty, v Unii jsoucími, o případnou pod-

boru jejich. Tito pak usnesli se společně s kurfirštem, nedopouštěti císaři v zemích svých ani verbování, ani průjezdů vojsk a zabrániti každému, kdo by mu na pomoc chtěl přispěti. Kdyby tedy Španělsko ven z Belgie, nebo ten či onen německý kníže, zvláště pak vévoda Bavorský, chtěli císaři nějakou válečnou pomoc učiniti, bude jim prý Unie všemi silami svými v tom překážeti, aby Čechové takto měli v boji svém volnou ruku. Pán jeho nabízí se prý nad to, zastati se věci Čechův u vévody Savojského, jakož i v Benátkách, aby jim odtud zprostředkoval nějakou pomoc na penězích, kdyby jí potřebovali. Tím prý nemíní se kurfiršt nikterak odtahovati, aby i co do osoby své Čechům pomáhal, chtěje prý v tom se spravovati výsledkem dalších jednání s nimi. Zvláště pak přeje sobě zvěděti, k čemu to hnutí v Čechách vlastně směřuje, zdaž-li jen na obranu proti císaři, nebo k outoku na něho.

Rychlejší a rozsáhlejší pomoci, než-li byla tato, od falckrabího právě nabízená, nemohli Čechové té chvíle vlastně ani očekávati.. Václav z Roupova, ujav se po Solmsovi slova, ubezpečoval hraběte nejvroucnější vděčností stavův, přislibuje zároveň, že tajemství toto má zůstati bezpečně uloženo v srdci direktorův. Na to jistil, že stavové zamýšlejí proti císaři zbrojně se hájiti, kladouce při tom největší váhu na spolek s Unií; co však ostatních vyjádření se dotýče, to že prý musí se jich bez svolení sněmu zdržeti. Připomenuv pak ještě, jakého smýšlení jsou stavové v Slezích, na Moravě a v Hořejších Rakousích, vyslovil na základě rozličných zpráv přesvědčení své o tom, že Čechům odtud jest se bezpečně nadíti ne-li skutečné podpory, tedy aspoň přátelské neutrality. Když na to deputace zdělila direktorům obsah jednání 14. črc 1618
svého s hrabětem, byla z těchto slibův falckraběte u všech bez rozdílu nemalá radosť, ano i ti, kdož mezi nimi byli pokoje žádostivi, dodali sobě srdnatosti, porovnávajíce prostředky své s silami císaře. Také vznesli direktoři, chtějíce spolek falcký, tak štědře sobě nabízený, co možná nejdřív zužitkovati, již i prosbu na Solmse, aby Unie pro ostych Bavorského položila silnou posádku do Hořejší Falce a oblíbila sobě co nejdříve přispěti stavům půjčkou peněžitou. Prosby tyto, jakož i jiná případná vyjádření direktorův nedávaly místa pochybnosti, že jsou odhodláni k boji s císařem;

avšak ani jedna, ani druhá z deputací, aniž direkce co taková pro-nesla se v tom, komu by po připadě přemožení císaře korunu čes-kou na hlavu postaviti mínila. A přece přáli sobě falckrabí i vy-slanec jeho co nejvřeleji, aby jim stavové i v této věci srdce své otevřeli.

Takto byl Solms poselstvím svým u konce; proto zůstal ale přece ještě k žádosti direktorův několik dní v Praze, svoliv pro-středkovati při vyjednávání jejich s Hohenlohem. Aby tomuto dodali chuti k přijetí nabízeného kommanda, slibovali mu direktoři, přispíšiti sobě dle možnosti s verbováním, kteréž s počátku sice dobře se bylo dařilo, od nějakého času ale poněkud vázlo. Potřebných prostředkův peněžitých chtěli sobě zjednati půjčkou, k výtce pak, že by se nedostávalo děl i náboje, odpověděli, že prý bude na něm, radou a činností svou napraviti tento nedůstatek a sebrati roztroušené prostředky obrany. Tak dal se hrabě na konec direktorům přemluviti i vstoupil co generální lieutenant do služby stavův českých. Nejprv uloženo jemu, aby usadě se jako nějaký ministr války v Praze ujal se odtud a řídil verbování, jakož i zjednání zásob válečných. Když pak všecky síly válečné budou v náležitém pořádku a hotové s ním do pole vytáhnouti, pak prý opatří direktoři nejvyšší kommando; prozatím byla tedy ta věc jen odročena, tak že Hohenlohe nemusil vzdávati se ještě naděje na přední místo. Solms přičiňoval se při tomto vyjednávání, seč byl, a dovedl také všecky nesnáze odstraniti. Dne 20. července vydal se konečně na zpáteční cestu, vzav od direktorův velice přátelské odpuštění *).

Když Solms ještě v Praze se zdržoval, vrátil se Fels z své cesty do Drážďan, kamž byl vyslán, aby způsobil počátek k přátelskému dorozumění. Odpověď, s kterouž se obešel, nebyla zrovna nepříznivá. Kurfiršt radil sice Čechům, aby vyhledávali smíření s císařem, schvaloval ale také zároveň úmysl jejich, brániti list majestátní. Ještě přívětivěji pronesl se tajný rada kurfirštův, pán z Schönberku; neboť prosil zrovna za odpuštění, že kurfiršt Saský Čechům nedává žádné pomoci, vymlouvaje to hlavně tím, že kur-

*) Hlavní zpráva, kterouž Solms dává o vyslání svém do Prahy, nalézá se v archivu Bernburském.

firšt nejprv přeje sobě přátelského smíru, pokud by ho mohli Čechové s svědomím svým srovnati. Kdyby však Čechové byli věděli, v jaké míře Janu Jiřímu přese všecko přátelství jeho ve věcech náboženských příčí se všeliké skracování císařské moci, byli by zajisté zpravou vyslance svého nedali se spokojiti. Tak ale líbila se jim věc a to tím více, poněvadž hrabě Thurn týmž časem dostal koně darem od kurfiršta. Thurn byl o toho koně žádal, aby zdál se před světem státi s kurfirštem saským v důvěrném spojení, a Jan Jiří, jehož zajisté nebylo ušlo, jak dar tento bude se vykládati, učinil mu v tom přece po vůli.

Mezi tím, co Čechové snažili se pojistiti sobě pomoc Unie a zaplésti takto i cizí země do sporu svého, nespokojoval se i císař s jedinou podporou Španělska, na kterouž mohl ovšem spoléhati, nýbrž hleděl naopak zjednati sobě nové spojence. Takořka po samém propuknutí povstání obrátil se ke všem knížatům v říši, jakož i k rozličným říšským městům, prose jich buď za skutečnou pomoc, buď aspoň za přislíbení, že nedopustí v zemích svých odbojným poddaným jeho lid válečný verbovati. Přičinění jeho nepotkalo se však zrovna s stkvělým výsledkem; neboť ani jeden z katolických knížat a biskupův nechtěl přese všecky snažné prosby jeho slibovati nějaké pomoci na penězích. Všecky listy, docházející od nich do Vídně, zněly zrovna tak, jako by sobě byli dali slovo, v ten jednostejný smysl, že na ten čas nemohou císaři ničím pomoci. Jinak prý nechtí se odtahovati nějaké summy, bude-li o to zvláštní sjezd svolán a stane-li se na něm platné usnešení; také svolovali velký díl jejich, ne-li všickni, aby císař směl v zemích jejich verbovati vojsko *). Arcibiskup Salcpurský, byv dvakráte po sobě za pomoc požádán, odepřel po dvakráte, jakkoli byl nejbližším sousedem císařovým. Maximilian Bavorský, jehož byl Matyáš za půjčku 100.000 zlatých požádal, odepřel také, i nejsme toho povědomi, dal-li se na konec obměkčiti, když ho Ferdinand sám za tu věc prosil, slibuje, „že se mu do nejdelší smrti toho chce odsluhovati". **) Říšské 3. čvce 1618

*) Dotýčná korrespondence nalezá se v rozličných archivech.

**) List Ferdinanda Maximilianovi ze dne 3. července 1618 v Mníchovském stát. archivu.

město Augšpurk a stavové Wetteravští byli jediní, kteříž rozhodli se kapkou vody uleviti trapnému suchu v kassách císařových. Augšpurští presentovali císaři 400 centův prachu a náboj pro 1500 mužův, nepochybně na dobu jedné výpravy válečné. Hrabata Wetteravští povolili mezi sebou císaři berni, jejíž výnos na 96.000 zlatých se páčil. Norimberští naopak odepřeli císaři v prosbě jeho za pomoc a hleděli zároveň šetřiti dokonalé neutrality, nedopouštějíce důstojníkům svým, vstupovati do služeb stavův českých.*)

Od kurfirštův protestantských nenadál se císař teprv žádné pomoci; proto žádal jich všech jediné za to, aby nedopouštěli Čechům v zemích svých verbovati. Kurfiršt Braniborský slíbil, zachovati se vedlé této prosby, chránil se však v listu svém pověděti něco na úkor odboji českému, pravě, že není o věci té náležitě zpraven, aby mohl s podstatou o povstání Čechův mínění svého pronésti.**) Ze Saska došla císaře toliko vlídná ujišťování dobré vůle; kurfiršt že prý chce rád zjednati nějaký prostředek v roztržkách českých, navrhuje k tomu konci kurfiršta falckého jakožto prostředníka. Matyáš, jemuž brzké vyrovnání šlo nade všecko, přistoupil na tento, jakkoli nebezpečný návrh i prosil falckrabího, aby v tomto prostředkování dal se užíti. Listy, kteréž v té příčině z Heidelberka k cís. dvoru došly, vydávaly dostatečného svědectví o tom, jak si asi Fridrich co prostředník počínati bude. V prvním nadával sice císařským radám, ukazoval ale přece ochotnost svou prostředkovati;***) sotva 14 dni později vyslovil se ještě zřejměji, důvěřuje sobě, pokoj v Čechách opět zjednati, bude-li císař povolným. Jemu nezdálo se býti s poválením, že Čechové se zbrojí a lid císařský ze země vypuzují čili, jak to blahomluvně pověděl, „že se assekurují“; s tím prý může Matyáš jen býti spokojen, poněvadž

*) Kniha 9168, list 412 v Saském stát. archivu: Zprávy z Vídně ze dne $^1/_{11}$ července 1618, pak: List Norimberských k Matyáši, ze dne $\frac{22.\ června}{2.\ července}$ ve Vídeň. stát. arch. Boh. IV.

**) Boh. IV ve Víd. stát. arch.: List kurfiršta Braniborského k císaři ze dne $\frac{29.\ června}{9.\ července}$, tamtéž list kurfiršta Saského ze dne $^2/_{12}$ července 1618.

***) Boh. IV ve Víd. stát. archivu: Kurfiršt Falcký k císaři ze dne 25. června st. st.

pokoj tím spíše přijde k obnově, čím dříve zbaveni budou horkokrevní rádcové moci své. Řeč tato byla vůči císaři opravdu uštěpačná.

Mnohem podstatnější naděje kynuly císaři z Polska a Belgie. Tehdejší Král polský, Zikmund III, kterýž se byl s dvěma sestrami Ferdinandovými po sobě zasnoubil, nalézal se s rodem císařským v svazcích pokrevenství; prosba za pomoc, kteráž i jeho brzo po vypuknutí povstání byla došla, shledala se tedy při něm s dobrou vůlí a Matyáš mohl proto s jistotou na pomoc několika tisíc polských jezdcův počítati, ač mohl-li jim žold platiti a (což bylo snad s větší ještě váhou) volný průchod Slezskem do Čech jim zjednati. — Co pak arciknížete Albrechta v Bruselu se tkne, přišla již prostředkem července od něho přípověď skutečné pomoci; slibovalť, podporovati císaře 500 jezdci a vzíti na sebe vychování jejich na dobu jedné výpravy.*) Méně utěšené byly zprávy, kteréž docházely z Italie. U papeže prosili Matyáš i Ferdinand. Pavel V měl sice s nimi velikou útrpnosť, on také nešetřil slibův; kdy ale a zdaž-li vůbec stanou se skutkem, na to nebylo snadno dáti odpověď. Ostatně mohly služby jeho býti prospěšné, zvláště vynaložil-li na to všechen vliv důstojenství svého, aby udržel Francii na uzdě.

Ano Francie, to byla ta jízva a ta největší starosť císařova. Kdyby byl tehdáž ještě seděl Jindřich IV nebo král jemu podobný na trůně francouzském, pak musili při Vídeňském dvoru na to pamatovati, aby opatřili se odtud největšího nebezpečenství. Na veliké štěstí Habsburských nechoval té doby ani Ludvik XIII, aniž který z čelnějších rádcův jeho nepřátelského smýšlení proti německé linii rodu Habsburského, i žádnému z nich nenapadlo také, že by příhodné této chvíle náleželo použiti k účelům založení trvalé převahy Francie v Evropě. K tomu potkalo se povstání české ve Francii s jakousi nepřízní. Z četných vyjádření, o kterýchž v potomních třech létech se proslýchá, zaznívá pořád ještě nelibosť nad vyhozením místodržících. Kdyby byli Čechové obvyklým způsobem se zdvihli, bylo by to bývalo věcí, kteráž tisíckráte již se stala, a ve

*) Boh. IV ve Víd. stát. archivu: Albrecht Matyáši ze dne 15. července 1618.

Francii nebyli by se nad tím pozastavovali; ale takové nakládání s místodržícími považoval Ludvik XIII za společnou urážku všech panovníků a ministři jeho nevěděli, proč by mu v tom nedávali za pravdu. Svému tchánovi, Filipu III, psal Ludvik „kdyby prý výstupek Čechův zůstal bez potrestání, mělo by to takové následky, že by pak jemu a jiným potentátům každodenně podobné příkoří způsobeno býti mohlo“ *) Tyto a podobné řeči byly zajisté upřímné, neboť francouzským diplomatům v Říši, zejmena pánu de St. Catharine, dáno jesť naučení, aby přičiňoval se opravdu k zjednání pokoje a vyrovnání, a což obzvláště mnoho v té věci vážilo, došlo i falckrabího napomenutí od francouzského kabinetu, aby nepodporoval roztržek českých, nýbrž použil vážnosti a vlivu svého k napravení jejich**).

V takovém rozpoložení nacházel se dvůr francouzský, když císař k němu obrátil se s prosbou, aby nedopouštěl v zemi verbovati pro Čechy. Že prosba tato splnění svého dojde, dalo se s velkou podobností očekávati, poněvadž mezi tím byl již i papež všechen vliv svůj skrze nuncia svého v Paříži za tím směrem nasadil. Ma-
20. srpna 1618 tyášův diplomatický agent ve Francii, Malcot, psal do Vídně, zpravuje pána svého s plnou jistotou, že král nejen Čechům pomáhati nemíní, nýbrž dokonce dovoliti chce, aby na přemožení jejich v zemi jeho verbování průchod vzíti smělo. ***) Za několik dní potom dával státní rada Puisieux vyslanci francouzskému v Heidelberce zprávu, že prý král jeho vedlé kurfiršta Saského hodlá se při vyrovnání roztržek českých dáti za prostředníka užíti a že bude tomu prý zároveň velice rád, když i kurfiršt Falcký tomuto předsevzetí dopřeje podpory své. Patrně klonili se tedy při francouzském dvoře k tomu mínění, že v odboji českém náleží spatřovati útok

*) Khevenhiller cís. Matyáši ze dne 15. července 1618, ve Vídeňském stát. archivu pod sig. $\frac{\text{Spanien}}{1618}$.

**) Puisieux pánovi de St. Catharine ze dne 13. a 26. července, z Paříže; list v bibl. Imp. v Paříži Rkp. $\frac{9291}{11}$ 4121.

***) List Malcota k cís. Matyáši ze dne 20. srpna 1618, ve Víd. stát. archivu pod sig. $\frac{\text{Frankreich}}{1618}$.

na katolické náboženství, jakož i na pospolité právo králův. Ano některé pány z šlechty francouzské napadala již chuť, pustiti se do boje za víru, a Matyáši dostalo se vedlé zpráv pořád utěšenějších o směru politiky francouzské i písemního nabídnutí vévody Neverského, že chce býti k službám v nastávající válce *). Hle, jaký to rozdíl mezi časy Jindřicha IV a dobou touto!

Věci zahraničné stály tedy v prvním čase po vypuknutí odboje českého pro císaře lépe, než pro Čechy: od Španělska i arciknížete Albrechta kynula mu jistá pomoc, od nebezpečné Francie pak přátelská neutralnosť. To všecko vyvážilo s dostatkem pomoc, kteráž mohla přijíti povstalcům tajně od falckrabího, a snad i od generálních států nebo od Savojska. Nad to mohl si císař ještě činiti naději, že po případě, kdyby i právě jmenované mocnosti zřejmě s pomocnými vojsky svými proti němu vystoupily, zvláště pak Unie na bojišti se ukázala, i katolíci němečtí vzdají se zdrželivého postavení svého. Váhy, klonící se takto na prospěch císaři, mohly jen tehdáž na druhou stranu se převrátiti, kdyby země, kteréž pod vládu jeho slušely, v tomto sporu k Čechům byly se přihlásily. K tomu pracovali také zejmena direktoři všemi cestami, a v skutku záleželo na případném úspěchu těchto snah pro nejblíže příští dobu rozhodnutí všeho.

IV

Skutečný nedůstatek jednoty a ducha pospolitého v tehdejším mocnářství Rakouském, o kterémž nám bylo zhusta již se zmiňovati, ukázaly události, prošlé po vypuknutí odboje, způsobem v pravdě pamětihodným. Vystupování Čechův nedávalo celkem přece jen místa pochybnosti, oč se tu vlastně jedná, t. j. o svržení Habsburských, a přece považován jesť odboj český v ostatních částech mocnářství za věc, toliko sporných stran samých se dotýkající, kterouž tedy tyto mezi sebou vyrovnati mají. Toto pokojné dívání se nebylo však důkazem nevšímavosti, neboť věc Čechův docházela všude

---

*) Cís. bibl. v Paříži, Rkp. $\frac{9291}{11}$ 4121: Puisieux pánu de St. Catharine ze dne 6. září 1618, z Paříže. Tamtéž Matyáš vévodovi z Neversu ze dne 16. srpna 1618, z Vídně.

nejvroucnějších sympathií; Čechům pak náleželo, vší mocí k tomu se přičiňovati, aby toto účastenství vzrostlo v účinnou pomoc. Brzo po svém pozdvižení vyslali tedy direktoři důvěrné politické jednatele do rozličných zemí rakouských, aby pohnuli vážnějších osob mezi stavy, přihlásiti se k nim. Císaře nezůstaly tyto pokusy tajny, i on vynaložil tedy všecku moc a všecken vliv svůj na to, aby účinek jejich seslabil a vyvrátil a ostatní části říše bezpečně okolo sebe shromáždil. Tak předcházely půtky na poli diplomatickém, vedené mezi Čechy a císařem, boj obou na poli válečném.

Pokusy Čechův, dostati druhé země do proudu vlastního osudu, vztahovaly se nejprv na Uhry. Hned při vypuknutí povstání vypravili direktoři tehdejšího rektora university pražské, Dr. Jesenského z Jesenic, slavného svého času lékaře a medicinského spisovatele, do Prešpurka, aby vešel se stavy Uherskými u vyjednávání a pohnul jich k přistoupení na věc společnou. Jesenský dorazil dne 26. července do Prešpurka, tedy takořka zrovna před rozpuštěním sněmu, na kterémž Ferdinand byl dosáhl koruny Uherské. Obsahu poselství svého svěřil se Jesenský jednomu vysoce postavenému, dle jmena jinak neznámému šlechtici uherskému, kterýž ho sice vlídně přijal, poněkud však nad tím, co mu pověděno, se zarazil, nedávaje mnoho naděje, že by poselství jeho se zdařilo. Mezi tím byla se pověsť o příchodu posla českého v Prešpurce rozšířila, a mnozí členové sněmu říšského navštívili Jesenského v hospodě, do kteréž se byl uchýlil, i potěšili ho přívětivými řečmi svými.

Druhého dne pozván jest Jesenský k palatinovi Forgáčovi, klerýž se ho zevrubně na příčinu cesty jeho vyptával, zejmena pak na něm vyzvídal, přišel-li k tomu konci, aby proklestil cestu nějakému vyrovnání různic českých. Z toho, jak kancléř při tomto výslechu sobě počínal, nemohl se Jesenský velkého úspěchu poselství svého nadíti; nic však meně snažil se přece, zastávati věc vlasti své dle nejlepšího vědomí, i požádal na konec palatina, aby mu zjednal slyšení při sněmě říšském. Forgáč omlouval se, že nesmí toho bez vůle císařovy učiniti, slíbil mu však za několik dní určitou odpověď dáti. Mezi tím, co Jesenský na ni čekal, rozmnožily se valně soukromní známosti jeho mezi oučastníky sněmu. Protestantští sněmovníci navštěvovali ho v hojném počtu i litovali toho

velice, že nepřišel již dříve; připouštějíce, že prospěch jejich za jedno jesť s žádostmi Čechův, kárali také krajany své, kteříž císaři dávají se zverbovati proti Čechům.

Direktoři čeští oddávali se naději, že objevení se vyslance jejich v Prešpurce potká se při sněmě s velikým pohnutím, způsobíc snad zejmena odložení korunovace Ferdinanda, jakkoli byl již za krále uherského volen. Naděje tato nevyplnila se, neboť korunovace vykonána jesť již dne 1. července beze vší překážky. Jesenský, počínaje již zoufati nad šťastným pořízením, poněvadž sněm hned na to se rozešel, hleděl nyní, jak by slušným způsobem mohl pryč se odebrati, i ucházel se u Ferdinanda o slyšení, zejmena pod záminkou gratulace, nedostal ho ale. Za to povolán jesť k nejvyššímu komorníku královu, kterýž se ho vyptával, jak věci v Praze stojí. Při této rozprávce jal se komorník v mnohých stránkách stavův českých obviňovati, proti čemuž Jesenský z povinnosti se ozval, nejsa při tom zrovna hladkého mravu dvorského šetrný. Tak rozešli se spolu v nedobré vůli. Jesenskému zdálo se po této rozmluvě, že by bylo nejprospěšněji, pomysliti na rychlý odjezd, v čemž ho někteří přátelé také utvrzovali, vyzývajíce ho přímo k rychlému a tajnému outěku, poněvadž prý Forgáč nechodí v šlépějích Thurzových. Jesenský však nechtěl věřiti, že by již bylo tak na mále, nad to pak vidělo se mu ustoupení takové býti vyslance stavovského nehodné. Ostatně nemínil prodlévati i vyžádal sobě na odchod ještě slyšení u palatina, prose sobě při něm svobodného odjezdu. Na místě odpovědi ukázal mu Forgáč rozkaz, kterýmž pro- 3. čvce 1618
hlašuje se za vězně císařova. Mezi tím co Jesenský, dívaje se s užasnutím na osudný list, přečísti jej hleděl, zmizel Forgáč a na místo něho vstoupil purkrabí královského zámku Prešpurského i zajal ho. Jesenskému poručeno, aby vydal šavli, kterouž byl opásán, načež prohlíželi jeho samého, jakož i zavazadla jeho, v hospodě uschovaná. Podobný osud stihl bratra jeho, kterýž byl za ním přijel, jakož i čtyři mládence, kteříž študovali na universitě pražské a slavného toho lékaře a mistra svého do Prešpurka byli vyprovodili. Dva dni na to bylo jim sděleno, že budou do Vídně zavezeni, z čehož se Jesenský nemálo užásl, jelikož byl se v Uhřích do magnátův přece nějaké ochrany své osoby nadál. Dne 6. čer-

vence dostal se i s společníky svými do Vídně, kdež vsazen je do téže věže, v kteréž za onoho času král Václav IV v zajetí své přebýval. *)

Naděje, kteréž kladli Čechové v poselství Jesenského, nevešly tedy ve skutek. Sněm uherský nerozhodl se ani v celosti své, aniž nějakou stranou svou k tomu, aby ukázal Čechům podstatné sympathie. Proto přece nezůstalo poselství Jesenského bez povšimnutí, neboť sněm usnesl se před samým rozejitím o písemní odpověď k stavům českým, v kteréž ubezpečoval je svou nejlepší intencí, napomínaje jich ale zároveň, aby podali rukou k smíření**). Podobně odtahovali se ale Uhři také císaře, kterýž jich buď ještě za trvání sněmu, buď něco později za pomoc proti Čechům byl požádal. Deputace uherské šlechty, dostavivši se dne 27. července do Vídně, vyřizovala mu odepření jeho žádostí, nechtějíc o nějakém účastenství ve sporu s Čechy ničehož slyšeti***). Sem a tam prohlašovali se i magnáti, kteříž byli protestantského smýšlení, že nedopustí císaři, aby u nich verboval lid proti Čechům, avšak oni nezdrželi slibu svého; neboť mezi prvním vojskem, kteréž s Čechy se potýkalo, byli již husaři, kteří ovšem nebyli placeni od země uherské, nýbrž od císaře. Pro císaře obešla se ta věc přece s nemalým prospěchem, neboť nezřídka bývalo i o to zle, jak sebrati náležitý počet válečného lidu, neřku-li jej vydržovati. V pravdě mělo tedy postavení Uher k Čechům podobu nepřátelství; zůstávaloť ovšem pochybné, bude-li toto porušení neutrality dlouho trvati, poněvadž příčilo se skutečně obecnému smýšlení v zemi.

Veliké váhy vymáhalo sobě arcivévodství Rakouské; neboť vztahujíc se až k samým hranicím českým, mělo při vší skrovné rozloze své dvojnásobnou platnosť. Toto starodávné a nepopírané panství rodu Habsburského, kteréž za několik set let v čas nouze vždy bylo hotovo ku pomoci, shledávalo se od r. 1608 jako na rub obráceno. Otázka náboženská, spojená s úsilnou činností horlivého kalvinisty, jakým byl zejmena pán z Tschernemblu, způsobily v zemi to-

*) Vše to, co Jesenského se dotýče, vypravovali jsme podlé Skály II, str. 67—87.

**) Zprávy z Vídně v Saském stát. archivu 9168.

***) Skála II, 325.

lik hořkosti, že stavové v Hořejších i Dolejších Rakousích chovali většinou jen nedůvěru a nechuť k panovníku svému. Stavové Hornorakouští, koncem června právě na sněmě v Linci shromáždění, radili císaři co nejsnažněji, aby učinil pokoj s Čechy. Byla-li rada tato, kteráž při skutečném stavu věcí jen s velikou škodou pro císaře provésti se dala, již sama o sobě s považením, bylyť to vyšší ještě měrou důvody stavův, mezi nimiž zněl jeden i v ten smysl, jak málo se sluší na císaře, aby na místě Turkův s křesťany se potýkal *). Že při takovém smýšlení o nějaké podpoře císaře u nich nebylo ani řeči, porozumíš snadno; avšak stavové na tom neměli dosti, nýbrž starali se také o to, aby císaři vzata byla možnosť válečného postupování proti Čechům. Neboť, když Ferdinand u nich pro zbrojný lid svůj, ve Furlánsku ležící, toho se doprošoval, aby tomuto dovolili svobodný průchod k českým hranicím, odepřeli toho králi nejen zhola, nýbrž osadili také některé soutěsky lidem na kvap zverbovaným, ano zavřeli také (ač je-li ta zpráva podstatná) u Lince Dunaj řetězem **). Tento nadbytek nepřátelského smýšlení ustoupil sice několik dní později úsilnému přemlouvání s jiné strany, neboť stavové svolili na konec přece k nějaké malé pomoci na penězích a náboji, za to zdráhali se neustupně, dopustiti císaři, aby směl v zemi verbovati a vojsko rozestavovati. I k žádanému průjezdu, jehož císař vyhledával bez ustání, nemoha jinak ani s Čechy začíti, svolili na konec, avšak s tou výminkou, aby plukové tito jen po rotách pochod svůj vykonali. Způsobem zlodějův a podloudníkův měl tedy ten válečný lid vlastní zemí pána svého se ubírati.

Co dolnorakouských stavův se tkne, náleželo císaři ještě horšího nepřátelství od nich se opatřiti, poněvadž s nimi právě v tuhém sporu se nalézal. Dne 22. května, tedy právě den před vyhozením místodržících, podali mu někteří protestantští členové šlechty dolnorakouské stižný spis, v kterémž žalovali na to, jak s knížecími městy ve věcech náboženských se nakládá. Matyáš, nechtěje býti v Rakousích povolnější, než v Čechách, nedával k tomu spisu žádné odpovědi. Zdaliž přes to všecko svolal sněm dolnorakouský a

*) Přípis Hornorakouských stavův k císaři ze dne 30. června 1618.
**) Skála II, 199.

žádal-li snad na něm stavův za pomoc proti Čechům, toho neumíme s
doložiti; žádným způsobem nemohla však usnešení jejich býti s
prospěchem císaře, poněvadž stavové zpěčovali se, vydati mu zbroj
a náboj ze stavovské zbrojnice ve Vídni, i nařídili ji dnem i nocí stře-
žiti, bojíce se přepadnutí.*) Jediná Víden byla poněkud povolnější
pokud totiž císaři 14000 zlatých darem podala, nad to pak ještě
30.000 zlatými jmenem půjčky ho založila. Tím ale byla dobrá vůle
Vídeňských u konce; neboť když císař ještě po druhé jich za ně-
jakou půjčku žádal, nevyhověli této prosbě jeho.**) Když tedy císař
již v Uhřích a Rakousích tak špatně pořídil, což neměl se ob-
ávati, že země, do koruny české vtělené, k odboji zrovna hlásiti se
budou? Zatím ukázalo se brzo, že naděje a obávání, kterýchž v
tom ohledu v Praze a ve Vídni chováno, následujícími událostmi
nedošly opravdění svého.

Strany Moravy očekáváno s jistotou, že stavové této so-u-
sední země odboji českému a věci jeho ponesou vstříc nejen nej-
vřelejší oučastenství, nýbrž i skutečnou pomoc. Kdyby byl Karel
z Žerotína, který byl dávno již vlastním vůdcem protestantských
stavův moravských, hlasu svého pozdvihl pro přístup k odboji
Čechův, opravdu bylo by panství císařovo vzalo mžiknutím konec.
Avšak tento podivný muž nedal toho znamení přese všecky ostatní
žádosti své, ale ovšem poněkud ve shodě s minulostí svou, ba na-
stoupil na cesty zcela zvláštní.

Známo jest, že za panování císaře Rudolfa II pan Karel z Že-
rotína mnoholeté nátisky pro smýšlení protestantské a opposiční
chování své podstoupiti musil. On snášel všecko příkoří zmužile,
zůstávaje nad to pro statečnost povahy a znamenité vzdělání moc-
nou podporou strany své, kteréž konečně k vítězství dopomohl,
přihlásiv se r. 1608 k Matyáši i přičiniv svého k zvrácení pan-
ství Rudolfova. Byv pro tyto zásluhy od Matyáše hejtmanem zemským
na Moravě učiněn, spravoval tento nejvyšší úřad zemský takovým
způsobem, že svobodám stavovským dopouštěl nezávadného prů-
chodu a celé platnosti, čímž ovšem svrchovanou nedůvěru císaře

---

*) Skála II. 326.
**) Zpráva o tom nalézá se v saském státním archivu.

na sebe uvalil. Potud nebyla však tato nedůvěra s podstatou, pokud Žerotín ve věrné oddanosti k domu císařskému setrvával, nedopřívaje místa ani u sebe ani v zemi obmyslům knížete Anhaltského na odstranění dynastie, čímž s některými politickými přátely svými na dobro se znesnadnil. Roku 1615, zejmena po planém ukončení pověstného sněmu generálního v Praze, vzdal se také úřadu svého, čehož původové a příčiny ostatně nedají se posud zjistiti; snad to učinil z přesycení, snad i z nelibosti nad povahou tehdejší politiky císařské. Byloť to ostatně znamením času, že z přičinění strany císařské stal se nástupcem jeho pan Vladislav z Lobkovic, bratr kancléře českého.

Sprostiv se takto břemene úředního postavení svého, neuchýlil se proto pán z Žerotína zcela do pokojného života soukromního; on sledoval pořád ještě všecky příběhy veřejné s nejčilejším účastenstvím, dopisuje sobě o nich bez ustání s politickými přátely svými, jež bez rozdílu náleží na straně protestantův hledati. Na úsudek jeho kladeno vždy ještě veliké váhy a všickni, kdož byli nějakého převratu žádostivi, hleděli prvé poznati mínění jeho. Markrabě Krňovský, jehož byl císař (jak jsme výše oznámili *) v listu svém k arciknížeti Ferdinandovi nemnoho přívětivě se dotknul a kterýž také v skutku ničím dobrým nechtěl Habsburských vzpomínati, — vyhledával, kdež mohl, přízně jeho. V prvních měsících r. 1618 sešel se s Žerotínem, rozmlouval s ním o záležitostech veřejných a rozloučil se pak s nemalou spokojeností, čině sobě jistou naději, že bude moci svým časem na služby jeho počítati **). Něco málo dní před vyhozením místodržících zdržoval se pán z Žerotína v Praze, i shledal se tam s přátely svými u víře a politice, jakož vůbec obracel k záležitostem českým tím časem velikou pozornosť. Takovým způsobem nezastaviv ani na chvíli politické činnosti své, byl Karel z Žerotína povolán, při každé příští krisi ujmouti se znamenitého úkolu, ač chtěl-li tomu jinak sám. Což mu při tom zvláště musilo cestu raziti, byla neobyčejná uctivosť, kterouž měla každá strana k povaze a k vědomostem jeho.

*) Srovnej str. 65.

**) Korresp. Žerotínova. Ž. Stiettenovi ze dne 18. dubna 1619.

V pravdě náleží říci „každá strana;“ neboť na konec dostalo se mu jí vrchovatou měrou i od katolíkův a vlády. Když totiž vypuklo povstání v Čechách, pomýšleli stejnou dobou jak ve Vídni, tak v Prešpurce na to, jak by ho užili po případě za prostředníka, což bylo nejlepším svědectvím veliké důvěry v poctivou povahu jeho. Proto vyzval ho také císař již v prvních dnech měsíce června, aby přijda do Vídně, účastnil se zde při poradách o spokojení odboje českého. Žerotín nemeškaje, odjel také již 14. června z Třebíče do Vídně. Cestou touto skonává se první díl života jeho, kterýž v v mnohých spisech zaslouženého obdivování došel, druhý pak, posud jen málo, ano s části na dobro neznámý, béře tu vlastně počátek svůj.

Přese vši důvěru, kterouž vůbec chovali ve Vídni v poctivosť Žerotínovu, netajili se tam přece s míněním, že běh událostí vykazuje tomuto muži i proti osobní vůli a chuti jeho vážné místo. Různice v Čechách měly prameny své v roztržce mezi protestanty a katolíky; kdož čítal se k jedné neb druhé straně, tomu náleželo k ní se hlásiti a při ní vytrvati, nechť již byly následky vítězství nebo porážky jakékoli, dosáhnouce třeba mnohem dále, než vlastní věc sporná. Proto šlo také mínění o Karlovi z Žerotína, že nebude moci jinak, než přistoupiti k spoluvěrcům svým, ano měli ho dokonce v podezření, že to již učinil a že s Čechy vězí pod jednou pukličkou. Povolali ho tedy do Vídně jak z důvěry tak z nedůvěry, domnívajíce se, že nebude ani státi k tomuto povolání, shledá-li sebe vinna, a pak bylo aspoň jisté, co do něho se nadíti. Nedůvěřiví, a mezi těmi byl tenkráte Khlesl sám, neostýchali se raditi, aby byl Žerotín, ač přijde-li do Vídně, zajat a vsazen; neboť je prý jisto, že na konec přece jen s protestanty se smluví, naopak nepovstane prý Morava, ztratí-li takto hlavu svou.

17. čvna 1618 Dostav se do Vídně, nebyl Žerotín před císaře připuštěn, za to navštívili ho čelnější osoby při dvoře, mezi nimi pak kancléř český i sekretář Michna, zpravujíce ho zevrubně o tom, co v Čechách se děje, a prosíce za radu jeho. Pán z Žerotína schvaloval uchopiti se mírných prostředkův k vyrovnání pře, zvláště pak radil,

---

*) Korresp. Ž. List jeho k Stiettenovi, daný v Přerově dne 28. června 1618.

aby do Čech vyslán byl co nejdříve arcikníže Maximilian jakožto prostředník. Chování jeho, podstatné prostředky, kteréž navrhoval, a zřejmé pamatování jeho na prospěch císařského rodu zapudily všecku nedůvěru k němu, císař sám propůjčil mu na konec slyšení, a schvaluje dobré úmysly jeho, ujišťoval, že co do své osoby upřímně pokoje sobě žádá. Proto ale nebylo přece přistoupeno na radu Žerotínovu; neboť na místě ohlášení, že Maximilian odebéře se jako prostředník do Čech, poslán byl Čechům již den před tím onen císařský patent, jenž zapovídal přípravy válečné a u direktorův s zabavením se potkal. Ostatně nepomýšlela vláda na to, aby spravovala se vůči Čechům návrhy pána z Žerotína; ona chtěla ho vlastně na Moravě pro sebe užiti, což i hned se ukázalo. Neboť sotva že dostalo se mu něco důvěry, žádal císař v druhém slyšení za služby jeho při nejblíže příštím sněmu v Olomúci, jakož i za podporu královských proposic při něm. Žerotín přislíbiv, odjel na to domů. Došelť ostatně v pravý čas, aby se mohl ještě dostaviti na sjezd stavovský, kterýž dne 26. června v Olomúci zahájen byl.

19. čvna

21. čvna

Byloť to první shromáždění stavův moravských od té doby, co povstání v Čechách bylo vypuklo. Z Čech přijelo k němu poselství, v jehož čele stál pan Jindřich Slavata, žádajíc stavův za přistoupení k věci společné. Bylo-liž čemu se diviti, když toto vyzvání potkalo se s mocným ohlasem? Ti, kdož s Čechy dobře smýšleli, navrhovali, zvoliti deputaci, kteráž by do Prahy se odebrala i na místě stav věcí vyšetřila; takovou cestou chtěli navrhovatelé připraviti přístup k odboji českému. Většina stavův zavrhla však tuto proposici i usnesla se, vypraviti deputaci do Vídně, aby radila císaři k prostředkům mírným vůči českému povstání. Takové usnešení mohlo jen tím během k místu přijíti, že Karel z Žerotína vynaložil již vlivu svého na prospěch vlády. Zároveň usnesli se stavové o zverbování 2000 jízdných a 3000 pěších pro lepší opatrování vlastní země.*)

V deputací, vyslané od stavův moravských do Vídně, byli předními osobami kardinál z Ditrichšteina, kníže Karel z Lichtenšteina a Žerotín. Když na cestu se vydali, strojilo se právě vojsko

*) Akta o tomto stavovském sjezdu jsou v Brněnském archivu zemském.

císařské, táhnouti Moravou na Čechy. Šlechta moravská nemálo se nad tím zarazila, strachujíc se jednak škod, s takovým průjezdem nezbytně spojených, jinak i to těžce nesouc, že Morava má se první propůjčiti k přemožení Čechův; proto vzniklo po vší zemi přání, aby nový sněm svolán byl, kterýž by tyto nepřislušnosti náležitě srovnal. Deputace stavovská učinila se ve Vídni tlumočníkem těchto stížností a přání, spokojila se však s odpovědí, že císaři nelze zbaviti Moravanův nepohodlí vojenského průjezdu. Vlastní úloha deputace ovšem záležela v tom, aby přivedla vyjednávání o smír do patřičného proudu. Kardinál a kníže Lichtenšteinský nebyli však té povahy, aby se o tu věc byli náležitě starali, stojíce co do smýšlení bez toho na straně císařově. Jediný Žerotín pokusil se, zpraviti se poctivě rozkazu sobě daného, setrvávaje ostatně na tom mínění, kteréž byl strany té věci prvé již ve Vídni pronesl. Okolnosti byly však nyní ještě horší, než tehdáž. Těšili ho, že k vyjednávání přijde čas, až bude vojsko císařské v Čechách; pak prý bude moci císař s větší reputací vystupovati. Žerotín nedal se ovšem takovým jalovým řečem šáliti, a to tím méně, poněvadž se očitě přesvědčoval, že při dvoře s řídkou toho vyjímkou nesou se vůbec k tomu, aby za dobrou příležitostí nynější dali Čechům něco na pamětnou, potáhnouce zejmena statky povstalcův ke komoře i nahradíce sobě takto posavadní útraty. Proto ale přece nezvrátila se náchylnost Žerotínova k věci císařské, posud jen slabě na jevo vystupovavší; neboť on znal jinak také velmi dobře, že Čechové vyrovnání nestojí, hodlajíce při svou mocí provésti. Přičítaje takto oběma stranám stejný díl viny vzhledem k hrozící válce, neoctnul se Žerotín následkem tohoto zánovního přesvědčení svého v nesnázích s svědomím svým, jak by na pohled dalo se očekávati; byltě on zajisté ještě mocněji puzen k straně císařské, jakkoli toho snad ani sám nebyl sobě vědom.*) Domů pak přinesl s sebou slib, že sněm bude ke dni 13. srpna svolán do Brna.**)

---

*) Koresp. Žer. Karel z Žerotína Stiettenovi, dáno v Rosicích dne 26. července 1618.

**) Prameny: List Ferdinandův k Matyáši ze dne 14. srpna 1618, daný z Brna. — „Unterschied. Acten IV." Zpráva z Brna ze dne 24. srpna, ve Víd. stát. archivu. — Skála II. 325. Skála není ostatně o Brněnském sněmu

K zahájení sněmu přijel Ferdinand co zástupce císařův do Brna. Matyáš žádal v proposici své, aby stavové otevřeli zemi armádě jeho a ponechali jemu polovici lidu, pro bezpečnosť vlastní zverbovaného. Oba požadavky zdály se vůči tomu, jak Uhry a Rakousy se byly zachovaly, na pohled býti nesmyslné a přijetí jejich takořka nemožné. A přece svolil sněm po několikadenním sporování k první proposici i otevřel takto zemi vojsku císařskému, k zřejmému tedy útoku na Čechy; druhá proposice pak nebyla sice přijata, ale také ne pro všecku budoucnosť zamítnuta. Stavové totiž usnesli se zvoliti deputaci i uložili jí, aby sprostředkovala pokoj v Čechách, majíc k tomu konci opět prvé do Vídně zajeti a potřebné instrukce sobě vyžádati. Z Vídně pak měla deputace do Prahy se vypraviti i napomenouti Čechův, aby na snesitelné výminky k míru svolili, sice že by stavové Moravští viděli se nuceny, v případě trvalé jich neustupnosti s císařem proti nim se spojiti. Tak stržena jesť Morava do víru politiky císařské, v kteréž čím dál, tím hloub se ocitovala. Co z těchto usnešení náleželo na vrub Karla z Žerotína, není bezpečně známo, při nejmenším nestalo se nic bez svolení jeho. Ostatně byl Žerotín s knížetem Lichtenšteinským zase do deputace zvolen, kteráž měla nejprv do Vídně se odebrati.

Za Moravu dostalo se Čechům jakési náhrady Slezskem. Čeští protestanti, postěžovavše sobě ještě před příhodami květnovými stavům Slezským, potkali se při sjezdu knížat — tak nazývali se sněmové Slezští — s velice vřelým účastenstvím; neboť sjezd sliboval v písemní odpovědi své podstatnou pomoc. Prvé než list tento odeslán jesť, došla zpráva z Prahy o vyhození místodržících, tu pak měli ve Vratislavi přece některou pochybnosť, mají-li list ten poslati v původním znění jeho, poněvadž si mohli

---

dobře zpraven. Klada den zahájení jeho neprávě k 3. srpnu, tvrdí zároveň, že prý stavové přijali obě proposice císařovy, propůjčivše mu také polovici zverbovaného lidu svého. Nehledíc ani k tomu, že tvrzení takové nesrovnává se s tím, co víme z pramene svého ve Víd. stát. archivu („Untersch. Acten IV“, zpráva z Brna ddo. 24. srpna), není také nic o tom povědomo, že by při potomní válečné výpravě proti Čechům bylo se nějaké stavovské vojsko z Moravy dalo užíti,

stavové čeští onen slib podstatné pomoci vyložiti sobě doslovně, což by bylo Slezáky hned předkem v spor jejich zapletlo. Zdá se, že pro takové rozpaky zastaveno jest odeslaní přípisu, čímž ale smýšlení Slezákův o povstání českém nikterak se nezhoršilo. Aby se s ním projevili, k tomu dostalo se jim brzo nové příležitosti. Počátkem června dostavili se totiž vyslanci z Prahy do Vratislavě, žádajíce na základě konjunkce, r. 1609 mezi stavy obou zemí uzavřené, za pomoc pro ten případ, kdyby císař válečně do Čech vtrhnul. Poněvadž sjezd knížat nebyl více pohromadě, odpověděli tak zvaní „sousední stavové“, kterýmž náleželo sjezd knížecí po rozchodu jeho zastupovati, že sice nelze jim o něčem se usnésti,
13. čvna 1618 že však bez prodlení sjezd svolati chtějí.*) Že poslové neměli příčiny odpověď tuto ve zlou stranku sobě vykládati, dokázali tito sousední stavové za několik dní. Neboť když také císař v potřebách svých k nim se obrátil, žádaje na nich svolení buď k verbování, buď k svobodnému průjezdu válečného lidu, kteréhož prý v Polště byl v službu svou vzal, odepřeli mu stavové jedno i druhé i pojistili takto Čechův na severovýchodních hranicích země.

K sjezdu knížecímu, kterýž dne 3. července zahájen jest, poslal císař dvorního radu Strahlendorfa co komissaře svého. Měltě sobě uloženo, aby ve Vratislavi vyložil bezpráví Čechův a zrazuje stavův od všeliké pomoci, žádal téhož na nich pro císaře. Smýšlení, s kterýmž knížata i stavové většinou k sněmu se byli sjeli, neneslo se nikterak k vyplnění této prosby, jsouc prozatím jen pro neutralitu, kteráž ale přijala na se podobu Čechům příznivou. Neboť kromě usnešení, aby zverbovalo se 2000 jezdcův a 4000 pěších, kteříž prozatím měli opatrovati polské hranice, aby odtud císaři nepřišla válečná pomoc, uzavřel sněm ještě, vypraviti dvoje poselství, jedno do Vídně, druhé pak do Prahy, kteráž oboje měla vlastně odboje českého se zastati. Poselství, do Vídně určenému, uloženo totiž, vyčísti zrovna císaři, že politikou svou přivedl nejen Čechův k účinkům zoufalým, nýbrž že i Slezskému majestátu v

*) Srovnej knihu Palmovu: „Verhandlungen der schlesischen Fürsten und Stände“ str. 74. Sousedními stavy (nächstangesessene Stände) nazývali se oni stavové, kteříž, držíce blíže Vratislavě panství, k zastupování sněmu nejlepší měli příležitosť.

mnohých věcech na ublížení jednal; k čemuž měla připojena býti prosba, aby podal ruky své k smíření, porovnaje zároveň spravedlivých stížností stavův. V čelo tohoto poselství postaven jest mladý vévoda Břežský. Poselství, do Prahy jdoucí, mělo na místě o stavu věcí vzíti zevrubnou informaci a pobízeti Čechův k pokoji na spravedlivé výminky, kdyby jim takových podáváno bylo. Přistoupí-li Čechové na ně, pak prý budou jich stavové Slezští při nich hájiti; mají-li ale v Praze jen válku na mysli, pak že prý neuznávají Slezáci s své strany smlouvy z r. 1609 za platné.*)

Při tomto druhém poselství vycházelo vlastně všecko na tu jedinou věc, budou-li Slezáci v tom, co by spravedlivými výminkami pokoje nazývati se mohlo, s Čechy jednostejné mysli, čili nic. V tom ohledu pak bylo již předkem nepochybné, že mínění jedné i druhé země bude se shodovati. Jestli nyní již stavové obou zemí nestáli za jedno, dalo se očekávati, že dříve nebo později rukou sobě podají. Mezi těmi osobami, kteréž ve Slezích pracovaly o dokonalou roztržku s domem císařským, byl markrabě Krňovský, Jan Jiří z rodu Braniborského, o kterémž často již jsme se zmiňovali, bez odporu nejpřednější osobou. Již r. 1609 ukládal o spolek Slezska s Unií, od těch časů pak nepustil tento plán svůj nikdy z mysli. V potomní při Slezákův s kanceláří českou učinil se markrabě nejhorlivějším obhájcem snah jejich, za dokonalou samostatností se nesoucích, spatřuje v tom pramen velikých nesnází pro Matyáše a poznávaje velmi dobře, že knížatům Slezským z takového rozvázání státního spolku českého vzejde nemalý prospěch Jednal-li v tomto sporu proti Čechům, obrátil po vyhození místodržících na dobro; neboť jemu zdálo se podporování odboje českého býti na podstatnější ještě újmu panovnické moci Habsburských, kromě toho pak spatřoval v něm nejzpůsobnější cestu, aby šťastně vyváznul z jisté pře, do které tehdáž byl se zapletl. V kruzích českých a v kabinetu falckrabího věděli napřed, že budou moci na něho počítati; protož pojistili sobě také v čas pomoc jeho

*) Srov. knihu Palmovu: „Verhandlungen der schles. Fürsten“ a. t. d., zejmena instrukci pro vyslané do Vídně na str. 132, pro poselství Pražské str. 137.

prostředkem vyjednávání. V pražském poselství stavův slezských nedal se markrabě sice osobně potřebovati; maje v něm ale svého radu a hejtmana Krňovského, Hartvíka ze Stietten, mohl býti jist, že tento důvěrný služebník výborně opatří vlastní prospěch jeho. Také náleží vyznati, že Stietten byl v skutku přední osobou v pražském poselství stavův.

O Lužických stavech není pro tuto dobu bližších zpráv před rukama; podobné jesť jen tolik, že ani Čechům ani císaři nepomohli, oblíbivše sobě tedy dokonalou neutrálnosť.

Takový byl stav věcí v zemích, císaři poddaných. V Uhřích, Rakousích a Lužicích nejistá neutralita stavův, kteráž nebyla pro něho hrubě potěšitelná, Morava podlé náhledů lidí soudných a věci znalých, v nepřirozeném a tudíž nejistém spolku s císařem, Slezsko pak na cestě, spojiti se s Čechy. Zbývaly tedy jen ty země, kteréž pod panství krále Ferdinanda i arciknížete Maximiliana slušely, t. j. Štýrsko, Korutany, Krajina, Istrie, Tyroly a přední země, jako bezpečný základ pro politiku vlády. Jinak požíval císař prozatím té výhody, že docházely ještě příjmy statkův korunních ze všech zemí, ani českou nevyjímaje, a to beze všeho zkrácení. Ovšem že větší díl jejich slušelo vynaložiti na zúrokování dluhův císařských; obracovati je na přípravy válečné nebylo tedy zrovna po právu. Avšak i císař užil za příkladem českého sněmu jakéhos moratoria čili prodloužení lhůt platebních pro sebe i odložil spokojení věřitelů svých také na budoucí časy.

Hlava sedmá.

Počátkové války.

I Buquoy stává se nejvyšším velitelem vojsk císařských. Ve Vídni činí sobě naději k rychlému ukončení války. Vtrhnutí Dampierra do Čech. Sněm český ze dne 28. srpna. Adam z Valdšteina. Pokus o způsobení reakce v sněmě. Veřejná hotovosť. Mansfeld. Karel Emanuel Savojský. Buquoy v Čechách.

II Deputace Moravanův ve Vídni. Cesta její do Prahy. Špatné přivítání její v Čechách. Činnosť Žerotínova. Jak chová se Václav z Roupova. Selhání očekávané pomoci Slezské. Resoluce sněmu strany Moravanův. Vyjednávání poslance Saského ve Vídni. Usnešení Slezského sněmu knížat o podpoře Čechův. Dojem tohoto usnešení ve Vídni. Propuštění veřejné hotovosti. Nedůstatky její. Nesnáze finanční v Čechách.

III Buquoy v nebezpečenství. Dampierre ve Vídni. Veliké nesnáze. Daremné vyhledávání pomoci v Salcpurku a Mníchově. Smrť arciknížete Maximiliana (2. listop. 1618.) Porážka vojska císařského v Čechách. Dobytí Plzně od Mansfelda.

IV Thurn v Rakousích. Různice mezi císařem a stavy dolnorakouskými. Thonradl. Jak chovají se Hornorakouští. Žerotín. Sněm v Brně. Stav záležitostí válečných za doby zimní.

I

Císař chystal se sice již od počátku června k válce proti Čechům; přípravy tyto nechtěly však za dlouhý čas nijak se zdařiti. Teprv když Ferdinand z Prešpurka se navrátil a Khlesl postavení svého zbaven jesť, ustoupila někdejší líknavosť náležité horlivosti, k čemuž zvláště přispěla ta okolnosť, že císař svěřil jedinému králi vedení všech záležitostí, kteréž k odboji českému se vztahovaly. Nyní pospícháno s dokonalou výpravou vojska, seč prostředky stačily; když pak přiblížil se měsíc srpen, obnášely válečné síly císařské 3200 jezdcův a 9600 pěších, všecko tak zvané německé, t. j. na německý způsob vystrojené a vycvičené vojsko, kromě toho pak 1100 husarův a 300 hejdukův, v Uhrách zverbovaných. Celkem čítala tedy armáda císařská 14000 mužův. O

místo nejvyššího komandanta ucházeli se s počátku Dampierre a Khuen s nemalým zajisté úsilím; poněvadž však první císaři, druhý pak králi nebyl mnoho po chuti, dostalo se jim jen druhého místa, na první pak povolán jest hrabě Buquoy. Na tohoto válečníka byla se již před několika léty pozornosť dvora císařského obrátila; tehdáž pomýšleli na to, aby mu svěřili vedení onoho vojska, o jehož vystrojení Matyáš tak dráhnou dobu se byl pokoušel. Nyní připadli opět na něho; poněvadž pak ve Flandrech se zdržoval, požádán jest arcikníže Albrecht, aby ho pohnul vstoupiti do služeb císařských. Arcikníže ochotně vzav tento úkol na sebe, smluvil se s Buquoyem o přijetí kommanda i ujednal věc na ty výminky, aby císař se zavázal, novému generálu vypláceti jmenem žoldu 3000 rýnských na měsíc, kromě toho pak ještě dáti mu na ruku 6000 tolarův pro první potřeby. Poněvadž Buquoy nezdál se býti s tím zrovna spokojen, přidal arcikníže z vlastních peněz ještě 15000 rýnských *). Nyní nerozpakoval se hrabě více i vyjel koncem července do Vídně, postavit se k službám císařovým. Časem ukázalo se, že těžký peníz, na kterýž byl zjednán, dobře srovnával se s službami, kteréž prokázal novému pánu svému.

Prvé než Buquoy dorazil do Vídně, učinil Dampierre počátek války v Čechách. Vytrhnuv s vojskem 6000 mužův, pěších i jízdných, nedaleko Nové Bystřice (v jihovýchodních Čechách) přes hranice, zmocnil se téhož městečka i zámku, tehdáž panu Vilému Slavatovi náležitého, zabočil stranou k Landšteinu i dostal se dne 14. srpna s večerem až k samým branám Hradce Jindřichova, který byl též Slavatův. Vyzvav tamní posádku stavovskou, aby se beze všeho smlouvání vzdala, potkal se s zápornou odpovědí. Poněvadž pak posádka i lid na předměstích chystali se k odporu, spálil Dampierre nejen předměstí, nýbrž i několik vsí vůkolních i počal tedy podlé obyčeje tehdejších časův válku mečem i ohněm. Na to ucouvnul nazpět do Bystřice, stroje se zde zašancovati a z pevného postavení toho další podniknutí připravovati. **)

Mezi tím Buquoy doraziv do Vídně, dokonal zde přípravy

*) List arcikn. Albrechta k císaři ze dne 23. července 1618 ve Víd. stát. archivu Boh. IV.

**) Skála II., 329.

k vedení války, kterouž nadál se k rychlému konci přivésti. Neboť namluveno mu zde, že vojsko císařské je počtem silnější, než stavovské, že má samé statečné a zkušené vojáky, ano v českém prý vůbec jen domácí a poběhlá chasa se spatřuje. Toto ujišťovaní bylo aspoň vzhledem k vojsku císařskému hodně přehnané. Neboť Buquoy přesvědčil se později s vlastní škodou, že dvě třetiny jeho byli sami necvičení nováčkové. Ale zrovna jak v této věci klamali při dvoře sebe samy, tak byli strany válečné moci Čechův na omylu. Neboť, měl-li nový komandant ještě nějakých pochybností, hleděli ho při dvoře z nich vyvésti tvrzením, že v Čechách stane se protirevoluce, jakmile Buquoy vtrhne do země: strana císařova mezi šlechtou hned prý vedlé něho povstane, a země vrátí se prý brzo k poslušenství. Na těchto pokynutích založil Buquoy také částečně vojenský plán svůj. Hodlal totiž všecka vojska císařská na jedno místo stáhnouti, od hranic pak rychle k hlavnímu městu postupovati, nedbaje pevných míst, cestu mu zastavujících. Nadálť se tedy ve Vídni, že nastalé polní tažení bude spíše jakousi vojenskou procházkou, než opravdivou válkou.

Druhá část armády císařské, kteráž nebyla s Dampierrem do Čech vpadla, stála pod kommandem Khuenovým při rakousko-moravských hranicích, čekajíc na dovolení, aby mohla skrze Moravu na pomezí české vytrhnouti. Když dovolení konečně od sněmu Brněnského bylo došlo, postupoval Khuen rychle i zaměřiv k Jihlavé, vrazil blíž Polné do Čech. Nyní pospíšil sobě Buquoy, vyjeti z Vídně; vydav se dne 28. srpna na cestu, byl dne 2. září již v Polné. 1618.
Zde pozdržel se za čtyři dni, čekaje příchodu nového lidu válečného, i podal se dne 6. až k Brodu (Německému), kdež opět tři dni se stavěl, chtěje s Dampierrem se spojiti, který již od Hradce se přibližoval. Když obě vojska se srazila, zdvihl se Buquoy dále k Čáslavi, odkudž do Prahy je toliko osm mil*). Ostatně přesvědčil se hned v prvních dnech výpravy k nemalé nelibosti své, že ztravování vojska s' velikými obtížemi se potkává. Lidé i koně zkoušeli nedůstatek spíže i píce.

*) Zpráva Buquoye o polním tažení jeho v arch. místodrž. v Inšpruku. — Zpráva z Vídně panu z Schönberka ze dne 29. srpna 1618 v saském stát. archivu.

Čechové byli mezi tím s výpravami válečnými sobě popílili, zvláště co Hohenlohe tuto věc vedl. Armáda 16000 mužův, kterouž sněm byl povolil, nebyla sice ještě celkem pohromadě, na všechen způsob ale mohli stavové 10—12000 mužův i hned do pole vypraviti, nejsouce tudíž číslem o mnoho slabší, než císařští. Thurn, kterýž od měsíce června nadarmo se byl pokoušel, dostati Budějovic do moci své, pospíšil nyní, zrušiti ležení a obrátiti se na severovýchod. Poněvadž vojska císařská nebyla týmž časem ještě přešla hranice moravské, odkudž nemusil se tedy přímého útoku na sebe obávati, opustil Thurn armádu svou, na pochodě již jsoucí, i vzdálil se na několik dní do Prahy, kdež při sněmu, právě tehdáž na novo svolaném, byla osoby jeho pilná potřeba.

Direktoři totiž, dostavše návěští o vtrhnutí vojska Dampierrova, počali se obávati, že posavadní přípravy válečné sotva dostačí; pročež připadli opět na prostředek veřejné hotovosti, kterýž jako středověký byl se ovšem již hodně přežil. Nemohouce ji však o své újmě naříditi, svolali nový sněm a sice ke dni 27. srpna, vyzvavše zároveň stavy, aby při něm dali se nalézti s četným průvodem zbrojným, aby s ním mohli hned z Prahy do pole vytáhnouti.

Stavové sešli se v pravý čas, a sněm zahájen jest tedy na
28. srp. druhý den; přítomni byli jedině protestantští stavové. Poněvadž pak pro obhájení země náleželo všech možných prostředkův se uchopiti, v rukou šlechty katolické však znamenitá část statkův se nalézala, rozumělo se samo sebou, že při ukládání nových berní a zbírek nemohla býti vynechána. Aby však nemusily z přinucení na ni býti uvalovány, byli by direktoři tomu rádi bývali, aby i katoličtí stavové k sněmu přijeli, osvědčíce se takto i na venek, že boj v Čechách vede se nejen za náboženskou, nýbrž i politickou svobodu, poněvadž oběma bylo stejně od panovníkův ubližováno. Když tedy jednání na sněmu počátek vzalo, učinil Pavel z Říčan dotaz, nebylo-li by slušné, aby i stavové katoličtí byli pozváni k společným poradám a k pospolité obraně zemských svobod. Návrh tento byl ovšem i hned přijat, dále pak v té příčině usneseno, aby vážnější katolíci prostředkem schvalní deputace do sněmu vybidnuti byli. Když taková deputace k nejvyššímu purkrabí přišla, odpověděl jí tento, že jako arrestant stavův nemůže ve sněmu se

objeviti, ostatně že také nepřijde, dokud mu to císař neporučí. Děpolt z Lobkovic a zámecký hejtman Černín, kterýž dostal něco strachu, přidali se k vyjádření purkrabího, co druhé části jeho se tkne. Naopak slíbil nejvyšší hofmistr, pan Adam z Valdšteina, že dostaví se zítra k tomuto pozvání.

Direktoři, dávajíce nyní zprávu o stavu záležitostí válečných, žádali na stavích vůči hrozícímu nebezpečenství nové napnutí sil a nové oběti. Případné proposice směřovaly k mocné obraně země i vztahovaly se nejen na pořízení nových prostředkův peněžitých, nýbrž i na rozmnožení sil válečných *). Co první věci se tkne, žádali direktoři zkrácení lhůt platebních při oněch daních, kteréž r. 1615 na pět let pořád jdoucích byly svoleny, mimo to pak, aby summy, svolené a vyplacené na místě zbrojné výpravy desátého člověka, ještě jednou vybírány býti směly. Při tom nechtěli ale přece upustiti od veřejné hotovosti, žádajíce k doplnění zverbovaného vojska postavení a zbrojné vypravení každého pátého poddaného z panství a čtvrtého člověka z měst; nad to pak ještě měla šlechta i s služebným lidem svým jízdně se vypraviti a takto praporce jízdectva rozmnožiti. Tato opatření, kdyby ve všech končinách země s náležitým poslušenstvím byla se potkala, byla by počet verbovaných vojsk rozmnožila o 33.000 pěších a několik tisíc jízdných.

Na závěrek přečtli direktoři stavům spisy, mezi dobou od posledního sněmu císaři zaslané, jakož i od něho došlé. Poněvadž také zrovna týmž časem přišlo navěští o vtrhnutí Khuena přes hranice, dostala většina stavův přece něco strachu i usnešeno se tedy o to, poslati císaři list smířlivý. Hrabě Ondřej Šlik sepsal návrh jeho, kterýž došed schválení vypraven jest hned na druhý den do Vídně. Obsah i znění jeho byly dosti ponížené, vyslovujíce touhu po vyrovnání i omlouvajíce také některými místy to, co bylo v poslední době se zběhlo **). Řeč tato, zahýbající na pohled k smíření,

*) O jednáních tohoto sněmu lze se poučiti z následujících pramenův: 1.) Skála II. str. 350—371. 2.) Dotýčný artikul sněmovní, kterýž nalézá se v bibl. kn. Jiřího z Lobkovic; 3.) „Unterschiedliche Acten" IV.: Listy dané v Praze dne 2. a 5. září 1618, ve Víd. stát. archivu.

**) Skála II, 354.

nebyla snad znamením nějakého ustupování od dřevních předsevzetí a úmyslův, nýbrž pouhou formální změnou v korrespondenci s císařem, kterouž neslušelo přece již nyní přetrhovati. Náčelníci hnutí neměli také mnoho příčiny, strachovati se pouhého přibližování se vojsk císařských, poněvadž náležitě byli se přichystali, dostavše nad to zrovna tím časem jistotu, že sliby kurfiršta falckého nabývají těla. Několik tisíc lidu válečného pod kommandem hraběte Mansfelda hotovilo se totiž právě k pochodu do Čech, stavům na pomoc.

Jakkoli největší díl stavův přese všechen na pohled smířlivý obsah psaní k císaři stál jednomyslně při direktorech, jsa vedlé nich na všecko přichystán i nehodlaje nezbytnému sražení bázlivě se vyhýbati, přece dávali jednotlivci v soukromních rozmluvách průchod všelijakým starostem, zvláště od té chvíle, co vojsko nepřátelské do země bylo vtrhlo a válka s hrůzami svými již se přibližovala. Jmenovitě pak dalo se očekávati, že po případě porážky vojsk stavovských vlastnické poměry šlechty s náramným převratem se potkají. Při tomto poněkud kleslém stavu myslí dodali sobě nepříznivci povstání, byvše dosud k mlčení odsouzeni, znova srdce a netajíce se nikterak s náhledy svými, líčili hrozící nebezpečenství nejčernějšími barvami.

Na těchto zjevech založil pak nejvyšší hofmistr, pan Adam z Valdšteina, kterýž dne 29. srpna na sněm se dostavil, plán svůj, směřující k tomu, aby přivedl stavy do rozpakův, posavadní důvěru k nim zviklal a takto připravil onu protirevoluci, jejíž vypuknutí hraběti Buquoyovi ve Vídni bylo slibováno. Valdštein srozuměl se o tu věc se všemi přátely vlády císařské, zvláště pak s panem Štěpánem ze Šternberka a Rudolfem Trčkou, kteřížto oba jako přívrženci staré víry pod obojí nepřáli novému protestantství. Naopak nedali vůdcové pozdvižení i sebou v ničem sejíti, aby jednání na sněmě řídili po své vůli; tato prozřetelnosť pak, jakož i nějaké snad návěští o zámyslu Valdšteinově byly toho nepochybně přední původové, že i Thurn přijel na sněm, jakkoli při armádě těžko ho bylo pohřešovati.

Jednání o proposicích, od direktorův na sněm podaných, mělo dne 29. srpna v plném sněmu všech tří stavův počátek vzíti. Poněvadž komissaři vládní v poradách takového způsobu nemívali přístupu

leč na schvalní přání stavův, nebylo toho dne i direktorův v síni sněmovní; za to očekávali v sousední světnici při dskách zemských, že stavové jich povolají. Ještě před početím jednání byly mysli shromážděných jaksi neobyčejně rozčileny i byloť viděti, že většina přítomných s napnutím na nějakou zvláštní příhodu očekává. Přední místa, na kterých vůbec direktoři sedali, zasedli tenkráte nejvyšší komorník, pan Sezima z Ústí, Rudolf Trčka a Štěpán ze Šternberka, vedlé nich pak usadili se representanti rodův šlechtických v obvyklém pořádku dle starožitnosti rodu, tak že direktorům nezbylo místa. Brzo objevil se nejvyšší hofmistr, pan Adam z Valdšteina, maje v rukou veliký balík listů a provázen jsa četným komonstvem dvořanův svých, jako nějaký kníže. Vzav sobě přední místo v světnici, jako jemu podlé úřadu náležité, probíral se v listech, s sebou přinešených, uvažuje mezi tím v duchu outok, kterýž učiniti zamýšlel. I hraběte Thurna i Hohenloha bylo v světnici viděti, vůbec pak rozvinoval se hovor stavův mezi sebou čím dál tím více; neboť všickni poznávali nebo tušili aspoň vážnosť chvíle. Tu přitočiv se hrabě Thurn k Trčkovi, jal se mu vytýkati, že „by rád byl, aby direkcí minula a s defensí sjíti mohlo,“ jako že sobě přeje, „aby tím dříve lid císařský do tohoto království přitáhl a ty, kteří jsou nepokoje příčina, potrestal“. Trčka, z nenadání takto popaden, přišel do nesnází i zapíral vše, Thurn však nedal mu víry, odvolávaje se k svědectví lidí „poctivých a vzáctných.“ Ne bez příčiny náleželo Trčku viniti, že generálovi císařskému Khuenovi při vtrhnutí jeho do Polné byl rozličnou spíži pro stůl a vojsko jeho pomocen, při čemž ovšem nebylo ještě dokázáno, učinil-li to z dobré vůle nebo z pouhého donucení.

Na to zdvihl se pan z Valdšteina i učiniv omluvenu dosavadní nepřítomnosť svou, prosil, poněvadž o včerejších proposicích sněmovních povědomosti nemá, aby znova přednešeny a čteny byly. Což když se s povolením sněmu stalo, oznámil, že bude potřebné, aby se všecka korrespondence, posud mezi direktory, císařem a kurfiršty vedená, od direktorův nazpět požádala i aby všickni tito spisové v plném sněmu „pro lepší jich vyřízení a vzpomožení té věci znovu publikováni a váženi byli.“ Návrh tento byl přátelům odboje dvojnásob nepohodlný, moha nekonečné sporování způsobiti, ano

přece nebezpečenství, s strany vojska císařského hrozící, vyžadovalo lidi a peníze, ne slova. Thurn i Hohenlohe ozvali i ohražovali se tedy prudce proti tomuto obmyslu, zvláště pak zvolal tento mezi jiným: „Což jesť nám po těch psaních a nač jsou nám? Psaní za nás bojovati nebudou a nepřátel z země nevyženou!“ Přímluvy jejich potkaly se s takovou pochvalou, že přívrženci Valdšteinovi raději s mlčením se potázali a sněm na tom se ustanovil, aby i hned k jednání o proposicích direktorův se přistoupilo. Valdštein utržil tedy jen porážku. Proto nevzdal se přece i hned zámyslu svého; neboť když měla již porada o proposicích počíti a Václav Štampach navrhnul, aby i direktoři k společnému uvažování té věci do obce byli přivoláni, protivoval se tomu Valdštein a nyní přidali se k němu i ostatní političtí přátelé jeho. Co však v plném sněmu o tom se sporovalo, mají-li direktoři k poradám připuštěni býti čili nic, vyslali tito sami mimo nadání deputaci z sebe, kteráž se jmenem jich dotazovala stavův, „uznávají-li toho potřebu, aby mezi ně najíti se dali k doslýchání přímluv a uvažování proposicí?“ To učinilo dalšímu sporu konec, neboť kromě Valdšteina a nečetných přátel jeho povolili k tomu všickni jednomyslně.

Sotva že doněšeno jesť svolení většiny direktorům, přihrnuli se tito do síně sněmovní, skoro všickni „hněvem a litostí podpáleni,“ i postavili se vespolek před nejvyššího hofmistra a přátely jeho, „škaredě na ně hledíce a hlav ukřivujíce,“ tak že byl strach, aby nedošlo na nějaký zlý výstup. Štampach podráždil direktorův ještě více, zkřiknuv na ně hlasitě: „Vaše Milosti páni direktorové! račte pozorovati jak s V. Mstmi i s námi tito někteří páni upřímně míní,“ k čemuž Thurn doložil: „V. Msti páni direktorové, račtež jen poslechnouti, jak se tito páni přimlouvají.“ President direkce, Václav z Roupova, stoje proti nejvyššímu hofmistru, prohodil s hněvivou tváří jemu do očí: „Kdo jsou ti páni, kteříž nám sem přijíti zbraňovali, rádi bychom věděli!“ Tato a jiná vášnivá slova, kteráž potkala se s všeobecnou pochvalou, vydávala dostatečné svědectví, že sněm není již více místem příležitým, aby na něm způsobena býti mohla demonstrace ve prospěch císaře. Poněvadž shromáždění očekávalo, že ti, na kteréž prudký útok presidentův naměřen byl, nezůstanou k němu odpovědi dlužni, nastalo najednou

v síni hluboké mlčení i každý napínal sluchu svého, dech zatajuje. Nikdo však neujal se slova i tak uložilo se za chvíli všeobecné jitření. Direktoři vzali na to místa svá, neboť těm, kdož jich byli schválně zasedli, zdálo se snad kromě jediného Valdšteina býti příhodnější, aby jich zase opustili.

Když po této potržce jednání o proposicích direktorův nastalo, ujal se nejvyšší hofmistr poznovu slova, ohražuje se proti všemu jednání o nich, poněvadž prý podlé Zřízení Zemského jediné král smí proposice sněmu činiti; jinak nemá nikdo k tomu práva, tedy ani sami direktoři. „Pročež aby prý z těch jejich artikulův sešlo, od defensí bylo upuštěno, ano i od celé direkcí přestáno a podlé napomenutí císařského lid verbovaný rozpuštěn, lid císařský přijat a nic se proti němu před sebe nebralo. Naposledy aby se stavové císaři, králi a pánu svému, na milosť dali a pokorně za prominutí viny své prosili." Nejvyšší komorník Sezima z Ústí, kterýž po něm ujal se slova, nepověděl té věci tak zřejmě, přišel ale k témuž konci. Trčka pak „krátce a zprosta" ohlásil se, že s nejvyšším hofmistrem zcela se snáší a od jeho přímluvy ani „v nejmenším punktu děliti se nechce." Štěpán z Šternberka schvaloval sice, že stavové válečně se přichystali, chtěl ale také, „co se pokoření se J. M. C. dotýče, to aby se ještě jednou skrze psaní pokorné a ponížené stalo." Těmi řečníky skonala se však řada přátel císařových; kdo ještě se přimlouval, nechtěl o nějakém pokoření ničehož slyšeti. Thurn i Hohenlohe opakovali tvrzení, kteréž ovšem pořád ještě bylo v oblibě, že válka neplatí císaři, nýbrž těm zbrojným zástupům, kteříž do země byli vtrhli; císař sám prý neví, že válka již nastala, jako prý nevěděl nic o tom, „že Khlesl byl do arrestu vzat a degradován." I Budovec zdvihl vážného hlasu svého a pronesl se v rozhodném mínění, že nelze na pokoj pomýšleti, dokud katolíci jsou při vesle*). Tak obdržela strana, stojící o setrvání v odboji, dokonale vrch. Proposice direktorův strany výpravy pátého a čtvrtého člověka byla

*) Skála II, 360 a násl. — Víd. stát. archiv: „Unterschied. Acten IV," zpráva z Prahy ze dne 2. září, jiná odtamtud ze dne 5. září. — Saský stát archiv 9169 IV, fol. 267: List Grünthalův k saským státním radám, ze dne 4/14. září 1618, daný v Praze.

beze všeho skrácení přijata, mimo to pak ještě usnešeno, aby i šlechta s služebnictvem svým jízdně dala se v hotovosti zemské nalézti. Hotovosť, po krajích vyzdvižená, měla se do měst krajských k mustrování vypraviti, zde dokonale se ozbrojiti a strhnouc se pak k několika zvlášť určeným městům, dalších tu rozkazův očekávati.

Jiný konec vzala však záležitosť finanční. Jakkoli proposice direktorův v té věci vycházely v skutku z nejpilnější potřeby, nesetkaly se přece s přízní stavův, kteříž v tom ohledu právě dětským způsobem se zachovali. Nemělit tolik statečné mysli, aby se pustili do vyšetřování veřejných potřeb; neboť tím byli by musili uznati též nezbytnosť nových výdajův a peněžitých obětí. Dne 29. srpna zůstali sice na tom, že na druhý den počnou jednati o peněžité stránce proposicí; když ale na to došlo, byla většina stavův již z Prahy vyjela i sněm nemohl se tudíž o ničem více platně usnášeti.

Rozhodnosť, kterouž ukazovali direktoři, potlačivše na sněmu stranu, chtějící na každý způsob vyrovnání s císařem k místu přivésti, měla také dobré příčiny své v skvělých výhlídkách, kteréž se jim na podporu z ciziny otvíraly. Naděje totiž, s počátku hned od nich na kurfiršta Falckého skládané a poselstvím Solmsovým nemálo utvrzené, staly se právě tehdáž skutkem. Kurfiršt dal jim totiž věděti, že na vlastní peníz pošle stavům několik tisíc mužův pod kommandem Arnošta z Mansfeldu na pomoc. Vojsko toto leželo již blíže hranic českých i bylot s strany direktorův jen pouhého svolení k tomuto nabídnutí třeba, aby s vojskem mohli pak naložiti dle vlastního zdání. Ovšem že direktoři s největší chutí přijali tuto lacinou pomoc; a proto vzali již dne 30. srpna hraběte Mansfelda v hodnosti generala artillerie do služeb stavův. Tak dostal se tento památný předchůdce Valdšteinův do Čech.

Zprávy biografické o hr. Arnoštu z Mansfelda, zejmena o roku, kterého se narodil, jakož i o matce jeho, pak o tom, byl-li dítě manželské či nemanželské, nejsou ještě nade vši pochybnosť postaveny. Důkladné výskumy historické, kteréž z posledních let pocházejí *), přivádějí k výsledku tomu, že Arnošt z Mansfelda byl

*) Villermont: Ernest de Mansfeld.

nemanželský syn knížete Petra Arnošta z Mansfeldu a jisté Anny z Benzrathu. Kníže tento, kteréhož čítali svým časem k nejznamenitějším šlechticům v Belgii, byl dvakráte ženat, z prvního manželství dostalo se mu tré synův a jedné dcery, z druhého osm synův; všickni synové, počtem jedenáct, zemřeli ale ještě před otcem, nezůstavivše potomkův. S Annou z Benzrathu splodil kníže Mansfeld tři děti, pověstného totiž Arnošta, Karla a dceru Annu. Rozličná udání shodují se v tom, že Arnošt narodil se r. 1580; jakkoli to není věcí dokázanou, nemůže případný omyl býti valný. Předčasná smrť největšího dílu právních dědicův vzbudila při knížeti z Mansfeldu žádosť, aby po případě tituly a statky nemanželským potomkům svým odkázati mohl; k tomu konci pak obrátil se již r. 1590 nebo počátkem 1591 k tehdejšímu králi Španělskému, Filipovi II s prosbou, aby ony tři děti Anny z Benzrathu vyhlášeny byly za právní potomstvo jeho. Prosba tato potkala se s schválením Filipa II, kterýž prohlásil je za způsobilé, děditi statky i tituly otcovy, ovšem na odvedení jisté taxy ke komoře královské.

Staloť se pak, co bylo zajisté v těch okolnostech s podivením; tato poslední výminka, na pohled snadná, nedošla svého splnění a tím zvrátila se i právní platnosť celé legitimace. Neboť jinak nedá se vysvětliti, proč otec v závětu svém z r. 1602 statky své, Mansfeldsko, Heldrungy a j. v. „nejbližším příbuzným svým z staroslavného rodu Mansfeldův“, všecky nábytky a svrchky a t. d. pak potomstvu manželské dcery své Polyxeny odkázal, zůstaviv nemanželským dětem, Arnoštu, Karlovi a dceři Anně toliko skrovnou summu k výživě, při čemž jich ovšem milosti arciknížete Albrechta a manželky jeho doporučil. Stává-li se již zněním a odkazy onoho závětu, kterýž o Arnoštovi a bratru i sestře jeho ne jinak, než jako o nemanželských dětech rozpráví, platnosť svrchu zmíněné legitimace pochybnou, bude ona to ještě vyšší měrou,ováží-li se, že Arnošt z Mansfeldu, kterýž přílišnou skromností zrovna se nevyznamenával, nikdy sobě nepřikládal knížecí hodnosti otce svého. Po smrti otcově nazýval se totiž s počátku jen prostě: Arnošt z Mansfeldu, a jmeno takové dáváno mu i v úřadních aktech. Od r. 1607 vyskytuje se však jmeno jeho vždycky a všudež s titulem hraběcím, aniž se toho ví jaký původ; tento titul vlastnil si pak Arnošt z Mansfeldu s těch

dob napořád a tak zůstal i v historii s jmenem jeho nerozlučný. Mladší bratr Karel nečinil sobě nikdy práva k titulu hraběcímu, neřku-li k nějakému vyššímu, jakkoli došel při dvoře jakož i v hodnosti své co děkan kapituly Svatogudulské v Bruselu nemalé vážnosti. Úřad jeho vysvědčuje, že oblíbil sobě stav kněžský; ale i nad to zabýval se velmi snažně theologií i sepsal mnohá díla, do tohoto oboru náležitá. Dráha života jeho, bratrově velice nepodobná, skončila se klidnou smrtí r. 1647. Anna, sestra obou, umřela nepochybně již v mladém věku.

S řemeslem válečným seznámil se Arnošt z Mansfelda poprvé v Uhřích, dostav se tu r. 1603 dokonce i do bližších stykův s arciknížetem Matyášem, kterýž mu svěřil vedení jedné setniny tělesného vojska svého. S tímto čestným postavením musil se však Mansfeld za nedlouho rozloučiti, a sice v následcích jisté špinavé pře, kteráž ze hry pošla a soubojem se skončila; kamarádi vinili ho totiž, že upřel dluhu svého, věda, že věřiteli jeho ztratilo se upsání dlužní. Když na to do Belgie se vrátil, byl otec ještě živ, a ten přimluvil se za něho při arciknížeti podlé nejlepšího vědomí svého, kterýž na to svěřil mladému muži tomu vedení pluku jízdného, o jehož zverbování měl však sám pečovati. Jsouť toho nyní četní důkazové z archivů nízozemských před rukama, že pluk Mansfeldův vyznamenával se tehdáž nechvalitebným nedůstatkem kázně, zbojnictvím a neplechami rozličného způsobu. Způsob tedy, jakýmž Mansfeld později vedl své řemeslo válečné, ukazoval se již oním časem. Když r. 1609 Španělsko a Belgie zavřely příměří s generálními stavy v Nízozemích, vzala sláva jeho rychlý konec; nezůstalť však dlouho na zahálce, nýbrž vstoupil do služeb arciknížete Leopolda, zbírajícího tehdáž lid válečný k vůli záležitosti Jülišské. Maje v těchto službách kommando 200 jízdných sobě svěřené, užil nyní dostatečné příležitosti, aby zdokonalil přirozenou způsobnosť svou, vychovati totiž válečný lid šacováním; neboť u arciknížete Leopolda nebylo mnoho slechu o tom, že by byl pořádně žold vyplácel.

Tak držel Mansfeld lid svůj pohromadě, dopouštěje mu šacovati střídavě krajiny jülišské, lucmburské nebo treverské. Při takovém počínání dostal se však do zajetí hraběte z Solmsu, jenž

držel město Düren z rozkazu kurfiršta Braniborského a falckrabí Neuburského, obou to pretendentův dědictví Jülišského. Mansfeld očekával ovšem, že Leopold ho vykoupí; když však tento, nemaje nikdy dostatek peněžitých prostředků, pouhými sliby ho chlácholil, rozhodl se Mansfeld v nechuti své, sám sobě pomoci, což také vyvedl, ovšem, jak se zdá, způsobem málo poctivým. Praví se totiž, že hraběti Solmsovi a pánům jeho zavázal se, zraditi za dobrou příležitostí arciknížete. Mansfeld byl totiž bez výkupného na svobodu puštěn, načež v opětné službě arciknížete zverboval 1000 pěších a 500 jízdných. Nemoha se dlouho toho doprositi, aby lid tento byl vymustrován, dostal konečně přece k tomu svolení, zároveň s částečnou výplatou dřevního dluhu svého a nových výloh. Sotva měl však peníze v kapse, přivedl lid svůj do takového postavení, že musil Unie se vzdáti. Mansfeld sám hleděl všeliké srážce se vyhnouti, ano vyzval lid svůj přímo, aby přešel do služeb Unie, dávaje k tomu sám příklad. Značná část vojákův následovala vůdce svého, kterýž byl před několika nedělmi věrnosť přisáhl arciknížeti.

Jakkoli nedá se upříti, že arcikníže Mansfelda nemálo urazil, zdráhaje se ho vyplatiti, proto přece bylo nynější počínání jeho sprostou nevěrou, kteráž i za oné doby málo kdy se zbíhala a také v skutku ve zlé mu vykládána byla. Mansfeld nedošel ostatně zrádnou takovou změnou služby toho, čeho byl se nadál. Válka vzala náhlý konec a Mansfeld byl by se dostal do nemalých nesnází, kdyby Unie nebyla mu vykázala v naději příštích služeb roční plat 1000 rýnských za čekání, ku kterýmž později ovšem ještě jednou tolik přidala. Tak ztrávil tento náruživý voják z přinucení celá čtyři léta v pokoji a zahálce při dvoře markrabí Anspašského, až na konec vévoda Savojský poskytl mu naději k novému zaneprázdnění. Vévoda byl se totiž pro markrabství Montferratské, jehož pominutím právní dědičky sám chtěl se zmocniti, dokonale znepřátelil se Španělskem; a jakkoli válka, z toho vzniklá, smlouvou v Astech (1615) za nedlouho spokojena býti se zdála, propukla přece znova, až teprv mír Madridský, r. 1617 v posledních dnech měsíce září uzavřený, měl jí platný konec zjednati. Mansfeld podniknul během této války službu vévodovu, dávaje se mu i za prostředníka s Unií užívati, s kterouž Karel Emanuel byl vešel v tuhé přátelství.

Ale i po míru Madridském nerozpustil vévoda všecko vojsko své, nedůvěřuje Španělům, kteříž nad to jednu z výminek míru, vydání totiž osazeného města Vercelli, dlouho váhali se vykonati. Když se to (jak se zdá v červnu 1618) konečně stalo, měl válečný lid Mansfeldův býti propuštěn a skrze Švýcarsko do Němec nazpět vypraven. Již byli Mansfeldští v kantonu Bernském, ano Karel Emanuel dostal zprávu o propuknutí odboje v Čechách.*) Opatrný kníže dokázal tenkráte rychlým předsevzetím neobyčejnou prozřetelnosť a chytrosť svou, spatřuje totiž v povstání Čechův ne snad příběh nahodilý, ale největší nebezpečenství pro panství Habsburské. Nepokojná mysl jeho, zabývavší se již drahně let shledáváním a vyváděním prostředkův k ztenčení moci tohoto rodu, uzřela v postupování Čechův nejlepší příležitosť k provedení oněch záměrův, i tak rozhodl se Karel Emanuel k oběti, kteráž na jeho důchody byla v skutku citelná. Bez dotazu a bez prošení oznámil totiž hraběti Mansfeldovi předsevzetí své, že hodlá polovici vojska 4000 mužův, kteréž Mansfeld posud držel pod svým kommandem, dálě ještě podržeti a platiti a Čechům na pomoc poslati, vyhražaje sobě jediné to, aby tajemství této pomoci svěřeno bylo toliko třem osobám: kurfirštovi Falckému totiž, knížeti Anhaltskému a markrabí Anspašskému.**) Falckého zpravil vévoda o tomto úmyslu svém skrze vyslance anglického při dvoře Turinském, Isaaca Waka, kterýž horlivým obhájcem pře Čechův byl se učinil. Při dvoře Heidl-

*) Obecné posud mínění, jakoby Mansfeldští ještě z času jich zverbování (1617) byli stáli v Anspašských zemích, nesrovnává se s pravdou. Neboť Sir Isaac Wake, vyslanec krále Jakuba I anglického při dvoře Turinském, píše tomuto:

It doth fall aut very happely, that these troopes are at this present within three days jorny of the Palatinate, as having marched out of the state of Berne shortly after the restitution of Vercelli with purpose tu retire unto theyr howses after the 24 July by this account, at which time theyr month did expire; and they were to receave theyr last pay. But uppon the newes of the troubles threatened in Germany the Duke of Savoy hath retayned these troopes for a longer time . . . Gardiner, Letters and other documents illustrating the relations between England and Germany. Wake to James I Turin $^{12}/_{22}$ July 1618.

**) List Mansfelda ke knížeti Anhaltskému, daný v červenci nebo začátkem srpna 1618 v Mnichovském stát. archivu.

berském způsobily tyto zprávy nevýslovnou radosť, vzbuzujíce zároveň naději, že toho bude ještě více. Kníže Anhaltský zpeněžil tajemství ihned v prospěch politiky falcké; neboť on zůstal na tom, že nevyzradí ani Čechům pravého původu této pomoci, aby Falcký samojediný z toho zdál se míti zásluhu.*)

Poněvadž Karel Emanuel dal se jaksi slyšeti, že by mohli také Benátčané přistoupiti k straně Čechův, tedy sešli se kníže Anhaltský i markrabě Anspašský ve Švabachu dohromady, aby považovali všech případných užitkův nabízené alliance Savojské i náležitě ji utvrdili. Nenadálé toto uspěšení plánův jejich vzbudilo v nich veliké a nestřídmé naděje, i nejraději byli by náklady na válku v Čechách svalili všecky na vévodu Savojského a Benátčany; také jich v takových obmyslech nemálo utvrzoval sám hrabě Mansfeld, vyličuje stkvělými barvami zisk, kterýž prý půjde z alliance Savojské.**) Proto usnesli se tehdáž, vyslati hraběte Mansfelda i purkrabího Kryštofa z Donína k vévodovi do Turina, aby vymohli při něm zvýšení té pomoci na 4000 pěších a 500 jízdných a skrze něho též dosáhli u Benatčan peněžitého příspěvku 300.000 dukátův ročně nebo aspoň polovice té summy. Poslové měli vévodovi vyříditi, že pomýšlí se, povstání v Čechách použiti k tomu, aby falckrabí dosazen byl na trůn český, protestanti v říši aby přivedeni byli k spokojení a rod Habsburský k pokoření. Na poděkování za dobrou vůli a hotovou pomoc slibovali knížata novému společníku svému korunu německou, poněvadž prý za pomocí falckou a francouzskou dala by se pro to většina kurfirštův snadno získati. Kurfiršt falcký, jemuž předložen jesť návrh této instrukce pro obmýšlené poselství k schválení, byl celkem s ním srozuměn, chtěl tomu ale, aby Donín samojediný do Turina se odebral, Mansfeld pak bez prodlení do Čech se vypravil.***)

*) Kn. Anhaltský kancléři Grünovi ze dne $\frac{\text{24. srpna}}{\text{3. září}}$ 1618 v státním archivu Mnich., pak list markr. Anspašského ke kn. Anhaltskému ze dne $\frac{\text{31. čvce.}}{\text{10. srpna}}$ 2618 v archivu Unito-Prot.

**) List purkrabího z Donína knížeti Anhaltskému, z Turina dne $\frac{8}{18}$ října 1618 v Mnich. stát. archivu.

***) Doklady toho nalézají se v přílohách archivu Unito-Prot.

Náhled kurfiršta zdál se konečně i knížatům býti nejprospěšnější, a tak jest Mansfeld do Čech poslán, purkrabí Doninskému pak samotnému poselství do Turina svěřeno. Již dne 30. srpna vzat jest Mansfeld od stavův českých do služeb, generalem artillerie jmenován a jemu uloženo, aby jistý počet vojska v Říši co kommandant jeho zverboval. Toto stkvělé postavení, jakož i spojené s tím nařízení k zverbování vojska, které dávno již bylo po hotově, směřovalo k tomu, aby císař byl obelstěn a ze Savojska i Unie sňato všecko důmnění, jako by pomoc od nich pocházela. Mansfeld vtrhnul na to s lidem svým do Čech i položil se počátkem září v krajinách mezi Klatovy a Plzní.*) Dvoru Vídeňského nezůstalo toto hnutí tajno, a císař stěžoval sobě skutečně markrabí Anspašskému, že přechovával vojsko nepřátelské i dopříval jemu průjezdu. Markrabí však nepřipustil k sobě této výčitky, vymlouvaje válečných příprav Mansfeldových zcela nevinným způsobem. Hrabě dal prý sobě některé peněžité poukázky vévody Savojského, u kteréhož byl prvé ve službách, v Norimberce vyplatiti, i objednal pak lid svůj do sousedství města, aby strany zadrželého žoldu s ním se vyrovnal; když tu pak byli pohromadě, došlo jich od stavův českých nabídnutí k službě. Mansfeld, dostav chuti, štěstí svého opět zkoušeti, přijal prý toho nabídnutí i vytrhl do Čech; markrabí ale byl prý sám tomu velice rád, že se těchto zlých hostí zbavil.**)

Thurn, pořídiv za doby přítomnosti své při sněmu Svatobartolomějském i ty věci, kteréž Mansfeldského lidu a přiměřeného užití jeho se týkali, opustil na to Prahu i pospíšil k Čáslavi, kdež měli podlé všeho očekávání první krvavé srážky se státi a kamž se bylo mezi tím vojsko jeho od Budějovic stáhlo a novými zástupy sesílilo. Armáda císařská, jejíž dva hlavní zbory byly se dne 9. září v Německém Brodě též spojily, postupovala na Habr a Jeníkov Golčův také k Čáslavi. Buquoy očekával, že vojska stavovská k němu se přiblíží a bitvou ho podstoupí; avšak Thurn zůstávaje s pokojem v pevném postavení u Čáslavě, jal se císařských toliko pozorovati. Strhly se některé šarvátky, kteréž neměly podstatných

*) Skála II, str. 391.

**) List markrabího k císaři, ze dne 18. září 1618 ve Víd. stát. archivu Boh. V.

následkův, leda že přičinily se k spustošení krajiny. Hrabě Thurn dal pro lepší svou bezpečnost několik vsí vypáliti, císařští pak nezůstali v tom příkladu za ním, ba došly zprávy, že v několika málo dnech položili popelem 24 vsí a městeček.*) Také viněno jich z nejrozličnějších ukrutností, jako že upekli domácího faráře v Jeníkově na rožni, že prznili mladé ženy a dívky, a přivázavše jich naposled koňům na ocasy, s sebou jich odvlekli. Takové ukrutnosti provázely tedy válku v samém počátku jejím, a nedalo-li se třeba všecko dokázati, tolik je přece jisto, že zle s strany císařských se hospodařilo. Podlé pokynutí, kteréž dává v té věci Buquoy sám jakož i Skála, dováděli nejhůř vojáci Uherští.

Buquoy octnul se následkem vytrvalého zpěčování se Thurna, přijmouti bitvu, brzo v nemalých nesnázích, poněvadž potkávalo se ztravování vojska jeho co den s většími obtížemi. Již před 16. zářím nastal takový nedůstatek potrav, že mnozí vojáci za několik dní nepožili ani sousta chleba. Chtěli-li však rekvisicemi potravy sehnati, uváděli se do velikého nebezpečenství; neboť všechen lid sedlský ukázal se věci stavovské býti s tělem i duší oddaným. V četných houfích obskakujíce ležení se všech stran, ubíjeli císařských, kdekoli je porůznu zastihli, ano napadali i vozy spížní a pícní, neměly-li silnějšího průvodu. Pozorujíce pak s věží kostelních všechny pohyby císařských, zvonili na poplach, jak mile nějaký houf jejich dal se na pochod. S rostoucím nedůstatkem oslábla i kázeň císařských, Buquoy pak sám se přiznával, že musí jim mnohých prostopášností strpěti, kterýchž byl by jindy náležitě potrestal. Císaři psal k nemalému jeho ochlazení, že veškeren domácí lid s pravým zápalem ujímá se obrany země, uváděje prý ho takto do velice povážlivého postavení.

Dne 17. září přirazil k armádě stavovské hrabě Hohenlohe z Prahy s čerstvým lidem válečným, zvláště pak s několika děly i spojil se s Thurnem, kterýž ale i potom setrval v pozorovacím postavení svém. Tak konečně přinucen jest Buquoy, opustiti vyhla-

*) Skála II, str. 386 a 387 (srovnej též str. 330). — Zpráva Buquoye samého v Inšpruckém arch. místodrž. — Skála vypravuje (str. 387), že Thurn dal Čáslavským jen jedinou ves „z nevyhnutelné potřeby“ spáliti, Buquoy tvrdí však, že jich bylo více.

dovělé kvartýry své i podati se nazpět k Ledči na nové. Na straně Čechův chválily četné jeho a dobře nastrojené manévry, náhlé a neočekávané pochody jeho a což bylo podobných fortelův více, i nehodlali mu dáti příležitosť, aby mohl zkušenosť a obratnosť svou přivésti k platnosti.*) Čekaloť se v ležení Thurnově ještě na přiražení Slezákův, s kterýmiž bylo již vážné jednání v té příčině průchod vzalo, pak mínili stavovští generálové s větší mocí na armádu Buquoyovu se obořiti a ji na dobro vyhladiti. Tak protahovala se válka za celý měsíc září beze všech výsledkův, zůstávajíc obmezena na krajiny svrchupsané. Největší pozornosť obracela se pak k onomu vyjednávání s knížaty a stavy Slezskými, kteréž provázel týmž časem pokus o sjednání smíru, učiněný od Moravanův.

II

Budeť ještě v čerstvé paměti, že stavové moravští na sněmu Brněnském nabízeli císaři ochotné služby své pro případ, kdyby vyrovnání mezi ním a Čechy započíti mělo. Deputace, v kteréž se i kníže z Lichtenšteina i Karel z Žerotína spatřovali, odebrala se po rozpuštění sněmu do Vídně, aby o tu věc dále jednala. V poradách, kteréž měly deputace s důvěrníky císaře, ujednaly obě strany základní podmínky případného vyrovnání. Podlé toho žádáno na Češích, aby 1. císaře prosili za odpuštění, 2. poníženě sami při něm vyrovnání vyhledávali a 3. na krále Ferdinanda za přímluvu v té příčině prosebně se obrátili. Ze znění těchto artikulův viděti jesť, ze jimi vlastně pranic nebylo ustanoveno, zvláště pak že spor náboženský v žádné stránce své spokojen býti nemohl; všecko ponecháno vlastnímu vyjednávání, to pak mělo několika knížatům svěřeno býti, jichž prostřednictví Matyáš již od několika neděl se doprošoval. Byliť to zejmena kurfiršt Mohučský a vévoda Bavorský, pak falckrabí Fridrich a kurfiršt Saský, tedy dva katolíci a dva protestanti. Při tom zůstávalo vždy velice pochybné, bude-li prostřednictví Moravanův s to, uspěšiti běh vyrovnání. Neboť jak svědčí obsah instrukce, deputaci dané, nebylo v ní ani řeči o ně-

*) Skála II 360, 387, 407 a jinde.

jakém příměří. S strany dvora nestalo se to z nižádného nedopatření, nýbrž z podstatného úmyslu; neboť císař domníval se, že stavové bez pobízení vojsko své rozpustiti musí, jak mile se jim dává naděje na vyrovnání. Že Matyáš nebo Ferdinand do Čechův takové povolnosti se nadáli, tomu netřeba se diviti, že však moravská deputace a s nimi i Karel z Žerotína troufali sobě v takových okolnostech něco podstatného v Praze vyříditi, to je věc věru nepochopitelná. — Když deputace moravská od císaře propuštění své brala, shledala se v příchozí síni s nunciem papežským, kterýž, věda nepochybně dobře o instrukci deputace, napomínal ji na rozchod, aby nepřestanouc na pouhém obecném naučení instrukce, hleděla také v Praze hned několik osob zajmouti! Kníže z Lichtenšteina odpověděl mu však se smíchem, že Čechové nejsou ani poddaní, aniž otroci papežovi, a Karel z Žerotína dodal: „Proč nám raději neporoučejí, abychom jim i hned hlavy srazili?“ *)

Zároveň s odjezdem moravské deputace z Vídně nebo málo dní před tím poslali jak císař, tak Ferdinand i Maximilian schvalní listy k stavům českým, kteréž ukazovaly zřejmý úmysl, pomáhati deputaci moravské při nastávajícím vyjednávání. Císař zvláště psal, že chce stížnosti stavův od jistých prostředníkův dáti vyšetřiti, očekávaje prý za to od nich, že k poslušenství se navrátí. Budou-li ale dále se protivovati, to aby stavové smutných následkův sami sobě připisovali. I Ferdinand psal stavům — bylot to poprvé — i nabízel jim své ochotné služby u císaře, dávaje sice radu, aby vyrovnání přijali, žádaje ale také zároveň předchozí složení zbraně. 16. září
V podobný smysl zněl list arciknížete Maximiliana. Direktoři, při- 1618
javše listy, sdělili obsah jejich beze všeho připomenutí výboru stavovskému, kterýž jim byl několik dní před tím sněm pro vyjednávání s Moravskou deputací k ruce přidal a kterýž se z osob, ze všech tří stavův volených, skládal.*)

*) Prameny: List kurfiršta Saského k Matyáši ze dne 21. září st. st., daný v Torgově, ve Víd. stát. archivu Boh. IV. — List Zeidlerův kur. Saskému ze dne 15—25 září 1618, z Vídně, v saském stát. arch. 9169 IV. — Grünthal saské tajné radě ze dne 4—14 září z Prahy tamtéž. — List Grünthalův z Prahy kurf. Saskému téhož dátum, tamtéž. — Zeidler kurf. Saskému z Vídně, ze dne 2—12 září, tamtéž 7169 IV.

**) Skála II. 376.

Deputaci moravské, vzavší cestu svou do Prahy zrovna skrze ležení obou vojsk nepřátelských, dostalo se příležitosti, spatřiti na své vlastní oči dějiště osudné války. Byloť to právě prostředkem měsíce září, tedy v době, kdy Buquoy s armádou císařskou stál u Jeníkova, Thurn pak u Čáslavě. Karel z Žerotína užásnul se nad následky války sotva čtrnáctidenní! Shledalť při vstupu do Čech všecku zemi, kromě měst a na díl i městeček, pustou a lidu prázdnou, všudež stopy požárův a zbojnictví, že by srdce kamenné musilo nad tím se ustrnouti a vzplakati.*) Když s deputací přibyl do tábora císařského, uvítal je Buquoy s největší šetrností i dal jich s vzácnou poctivostí až k předním strážím vojska stavovského provoditi. Zcela jiného uvítání dostalo se jim však s strany Čechův. Thurn přijal je v čele armády své, v šik jako před bitvou postavené, i pronesl k nim hlasitě na místě přátelského pozdravení tato trpká slova: „Vaši Msti, páni přátelé, děkuje se Vám, že jste tak upřímní, a že jste nám nepřítele do země pustili; může se Vám to dobře vzpomenouti!“, ukazuje při tom s výšiny na vyhořelé vsi ve vůkolí. Také odepřel jim žádosť jejich, aby nemusili okolo, nýbrž přímo ležením samým dále se ubírati, pravě „že nemůže jim za škodu slíbiti.“ Tak dojela deputace dne 16. září do Prahy.

Přivítání deputace v hlavním městě bylo ještě horší než to, kteréž Thurn jí byl připravil. Lid nemaje vlastního úsudku o rozličných pravých i křivých pohnutkách a příčinách povstání, rozumoval jen podlé srdce svého; i tak snášel každý těžce, že družná Morava, vlastní to krev, činila se domácí věci větším nepřítelem, než německý Rakušák a Slezák, ano horším, než daleký Maďar. Vyslanci, jedouce ulicemi města do příbytkův svých, nepotkali se ani s jediným znamením přívětivého pozdravení, za to zněly jim husté nadávky do uší, kteréž nedávaly žádné pochybnosti o povaze veřejného mínění.**)

Jak jsme výše se zmínili, zvolil sněm jisté důvěrníky, kteříž direktorům při nastávajícím vyjednávání s Moravany po ruce býti
17. září 1618 měli. Když tito dne následujícího na zámku se dali nalézti, přijati

*) Korresp. Žer. Žerotín pánu ze Stietten ddo 27. října 1618.
**) Tak vypravuje nejen Skála (II, str. 382), nýbrž i sám Žerotín na místě *právě* uvedeném.

jsou od deputátův stavovských, jakož i direktorův slavným způsobem v soudné čili sněmovní světnici i uvedeni k sedadlům, pro ně již připraveným, po levé straně trůnu. Karel z Žerotína ujal se na to první slova, kteréhož vůbec s pravým mistrovstvím dovedl užívati. Omlouvaje předkem stavův moravských, že „jakkoli přední člen království českého, teprvé nyní a jako nejpozději ke stavům českým toto poselství činí a se ohlašují“ a lituje příhody, kteréž posud byly se staly, prosil přítomné zástupce stavův, aby lid válečný rozpustili, „před J. M. Císařskou se snížili a skrze svou pokoru zase J. M. císařskou v lásku sobě uvedli.“ Stavové moravští sami prý hluboce pociťují žádosť, aby pokoj opět navrácen byl, „a protož že jsou to při J. M. Císařské jednali, aby to vše, což jest se tu stalo, skrze vzáctné knížecí osoby spokojeno bylo.“ Ačkoli pak od císaře nedostali na to určitého slibu (!), jakž odpověď jim na to daná ukazuje, však že proto naději dokonce neztratili, „zvláště když stavové království českého dále při J. M. Císařské toho poníženě vyhledávati a oni stavové markrabství moravského za ně se přimlouvati budou. Sic jináč jest-li že by k tomu přijíti nemělo, že by v pravdě nic jiného se obávati nebylo, než zkázy a zahynutí království českého. Z toho potom kdo by odpovídati musil, tomu že se snadno vyrozuměti může.“ Na to dovozoval Žerotín výmluvným způsobem svým smutné následky války, sotva vypuklé, spustošení a ochuzení země, zastavení práva a spravedlnosti, protržení všech obchodův a živností a t. d. Vůči takovým a jiným bědám sluší prý pochybovati, „jdou-li ty věci po Bohu a jsou-li s Bohem začaty čili nic.“

Řeč Žerotínova nemile dotkla se vůdcův hnutí českého. Čím dojímavější bylo líčení a připomínání jeho, čím patrnější zároveň účinek toho při některém dílu posluchačův, tím tužší stávala se nevole direktorův a oddaných přátel jejich. Dávaliť mu za vinu, že obmýšlí rozsívati různice mezi direktory a stavy i začali ho míti v domnění, že chce to ke konci a místu přivésti, co nejvyššímu hofmistru a přivržencům jeho málo dní před tím nebylo se zdařilo. Sláva jmena jeho zatemnila se, důvěra v poctivé smýšlení jeho počala se ztráceti i již považováno jej za podpažníka dvoru. A v pravdě byla řeč jeho dokonale k tomu způsobena, aby vzbudila nedůvěru a podezření; neboť jakž mohl na Češích žádati, aby složili zbraně, když

císař směl je podržeti, a když, jak řeč Karla z Žerotína sama o tom svědčila, nebylo ani ještě na jisto postaveno, že Matyáš vůbec pustí se do nějakého smírného vyjednávání.*)

S večerem téhož dne navštívili president direkce a Václav Budovec důvěrným způsobem Žerotína. Za touto příležitostí pronesl se tento zřejměji a upřímněji. Oznamovalť, že stavové Moravští nehodlají vzíti prostřednictví mezi Čechy a císařem sami na sebe, to že prý má knížatům německým býti zůstaveno; dříve ale prý třeba jesť, srovnati k tomu cesty, a proto stál Žerotín na tom poznovu, aby Čechové „zbraň, poněvadž jsou nejprvé k ní sáhli, také nejdříve složili.“ Nechť prý žádají na císaři revers toho způsobu „kdyby jim budoucně co proti majestátům a svobodám jejich čelilo a jim se od kohokoli ubližovati chtělo, aby se potom teprva opatrovati a proti tomu každou náležitou defensí nařiditi sobě mohli. V takové případnosti že by se chtěli Moravané spolu s Slezáky v rukojemství stavům království českého postaviti a kdyby se takovému reversu zadosti nedálo, s svou pomocí jim k fedruňku přispěti.“ K tomuto nabídnutí Žerotínovu náleželo jen ještě přidati širší vyložení a ubezpečení, že na nikoho pro odboj nebude sáhnuto, a ono bylo by se proměnilo v podstatný a příhodný základ vyrovnání, kdyby císař byl zároveň svolil k příměří a odřekl se požadavku složení zbraně toliko na straně Čechův.

Ale touž měrou, jako bylo pochybné, dá-li dvůr Vídeňský k tomuto nezbytnému ústupku svolení svého, nemínili se také Václav z Roupova a vedlé něho i všecka strana účinku pustiti na smírné vyjednávání, i kdyby nebyl s ním zároveň vyřknut požadavek složení zbraně. Na místě přátelské odpovědi k přívětivé řeči smírčího moravského pronesl se president direkce „že jemu vidí se nejlepší prostředek ten a počátek jednání nejpříhodnější“ (ne snad, aby učiněno bylo předchozí příměří, nýbrž) „aby ten lid škodlivý Dampierrovský od císaře byl zpátkem povolán a více obyvatelům škod nečinil, králi pak samému země jeho nehubil.“ Bylať to podmínka, na kterouž zase císař nemohl přistoupiti a kteráž musila všecku naději na vyrovnání přetrhnouti. Vlastní smírný prostředek Žerotínův, to-

*) Korresp. Žer. Karel z Žerotína panu ze Stietten ze dne 27. října 1618.

tiž revers, obrátil president v posměch a podobným způsobem nechtěl na slibované po případě pomoci Moravanův ničeho sobě zakládati. Při takovýchto domluvách přešla ho na konec trpělivosť a šetrnosť k hostům v té míře, že posléze se vyjádřil „že jest to tak jako slunce na nebi patrné, že moravští vyslanci toliko proto do měst Pražských jsou přijeli, aby se jako nějací Pilátové očistili; ješto kdyby nějaká upřímnosť v nich k národu českému byla, nebyli by na zhoubu jeho císařského lidu v markrabství svém verbovati dopustili a potom svobodného passu skrze zemi svou dopřáli.“ Že tato rozmluva nikterak nebyla k tomu způsobena, aby o lepší dorozumění a shodu mezi vůdci Čechův a deputací moravskou se přičinila, o tom nebude, tuším, nižádné pochybnosti.*)

Direktoři měli na druhý den s výborem stavovským dlouhou a snažnou poradu, při kteréž opět Václav z Roupova byl hlavním řečníkem. Mocná nedůvěra, kterouž způsobila rozmluva s Žerotínem, ukazovala nyní již vliv svůj na běh jednání; neboť Václav z Roupova dovedl toho, že přítomní ani nevzali v úvahu odpověď, kterouž náleželo dáti Moravanům strany případných podmínek smíru, zabývajíce se toliko ospravedlněním povstání. Direktoři i s výborem nemohli sobě ani odepříti toho potěšení, aby se uštěpačně nedotkli nynějšího zákonitého chování Moravanův, připomenuvše jim v usnešené odpovědi, že oni sami r. 1608 za mnohem chatrnějšími příčinami zdvihli se proti Rudolfovi II. Naposled ujednáno vyslati deputaci k Moravanům, aby se jich otázala, nemají-li ničeho více vyřizovati. — Václav z Roupova vedl jednání s Moravany cestou takovou, kteráž nedávala místo pochybnosti, že vlastně pomýšlí na přetržení jeho; neboť on nelekal se ani osobní urážky Karla z Žerotína. Tento byl obdržel od Ladislava ze Šleinic plnomocenství, aby v Praze vyzdvihl 8000 kop grošův, na účet tohoto zde pohotově jsoucích. K návrhu presidenta usnesli se direktoři i s výborem o zabavení těchto peněz; průchodem dne shledali však direktoři převrácenosť tohoto opatření i vzali je nazpět.

18. září

Deputace stavovská sešla se vedlé uložení svého u vyslaných moravských i prosila sobě nových zpráv. Když však tito odpověděli,

*) Skála II, str. 389 a 390.

že nemají, čeho by ještě přednesli, zdvihl se s obou stran důvěrný hovor, během kteréhož otázal se někdo z deputace české pana Karla z Žerotína, jakých prostředkův by on sám co do osoby své k spokojení té pře schvaloval. Žerotín vyslovil se opět způsobem podobným, jako včerejšího dne k pánu z Roupova. Odpověď jeho nelíbila se ani dosť málo; Čechové pak jali se vyčítati všecka příkoří, sobě činěná, a ukazujíce mezi jiným zvláště také k zavření a zboření kostelův, tázali se, možno-li ještě se domnívati, že věci jejich nejdou po Bohu. Sluší-li věřiti jedinému pramenu, jenž o té věci zprávu dává, tedy odpověděl k tomu Žerotín: že prý nyní ovšem poznává „předsevzetí pánův Čechův, býti z Boha a jím se řiditi," on pak že nevěděl o takovém pronásledování jejich, poněvadž kancléř i Michna mluvili zcela jinak, svalujíce všecku vinu na Čechy. Poněvadž pak legáti moravští jsou o té při nyní lépe zpraveni, „že také dokonaleji a gruntovněji a volněji při dvoře J. M. C. to přednesou a o to jednati budou." *) Jinak ale nelze upříti, že taková odpověď s potomním jednáním Karla z Žerotína nikterak nedá se srovnati, kromě toho pak nesnadno jesť důvodně se domnívati, že by vůbec známé nesnáze a útisky Čechův byly se u něho minuly s náležitou právní interpretací.

Byloť nyní na Češích, vydati konečnou a určitou odpověď k smírčímu jednání Moravského poselství; oni ale zdržovali ji schválně za několik dní, chtějíce vyčkati zprávy ze Slezska, jimiž se v odpovědi své říditi mínili.

Nahoře vypravovali jsme, že sjezd knížecí ve Slezích, kloně se na stranu Čechův, usnesl se v červenci o vypravení dvojího poselství, do Vídně totiž a Prahy. První poselství ujalo se sice upřímně a rozhodně politiky vyrovnání, nedošlo ale k žádným platným výsledkům. Hlava tohoto poselství, kníže Kristian Břežský, stav se mezi tím hejtmanem zemským ve Slezích, odvrácen jest takto ode všeho nepřátelského úmyslu, ač nebyl-li pro věc císaře na
5. září dobro získán. Když tedy deputace z Vídně vyjížděla, mohl se Matyáš nadíti, že Slezáci nevystoupí z dosavadní zdrželivosti své. Nemnoho scházelo však a naděje tato byla by se ještě před návratem

*) Skála II, 392.

Slezského poselství v niveč rozpadla; neboť zprávy, docházející mezi tím z Prahy do Slez o počátku a způsobu války, rozněcovaly čím dál, tím více mysli všech, usilujíce zároveň také každým dnem dobrou vůli a chuť, přistoupiti k odboji českému. V plném tomto jitření sjeli se knížata a stavové slezští k novému sněmu, zejmena dne 23. srpna, tedy za doby, když nový hejtman zemský ještě ve 1618
Vídni meškal; při něm pak dali se od stavův českých jakožto vyslaní pan Oldřich z Gerstorfu a Jiří Hauenšild nalézti, kteříž způsobem nejsnažnějším naléhali na vyplnění povinností, z konjunkce od r. 1609 vycházejících. Sjezd knížecí usnesl se však o tu odpověď, že prozatím třeba jesť vyčkati zprávu deputace, ve Vídni ještě meškající: nebude-li císař chtíť spokojiti stížnosti ve věcech náboženských a stane-li se válka tudíž nezbytnou, pak prý přistoupí stavové Slezští zajisté k Čechům. Vojsko stojí prý bez toho na hranicích a může tedy brzo k dějišti války vytrhnouti.

Deputovaní čeští nebyli ještě s touto odpovědí v Praze, když došly nové listy od direktorův do Vratislavě, kterýmiž tito pro rostoucí nebezpečenství válečné znova pomoci se dožadovali. Sjezd stavův sousedních, svolaný o tu věc na rychlo, zanášel se opravdu s těmi 21. září
prosbami; netroufaje sobě ale, rozhodnouti se pro vyplnění jejich, uzavřel vznésti všecko na nový sjezd knížecí, kterýž rozepsán jesť ke dni 1. října. Prvé než došla direktorův zpráva o tomto nemilém usnešení, zmařeny jsou i naděje jejich, kteréž byli jsou kladli v markrabí Krňovského. Stavové Slezští svěřili totiž markrabímu nejvyšší kommando nad veškerým vojskem svým; tento pak neznal vřelejšího přání, než učiniti spolek s Čechy, poněvadž pochybnosti jeho (ač měl-li jakých), bylo-li by totiž pro něho prospěšněji, prohlásiti se pro císaře nebo proti němu, — touž dobou na dobro uklízeny jsou špatnými zpravami z Vídně. Propadnuv při, kterouž byl za delší čas vedl, nabízel před několika nedělmi schválním poslem dvoru Vídeňskému služby své pro ten případ, kdyby se vidělo, přiřknouti mu vzdor tomuto soudnímu nálezu ona dvě panství, o něž se tu jednalo. Žádosti jeho odepřeno jesť slušným způsobem, a tak utvrdil se markrabě jen ještě více v starém nepřátelství svém proti odu Habsburskému.

Staré záští a nová zlosť naplňovaly tedy srdce markrabího,

když od generálův stavovských, Thurna, Felse i Hohenloha došly ho snažné prosby, aby beze všeho dalšího potazu s vojskem svým k nim přitrhnul. Stoje při samých hranicích Kladských, mohl za čtyři nebo pět dní pochodu býti u Čáslavě a popadna armádu císařskou se strany, způsobiti jí ve spolku s Thurnem dokonalou porážku. Markrabě, nejsa ničeho tou měrou žádostiv, jako porážky takové,
18. září umínil sobě o vlastní újmě jednati, pročež dal vzkázati zemskému hejtmanu, že na zejtří vytrhne do Kladska, aby odtamtud do Čech se vypravil. Vévoda Břežský ale, opřev se této svévoli, zapověděl markrabímu jednati bez svolení sjezdu knížecího. Markrabě „plakal litostí velikou a hněvem“*), když došel ho tento rozkaz, ale netroufaje sobě přece postoupiti, podal se s vojskem svým, při samých hranicích rozestaveným, zase nazpět. Za to vylil sobě poněkud zlosť na biskupu Vratislavském, kterým byl tehdaž arcikníže Karel, bratr Ferdinandův, způsobiv mu na statcích biskupských průjezdy lidu svého schválně největší škody, což bylo ovšem jednání, jež náleželo sobě nejen na posměch arciknížete, nýbrž i císaře samého vykládati.**) To ale Čechům velmi málo zpomohlo, naděje jejich na pomoc Slezákův selhaly a před 1. říjnem nebylo pomyšlení, že bude lépe. Kristian Anhaltský, dostav o těchto věcech zprávu, vyčetl zemskému hejtmanu slezskému chování jeho, dostal pak od tohoto památnou odpověď, že by nic nebyl měl proti tomu, kdyby markrabě beze všeho potazu byl do Čech vytrhnul, že ale, jsa jako hejtman zemský o svolení své prošen, nemohl jinak se zachovati.***)

Zřejmá přízeň, jakož i důvěrné sliby markrabí Krňovského vzbudily v Praze bezpečně jistou naději na přímou pomoc Slezákův; neboť direktoři byli již vyslali komissaře kvartýrové na hranice, aby vojska přátelského doprovázeli†). Když zpráva došla do Prahy, že čekání jest daremné, byli direktoři nad tím „přenáramně zarmouceni“ i zapověděli mezi sebou přísně, aby věc nikomu se nepronášela, nechtíce lid hlavního města uvésti v pochybování a zoufalství. Také

*) Skála II, 393.

**) List arcikn. Karla králi Ferdinandovi z Nisy ddo. 22. září ve Víd. stát. arch. Boh. V.

***) Srov. dílo od Palma: „Verhalten der schles. Fürsten und Stände“ etc. pak výše vzpomenutá akta sjezdův knížecích r. 1618.

†) Skála II, 393.

usnesli se zároveň, důtklivými slovy (čili jak Kašpar Kaplíř v přímluvě své doložil „po česku“) připomenouti Slezákům povinnosť jejich. Poněvadž tím však pomoc slezská nedala se přičarovati, náleželo nyní vydati Moravanům vyměření takové, kteréž nepřetrhovalo ještě na dobro všecka vyjednávání, což by se v jiných okolnostech nepochybně bylo stalo. Zášti proti Moravanům zjednávalo sobě i v odpovědi, z donucení vyšlé, tou měrou průchod, že bylo nyní ještě tíž, připraviti smírné vyjednávání. Neboť direktoři společně s výborem stavovským, postavivše do obmyšlené odpovědi předkem ospravedlnění odboje, dotkli se dalším během jejím nynější smířlivosti a čerstvé loyalnosti Moravanův s náležitou trpkostí, poukazujíce k roku 1608 i viníce je, že chování jejich jediné dvoru samému prospěje. To však bylo hlavní věcí v celé odpovědi, že odepřeli propustiti vojsko své, dokud nedostane se jim náležitého rukojemství, že při politických a náboženských svobodách svých zachováni budou. Základní výminka všeho rovnání se s císařem, kterouž Moravané ve Vídni sami byli připustili a kteréž i v Praze se zastávali, t. j. aby Čechové nejprv složili zbraň, jesť tedy zamítnuta. Neníť ani nejmenší pochybnosti, že Čechové nemohli jinak jednati, i jestiť to svědectvím buď skutečné politické krátkozrakosti nebo lstivosti těch, kdož chtěli míti opak toho.

Karel z Žerotína, měv sobě propůjčený přepis této odpovědi stavův, ohradil se i hned písemně proti tomu, že klade se tu pozdvižení stavův moravských z r. 1608 na roveň s nynějším českým povstáním, ano neostýchal se sophistickými vytáčkami dovozovati pravosti onoho a bezpraví druhého. Čechové ostatně nepustili se s ním v sporování o těchto odvodech a vynechali z odpovědi to, co bylo v ní v té příčině trpkého; jinak ale setrvali na dřevním svém usnešení. V direkci a s deputáty stavovskými vedli se pak ještě další porady o to, nebylo-li by přece možné, připraviti nějaké narovnání 22. září
s císařem. Přímluvy v té příčině zněly rozličně; jinak ale pociťoval každý ještě v sobě těžký dojem posledního nezdaru nadějí, na Slezsko kladených, i protož neodvážil se nikdo, zavrhovati všeliké jednání o smír. Na konec byl tedy přijat návrh Václava z Roupova, že jen tehdáž míní stavové do vyjednávání se pustiti, když císař určitě svolí k nějakému příměří; složení zbraně bylo tedy na všechen

způsob zamítnuto. — Na konec září odjela deputace Moravská do Vídně, aby dávala tam zprávu o nepatrných výsledcích pořízení svého.*) Kromě Karla z Žerotína nikdo z vyslaných těchto nemohl poněkud větší činností se vykázati; kníže Karel z Lichtenšteina choval se tak vlažně, že by mohla skoro vzniknouti pochybnosť o přítomnosti jeho v Praze, kdyby tato nebyla odjinud zjištěna.**)

Jako nepodařilo se vyslaným moravským, postrčiti věc míru v Praze něco dále, zrovna s takovým štěstím potkávalo se přičinění saského vyslance Grünthala ve Vídni. Poněvadž tento nemohl jinak, než dokazovati potřebu příměří, způsobilo naléhání jeho aspoň tolik, že záležitosť tato znova vzata jest v poradu v tajné radě císařské, kteréž předsedal Ferdinand. Již podobalo se k tomu, jakoby domluvám přátel i nepřátel dopřáno mělo býti sluchu; neboť stalo se usnešení, nežádati více na Češích složení zbraně, nýbrž toliko rozestavení vojska po krajích, proti čemuž chtěl císař své vojsko na statcích korunních ubytovati. Ale již po několika dnech zavržena jest taková povolnosť opět; neboť když dostalo se vyslanci saskému konečné odpovědi na úslužné nabídnutí pána jeho, žádal Matyáš
29. září poznovu složení zbraně s strany Čechův, prvé než počne se vyjednávati. Zároveň prošeno kurfiršta saského, aby na tomto základě připraviti hleděl vyjednávání s direktory***). Šlo-li již z chování těchto k Moravanům, že nestojí zrovna mnoho o pokoj, ukazoval i onen požadavek císařův pravý opak toho, co mírností se nazývá.

První říjen, kteréhož slezský sjezd knížat a stavův měl k místu přijíti a jehož direktoři nemohli se dočkati, nadešel přece jen dosti brzo. Poněvadž na tom, jak Slezsko se rozhodne, nesmírně mnoho záleželo, vypravil císař schvální poselství do Vratislavě, v jehož čele byl Gundakar z Lichtenšteina. I Čechové vyslali od sebe deputaci a volba osob do ní svědčila o důležitosti, kteréž jí přičítáno; byliť v ní hrabě Ondřej Šlik, Fridrich z Bílé a Martin Fruewein. Matyáš dal sjezdu po poslech svých ohlásiti, že v Čechách

*) Jednání Moravanův s direktory a výborem stavovským vypravujeme hlavně dle Skály, pak též dle korrespondence v saském stát. archivu.

**) Výpisky listu jednoho z Prahy dd. 11. října 1618 v Mnichovském stát. archivu 416, 16.

***) List Zeidlera kurfirštovi Saskému z Vídně ddto 15/25. září 1618.

nejedná se o nižádné porušení svobod náboženských a že nebude moci prvé na smířlivé prostředky přistoupiti, dokud poddaní jeho nesloží zbraně; naopak ohražovali se proti tomu vyslaní čeští, že by nebylo se jim ubližovalo v svobodách náboženských, i dovolávali se tudíž podstatné pomoci slezské na základě smlouvy z r. 1609, kteráž byla uzavřena na vzájemnou obranu svobod náboženských. Poselství císařovo potkalo se s špatným přijetím; neboť vyhlašování pře české za politickou a ne za náboženskou příčilo se stavům slezským již proto, poněvadž sepsavše sami již dlouhý rejstřík hříchův císařových proti majestátu a davše ho císaři doručiti, dostávali také jen odpovědi, kteréž věc obcházely nebo jí se vyhýbaly. Tím šťastnější bylo uvítání a pořízení poselství českého; prosby a napomenutí poslův, zacpavše prvé ústa přivržencům císařovým, pohnuly na konec sjezdu knížecího k osudnému a pro císaře hroznému usnešení. Slezsko rozhodlo se, pomoci Čechům, a Krňovský markrabě obdržel přežádoucí nařízení, vytrhnouti s vojskem svým přes hranice české. Stalo se to s 1000 jízdných a 2000 pěších, stejný počet lidu válečného pak postaven jesť na polských hranicích, aby zabránil cestu do země jezdcům, kteréž král polský Zikmund III hodlal císaři na pomoc poslati.*)

Když zpráva o tomto usnešení knížecího sjezdu slezského došla do Vídně, nahledli politikové tamní konečně, že v neustupnosti své strany příměří přece jen se přenáhlili. Protož pospíšili sobě, dáti panu Jiřímu z Talmberka, presidentu českému nad appelacími, kterýž měl právě do Drážďan odjížděti, novou instrukci, snášející se s nynějším stavem věcí. Nejprv měl tento vyslanec sice opět požadovati, aby Čechové před početím vyjednávání o smír složili zbraň ano i rozpustili vládu direktorův (!); výminky tyto nebyly ale již posledními, neboť Talmberk obdržel také plnomocenství, aby na konec, nebude-li moci jinak proraziti, žádal toliko dislokaci armády české a na tu výminku k příměří svolil.**) Ale již zdálo se mnohým 11. října
dobrým přátelům císařovým, že je příliš pozdě na to, aby se Čechům jen s podmínkou nabízelo příměří, nýbrž že bude toho potřeba, vyje-

*) Skála II, 408. — Palm ve výše uvedeném spise.

**) Druhá instrukce pro pána z Talmberka ze dne 11. října 1618, ve Víd stát. arch. Boh. V.

dnávati s nimi na stejném pro obě strany základě. Kurfiršt Mohučský zastával se tohoto mínění v listech svých k Matyáši a Ferdinandovi s takovou rozhodností, že nemohl se minouti s účinkem, pamatuje při tom zvláště Ferdinanda na případné následky, kdyby císař před spokojením různic českých měl z tohoto světa vyjíti.*)

V Čechách naopak způsobilo usnešení knížat a stavův slezských nesmírnou radosť. Dokud direktoři nebyli bezpečni pomocí slezskou, strachovali se každým dnem nějaké nehody v poli, ano obávali se i toho, že by v takovém případě na samou Prahu mohlo dojíti; pročež pečovali o to, aby hradby městské náležitě se opravily a doplnily.**) Již čenicháno a slíděno tu zhusta po špehounech, jak v takových bězích válečných obyčejně se přihazuje. S počátku podezřívány jsou jen některé osoby ze špehounství, nad kterýmiž také popraveno, brzo ale pohlíženo na katolíky ve městě vůbec s nedůvěrou. Nemohouce jim žádné nepravosti s jistotou dokázati, tvrdili, že v chování svém dávají na jevo potěšení z postupování nepřátel; protož na zkrocení jejich bylo nařízeno, aby jednomu každému z nich položilo se do domu po 10, 12 až 18 vojacích. Tento ostrý prostředek vypudil katolíkům ovšem dokonale všecku radosť, byl-li ale k tomu způsoben, aby je pro věc odboje získal, je ovšem jiná otázka. Přistoupení Slezákův k stavům českým polepšilo tohoto stavu věcí i občerstvilo důvěru všeobecnou.

III

Když markrabě Krňovský kvapnými pochody k poli válečnému se přibližoval, armádě české posilu 3000 mužův přiváděje, kteráž jim rozhodnou převahu nad vojskem nepřátelským zjednala, nestačila mezi tím vláda císařská nikterak, aby vrchního generála svého opatřila pomocí čerstvého lidu a potřeb válečných, bez kterých nemohl se žádným způsobem obejíti. Od té doby, co Buquoy byl podal se nazpět k Ledči, což stalo se prostředkem měsíce září, množili se co den rozličné nesnáze postavení jeho; neboť měl nedostatek nejen

*) List kurf. Mohuč. Matyáši ze dne 21. října 1618 a téhož k Ferdinandovi stejného dátum, oboje ve Víd. stát. arch. Boh. V.

**) Skála II 360, 407.

potrav a píce, nýbrž i náboje a jiných potřeb válečných. Ne mnohem lepší byl mezi tím stav posádky císařské v Budějovicích. Jakkoli nebylo jí z těch časův, co Thurn k Čáslavi byl vytrhnul, přímého útoku více se obávati, snášela přece mnohé příkoří od nepřízně vůkolního lidu, tak že kommandant posádky, Aulner (bývalý hejtman zdejší nad solí) snažně pomoci se doprošoval.*) Ale nejen on, nýbrž i Buquoy čekali daremně na ni; ani čerstvý lid válečný, ani co jiného nedochazelo od Vídně, a měsíc říjen nastal tedy v okolnostech, kteréž nepřipovídaly žádného dobrého konce věci císařské. V této tísni vyslal Buquoy samého hraběte Dampierra do Vídně, aby co očitý svědek všech udalostí a nesnází prosbám jeho většího důrazu dodal.

Vídeňskému dvoru nebylo ani třeba, čekati na příjezd Dampierrův, aby nabyl přesvědčení o nezbytné potřebě nových nákladův a namahání; neboť již v tom čase, když Buquoy v parádním pochodu svém k Praze mimo očekávání se zastaviv, první zprávu zaslal o nesnázích, s kterýmiž další postupování jeho se potkává**), jali se z Vídně schválními vyslanci naléhati na některá německá knížata, aby přece k pomoci se sklonila. Jaroslav z Martinic, kterýž s doby outěku svého z Prahy v Mnichově přebýval, obdržel nařízení, aby požádal vévody Bavorského za odsazení města Plzně, jehož Mansfeld jal se mezi tím obléhati.***)

V pravdě měl Maximilian dosti sil válečných a prostředkův po ruce, aby zbavil Plzeňských tuhého obležení; ale tím by se byl sám uvrhnul do všelikých zápletek války české, ba celou Unii na sebe poštval, a to bez náležitých příprav a nepojistě sobě nějaké slušné odměny svého přičinění. Protož odpověděl také pánu z Martinic, že nemůže ustoupiti od dřevního úmyslu svého i že nedá tedy žádné pomoci.

*) List Aulnerův arcikn. Leopoldovi ddo 17. září 1617 z Budějovic, v arch místodrž. v Inšpruku.

**) Asi z doby okolo 20. září. V arch. místodrž. v Inšpruku.

***) Jmenování Martinice vyslancem listem císařovým ze dne 25. září 1618, v stát. archivu Mnichovském. — V stát. archivu Vídeňském Boh. V. následující prameny: Instrukce, Martinicovi svědčící, ze dne 25 září; list Matyášův vévodovi Maximilianovi Bavorskému ze dne 27. září 1618; odpověď Maximiliana pánu z Martinic ddo. 9. října 1618; list Ferdinandův vév. Maximilianovi ze dne 18. října 1618.

S tímto opětným doprošováním se vévody Bavorského stýkala se celá řada jiných poselství v stejné příčině. K Salcpurskému arcibiskupu, při němž dvakráte již nadarmo za pomoc prošeno, vyslán jest Arnoldin z Klaršteina co třetí posel. Mělť sobě uloženo, žádati toho knížete duchovního za pomoc na penězích (zejmena 60—100.000 zlatých), pak za několik set centnýřův prachu; ale všeliké umění dialektické, všecko zaklínání a zakazování se nevzpomohlo ani za mák při tomto prelátovi. Arnoldin prosil, aby vyplatil oněch 60.000 zlatých na srážku pomoci peněžité, kteráž císaři od sněmův krajských, jež prý co nejdříve v Říši rozepsati míní, bezpečně svolena bude; avšak arcibiskup nechtěl o výplatě nějaké srážky na peníze posud nesvolené nejen ničehož slyšeti, nýbrž zdráhal se jich i půjčiti. Vyslanec chtěl se na to spokojiti již pouhým rukojemstvím, na kteréž by pán jeho někde jinde troufal sobě peníze sehnati, a poněvadž houževný prelát i na to nehodlal přistoupiti, chtěl vyslanec míti jen tajné rukojemství k témuž účelu; ale i ta prosba byla daremná. Když Arnoldin na to trpce jal se žalovati, připomínaje mezi jiným, že za takovým špatným příkladem ani jediný biskup v Němcích nebude chtíti císaři něčeho poskytnouti, obměkčila se konečně tvrdá mysl arcibiskupa, i v nevyrovnané šlechetnosti dovolil přece vyslanci, že smí všudež, kde toho bude třeba, pomáhati sobě — pobožnou lží, že arcibiskup půjčil císaři peníze! Tak rozpadly se naděje na nějakou pomoc salcpurského knížete po třetí v niveč.*)

Jako nemohl císař generálům svým, v nemalé tísni vězícím, nějakou pomocí z Němec ulehčení způsobiti, rovněž tak málo stačila k tomu pomoc španělská, kterouž mu strýc jeho Filip III konečně poskytnul, zejmena proto, poněvadž již napřed byla všecka vyvážena. Ze Španěl došla totiž právě v době rostoucího nebezpečenství zpráva, že král odhodlal se císaře podporovati summou 300.000 dukátův a stejným počtem lidu válečného, kterýmž již byl Ferdinandovi ve Furlansku pomáhal. Vedlé této na onou dobu znamenité pomoci sliboval Filip , že pošle strýci svému z Italie vojsko pomocné, po-

*) List Arnoldinův k císaři ze dne 2. listop. 1618, ve Víd. státním arch. Boh. V.

vede-li se mu hůř.*) Poněvadž ale, jak právě řečeno, touto dobou pomoc španělská byla již spotřebována, nezbývalo císaři, leč prositi Filipa III za čerstvou pomoc. S prosbou touto vypraven jest schvální vyslanec do Španěl v osobě jistého Italiana, jmenem Cesare Gallo, kterýž byv očitým svědkem peněžité tísně císařovy, měl sobě uloženo, pohnouti krále ke všem možným obětem**). 22. října 1618

Poněvadž nebylo lze ani v Mnichově ani v Salcpurku pomoci se dovolati a poselství Gallovo teprv v mnoha nedělích s žádoucím výsledkem mohlo se potkati, Dampierre ale každým způsobem chtěl míti hned nějakou pomoc, usnesla se vláda císařská, vzíti pro sebe zásoby, v městské zbrojnici Vídeňské uložené, i učinila o tom měšťanstvu náležité ohlášení. Ale již i mezi měšťany počalo se vzmáhati protestantské smýšlení; zdráhajíce se rozhodně, dáti k tomu svolení svého, ujali se dokonce i prostředku veřejné petice, aby svého úmyslu přivedli samému císaři k vědomosti. Když totiž Matyáš ráno z kostela mnichův Augustinův, vykonav tu vedlé obyčeje pobožnosť svou, do hradu císařského se vracel, podali mu radní, obstoupení davem lidstva, na ulici spis prosebný, v kterémž žádali, aby města ušetřil od vydání vlastních zásob válečných. Povídá se, že císař nad takovou důraznou prosbou nemálo se ustrašiv, rychle chtěl se vzdáliti. Na snažné doléhání prosících přijal prý ale přece stížný spis jejich a rozkázav jej sobě na místě přečísti, vyhověl na konec žádostem obce.***)

Tyto a podobné příhody, jakož i nešťastné zprávy z pole nechybily se s mocným účinkem při Vídeňských státnících: přátelé pokoje a smíru vztýčivše směleji hlavy své odvážili se i toho, že veřejně kárali přednější původce a strůjce restaurační politiky v Čechách. Nejlepší illustrací takového obratu v smýšlení při dvoře poskytuje následující příběh. Jistý rakouský šlechtic dával o svátek všech svatých v domě svém skvostnou tabuli nejváženějším členům 1. list. 1618
vlády, při níž vedlé většiny tajných rad byli též kancléř Zděnek z Lob-

*) List Khevenhillera k Matyáši z Madridu dd. 14. srpna 1618 ve Víd. stát. archivu.
**) Poslání Ces. Galla do Španěl ve Víd. stát. archivu Boh. V.
***) Skála II, 436.

kovic, nejvyšší hofmistr pan Adam z Valdšteina, kterýž mezi tím s povolením direktorův do Vídně se byl přestěhoval, pak sekretář Pavel Michna. Mezi tabulí zabočil hovor do směru politického a větší díl tajných rad, majíce zlé tušení, vyslovili se pro rychlé a pokojné porovnání sporu českého jakož i pro to, aby se při císaři za tímto směrem pracovalo. Sem a tam padlo i některé slovo na úkor rušitelův pokoje, jakž zarytých katolíkův pojmenováno. Michna poznav, že jemu to platí, rozpálil se i pověděl, že prý císař ví nejlépe, co má činiti, i že nepotřebuje takových předpisův, jaké mu zde se dávají. Řeč tato popudila nejvyššího hofmistra, vždy věrného zastánce pokoje; obořiv se hněvivě na řečníka a nazvav ho šelmou, kteráž způsobila tu bídu v Čechách, udeřil ho na konec v tvář s takovou silou, že Michna z úst i nosu krvácel. Žádný z přítomných neujal se pokáraného, tak že Michna rychle se vzdálil, chtěje ujíti novým urážkám. Shromáždění státníci, kteří většinou měli hojného podílu co do svých osob v různicích českých, uhlédali v rozpacích svých toho nyní dobrou příležitosť, aby svalili společnou vinu na bedra jediné, ovšem také nemálo zasloužilé osoby.*)

Poněvadž Dampierre s dosti prázdnýma rukama do Čech se navrátil, nemohla armáda císařská v dosavadním postavení svém se udržeti, i musila tedy koncem října zpáteční pochod nastoupiti. Buquoy obrátil se s vojskem, kteréž přislušelo pod vlastní jeho kommando, k Hradci Jindřichovu a Budějovicům, Dampierre držel se pak ještě prozatím u Pelhřimova, chystaje se Moravou nazpět táhnouti. Tu shledav Thurn příležitosť svou k šťastnému outoku na ležení císařských, způsobil jim hodnou porážku i přinutil Dampierra, podati se rychle nazpět a sice jak k Jihlavě, tak k Hradci. Při této porážce císařských užito již pomoci Slezákův. Nehoda Dampierrova vzbudila nemalé pohnutí mysli na Moravě a chuť přistoupiti k Čechům množila se v zemi tím spíše, čím více nebezpečenství války hrozilo převaliti se i přes hranice. Nejprv ukázalo se obecné smýšlení v tom, že bráněno jesť onomu zboru vojska císařského, kterýž k Jihlavě byl se stáhnul, přístupu do města. Poněvadž noci stávaly se již tak chladnými, že ležení v šírém poli každým dnem několik

*) Rkp. Saského stát. archivu 9169 V. „Zeitungen aus Wien“, dd. 3 listop. 1618.

bětí sobě vyžadovalo, strhl se mezi vojskem takový nedůstatek kázně, že vojáci v zástupích po 10—30 osobách pobíhali a po Moravě se potloukali.

Prvé než Buquoy dověděl se o těchto nehodách, pokusil se o město Hradec Jindřichův outokem; nepořídiv ale ničehož, odtáhl konečně k Budějovicům. Thurn, naplniv povinnosť svou vůči Dampierrovi, pospíšil nyní za Buquoyem a dohonil ho v zpětném pochodu jeho v místech mezi Veselím a Lomnicí, asi 3 míle severo-východně Budějovic. Zde strhla se tuhá šarvátka, v kteréž ztratili císařští 9. list. 1618
1500—1800 mužův mrtvých, raněných a zajatých. Buquoy sám poraněn jsa na hlavě a na rameni, musil spěšně vyhledávati spásy své za hradbami Budějovickými. Ztráta Čechův páčila se podlé největších udání sotva na sto mužův, za kteréž dostalo se jim bohaté náhrady, poněvadž několik set zajatych přešlo hned na službu stavovskou. Rozražená chasa Buquoyova padla větším dílem do rukou sedlákův, kteříž vymstili se vojákům těmto za někdejší ukrutenství, davše jim v rozličném trápení zahynouti *). Hrabě Thurn zamířil na to k Budějovicům a nabídnul nepříteli bitvu, čekal ale daremně na přijetí její. Následkem nahromadění vojska dostoupil v Budějovicích nedůstatek potrav povážlivé výše a Buquoy, pomýšleje již na to, aby dále nazpět se podal, zmocnil se Krumlova, hodlaje sobě pojistiti cestu do Rakous. V schválním listu k císaři líčil veškery 15. list.
nesnáze postavení svého i radil nastoupiti na cestu smíru, poněvadž prostředky jeho jsou prý nedostatečné. Napomenutí, v tomto listu obsažená, byla tím vážnější, jelikož i Dampierre, kterýž sesíliv se mezi tím čerstvým lidem válečným, z Rakous opět do Čech a sice k Novým Hradům vytrhnouti chtěl, blíže Nových Dvorův poražen a zpět do Kremže zahnán jesť **).

Muž, jehož by se byly porážky vojsk císařských a rostoucí nebezpečenství ještě bolestněji dotkly, než samého Ferdinanda, arcikníže totiž Maximilian, nedožil se více tohoto náhlého obratu válečného štěstí. Zajetí Khlesla byl poslední účinek, při kterémž ještě s obvyklou horlivostí vystoupil, brzo potom roznemohl se povážlivě, i ač několikráte nastalo polepšení ve zdraví jeho, nemělot

*) Skála II, 439.
**) Skála II, 441.

přece stálosti, tak že lékaři dne 1. listopadu pustili všecku naději na zachování života jeho. Toho dne dal se Oňate v příchozí jizbě u nemocného nalézti, aby osvědčil soustrasť svou. Arcikníže, při němž právě tu dobu nacházel se Ferdinand, uslyšev o přítomnosti vyslance, zapomněl na vlastní bolesti své, chtěje opatřiti ještě v poslední chvíli prospěch domu svého, na kterémž sobě vždy nade všecko zakládal. Dav Oňata požádati, aby přišel k loži jeho, nutil se k nějaké prosbě v jazyku vlašském; poněvadž ale v posledních hodinách života nedovedl tímto cizím jazykem tou měrou vládnouti, jako řečí mateřskou, zřekl se tohoto pokusu, žádaje Ferdinanda, aby hraběti přetlumočil poslední přání jeho. Byloť to pozdravení králi španělskému a prosba, aby ochrany své neodňal společnému rodu
1618. svému. Několik hodin potom, z rána dne 2. listopadu, vypustil duši svou*).

Napomenutí, kteréž zavíralo se v listu Buquoyově, svrchu vzpomenutém, potkalo se ve Vídni s pohnutím ještě větším, poněvadž dvě nešťastné zprávy hned mu šly v zápětí. První došla z Vratislavě, kamž císař ke sjezdu knížecímu, na den 21. listopadu svolanému, byl vypravil poselství, přemluvit Slezákův, aby povolali pomocného vojska svého nazpět. Sjezd nejen že odepřel císaři v této prosbě, on posmíval se takořka nesnázem císařovým, vytasiv se v písemní odpovědi své s vetchým již důvodem, že válka neplatí vlastně jemu, nýbrž katolickým rušitelům pokoje při dvoře jeho. Císař aby prý z toho se nermoutil, že tito utržili hodnou porážku; neboť pravá sláva jeho nezáleží prý v nějakém vítězství nad Čechy, nýbrž v pokojném srovnání různic, a dokud prý to se nestane, neže stavům pomocného vojska svého z Čech odvolati. **)

---

*) List Oňatův Filipovi III. v arch. Simancas. $\frac{2503}{231}$. Oňate připomíná výslovně den 2. listopadu co den smrti Maximilianovy i vypravuje, jak nemoc jeho dne 31. října se zhoršila a dne 1. listop. poslední chvíle se přibližovala. Dotýkáme se zde té věci, poněvadž Hammer udává 13. listopad jako den úmrtí arciknížete, kterýž prý umřel v Inšpruku, kdežto Oňate zejmena dokládá, že ho ve Vídni na smrtelném loži navštívil. Hurter znal sice pravý den úmrtí Maximilianova, píše ale, že umřel v Novém Městě za Vídní.

**) Instrukce císařská pro vyslance tehdejšího ve Vratislavi a odpověď Slezákův nalezá se vytištěna v rozličných knihách. — Ve Víd. stát. archivu,

Druhé nešťastné poselství vztahovalo se ke ztrátě města Plzně, kteréž dne 21. listopadu dostalo se v moc hraběte Mansfelda. Svým 1618 místem pověděli jsme, v jakých okolnostech dostal se Mansfeld do Čech a jak vzat jesť do služby stavův co generál artillerie. Prvním úkolem, kterýž mu připadl, bylo dobývání Plzně pomocí vojsk, jež byl z Němec s sebou přivedl. Hned v samém počátku povstání byl poměr Plzeňských k stavům sice nepřívětivý, nemaje ale proto nikterak ještě povahu odpovědného nepřátelství. Když ale Plzenští odepřeli, obeslati sněm červnový, hledíce zároveň město své všemi potřebami válečnými opatrovati, vypravili k nim direktoři pana Diviše Markvarta z Hrádku, aby jich dle možnosti po dobrém nebo po zlém přemluvil, přistoupiti k stavům a zanechati všeho zbrojení. Plzenští ale zamítnuli toto vyzvání, vymlouvajíce počínání svého rozkazem od císaře došlým, kterýž jim zároveň v osobě jistého Felixe Dornheima statečného hejtmana města poslal. Co v Plzni potom se dělo, utužovalo jen roztržku mezi městem tímto a ostatním národem. Nejen že vedením Dornheima opevnění města se zdokonalilo a způsobnosť jeho k odporu zvýšila, město stalo se shromaždištěm duchovního a šlechtického lidu z celého kraje plzeňského, pokud hnutí českému byl nepříznivý. Preláti a páni katoličtí, kteří v něm drželi zboží, přispívali z vlastního dokladu k válečným potřebám Plzenských, a tak mohl v příhodný čas snadno z Plzně učiněn býti pokus diverse, stavům nemálo škodné.

Rychlé pokoření odbojného měšťanstva musili tedy direktoři za věc opatrnosti a tudíž i za pilnou potřebu považovati; pročež ujal se Mansfeld i hned po vstoupení svém do služby stavovské všech náležitých příprav k obléhání města, upustil ale od nich zase, dostav od direktorův nařízení, vytrhnouti k Budějovicům. Sotva byl ale dvě míle za městem, ano direktoři vzali rozkaz svůj nazpět, načež Mansfeld, přiraziv opět k městu a obklíčiv je se tří stran,

---

Boh. V. shledává se nad to ještě: Zpráva poslův arciknížete Karla o knížecím sjezdu ve Vratislavi ze dne 26 listop. 1618, svědčící témuž pánu, pak list arcikn. Karla k císaři ze dne 2. pros. 1618.

*) Historii obležení a dobytí Plzně vypravují kromě Skály II, 493 a násl. mnohé současné a tiskem na veřejnosť podané spisy. Zvláště úplně psal o té věcí Reuss v německém jazyku.

počal pravidelné obléhání jeho. Dornheim nezanedbal žádného prostředku, kterýmž by mohl zmařiti snahy nepřítele; zapáliv předměstí přestal na jediném hájení vlastního města, kteréž bylo ovšem podlé obyčeje středověkého hradbami a příkopy opevněno (jak toho zbytkové podnes ještě se spatřují), postrádajíc ale výhody vysoké polohy. Direktoři nadějíce se, že nesnáze opravdového obležení uvedou Plzeňských do rozpakův, vyslali k nim ještě jedno poselství, kteréž nabízelo jim pokoj, vybudou-li z města posádkou císařskou. Nabídnutí toto bylo zavrženo, jinak ale prošla ještě drahná chvíle, než mohl Mansfeld s dostatek hrubou střelbou se opatřiti a na prospěšné boření hradeb městských pomysliti. K najatému lidu válečnému, jejž měl pod svým kommandem a jehož počet 3800—4000 mužův obnášel, přirazil mezi tím také díl hotovosti zemské, od srpnového sněmu svolené, kterýž verbovanému vojsku číslem bez mála se vyrovnával. Nebyl-li Mansfeldovi lid tento zrovna výdatnou posilou, přispělť aspoň k dokonalejšímu obklíčení města, i mohl býti s nemalým užitkem při prácech obléhacích.

Již dne 20. října prorazil Mansfeld hrubou střelbou svou ve zdech městských tak prostrannou mezeru, že mohl na outok se odvážiti, kterýmž nepořídil však ničeho, ztrativ daremně 300 mužův. Císař přičiňoval se mezi tím dle možnosti, aby sprostil Plzenských tuhého obležení. Nemoha jim vojskem pomoci, pokoušel se o to cestou diplomatickou, žádaje kurfiršta Saského, aby zrazoval direktorův od obléhání města. Když proto od obležení neustoupeno a prostřednictví kurfiršta Saského nic neprospělo, chtěl tomu Matyáš, aby vyjednávání o smír dělo se v Plzni, čímž by se bylo městu výhody místa neutrálního dostalo. Ale všecky tyto kličky diplomatické nesvedly ničehož při direktořích, kteří právě naopak poslali hraběti Mansfeldovi rozkaz, aby v obléhání se vším úsilím pokračoval. Mansfeld hodlal nyní nočním přepadnutím města se zmocniti, což se mu však nepodařilo, toliko že Plzenským spáliv mlýny, kteréž posud byli drželi, učinil jim takto na zásobách obilních značnou škodu.

V prvním leknutí, způsobeném touto ranou, pokusili se direktoři po třetí o to, zdaliž by město dobrovolně se nevzdalo, ovšem na výminky, kteréž velice od předešlých se lišily. Oni žádali nejen vybytí posádky císařské, nýbrž i přijetí stavovské a složení 60.000

zlatých pod jmenem žoldu pro vojsko obléhací. Plzenští nezpěčovali se sice, vyjednávati na výminky nabídnuté, z vytáček jejich bylo ale znáti, že se jim toliko jedná o příměří jakož i o čas. Když pak na konec nechtěli se podati i na slevení oněch 60.000 zlatých, vznítil se boj znova. Na místě Dornheima, padlého mezi tím v jedné z ustavičných šarvátek, nastoupil nyní jistý Tomáš Selender, nějaký bratr nebo strýc opata Broumovského, kterýž s nemenší horlivostí díla obrany se zastával.

Hrubé střelby na zdi městské ujalo se nyní vojsko Mansfeldovo s takovou mocí, že tyto pomálu v pouhé ssutiny se rozpadly, tak že Mansfeld již dne 21. listopadu mohl dáti znamení k útoku na město se všech stran. Podniknutí to zdařilo se; Mansfeldští zmocnili se několika důležitých míst vnitř města při zdech i tlačili obhájcův jeho od domu k domu až k rynku. Posádka plzeňská, kteráž se udatně byla bránila, ustoupila konečně do kláštera mnichův bosákův i jala se odtud vyjednávati o vzdání. Předchozí příměří, kteréž jí bylo svoleno, učinilo konec všemu boji.

Dva dni na to vytáhla celá posádka, skládající se dílem z najatých vojákův, pak z měšťanův, sedlákův, ano i z vůkolních šlechticův, na rynk a všickni postavili se před hrabětem z Solmsu, načež naloženo s nimi rozdílně podlé stavu jejich. Vojákům najatým dovoleno se zbraní svrchní i poboční svobodně odejíti, kterážto šlechetnosť byla chytře nastrojena, neboť nejmenší díl jejich užil tohoto dovolení, ostatní vstoupili do služeb hraběte Mansfelda. Měšťané musili vydati všecku zbraň i zásoby válečné. Sedláci, kteříž z vůkolí byli k službě povoláni, propuštěni jsou domů i dostali na místo zbraně bílou hůl na cestu. Hůř vedlo se obhájcům Plzně ze stavu šlechtického; vítězové nesáhli sice na osoby jejich, potrestali je však pohrdlivým s nimi zacházením. Nejhorší osud zastihl kata Plzenských. Dav se užiti při obraně města, prokazoval co dobrý střelec měšťanům platné služby. Že se směl kat toho odvážiti a na tak poctivé a zachovalé lidi stříleti, jako bylo vojsko Mansfeldovo a přede vším generál jejich, to nemohlo se jemu podlé tehdejšího obyčeje odpustiti i vyžadovalo potrestání. I tak byl kat odsouzen na smrť a pověšen na šibenici, schválně k tomu vyzdvižené, poněvadž stará šibenice, kteréž říkali vůbec „Žižkova kuchyně“, k nařízení Mans-

felda stržena jesť. Bylať dle pověsti tomuto slavnému vůdci Táborův na posměch postavena, a sice na tom místě, odkudž byl daremně o dobytí Plzně se pokoušel.

Na Plzenské přišly nyní zlé časy. Nejprv musili měšťané přísahou se zavázati, že chtějí věrně setrvati při stavích; kontribuce 120.000 rýnských, kteráž týmž časem na ně vložena, pomohla ovšem utužovati tuto věrnosť. Měšťané složili i hned 50.000 rýnských, a sice dílem na hotových penězích, dílem na zlatém a stříbrném nádobí, více však nestačili dáti. Všecky prosby, odpustiti jim ostatek summy, minuly se s účinkem; jediné ulehčení, kteréhož jim nabízeno, záleželo v tom, aby směli ji odváděti v týdenních lhůtách po 1000 rýnských. Nemohouce to břemeno podstoupiti, podávali městské statky na místě hotových peněz, avšak nadarmo, neboť Mansfeld mohl jen těchto potřebovati. Poněvadž pak obec ještě i novou posádku vydržovati musila, naděli se měšťané od toho jakož i od zastavení řemesel a obchodův jen nouze a bídy v budoucnosti. Protož vystěho-
1619 vali se mnozí raději v čas jinam, tak že město v měsíci lednu jen 150 měšťanův čítalo, na kterých spoléhala ještě povinnosť, uplácetí větší polovici uložené kontribuce. V zoufalství svém obrátil se tento zbytek měšťanstva prosebně ke kurfirštovi saskému, aby se za ně přimluvil u Mansfelda a direktorův. Nedočetli jsme se ostatně, potkala-li se tato prosba jejich s nějakým platným účinkem*).

Zbor vojenský, s kterýmž byl Mansfeld obléhání města podstoupil, nezůstal ostatně po dobytí města pohromadě. Díl najatého vojska položen jesť posádkou do Plzně, ostatek poslán byl do jižních Čech k vojsku stavovskému, blíže Budějovic právě rozloženému, ano díl hotovosti zemské, kterýž byl pomáhal při prácech obléhacích, prostě domů rozpuštěn jesť. Bylať to jediná příležitosť, v kteréž užito hotovosti zemské, od sněmu Svatobartolomějského svolené.

Veliké nepříslušnosti a obtíže, kteréž byly spojeny s tímto způsobem obrany zemské, přinutili direktorův, že záhy již vzali jej nazpět. Již v měsíci září, tedy v době, kde hotovosť stavovskou po—

---

*) List Plzenských ke kurfirštovi Saskému ze dne 25. ledna 1619 v saském stát. archivu 9170 VIII.

prvé bylo viděti, ukázaly se naděje v prospěšnosť její býti daremnými. Ovšem, kdyby každý byl konal povinnosť svou s podobným zápalem, jako mladý a bohatý Albrecht Smiřický, byli by direktoři stkvělých výsledkův se dohledali. S rychlostí, uznání a podivení hodnou, sebral mladík tento 1200 mužův ze statkův svých a vystrojiv 90 z nich jako jezdce, ostatní týmž způsobem ozbrojiv co verbované vojsko pěší, opatřil je náležitě vší potřebou i vydal se za nimi sám do ležení českého, postavit se k boji pod kommandem Thurnovým*). Podobně co Smiřický šetřili nepochybně i jiní šlechtici nálezův sněmovních, dostavivše se k vojsku stavovskému vedlé služebného lidu svého i s povinným počtem lidu poddaného. Většina stavův zachovala se ale jinak. Direktoři stěžovali sobě zvláštním patentem, že šlechta, na místě co by sama s lidem svým na shromáždištích měla se dáti nalézti, dává se tu bídnými pacholky zastupovati, kteříž neumějí s zbraní zacházeti; zřídka kdy dostaví se prý nějaký člověk koňmo, ano jízdného vojska je prý zvláště pilná potřeba.

Byla-li již osobní nechutnosť a líknavosť šlechty s povážením, naskytly se direktorům brzo ještě větší příčiny k stížnostem. Podlé usnešení sněmovního měla hotovosť zemská v náležité zbroji na místech vykázaných se shromažďovati; první houfové byli takového způsobu, později docházeli lidé čím dál, tím chatrněji ozbrojeni, až na konec plnila se města krajská jen lidmi, kterých větší díl nebyl k nižádné potřebě, poněvadž nebyli ničím k válce připraveni. Ale i tento nedůstatek nebyl poslední. Strany vydržování veřejné hotovosti nechystala se vláda ničím, poněvadž podlé znění nálezu sněmovního měla každá vrchnosť jakož i každé město vychování lidu svého opatrovati. Dejme tomu, že by každý pán byl konal svou povinnosť; jaké nepořádky musily i při tom všem průchod vzíti, byla-li jedna část vojska potravou a pící, druhá pak penězi opatřena, nevědouc, odkud potřebnou potravu sobě zjednati. Ale na takovou nesnáz, kteráž by konečně přece snad byla se dala přemoci, vlastně ani nedošlo; již v měsíci říjnu naříkali sobě těžce direktoři, že mnozí pánové lidu svého nejen bez zbraně a munice, nýbrž i bez

*) Skála II, 407 ke dni 29. měs. září.

peněz a vůbec beze všech prostředkův k mustrování posílají. Konec toho byl, že lid takový, jsa vydán trpkému nedůstatku a nouzi, houfně pobíhal do sousedních míst, na krádež a lup se podávaje a s kázní vojenskou nijak srovnati se nechtěje. Proto hrozili také direktoři takovým nedbalcům mezi stavy, položiti jim na statky vojenskou exekuci; tak by ovšem byl přišel lid válečný k podivnému zaneprázdnění na místo před nepřítele.*)

Tak zjevilo se brzo, že stavové čeští, učinivše pokus, přispěti k obraně země také prostředkem veřejné hotovosti, dopustili se vlastně veliké chyby. V drobných půtkách středověkých mohl šlechtic zdvihnouti se s many svými, spojiti se s několika dobrými přátely a přivésti tak spor svůj k rychlému konci; k vychování a placení takových bojovníkův nebylo pak třeba ani rozsáhlých ani sjednocených příprav. Naopak vyžadovaly operace velikých vojsk i v středním věku rozsáhlých opatření, kteráž náleželo z jednoho středu říditi, ne ale ponechávati menším zborům vojenským. Ještě vyšší měrou ukazovala se toho potřeba v 17. věku, když v následcích zdokonalení a obecného užívání střelné zbraně žádné vojsko již nemohlo se obejíti bez hodného počtu hrubé střelby, bez zásob munice a t. p. Mohl-liž člověk zdravého rozumu se domnívati, že by pokus, ponechati dobré vůli a prostředkům 1400 vrchností a 42 měst královských ozbrojení, vychování a placení 30.000 mužův (neboť do toho čísla měla hotovosť dostoupiti), neoctnul se v bídných koncích? Takové zřízení a užití sil domácích bylo jen tehdáž s rozumem, zachtělo-li se stavům války národní, na tu ale nebylo při vládě na ten čas ještě žádného pomyšlení.

Co tedy bylo možno předzvídati, stalo se také. Když průchodem měsíce září na místech vykázaných bylo se sešlo snad pouhých 15—18.000 mužův, kdežto počítáno na 30.000, při kterých pak brzo ukazovaly se všeliké následky nepořádku a nouze na veliké soužení země: tu počali direktoři uznávati, že nebude lepšího prostředku, než rozpustiti zase co nejrychleji stavovskou hotovosť válečnou. Pomocí Slezákův rozmnožilo se bez toho verbované vojsko

*) Podrobnější zprávy o tom u Skály (II, 420 i násl.), jakož i v aktech saského stát. archivu.

stavův, a tak nařízeno jesť v měsíci říjnu, aby hotovosť se rozešla. Jen ta časť, kteráž se byla v Plzensku shromáždila, zůstala déle pohromadě i užita jesť při obléhání Plzně. Kromě služeb, kteréž tento lid konal, snášel se úhrnem všechen úspěch tohoto nezdařeného podniknutí v tom, že tisícové statečných dělníkův musili se za několik neděl straniti prospěšného zaměstnání, zvykajíce na díl i pustému životu.

Neníť pochybnosti, že direktoři většinou předvídajíce aspoň některé z četných oněch nesnází, kteréž svolání hotovosti za sebou v skutku potáhlo, raději byli by navrhovali rozmnožení verbovaného vojska. Tomu stavěly se ale v cestu okolnosti finanční, kteréž bez ustání se horšily. Již koncem srpna nebyli direktoři s to, vypláceti vojsku, v poli jsoucímu, pravidelně žold jeho; ani konfiskace peněz Michnových, aniž berně, kdyby i pravidelně byly docházely, nestačily více zvýšeným potřebám. Poněvadž ale direktoři, nejsouce bezpečni pomocí Slezákův, shledávali toho potřebu, aby počet vojska se rozmnožil, proto chránili se, uvrhnouti se do nesnází bez konce, což by se bylo stalo, kdyby se byli usnesli platiti hotovosť stavovskou penězi zemskými. Svědčíť to ale o politické krátkozrakosti, domnívati se, že bude s větším prospěchem, ponechá-li se starosť o úpravu zemské obrany dobré vůli a bedlivosti tisícův, než aby vláda se toho břemena náležitě ujala.

Úvěr, kterýž by jediné byl s to býval, veliké summy peněžité v krátké době k místu přivésti, byl tehdáž takořka ještě v počátcích, což zvláště o Čechách vzhledem k jiným zemím platí, poněvadž za oné doby měla naše tržba jen skrovné rozměry. Direktoři žádali na sněmu Bartolomějském svolení nových berní, jen aby zverbovaný lid při dobré vůli zachovati mohli; víměť ale, že stavové této vážné věci nevzali ani v poradu, rozjevše se na kvap z Prahy. Direktoři v této tísni své napadli na prostředek, kterýž byl jak podivný tak chatrný. Nedoprosivše se prvé při městech žádané půjčky, pokusili se o to, nebude-li výsledek lepší u sedlákův. Šly tedy žádosti k nemalému počtu sedlákův, kteříž byli pro zámožnosť svou na hlas vzati, aby založili stavův nějakými penězi, ale nadarmo; větší díl dokládali se chudoby své, a tak selhal tento prostředek nejen dokonale, nýbrž uvedl úvěr stavův v svrchovanou lehkosť a ne-

vážnosť. Rostoucí nedůstatek peněz způsobil na konec, že direktoři pomyslili uhraditi jej prostředky, kteréž měly trochu turecké příchuti. První obětí této nové politiky finanční stal se pan Adam Hřán z Harasova. Poněvadž bylo známo, že na zámcích svých skrývá některé kapitály, dali jich direktoři stejnou dobou přepadnouti a peníze zabaviti. Největší kořisti dostalo se vyslaným komissařům na Červeném Hrádku blíže města Borku, kdež nalezeno 118.000 kop míšenských, za kteréž zanecháno tu vlastníku pouhé dlužní upsání. S podobnou půjčkou potkal se i starý Boryně na Míkovicích, kterémuž vzato jesť tou cestou několik tisíc dukátův. Z ukořistěných peněz posláno jesť do ležení stavovského 80.000 tolarův na zaplacení zadrželého žoldu.*) Prostředky takové, kteréž v první chvíli byly se zdařily, měly ale ten nezbytný následek, že od té doby každý svých úspor pečlivě zapíral a s ouzkostí ukrýval.

IV

Po dobytí Plzně bylo v možnosti Thurna, vypuditi z Čech zbytky armády císařské, kdyby byl vší válečnou mocí svou udeřil na Buquoye, čímž mohl dovršiti dosavadních úspěchův. Na místě toho ustanovil se však, zanechati Hohenloha s oddělením vojska před Budějovici, uloživ mu pozorovati Buquoye; sám pak hodlal vytrhnouti do Rakous. Dne 25. listopadu přešel hrabě Jindřich Šlik s vojskem 4000 mužův přes hranice Dolnorakouské a zmocniv se městečka klášterského Světlé, dostal tak do rukou svých jednu část kořisti, od Dampierra v Čechách sebrané. Vojenské zbory Dampierrovy zahnány jsou na všech místech nazpět, Čechové podali se až k Vítorazi i vysílali početné zástupy do země na potravy a pícování. Jakkoli tito zástupové jen na několik mil k Vídni se byli přiblížili, přece začali se v městě obávati nějakého přepadnutí, z čehož vzniknul tu nemalý strach. Obyvatelé na předměstích a z vůkolí utekli se s jměním svým do města vnitřního, dvě brány jeho zůstávaly zamčeny a k mostu Dunajskému postaveny jsou silné stráže.*) Dampierre nestačil nikterak k obraně, neboť válečné síly jeho, kteréž spolehlivá zpráva na 2500 mužův udává, nedosahovaly ani z daleka k dvojnásobné

*) Skála II, 406.

téměř síle nepřítele, i tak nezbývalo tomuto generálu, kterýž na vojenské slávě své nemálo sobě zakládal, leč s největší nechutí vlastní obmeziti se na pouhou defensivu. Když Matyáš obdržel návěští o tomto vtrhnutí Čechův do Rakous, pronesl se bez zvláštního pohnutí mysli k Ferdinandovi; „Slyším, že moji Čechové v zemi samé mne navštěvují!“**). Málo potěšen z této řeči, zvláště pak z tonu jejího odpověděl prý král: „Ovšem, oni přicházejí až příliš blízko k nám.“

Když Thurn pokusil se o vtrhnutí do Rakous, neměl při tom jediné na mysli, aby císaři způsobil hodně velikou škodu, jeho přiváděla k tomu i naděje, že stavové rakouští dají se nyní pohnouti ke spojení s Čechy, čehož domnívati se bylo vzhledem k tomu, jak věci tehdáž v arciknížectvích stály, s plnou podstatou. Nepřátelské smýšlení protestantských stavův rakouských, kteréž ukazovalo se hned po vypuknutí odboje v Čechách, nezaniklo od té doby, ano utužujíc se spíše dosáhlo právě tehdáž při stavích dolnorakouských povážlivé výše. Poněvadž na stižný dopis stavův, již v měsíci květnu podaný***), za plné čtyři měsíce nevidělo se císaři dáti odpovědi, proto umluvivše se koncem září 85 pánův a rytířův o vynucení její, odebrali se do Ebersdorfu, kdež Matyáš tehdy se zdržoval, i domáhali se tak dlouho slyšení, až císař k němu svolil. Svobodný pán Kry- 28. září 1618
štof Ondřej z Thonradlu, jsa přímluvčím deputace, unavil císaře obdélnými výklady svými do té míry, že tento prosil, aby jen sobě přispíšil, poněvadž je prý nemocen a oběd na něho čeká.†) Stavové vzdálili se sice, podali však na to spis, v kterémž opět stížností svých šíře dovozovali.

Opět minulo čtrnáct dní, a odpověď nedocházela. Stavové uchýlili se tedy k prosbě za opětné slyšení; nemohouce je ale obdržeti, hrozili, že před hradem tak dlouho budou klečeti, až se jim stane po vůli. Na to povolil jim Matyáš slyšení, při kterémž Thonradl opět slovo vedl. Postěžovav si nejprvé, že proti „koncessi“ 12. října 1618

*) List Arbeisslův z Vídně ddo. 10. pros. 1618, v Inšpruckém arch. místodrž.

**) „Ich höre, meine Böhmen spazieren mir gar ins Land herein.“ Tak zejmena list Zeidlerův Saskému kurf. ze dne 9/19. pros. 1618, v saském stát arch. 9170 VII.

***) Srov. str.

†) Viz dílo Hurterovo „Ferdinand II“, VII 428.

z r. 1609 v mnohých věcech bylo jednáno, chtěl na to tvrzení svého obšírně prokazovati, ano tu zase řeč mu přetržena a na pokynutí císařovo od pana Jakuba ze Stahremberka přikázáno, aby toho zanechal, poněvadž prý císaři není volno a nemožno, dále poslouchati. Matyáš byl touto scenou tak dojat a prudkostí Thonradlovou tak rozdrážděn, že si ještě druhého dne panu Karlovi z Žerotína, týmž časem ve Vídni meškajícímu, na tu příhodu naříkal. Opět minulo několik neděl, než vyšla resoluce na přednešené stížnosti, s kterouž ale stavové ani dost málo nebyli spokojeni.*) Tu stalo se koncem listopadu, tedy zrovna v době hrozícího vtrhnutí Čechův, že císař pro rostoucí nedůstatek peněz a vojska vol nevol rozhodnouti se musil, svolati sněm do Vídně. Co každý mohl předzvídati, stalo se; stavové protestantští sjeli se sice do Vídně, zpěčovali se ale, překročiti práh domu sněmovního, dokud nebudou stížnosti jejich spokojeny. S císařem přeli se dobrých čtrnáct dní; když pak protestanti neustupně trvali na svém, viděl se císař, nechtěje rovněž povoliti, na konec nucena, rozpustiti sněm.**)

Takového způsobu byl stav veřejného mínění a smýšlení v Dolejších Rakousích, když Thurn do této země válku přenesl; v Hořejších Rakousích pak stály věci pro císaře skoro ještě hůř. Pan Gotthard ze Stahremberka, kterýž se byl svým časem při generálním sněmu pražském konfederace stavovské s takovou horlivostí ujímal, že i hněv dvora na sebe popudil, objevil se také v ležení českém, sotva že Thurn byl přešel přes hranice. O výsledcích důvěrných rozmluv, kteréž na to mezi Thurnem a Stahremberkem následovaly, vypravováno sobě tehdáž, že vlastně podlé instrukce tohoto provedeno jest rozestavování vojska v zemi.***) Direktoři poslali týmž časem list k stavům hornorakouským, prosíce v něm za přistoupení jejich, aby takto ke konci dovedeno bylo dílo, jež r. 1615 na generálním sněmu pražském bylo k přetržení přišlo. Jeden z hrabat

*) Korresp. Žer. Karel z Žerotína pánu ze Stietten dd. 9. listop. 1618, Londorp I, 563.

**) Noviny z Vídně ze dne 30 listop. v saském stát. archivu 9170, VII. Tamtéž, Noviny z Vídně od 5. 12. a 19. pros. 1618.

***) List Lebzelterův k pánu z Schönberka dd. 1/11. pros. 1618 z Prahy, v sas. stát. archivu 9170.

Šlikův zajel si, jak se zdá, i do samého Lince, aby osobní přímluvou dodal této prosbě většího důrazu. Nebylof v pravdě velkého namáhání třeba, aby chuť, kteréž bylo bez toho při stavích až na zbyt, zjednala sobě průchodu přiměřenou cestou. Neboť, ačkoli byla od císaře svým časem přišla zápověď, pouštěti se do nějakého dopisování s Čechy, všímali si stavové této zápovědi tak málo, jakoby jí nebylo. Pod záminkou, že třeba jest vyvarovati se nebezpečenství války, na zemi již naléhající, usnesli se stavové, rozmnožiti vojsko, kteréž byli hned po vypuknutí odboje českého zverbovali, ještě o tisíc mužův, i nařídili, založiti srub blíže Freywaldu, kterýž tou měrou ani Čechům nebránil vtrhnutí do země, jako že mohl Buquoye při zpětných pochodech jeho do nebezpečenství přivésti. Že jen s tímto úmyslem zdělán jest onen srub Freywaldský, ukazuje i ta okolnosť, že týmž časem dali stavové vyvrhnouti náspy u Engelhartszellu, kteréž měly překaziti, aby nějaká válečná pomoc, jež po případě mohla císaři přicházeti z Bavor, nemohla hloub do země se dostati.

Když pak se okolo prostředku měsíce prosince výbor stavův hornorakouských opět v Linci sjel, vypravil Matyáš schvalního vyslance k němu, aby pohnul stavův, zastaviti a zrušiti všecka tato opatření, proti němu naměřená. Ale výbor stavovský nechtěl ani o rozebrání onoho srubu ani o rozvrhnutí náspu Engelhartszellského čeho slyšeti, ano odepřel i všelikou pomoc na penězích a lidu.*) Deputace, k tomu konci do Vídně zúmyslně vyslaná, zpravila dvůr o těchto usneseních výboru stavovského. Týmž časem vypravena jest od Hornorakouských druhá deputace, kteráž měla uloženo, vydati se do Hornu, kdež sjela se s některými stavy z Dolejších Rakous jakož i s Uherskou deputací, v jejímž čele byl sám palatin Forgáč. O tom, co v Hornu bylo jednáno, nejsme s důstatkem zpraveni; známo jesť jen tolik, že se tu děly úmluvy o spolek k obraně protestantských zájmův, kterýž, kdyby byl k ujednání přišel, byl by té doby znamenal tolik, jako přistoupení k Čechům. Tak byli se již i Uhři vzdali posavadní zdrželivosti své.*)

---

*) List Zeidlerův kurf. Saskému ze dne 9/19. pros. 1618, v sas. stát. archivu 9170, VII.

*) „Noviny z Vídně“ v sas. stát. archivu 9170, VII.

Rozhodné usnešení nestalo se ale v Hornu žádné a rozpoložení mysli v Rakousích, kteréž skoro každou hodinou k povstání ukazovalo, nedospělo ještě na žádný účinek. Příčinu toho náleží hlavně snad hledati v tom, že čekalo se ještě, jak se rozhodne Morava. Tam byl již na konec listopadu svobodný pán z Tschernemblu dojel, jehož vedlé pana Gotthardа ze Stahremberka za nejstatečnějšího vůdce Hornorakouských míti náleží, chtěje s Žerotínem se smlouvati; sněm pak měl dne 15. prosince v Brně se sejíti, aby v záležitosti české učinil konečné usnešení. Bylať toho ostatně mnohá znamení, že v dosavadním chování Moravanův nastane obrat. V očekávání toho oblíbili sobě Rakušané prozatím jen úkol divákův, což tím spíše zdálo se býti prospěšné, poněvadž i Thurn byl mezi tím opustil arciknížectví, chtěje dostihnouti do Brna k zahájení sněmu a vlastní osobou přičiniti se k platnému rozhodnutí jeho.

V skutku nastával na Moravě povážlivý obrat. Neboť když deputace Moravská, navrátivši se vedlé Žerotína z Prahy, před četným sjezdem stavův moravských v Brně poselství svého se zpravovala, zdvihal se vítr dvoru protivný; neboť sjezd usnesl se požádati císaře, aby nevzpomínal více Čechům příkoří, jemu učiněných, a což bylo hlavní věcí, aby ušetřil zemi dalšími průjezdy vojska svého.*) Poněvadž tento sjezd nesměl učiniti jiných nálezův, jakkoli měl snad k tomu dosti chuti (neboť to příslušelo jedinému sněmu), prosil také císaře, aby svolal brzo sněm. Tato prosba došla svého splnění, i rozepsán jest sněm ke dni 15. prosince. Při dvoře byli v náramných starostech, aby sněm tento nevzal špatný konec a Morava aby posléze také nepřistoupila k Čechům, zachovajíc se podlé příkladu Slezákův.

Podlé obecného mínění záleželo i tenkráte na panu Karlu z Žerotína, jak sněm moravský bude sobě počínati. Dostávalo-li se mu prvé již od císařského dvora veliké šetrnosti, nyní dělo se to vyšší ještě měrou; nevěděliť ani, kdy přestati v doprošování se rady jeho zejmena k tomu konci, jaké asi proposice sněmu předložiti, jak celé jednání na něm říditi a má-li konečně Ferdinand co zástupce císařův do Brna přijeti, čili nic. Naopak nemínila také druhá strana

---

*) Jednání sněmův moravských v Brněnském zem. archivu.

Žerotína s očí spustiti, ano právě odtud staly se všecky možné pokusy, aby odřekl se nepřirozených (jak se vůbec za to mělo) přátel svých. Pán z Tschernemblu byl prvním poslem s této strany, navštíviv koncem listopadu Žerotína na zámku jeho v Třebíči, i snadno lze sobě pomysliti, že ničím nedal na sobě scházeti, aby hospodáře svého získal pro věc Čechův. Zámysly a pokusy pána z Tschernemblu setkaly se týmž časem také s podporou markrabí Krňovského a hraběte Thurna*), kteří oba schvalními listy Žerotína žádali, aby konečně přece hleděl přistoupení Moravanův k Čechům na místo přivésti. Hartvík ze Stietten, důvěrník markrabího, uvedl mimo to (nepochybně k nařízení pána svého) Žerotínovi na paměť jisté vyjádření, kteréž prý před několika měsíci ve Vídni byl učinil a kteréž znělo v ten smysl, že prý i Moravané budou se tím spravovati, učiní-li Slezáci spolek s Čechy. S strany Slezákův se to prý stalo, a tak nechť i Moravané nerozpakují se více, zachovati se vedlé příkladu jejich.

A však Žerotín nedopustil k sobě přístupu ani ústním, ani písemním napomenutím těchto přátel odboje českého; předsevzetí jeho, pracovati o pokoj a neubližiti rodu Habsburskému, zůstalo nepohnuto, ano zdá se, že hlubokosť a čistota přesvědčení jeho i na chvíli samého pána z Tschernemblu dojala; aspoň jistil Žerotín, že hosť Třebíčský nemohl odepříti jednání jeho bývalé vážnosti.**) Krňovskému markrabí vyložil Žerotín obšírným listem rozličné příčiny, pro kteréž nemůže prý jinak sobě počínati, a kteréž posléze všecky na to vycházely, že přístup Moravanův k Čechům zdržel by toliko zjednání pokoje. Mezi jiným zajímá nás zvláště v tom listě i jedno připomenutí, kteréž tu činí Žerotín strany katolíkův, pravě, že prý jest křivé, mysliti, „že císař a katolíci dali by se snad oním přistoupením Moravy zastrašiti a k takovému porovnání, na kteréž se myslí, donutiti“; naopak „připravila by je ta věc do takového zoufalství či, lépe řečeno, do takové zuřivé odhodlanosti, že by nejen tato, nýbrž i všecky vůkolní země, ano veškera Říše k svému

*) Korresp. Žer. Karel z Ž. pánovi ze Stietten, dáno v Rosicích dne 8. pros. 1618.

**) Korresp. Žer. Karel z Ž. pánu z Tiefenbachu, list daný v Třebíči dne 26. listop. 1618.

konci a nezbytnému zahynutí přivedeny býti musily."*) — Hartvíkovi ze Stietten pak dopsal, že se nepamatuje na slova, kteráž se mu do úst kladou; pronesl-li se prý kdy podobným způsobem, to že prý mohla býti taková řeč jen s tím smyslem, že Moravané případem spojení se Slezákův s Čechy budou se moci jen potud spravovati, že by pak s dvojnásobným úsilím o zjednání pokoje se přičiňovali. **)

Toto vytrvalé zasazování se o pokoj vyneslo pánu z Žerotína ten užitek, že ti, kdož daremně o jeho přistoupení se ucházeli, na konec začali pochybovati o poctivosti přesvědčení jeho. Pán z Tiefenbachu psal mu, že mezi protestanty divné pověsti o něm se roznášejí. V skutku také počali spoluvěrci jeho nad ním se horšiti, že dvůr jemu prvé dává vědomosť o proposicích, o kteréž na sněmě má se jednati, vyptávaje se na mínění jeho, a že lidé tak chatrné pověsti, jako byl Michna, k němu na cestu se vydávají a s ním se radí; posmívaliť se jeho krátkozrakosti, že jako pták jde na léčku a podobných věcí mnoho. Žerotín nesl dosti těžce tyto důminky a úštipky i jakž mohl jinak, vida, že oni, kteříž ho posud na dráze života co přátelé byli provázeli, dosavadní vážnosti své jemu ujímají, a že na úkor cti jeho těžká obvinění se roznášejí. Ale i tím nedal se uvésti v rozpaky. Odpovídaje pánu z Tiefenbachu, vyslovil se takto: „Jesť mi to s velikým podivením, že se mnou jsou tak špatně spokojeni, poněvadž jsem posud přece nic jiného nečinil, leč k pokoji radě se vší pilností a opravdivostí jej vyhledával a podporoval, neproviniv ničeho ani slovem ani skutkem. Také proti Čechům jsem se nikdy neprohlásil, aniž jich protivníkem se činil nebo proti nim někoho posazoval, nemaje věc jejich nikdy za bezpráví; arci že jsem způsob, jakým oni při svou vedou, nikdy neschvaloval, proto ale neužili nikdy ode mne nějakého nepřátelsví." ***)

Ani bolestné nařknutí, aniž přátelské prosby nezmohly při pánu

*) Korresp. Ž, List Žer. k markrabí Krňovskému ze dne 29. listop. 1618, v Třebíči.

**) Tamtéž, List Žer. k pánu ze Stietten, daný v Třebíči dne 4. led. 1619.

***) Korresp. Žer. Karel z Ž. pánu Fridrichovi z Tiefenbachu, dd. v Třebíči 26. listop. 1618.

z Žerotína toho, aby uhnul se s cesty, kterouž jednou byl sobě oblíbil. Pozornosť jeho byla potom hlavně k nastávajícímu sněmu Brněnskému obrácena, aby tento nedal se strhnouti do proudu nového hnutí. Ve Vídni byli, jak výše jsme připomenuli, ve velikých starostech, majíce to za nejlepší prostředek, když půjde Ferdinand opět do Brna jako zástupce císařův. Žerotín, byv tázán o mínění své v té věci, dopsal králi, že není, čeho by zvláště bylo se obávati, a že bude to ovšem vrchovatá míra opatrnosti, dá-li při sněmu osobně se nalézti.*) Kardinál Dietrichštein byl téhož mínění, a tak vydal se Ferdinand, jsa přítelem i zbytečné opatrnosti, na cestu do Brna. Ale ještě nebyl daleko dojel, když ho stihl nový list kardinálův, varující ho, aby dále se nepouštěl. Žerotín nabyv totiž mezi tím o stavu věcí jiného mínění, počal se obávati, že by snad Čechové proti Ferdinandovi něco zlého obmýšleli buď přepadnutím jeho na cestě do Brna nebo nazpět, buď náhlým vtrhnutím válečným do Moravy. On dal tedy kardinálovi věděti o pochybnostech svých a tento králi, kterýž na to odhodlal se k návratu do Vídně.**)

A v pravdě nebyl toliko jeden důvod před rukama, proč Ferdinand nemohl jinak, leč straniti se Brna; neboť kromě nebezpečenství nějakého útoku na osobu jeho bylo ještě s povážením, smí-li Ferdinand na témž místě s Thurnem se potkati. Čechové měli v úmyslu vypraviti deputaci do Brna, aby s největší opravdivostí napomínala stavův, přistoupiti k Čechům. Poselství toto svěřeno Pavlovi z Říčan, Oldřichu z Gerstorfu a Smilu z Míchalovic. V patách za nimi dojel také hrabě Thurn, kterýž v průvodu praporce jízdy náhle z Rakous do Moravy se vybral, aby osobní přítomností strhnul stavy za sebou. Pohnutí, kteréž tímto objevením se hraběte v Brně nastalo, bylo náramné i rozvázalo protestantským stavům jazyky v takovém způsobě, že katolíci leknutím celí byli bez sebe, domnívajíce se, že pražské příhody budou se v Brně opakovati. Fabricius, kterýž byl od několika neděl hospodářství své v Brně

*) List Žerotína k Ferdinandovi, z Rosic dne 29. listop. 1618, ve Víd. stát. arch. Boh. V. — List kard. Dietrichšteina Ferdinandovi ze dne 6. pros. 1618, tamtéž.

**) Koresp. Žer. K. z Ž. kard. Dietrichšteinovi dne 6. pros. 1618, z Rosic — Noviny z Vídně ze dne 19. pros. 1618 v saském stát. arch. 9170, VII

zařídil, utekl z města, nechtěje po druhé vydávati se v nebezpečenství. Michna, kterýž dobře byl toho zpraven, že soudruha jeho v úřadě sekretářském jen proto vyhodili z okna, poněvadž po ruce nebylo jeho samého, následoval příkladu Fabriciova i provedl pro lepší bezpečnosť útěk svůj v rouše kněžském.*)

Co komissaři královští přijeli k zahájení sněmu Brněnského pan Jindřich z Kolovrat a Fridrich z Talmberka, z čelnějších katolíkův pak a hlav strany císařské nalézali se tu kníže z Lichtenšteina, kancléř Zděnek z Lobkovic a kardinál z Dietrichšteina; že i Karel z Žerotína nescházel, rozumí se samo sebou. Jednání vzalo hned v samém počátku na sebe obraz bouře, poněvadž protestanti nechtěli o ničem jiném slyšeti, leč o rychlém přistoupení k Čechům, pročež také, nemohouce hned proraziti, přetrhli společné jednání s katolíky i počali v soukromí se raditi. Pána z Žerotína nepřipustili protestantští stavové k těmto poradám, a dva dni trvalo vyloučení jeho. Když konečně přece povolán jest mezi ty, kdož prvé měli výpovědi jeho takořka za slova božská, setrval neustupně při dosavadním mínění svém i vynaložil všecku svou výmluvnosť, aby překazil spojení se s Čechy. A poznovu rozhodlo slovo jeho; neboť protestanti dali se důvody jeho aspoň potud ukonejšiti, že ujavše se opět společných porad s katolickými stavy, spokojili se i tím, aby císaři důrazně raděno bylo ke konečnému porovnání s Čechy. Tak skončila se vzdor přítomnosti Thurnově, kterýž ostatně jen kratičkou dobu v Brně se zdržel, věc Čechův posléze jen s rozhodnou porážkou.**)

Hladký a snesitelný konec sněmu Brněnského svalil katolíkům kámen se srdce; sám pán z Žerotína, kterýž s počátku nestrachoval se žádného selhání politiky své, až naposled sám něco zcela jiného doznal, pocítil nemalého potěšení z tohoto perného vítězství, i gratuloval Ferdinandovi písemně k šťastnému výsledku jednání. Císař i nástupce jeho poděkovavše se schválními listy co nejsnažněji tomuto muži, do něhož by dříve ani ve snách takových služeb nebyli se nadáli, prokázali vděčnosť svou také nějakým darem. Ja-

*) List Zeidlerův kurfirštu Saskému ze dne 16/26. pros. 1618, daný z Vídně, v sas. stát. archivu 9170 VII.

**) Koresp. Žer. List Žer. pánu ze Stietten, z Třebíče dne 4. ledna 1619.

kého způsobu byl tento dar, není jinak známo; ostatně bylo to sotva co jiného, než nějaký vzáctný klenot, jehož největší cena nezáležela tou měrou ve zlatě nebo drahých kamenech, nýbrž ve způsobě nad obyčej milostivém, kterýmž mocnář zásylku svou provázel. Na pána z Žerotína učinila šetrnosť a velice milostivá řeč obou listův dojem tak mocný, že nás to v pravdě překvapuje; neboť odpověď jeho k Matyáši a Ferdinandovi, nechávajíc v znění svém daleko za sebou míru obyčejné oddanosti, rozplývala se v nejvřelejším nabízení vlastních služeb pro časy budoucí. Zvláště pak psal Karel z Žerotína Ferdinandovi: „Vznešená milosť, mně prokázaná, převyšuje nejen všecky moje zásluhy, ač jsou-li jaké, nýbrž i všecku naději, kteréž jsem kdy sobě směl činiti, že by se mně něco takového od VM královské mohlo dostati. Neboť co oči moje v tom spatřovaly, jesť mně milostí nad milosťmi a největší milosť, tak že nenacházím ani slov neb způsobu, jak bych VM královské hodně se poděkoval. — — Bůh, kterýž vložil do VMsti královského srdce, že se jí zalíbila tato moje služba, jakkoli chatrná, račiž je i pro budoucnosť tak vésti a spravovati, aby i příští služby, kteréž ještě doufám s jeho pomocí VM královské prokazovati, od VMsti blahosklonně přijaty byly“.*)

Rozhodnutí sněmu Brněnského zasadilo zdaru povstání českého velikou ránu, neboť podlé něho chtěli stavové rakouští jednání své spořiditi. Kdyby vojska moravských a hornorakouských stavův byla se s Thurnovým vojskem spojila, byl by císař v sídelním městě svém býval zavřen a ztracen; neboť proti armádě nepřátelské, kteráž po tomto spojení byla by číselně na 10.000 hlav vystoupila, nemohl postaviti císař více, než 2000 lidu Dampierrova, poněvadž Buquoy lidem Hohenlohovým sklíčen byl. Všecka pomoc, kteréž císaři mohlo se dostati z Němec a Italie, ze Španěl, Flander a nebo odkudkoli, a kteréž se jeho nástupci také v skutku dostalo, byla by v takovém případě přišla již pozdě. Že však Moravští i Rakouští stavové setrvali v posavadní neutralitě, z toho šel ten

*) Karel z Ž. Ferdinandovi ze dne 22. pros. 1618, list ve Víd. stát. archivu. — Korresp. Žer. K. z Ž. pánu z Meggova ze dne 10. a 13. ledna 1619. — Ž. císaři Matyáši ze dne 10. ledna. — Ž. pánu z Eggenberka 10. ledna. — List Ž. Ferdinandovi dne 10. ledna 1619, daný v Olomouci.

následek, že Thurn nesměl na nějaké výdatnější podniknutí v arciknížectví ani pomysliti; zejmena pak musil se zříci všeho postupu k Vídni a přestati na pouhém osazení Světlé. Také počalo zlé počasí zimní všem válečným operacím překážeti, tak že Matyáši nebylo se na všechen způsob žádného nebezpečenství pro sebe obávati, dokud Moravané a Rakušané setrvali v rozpacích svých. Největší starosti nastaly tedy dvoru o vojsko Buquoyovo, poněvadž bylo dokonalé zničení jeho možné. Pozornosť všech obrátila se tedy opět k válečným příběhům v jižních Čechách.

Když Thurn koncem měsíce listopadu s oddělením vojska do Rakous vytrhnul, sprostil se tím Buquoy sice silnějšího nad sebe nepřítele, proto ale postavení jeho se nepolepšilo. Nedůstatek potrav, s kterýmiž takořka od samého počátku výpravy musil zápasiti, stával se pořád citlivějším, poněvadž byl s vojskem svým jen na malý prostor obmezen a všecken dovoz z Rakous jemu zastaven. Buquoy chtěl se tedy zpět k Dunaji podati, maje postavení své za povážlivé, i jal se proto s Hohenlohem, jehož měl proti sobě, vyjednávati, při čemž nabízel proti svolení svobodného výjezdu dokonalé opuštění země a vydání Budějovic. Když vyjednávání nevedlo k žádnému úspěchu, poněvadž Hohenlohe důvěřoval si nepřítele dokonale zahubiti, pokusil se Buquoy o zachování sebe prostředkem válečné lsti; byv ale za tou příležitostí poražen, ztratil opět 1000 mužův i viděl se ještě mocněji v Budějovicích sevřena. Hohenlohe hodlal dovršiti tohoto úspěchu přepadnutím Krumlova; bylot mu v tom ale od Buquoye překaženo. Buquoy neužil tohoto fortele dále, nýbrž vzdal se na ten čas návratu do Rakous; proto ale nezůstal s pokojem a vypadaje každodenně z Budějovic, unavoval nepřítele, při čemž dobýval sobě zároveň vyjížděním do blízkých nebo vzdálenějších míst potřebné píce a potrav.

Tak nadešel konečně rok 1619 a s ním ustoupilo také nebezpečenství dokonalé porážky Bouquoye do daleké budoucnosti; neboť ve vojště českém vzmohly se nyní tak zlé a zuřivé nemoci, že číselná i mravní převaha jeho brzo znamenitě se ztenčila. Již v prosinci r. 1618 nastaly mu veliké ztráty následkem zlého počasí a svízlův válečných; ještě více zhoršil se však stav jeho v měsíci lednu, jakkoli nebylo na malý prostor sevřeno, nýbrž pro snadnější

vychování po šírém kraji rozloženo. Větší díl ležel mezi Světlou a Budějovici, drobná oddělení pak v Hradci Jindřichově, Soběslavi, Táboře a v Brodě Českém. Hlavní stan byl v Rudolfově u Budějovic.*) Ztráty, kteréž vojsko stavův hlavně v následcích nemocí až do polovice ledna vzalo, páčily se na 5000 mužův, ztráty Slezákův na 500 mužův. Co nemoci se tkne, kteráž zničila dosavadní převahu vojska českého, mělať (podlé vypsání jejího v současných pramenech) zajisté podobu náhlé hlavničky; nemocní dostali prudké bolení hlavy, hučení v uších, nohy a ruce opuchaly, jazyk a podlebí zapálily se a vysýchaly. I v potomních nedělích nemoc neulevila, smrtelnosť setrvávala pořád v stejné síle, tak že koncem měsíce ledna počítalo se, že vojsko stavovské o 8000 mužův se stenčilo, odkudž dvě třetiny jeho přišly v niveč. Hrabě Thurn byl v zoufalství nad touto nevýslovnou bídou, proti kteréž nevěděl pomoci. Z pomocného vojska slezských stavův zbývalo jen 500 mužův zbrojných, ostatní pomřeli nebo leželi nemocni. Mnohé setniny ztenčily se až na dvacátý díl někdejší síly své. Vojáci i důstojnici opouštěli z bázně před těmito jako morová rána se šířícími nemocmi místa ležení svého, pospíchajíce do Prahy, aby zde od skutečných nebo líčených neduhův hledali uzdravení, tak že ulice hlavního města brzo nabyly pohledu válečnějšího, než krajina v sousedství nepřítele.**) Pod přísnými tresty musili direktoři jim přikazovati, aby k praporcům svým opět se vrátili. Smíme-li tomu se diviti, že vojsko české v takových bězích ztrácelo všechen oheň válečný i jalo se obviňovati generály své, že neznají se v umění válečném, poněvadž po tolika šťastných uspěších a po takových porážkách hraběte Buquoye přece nedovedli jeho se zbaviti.

Co vojska císařského se dotýče, potkalo se toto z počátku s šťastnějším osudem; ještě v lednu páčila se síla Buquoye na 5000 mužův, což ukazuje, že se svým lidem jen skrovnou měrou

*) Zprávy z ležení zimního vojska českého, ve Víd. stát. arch. pod sig. „Unterschiedliche Acten." V.

**) Akta těch věcí nalezají se hlavně v stát. archivu Saském, totiž list Grünthalův k saskému kurf. z Prahy ze dne 16/26. února a mnoho jiných dopisův. — Vedlé toho v Mnichov. archivu Říšském (40, 2) list Konráda Pavla k bratru ze dne 9. ún. 1619, konečně v Mnichov. stát. archivu (416, 16) výtah z jednoho dopisu Lineckého. — Srovnej též Skálu III, 24.

nemocí zakoušel. V únoru ale zhoršil se i pro něho stav věcí, a v Budějovicích, kdež ležel veliký díl armády jeho, dostoupila smrtelnosť do hrozných rozměrův, při čemž ale ještě více měšťané než vojáci hynuli. Přece ale zdá se, že ztráty Buquoyovy byly u porovnání s oněmi ve vojště českém méně citelné, k čemuž nepochybně přičinily se lepší kvartýry, který ch vojsko jeho v Budějovicích i Krumlově užiti mohlo. Na všechen způsob neztratil aspoň nikdy dobré mysli; neboť soužil vojsko české bez přestání, vypadaje z města i pokoušeje ho. Zároveň pomýšlel na to, jak by čerstvého lidu k sobě potáhnul, a nemoha se jeho nadíti se strany Hořejších Rakous, pokusil se proklestiti sobě cestu skrze Šumavu k Pasovu. K tomu konci zmocniv se staré cesty obchodní v těch stranách t. j. tak zvané zlaté stezky, přemohl šťastně a řemeslně všecky nesnáze, s kterýmiž pro tuhou přírodu zimní všechen obchod v těch končinách se potkává, i otevřel takto 2000 pěšího lidu, mezi tím od císaře v předních zemích rakouských zverbovaného, volný průjezd do Krumlova *). Takto nahradil sobě Buquoy s dostatkem všecky ztráty, nemocmi ve vojště jeho způsobené, i udržel se při též číselné síle, kterouž měl v lednu. Čechové, kteříž mezi tím hleděli mezery ve vojště svém novým verbováním také zaceliti, odráželi jen s těží nájezdy jeho, nemohouce ani zabrániti Dampierrovi, mezi tím přes hranice Rakouské vytrhnuvšímu, aby zhoubně až hluboko do vnitra země chvílemi se nepodával.

Soužení, kteréž během zimy obě vojska nepřátelská navštívila, jsou ale jen stínem toho, co ubohá země v jižních krajinách svých snášeti musila. Thurn a Hohenlohe uhražovali potřebu svou na potravách a píci s dobrou část prostředkem rekvisicí; poněvadž ale stavové a hospodáři v těchto krajích sotva třetinu toho, co na nich požadováno, odváděti stačili, stávalo se, že ostatek potřeby z pravidla odbírán jesť lidu prostředkem vybíjení. Sedláci ztráceli buď všecko jmění své a hynuli v bídě a nouzi, nebo utíkali se zbytkem zboží svého do nepřístupnějších míst v Šumavě, opustivše chýže své, kteréž pak vojáci strhávali na palivo. Co pak nezkazil přítel, to zničil nepřítel na dobro. Neboť vojsko stavovské uhražovalo

*) Skála II, 554 a III, 25.

uhou potřebu svou; za to učinil Buquoy dokonalé spustošení dě-
ě válečného skutečným pravidlem. Místa, v kterýchž byli cí-
ští vojáci zvůli svou vybíjením provedli, spálena jsou od nich
ıválně a sedlské obyvatelstvo jejich bez pomoci do světa vyhá-
ıo. Počítalo se, že v jediném kraji Prácheňském takovýmto způso-
n až do měsíce března 1619 přes 200 vesnic k dokonalé zkáze
šlo. *) Přehrozné strasti, kteréž takto uloživše se na jižní kon-
y země české, hrozily z nich nadělati poušť, vzbudily v Praze
iké ustrnutí, ano vzmohly při direktořích toho, že obrátili se
ným spisem k císaři. Ve Vídni bylo jim to zajisté nemalým
ostučiněním, když přípis tento došel od direktorův. Přece ale
šimnuli ho sobě na oko, neboť Buquoy dostal nařízení, aby
ínal sobě mírněji; jak se ale samo sebou rozumí, nezměnila se
věc nikterak **). Vlastní válka byla však s počátkem r. 1619
stala, i místo její zaňala v prvních měsících tohoto roku roz-
ıá vyjednávání, než druhé tažení polní i tato na dobro přetrhlo.

*) Skála III, 52.

**) List Zeidlerův kurf. Saskému ze dne 13/23. ledna 1619, daný ve Vídni. List Lebzelterův pánu z Schönberka z Prahy dd. 11/21. ledna 1619, oboje v sas. stát. arch. 9170, VII. Kromě toho Skála III, i četná akta v rozl. jiných archivech.

Hlava osmá.

Poslední pokusy o porovnání. Smrt císaře.

I. Kryštof z Donína v Turíně (v říj. 1618). Vévoda Savojský chce mocnou allianci k místu přivésti. Schůze politikův Falckých v Krailsheimu. Falckrabímu nabízí se koruna česká. Mansfeld a Neu v Turíně. Úmluvy o roztržení říše Rakouské. Kryštof z Donína v Anglii. Jakub I v tenatech politiky Španělské.

II. Valdštein v Praze a Drážďanech. Maximilian Bavorský vzpírá se vší interposici. Svoluje ale přece na konec. Výminky toho svolení. Saský kurfiršt vyjednává s Čechy o příměří. Jaké o tom jdou hlasy v Praze. Svolení k příměří odkládá se, pokud nepočne se v Chebu jednati o porovnání (t. j. k 14. dubnu 1619.)

III. Sněm Pražský (18. března 1619). Opětné nařízení veřejné hotovosti. Svolené daně. Dekret o konfiskacích a úřadech. Co říká sněm k interposici. Matyáš a Dolnorakouští. Císař umírá (20. března 1619.)

I

Budeť ještě v paměti, v jakém způsobě vévoda Savojský cestou prostřednictví kurfiršta falckého poskytnul Čechům pomoc válečnou. Kabinet kurfirštův přijav s velikým potěšením ruku sobě podávanou a způsobiv Mansfeldovi příležitosť, za kterouž s lidem svým do Čech se vypravil, umínil sobě na to vyslati schvalního posla do Turína, *) kterýž měl sobě uloženo, utužiti spolek se Savojskem i pojmouti do něho také republiku Benátskou. Poselství toto svěřeno jest purkrabímu Donínskému Kryštofu, kterýž od mnoha let již společně s bratrem svým Achacem falckému dvoru s vděkem sloužil ve věcech diplomatických. Kryštof z Donína dostal se počátkem měsíce října do Turína, kdež náleželo mu podlé instrukce

*) Listy knížete Anhaltského ze dne 25. a 26. srpna, ze dne 1. září a 11. října st. st. v archivu Bernburském Reg. VI B IV. Vol. XXV.

›bě dané, domáhati se při vévodovi Karlu Emanueli rozmnožení ›jska Mansfeldova na vlastní peníz, jakož i připraviti za pomocí ›ho vyjednávání s Benátkami, aby republika uvolila se k peněžité omoci asi 300.000 dukatův. Co se osoby vévody a smýšlení jeho otýče, mohl býti Donín se způsobem přijetí svého velice spokojen. ' několika audiencích, kteréž měl tento vyslanec u vévody, shleával k potěšení svému, že vévoda s záštím svým proti rodu Habsurskému nikterak se neskrývá, pronášeje se nejednou s důrazem, e toliko v naději na vyvrácení moci Habsburské v Čechách a [ěmcích může se odhodlati k obětem, že však nemíní jich pro tuto 'ěc ani dost málo šetřiti, i „kdyby měl košili s těla nasaditi".*) ›ři tom ukazoval mnoho náklonnosti k falckrabímu a plánům jeho, ›řeje mu rád koruny české; poněvadž ale neměl nastalý boj za 'ěc snadnou, nevidělo se mu, svalovati jej na ramena svoje a několika málomocných spojenců; on chtěl sebrati pravé tažení křížácké proti společnému nepříteli. K tomu konci žádal si, aby ;jištěno bylo účastenství Anglie, Francie, generálních stavův Nizozemských a Benatské republiky, a počítaje případný příspěvek každého z těchto státův na 25—30.000 dukátův na měsíc, hodlal se zavázati k polovici takového příspěvku. Že mu šlo s tímto návrhem do opravdy, viděti jest z toho, že chtěl, aby Sir Isaac Wake, kterýž bral v těchto vyjednáváních mezi Donínem a vévodou vřeého podílu v prospěch dvora falckého, sám pustil se do Anglie ι při Jakubu I. přístupu k tomuto budoucímu spolku vyhledával. Rozhodnutím tohoto krále chtěl se pak vévoda spravovati v tom, ná-li příště ještě pomáhati a zejmena vojsko Mansfeldovo dále vylržovati.

Když od Donína došla zpráva do Heidlberka o tom, jak vé'oda smýšlí a co všecko žádá, pošla z toho při dvoře nemalá mrzu.osť; neboť se domnívali, že vévoda Savojský obmýšlí věc jen proahovati, slibuje trvalé účastenství své v boji proti Habsburským

*) List Donínského kurf. Falckému ze dne 8/18. říj., jiný list téhož kn. Anhaltskému ze dne 8/18. října, oba z Turína, v Mnichov. stát. archivu 548|9. — Relace Donínského ze dne 2/12. list. tamtéž $\frac{425}{4}$; Wake kurf. Falckému z Turína dd. 21/31. října.

toliko pod výminkou, bude-li mocný spolek proti nim k místu p[illegible] veden. Potomní příběhové však vydali vévodovi svědectví, že by-la prozřetelnosť jeho podstatná a že moc takovou, jakou byla Habsburská, nebylo lze jako pírko odfouknouti. Mimo to mluvil kabinet Heidlberský vždycky s vysoka, kdykoli se o to jednalo, někoho poštvati na císaře, vychloubaje se míti v polovici Evropy bezpečné společníky. Vévoda Savojský byl tedy v právu, chtěje se na tyto společníky v pozadí přece s blízka podívati a zvěděti, jsou-li v skutku tak účinlivi, jako k slibům hotovi, a není-li řeč kabinetu Heidlberského pouhý klam. — Tato opatrnosť vévody měla i ten následek, že v nastávajícím boji nehodlal silami svými plýtvati. Proto také odepřel Donínskému v prosbě jeho strany vychování dvojnásobného počtu válečného lidu, než bylo vojsko Mansfeldovo; neboť již nyní bylo mu nesnadné, plniti závazky, do kterých sám byl vešel. Mansfeldův požadavek obnášel dne 23. října 80.000 dukátův, vévoda stačil však s těží k tomu, aby vydal vyslanci směnky na 20.000 dukátů, ostatku sliboval se zpraviti v budoucnosti. Co pak uzavření spolku s republikou Benátskou se tkne, odkázal Karel Emanuel purkrabího k Turinskému vyslanci republiky, Zenonu Renierimu, aby s ním přímo vyjednával. Tento ale přetrhl hned s počátku všecku naději na něco takového, a tak ukázalo se počítání na nějakou allianci s Benátskou republikou býti pouhým přeludem.

Co naděje na korunu německou se dotýče, kterouž Donínský obmýšlel vévodu navnaditi, tož nemínil tento schytralý a jediné o makavé fortely stojící státník takovou nemnoho chutnou vnadu k sobě připustiti. Ovšem že ale pomýšlel na nějaký platný zisk v Němcích, ten pak záležel v tom, aby synu jeho, kardinálu Savojskému, dostalo se nějakého duchovního kurfiršství, kteréž by pak rozličnými cestami a prostředky bylo se později dalo v řád světský obrátiti. Celkem ale nepouštěl se Karel Emanuel mnoho do dělání plánů, dokud prostředky k boji nebyly lépe přichystány a v pořádek uvedeny; jen to opakoval bez ustání, aby knížata německá nedala sobě nynější znamenité příležitosti ujíti k pokoření mocného rodu Habsburského. — Všecky tyto zprávy srazily dvůr Heidlberský trochu s dobré mysli jeho; byliť se tam příliš velkým nadějím oddávali strany horlivosti vévody, zvláště pak strany těch

Benátských peněz, majíce v obraznosti své za pomocí jejich již nádherné vojsko pohromadě. Seznalit nyní, že nepůjde tak snadno, svaliti břímě války na ramena cizí, jak by jim to bylo bývalo po chuti *). Jinak zase nastávala pilná potřeba, bez dlouhých odkladův se rozhodnouti; nedostalo-li se Čechům časné a výdatné pomoci, pak octnul se dvůr Heidlberský se všemi nadějemi svými brzo na suchu.

Aby se podstatně vyměřil způsob politiky, jakéž by náleželo nyní se přidržovati, umluveny jsou porady mezi hlavami kabinetu Heidlberského, kteréž se měly díti nikoli v Heidlberce, nýbrž v Krailsheimě. Vedlé knížete Anhaltského a markrabí Anspašského dali se tam ještě nalézti hrabě Solms a Camerarius. První věc, 25. list. 1618 o kterouž měly jíti porady, bylo ustanovení poměru k Čechům; neboť pro vážné zprávy z Prahy bylo třeba, tím směrem nejprv se rozhodnouti. Během měsíce října nebo počátkem listopadu poslán jest totiž Achac z Donína do hlavního města českého, aby ve prospěch falckrabího a stavův podněcoval k trvalému odporu. Za tou příležitostí pronesl se mu Václav z Roupova, že třeba jest dostati se k světlu v těchto nekonečných sporech; on a přátelé jeho odhodlali prý se proto, učiniti s císařem konec a nabídnouti korunu českou falckraběti. Protož požádán jest Achac, aby domů se navrátil a kurfiršta vyzval k platnému rozhodnutí. **) Vyslanec zastavil se pak na zpětné cestě nejprvé v Krailsheimu, kdež sdělil s tamními diplomaty rozkaz sobě daný. Jakkoli shodovala se přání shromážděných nepochybně v tom, aby kurfiršt jen hned bral, co se mu dává, nemohli přece nic jiného učiniti, leč že nepřítomnému kurfirštu zůstavili konečné rozhodnutí.

Při poradě o poměru k Savojsku, kteráž na to následovala, usnešeno jest, vypraviti nové poselství do Turína. Poněvadž měl Kristof z Donína v nejblíže příštích dnech do Anglie odjeti, nastávala potřeba, svěřiti tento úkol někomu jinému; nejzpůsobnější viděl se býti k tomu hrabě Mansfeld, kterýž po vykonaném dobytí Plzně mohl se také na čas uprázdniti. Shromáždění radilo se nyní

*) List Solmsův ke kn. Anhaltskému dd. 3/13. listop. 1618 v Mnichov. stát. archivu 425|4.

**) List Fridricha ke kn. Anhaltskému ze dne 8/18. pros. 1868. v Mnichov. stát. archivu 348/9.

o příhodnou instrukci pro něho i usneslo se posléze, dáti mu celkem rozkazy takové, jakých měl již prvé Krištof z Donína se zastávati. Uloženoť tedy Mansfeldovi, aby přemlouval vévodu Savojského k větší pomoci a vymáhal při republice Benátské možnou summu peněz, a to třeba prostředkem cesty do Benátek. Strany případné odměny Savojského stalo se jen to snešení, že se má vévodovi činiti naděje k důstojnosti vikáře císařského v Italii; ovšem že by politikové falčtí byli se octnuli v nemalé nesnázi, kdyby byli měli povídati, v čem záleží skutečné užitky, s touto vetchou hodností spojené.

Mladý kurfiršt, dověděv se o usneseních schůze Krailsheimské i maje se nyní Čechům platně rozhodnouti, nahlédnul poprvé povážlivosť dosavadní hry diplomatické. Možnosť všech těch smutných následkův, kteréž později v skutku na něho se svalily, tanula mu nyní nepochybně na mysli, zvláště pak počal se zabývati v svědomí svém s otázkou, smí-li přece jako kníže z milosti boží podati ruky své poddaným, kteříž sáhají na upsaná práva dávních panovníkův svých. S podřízenými radami svými nechtělo se mu jaksi rozbírati takovou vážnou věc, jak srdce a potřeba mu přikazovaly; byliť to věsměs mnohem starší mužové, proti kterým tento nezkušený a dobromyslný mladík sotva troufal sobě vlastního mínění se zastávati, přijímaje výpovědi jejich za čistou pravdu, poněvadž v službách otce jeho byli se osvědčili. Takovým během nejevily se úzkosť a starosť jeho v zvýšené opatrnosti nebo usílené činnosti, nýbrž v krutém boji duševním, jehož svědkové byli ti, kdož s ním důvěrněji obcovali. Nejvyšší hofmistr jeho, hrabě Albrecht z Solmsu, učinil zmínku o „hrozných pochybnostech“, kteréž prý mladého kurfiršta sužují a z kterých prý Bůh sám ho vyvede ukázáním cesty pravé.*)

Po dlouhých rozpacích přijal konečně falckrabí tohoto nabídnutí Čechův, ovšem ne tak, aby nebyl platného rozhodnutí s své strany o několik neděl poodložil, chtěje míti prvé odpověď k některým otázkám. Achac z Donína poslán jesť podruhé do Prahy s nařízením, aby s presidentem české direkce a druhými přátely

*) List Solmsův kn. Anhaltskému ze dne 24. listop. st. st. v Mnichov. stát. arch. $\frac{425}{4}$.

jeho, kteříž by znali toto tajemství, přivedl vyjednávání o tu věc ke konci. Přede vším dáno mu ale poučení, aby Václavu z Roupova položil otázku, byli-li stavové v právu, proti panovníku svému povstati, a přísluší-li jim podlé Zřízení Zemského, zbaviti panující dynastii trůnu a voliti sobě jiného krále? Po případě, kdyby odpověď na tyto otázky (kteréž ovšem o nemalé prostomyslnosti mladého kurfiršta svědčí) s svědomím kurfirštovým srovnati se dala, měl Donín nařízeno, aby patřičně vyložil nesnáze a nebezpečenství, do kterých by Fridrich, přijma korunu českou, nezbytně se uvrhoval; pročež aby dal pak na uváženou, že pouhé přenešení koruny na osobu kurfiršta nesrovnávalo by se ani z daleka s velikým nákladem na tu věc, nebude-li zároveň potomkům jeho i právo dědické v jistém způsobě vyhraženo. V ostatním sliboval falckrabí Čechům diplomatické prostřednictví své při všech dvorech, nabízeje spolu mimo další vychovávání Mansfeldského vojska (což posud šlo na jeho jmeno a zásluhu) i půjčku v summě 100.000 rýnských.*)

Mansfeld, kterýž ve shodě s usnešením schůze Krailsheimské měl vyjednávání s Savojským vévodou dále vésti, nastoupil v průvodu sekretáře Neue počátkem roku 1619 cestu svou do Italie. Dne 28. ledna dorazili oba do Turína i jali se bez odkladu s vévodou smlouvati. Chuť, vkládati se do záležitostí českých, nebyla se při vévodovi ani dosť málo ochladila, konečné zámysly jeho byly ale mezi tím takovou podivnou proměnu vzaly, že se nyní s prospěchem falckrabího velmi těsně stýkaly. Vévoda Savojský odhodlal se totiž sám o korunu českou se ucházeti a vedlé ní i korunu německou na hlavu svou postaviti. Nahlížeje ale ovšem, že i falckrabí zasluhuje nějaké odměny, odkazoval ho na Elsassko a přední země Rakouské, kteréž arci hodily se pěkně k rozšíření a přiokrouhlení Falce; mimo to chtěl mu pomoci k nabytí Rakous ano i Uher. (!) Karel Emanuel přichystal si tedy celý rozvrh, jak by země německých Habsburských slušelo rozděliti. Po případě, kdyby kabinet Heidlberský chtěl se s plánem tímto spřáteliti, nabízel se vévoda, podstoupiti všecko, seč síly jeho budou,

*) Tajný memorial pro Achace z Donína, v Mnichov. stát. arch. $\frac{548}{9.}$

slibuje nejen 6—7000 mužův pod kommandem Mansfeldovým na vlastní peníz k boji proti Habsburským vydržovati, nýbrž i zaručiti se za výplacení subsidií v obnosu 1 ½ mill. dukátův ročně, buď si z Benátek, buď z vlastní kapsy. Benátským, kdyby přistoupili k tomuto spolku, měly vydány býti v náhradu Furlansko rakouské a Istrie. Ostatně dával vévoda na srozuměnou, aby kabinet Heidlberský, měří-li v skutku na některé panství duchovní v Němcích, učinil k tomu co nejspíše nějaký počátek, aby nebylo jemu (t. j. vévodovi) potom třeba, u papeže toho se očišťovati. Jsa toho zároveň velmi dobře zpraven, že vlastně kníže Anhaltský jest vládnoucím duchem politiky Heidlberské, udělil synu jeho darem výroční důchody 10.000 rýnských, a to z vlastního popudu, což ovšem podobalo se na vlas, jakoby otce chtěl podplatiti.*) Konečně nemohl vévoda utajiti přání svého, aby s starým knížetem Anhaltským směl se někde sejíti, i navrhl město Ženevu co příhodné místo schůze.

Aby i republika Benátská pro tuto vysokomyslnou dílčí smlouvu dala se získati, přál sobě vévoda vypravení schvalního posla falckého do Benátek. Neu nemeškal i tuto cestu nastoupiti, poněvadž shodovala se bez toho s vlastní instrukcí jeho a Mansfeld sám měl pro případ potřeby k tomu plnomocenství v rukou. Prvé než na cestu došlo, vidělo se falckým vyslaným býti prospěšné, aby s vyslancem republiky v Turíně se smluvili. I dali mu tedy o tomto návrhu dílčím věděti, poučivše ho zároveň, že i republika neodejde s prázdnem, ač bude-li přiměřeným způsobem pomáhati. Zeno byl touto zpravou patrně pohnut i dával nyní spíše naději na pomoc republiky, žádal ale zároveň, aby případný zisk Benátských při prosbě o allianci jejich něco výše byl povytažen, přidávaje na mapě, kteráž ovšem všecko snese, k budoucí kořisti republiky ještě Goricko a Hradištsko, několik uherských přístavů a konečně i onu část Tyrol, kteráž mezi země republiky se vkládala a v kteréž náleželo asi krajiny Tridentské a Bocenské se domýšleti. Neu ovšem nečinil proti platnosti těchto požádavků nižádné námitky i vydal se potom

*) Průvody tohoto vyjednávání nalézají se v archivu U. P., pak v Mnich. archivu říšském 40/2. List Neue ke kn. Anhaltskému, psaný v měs. únoru 1619. — Slib pense pro syna kn. Anhaltského je uložen v archivu Bernburském Reg. VI. B. IV. Vol. XXIII.

na cestu do Benátek. Ale tamní přijetí jeho a pořízení neshodovalo se s nadějemi dosavadními; neboť duka Benátský nechtěl se žádným jistým slibem platně zavazovati.*)

Poněvadž vévoda Savojský nekladl přípověď pomoci své pod výminku přistoupení Benátské republiky k nové allianci, chtěje o provedení plánu svého všemi silami se zasazovati, bude-li s ním již pouhý kabinet Heidlberský za jedno státi: přišla tedy řada na kurfiršta, aby v té věci se rozhodnul. Markrabí Anspašský dostav od sekretáře svého první návěští o nových zámyslech Karla Emanuela, podivil se tomu nemálo. Smělosť koncepcí Savojských a velikolepé rozměry obmýšleného převratu uvedly ho téměř u vytržení, i naléhal tedy na to, aby návrh dílčí, o kterémž jsme výše učinili zmínku, vzat byl v zevrubné uvážení; i Camerarius, z jehož péra je též dobré zdání před rukama, nezavrhoval úmyslův Savojského, žádaje pánu svému srdce k velkým předsevzetím, ovšem tedy k přijetí návrhu dílčího. Pilnosť věci vymáhala sobě náležitého uvážení, tedy opětnou schůzi a nové porady náčelníkův kabinetu Heidlberského. Schůze taková byla i odtud žádoucí, poněvadž čeští triumvirové (tak vešlo nyní v obyčej, nazývati Václava z Roupova, Thurna a Hohenloha) prosili sobě příležitosti, aby mohli s kurfirštem Falckým na dobro se smluviti.**) Nebyloť pochybnosti, že tito pánové budou na to naléhati, aby kurfiršt strany přijetí nebo nepřijetí koruny české platně se rozhodnul; proto náleželo již i v této příčině o něčem bezpečném se usnésti, a tím spíše, poněvadž nyní v osobě vévody Savojského nový nápadník trůnu českého byl se vyskytnul. K poradě o všech těchto věcech položena jesť tedy nová schůze do Krailsheimu, při kteréž měl i kurfiršt Falcký dáti se nalézti. Mimo něho hodlali také přijeti Kristian Anhaltský, markrabě Anspašský, Solms a Camerarius.

Schůze tato děla se v skutku v posledních dnech měsíce
března a právě jmenovaní knížata a diplomati rozhodli se platně 1619
o politice, jakéž odtud chtěli vůči Savojsku i Čechům se přidržeti; základové její byli tím určeni, že dílčí návrh vévody Savojského

*) Akta toho jsou v archivu U. P. a v Mnichovském arch. státním.

**) List Hohenloha kn. Anhaltskému ze dne 26. března 1619, v archivu Bernburském P. N. 33 — Jiná svědectví v arch. U. P.

přijat jesť. Poněvadž pak týmž časem v Uhřích počalo se hnutí protihabsburské ukazovati, nezdálo se provedení tohoto plánu býti bez naděje a podstaty; mimo to neměla koruna Uherská pro falckrabího menší ceny, než koruna Česká, a vyměnění první za druhou nebylo ani nesnadné aniž bolestné, poněvadž mu vlastně ještě žádná nepatřila. Ostatně povídali sobě rádcové jeho po straně, že odřeknutí se koruny české bude jen na čas; vždyť prý po smrti vévody bude moci falckrabí o to se postarati, aby volba na jeho osobu se obrátila, i shledati se takto s náhradou za nepopíratelné zásluhy své o tuto korunu. Po tomto zevrubném uvážení, při kterémž již i na to pomyšleno, jak by nynějšího spojence prospěšno bylo přelstiti, usnesli se shromáždění, vypraviti knížete Anhaltského do Turína, aby ohlásil vévodovi Savojskému ochotné svolení k návrhům jeho pro ten případ, bude-li moci podati dostatečnou jistotu, že splní sliby své. Falckrabí nabízel se také v té příčině, převésti náklonnosť, kteréž prý v Čechách požívá, na vévodu samého, dávaje tím jaksi na srozuměnou, že mu záleží více na povýšení vévodově, než na vlastním zisku.

Nálezy schůze Krailsheimské ustanovily také příští poměr k Čechům i nastalať toho nyní potřeba, přivésti direktorům k vědomosti dílčí návrh Savojský aspoň v té stránce jeho, kteráž ke koruně české se vztahovala. Kníže Anthaltský psal tedy hraběti z Hohenlohe ještě v týž den, kterého určeni jsou základové politiky vzhledem k Savojsku a tedy i k Čechům, že svoluje k žádané konferenci, čině při tom pro neobyčejnou důležitosť věci, o kterouž se tu jedná, jen tu výminku, aby vedlé Hohenloha i Thurn a Václav z Roupova osobně a na jisto k ní se dostavili. Schůze měla se díti v pohraničném městě Domažlicích a čas její položen ke dni 10. dubna. Nedošloť ale na tuto schůzi; neboť úmrtí císařovo, kteréž mezi tím se zběhlo, nedopustilo hlavám a vůdcům hnutí českého, odejíti do Domažlic, poněvadž shledávali toho potřebu, všemi silami o přistoupení Moravy se zasazovati. Další vyjednávání a usnešení děla se pak již pod vlivem nové situace, kterouž úmrtí císařovo bylo způsobilo.

Viděti jesť, že vévoda Savojský, přijav druhé poselství falcké, nestavěl dalšího účastenství svého v různicích českých pod dřevní

výminku, aby totiž prvé ona velká alliance k místu přivedena byla. Panství německých Habsburských vidělo se mu spoléhati na základech tou měrou vetchých, že troufal sobě již podstoupiti boj proti tomuto rodu jen vedlé spojencův podřízeného postavení, neuznávaje toho potřebu, jedné nebo dvou velmocí k tomu ještě se doprošovati. Kdyby ale byl věděl, jak liché jsou naděje, kteréž sobě falckrabí bez ustání na Anglii počítá a kteréž vévodovi také viděly se býti s podstatou, zajisté byl by se více v slibech svých rozpakoval. Neboť zprávy, docházející již od několikas měsícův z Anglie do Heidlberka, obnášely v sobě jen trpké zklamání všech nadějí, kterýmž se do té doby byli v Heidlberce oddávali.

V té době, když ještě Karel Emanuel pomoci své slibovati chtěl jen pro případ alliance s Anglií, generálními stavy Nizozemskými atd., rozhodnul se falckrabí, vypraviti do Anglie Kryštofa z Donína hned po návratu jeho z Turína, aby srovnal cestu k této allianci*). Nebylot to ostatně ponejprv, co učený král anglický Jakub I měl pronésti mínění své o při české. Již v měsíci září r. 1618 dával mu zeť jeho prostředkem listu, dýšícího samou mírností a smířlivostí, zprávu o povstání českém, jakož i o přičinění svém na spokojení jeho. K tomu vyprošoval sobě Fridrich moudré rady vzáctného tchána svého, slibuje vděčnosť svou prokázati tím, že prý bedlivě a v každé stránce jí se spravovati bude. Nezdá se ale, že by byl král Jakub k tomuto poníženému listu zetě svého dal nějaké schvalní odpovědi, kteráž by tohoto byla podněcovala; tím zdvořileji odpověděl ale týmž časem k přípisu dvora Španělského v též příčině, slibuje zeti svému všeho podporování Čechův zrazovati, kdyby tito v buřičství svém neustupně setrvali, při čemž jen sobě přál, aby císař sklonil se k snesitelným výminkám pokoje**). Tato obsahem i zněním nad obyčej přívětivá výpověď Jakuba I k Filipovi dá se kromě známého legitimistického smýšlení onoho i tím vysvětliti, že týmž časem šlo mezi oběma dvory živé dopisování o zasnoubení prince Walesského se Španělskou infantkou Marií.

*) List Kryštofa z Donína ze dne 5/15. pros. 1618 v Mnichov. stát. archivu 548.

**) List Fridricha Jakubovi ze dne 10/20. září 1618. List Buckinghamův k hraběti z Gondomaru ze dne 30. září 1618 st. st.; oba u Gardinera.

Když na to Unie měla o záležitosti české sjezd v Rothenburce, zpravil Fridrich tchána svého opět o té věci, prose sobě poznovu moudré rady jeho. Týmž časem navštívili i stavové čeští krále Jakuba listem, jehož neobyčejně vybraná a blahomluvná řeč byla zcela po chuti tohoto krále, vychvalujíc do nebe moudrosť, velikosť, učenosť a jiné vlastnosti jeho, toliko že na závěrek listu obsahovala se jen tak mimochodem prosba za nějakou zálohu peněžitou. Jakkoli falckrabí doporoučel prosebný list stavův, nedal se Jakub, kterýž čím dál, tím hloub zacházel do tenat španělských, ani touto přímluvou, aniž oním pochlebenstvím navnaditi; neboť i Filip dovedl se ješitnosti eho voňavým kadidlem zalichotiti, dávaje nad to mezi řádky na rozum, že král bude asi nejlépe k tomu způsoben, aby prostřednictvím jeho pře česká spokojena byla. Jakkoli připomenutí toto jen mimochodem do listu vtroušeno bylo, přece ujal se ho Jakub horlivě i ohlásil později celou ochotnosť svou, dáti se co prostředník užiti; na průvod pak nestranného smýšlení svého vychloubal se, že stavům českým k jich přípisu ani neodpověděl (!), vyslovuje zároveň milé potěšení své z toho, s jakou upřímností prý (!) dvůr Španělský v záležitosti české k němu se zachoval.*) Poněvadž pak již předkem se zavazoval, že bude v případném vyjednávání na to nastupovati, aby Čechové k poslušenství rodu Habsburského se navrátili, ač bude-li jich spravedlivým (podlé uznání jeho) stížnostem vyhověno: začali při dvoře Španělském přece nabídnutí jeho opravdu uvažovati i vysloveno jesť mu na konec přání, aby v té příčině vypravil nějaké poselství do Němec **). — Prvé než Jakub mohl na jisto se dozvěděti, s jakým asi přijetím potká se při dvoře Španělském prostřednictví jeho, ku kterémuž spíše se nabízel, než aby mu samému nabízeno bylo, ano již v pyšném domnění vlastní slávy jal se kurfirštovi Falckému vytýkati, že k prosbě Če-
2. pros. 1618 chův za nějakou půjčku se přimlouval. „Nebude Vás tajno, milý synu“ tak mu zejmena psal, „že jsme jediným králem v Evropě, jehož prostřednictví přítel i nepřítel stejně se doprošují; nepěkně by se tedy k našemu postavení slušelo, kdybychom některou stranu

*) List Buckinghamův Cottingtonovi dd. ? listop. 1618, též u Gardinera.
**) Ohlášení se stát. rady Španělské o listu Buckinghamově Cottingtonovi, dané 14. led. 1619.

podporovati chtěli. Vaši radu pak, abychom Čechům tajně pomohli, musíme dokonale zavrhovati; neboť není to naším obyčejem, abychom něco učinili, k čemuž bychom před celým světem nesměli se přiznávati." *)

Prvé než tento, málo platný a ještě méně vděčný list do rukou kurfirštových se dostal, byl Kryštof z Donína již na cestě do Anglie. Slušnou záminku poselství jeho poskytovala žádosť za obnovení spolku mezi Unií německou a králem Jakubem. R. 1612 byly totiž obě strany mezi sebou učinily spolek na 6 let, kterýmž zavazovaly se po případě války k vzájemné pomoci. Poněvadž čas této smlouvy právě došel, měl Donín ucházeti se jmenem pána svého o obnovu její na šest nebo aspoň na čtyři léta **). Jednání o tuto věc nesetkalo se s žádnými těžkostmi při králi; Jakub byl ochoten, učiniti zeti svému po vůli, i tak přišla čerstvá smlouva s Unií na čtyři léta brzo k místu. Při tomto jednání uvedena jesť také řeč na vlastní zámysly falckrabího. Vykládaje stav věcí v Čechách, pronesl se Kryštof z Donína, že pán jeho má naději, dostati se k trůnu českému; neboť Čechové chovají prý ho v lásce a dobré paměti. Jakub odpověděl k těmto narážkám, že by po smrti císařově neprotivil se takovému povýšení zetě svého, ač bude-li volení jeho po právu t. j. přisluší-li Čechům právo volby. Přes to všecko dal kurfiršta po poslu jeho varovati, aby se v té věci nepřekvapoval, i oblíbil sobě tuto výstrahu přioditi formou klassickou, totiž několika verši z Aeneidy.***)

Fridrich ale, nepřipouštěje sobě takové moudré rady tchána svého ani dosť málo k srdci, dolehl na něho novým listem, aby 1. února 1619

*) List Jakuba Fridrichovi ze dne 2/12. pros. 1618 v Mnichov. stát. arch. 348/9.

**) Výpis z instrukce, dané pánu z Donína v příčině cesty jeho do Anglie, ze dne 2/12 pros. 1618 ve Víd. stát. archivu.

***) Srov. knihu od Raumera: „Hof-und Gesandschaftsleben Christophs von Dohna." Verše, sem spadající, jsou:

„O praestans animi juvenis, quantum ipse feroci
Virtute exsuperat, tanto me impensius aequum est
Prospicere atque omnes volventem expendere casus."

Porovnání těchto veršů s originálem ukazuje ostatně, že Jakub nedovedl zrovna správně citovati.

přece v prospěch a po chuti jeho se rozhodnul. Dokazuje potřebu mocného zbrojení, aby Čechové po případě vyjednávání nepřišli ke škodě, připomínal s líčeným spíše, než opravdivým strachem, že duchovní kurfirštové v Říši smlouvají se již o spolek ve prospěch císaře, o čemž ostatně tehdáž ještě bylo velmi málo slechu*). Jakub dal se ale těmto prosbám sotva o píď hnouti; jediná věc, kteráž by byla mohla o tom svědčiti, že zeti svému straní, bylo jakési doporučování Fridricha generálním stavům Nizozemským, aby za pomocí jejich po případě uprázdnění trůnu císařského hodnosť vikaře říšského s větší poctivostí mohl zastávati, než toho slabé prostředky jeho dopouštěly. **) Z vlastních kapes neposkytnul však Jakub ani haléře, zachoval se ale přece v tom způsobu poctivě, že nedával při zeti svém ani na chvíli vzniku klamným nadějím, jakkoli listy tohoto, napořád se množící, mohly mu býti znamením, že kurfiršt s stavy českými čím dál tím hloub se spouští. Chování krále shledalo se na konec s zaslouženou odměnou; neboť došlo ho od Španělska přímé vyzvání v slovech velice pochlebných, aby s celou váhou ujal se prostřednictví v záležitostech českých. Filip III sliboval poslu anglickému přidružiti v osobě hraběte Oñata kollegu a pomocníka, aby vespolek dílo toto s náležitou rychlostí a vážností vésti mohli. Jakub pospíšiv sobě tedy, zachovati se vedlé prosby, na jejímž zdaru jemu samému nejvíce záleželo, jmenoval koncem měsíce února lorda Doncastera vyslancem svým při císaři i při stavech českých***) Tento však vydal se teprv na cestu, když císař byl již mrtev. Takové, ovšem ani dost málo příznivé povahy bylo chování krále Jakuba, když politikům falckým zalíbilo se, učiniti tak vážná a rozhodná usnešení.

II

Týmž časem, co vyjednávání právě vypsané v Italii i Anglii svým během šlo, staly se poslední pokusy o smír mezi Čechy a cí-

*) List Fridricha Jakubovi (u Gardinera) ze dne 22. února 1619 st. st.

**) List Nauntona Siru Dudleymu Carletonovi ze dne 21/31. února 1619, u téhož.

***) List Juana de Ciriça Cottingtonovi ze dne 1. ún. 1619, list Jakubův k stavům českým ze dne 20/30. března 1619; oba listy u Gardinera.

sařem. Místně vypravovali jsme, že císař chtěl prvotně jen pod výminkou složení zbraně svoliti, aby s Čechy o smír se jednalo. Přistoupení Slezákův k odboji českému učinilo ho povolnějším; neboť nežádal pak již více dokonalé složení zbraně, nýbrž pouhou dislokaci vojska českého. Pan Fridrich z Talmberka, kterýž vypraven jesť ode dvora ke kurfirštu Saskému, aby proklestil cestu k vyjednávání, obdržel již i poučení, aby v patřičné s tím shodě požadavkův svých sformuloval.

Co ale tato instrukce Talmberkova dávala místa naději, že kurfiršt Saský díla porovnání s náležitým důrazem se ujme a Čechův k započetí případného vyjednávání přidržovati bude: ubývalo s druhé strany čáky dobrého zdaru odtud, že jeden z knížat, kterýž vedlé druhých měl též smírných těchto porad se ujíti, čím dál tím rozhodněji ukazoval k tomu nechuť svou. Bylť to zejmena kníže Maximilian Bavorský. Ferdinand přičiňoval se, seč byl, uchlácholiti zbožné vrtochy jeho (neboť ty vlastně tížily mu svědomí, činíce ho nesnadným); psalť mu, že císař zajisté nebyl by ohlížel se po prostřednících, kdyby krajní potřeba k tomu ho nedonucovala a kdyby se mu bylo dostalo podpory z těch míst, odkudž jí právem směl očekávati*). Ačkoli tedy Ferdinand líčil potřebu prostředkování a smíru jako nezbytný následek těžkých okolností, nikoli ale co znamení lehkomyslné nevážnosti prospěchu víry katolické, váhal se Maximilian přece, podstoupiti úkol prostředníka. Aby také neměli při dvoře Vídeňském pochybnosti o pravém smýšlení jeho, vyslal týmž časem, co Talmberk byl na cestě do Drážďan, kancléře svého Burgglachra do Vídně, kterýž měl vyříditi, že kníže rozhodně odpírá svého účastenství v tomto vyjednávání (čili v interposici, jak to tehdáž stále nazývali) a proč zároveň nemíní v něm dáti se potřebovati.

Co příčin tohoto zamítnutí se tkne, třeba o nich vyznati, že přidržovaly se krajních mezí hlediště čistě církevního, shodujíce se ale jinak dokonale s veškerým smýšlením a jednáním knížete, ano i se způsobem vlády jeho. Vycházelť při nich z toho náhledu, že

*) List Ferdinanda k vév. Maximilianovi ze dne 30. září 1618, v Mnichov. stát. archivu.

všeliké porovnání s Čechy v cestě smíru nezbytně bude míti ten následek, že se jim posavadní náboženské svobody jejich, a to aspoň ve věcech sporných, budou musiť rozšířiti. Maximilian nemínil však přičiniti s své strany něco k pojištění nebo zaručení svobod protestantův, neřku-li k rozšíření jejich. Kdokoli chtěl, mohl to po každé od něho slyšeti, že svědomí jeho mu zapovídá, účastniti se při vyjednávání o potvrzení, ano snad i rozšíření majestátu českého, on že prý „nechce duše své tím poskvrniti a pošpiniti a cizího hříchu se dopustiti.“ Nemíníť prý o tom sporovati, náleželo-li list majestátní vydati anebo vydaného zachovávati; raději prý zdržuje se té věci, poněvadž jí toliko svědomí pravého katolíka se obtěžuje. Kdyby se pak dokonce mělo státi, že by Čechové během vyjednávání žádali rozšíření majestátu i na statky církevní, načež by on nikdy prý nemohl dopustiti, jsa nepřítelem všelikého sáhání na jmění církve: pak že by ho prý vyhlásili za pravého rušitele pokoje a vlastního původce dalšího boje, kteréhož příroku nemíní lehkovážně na sebe uvaliti. Kdyby ale nastoupil cestu opáčnou, přidržoval by se v Čechách zcela jiné politiky, než v Němcích, a proti tomu zpěčuje a ohražuje prý se rozhodně. Od jakživa protivoval prý se neustupně požadavkům protestantských stavův říšských, zdráhaje se dáti svolení svého k výminkám komposice, a nyní žádá se prý na něm, aby v Čechách dosavadního smýšlení svého zapíral?

Nadarmo pracoval Burgglacher o to, aby ve Vídni zjednal tomuto mínění pána svého a příčinám jeho platného uznání a vymohl mu dispensi, aby nemusil v interposici bráti podílu. Důvody Maximilianovy potkaly se tu zrovna s opáčným účinkem; neboť čím příkřejší bylo katolické hlediště, jehož tu Maximilian se zastával, tím vřeleji žádali sobě pomocné ruky jeho Ferdinand, pánové z Eggenberga a z Lobkovic, Oňate i nuncius a vůbec všickni, v nichž myšlénka neustupného odporu proti Čechům byla se vtělila a kteříž ovšem byli nyní nejmocnější stranou při dvoře. Právě takového muže, jakým jevil se býti Maximilian, bylo jim co prostředníka třeba, aby vyjednávání vedlo k výsledkům, s kterýmiž by sami poněkud mohli se snésti. Protož dáváno Burgglachrovi při dvoře na srozuměnou, že ten dobré věci málo prospěje, kdož oblibuje sobě setrvati v nečinnosti, a že nebezpečenství, poskvrniti při těchto vyje-

náváních svědomí svého, není ani z daleka tak veliké, jako hřích, teréhož dopouští se ten, kdo věcem pouští běh jejich. Nuncius papežký propověděl na konci dlouhého slyšení, kteréž měl u něho vyslanec avorský, tato slova: dá-li se kníže vůbec nějakou prosbou k poolnosti hnouti, to že vznáší nuncius jmenem svým i papežovým ɩkovou prosbu na něho. Oňate ujišťoval vyslanci na potěšení, že rý císař i Ferdinand ani dost málo na to nepomýšlejí, aby doputili nějakého rozšíření majestátu; nepotkalo-li se udělení jeho s žádými následky v Říši samé, nebude prý i nastávající vyjednávání ;ádných míti. Toto ohlášení se Oňata, v kterémž náleží spatřovati kutečné, diplomatickým obyčejem nezfalšované mínění vládnoucí ;trany při dvoře, zasluhuje vším právem naší pozornosti, svědčíc o om, že prostředkování, i kdyby bylo vůbec na ně došlo, o zcela iné překážky bylo by zavadilo a jimi se přetrhlo, než otázkou pouního příměří. Ale všecky odvody a odmluvy, o kterých Burggla:her zpravoval knížete na výměnu důvodův jeho, nesvedli při něm ničeho a zrovna tak nepodařilo se Ferdinandovi, kterýž týmž časem poslal do Mnichova vřelý, ano žalostivý list, připraviti svakra svého na jinou cestu. I snahy arciknížete Leopolda a hraběte Eitla z Hohenzollern, kteříž během měsíce listopadu do Mnichova zavítavše, starými i novými důvody účastenství knížete při interposici se doprošovali, rozbily se o tvrdosť předsevzetí jeho. On by byl dokonce raději pomohl císaři penězi a lidem, jako v skutku k tomu nějaké naděje dával; ale aby přiřknul účastenství svého při oněch vyjednáváních, o tom nechtěl praničehož slyšeti*), dokazuje napořád, že svědomí mu zbraňuje, zabývati se s těmito kacířskými pletichami**). Poněvadž pak i kurfiršt Mohučský několikráte, a naposled k arciknížeti Leopoldovi se ohlásil, že jen ve spolku s Maximilianem míní v interposici se dáti užiti, náleželo tedy se domní- 5. list. 1618

*) Lo negociado por Bruneau en los meses de Noviembre y Diciembre 1618, v arch. Simancas. 2504.

**) Akta tohoto vyjednávání s Maximilianem shledávají se 1. v stát. arch. Mnichovském, zprávy totiž Burgglachrovy; tamtéž (pod sig. 50/25) list Ferdinanda Maximilianovi ze dne 5. list. z Vídně. 2.) Ve Víd. stát. archivu Boh. V. extrakt listu hraběte Eitla z Hohenzollern ze dne 23. listop. 1618. — 3.) V arch. Simancas. 2504/17. Zpráva Leopoldova ze dne 9. listop. 1618.

vati, že odřeknutí tohoto znamená tolik, jako že interposice vůbec ani k místu nepřijde.

Nepodobnosť toho, že by kníže Bavorský snad přece k účastenství v interposici svolil, zvýšila se mezi tím ještě některými novými účinky kabinetu císařského. Nechť již Ferdinand i s Oňatem měli nejpevnější předsevzetí, že nedají se strhnouti k povolnosti vůči odboji českému, následkům hotových skutkův nemohli i oni při nejtvrdší vůli se ubrániti. První tažení polní skončilo se vypuzením Buquoye z východních Čech do krajního jihu a přivedlo vojsko císařské na kraj záhuby. Čím dokonaleji ztrácela se možnosť vítězství, tím výše dostávala se strana pokoje k vrchu, hledíc zároveň prostředkování přispíšiti. Vtrhnutí Thurnovo do Rakous obměkčilo konečně i nejhouževnější protivníky. Poněvadž pak mezi tím i poselství Talmberkovo nepotkalo se s pořízením (neboť Čechové nechtěli o dislokaci vojska svého ani slyšeti), vzali konečně v tajné radě Vídeňské, a sice v zasedání, kterémuž vedlé Ferdinanda i Karel z Lichtenšteina, kancléř Lobkovic, Adam z Valdšteina, Harrach, místokancléř říšský Ulm a j. přítomni byli, — přece jen v úvahu, nebylo-li by prospěšno, ustoupiti od této výminky*). Poněvadž každý bezděky musil sobě vyznati, že nastala potřeba povolnosti a že by bylo proti všemu rozumu, žádati na Češích položení zbraně: tedy rozhodli se konečně přece, okusiti toho trpkého léku. Pan Adam z Valdšteina zdál se býti jako pověstný horlivec míru nejzpůsobnější osobou, aby na těchto nových základech přivedl vyjednávání do proudu, zvláště pak kurfirštovi Saskému donesl plnomocenství k uzavření příměří**).

Valdštein, jeda do Drážďan na Prahu i prodlévaje zde za dva dni, učinil za tou příležitostí pokus, smluviti se krátkou cestou s direktory samými. K jeho prosbě navštívila ho deputace z jich prostředka, kteréž nabízel jmenem císařovým příměří na dobu dvou měsícův, začež žádal, aby Čechové poprosili krále Ferdinanda sobě prostředníkem u císaře a propustili dr. Ponzona i s hejtmanem

*) Protokol zasedání tajné rady při Jeho Msti královské strany instrukce, kteráž se má dáti p. Adamu z Valdšteina. Ve Víd. stát. archivu Boh. V.

**) Instrukce pro p. Ad. z Valdšteina ze dne 3. pros. 1618, daná ve Vídni, v Mnichov. stát. archivu 50/25.

Mělnickým, Jakubem Horčickým z Tepence, na svobodu. Proti tomuto poslednímu požadavku nezdvihl se žádný odpor, poněvadž měl Valdštein dovoleno, slíbiti za to propuštění dr. Jesenského. S většími obtížemi potkalo se svolení k příměří; neboť direktoři ohlašovali se, že bez dorozumění s generály nesmějí v té věci ničehož slibovati, také zdálo se jim příměří dvouměsíčné býti z míry dlouhým; nejvýš chtěli na jeden měsíc přistoupiti a to jen s tou výminkou, aby nepřátelství opět se počalo, nebude-li v této lhůtě vyrovnání k místu a konci přivedeno. Poněvadž pak císař hlavně pomýšlel toliko na kurfiršta Saského jako prostředníka, pronesli se direktoři ne jednou, že nechtějí při tom pohřešovati i kurfiršta Falckého. V skutku dávali sobě pak na něm tím více záležeti, jsouce tím dobře jisti, že za pomocí jeho budou moci vyjednávání každou chvíli přetrhnouti.*) To byl tedy všechen úspěch Valdšteinův v Praze, jehož vyjednávání na pouhém zdělení obapolného mínění o té věci přestati musilo.

Nejvyšší hofmistr odjel na to do Drážďan, aby kurfiršta jmenem císařovým splnomocnil k uzavření příměří a vyhledával služeb jeho pro nastávající dílo prostřednictví. Nebyloť ale snadno uhodnouti, zdaří-li se kurfirštovi to, co již Valdšteinovi se nepovedlo, poněvadž nemohl direktorům nabízeti lepších výminek. Také byl zpravami pražského agenta svého Lebzeltra dobře o tom poučen, že přestala vlastně již příhodná doba k vyjednávání a že Čechové neskrývají se s úmyslem svým, odtrhnouti se dokonale od rodu Habsburského. Podlé mínění Lebzeltra nejedná prý se více o to, navrátí-li se Čechové k poslušenství rodu Habsburského čili nic, nýbrž budou-li němečtí Habsburští vůbec s to, z panství svého něco ještě zachrániti**). Vzdor takovému stavu věci, kterýž pro budoucího prostředníka byl nehrubě potěšitelný, neodepřel kurfiršt Jan Jiří pomoci své v té věci i vypravil pana Jakuba z Grünthalu co posla svého do Prahy, aby s direktory platně o příměří se dohodnul.

Grünthal počal jednání své v Praze tím pořádkem, že vyři-

*) List Valdšteinův k císaři ze dne 11. pros. 1618 ve Víd. stát. archivu Boh. V.

**) Lebzelter panu z Schönberka, list z Prahy ze dne 1/11. pros. v Saském stát. archivu 9170 VII.

25. pros. 1619 zoval direktorům, že císař je hotov, přistoupiti k příměří na dva a třeba i na jeden měsíc i zastaviti mezi tím všecky pochody vojsk z Italie nebo Španěl proti Čechům. Vyjednávání o smír nechť prý počne dne 20. ledna 1619 v Chebu, k němu pak mají vedlé Saského i Falcký, Bavorský a Mohučský kurfirštové poprošeni býti; dají-li se potom jen první dva prostředníci k položenému roku v Chebu nalézti, má vyjednávání vždy proto před se jíti. Mimo to zůstavoval císař Čechům na vůli, chtějí-li pozvati i Slezákův k tomuto roku Chebskému a užiti tam v příčině záležitostí vojenských rady hraběte z Hohenlohe, vyhražuje pro sebe jen to, aby po případě, kdyby snad do Chebu vidělo se mu některé Čechy po své straně poslati, „stavové to již míle a pokojně nesli a nic proti nim nezačínali." *)

Výminky tyto byly by snad v počátcích povstání potkaly se s platným účinkem, nyní neměly žádoucího výsledku. Mužové, kteříž po bedlivém uvážení a v jistém přesvědčení, že dvůr nepomýšlí v pokoji i válce na nic jiného, než jakby Čechův utiskoval — před několika málo nedělmi falckrabímu byli korunu českou nabízeli, nedali se zánovní povolností císařovou svésti s cesty, na kterouž byli již nastoupili. Vlastní nesnáz záležela při nich jen v tom, jak by slušným a chytrým způsobem odmítli od sebe podávané jim ruky císařovy, vyvarujíce se zároveň tomu, aby v ničem nemohla se jim dávati vina a aby za vlastní původce války nebyli považováni. Rada falckých politikův ukázala jim k tomu nejkratší cestu. Neboť kabinet Heidlberský, obávaje se bez ustání, že by snad přece nějaké vyrovnání mohlo k místu přijíti, neobmeškal vystříci Čechův od něho i vyzvati jich, aby nesvolili k příměří, leč na výminky zvláště prospěšné. Tyto pak byly buď takového způsobu, že císař zhola nemohl na ně přistoupiti, buď chtěly jisté věci ještě před uzavřením příměří míti vyřízeny, o kteréž teprv v Chebu náleželo se smlouvati.

A kdyby i vzdor těmto překážkám bylo se stalo dohodnutí o příměří, pak měli rádcové falčtí i k tomu případu dobrý prostředek pohotově, aby veškeré vyjednávání se přetrhlo. Jaliť se Čechům schvalovati, aby zavření míru s císařem položili pod tu výminku,

*) Skála II, 554.

že právo Ferdinandovo k nástupnictví má platnosti své pozbýti. Tak zejmena radil Camerarius a mínění jeho setkalo se s takovým souhlasem, že Achacovi z Donína, chystajícímu se právě na cestu do Prahy k vůli vyřízení odpovědi falckrabího strany nabídnutí koruny české, dáno jest zároveň poučení, aby Václava z Roupova hleděl pohnouti k přistoupení na tyto výminky, kteréž jsme právě byli vyložili. Kristian Anhaltský obliboval sobě ovšem rovnou cestu, chtěje tomu, aby všeliké vyjednávání s císařem krátce se přetrhlo; mínění jeho neprorazilo však tenkráte v Heidlberce proti všemu obyčeji. Kurfiršt pak, shledávaje toho potřebu, aby vypravení Donína do Prahy aspoň poněkud u císaře omluvil, dopsal tomuto, že prý posílá Donína proto do Prahy, aby odtamtud vzal poučení v příčině nastávajícího vyrovnání, při kterémž podlé vůle císařovy má se prý dáti potřebovati. V ten smysl zněla diplomatická omluva cesty Achace z Donína, jenž v pravdě ovšem měl sobě uloženo, aby všemi silami překážel dílu porovnání a direktorům zároveň výminky vyložil, na kteréž míní pán jeho v panství nad korunou českou se uvázati, až posavadní pánové její budou se musiť s ní rozloučiti.*)

Rada kabinetu falckého hodila se až příliš dobře triumvirům českým, než aby byli váhali, náležitě podlé ní se zachovati. To především ukázalo se v tom, že pán z Grünthalu vyjednávání svému nemohl se žádného konce dodělati, a že den 20. ledna, kteréhož interposice měla se počíti, byl dříve již takořka přede dveřmi, než někdo z těch, kterých věc se týkala, na cestu do Chebu vůbec jen pomyslil. Naopak připravoval jakýs spisek politický mínění veřejné na obnovení války, neboť i on schvaloval, svoliti k příměří a k interposici Chebské na výminky takové, jichž pouhé vyčtení stačí na důkaz, že by byly každé porovnání učinily nemožným. V spisku onom žádalo se zrušení všelikých práv dědických rodu Habsburského, konfiskace statkův, nepřátelům odboje náležitých, potrestání všech, kdož váhají se k povstání přistoupiti a vůbec podezřelého

*) List Cameraria kancléři z Grünu ze dne 11. pros. v Mnichov. stát. archivu. — List kn. Anhaltského kancléři z Grünu ze dne 15/25. pros. v témž archivu. — List kn. Anhaltského k ? ze dne 18/28. pros. tamtéž. — List falckrabího k Matyáši ze dne 14/24. pros. 1618 ve Víd. stát. arch. Boh. V.

smýšlení jsou, zabavení jedné části královského i duchovního jmění, dosazení osob protestantského vyznání na nejpřednější úřady zemské, ustoupení od kalendáře Řehořova i mnoho podobného více. Poněvadž pak článek, v čele těchto požádavkův stojící, předkem již všecko vyjednávání v Chebu byl by učinil zbytečným, proto dokazoval skladatel onoho spisku, že aspoň většího dílu jejich náleží neustupně se zastávati, nebude-li možno, proraziti s prvním nebo jiným článkem. Spisek tento neměli tehdáž lidé, těch věcí znalí, snad za plod nějaké pošetilé hlavy, nýbrž za dílo direktorův samých, kteříž prý v poradách svých o každém článku byli se prvé shodli*). Na všechen způsob nebyl Václav z Roupova původu jeho nepovědom, a obsah spisku toho dokazoval falckému dvoru s dostatkem, že mu netřeba při Češích se strachovati lehkověrné smířlivosti.

Vraceje se z Drážďan do Vídně, pozdržel se pan Adam z Valdšteina opět v Praze. Pobytu svého užil zase k tomu, aby po druhé vstoupil s direktory v důvěrné pojednání o příměří, jež byl před několika dny pán z Grünthalu navrhoval. Co však událo se mu
11. ledna 1619 slyšeti, svědčilo zřejmě, že mysli vůdcův povstání ještě více zatvrdily se k pokoji, než prvé; neboť direktoři chtěli nyní, aby příměří nastalo teprv v tu chvíli, až vyjednávání v Chebu skutečně zahájeno bude. Poněvadž ale Bavorskému a Mohučskému nechtělo se do té cesty, falckrabí pak zajisté byl by jí odložil, mohl-li takto vyrovnání překaziti, to nebylo ani lze dohádati se, kdy asi zbraně vůbec odpočinou. Mimo to žádali také direktoři, aby smlouvy Chebské byly na všechen způsob odročeny, poněvadž prý lhůta do 20. ledna je příliš krátká, v čemž měli ovšem pravdu. Oni ale přáli sobě toho odročení hlavně v naději, že mezi tím bude možno, přetrhnouti všeliké vyjednávání následkem nových úspěchův v poli. Kdož by byl pak snad ještě chtěl pochybovati o pravých zámyslech jejich, ten mohl se dokonale poučiti pozastavením, kteréž na konci vyslovili. Oni totiž jevili rozpaky a starosť svou z toho, mají-li vůbec věřiti slibu císařovu strany příměří a dá-li pak i Buquoy sobě pokoje.**)

---

*) Skála III, 6.

**) List p. Adama z Valdšteina k Matyáši ze dne 11. led. 1619 z Prahy, ve Víd. stát. arch. Boh. VI. — List Lebzelterův kurf. Saskému z Prahy dne 26. led. st. st., v Saském stát. archivu 9170, VIII.

Zároveň s odjezdem pána z Valdšteina do Drážďan odešlo z Vídně nové napomenutí ke knížeti Maximilianu Bavorskému, aby přese všecko zdráhání své dal se jen při interposici užiti. Jaroslav z Martinic, kterýž měl nařízeno, obnoviti tuto prosbu, nedošel žádoucího cíle zrovna tak, jako všickni předchůdcové jeho v poselství, jakkoli tenkráte i kurfiršt saský přidružil se k prosbám i napomenutím císařovým*). Ale i tento nový nezdar všelikého přičinění nevzmohl při dvoře Vídeňském, aby zanechal ustavičného prošení svého; každé zpěčování se s strany knížete stalo se jen podnětem k výpravě nového posla. Zrovna o nový rok 1619 poslán jest říšský dvorní rada Hegenmüller do Mnichova, aby opětně uvázal se v obměkčení svědomí knížete i připoutal ho k politice císařské**). Na podporu nového vyslance dopsal Ferdinand několik dní později svakru svému***) i napověděl v listu tomto, že svět pozná po ústupnosti knížete, nikoli ale po tvrdošijnosti jeho, jesť-li mu v skutku prospěch církve katolické k srdci přirostl. Dále ohlašoval se Ferdinand během listu, že toliko v účastenství Maximiliana v interposici bude spatřovati pravý toho důkaz, záleží-li mu vůbec a v jaké asi míře na zachování domu Habsburského. Bez pomoci knížete nastává mu prý jisté zahynutí; nechť ale jen tomu uvěří, že ho pak i vlastní zkáza nemine. Neplýtvaje nikdy sliby svými, zdržel se jich Ferdinand i v této chvíli, ubezpečoval ale Maximiliana „při samém pánu Bohu", že nadejde příležitosť, za kterouž bude lze platnou vděčností jemu se odsloužiti. 7. ledna 1619

To konečně zlomilo odpor Maximilianův. Dne 17. ledna vydal císařskému vyslanci Hegenmüllerovi ujištění, že si ještě jednou rozváží, má-li v interposici vzíti podílu, čili nic. Touž přípověď, ovšem ještě nejistou, opáčil den na to schvalním listem i Ferdinandovi. Na počátku listu poukazoval opět k důvodům svého do-

*) Instrukce, svědčící panu z Martinic, ze dne 3. pros. 1618 tamtéž pod sig. 50/25. List sas. kurfiršta k vévodovi Bavorskému ze dne 14. pros. 1618, tamtéž 50/25. List Max. k Matyáši ze dne 26. pros. 1618 tamtéž 50/25. — List Max. k Matyáši ze dne 31. pros. 1618 ve Víd. stát. arch. Boh. VI.

**) Instrukce pro Hegenmüllera ze dne 1. led. 1619 ve Víd. stát. arch. Boh. III.

***) List Ferd. k Max. ze dne 7. led. 1619 v Mnichov. stát. arch. 50/29.

savadního odporu, připomínaje zvláště, že naděje se do interposice nikoli spokojení české pře, nýbrž zrovna opak toho. Poněvadž ale Ferdinand na účastenství jeho v té věci tolik sobě zakládá, zavěšuje na něm i samé zachování domu Habsburského, to že prý chce tu věc přece ještě jednou náležitě u sebe rozvážiti*). Za několik dní ohlásil se také v předsevzetí svém, že chce býti účasten interposice, a však ne bez jistých výminek. První a nejvážnější výminkou bylo, aby při onom vyjednávání nic se na něm nežádalo, co by mohlo býti na škodu církve katolické; poněvadž pak kníže ne snad nějaké příkoří, katolíkům učiněné, nýbrž i každé rozšíření práv protestantských za takovou škodu církve katolické považoval, to měl ovšem pravdu, neočekávaje již z nejprva od účastenství svého v interposici pokojného konce jejího. Byloť tedy v pořádku i opatrné, že kladl sobě druhou výminku, aby nemusil z toho odpovídati, nezdaří-li se snad vyjednávání. I třetí výminka jeho byla jen logickým výsledkem první; neboť spatřuje v koncích vyjednávání ne pokoj, ale válku o rozměrech ještě větších a zapletení i sebe v ni, musilť pro pojištění vítězství toho se dožadovati, aby rod Habsburský nezastavil ani na chvíli zbrojení svého, nýbrž vedl je dále bez oddechu. Poslední výminka jeho neměla právě váhy; nechtěje se totiž v interposici hned v samém počátku jejím dáti užiti, volil prozatím, jen rad svých do Chebu poslati.

Mohlo-liž vůbec co utužiti a zvýšiti přátelství Ferdinandovo ke knížeti Bavorskému, bylyť to bezpečně tyto výminky, snímající s něho všecky starosti strany interposice. Král mohl sobě nyní stokrát gratulovati, že konečně Maximiliana k tomu dílu získal, neboť v něm nalezl zrovna takového prostředníka, jakéhož chtěl míti. S zprávou o tomto rozhodnutí svém vyslal Maximilian koncem ledna pána z Preisingu do Vídně. Výminky jeho nesetkaly se ovšem i při císaři s žádným odporem, i tak byl Maximilian při interposici
v únoru 1619 jistý. Ferdinand dal při této příležitosti svakru svému vzkázati, že

*) Ohlášení se Max. k Hegenmüllerovi ze dne 17. led. 1619, ve Víd. stát. archivu Boh. VI. — Max. Ferdinandovi ze dne 18. led. 1618 v Mnichovském stát. archivu.

je s první výminkou dokonale srozuměn; neboť prý chce raději „bídně zajíti“, než aby svolil Čechům něco nad majestát*).

Hegenmüller byl svým časem dostal nařízení, odebrati se z Mnichova do Heidlberka i Aschaffenburka, aby kurfiršty v těchto sídlech jejich navštívil a k interposici do Chebu na den 20. ledna pozval. Falckrabí, dělaje se jindy vždy velice ochotným, předstíral nyní rozličné nesnáze, jichž původ i obsah podlé ostatních jeho svazků a závazkův snadno bude uhodnouti. Kurfirštu Mohučskému zdál se 20. leden býti dnem příliš blízkým, Cheb byl mu zase příliš daleký a tak prošel tento den, aniž by vyjednávání o pokoj bylo vzalo svůj počátek.**) Konečná přípověď Bavorského změnila věc potud, že kurfiršt saský mohl nyní s větší jistotou položiti nový rok; určilť zejmena k počátku vyjednávání den 14. dubna, hledě 1619
takto předejíti všecky případné námitky strany krátkosti lhůty***).

Vším tímto vyjednáváním odstraněny jsou jen ty překážky, kteréž činili prostředníci sami, nikoli ale ty, jež pocházely od Čechův; neboť posud ještě nebyly výminky na hladko smluveny, na kteréž by svolili Čechové, v interposici se účastniti. Chtěje i na této straně k platnému výsledku se dostati, vypravil kurfiršt Saský pána z Grünthalu podruhé do Prahy, aby opět se pokusil o svolení k pří- v lednu 1619
měří. Při návštěvě, kterouž učinili mu Václav z Roupova, Budovec a Bohuchval Berka z Dubé, ohlašovali se všickni tři direktoři pro příměří, číníce výminky takové, jichž vyplnění nemohlo se s nijakou nesnází více setkati. Avšak ohlášení toto nebylo vydáno ve formě právně závazné, konečná odpověď pak kladena vždy pod výminku, vyřídí-li se prvé jisté otázky předchozí.†). Vzdor tomu neulevoval kurfiršt v upřímném snažení svém, pomýšleje neomrzele na cesty a prostředky, jak by přispíšil pokoj. Za několik neděl oče-

*) Srov. Wolfovo dílo: „Geschichte Maximilians I.“ Díl IV. 162. — Preisingova zpráva o poselství jeho do Vídně v Mnichov. stát. arch. 2/13.

**) Odpověď jeho ze dne 31. led. 1619 ve Víd. stát. arch. Boh. VII.

***) List kurf. Saského k Matyáši ze dne 12/22. února 1619 ve Víd. stát. arch. Boh. VI, 6.

†) Müller na m. u. str. 98. Vedlé toho, „Extract aus des Herrn Oberaufsehers (roz. Grünthala) Schreiben“ ze dne 3/13. února v Sas. stát. arch. 9170 VIII. Tamtéž i dopis direktorův kurf. Saskému ze dne 12. února 1619.

kával trpělivě, co direktoři odpovědí jak na to, co jim Grünthal byl zdělil, tak i k pozdějšímu, dne 24. ledna jim přímo od něho přislanému vyzvání strany příměří. Po dlouhém čekání došla konečně
1619 dne 21. února odpověď, ale v podobě tak rozvláčné a s takovými klausulemi, že nezdálo se kurfirštovi, že by se byl dostal jen o krok dále. Neboť direktoři, vyloživše nejprvé v přípisu svém, proč jsou s vyjádřením svým do té doby odkládali, a že chtějí nyní kurfirštovi strany příměří srdce svého cele otevříti, ohlašovali se v pochybnosti své, možno-li vůbec hraběti Buquoyovi i Dampierrovi se důvěřovati, že příměří také v skutku zachovávati budou, pročež žádali kurfiršta, aby se jim za to zaručil. Kurfiršt odpověděl bez rozpakův, že direktoři v starostech svých příliš daleko zacházejí; vždyť prý mají pro ten případ, že by příměří k porušení přišlo, zbraně v rukou, mohouce se sami hájiti; hlavní věcí zůstává prý konečné zavření příměří. Přesvědčuje se ale čím dál tím více o daremnosti všech důvodův, navrhoval posléze kurfiršt, aby věc tato odložena a v Chebu teprv k vynešení přivedena byla. V Chebu nechť tedy prý obě strany, budouce tam míti každá zástupce své, o příměří jednají a platně se shodnou*). Toť hle byl výsledek více než šestiměsíčného přičinění kurfirštova, že nemohl ani příměří k místu přivésti, — zajisté s nejhorším znamením dobrého zdaru obmýšlené interposice Chebské.

III

Sněmu českému nebylo se posud dostalo příležitosti, vysloviti se o interposici a otázce příměří, poněvadž již od měsíce srpna 1618 nebylo ho pohromadě. Veliké ztráty ale, navštívivší mezi tím armádu stavovskou, jichž vynahražení leželo ovšem direktorům nejtíž na srdci, byly toho předním původem, že direktoři svolali nový

*) Akta těch věcí nalézají se u Skály III a ve Víd. stát. archivu Boh. VI. Tuto zejmena: List kurf. Saského k direkci české ze dne 14/24. ún. 1619. Direktoři čeští kurf. Saskému, list ze dne 12. břez. 1619. — Dodatečná instrukce pro p. z Strahlendorfu do Drážďan ze dne 11. břez. 1619. List Matyášův stavům českým ze dne 11. břez. 1619. — Srov. též list Konráda Pavla bratru, daný v Praze dne 19. ún. 1619.

sněm ke dni 18. března, jemuž předestřena jesť nejen záležitosť válečná, nýbrž i otázka strany vyjednávání s císařem*).

Hned po zahájení sněmu došli listové od Thurna i Felse, v kterých stěžovali sobě tuze na nepřítele, zejmena do nelidského řádění jeho, dávajíce ale dobrou naději k vítězství, neustanou-li stavové v horlivostí své a rozhodnou-li se pro nové přípravy válečné. Václav z Roupova přednesl jmenem direkce proposici, směřující k náležitému usílení příprav válečných, užívaje při tom oněch listův a jiných zpráv polních jako průvodův. Hrabě z Hohenlohe, přišedší schválně do Prahy, aby pohnul sněmu k většímu napnutí sil, dovozoval německou řečí potřebu silnějšího počtu vojska. Ze stavův ohlašovali se toliko Radoslav Vchynský a hrabě Albin Šlik, přistupujíce k exposici hraběte z Hohenlohe i přimlouvajíce se k ní každý podlé svého. Poněvadž takto nerozcházel se sněm v mínění svém o skutečné potřebě nového zbrojení, došlo brzo na poradu o tom, jaká má býti síla jeho a jaké toho prostředky. Direktoři žádali v této příčině trojí věc, zejmena: 1. Opětné vystrojení veřejné hotovosti, 2. rozepsání nových daní k spokojení dosavadních a vyplácení příštích verbovaných vojsk, za 3. pak svolení naturálních davek v obilí pro snadnější vychování armády.

Vzdor tomu, že výprava pátého a čtvrtého člověka cestou veřejné hotovosti teprv před málo měsíci s takovým bídným výsledkem byla se potkala, nastoupila direkce s nedověřitelnou krátkozrakostí opět na tento prostředek, nyní ovšem s tím rozdílem, že pro lepší bezpečnosť nevyhledávali direktoři vypravení hotovosti v takových rozměrech, jako prvé. Chtěliť tomu, aby na venkově toliko dvacátý, v městech pak šestnáctý člověk k vyzdvižení přišel, což činilo asi čtvrtý díl toho, co při první nešťastné výpravě veřejné se žádalo. Vedlé toho zůstalo i dřevní opatření v platnosti, aby šlechta, držící nějaké zboží, s služebným lidem svým jízdně se vypravila a sloužila. Vlastníci kapitálův, kupci, svobodníci, duchovní osoby a města (tato za

*) Zprávy o jednání na tomto sněmu, kteréž nyní se vypisuje, nalézají se na místech rozličných. Zvláště důležitá jesť zpráva Kon. Pavla k bratru Karlovi Pavlu, zachovaná v Mnichov. arch. Říšském 40/2. Pak Rkp. stát. arch. Víd. „Unterschiedl. Acten V“: Zpráva z Prahy; konečně i zprávy v sas. stát. archivu.

zboží své), jsouce vespolek prázdni povinnosti osobní výpravy, kteráž na šlechtu a služebný lid její se uvalovala, — měli za to položiti náhradu na penězích, kterouž vidělo se obrátiti na rozmnožení vojska. Při dobré vůli a ochotném skutku všech povinných mohlo se tou cestou asi 12.000 mužův, s čtvrtinu jízdných, do pole postaviti. Nad to pak ještě direktoři, nemajíce dosti na tomto prozatím ovšem jen papírovém počtu vojska, jali se navrhovati, aby všechen k zbrani způsobný lid chován byl na hotově i dal se v čas nouze náležitě potřebovati.*)

Mezi jednáním o této věci stěžovala sobě města, že na ně poměrně příliš velká břemena se uvalují, což podlé toho, jak toho od nich dovozováno, nedalo se upírati. Vzdor tomu vyhledávali při nich vyšší stavové ještě zvláštní povinnosť, výpravu totiž 400 jízdných; vyslaní měst odepřeli jim ale v této žádosti rozhodně a trvali na svém, i když druzí stavové polovici slevovali. Že ostatně proti návrhům o novém zbrojení neozvala se jiná opposice, leč od městského hlasu, o to byli se již předkem direktoři důkladně postarali. Obávajíce se, že jak Trčka, tak Štěpán ze Šternberka, kteříž již o sněmu svatobartolomějském r. m. ve spolku s Valdšteinem o protirevoluci se byli pokusili, nezůstanou i tenkráte s pokojem, a poněvadž také v skutku pan Štěpán ze Šternberka opět jakéhos protahování porad vyhledával, — tedy poslali na něj hraběte z Hohenlohe, kterýž navštíviv ho osobně tak ho zastrašil, že mu přestala všecka chuť k další opposici. S stejným účinkem potkala se výmluvnosť tohoto generála i při panu Trčkovi. Aby i při stavích vůbec nedal vzniknouti nějaké nedbanlivosti nebo starosti, objížděl Václav z Roupova ještě z rána před hlasováním hodný počet jejich, ohlašuje jim
19. břez. důvěrným způsobem, že právě došly nejlepší zprávy z Rakous, kteréž nedávají pochybnosti, že tamní stavové co nevidět budou vzhůru. V potěšení svém nad touto zpravou pustili stavové všecku nedůvěru mimo sebe i svolili potom k veřejné hotovosti v žádoucích rozměrech, načež ustanoven jest 8. duben co poslední den schůze hotového lidu válečného v městech krajských.**)

*) Skála III., pak listy Lebzeltera k pánu ze Schönberka ze dne 9/16. a 14/24. března 1619 z Prahy, v Saském stat. archivu 7160, X.

**) List knížeti Anhaltskému ze dne 10/20. břez. 1619 v arch. Bernburském Rej. VI. B. IV. vol. XII. — List Lebzeltrův pánu z Schönberka z Prahy dne 9/19. března v saském stát. archivu.

Na sněmu pozdvihli za touto příležitostí někteří staročechové mezi šlechtou hlasu svého, napomínajíce stavův, aby, jsouce pamětlivi dávné cti jmena českého, všickni za jednoho ujali se zbraně.*) Na chvíli dali se i zámožnější páni a rytíři mocným citem vlasteneckým nadchnouti, a mnozí slibovali, trojnásobný ano i čtvernásobný počet lidu do pole vypraviti, než povinnosť jejich vynášela; ovšem že s tímto okamžikem zápalu skonávala se větším dílem i vůle jejich, zachovati se dle těchto slibů. Málo scházelo ostatně, a jednání toto bylo by mělo opětné vyhazování z oken v zápětí. Na sněmu mluvilo se mnoho o rozličných zrádcích, na kteréž podlé obyčeje válek občanských uvalována vina z toho, že vítězství ještě není dokonalé. Mladí lidé od stavu, četně tehdáž po Praze se potulující, na místě co by byli měli do pole pospíšiti, strojili se velice laciným způsobem dokázati svého vlastenectví a vrhnouti se na některé nelibé a podezřelé osoby, chtíce je cestou historicky osvědčenou z oken vyházeti. Stálo to kousek práce, aby taková bojechtivosť opět se ochladila.

Při jednání o hotovosti veřejné usnesli se stavové, že tato povinnosť má na každého se vztahovati, pročež žádali pro větší toho bezpečnosť katolických stavův, aby i oni své svolení výslovně ohlásili. K někdejším místodržícím, pořád ještě v Praze meškajícím, zejmena k pánu ze Šternberka, Slavatovi, k převorovi Děpoltu z Lobkovic, jakož i k zámeckému hejtmanu Černínovi, vyslána jest tedy od stavův schvalní deputace, majíc jich požádati za svolení k rozličným oněm prostředkům zemské obrany. Odpověď těchto pánův byla toho zřejmým důkazem, do jaké míry byla již důvěra v šťastné pořízení zbraní císařských se stenčila. Nejvyšší purkrabí byl hotov, zastávati se všech svobod země i přistoupiti ke všem prostředkům obrany jejich, toliko vzhledem k hotovosti veřejné odepřel svého účastenství. Slavata nevyhražoval sobě ničeho, ohlašuje se, že vedlé stavův všecky povinnosti, k obraně země směřující, již proto podstupovati chce, poněvadž shledává že nepřítel ani katolíkův, ani protestantův nešetří. Děpolt z Lobkovic a Černín přistoupili prostě

*) Rkp. Unterschiedl. Acten V ve Víd. stát. arch.: Zpráva z Prahy ze dne 20. března.

k ohlášení pana Slavaty, schvalujíce tedy zároveň s ním prostředek veřejné hotovosti.

Druhá proposice direktorův vztahovala se ke svolení nových prostředkův peněžitých. Žádalit mimo vybírání daní, již r. 1615 vyměřených a rozvržených, ještě některé zvláštní davky, jejichž výnos asi na 100.000 tolarův mohl vystoupiti. Tyto přirážky připadly však jen vyšším stavům a svobodným vlastníkům pozemkův v obtíž, sedláci měli jich prázdni býti. Sněm svolil i k této proposici.

S tímto požadavkem spojovali direktoři ještě prosbu o svolení davek naturálních. Obmýšlejíce totiž pro snadnější vychování vojska zakládati sýpky obilní, vyhledávali toho direktoři při stavích, aby zavázali se k odvádění jistého množství obilí. Že byly důvody, o kteréž se při té proposici opírali, nade všecku pochybnost, sklonili se stavové o ní pojednati i svěřili zvláštnímu výboru vyřízení a rozvrh té povinnosti. Porady tohoto výboru počaly se brzo bráti cestou bouřlivou, neboť vyšší stavové ukazovali tisíc chutí, i v této příčině obmysliti města nejtěžšími břemeny. Šlechta chtěla z každé usedlosti na statcích svých odvésti půl korce ovsa nebo ječmene a čtvrť korce žita; ze dvorův poplužních ale, kteréž držela ve vlastní správě, nepodávala ničeho. Na městech ale požadováno stejné povinnosti z usedlostí sedlských na statcích jejich, mimo to od každého města zvlášť 200 korcův žita a tolikéž ovsa, na konec pak ode všech měst vespolek ještě 500 korcův ječmene darem. Vyslaní z měst užásli se nad tímto obmyslem i jeden z nich, jistý Jezbera, dokazoval pak na veřejném sněmu nespravedlivost tohoto požadavku a sice důvody, na díl velice důraznými. Přese všecko zdráhání pokusil se tu Pavel z Říčan přece, pohnouti měst k této míře povinnosti, avšak nesvedl více, leč že došlo mezi stavy na bouřlivý výstup, kterémuž města učinila konec, slíbivše, že tu věc znova mezi sebou v soukromí povážiti chtějí. V této soukromní poradě ohlásili se Pražané, že jsou hotovi složiti mimořádnou davku, jmenovitě 500 korcův ovsa a 250 korcův žita, napomínajíce ostatních měst k stejné pro vlasť oběti. Toto dovolávání se lásky k vlasti neminulo se s účinkem a přese všecky nemalé strasti své prohlásila na konec všecka města, kteráž nebyla již válkou k poškození přišla, že daj 20 korcův žita a 50 korcův ovsa. Když v potomním zasedání sněmu

dávána zpráva o těch usneseních, zřekli se vyšší stavové nabídnutí měst, poněvadž prý podobá se spíše nějaké almužně, než davce, i spokojili se s jedinou pomocí Prahy.

Že ale všechen tento odvod peněžité povinnosti a davek naturalních nepřijde náležitě k místu, o tom nepochybovali ani direktoři, ani stavové, a proto přihlížel sněm k tomu, aby prostředkem dvou důrazných usnešení (jak se aspoň do nich domníval) případné schodky v té věci k nápravě přišly. Prvním nálezem odsuzovali se všickni držitelé statkův, kteříž k veřejné hotovosti z r. 1618 nebyli povinný počet jízdných nebo pěších dostavili, k peněžité pokutě 120 tolarů za každého jezdce a 60 tolarův za každého pěšího, s kterým zůstali v dluhu. Summa těchto pokut, kdyby všecky byly správně došly, byla by vydala pěknou pomoc na penězích, aspoň 200—300.000 tolarův; ale jest toho podstatné domnění, že se nesešel vůbec ani stý díl všeho. Mnohem hojnějším pramenem mimořádných důchodův zdál se býti druhý nález, kterýmž prohlášena jest konfiskace statkův, některým nepochybným protivníkům odboje náležitých. Bylit to zejmena kancléř z Lobkovic, Jaroslav z Martinic, Zděnek z Kolovrat, nejvyšší mincmistr Václav z Vřešovic, Albrecht Leskovec, nejvyšší písař zemský Jan z Klenového na Janovicích a ještě 27 jiných, jmenovitě poznamenaných osob. O oněch šesti pánech jest nepochybné, že nalézali se v držení větších nebo menších panství, z jichž prodeje mohlo se za dob pokojných stržiti několik set tisíc rýnských; těch časův náleželo ale slušně pochybovati, najde-li se k nim jaký kupec. Mezi ostatními pokutovanými spatřovali se opatové Strahovský a Broumovský, jakož i arcibiskup Pražský, kteříž po outěku svém sotva jaké podstatné jmění zůstavili, jakož i Michna, jehož kapitály byli direktoři dávno již na potřeby zemské vynaložili. Mezi ostatními 23 psanci nalézala se samá jmena, kteráž příslušela buď hejtmanům statkův královských, buď písařům městským a nebo lidem málo vážným. Jmění Slavatovo nepropadlo komoře, poněvadž pán tento, vzdaluje se s doby vyhození svého vší činnosti, zasloužil sobě soukromním a tichým životem v Praze jaksi tohoto ušetření. I nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka ušel této pokutě.

Nález o konfiskaci statkův doveden jest během dalšího jed-

nání k vrchu svému tou cestou, že sněm prohlásil 33 jmenovitých katolíkův a protestantův, kteříž se byli co přivrženci dřevní vlády ochotnou k ní služebností vyznamenali, pro budoucnosť nehodnými k spravování nějakého úřadu. V řadě těchto nalezala se jmena pominutých při konfiskaci pánův Adama ze Šternberka i Slavaty, pak presidenta nad appelacími pana Fridricha z Talmberka a podkomořího zemského Burkharta Točníka. Po krátké řadě slavných jmen a vznešených hodnostářův obsahovala listina tato samá jmena osob, kteréž sotva jakého připomenutí zasluhují, jako některých radních, měšťanův, registratorův při dskách, sekretářův a j. v.

Jiná a snad nejvážnější věc, ku kteréž se jednání sněmovní vztahovalo, byla interposice. Poněvadž tato měla se již 14. dubna počíti, nechť již předcházelo ji příměří čili nic, náleželo sněmu usnésti se, jak míní se k ní zachovati. Na straně stavův důvěřovali se mnozí ještě, že bude k něčemu platná, t. j. že povede k míru, neznamenajíce toho, že jednání na sněmě s vlastní vůlí jejich zašla na cestu takovou, kteráž pokoj učinila nemožným. Za takovou dokonalou překážku porovnání náleží zejmena onen nález sněmovní považovati, kterýž zbaviv přivržence císařovy statkův jejich, způsobil stav věci, jenž musil zmařiti všecku naději k smíření.

Když direktoři byli vyzvali stavův, aby usnesli se o základech, na kterých má prostřednictví kurfirštův přijato býti, učinil Ernfried z Brebisdorfu (jenž byl důvěrníkem Thurnovým) takový úvod k jednání sněmovnímu, že nechuť předkem již se povzbudila. Stavové byli totiž poslali nejvyššímu purkrabí na vyhýbavou odpověď jeho v příčině veřejné hotovosti vynešení v ten rozum, že nelze ho sprostiti této obecné povinnosti zemské. Pán z Šternberka odpověděl k tomu, že nesluší se na něho, jako na místě králové, aby nepřátelským činem proti němu se postavoval, maje nad to prý i v zastoupení císaře k Chebskému jednání se vypraviti. Ernfried z Brebisdorfu upíral této omluvě platnosti, žádaje stavův, aby přece považili, smí-li se dopustiti muži, kterémuž právě usnešením sněmu vzata způsobnosť k úřadu, aby v interposici dal se potřebovati. Václav z Roupova, uchytiv se této námitky, předkem snad již umluvené, schvaloval stavům přijetí návrhu Brebisdorfova v té podobě, aby zakázán byl purkrabímu všechen odjezd z Prahy. Sněm přistoupil

na tento návrh, načež purkrabímu doneseno návěští o tomto snešení; námitkám jeho nedáno sluchu i vzkázáno mu, aby se jen zachoval, jak se sluší, podlé tohoto poručení. Tak zbavili se stavové jednoho prostředníka.

Sněm přistoupil na to k volbě deputace, kteráž měla do Chebu se odebrati. Celkem zvoleno devatenáct osob, zejmena dvanáct z direktorův a sedm z plného sněmu, všickni byli pak mužové, kteříž v dosavadním hnutí měli předního účastenství. Pro případy zvláště vážné přidáni jsou jim k ruce ostatní direktoři, mimo to pak ještě devět osob schvalně ze sněmu zvolených. Na to stalo se usnešení o výminkách, jichž přijetí císaři uloženo co nezbytný závazek. Na prvním místě byla pře o statky církevní, kteráž měla býti porovnána ve smyslu výkladu stavovského. Druhý článek týkal se Jesuitův, kteříž měli na věčné časy z země zůstati vypovězeni. Třetím článkem žádalo se na císaři svolení k oněm čtyrem artikulům, jichž platného vyřízení se byli stavové při generálním sněmě roku 1615 nadarmo domáhali a kteréž přede vším, jak bude snad ještě v paměti, o spolek všech zemí rakouských na společnou obranu se zasazovaly. Tito čtyři artikulové měli nyní po vůli stavův konečného vynešení dojíti. Jiná výminka záležela v tom, aby konfiskace, uvalená od sněmu na jmění osob výše vzpomenutých, byla v právní platnosti své potvrzena; poslední pak výminka zněla v ten smysl, aby osoby, jimž od sněmu vzata způsobnost k úřadům, v budoucnosti také nesměli více veřejného úřadu nějakého zastávati.

Tyto zvláště vytknuté výminky nezavíraly v sobě ještě všecko, co vidělo se sněmu, aby při sjezdu Chebském k vynešení přišlo. Sněm uložil direktorům výslovně, aby sepsali v srozumění s výborem stavovským instrukci pro komissaře, do Chebu jdoucí, kteráž neměla se toliko obmezovati výminkami právě usnešenými, mohouc i jiné články obsahovati, jichž svolení bylo by s prospěchem a potřebou země. Z běhu jednání sněmovních poznává se, že tito poslední artikulové vztahovali se k soukromnímu prospěchu každého stavu. Že ale nedošlo nikdy na interposici, nebyli i oni nikdy v určitém znění svém formulováni. Toliko města, jimž s interposicí šlo do pravdy, přispíšila sobě, podati spisek svých požadavků, o jichž spokojení mělo se v Chebu pracovati. Větší díl jejich odnášel

se k tomu, aby přestaly všeliké způsoby zkracování autonomie městské a zastaveny byly rozličné nepořádky a svobody v daních, kteréž měly pramen svůj v středověkých privilejích, nesnášejíce se ovšem na dél s pořádným hospodářstvím městským. Jiné požadavky zase svědčí o jakémsi duchu maloměstském, kterýž dochází poněkud vysvětlení svého tím, co v posledních létech bylo se přihodilo.

Na konec jednání toho sněmu přišla k poradě věc zcela neobyčejné povahy, totiž budoucí osud města Plzně. Tuhý odpor tohoto města zůstavil v mysli vůdcův odboje veliké záští, v kterémž šlechta s nimi se snášela. Jakkoli Plzenští nepřátelství svého nyní trpce pykati musili, jdouce pod břemenem nepřemožitelných poplatkův vstříc všeobecné mizině, nespokojili se tím vítězové v nenávisti své. Větší díl jejich byli se pošetili tou měrou, že stáli na dokonalém vyhlazení města, a v skutku učiněn jesť na sněmu návrh, aby město pokutou za vzpouru svou bylo s zemí srovnáno a Plzenští z země vypovězeni. Pánové i rytíři přistoupili na tuto proposici, toliko města odporovala neustupně. Pracovitým měšťanům vidělo se býti bláznovstvím, aby osada, ležící při stoku tří řek a k městu takořka stvořená, měla býti obrácena v pole a pastviny, ještě více pak litovali zmaření toho, co statečnosť měšťanská za několik set let byla tu postavila. Vyslaní z měst svolili sice k tomu, aby z Plzně byli vypovězeni měšťané katoličtí, chtěli ale také zároveň, aby město bylo k osazení protestantům zůstaveno, čímž bylo by znamenitosť i květ svůj zachovalo. Opposice jejich ochladila v něčem tuhou nenávisť šlechty, vzpomenutí pak na Budějovice způsobilo konečně, že celá ta nešťastná věc přišla k odročení. Budějovice totiž, zachovavší se týmž způsobem k stavům, co Plzeň, zasluhovaly téhož potrestání; takové kruté naložení s Plzní, jakéhož měla šlechta v oumyslu, byla by Budějovských dohnala k zoufalému odporu, z něhož mohla stavům samým největší škoda pojíti. Na sněmu pronešen tehdáž vtip, že „neprodávají kůži Budějovského medvěda, dokud ho nemají“, a toto považení spůsobilo na konec, že přece jen šlechta ve sněmu počala moudré rady i strany Plzně sobě všímati. Dne 23. března rozejel se sněm.

Když ještě sněm český zasedal, vzal běh života císaře Matyáše konec svůj. V posledních nedělích žití svého zakoušel císař vrcho-

vatou měrou všecky ouzkosti, kteréž byly odboj v propuknutí jeho provázely. Neboť nehledíc ani k daremným pokusům císaře o vyjednání příměří, jakož i k starostem jeho o Buquoye a nejistý osud tohoto, jalit se ho dolnorakouští protestanti poznovu s žádostmi svými sužovati. Jakkoli byl císař v prosinci r. 1618 sněm vídeňský rozpustil, jen aby od něho zjednal si pokoje, nesvedl tím přece ničeho; vůdcové a přímluvčí stavův nevyšedše z residence ani na chvíli, neustávali pamatovati císaře na svou nespokojenosť. Když tou dobou výše vzpomenutý lid válečný 2000 mužův čili pluk Fuggerův, jenž posléze skrze Šumavu po nové cestě k Buquoyovi se prodral, pochod svůj Hořejšími i Dol. Rakousy způsobiti chtěl, přičinili se k tomu Dolnorakouští, seč byli, aby mu cestu zemí svou zamezili. Hornorakouští totiž, chtějíce po některém zdráhání tomuto lidu dopustiti průjezdu pod tou výminkou, podá-li se přímo do Dolejších Rakous, žádali na stavích Dolnorakouských k tomu konci slib, že ho přijmou. Dolnorakouští vzali však sobě z tohoto návěští příležitosť, aby císaři důtklivě připomenuli sladkosť pokoje, zazpívavše mu všemi tony variace na známou píseň, „že dobrotivosť spasitelnější jesť než msta, pokoj prospěšnější než válka“ a t. d. a že Čechové ještě více se podráždí, bude-li císař neustále se zbrojiti. Zavření této, císaři ovšem nechutné argumentace záleželo, jak snadno půjde na rozum, v tom, že „Fuggerovcům nemůže se dopustiti průjezd skrz Dolejší Rakousy.“ Málo v té při vzpomohlo, že stavové katoličtí chtěli císaři býti po vůli; že byli v menšině, tím pozbylo jich přisvědčovací ohlášení docela své váhy. *)

Tyto výstupy stavův Dolnorakouských musily císaře ovšem naplniti obáváním, že snad přece přihlásí se k odboji českému, nevyčekajíce Moravanův, ač nebude-li jim ukazovati naději, že náboženské stížnosti jejich spokojení dojdou. Pustiti se s nimi přece do vyjednávání, přikazovala tedy Matyáši obyčejná chytrosť, nechť již on nebo Ferdinand chtěli v tom upřímně se zachovati, čili nic. Při nejmenším vyziskali něco času, jehož mohli ujednáním alliance, s Bavorským a německými biskupy právě tehdáž volněji se podávající, ná-

---

*) List Zeidlera kurf. Saskému ze dne 13/23. ledna 1618 v sas. stát. archivu 9170, VIII.

ležitě pro sebe speněžiti. Na konec února nařízena jest tedy od císaře komisse, která měla sobě uloženo, aby počnouc s stavy protestantskými poznovu se smlouvati, ujednala s nimi poměr k stavům katolickým pro všecku budoucnost. Do této komisse jmenováni jsou od císaře pánové Maximilian z Trautmansdorfu, Otto z Nosticů a Jan Čejka z Olbramovic. Nejvážnějším členem jejím byl však pan Karel z Žerotína, jehož byl císař schvalně k tomu poprosil a kterýž i toho povolání přijal*).

Vyjednavání počalo tím, že komissaři otázali se protestantův po způsobě jich stížností. K tomu odpověděli stavové, že prý stížnosti své dávno již sepsali a spokojeni jejich při stavích katolických vyhledávali; nyní že prý jen žádají, aby jim byla na ně nějaká platná odpověď dána. Při některém rozboru těchto stížností shledává se, že protestanti žádali sobě, aby svoboda náboženství rozšířena byla na veškeré obyvatelstvo v zemi, nechtíce dopustiti, aby knížecí města, jakož i poddaní vrchností katolických zůstávali v nebezpečenství útisků u věcech víry. K této žádosti, s různicemi českými velice příbuzné, přidružovaly se mnohé jiné, z těch pak byly ty největší váhy, jež zněly v ten smysl, aby protestantům při dosazování na úřady a soudy zemské i městské dopříváno bylo stejného práva s katolíky, aby pak i připuštěni byli k nabývání stupňův hodnosti akademické na universitě Vídeňské. Katolíci, byvše za mínění své v těch věcech požádáni, ohlásili se, že nelze jim po vůli protestantských stavův se zachovati, poněvadž prý spokojení stížností jejich s většího dílu nezáleží na nich, nýbrž na samém císaři.

Odpověď katolíkův, podobající se spíše nějaké vytáčce, než opravdovému uvažování sporných věcí, vycházela jen z nedůvěry, kteréž oni sami vůči protestantům nemohli se ubrániti, přidržujíce se toho přesvědčení, že protestanti, dostane-li se jim stejného práva, jeho toliko na příkoří katolíkův užívati budou, kteréhož mínění svého jali se četnými průvody dokazovati. Nejpodstatnější záležel v stižném spisu, r. 1618 složeném a na odvod žalob protestantských

*) List Zeidlerův kurf. Saskému, daný ve Vídni dne 17/27. ún. 1619 v saském stát. archivu 9170, IX. — Korresp. Ž. List K. z Žer. kardinálu z Dietrichšteina ze dne 25. ún. 1619, daný ve Vídni, tamtéž; List Ž. panu Max. z Trautmansdorfu ze dne 25. února 1619.

směřujícím, jehož obsah vydává jasné svědectví, že katolíci, pracujíce o to, aby při dosavadním panství se udrželi, hájili jen vlastní kůže. Dovozovaliť v něm, že i stavové protestantští zbraňují katolíkům přístupu ke všem úřadům, jež obsazovati v moci své mají, a že i katoličtí poddaní vrchností protestantských snášejí pravá muka. Všudež pokoušejí se prý tito, dosazovati predikanty na katolické fary, a kde jim to neprojde, sužují prý faráře katolické nad pomyšlení. Vrchnosti protestantské skracují nebo zbavují je prý důchodův jejich, a zmocnivše se kostelův zavírají je, tak že mnohý farář neví jiné pomoci, než držeti služby boží pod šírým nebem; kostelům katolickým berou se prý nádobí a nářadí i jiné ozdoby, obětnice se okrádají a t. d. Vrchnosti protestantské nutí prý dále katolických poddaných všemi prostředky k odstoupení od víry, zapovídajíce jim zpovídati se a přijímati, překážejíce oddavkům i křtům jejich a přivádějíce je donucením k tomu, aby platili predikanty a což toho bylo více.*) Mohli-li tedy protestanti s podstatou na útisky, z zákonův plynoucí, sobě stěžovati, nevedlo se podlé toho, co jsme právě pověděli, zajisté i katolíkům lépe, kdekoli k nim druhá strana měla moci a přístupu.

Když protestantům dostala se prostředkem smírčí komisse tato záporná odpověď katolických stavův k vědomosti, nemohli se s ní ovšem spokojiti; oni tedy vyhledávali toho nyní ještě úsilněji, aby veškery stížnosti byly již předkem za podstatné uznány, prvé než počnou porady o spokojení jejich. Takovéto uznání v theorii nebylo však nižádnou cestou lze při katolících dosáhnouti, i tak točilo se jednání v kruhu samých protiv, z něhož nebylo výbavy. Pán z Žerotína seznav ovšem záhy, co na celém jednání jest závadného, hleděl dostati se na roveň tím prostředkem, že stížnosti protestantův rozvrhnul na tři kategorie. Do první oddělil všecky stížnosti, jichž spokojení záleželo na jediném císaři, jako připuštění k hodnostem akademickým a osazování zemských úřadův a soudů na stejné díly. Do druhé kategorie vřadil stížnosti soukromní povahy, jako na př. spory vrchností mezi sebou, jichž porovnání přislušelo vlastně k obecným soudům. V třetím oddělení teprv nalézaly se podlé rozvrhu

*) Srov. Hurtra na m. n. VII, 434.

jeho takové stížnosti, jež mohli katoličtí stavové sami srovnati. Na mínění Žerotínovo přistoupili ochotně ostatní komisaři, žádajíce nad to, aby pro urychlení celého jednání scházeli se výborové protestantských i katolických stavů pravidelně v hromadu, povedouce tu před komissary při svou ústně.

Protestantům nechtěl se však ani jeden ani druhý způsob líbiti, jakkoli samy o sobě nezávadné, zvláště pak vzpírali se proti rozvržení stížností svých na ony kategorie. Dokazovali totiž (a tím uhodili ovšem do pravdy), že takovýmto roztržením stížností jejich odkazují je komissaři právě s nejvážnějšími ke dvoru, s kterýmž prý na všechen způsob nechtějí více jednati. Byvše již mnohokráte od císaře oslyšeni a majíce toho již do syta, vymáhali nyní na katolických stavích toho, v čemž tito nemohli jim býti po vůli. Poněvadž ale tito hlavně svým časem Matyáši přimlouvali a jeho vyzývali, aby protestantům nepovoloval, nebyloť přece jen proti rozumu, že protestanti mínili se nyní držeti vlastních původcův těchto protimyslných resolucí císařských. Karel z Žerotína ohražoval se sice proti tomu, jako by oním rozvržením stížností protestantských obmýšlela komisse vynešení jejich do nekonečna odkládati nebo opět ke dvoru potahovati; ale řeč jeho potkala se s nedůvěrou, neboť on byl o poslední zbytek dřevní vážnosti se připravil. Rovněž nemohl toho svésti, aby protestanti svolili k rozbírání jednotlivých článkův stižných, čímž by se byla platnosť různých mínění objasnila i žádoucí shoda způsobila. Protestanti odkazovali komissi ustavičně na ouhrn všech stížností, trvajíce na dokonalém a nerozdílném jich spokojení.*)

Z obsahu a běhu všeho toho vyjednávání vychází na jevo, že protestanti chováním svým nebyli mu na usnadnění, nýbrž urputností svou jen na přitížení. Ostatně sluší vyznati, že i při větší povolnosti jejich nebylo by přece došlo na platné porovnání, poněvadž katoličtí stavové byli odhodláni, nesvoliti k všeobecné svobodě vyznání, kteráž byla základním požadavkem protestantův, zvláště pak nedopustiti poddaným svým, aby sami měli vůli mezi jedním

*) Korresp. Ž. Karel z Ž. kardinálu z Dietrichšteina z Vídně, dne 6. břez. 1619.

nebo druhým vyznáním. Bylot tedy jednostejné, přetrhlo-li se vyjednávání z příčiny formální, nebo minulo-li se s platným výsledkem proto, že by při dovozování jednotlivých stížností bylo došlo na nescelitelnou roztržku mezi oběma stranama. Urputnosť protestantův a tvrdošijnosť katolíkův byly toho obapolným důkazem, že obě strany, majíce toho jednání již do sytosti, hodlají uzel mečem rozetnouti.*)

Poněvadž takovou cestou nechtělo vyjednávání nikterak se dařiti, žádali komisaři posléze císaře, aby jich sprostil úřadu, na ně vznešeného. Podavše dne 19. března tuto prosbu svou, očekávali na žádoucí odpověď.**) Od Matyáše se jim však resoluce na to více nedostalo, neboť on rozloučil se již na druhý den z rána s tímto světem.

Poslední měsíce života svého trávil císař větším dílem s nemocí svou v posteli, jsa mimo to silněji, než kdy prvé, dnou sužován, při čemž množila se slabosť jeho do té míry, že se mu často jako dítěti musila strava podávati. K tělesnému trápení přidružilo se brzo i soužení duševní, čímž stav jeho nemálo se horšil. Rána, kterouž mu zasadilo zajetí a odstranění Khlesla, nezacelila se při něm nikdy, jakkoli ji musel snášeti, k tomu přidružila se brzo i druhá, neméně bolestná ztráta, smrť totiž manželky jeho. Následkem nestřídmosti v jídle, v kterémž nikdy nedovedla se mírniti, ztloustla císařovna nad obyčej i způsobila si tím nemoc, kteréž dne 14. prosince 1618 životem svým podlehla. Od porážek na bojištích, kteréž touž dobou utržila vojska císařská, a náklonnosti všech zemí, učiniti spolek s odbojnými Čechy, hromadily se starosti císařovy na míru nesnesitelnou, i tak bylo soužení, kteréž byl Matyáš někdy bratru svému připravil, sotva menší toho, pod jehož břemenem v posledních nedělích života svého sám stenal a scházel.

---

*) Korresp. Ž. List K. z Ž. kard. z Dietrichšteina ze dne 12. března 1616. Tamtéž: List Ž. pánu ze Stietten ze dne 20. břez. 1619, daný v Náměšti. — Víd. stát. archiv.: Untrsch. Acten. V. Výpisky z listu ze dne 28. února 1619.

**) Zpráva o jednání stavův rakouských ve Vídeňském domě stavovském dne 1—7. března st. st. v Saském stát. archivu 9170 X. — Tamtéž zpráva ze dne 5/15. března.

Jakkoli očekáváno skoré smrti císařovy již od mnoha měsíců, přece přišla událosť tato posléze s překvapením všech, poněvadž stav jeho v posledních dnech tou měrou se byl polepšil, že mohl i lůžko své opouštěti. Ještě dne 17. března stoloval obvyklým způsobem, načež dal se nositi z jednoho pokoje do druhého, chtěje potěšiti se uměleckými poklady nebožtíka bratra svého. Prohlížeje mezi tím některé klenoty korunovační, kteréž Rudolf II byl dal zhotoviti, rozkázal, aby k nim byl ještě meč udělán, jehož pochvu mínil drahými kameny dáti ozdobiti. V pondělí dne 18. března naříkal sobě na velikou tesknotu, kteráž ho od té doby, co tu Khlesla více nebylo, skoro každým dnem napadala; v úterý bylo mu zase volno, on jedl a pil s chutí, jsa veselejší mysli, než kdy před tím, i dopustil vyslanci vévody Lothrinského u sebe slyšení. Před usnutím dal sobě ještě několik kapitol z bible přečísti. Když ve středu dne 20. března o šesté hodině ranní dr. Mingonius do ložnice císařovy vstoupil, byl císař již vzhůru i cítil se do té míry silným, že chtěl se zdvihnouti a dáti se ustrojiti. Brzo potom přinesl mu komorník jeho ranní polívku, kteréž chystal se užiti podlé způsobu svého prostředkem trubičky, schvalně k tomu zdělané. Přičiniv ji k ústům, jal se naříkati, že něco se jí nedostává, když pak komorník tvrdil, že všecko je v pořádku, zvolal císař pojednou: „Co se to se mnou děje; nevidímť své pravé ruky!?“ To byla poslední slova jeho; hned na to počal se svíjeti a s sebou trhati, a trvaje v tomto stavu za delší dobu, házel s sebou v posteli s takovou silou, že se přítomní velice tomu podivili. Doktoři Mingonius a Freiwald, přikvapivše na zavolání k císaři, třeli, pálili a mazali ho na hlavě i po krku, aby způsobili při něm dávení, od čehož slibovali sobě nějaké úlevy, ale vše nadarmo. Při tomto zápasu smrtelném, kterýž dráhnou chvíli trval, nepozbyl Matyáš dokonale všech smyslův, oznamuje pohybováním pravé ruky, že doslýchá, co se mu praví.

V světnici nemocného dali se mezi tím král Ferdinand, nuncius papežský, větší díl tajných rad a komorníkův, jakož i pán z Žerotína nalézti. I zpovědník císařův, jakýsi mnich z řehole Františkánské, přišed hleděl zbožnými slovy síliti umírajícího, ano nuncius jal se čísti mši svatou. Matyáš, přijav již v nedůstatku sebevědomí poslední pomazání, skonal před 9. hodinou ranní dne 20. března

1619.*) Král Ferdinand vyšel na to z ložnice nebožtíka; spokojení odboje českého spoléhalo od té chvíle jediné v moci jeho.

*) O smrti Matyášově dávají zprávu: Návěští o ní kurf. Falckému dané v Mnichov. říšském arch. 40/2. — List Oňatův k Filipovi III, ze dne 22. března 1619 v arch. Simancas. — Korresp. Ž. Karel z Ž. pánu ze Stietten, list z Náměště ze dne 29. břez. 1619. — Také zprávy v sas. stát. archivu.

Obsah:

Hlava první.

Jednání o zjištění nástupnictví pro případ smrti císaře Matyáše.

Hlava druhá.

Náboženské a politické spory mezi Matyášem a jeho poddanými zvláště v Čechách před početím války třicitileté.

Hlava třetí.

Povýšení Ferdinanda na trůn český.

Hlava čtvrtá.

Jednání o povýšení Ferdinanda na trůn německý a uherský.

Hlava pátá.

Vyhození místodržících oknem (23. května 1618).

Hlava šestá.

Vzmáhání se odboje. Pád Khleslův. Přátelé a nepřátelé císařovi.

Hlava sedmá.

Počátkové války.

Strana

Hlava osmá.

Poslední pokusy o porovnání. Smrť císaře.

